HELYBEN
OLVASHATÓ

AZ SS:

A HITLERI TERROR ESZKÖZE

VC 1530

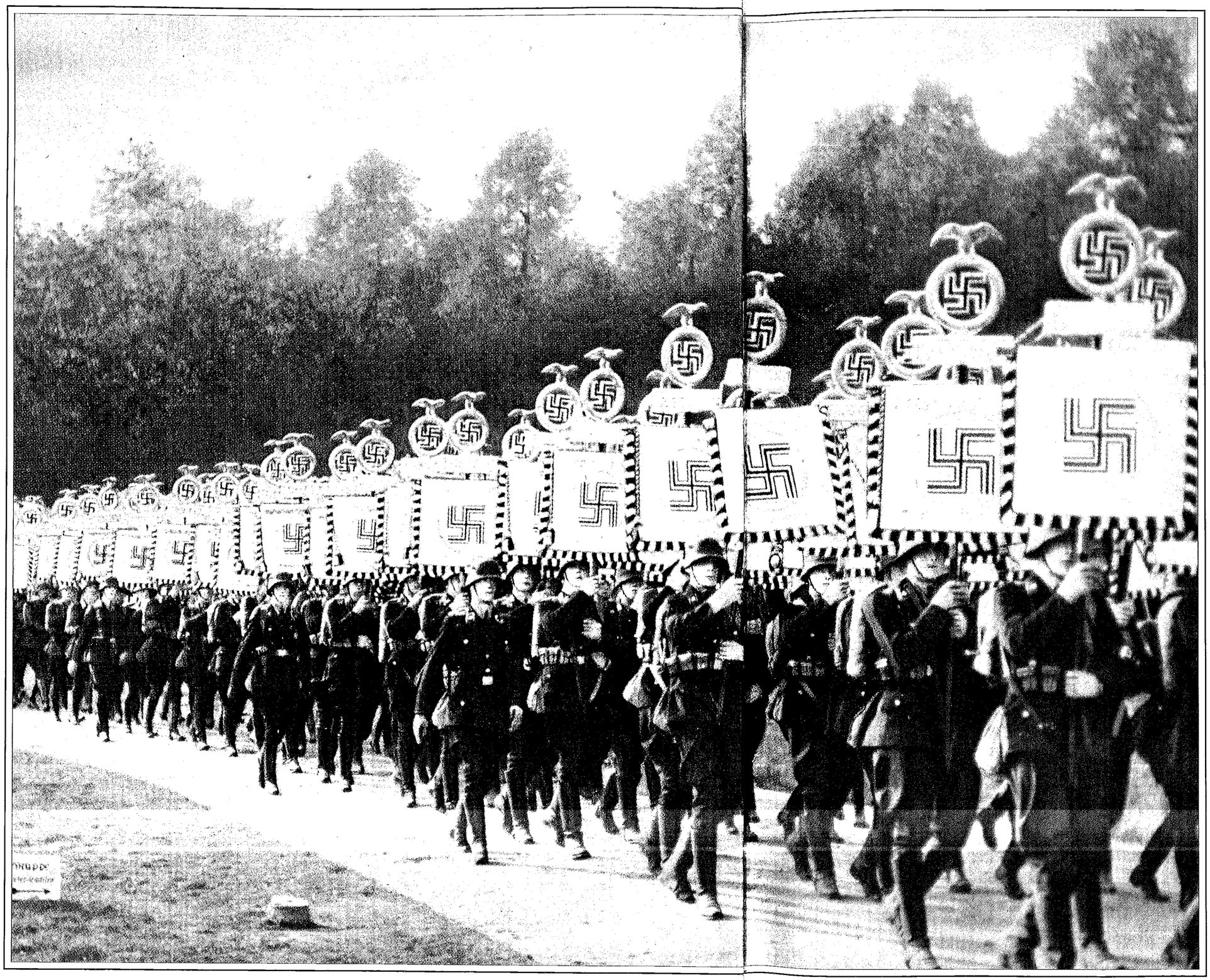

AZ SS:

A HITLERI TERROR ESZKÖZE

GORDON WILLIAMSON

ETŰD KÖNYVKIADÓ

SZTE Egyetemi Könyvtár
J000392673

SZ 1/31: V C T 1530

A mű eredeti címe:
SS Hitler's Instrument of Terror
Copyright © 1994 Brown Packaging Ltd.

Hungarian translation © Zinner Judit 1995

A fordítást szakmailag ellenőrizte:
Borus József
Kiadja az Etűd Könyvkiadó
Felelős kiadó: Hadarits Gabriella ügyvezető
Irodalmi szerkesztő: Szatmári Nóra
Nyomdai előkészítés és tipográfia: Krébecz József, ASSA Kft.

ISBN 963 85164 6 1

TARTALOM

AZ SS LÉTREJÖTTE 6

AZ ÁLLAM CSAPATAI 26

CSATÁKBAN ÖSSZEFORRVA 46

AZ SS KELET FELÉ FORDUL 64

HONI SZOLGÁLAT 82

HITLER IDEGENLÉGIÓI 106

TARTJÁK AZ ARCVONALAT 140

CSATÁK NYUGATON 162

A HALÁLMENET 182

AZ SS FEGYVERZETE 202

CSAK KATONÁK? 224

FÜGGELÉK 244

MUTATÓ 253

AZ SS LÉTRE-JÖTTE

Az I. világháború végét követő zűrzavarban új politikai vezéregyéniségek kerültek az élre Németországban. Köztük volt Adolf Hitler is. A Schutzstaffelt (a Védosztagot) eredetileg az ő védelmére hozták létre, hogy bántódása ne essék a politikai gyűléseken. Ezzel kezdődött a történelem egyik leghírhedtebb szervezetének története.

Annak ellenére, hogy a II. világháború végére az SS hatalmas szervezetté vált, szinte teljes mértékig behálózta a német valóságot, és egy olyan tábori hadsereggel büszkélkedhetett, amely a világ addigi leghatékonyabb csapatait tudhatta magáénak, a kezdetek nagyon szerénynek mondhatók. Kialakulása időszakában a náci alakulatoknak ez a krémje a *Sturmabteilung* (SA), a párt rohamcsapata közönséges, faragatlan vezetői alá tartozott, akik gyakran megalázó módon kezelték. Hogy világosan megértsük, hogyan is jött létre ez a rettegett *Schutzstaffel* (SS), azaz Védosztag, vissza kell nyúlnunk az I. világháborút közvetlenül megelőző évekre, és röviden áttekintenünk az akkori politikai helyzetet.

1914-ben a Német Szociáldemokrata Párt Európa egyik legnagyobb politikai pártja volt. Annak ellenére, hogy a német parlamentnek választott képviselői voltak, az országban messze nem volt parlamentáris demokrácia. A német *Reichstag*nak, amelyben a Szociáldemokrata Párt jelentős többséget alkotott, soha sem volt elegendő hatalma, sem befolyása ahhoz, hogy felülbírálja a császár és vezérkara kíván-

Német csapatok harc közben az I. világháborúban. A háború után sok volt katona a szabadcsapatok tagja lett, később pedig csatlakozott az Ernst Röhm vezette SA-hoz.

FENT: A hadsereg visszatér a frontról. Csalódott német katonák érkeznek vissza Berlinbe 1918 novemberében, a harcok végeztével. A katonák nagy része úgy érezte, hogy a hadsereget nem győzték le a csatatéren, s ennek nyomán alakult ki a „tőrdöfés elmélet", mely szerint a hadsereget elárulták az otthon maradt zsidók, szociáldemokraták és nyerészkedők. Nem a nácik találták ki ezt a fogalmat, de ügyesen felhasználták arra, hogy lerombolják a Weimari Köztársaság és támogatói hitelét.

ságait, akik szinte kényük-kedvük szerint irányították az országot.

Mikor a konfliktus 1914 augusztusában kiéleződött, a szociáldemokraták hangosan tiltakoztak a háborús készülődés ellen, és a munkásokra gyakorolt befolyásukat sztrájkfelhívásokra használták fel a császár katonai berendezkedése ellen. Tábornokai javaslatára a császár statáriumot hirdetett, s így megbénította a parlamentet, a sztrájkfenyegetés pedig gyorsan szertefoszlott. A militaristáknak sikerült hatékony propagandakampány keretében felkorbácsolni a tömegek hazafias érzelmeit, így a nép a császár és csapatai mellé állt. Amikor a háború 1914-ben kitört, a hazafias érzés a szociáldemokratákban is legyőzte a a háborúellenességet, s a legnagyobb német politikai erő, ha fogcsikorgatva is, de beállt a háború támogatóinak sorába.

Mindaddig ez volt a helyzet, amíg a német hadsereg sikeres volt a csatatéren, és amíg nem vált az országban túlságosan érezhetővé a szűkölködés. Amint a háború gyakorlatilag holtpontra jutott, s a harci cselekmények a nyugati fronton lövészárok-háborúba torkolltak, egyre nőtt a kiábrándultság. A szövetségesek blokádja folytán napról napra nőtt a nélkülözés Németországban. A lakosság egyre többet tudott meg a fronton küzdő csapatok soraiban uralkodó rémes állapotokról és a szörnyű veszteségekről, hiszen számtalan életet fecséreltek el mindkét oldalon, akár a katonailag legjelentéktelenebb földdarabokért is.

Ugyanakkor odahaza egyre jobban virágzott a feketepiac, amit a hatóságok nem tudtak – vagy nem is akartak – elfojtani. A növekvő nyugtalanság mutatkozott meg abban, ahogy az emberek lázadoztak az őket körülvevő igazságtalanság és korrupció ellen. A feketepiac spekulánsai meggazdagodtak, miközben a német katonák vágóhídra hajtott seregei meghaltak a harcmezőn. A szakszervezetek komolyan fontolgatták a sztrájkot a hátországban és a fronton fennálló helyzet elleni tiltakozásul, de attól tartottak,

hogy a résztvevők hamarosan a fronton találnák magukat, ahol a csaknem biztos halál vár rájuk (a baloldali radikális csoportok, például a Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg által vezetett spartakisták ezen a ponton nem voltak elég erősek ahhoz, hogy felvegyék a kesztyűt).

A dolgok azonban hamarosan megváltoztak. Oroszországban az 1917-es februári forradalom alatt lemondott II. Miklós cár, az októberi forradalom pedig a bolsevikokat juttatta hatalomra, akik 1918 márciusában békét kötöttek a németekkel. Oroszország, amely korábban a lehető legkonzervatívabb ország volt, most a forradalom államává vált.

Ez a helyzet két, homlokegyenest ellenkező magatartást váltott ki Németországban. A munkásosztályt a baloldali érzelmek hulláma sodorta magával, hiszen az orosz nép véget vetett egy önkényuralmi rendszernek, új államot hozott létre, és befejezte a háborút. Sokan úgy érezték, hogy Németország előtt is nyitva áll ez a lehetőség, s a radikális baloldali csoportok támogatása nagymértékben megnőtt. Ezzel szemben a keleti frontról hazatérő katonák nagy tömegei egy sikeres nyugati hadjáratban reménykedtek, s ezzel csökkentették a császárra és tábornokaira nehezedő nyomást.

A mélytengeri flottánál 1917-ben csaknem lázadásra került sor. Sikerült ugyan elfojtani, de nem tűnt el a radikális ellenzéki szellem a *Kaiserliche Marine* soraiból, csak rejtőzni kényszerült. Ráadásul, miután a császár nem vezetett be egy sor kisebb társadalmi és politikai reformot, amelyet megígért a szociáldemokrata többségű kormánynak a háború támogatása fejében, egy várhatóan végzetes sztrájk fenyegetett a lőszergyári munkások részéről, s ezt épphogy csak el lehetett hárítani.

A keleti fronton felszabadult jelentős német erősítés lehetővé tette, hogy a tábornokok 1918-ban nagyszabású, új támadást tervezzenek a nyugati fronton. A végső győzelem reménye újra fellobbantotta a hazafiság lángját, s ennek következtében kissé stabilizálódott a helyzet a hátországban.

Az 1918. március-júliusi támadás azonban hamarosan kifulladt, s augusztusban már ellentámadásba mentek át a szövetségesek. 14-én Ludendorff bevallotta a császárnak, hogy a birodalmi hadsereg kimerült, a csapatok fáradtak, a tartalékok elfogytak, és ami még ennél is rosszabb, a vezérkarnak is be kellett ismernie, hogy a hadsereg nem tudja tovább garantálni a várt szövetséges ellentámadás megállítását Németország határain kívül. A helyzet kritikussá vált.

1918 októberében a nyílttengeri flotta parancsnoka, Franz von Hipper admirális úgy döntött, hogy a flotta fusson ki a tengerre, és kényszerítsen ki egy végső összetűzést az angol flottával. Hipper nyilvánvalóan tudta, hogy ez vereséggel is végződhet

LENT: Szabadcsapatok Berlin utcáin a spartakista felkelés idején, 1919 januárjában. A hadsereg és a szabadcsapatok együttesen verték le a felkelést. Az akkori szabadcsapattag, később náci Ernst von Salomon 1930-ban csodálatát fejezte ki „kérlelhetetlen fellépésükért az ellenséges tömegekkel szemben, határtalan megvetésükért az élet ún. szentsége iránt s amiatt, hogy minden körülmények között feltűnően tartózkodtak foglyok ejtésétől." Nem meglepő, hogy a szabadcsapatok sok volt tagja csatlakozott az SA-hoz és az SS-hez. A spartakista felkelés vezetőit, Rosa Luxemburgot és Karl Liebknechtet jobboldali elemek meggyilkolták. A szabadcsapatokat 1921-ben feloszlatták, de zászlaikat később elhelyezték a náci párt főhadiszállásán, Münchenben.

Németország számára, de úgy gondolta, hogy legalább a haditengerészet becsülete megmarad. A tengerészek azonban nem kívánták feláldozni az életüket egy értelmetlen gesztus érdekében pusztán azért, hogy megmentsék a *Kaiserliche Marine* becsületét. Nagy hatással volt rájuk az orosz flotta szerepe az ottani forradalomban, s megtagadták a kifutást. A forradalom tüze – ha egyszer meggyújtották – gyorsan terjedt. Túl a főbb kikötőkön, egészen a nagyobb városokig. Tengerész-, katona- és munkástanácsok jöttek létre mindenütt, és kiragadták a hatalmat a civil és katonai hatóságok kezéből.

A hadsereg visszatér a frontról

Ebben a nem éppen könnyű helyzetben a szociáldemokraták alkalmat láttak befolyásuk érvényesítésére. Nyomást gyakorlandó a tábornokokra, azzal kezdtek el fenyegetőzni, hogy megvonják támogatásukat, és kivonulnak a kormányból, ha azok nem győzik meg a császárt a lemondás szükségességéről, és nem egyeznek bele a szövetségesekkel kialkudott békefeltételekbe. Hindenburg és Groener vonakodott belemenni ezekbe a feltételekbe, de 1918. november 8-án az általános sztrájkfelhívásra munkások tízezrei vonultak az utcára országszerte. A tábornokoknak nem volt más választásuk, mint hogy egyetértsenek, s a császár november 10-re lemondott. Friedrich Ebert, a szociáldemokraták vezetője lett a kancellár, és hamarosan létrejött a fegyverszünet a szövetségesekkel.

A kormány nyugalomra intette és a munka felvételére kérte a sztrájkoló munkásokat, s megígérte, hogy forradalmi reformokat fog bevezetni. A császár trónjának megdöntésében és a háború befejezésében játszott szerepüktől megittasult munkások készségesen teljesítették a kérést, és viszonylagos nyugalom következett az országban.

A munkástanácsok azonban hamar rájöttek, hogy a bekövetkezett változtatások nagy része felszínes, s a reformok csak kis jelentőségűek. A császár valóban nincs már, és legalábbis elméletileg demokratikusabb kormányzási forma van érvényben, de a jelentősebb reformok nagy részét, mint amilyen például a nehézipar beígért államosítása, a szőnyeg alá seperték. Németország gyorsan polarizálódott: szaporodni kezdtek a szélsőbal- és szélsőjobboldali csoportok, míg a mérsékelt centrum elvesztette a talajt a lába alól. Továbbra is megmaradt a nagyiparosoknak és a militarista köröknek a kormányra gyakorolt befolyása, miközben a munkásosztályra a baloldal terjesztette ki befolyását. Ebbe a kényes helyzetbe robbant bele 1918 végén egy nagy jelentőségű új tényező, a hazatérő német hadsereg.

A német hadsereg létszámát a fegyverszüneti feltételek 100.000 főre korlátozták. Elégedetlen és gyakran teljesen felfegyverzett katonák hatalmas tömegei áramlottak vissza az országba, akiket le kellett szerelni, és velük jött az az egyre erősödő érzés, hogy a harcoló csapatokat hátbadöfték a gyenge és ingadozó kormány korrupt mesterkedései. A kormányt hamarosan kezdték „novemberi bűnözők"-ként emlegetni. A gazdaságot tönkretette a háború, és alig volt állás a leszerelt katonáknak. Magas rangú katonatisztek egy sor összeesküvést szőttek a kormány megdöntésére, de ezeket kivétel nélkül kisziváro gatták a balodallal szimpatizáló katonák, így sorra meghiúsultak.

A szabadcsapatok születése

Tisztában lévén a helyzet bizonytalan voltával, a most már *Reichswehr* néven ismert hadsereg főtisztjei aktívan támogattak és gyakran titokban fegyverrel láttak el volt katonákból szerveződött jobboldali csoportokat, melyeket politikailag elég megbízhatónak tartottak, s amelyekről feltételezhették, hogy szükség esetén együtt fognak működni a hadsereggel. Ezek a szabadcsapatokként ismert katonacsoportok rendszerint egy volt tiszt köré szerveződtek, akit jól ismertek, és akiben harci tapasztalataik alapján megbíztak. Akármilyen hivatalos vagy nem hivatalos neve volt is ezeknek a csoportoknak, általában parancsnokuk neve alapján tartották őket számon. A szabadcsapatok által kínált cél és bajtársiasság betöltötte azt az űrt ezeknek az embereknek az életében, amelyet a leszerelés és a munkába állás kudarca okozott. Az SS sok későbbi kiemelkedő figurája volt a szabadcsapatok tagja ezekben a zavaros időkben.

A szabadcsapatok Németországszerte létrejöttek. Rendszerint jól kiképzett, fegyelmezett tagjaik elsősorban parancsnokuknak tartoztak hűséggel. Több egység is elérte egy dandár méreteit, és komoly fegyverzettel rendelkezett: kézifegyvereik mellett sok esetben nehéz géppuskájuk, aknavetőjük, tüzérségük, páncélozott járműveik, sőt néhány harckocsijuk is volt. Valószínűleg több mint kétszáz szabadcsapat jött létre ebben az időszakban, s erejük – ha fegyvezetük és

BALRA: A hadsereg, a szabadcsapatok, a nácik és más jobboldali elemek ellenségei: felfegyverzett baloldali munkások. 1919 elején úgy tűnt, hogy Németországban várható a kommunista forradalom, mivel számos munkás- és katonatanács alakult, s Münchenben néhány hétre tanácskormány jött létre. Sok jobboldali – Hitlerrel együtt – úgy vélte, hogy Németország I. világháború utáni problémái egy összeesküvésben gyökereznek, azaz abban, hogy a zsidók és a bolsevikok át akarják venni a világuralmat. Az összes többi baloldali eszme csak ezt a grandiózus tervet kívánja álcázni. 1925-ben Hitler ezt írta a Mein Kampfban: „Most, hogy rájöttem, hogy a zsidók vezetik a szociáldemokráciát, lehullt a szememről a hályog, s véget ért hosszan tartó tépelődésem." A jobboldal örült, mikor a hadsereg és a szabadcsapatok 1919-ben leverték a baloldali felkelést, de ez egyszersmind lerombolta a kormány hitelét is, mert antidemokratikus erőkhöz folyamodott a demokrácia helyreállítása érdekében. A jobboldal sohasem szűnt meg egy bolsevik hatalomátvételtől tartani, s különösen a hadsereg kereste mániákusan egy „felforgató" mozgalom jeleit. 1919 szeptemberében alkalmazott egy bizonyos Adolf Hitlert, hogy jelentést küldjön egy kis bajorországi politikai szervezkedésről, a müncheni központú Német Munkáspártról.

szervezettségük nem is – hamarosan felvette a versenyt magával a *Reichswehr*rel. Olyannyira, hogy általában *fekete Reichswehr*ként emlegették őket. Tagjaik tántoríthatatlan hűséget fogadtak parancsnokaiaknak, de ezeknek a parancsnokoknak a hűsége a *Reichswehr* vagy a kormány iránt már semmiképp sem volt ilyen feltétlen. Néhányan közülük alig voltak többek zsoldosoknál, akiknek a hűségét a *Reichswehr* a fegyverzet minőségével és a támogatás megfelelő szintjével vásárolta meg.

Ez a személyi kultusz nyilvánult meg abban is, hogy a szabadcsapatokat a parancnokuk után nevezték el. Az *Ehrhardt*-dandár, a *Ritter von Epp* Freikorps, a *Mossbach* Freikorps és a többiek hamarosan rányomták bélyegüket az életre Németországban.

A szabadcsapatok tagjainak többsége azt az eredeti katonai egyenruhát viselte, amelyikben leszerelték. Megkülönböztető jelzésük az illető szabadcsapat emblémája volt. Ezek között sok halálfej és horogkereszt volt már, sok évvel megelőzve a nácikat az utóbbi, az SS-t pedig az előbbi alkalmazásában. A halálfejes jelvény különlegesen fontos szerepet játszott a német katonai heraldikában, mivel már a birodalmi elit huszárcsapatok hagyományos jelvénye is ez volt, akárcsak az I. világháborús lángszórós rohamcsapatoké. Akiknek nem volt egyenruhájuk, egy többé-kevésbé katonaruhának látszó viharkabátszerűséget hordtak. Sok német számára ezek a szabadcsapatok testesítették meg a rendnek legalábbis a látszatát a káosz közepette a háborút követő években.

A haditengerészet egységeit általában jobban megérintette a baloldali gondolkodás, talán mert bázisaik hazai kikötők voltak, s így inkább a hazai események befolyásolták őket. Furcsa módon azonban voltak tengerész szabadcsapatok is a legélénkebb jobboldali csoportosulások között, például a hírhedt *Ehrhardt*-dandár. Az inkább a baloldalhoz húzó tengerészekből jött létre az ún. Népi Tengerészhadosztály. (Érdekes megemlíteni, hogy a II. világháború után a kommunista kelet-német rendszer hasonló névvel illette flottáját: *Volksmarine*, azaz Népi Haditengerészet.) Amikor egyszer nem érkezett meg a tengerészek zsoldja, a hadosztály fellázadt, körbevette a berlini kancelláriát, és elfogott egy szociáldemokrata alkalmazottat. A hadsereg tisztjei felháborodottan követelték erő bevetését a lázadó tengerészekkel szemben. Friedrich Ebert kancellár megijedt, és végül beleegyezett. A hadsereg támadását azonban meghiúsította munkások hatalmas felfegyverzett tömegeinek a megjelenése a helyszínen, akik a tengerészek támogatására érkeztek. A hadsereg kénytelen volt visszavonulni, és elviselni a megaláztatást, de elhatározta, hogy kiegyenlíti még a számlát a lázadókkal.

LENT JOBBRA: Adolf Hitler (jobboldalt bajusszal) mint őrvezető a német hadseregben, az I. világháborúban. A háború alatt megkapta vitézségéért az elsősosztályú vaskeresztet, később pedig a katonai hírszerzés alkalmazta. Ekkorra már kialakította szélsőséges nézeteit a nacionalizmusról és az antiszemitizmusról, melyek később a náci ideológiát fémjelezték, és valószínűleg egyáltalán nem véletlen, hogy a szélsőséges Német Munkáspárt elvei vonzották.
A Sturmabteilungot (az SA-t), azaz a rohamcsapatokat eredetileg azért hozták létre, hogy fenntartsák a rendet a párt gyűlésein, de Röhm barnaingesei nem voltak minden kétséget kizáróan hűek Hitlerhez. Szüksége volt ezért egy olyan fegyveres erőre, amely habozás nélkül engedelmeskedik neki. Amint később írta: „Azt mondtam akkor magamnak, hogy szükségem van egy testőrségre, még ha kis létszámúra is, de olyan emberekből álljon, akik nekem megfelelnek, és készek akár saját testvéreik ellen vonulni. Inkább legyen 20 ember városonként (ha teljes mértékig lehet rájuk számítani), mint egy megbízhatatlan tömeg." Így született meg az SS létrehozásának gondolata. Első egyenruhája barna ing, fekete nyakkendő, horogkeresztes karszalag és fekete osztrák sísapka volt ezüst halálfejes jelvénnyel. Tagjainak jó fizikumú, határozott jellemű embereknek kellett lenniük, és nem lehettek iszákosok.

Ebert beleegyezése az erőszak alkalmazásába sok szocialista parlamenti képviselőt felháborított, és sokan tiltakozásul le is mondtak. Káosz és olyan veszélyes mértékű bizonytalanság uralkodott el a politikában, amelyből csak a szabadcsapatok húztak hasznot. Közben a radikális baloldali csoportok, köztük a spartakisták egyesültek, hogy megalakítsák Németország Kommunista Pártját (*Kommunistische Partei Deutschland, KPD).* Amint a baloldal helyzete gyorsan konszolidálódott, és a centrum pártjai mind inkább a jobboldal befolyása alá kerültek, egyre elkerülhetetlenebbnek látszott a katasztrófa.

A nyugati szövetségesek természetesen tisztában voltak vele, hogy Németország megszegi a versailles-i békeszerződés feltételeit a szabadcsapatok alig leplezett támogatásával. Ugyanakkor aggodalommal töltötte el őket a bolsevikok hatalomra kerülése is Oroszországban, és a német jobboldal agresszív fellépését a kommunisták növekvő befolyásával szemben a kisebbik rossznak tartva vonakodtak a beavatkozástól.

A spartakisták felkelése

1919 januárjában a kormány meglehetősen rosszul időzített döntéssel menesztette Emil Eichhorn berlini rendőrfőnököt. A lépés a baloldali csoportok tömeges tiltakozását váltotta ki. A baloldaliak elfoglalták a szociáldemokrata újság, a *Vorwärts* szerkesztőségét. Ebert kormánya először nem akart beavatkozni, és hajlandónak látszott a megegyezésre, a tiltakozó mozgalom békés rendezésére. Berlin külvárosaiban azonban nagy létszámú szabadcsapatok gyűltek össze, és amikor a lázadók elutasították a felszólítást az épület kiürítésére, a szabadcsapatok rájuk zúdultak. Csaknem azonnal véres utcai harcok bontakoztak ki, s a szabadcsapatok féktelen kegyetlenséggel harcoltak ellenük. A küzdelem több napig tartott, mivel a szabadcsapatok megragadtak minden alkalmat esküdt ellenségeik kiirtására. Sok radikálist lelőttek „menekülés közben", mások elrejtőztek vagy meghaltak. A kommunista vezetők, Liebknecht és Luxemburg is az elraboltak és meggyilkoltak között volt.

A kormányt megdöbbentették az események, és megrázta a szabadcsapatok kegyetlensége. Az utóbbiak azonban a háború iskolájában edződtek, a halál nem volt idegen számukra. Nem adtak és nem vártak kegyelmet. A kormány a szabadcsapatok működésének jóváhagyásával kinyitotta Pandora szelencéjét. Mihelyt elszabadultak, a szabadcsapatok öntörvényűvé váltak, s csaknem teljesen lehetetlen volt kézben tartani őket.

Nemcsak Berlin szenvedett hasonló módon, a szabadcsapatok országszerte tomboltak. Elkeseredett küzdelem zajlott például Brémában több napon át, mikor a *Gerstenberg* Freikorps meg kívánta akadályozni, hogy a „munkásköztársaság" hatalomra kerüljön. Az akciót kegyetlen megtorlások követték minden baloldalival szemben, aki csak

FENT: Szabadcsapatokhoz tartozó katonák Berlinben a Kapp-puccs idején. 1920 februárjában a nyugati szövetségesek követelték 895 német háborús bűnös kiadatását. Ez felháborította a német jobboldalt, és fokozta dühét a békeszerződést aláíró szocialista kormányzattal szemben. A jobboldali államcsínyt az Ehrhardt-dandár hajtotta végre a hadsereg és a flotta főparancsnokságának hallgatólagos támogatásával. A katonák március 13-án átvették a hatalmat Berlinben. A Stuttgartba menekült kormány azonban általános sztrájkra szólított fel. Kapp négy nappal hivatalba lépése után lemondott. A hatalmába visszaállított kormány furcsa módon a hadsereghez és a szabadcsapatokhoz fordult segítségért a rend helyreállítására.

a kezük közé került. Teljes volt a zűrzavar az egész országban.

Az e viharos időszakban létrejött sok politikai csoportosulás egyike volt az ún. Politikai Munkáskör, melyet Karl Harrer és Anton Drexler alakított meg Münchenben 1918 őszén. A csoport rendszeresen találkozott egy helyi sörcsarnokban, hogy megvitassa a politikai helyzetet, és a neve által sugalltakkal ellentétben radikális jobboldali és antiszemita elveket vallott. Drexler szeretett volna egy valódi politikai pártot alapítani, amely több lett volna egyszerű vitaklubnál, így 1919 januárjában megalakult a Német Munkáspárt (*Deutsche Arbeiterpartei*, DAP) a Munkáskör politikai szárnyaként.

Miközben a szárnyait bontogató DAP a támogatók kegyeiért küzdött Bajorországban, egész Németországban még javában tartott a zűrzavar. Sorozatosan sztrájkoltak a szénbányászok a Ruhr-vidéken, az ország ipari központjában. A sztrájkolók egyik követelése a gyűlölt szabadcsapatok szélnek eresztése volt. A kormány statáriummal válaszolt, amelyet a szabadcsapatok kíméletlen bevetése követett.

Eközben Berlinben a munkásvezetőket felbőszítette az úgynevezett szocialista többségű kormány szerepvállalása társaik brutális leverésében. Ezért a munkástanácsok a legközelebbi választásaikkor gyakorlatilag az összes szociáldemokratát kizárták soraikból. A kormány azzal a bejelentéssel válaszolt, hogy nem fogja megengedni az üzemi tanácsok bekerülését az alkotmányba, ahogy azt korábban megígérte. A baloldal reakciója előre tudható volt. Felháborodás söpört végig a munkástömegeken, és úgy látszott, küszöbön áll az általános sztrájk. A kormány megijedt, visszavonulót fújt, és beleegyezett a sztrájkolók feltételeibe, feltéve, ha azok lefújják a sztrájkot. A Reichstag szocialista tagjai arra kérték a munkásokat, hogy ne sztrájkoljanak.

Addigra azonban a munkások már teljesen elvesztették a a politikusokba vetett bizalmukat, nem törődtek a kormány könyörgésével, és a maguk kezébe vették az ügyeket. Zavargások és fosztogatások kezdődtek, amint a munkások kivonultak az utcára. Gustav Noske hadügyminiszter új alakulatba gyűjtötte össze a szabadcsapatok egy részét, beleértve az *Ehrhardt*-dandárt is gárda lovas-lövészhadosztály néven, és felkészült a sztrájkolók elleni bevetésre. A hivatalosan 2. tengerészgyalogos tandár elnevezésű *Ehrhardt*-dandár a tengerészlázadás elfojtására jött létre Észak-Németország tengeri kikötőiben egy volt korvettkapitány, Hermann Ehrhardt vezetésével, aki az összes szabadcsapat parancsnok közül az egyik legjobboldalibb és legbrutálisabb figura volt. Később ő lett az egyik legünnepeltebb német nacionalista vezető,

JOBBRA: Ernst Röhm. Az SA vezetője és Hitler egykori közeli barátja, azon figurák egyike, akik felelősek voltak a Führer szónoki karrierjének elindításáért.
Röhm a hadsereg alkalmazásában állt a müncheni körzetben, ahol feladata fegyver- és lőszerraktárak létesítése volt a jobboldali csoportok részére, valamint egy különleges hírszerző egység megszervezése a hadsereg számára. Ez az egység emelte soraiba Hitlert, hogy a Német Munkáspárt felől kémkedjen. Innen ered a náci párt és az SA létrejötte. Röhm azonban néphadseregnek tekintette az SA-t, mint amely majd átveszi a német hadsereg szerepét. Hatalomra jutása után Hitlert megrémítették Röhm elgondolásai.
A Führer meg kívánta őrizni a hadsereg, a nagyiparosok és a földbirtokosok támogatását, míg Röhm úgy vélte, hogy szükség van egy „második forradalomra", és Hitler túl sok kompromisszumot köt. Ezek az összebékíthetetlen ellentétek vezettek a „hosszú kések éjszakájához" és Röhm kivégzéséhez. Bár kétségtelenül tehetséges volt például az SA tömegszervezetté fejlesztésében, Röhmnek nem maradt hely a náci hatalomátvétel után. Ráadásul homoszexuális volt, aki arra használta az SA-t, hogy könnyen jusson szeretőkhöz. Az SA-hírszerzés feladata volt fiatal fiúkat szerezni a számára.
Ez a magatartás felháborította mind Himmlert, mind az SS-t, mivel félő volt, hogy rossz fényt vet az egész pártra.

hírneve túltett Adolf Hitlerén is szinte annak 1933-as hatalomra jutásáig.

Statáriumot hirdettek, és bár a munkásvezérek lefújták a sztrájkot, már túl késő volt: újra rászabadultak Berlinre a szabadcsapatok. Az utcai harcok mészárlássá fajultak, több mint 1200 munkást öltek meg. Sokakat bosszúból azért, mert állítólag a lázadók megöltek kb. 60 berlini rendőrtisztet. Valójában kettő kivételével élve és sértetlenül kerültek elő. Egy meghalt az utcai harcokban, a másik egyszerűen eltűnt.

1919 közepére Bajorországban a DAP megkezdte tagtoborzó kampányát. Egyre több nagygyűlést tartott, hogy kifejthesse szélsőséges nézeteit, melyek nagy tömegeket vonzottak, ha túl sok új tagot nem is.

Ebben az időben a Reichswehr – melynek létszámát hivatalosan 100.000 főre korlátozták – aktívan kutatott az ilyen kis, nyíltan jobboldali nézeteket valló politikai csoportosulások után, mivel maga mögé akarta őket állítani, kibővíte ezzel a „fekete" Reichswehrt. Ilyen céllal vettek részt a Reichswehr titkos ügynökei az efféle csoportok nyilvános gyűlésein, s adtak jelentést azok politikai megbízhatóságáról. Ilyen titkos ügynök volt a *List* bajor gyalogezred egyik volt őrvezetője, Adolf Hitler is, akit nem sokkal korábban engedtek ki a kórházból, ahol egy, a világháború befejező szakaszában bekövetkezett gáztámadás során elszenvedett sérülése miatt ápolták. Nagyon megbízhatónak tartották, mivel bátorságával sok kitüntetést szerzett mint ezredfutár. Megkapta a másod- és első osztályú vaskeresztet, valamint többször is megemlítették név szerint a hadijelentésben. Karl Mayr százados szervezte be a Reichswehrtől, aki látta őt beszélni politikai gyűléseken, s felismerte kiaknázatlan tehetségét. Hitler pedig örült, hogy még meg is fizetik azért, amit amúgy is a legjobban szeret csinálni, azaz a politikai gyűléseken való részvételért és beszédek tartásáért.

Hitler kötelességtudóan látogatta a DAP gyűléseit, s bár nem igazán nyerte el a tetszését az új párt szervezeti felépítése, jobboldali, antiszemita alapállása annál inkább. 1919 szeptemberében lépett be a pártba, és tagadhatatlan szónoki képességei folytán bekerült a végrehajtó bizottságba mint propagandafőnök. Ambíciói nem ismertek határokat. Nemsokára elérte, hogy a párt megváltoztassa a nevét Nemzetiszocialista Német Munkáspártra (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter Partei,* NSDAP), és a párt egyre gyorsabb bővítésére törekedett. A „nemzeti" és a „szocialista" jelzők felvétele a párt nevébe azt célozta, hogy a párt mind a balodalról, mind a jobboldalról nyerjen támogatókat.

A Kapp-puccs

Eközben Berlinben még a keményvonalas Gustav Noske védelmi minisztert is megrémítették a szabadcsapatok túlkapásai. 1920 januárjában munkások tiltakozó nagygyűlést tartottak a Reichstag előtt, mire a szabadcsapatok Lüttwitz tábornok által vezetett egységei rájuk lőttek, s megöltek illetve megsebesítettek 147 munkást. A pánikba esett Noske Ehrhardt hírhedt dandárjának feloszlatását követelte, amit Lüttwitz megtagadott, követelve a kormány lemondását amiatt, hogy beleegyezett a szövetségeseknek a háborús bűnösök kiadatására vonatkozó követelése teljesítésébe. Mikor a politikusok ezt visszautasították, Lüttwitz és csapatai Berlin ellen vonultak, s elfoglalták azt a várost, amelyet a legtöbb német még mindig a birodalom fővárosának tekintett annak ellenére, hogy a kormány Weimarból irányította az országot. A kormány elmenekült, s Lüttwitz bábkormányt tett a helyébe az újságíró Wolfgang Kapp vezetésével. A munkások gyorsan reagáltak, és hamarosan megkezdődött az általános sztrájk.

Miközben a káosz eluralkodott ez egész országban, az NSDAP taglétszáma lassan, de jelentős mértékben növekedett Bajorországban, ahol megszületett.

Bajorország hagyományosan a jobboldal fellegvára volt, sőt voltak olyan szélsőségesek, akik ki akarták kiáltani Bajorország függetlenségét és önállóságát. Mayr százados ekkorra már nyugalomba vonult, s helyét egy másik Reichswehrtiszt, Ernst Röhm százados vette át. Röhm brutális, homoszexuális gonosztevő volt, akinek a Reichswehrben a jobboldali csoportok és a szabadcsapatok titkos felfegyverzése és ellátása volt a feladata. Aktívan érdeklődött az NSDAP fejlődése iránt, és be is lépett a mozgalomba. Felismerte Hitlerben azt a tehetséget, hogy hipnotikus szónoklataival fel tudja tüzelni a tömegeket. Célja azonban nem az volt, hogy Hitler tanítványa legyen, hanem inkább az, hogy az NSDAP-t saját politikai és katonai ambíciónak eszközévé tegye.

Berlinben a Kapp-puccs hamar sikertelenségbe fulladt, mivel a sztrájkolók szilárdan kitartottak, a szabadcsapatok pedig kezték megtagadni az új rezsim parancsainak végrehajtását. A baloldal különösen a német ipar stratégiailag létfontosságú szívében, a Ruhr-vidéken volt erős, s itt történt meg először, hogy felfegyverzett munkások összetűztek az egyik szabadcsapattal, és legyőzték azt, visszaverve minden felmentő akciót. Volt, amikor becslések szerint több mint 100.000 munkás ragadott fegyvert jobboldali ellenfeleivel szemben. Sikerült is megtisztítaniuk a Ruhr-vidék egész wesztfáliai részét a szabadcsapatoktól.

Maga Kapp Svédországba menekült. 1920. március 20-án visszatért Berlinbe a törvényes kormány, és felszólított a sztrájk befejezésére, a törvény és a rend helyreállítására. A sztrájk vezetői beleegyeztek ebbe, de sikerült kiharcolniuk Noske védelmi miniszter lemondását.

Németország problémái azonban távolról sem korlátozódtak a belső küzdelmekre. A háború végeztével átalakult a lengyel állam, és mihelyt a lengyelek felszabadultak a cári Oroszország uralma alól, lerohanták Poroszország sziléziai területeit, így akarva elszakítani területeket a legyengült németektől. A kis német hadsereg nem tudott egyedül ellenállni, s hamarosan szabadcsapatok özönlöttek kelet felé, hogy kiszorítsák a betolakodókat a német földről. A Reichswehr és a szabadcsapatok végül kemény küzdelem árán kisöpörték a lengyeleket Németország keleti tartományaiból.

Északabbra a szovjet Vörös Hadsereg egységei szállták meg Lettországot a Baltikumban, 1919 folyamán. A letteknek nem volt említésre méltó hadseregük, de a németek létrehoztak egy véderőt Landwehr néven, mivel megrémítette őket a keleti határaik mentén bekövetkezett bolsevik invázió. Ennek tisztjei németek voltak, és az altisztek között is sok volt a német. A szabadcsapatokkal karöltve ez a Landwehr hamarosan sikeresen kiszorította a szovjeteket. A lettek azonban

LENT: SA- és szabadcsapattagok Münchenben.
A barnaingesek létszáma üstökösszerűen ívelt felfelé Röhm vezetése alatt. 1926-ban 2.000 volt a taglétszám, 1930-ban 60.000, mikorra pedig 1933 januárjában Hitler kancellár lett, csaknem elérte a hárommilliót. A taglétszám növekedésével azonban nőttek az SA várakozásai is. A kezdeti náci eszmék hatására az SA társadalmi forradalomra számított, s Röhm azt terjesztette, hogy az SA fog a hadsereg helyébe lépni mint az egyetlen valódi nemzeti véderő. 1933. augusztus 6-án a következőket jelentette ki: „Aki azt hiszi, hogy az SA betöltötte feladatát, jobb, h a hozzászokik a gondolathoz, hogy itt vagyunk, és itt is szándékozunk maradni." A Röhm és az SA ambícióitól való félelem vezetett ezután a hadsereg, a náci párt és az SS szövetségéhez.

LENT: „Meg vagyok győződve arról, hogy mindig lehetnek olyan helyzetek, amikor elit csapatokra van szükség, ezért 1922-23-ban létrehoztam az Adolf Hitler rohamosztagot. Olyan emberekből állt, akik készen álltak a forradalomra, s tudták, hogy egyszer eljön majd a kemény összecsapás ideje." Így írta le később Hitler a majdani SS kezdeteit. Már politikai karrierje kezdetén látta, hogy feszültség fog keletkezni az SA és a párt politikai vezetése között. Szüksége volt hát egy fegyveres erőre, amely megvédi őt a külső és belső ellenségtől. A Münchenben megalakított Stosstrupp Adolf Hitler (Adolf Hitler rohamosztag) létrehozójával, Hitler Julius Schreck nevű testőrével és sofőrjével együtt látható a képen (középen, bajusszal). A Hitler életét őrizni hivatott férfiak közé tartozott Joseph Berchtold, akinek papírüzlete volt, Ulrich Graf hentes és amatőr boxoló, Emil Maurice órás, akit korábban elítéltek sikkasztásért, és Christian Weber lovász. Egyenruhájuk nagyon hasonlít az SA egyenruhájára, az egyetlen jelentős különbség a halálfejes jelvénnyel díszített fekete sísapka. Ezt Schreck az Ehrhardt-dandártól vette át, amelynek korábban tagja volt. Hitler a Stosstruppot úgy jellemezte, mint „a kemény fiúk első csapatát".

valójában nem jártak jól, hiszen csak felcserélték a szovjet megszállókat a mindent elözönlő és fosztogató szabadcsapatokra. A nyugati szövetségesek egyrészt megkönnyebbültek a szovjet megszállók kikergetése láttán, másrészt nem kis aggodalommal töltötte el őket az, hogy gyakorlatilag német megszállók vették át a helyüket. Egy szövetséges ellenőrző bizottság érkezett a helyszínre, s megkezdte a Landwehr lettekkel való feltöltését. A német tiszteket és tiszteseket elbocsátották, és lettekkel helyettesítették, a lett kereteket megerősítették, s ellátták készletekkel, felszereléssel. Mindehhez a brit hadiflotta is segítséget nyújtott.

A Landwehrből elűzött, felháborodott németek és az őket támogató szabadcsapatok egyesültek egy kommunistaellenes fehérorosz erővel, és megpróbálták elfoglalni a lett fővárost, Rigát. Kísérletüket visszaverték, s a súlyos veszteségeket szenvedett sereg maradékait is szinte teljesen felszámolta a felbőszült lett lakosság. Csak egy újabb szabadcsapat megérkezése tette lehetővé a túlélőknek a biztonságos visszavonulást.

A Kapp-puccs 1920. márciusi kudarca után végül feloszlatták az *Ehrhardt*-dandárt. Ehrhardt és leghívebb követőinek zöme azonban aktív maradt különböző homályos jobboldali csoportosulások keretében, s felmerült a gyanú, hogy részük volt Walther Rathenau külügyminiszter és Matthias Erzberger pénzügyminiszter meggyilkolásában.

Eközben Münchenben az NSDAP egyre gyarapodott, s 1920 decemberében a Reichswehr pénzén megvásárolta a *Völkischer Beobachter* (Népi Figyelő) című független napilapot. A párt hivatalos propagandafőnökeként Hitlernek most már saját újsága volt, amelyen keresztül terjeszteni tudta a maga sajátos irányvonalát. Hitler mostanra elszánta magát a párt irányításának átvételére, és azon kezdett dolgozni, hogy megingassa az akkori vezetés helyzetét. Első lépése arra irányult, hogy aláássa Anton Drexler pártvezér pozícióját.

Az NSDAP rendkívül gyorsan gyarapodott, s 1921-re már egy tucat fiókszervezete volt Münchenen kívül is. Az év februárjában, az első pártkongresszuson bejelentették, hogy a taglétszám 3.000, s egyre nő. A munkásosztály köreiben történő tagtoborzás egyelőre nem volt azonban sikeres, s a tagság zömmel a középosztályból és az alsó középosztályból került ki.

Anton Drexler rájött, hogy Hitler mit tervez ellene, s megpróbálta a pártot kimozdítani München körzetéből, ahol Hitler befolyása erős volt. Egyesülni akart a Német Szocialista Párttal és új központot alakítani ki Berlinben. Hitler azonnal reagált: kilépett a pártból, és követelte a tagság szavazását. Kijelentette, hogy csak akkor lép vissza, ha övé lesz a párt feletti teljes ellenőrzés. Drexler nagyon szeretett volna megszabadulni Hitlertől, de nem akarta elveszteni Hitler személyes párthíveinek támogatását, akik közül sokan igen vagyonosak és befolyásosak voltak. Kísérlete Hitler eltávolítására csak annak kezére játszott. Drexler tudta, hogy legyőzték, és elfogadta Hitler feltételeit. Adolf Hitlert 1922. január 29-én kinevezték az NSDAP elnökének. Legbizalmasabb követőit azonnal betette a párt legfontosabb tisztségeibe, de okosan megtartotta Drexlert a végrehajtó bizottságban, nehogy elidegenítse a volt vezér Münchenen kívüli híveit.

Ennek a kaotikus időszaknak a politikai összejövetelei gyakran csatározásokká fajultak, mikor az ellenzék fizetett provokátorai megpróbálták megbomlasztani a gyűlés menetrendjét. Sokszor rendkívül heves összetűzésekre került sor. A szónokok védelmére az NSDAP létrehozta az ún. Sport- és Tornaszekciót, ahonnan kiválasztották a legkeményebb fickókat testőröknek. Ernst Röhm keze alatt új néven fejlődött tovább a szekció. A *Sturmabteilung,* azaz rohamosztag elnevezés tetszett a volt katonáknak, mert emlékeztette őket az I. világháborús elit támadó különítményekre vagy „rohamosztagokra". Röhm megpróbálta bevonni Ehrhardtot is az SA-ba, de a volt tengerésztiszt megvetette Hitlert, és nemet mondott. Röhmöt azonban tisztelte, ezért elküldte maga helyett bizalmas bajtársát, Johann Ulrich Klintzschet, hogy segítsen megszervezni és működtetni az SA-t.

A *Stabswache*

Mivel sok SA-tag korábban a szabadcsapatok tagja volt, s ahhoz volt szokva, hogy kizárólag az egység parancsnokának tartozik hűséggel, Hitler jól tudta, hogy hiába tartja kezében a pártot és ezzel az SA-t, nem számíthat az SA legénységének feltétlen lojalitására.

1923 májusában külön testőrséget hoztak létre Hitler személyes védelmére. Megbízható SA-tagokból állt, akik vitán felül álló hűséget tanúsítottak Hitler iránt. Ezt az új egységet nevezték *Stabswachén*ak vagy törzsőrségnek. Nem volt hosszú életű; akkor oszlatták fel, mikor Ehrhardt végleg szakított Hitlerrel, és kivonta embereit az SA-ból. Ehrhardt, aki még Hitlernél is fanatikusabb volt, háborút követelt Franciaországgal, mikor a francia csapatok megszállták a Rajnavidéket. Hitler nem támogatta Ehrhardt felhívását, amire Ehrhardt ingerültségében kivonta összes hívét az SA-ból (személyes befolyása ekkor még erősebb volt Hitlerénél).

Hogy Ehrhardt barátjának, Röhmnek a befolyását ellensúlyozza az SA-ban, Hitler bizalmas bajtársát, Hermann Göringet tette meg a párt „katonai szárnyának" parancsnokává. Világos volt Hitler számára, hogy Röhm az SA-t egyfajta magánhadseregének tekinti, de ha Göring áll az SA élén, legalább bizonyos fokig kézben tudja majd tartani. Göring katonai szempontok szerint kezdte meg szervezni az SA-t, s ebből a szempontból – veleszületett lustasága ellenére – jó választásnak bizonyult. A számtalan kitüntetéssel rendelkező volt katona, a nagy becsben álló Pour le Mérite, a bátorságért kapott érdemkereszt tulajdonosa és a híres Richthofen század utolsó parancsnoka joggal tartott igényt a volt katonák tiszteletére az SA soraiban, s viszonzásul személye növelte a szervezet tekintélyét. A legfontosabb azonban Göring minden kétségen felül álló személyes hűsége volt Hitler iránt.

Göring szervezeti átalakításai nyomán az *Oberste SA Führung* (az SA legfelsőbb vezetése) tartotta teljes mértékig ellenőrzése alatt az SA-t. A párt és az SA viszonya azonban minden erőfeszítése ellenére tovább romlott. Az SA sok tagja bírálta a pártvezetést, sőt még magát Hitlert is. Röhm, aki az SA vezetésének második embere volt, bár a valóságban – Göring tunyasága folytán – inkább valódi mozgatórugója, szintén egyike volt a bírálóknak.

A sors fintora, hogy bár az SA-t a párt szónokainak védelmére hozták létre ellenfeleikkel szemben, most szükségessé vált létrehozni egy testőrséget a vezetőség és főleg Hitler védelmére az SA mesterkedéseivel szemben. Így azután létrejött az új testőrség Hitler két legbizalmasabb bajtársával, Julius Schreckkel és Joseph Berchtolddal az élén *Stosstrupp Adolf Hitler* (Adolf Hitler rohamosztag) néven. Több tagja később a Harmadik Birodalom kiemelkedő szereplője lett, mint például Josef „Sepp" Dietrich, Rudolf Hess és Ulrich Graf.

Az 1920-as évek elején, amikor az oroszországi bolsevik forradalom sok németben félelmet ébresztett, hátha hasonló fog történni Németországban is, sok jobboldali félkatonai csoport reménykedett abban, hogy egy kommunista felkelés elfojtása jó ürügy lesz majd egy fegyveres államcsínyre, s Hitler nagyon bízott abban, hogy pártja kiveszi majd a részét ebben a küzdelemben. 1923-ra azonban elmúlt a forradalom veszélye – habár a kommunisták még mindig jelentős támogatást tudhattak maguk mögött –, s a szélsőjobb elszalasztotta a lehetőséget.

A sörcsarnok-puccs

A különböző szabadcsapatok felbomlása oda vezetett, hogy több volt tagjuk az SA

soraiba került át. Azok a szabadcsapattagok, akik fegyelmezett, jól kiképzett egységektől jöttek, gyakran lenézték SA-beli bajtársaikat, akik közül sokan hajlottak a baloldali gondolkodásra. 1923-ban maga Hitler lett a Bajor Szabadcsapatok Szövetségének (Kampfbund) kinevezett vezetője, és úgy vélekedett, hogy számíthat a szervezet támogatására abban, hogy megakadályozza a nacionalista bajorok elszakadását a birodalomtól. Mondani sem kell, hogy Ehrhardt, aki még mindig neheztelt Hitlerre a Franciaország elleni háborúra való felhívása támogatásának elutasítása miatt, nem támogatta Hitlert. Hitlert ennek ellenére széles körben támogatta a jobboldal Bajorországban.

Tudván, hogy a bajor kormány feje, Gustav Ritter von Karr szólni kívánt egy nagygyűlésen a müncheni Bürgerbräukeller helyiségeiben 1923. november 8-án, és gyanítván, hogy Bajorország függetlenségét kívánja bejelenteni, Hitler elrendelte, hogy fegyveres SA- és szabadcsapattagok vegyék körül az épületet, miután Karr és kísérete bevonult. Hitler ezután pisztollyal hadonászva, testőrségétől körülvéve berontott, és bejelentette, hogy kitört a nemzeti forradalom. Fenyegetéssel, hízelgéssel és könyörgéssel sikerült elnyernie a megzavarodott Karr és hívei beleegyezését. Az ezt követő zűrzavarban Karrnak, a bajor rendőrfőnöknek és a bajor kerületi katonai parancsnoknak sikerült észrevétlenül elhagynia az épületet és mozgósítani a rendőrséget, meg a katonaságot Hitler ellen. Hitler másnap a háborús hős Ludendorff tábornok társaságában megtudta, hogy Ernst Röhm és egyik szabadcsapata, a Reichskriegsflagge elfoglalta a München központjában lévő hadügyminisztériumot. Azonnal eldöntötte, hogy segítségére siet egy körülbelül háromezres hadoszloppal, Ludendorffal, Hermann Göringgel és Heinrich Himmlerrel az élen.

A puccs kudarca

November 9-én, kevéssel dél után érte el a menetoszlop a Ludwigsbrückét, ahol felfegyverzett rendőrök állták útjukat. Göring azzal fenyegetőzött, hogy kivégzik a menetoszlop végén állítólag fogva tartott túszokat, ha a rendőrök nem engedik őket áthaladni. A blöff bevált, és Hitler menetoszlopa tovább haladt. Az Odeonsplatzhoz érve, a Feldherrenhalle emlékmű közelében azonban ismét rendőri erőkkel találkoztak. Hitler testőre, Ulrich Graf előlépett, és odakiáltotta a rendőröknek, hogy ne lőjenek, mert Ludendorff és Hitler is jelen van. Ekkor lövés dördült, és egy rendőrőrmester holtan esett össze. A rendőrök sortűzzel válaszoltak, s Max Erwin von Scheubert-Richter halálos tüdőlövést kapott. Hitlerbe karolva érte a lövés, s ahogy elesett, olyan erővel rántotta magával, hogy annak karja kificamodott. Ekkor a hűséges testőr, Ulrich Graf Hitlerre vetette magát, hogy testével védelmezze, s egy sorozat lövés lett a jutalma. Göringet a combján találták el, és Joseph Berchtold is megsebesült. Összesen 14 menetelő halt meg, Hitler további két híve pedig a hadügyminisztérium elfoglalásakor esett el.

A puccskísérlet bohózatba illő katasztrófával végződött, de a párt legalább hozzájutott első szent ereklyéjéhez, a vérrel befröcskölt zászlóhoz, amelyet a menetoszlop élén vittek, s ezután úgy emlegettek a náci hagyományban, hogy Blutfahne, azaz a véres zászló. S elhunytak a párt első mártírjai is.

Létrejön az SS

Hitlert másnap letartóztatták; végül öt évet kapott hazaárulásért. Valójában csak pár hónapot töltött börtönben, mivel 1924 decemberében kiengedték. Míg Hitler a landsbergi börtön foglya volt, Ernst Röhm azon fáradozott, hogy életben tartsa a mozgalmat, mivel Göring emigrációba menekült, és az SA vezető nélkül maradt. A meghiúsult puccs kapcsán mind az NSDAP-t, mind az SA-t betiltották. Hitler Röhmöt nevezte ki az SA új parancsnokának, aki a betiltást megkerülendő, egy új, Frontbann elnevezésű mozgalomba tömörítette a tagokat.

Egy sor volt szabadcsapattag is csatlakozott ehhez az új félkatonai szervezethez, s magával hozta a könyörtelenség, a kegyetlenség hitvallását. A taglétszám a magasba szökött, és mire Hitler kiszabadult a börtönből, meghaladta a 30 ezret, szemben az SA-nak a puccs előtti 2 ezres létszámával. Hitlert megijesztette Röhm hatalmának jelentős növekedése, és az összeütközés nem sokáig váratott magára. Ennek eredményeképpen Röhmöt felmentették pozíciójából, és 1925 áprilisában megvált az SA-tól.

Hitlerre mély benyomást tett testőreinek a puccskísérlet alkalmával tanúsított magatartása, ezért elhatározta, hogy létrehoz egy elkötelezett személyes testőrgárdát. Felállításával bizalmas személyi sofőrjét és bajtársát, Julius Schrecket bízta meg. Kezdetben csak hét embert toboroztak, akik a praetoriánus gárda magját alkották, mindannyian a *Stosstrupp Adolf Hitler* volt tagjai. Általában az emigrációból visszatért Göringnek tulaj-

BALRA: A középen ülő félkarú férfi a sokak által áhított vér-érdemrendet viseli zubbonya jobb felső zsebén, ami jelzi részvételét a meghiúsult 1923-as müncheni sörcsarnoki puccsban. Hitler esztelen kísérlete a Bajorországban való hatalomátvételre letartóztatásához és börtönbe zárásához, valamint több párttag halálához vezetett. Az eseményeket azonban később a hősiesség és mártírium napjaként kezdték ünnepelni a nácik minden év november 9-én. A vér-rend az egyik legtekintélyesebb náci kitüntetés, a véres lobogó pedig (az a zászló, amelyet állítólag a puccs alkalmával vittek az élen, és amelyet az elesettek vére szentelt meg) a mozgalom egyik legszentebb szimbóluma lett. A nürnbergi tömeggyűléseken úgy szentelte fel Hitler az új náci zászlókat, hogy egyik kezével megérintette őket, míg a másikkal a véres lobogót tartotta.

donítják a *Schutzstaffel* (védosztag) elnevezés felvetését. Azokra a kísérő repülőgépekre utalt, amelyekkel az elit Richthofen repülőszázadnál töltött szolgálati ideje alatt állt kapcsolatban. Schreck megfogalmazta azokat az irányelveket, melyek ennek az új testőri egységnek az elit jellegét voltak hivatva erősíteni. Ezek szerint a Schutzstaffel vagy SS nem több mint tíz férfiból és egy tisztből álló válogatott csapat kell, hogy legyen körzetenként, kivéve a fővárost, Berlint, ahol kétszer ekkora SS-egység szervezhető. Csakis józan életű, 25 és 35 év közötti, köztiszteletben álló, bűntetlen előéletű, egészséges és erős testalkatú férfiak jöhettek szóba a válogatásnál. S ami ennél is fontosabb: minden egyes SS-újonc nem a náci pártnak, hanem személy szerint Adolf Hitlernek tartozott rendíthetetlen hűséggel.

1926 áprilisában a sebeiből ekkorra már teljesen felgyógyult Joseph Berchtold vette át Julius Schrecktől az SS parancsnokságát. Hitler jócskán megnövelte az SS tekintélyét azzal, hogy átadta neki megőrzésre a megszentelt *Blutfahnét*, amit az SA zokon is vett. Az új zászlóvivő Jakob Grimminger lett a müncheni SS-től, egy magas, sovány ember kis Hitler-bajusszal.

Hitler figyelme azután az SA-ra irányult. Ernst Röhm távozása után Franz Pfeffer von Salomon századost nevezte ki a Sturmabteilung élére, s nagy mozgásszabadságot biztosított a számára az SA neki tetsző irányban történő fejlesztéséhez. Az SA-nak tett jelképes gesztusként Hitler az SS-t az Oberste SA Führung parancsnoksága alá helyezte, amivel valószínűleg a müncheni bázistól távol, Észak-Németországban állomásozó SA egységeket akarta megnyugtatni. Ebben azonban szerepet játszhatott Hitlernek az az elve is, hogy nem árt kijátszani egymás ellen a szembenálló frakciókat.

Az SA-tagok ellenszenvvel viseltettek az SS elitizmusával szemben, az SS pedig egyre növekvő ellenérzéssel figyelte az SA-parancsnokok lekezelő bánásmódját. Berchtold 1927-ben lemondott posztjáról, mert megrémítette az SA félelmetes felfejlődése, miközben az SS egységek létszámát az SA létszámának 10 százalékában maximálták minden körzetben. Eleve csak ott lehetett SS egységet felállítani, ahol a területi SA létszáma teljes volt. Mindez lehetőséget nyújott az SA-nak arra, hogy korlátozza az SS fejlődését a létszám manipulálásával.

Az SS-tagok hangulata sem volt különösen jó, mivel az SA örömét lelte abban, hogy a legalantasabb munkákat végeztesse velük.

Berchtold távozása után az SS irányítása helyettese, Erhardt Heiden kezébe került, Heiden helyettese pedig Heinrich Himmler volt, a *Reichskriegsflagge*

tagja, amely ott menetelt Hitlerrel a müncheni puccs idején.

Heiden sem tudott elődjénél jobban szembeszállni az SA-val, így az SS hangulata egyre romlott. Amikor Heiden is lemondott posztjáról, az automatikusan helyettesére szállt, s az SA megnyugodott, hogy nem lesz nehéz átgázolnia a halk szavú, ellenszenves külsejű új hivatalnokon. Az SA hatalmasat tévedett.

Himmler Münchenben született 1900 októberében egy nagy tiszteletben álló, középosztálybeli katolikus családból. Apja Gebhard Himmler magántanár, akinek tanítványai közé tartozott többek között Henrik bajor herceg. Az udvar odaadó híveként Gebhard Himmler engedélyt kért és kapott arra, hogy fiát a trónörökösről nevezhesse el. Henrik herceg kegyesen hozzájárult, hogy keresztapja legyen az ifjú Himmlernek. Heinrich Himmlernek két testvére volt, ifjabb Gebhard és Ernst. Himmler gyermekkora családja körében teljesen átlagos volt. Jól tanult az iskolában, ha nem is kivételesen jól, és udvarias, tisztelettudó, megfontolt gyermeknek ismerték, aki mindig kész segíteni az időseknek vagy különböző megbízásokat teljesíteni a szomszédoknak. A fegyelem és rend egészséges tiszteletében felnőtt ifjú Himmler a katonaélet iránt vonzódott. Ha valami, akkor a katonaélet rendezett és fegyelmezett, s magában hordja a harctéri dicsőség lehetőségét. Elhatározását csak fokozta a hazafias érzelmeknek az a hulláma, amely a háború 1914. augusztusi kitörése nyomán végigsöpört az országon. A harcmezőn hozott áldozatok hírét tovább erősítette a frontról sebesülten hazatérő német katonák és a közeli táborba szállított orosz hadifoglyok látványa.

Himmler ifjúkora

Himmler elszánta magát, hogy kiveszi részét a haza szolgálatából, és könyörgött apjának, használja fel minden befolyását, hogy felvegyék a hadseregbe annak ellenére, hogy még nem hadköteles korú. Ez végül sikerült is az apának, és Himmler 1917 végén bekerült a *Von der Tann* 11. sz. bajor gyalogezredbe. 1918-ra már hadapród volt, de a háború legnagyobb bánatára előbb véget ért, mintsem tiszt lehetett volna belőle és a frontra kerülhetett volna. Nyilvánvaló tehát, hogy nem belőle hiányzott a küzdő szellem, hanem a körülmények folytán nem tudott harci tapasztalatokra szert tenni. Ennek ellenére állandóan kényelmetlenül érezte magát emiatt, és próbálta is rejtegetni.

Himmler minden bizonnyal úgy érezte, hogy a harci tapasztalatok hiánya nagy űr az életében. Egy dolog azonban mély nyomokat hagyott benne a hadseregből: az ezredirodán töltött idő. Amúgy is rendszerező gondolkodásmódjával kimondottan élvezte a rendes és pontos nyilvántartásokat, s egyetlen kis részlet sem kerülte el a figyelmét. Katonai karrierje azonban idő előtt véget ért, s ő visszatért tanulmányaihoz. Mezőgazdaságot hallgatott a müncheni egyetemen, s itt keltette fel érdeklődését a tenyésztés és a genetika. Az egyetemen csatlakozott egy sor diákkörhöz, és arra törekedett – bár hiába –, hogy jó eredményeket érjen el az atlétikában és más sporttevékenységekben. Meglehetősen gyenge fizikuma azonban nem tette lehetővé, hogy ezen a területen sikert arasson, nem csoda hát, hogy daliásabb külsejű sporttársai elnéző mosollyal kezelték. Egy célját azonban elérte, mikor egy szolgálatkész diáktársa segítségével szerzett az arcára egy sebhelyet, s aztán büszkén viselhette a párbaj nyomát.

Mivel nem volt képes semmiféle hőstettet végrehajtani, egyre inkább elmerült az északi mondák és mitológia hőseinek világában, s fejét bizarr, romantikus fogalmak töltötték meg a germán vitézségről és a germán lélek tisztaságáról.

Himmler belép az NSDAP-be

A müncheni párbajozó diákok egy csoportjának egyik összejövetelén Himmler találkozott Ernst Röhmmel, aki rendszeresen látogatta az efféle találkozókat, hogy megfelelő fiatalokat toborozzon jobboldali frakciói számára. Röhm javaslatára Himmler belépett a *Reichskriegsflagge* kötelékébe. Tetszett neki a csoport nacionalista és antiszemita alapállása, bár akkoriban úgy tűnt, hogy az antiszemitizmus még nem vert benne mély gyökeret. Röhm további biztatására 1923-ban belépett az NSDAP-be. Ekkora még elvégezte az egyetemet, és ügynöki állást talált a Stuckstoff cégnél Schleisheimben.

A *Reichskriegsflagge* tagjaként Himmler részt vett az 1923. novemberi müncheni puccsban, a menet élén hordozva szervezete zászlaját. Elkerülte a sérülést és a letartóztatást, de állását elvesztette, mert nem kért szabadságot a felvonulásban való részvétel idejére. Ez azonban nem zavarta, és nagyon büszke volt arra, hogy részt vett a puccsban. Mivel állása így megszűnt, önkéntes munkát végzett az NSDAP részére. Buzgalmára hamar felfigyeltek, és nemsokára teljes munkaidőben alkalmazták Gregor Strasser, az NSDAP akkori alsó-

bajorországi propagandafőnöke titkáraként. A részletek iránti már-már idegesítő, kínos aprólékosságát és érdeklődését ellensúlyozta veleszületett szervezőkészsége, munkaszeretete és igyekezete, hogy elnyerje felettesei elismerését. Jutalmul kinevezték Alsó-Bajorország kerületi szervezőhelyettesének, s ezzel a pozícióval együtt járt az NSDAP legújabb részlegének, az SS-nek a helyettes parancsnoksága is. Az akkor még kis létszámú szervezet 168. számú tagként vette fel Heinrich Himmlert. Amikor Heiden 1929-ben lemondott az SS-nél betöltött funkciójáról, és Himmler megkapta a Reichsführer-SS rangot, sorsa végleg összefonódott az SS történetével.

Új pozíciójában nagy elszántsággal látott munkához. Olyannyira, hogy az családi élete rovására ment. 1927-ben nősült, és feleségével, Margával csirketenyésztésbe fogott. Az SS-ben és az NSDAP-ben játszott szerepe miatti állandó távolléte végül elhidegülésükhöz és a vállalkozás kudarcához vezetett. Himmler valóban a munkájának élt, és elszánta magát, hogy megszolgálja a beléje helyezett bizalmat, a Reichsführerré való kinevezést. Az, hogy mindez tönkretette a házasságát, nem számított Himmlernek, csak az, hogy híven és eredményesen teljesítse kötelességét.

Himmler rábeszélte Hitlert, egyezzen bele az SS fajilag tiszta elit szervezetté való fejlesztésébe, bár valószínű, hogy Hitler ekkor még nem igazán érdeklődött Himmler elképzelései iránt, csak hagyta, hadd tevékenykedjen a maga módján. A lényeg az volt, hogy az SS tökéletesen hűséges legyen személye iránt.

Himmlert ifjúkora óta lenyűgözte a német történelem, különösen I. Henrik király, akit Madarász Henrikként is emlegetnek. I. Henrik sikerrel védelmezte a német területeket a szláv hordák betörési kísérleteivel szemben, és 919-ben választották királlyá. Gyakran elhangzott vélemény, hogy Himmler magát I. Henrik reinkarnációjának tekintette.

Az SS faji irányelvei

Himmlert elbűvölte a *Német Lovagrend* története is. A 12. század végén létrejött lovagrend a szlávok gyarmatosítását kapta feladatul nagymestere, Hermann von Salza vezetése alatt, akiről Himmler később a Waffen-SS egyik elit páncélosegységét elnevezte. A teuton lovagok csaknem kétszáz évig terjesztették a német kultúrát és befolyást Kelet-Európában, 1410 júliusában azonban egy lengyelekből, oroszokból és litvánokból álló közös szláv hadsereg leverte őket a tannenbergi csatában. A hősi tetteikről szóló mondák azonban tovább éltek, s sok német számára ugyanannyira a kultúrális örökség részei voltak, mint Arthur király és a kerek asztal lovagjainak történetei az angolszász világban.

A teuton lovagok hősiességéről szóló középkori legendák iránti érdeklődés Himmlernél a német faj történetének egyfajta romantikus megközelítéséhez vezetett. A német katonai külsőségek szimbolikájának nagy része ezért a középkorra nyúlik vissza. A vaskeresztre például, amely egy ezüst szegélyű fekete kereszt, a *Német Lovagrend* által használt kereszt volt hatással.

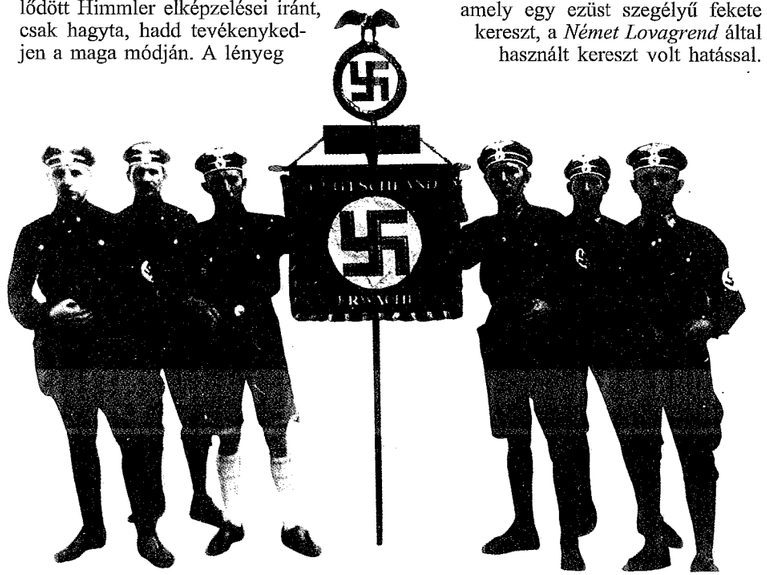

LENT: Nagyon ritka, korai fénykép az SS első tagjairól 1925-ből. Miután kiszabadult Landsbergből, Hitler nekilátott egy új testőrség megszervezésének, amellyel Julius Schrecket bízta meg. 1925 áprilisában ezt a törzsőrséget Schutzstaffelnek (SS) nevezték el. Ezután Schreck hozzáfogott SS egységek szervezéséhez más német városokban is, de az SA-val ellentétben nagyon megválogatta az újoncokat. Az SS irányelvei kimondták, hogy „részegesek, pletykások és más vétkes elemek nem jöhetnek számításba". Az SS-be a kezdetekkor felvettek közé tartozott például Alois Rosenwink szekcióvezető, az SS főhadiszállásának létrehozója, aki a következőképpen jellemezte az egység feladatát: „A halálfej a sapkánkon figyelmeztetés az ellenségeinknek és jelzés a Führernek, hogy nézeteiért készek vagyunk életünket áldozni."

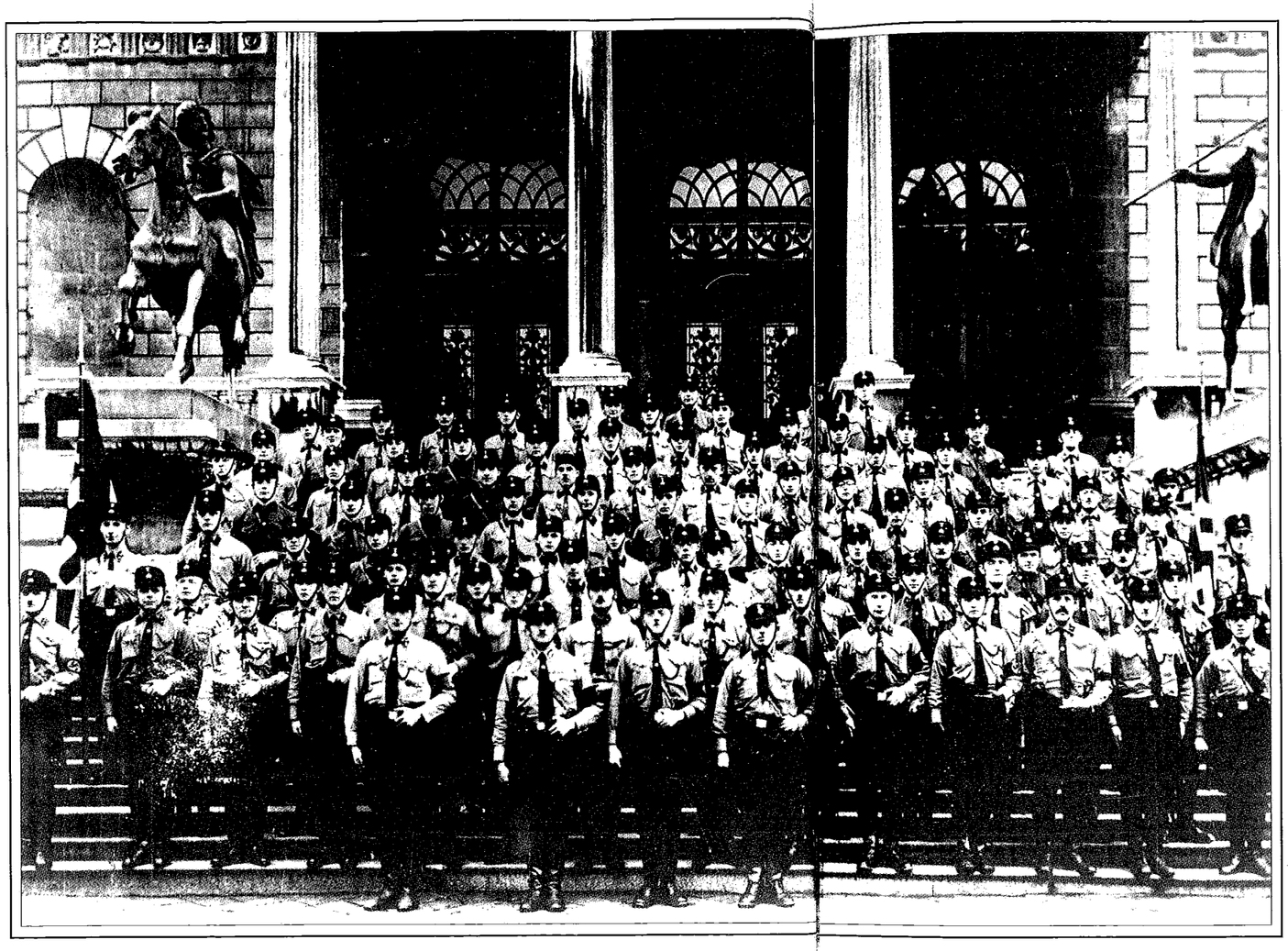

JOBBRA: A 120 fős Stabswache (törzsőrség) a müncheni Barna Ház, a náci párt főhadiszállása lépcsőin 1930-ban. Bár még barna inget viselnek, de csizmájuk, nadrágjuk, nyakkendőjük és sapkájuk már fekete. Josef „Sepp" Dietrich jobbról a harmadik az első sorban. Amikor Hitler 1933-ban kancellár lett, a Stabswache átköltözött a Berlin egyik külvárosában lévő volt császári hadapródlaktanyába. A náci párt 1933. szeptemberi nagygyűlésén Hitler a Stabswachét az SS-Leibstandarte Adolf Hitler (Adolf Hitler SS-testőrezred) hivatalos névvel ruházta fel. Még ugyanabban az évben, november 9-én tette le a Leibstandarte azt az esküt, amellyel feltétel nélkül személy szerint Hitlernek kötelezte el magát. Ezzel Hitler a Waffen-SS elődjét hozta létre.

A rend színei, a fekete és a fehér lettek Poroszország, később pedig az SS színei. Himmler egy új Német Lovagrenddé kívánta fejleszteni az SS-t, amely majd elterjeszti az őáltala interpretált német kultúrát egész Európában. A német vér legkiválóbb képviselőit fogadták csak be ebbe az elit szervezetbe, amelynek feladata volt az ősi germán ritusok és szokások őrzése is. Saját külön jelzéseiben gyakran alkalmazta az ősi runa írásjeleket, melyek közül a legismertebb a kettős Sigruna az SS hajtókáján.

Bár Hitler maga is nagy csodálója volt Richard Wagnernek és operái romantikus hőseinek, és elismerte, hogy erőt merít belőlük, ha ideges vagy feszült, semmiképp sem volt annyira megszállottja a témának, mint Himmler, s – legalábbis kezdetben – derűs toleranciával kezelte odaadó tanítványa álmait egy északi harcos faj megteremtéséről. Amíg Himmler biztosította számára a tökéletesen megbízható testőrséget az SA és más ellenségei machiavellisztikus mesterkedéseivel szemben, Hitler engedte, hogy kedvenc faji elméletei szellemében cselekedjen.

Himmler nem éppen megnyerő megjelenése ellenére remek szervező volt, és lassan, de határozottan az általa elképzelt elit szervezetté kezdte kiépíteni az SS-t. Megszigorították a fegyelmet, kitették a kétes jellemeket, és ettől az időponttól (1929 januárjától) kezdve minden leendő SS-tagnak három generációra visszamenőleg igazolnia kellett leszármazását. A náci ideológus Alfred Rosenberggel és az őrült fajelméletek kiagyalójával, Richard Walter Darréval együtt Himmler még nősülési szabályokat is bevezetett, melyek segítségével megakadályozhatta, hogy egy SS-tag olyan nőt vegyen el, aki nem tudja kellőképpen bizonyítani árja származását.

Himmler szabályzata természetesen nem vonatkozott saját magára, s kivételt élveztek azok az SS-tagok is, akik szolgáltak az I. világháborúban. Himmler elitfelfogása új volt, s a jelölt faji származását, jó hírnevét, józan szokásait, fizikai alkalmasságát és mindenekelőtt hűségét vette figyelembe. Eddig a német társadalom elitjébe a vagyon, a képzettség és a családi kapcsolatok révén lehetett bekerülni. Most azonban elvileg a népesség nagy tömegei kerülhettek be az új német elitbe társadalmi hátterüktől teljesen függetlenül. Özönlöttek is a jelöltek, és számos volt szabadcsapattag is felvételét kérte az SS-be. Közülük nagy számban kerültek már be korábban az SA-ba, de kiábrándító volt számukra, hogy az SA fékezhetetlen, fegyelmezetlen gyülevészhaddá vált. Az SS-t sokkal vonzóbb lehetőségnek tartották.

Az SA nehezte l

Ráadásul sok középosztálybeli és szellemi foglalkozású ember is gyülekezett az SS zászlaja alá, aki szimpatizált az NSDAP céljaival, de nyersnek és barbárnak tartotta az SA-t. A taglétszám folyamatosan, bár lassan nőtt, mivel Himmler a jelentkezők nagy száma ellenére ragaszkodott a válogatáshoz, és csak a jelöltek legjavát vette fel. 1929 végére az SS létszáma elérte az ezret, egy évvel később pedig már megháromszorozódott. Az SA-t természetesen egyre inkább bosszantotta az SS egyre növekvő ereje és befolyása, nem beszélve nyíltan vállalt elit jellegéről. Ezért meg is tett mindent, hogy Himmlert és az SS-t a szerinte neki való helyen, az SA alárendeltségében tartsa.

1930 végére Himmler kemény munkája kezdte meghozni a gyümölcsét, mivel Hitler végre függetlenítette az SS-t az SA-tól. Bár technikailag még mindig az *Oberste SA Führung* alá tartozott, Hitler rendelkezése szerint az SA parancsnokai nem adhattak többé utasításokat az SS-nek. Szintén akkoriban történt, hogy az SS megkapta a végső formai jegyeket, a halálfejes fekete ellenzős sapkát, a fekete csizmanadrágot, fekete nyakkendőt és a fekete keretes horogkereszttel ellátott karszalagot.

Az SS szerkezeti felépítése is teljesen megváltozott, s megszűnt a körzetenkénti 10 fős keret. Katonai szempontok szerint, gyakorlatilag az SA mintájára szervezték át, amivel azt kívánták kifejezni, hogy az SS immár egyenrangú vele és nem alárendeltje többé.

Tipikus stílusában ki kívánva játszani az egyik felet a másik ellen, Hitler megtiltotta az SS-nek, hogy tagokat csábítson át az SA-tól, ugyanakkor utasította az SA-t, hogy tegye lehetővé bárkinek az önkéntes átlépést az SS-be. Közben folyamatosan nőtt Hitler bizalmatlansága az SA-val szemben, nem is minden alap nélkül. Az

LENT: A „végső megoldás" egyik atyja, Reinhard Tristan Eugen Heydrich. 1931-ben lépett be a náci pártba, miután elbocsátották a haditengerészettől egy fiatal nővel szembeni becstelen magatartás miatt. Pályája ettől kezdve üstökösként szárnyalt a magasba. Először az SD főnöke, majd 1941-ben Cseh- és Morvaország protektora lett. Megszervezte az Einsatzgruppe néven ismert csapatokat Kelet-Európában, és kulcsszerepet játszott az ottani népirtásban. Heydrich Hitler Harmadik Birodalmának minden kétséget kizárólag egyik legsötétebb lelkű figurája volt.

SA túl nagy szervezet lett ahhoz, hogy kézben lehessen tartani, ráadásul megszűnt a lojalitása mind az NSDAP, mind Hitler iránt. Maga a nácizmus is zűrzavaros időket élt. Rosenberg a bolsevizmus ellen ágált, mások – például Gregor Strasser – szövetséget követeltek a Szovjetunióval, Joseph Göbbels pedig – aki később Hitler egyik leghívebb követője lett – Hitler eltávolítását indítványozta a pártból.

Olyan nagyok voltak a nézetkülönbségek a párton belül, hogy a nürnbergi SA-parancsnokot kijelölték közvetítőnek a magas rangú SA-parancsnokok közötti kisebb-nagyobb viták rendezésére. Hitler viszont okosan kihasználta a belső intrikákat arra, hogy megakadályozza bármelyik frakció túlzott, az ő személyes hatalmát veszélyeztető megerősödését, miközben építgette a maga praetoriánus gárdáját, az SS-t. Göbbels felmérte, hogy Hitler e harcokból sértetlenül fog felemelkedni az NSDAP vezéregyéniségévé, ezért időben váltott, és Hitler egyik leghívebb alattvalója lett. A párt Gauleitereként Berlinbe küldték azzal az utasítással, hogy távolítsa el az összes Hitler-ellenes elemet az SA és az NSDAP ottani szervezeteiből. A hatalmas berlini SA kontingens azonban Göbbels és a berlini SS parancsnoka, Kurt Daluege legnagyobb erőfeszítései ellenére még mindig nagy fenyegetést jelentett Hitler hatalmára nézve. Az összeütközés elkerülhetetlennek látszott, és 1930 augusztusában be is következett.

A németországi gazdasági válság

rengeteg embert tett munkanélkülivé, s ezek nagy része – köztük nem kevés bűnöző – megtalálta az utat az SA-hoz. Ennek következtében az SA egyre fékezhetetlenebb és korruptabb, de még mindig erős szervezetté vált. Tudván, hogy az 1930. szeptemberi választásokon a siker milyen fontos lenne az NSDAP számára, az SA parancsnokhelyettese, Walther Stennes elhatározta, hogy összeütközést provokál Hitlerrel. Megmondta neki, hogy amennyiben az NSDAP igényt tart az SA segítségére, teljesítenie kell az ő igényeit, azaz, hogy a párt Gauleiterei ne avatkozzanak bele az SA ügyeibe, az SA legyen egyedül felelős a pártgyűlések rendben történő lebonyolításáért, ezért jól megfizessék, valamint azt hogy parancsnokai bekerülhessenek a Reichstagba. Hitler még csak találkozni sem akart Stennesszel, hogy megvitassák annak követeléseit, és amikor összeállították az NSDAP jelöltjeinek új listáját a választásokra, Stennest rendreutasításképpen szándékosan kihagyták. A berlini SA erre fellázadt, s augusztus 30-án egy csapat SA-tag betört a berlini Gau (körzet) főhadiszállására. Összetörték a berendezést, és megverték az SS-őrséget. Az állami rendőrségnek kellett közbeavatkoznia a rend helyreállítására, melynek során 25 SA-tagot tartóztattak le.

Az SA fellázad

Hitler most már megijedt, és hajlandó volt megegyezni Stennesszel, teljesítve annak legtöbb kívánságát. Békülékeny magatartása azonban csak látszat volt. Az SS megbízhatónak és lojálisnak bizonyult, míg az SA magatartását árulónak érezte. Ráébredt, hogy az SA időközben olyan mozgalommá vált, amely nem odaadó híve már a nemzeti szocializmusnak, Stennesről pedig feltételezhető, hogy bármelyik pillanatban rászabadítja ellenfeleire az SA gonosztevőit. Elhatározván, hogy térdre kényszeríti az SA-t, Hitler kirúgta annak vezetőjét, Pfeffer von Salomont, visszahívta Ernst Röhmöt, és ragaszkodott hozzá, hogy minden SA-tag hűségesküt tegyen neki. Stennest azonban nem sikerült megfélemlíteni, és hírek terjengtek arról, hogy az SA új lázadásra készül.

1931. április l-jén Röhm jelentést kapott Daluege berlini SS parancsnoktól, akit arról tájékoztattak besúgói, hogy a berlini SA-parancsnokok egy titkos összejövetelen elhatározták, nem teljesítik többet Hitler parancsait. Stennes emberei ismét elfoglalták a berlini Gau helyiségeit és a náci napilap, a *Der Angriff* szerkesztőségét. Az SS fellépett a lázadók el-

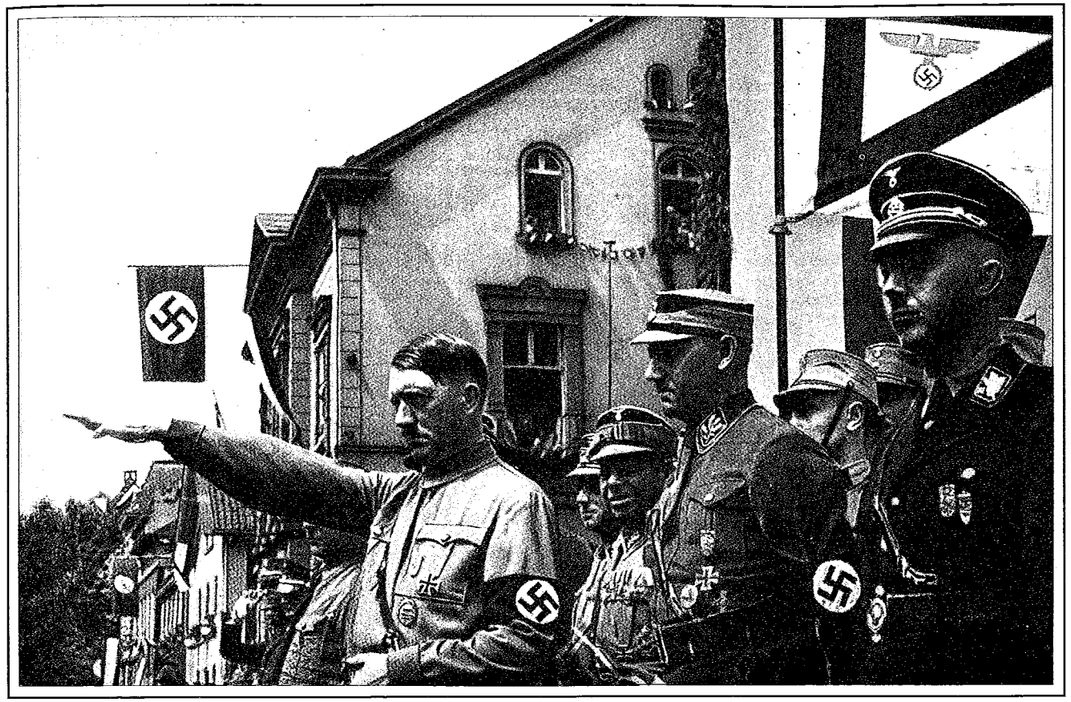

len, de azok nagy túlerőben voltak. A lázadás gyorsan terjedt, s hamarosan Németország-szerte Stennes mellett és Hitler ellen foglaltak állást az SA egységei. Az SA azonban végzetes hibát követett el. A lázadás miatt tagjait kizárták az NSDAP-ből, így az elvesztette anyagi létalapját. Az NSDAP tagsága az SS-hez hasonlóan hű maradt Hitlerhez, az SA-t viszont ezentúl egy teljesen fegyelmezetlen gyülevészhadnak tekintették. Még Stennes saját támogatói sem voltak minden esetben ténylegesen a hívei, hanem csak egyszerű bajkeverők. Amikor az anyagi fedezet elfogyott, ezek a támogatók elpárologtak, s Hitlerre már csak az utolsó simítások vártak. Göringet bízta meg azzal, hogy távolítsa el Stennes utolsó híveit is az elemeire hullott SA-ból.

Az SS most is megingathatatlanul hű maradt Hitlerhez, aki cserébe megerősítette pozícióit az NSDAP első számú biztonsági szerveként. Az SS már 1925-ben elkezdte gyűjteni az információkat a gyanús párttagokról, de ekkor újult erővel vetette bele magát ebbe a feladatba, hogy bosszút álljon. Eközben sorai kibővültek: 1931-ről 1932-re körülbelül 2 ezerről 30 ezerre nőtt a taglétszáma. Az új tagok között volt az egyik legveszélyesebb és legsötétebb lelkű férfi, aki valaha is az SS egyenruháját hordta: a volt tengerésztiszt Reinhard Heydrich. A felvételi beszélgetésen Himmler megkérte, vázolja fel egy állambiztonsági szolgálat kiépítésének tervét. Himmlerre olyan nagy benyomást tett Heydrich szolgálatkészsége, hogy azonnal felvette, és megbízta az SS biztonsági és hírszerző szolgálatának megszervezésével. Így született meg a Sicherheitsdienst (SD). Hamarosan Németországszerte felütötték fejüket az SS kémei, amint Himmler titkosrendőrsége lassan behálózta a német mindennapokat.

Ahogy az SS pályája ívelt felfelé, úgy hagyott alább az SA részéről fennálló fenyegetés. Hitler és az SS nemsokára leszámolt a lázadó SA-val, s annak végleg megtört a hatalma.

Az SS hét év alatt maroknyi válogatott, kemény és megbízható fickóból, a *Stosstrupp Adolf Hitler* tagjaiból több ezres létszámú, elit biztonsági szervezetté nőtte ki magát, és ez csak a kezdet volt. Sokak számára az SS jelentette azt a tiszteletreméltóságot és rendet, amely sajnálatosan hiányzott az SA-ból. Kevesen gyaníthatták, hogy a világtörténelem egyik legfélelmetesebb szervezete válik majd belőle.

FENT: 1929. január 20-án Heinrich Himmler (jobboldalt) elnyerte a Reichsführer-SS címet. Vállalkozásában kudarcot vallott, s egyfajta álmodozó lévén az SS egyik vezető posztjára való kerülése lehetővé tette számára meglehetősen bizarr faji elképzeléseinek végiggondolását és megvalósítását. Saját szervezetével kezdte, ahol bevezette a „faji tisztaság" fogalmát. Kijelentette, hogy az SS legszélesebben értelmezett célja a német nép és az egész északi faj védelme: „Amennyiben sikerül újra létrehozni ezt az északi fajt Németországban és környékén ..., miénk lesz a világ. Ha győz a bolsevizmus, az az északi faj végét fogja jelenteni."

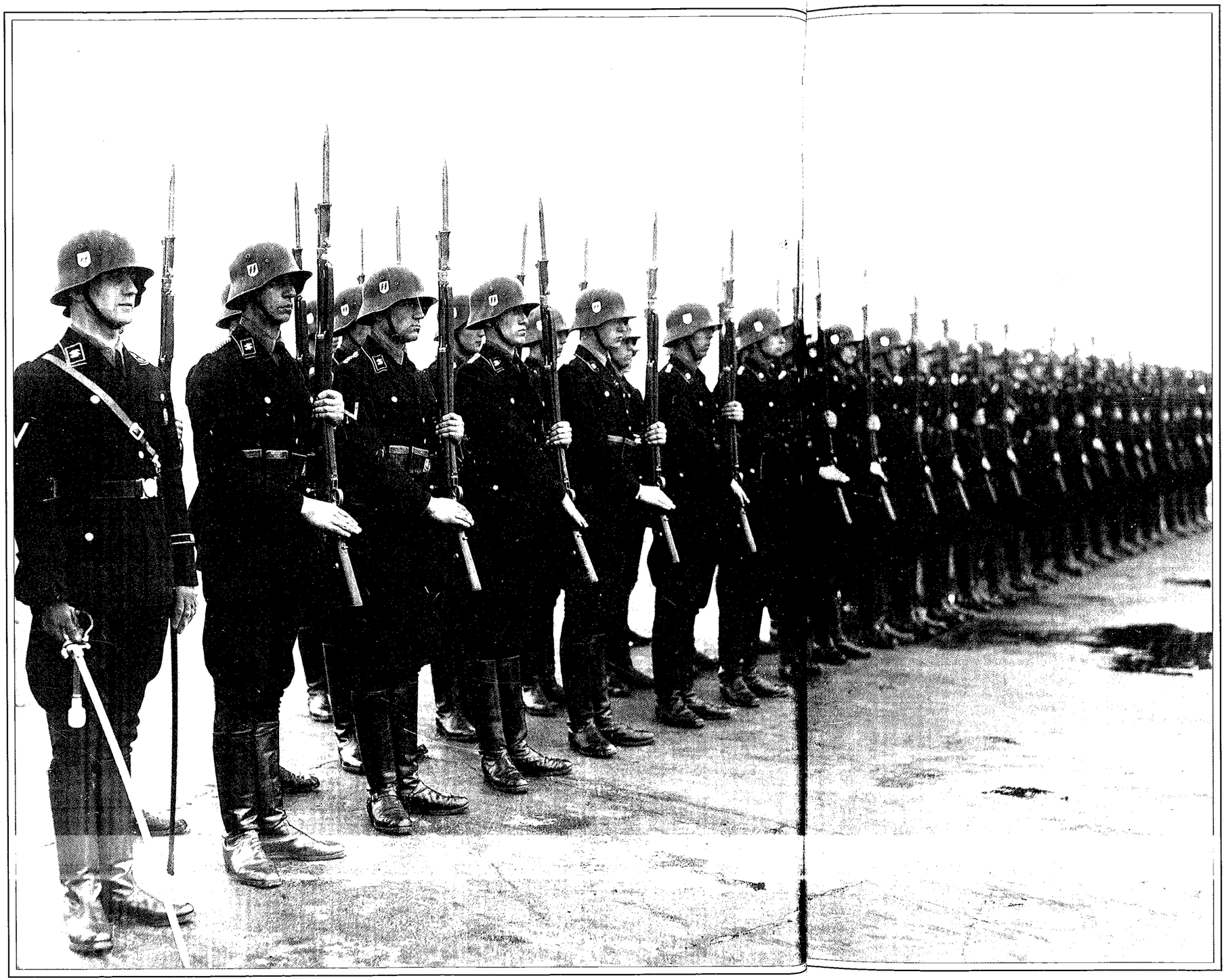

AZ ÁLLAM CSAPATAI

1933 és 1939 között jelentősen megnőtt az SS hatalma. Ernst Röhmmel és az SA-val elbántak, a fegyveres-SS kibővült, a Gestapo és az SD pedig megkezdte a Reich ellenségeinek felderítését. Hatalmas léptekkel fejlődött Heinrich Himmler SS-birodalma.

Az SS fejlődése az 1920-as évek végén és az 1930-as évek elején szorosan együtt járt az NSDAP fejlődésével. Bár a párt csak lassan vált általánosan elismertté, s tagjai kezdetben zömmel az alsó középosztály tagjaiból kerültek ki, programja a gazdasági válság nyomán a kétkezi munkások, főleg a mezőgazdasági munkások számára is vonzóbbá lett. (Ugyanez állt az SS-re is, míg a Reichswehr főleg a városokból verbuválta újoncait. Mindez később hatással lett a vezető Waffen-SS hadosztályok harci tulajdonságaira, amint arról a továbbiakban majd szó lesz.)

A párt nevében a kulcsszavak azonban nem a „szocialista" vagy a „munkás", hanem a „nemzeti" és a „német" jelzők lettek. Érzelemgazdag szavak ezek, s egy olyan országhoz szóltak, mely elárulva érezte magát az I. világháborúban és megalázottnak a versailles-i békében. Ennek megfelelően a párt 25 pontos programjának első két pontja minden németnek egy Nagy-Németországban való egyesítését hirdette, amely a versailles-i szerződés nyílt elutasítása volt.

A program kijelentette továbbá, hogy az állam legfontosabb feladata polgárai megélhetésének biztosítása, valamint az, hogy minden állampolgárnak egyenlő jogokat kell élveznie, és egyenlő kötelességeknek kell eleget tennie. Azt is leszögezte, hogy munkához érde-

A Leibstandarte Adolf Hitler tagjai teljes díszöltözetben a tempelhofi repülőtéren 1934. március 24-én. Később fehér öv lett az egység díszegyenruhájának tartozéka.

FENT Hitler és Göring Hindenburg elnök társaságában, 1933-ban. A porosz-osztrák és porosz-francia háborúk veteránját 1925-ben választották meg elnöknek, majd 1931-ben újraválasztották. Élete utolsó éveiben egyre jobban érezhetők voltak nála a szenilitás jelei. Megvetette a náci pártot és Hitlert, akit cseh „őrvezetőnek" nevezett. Az általa megbíztatónak tartott politikusok, elsősorban az alkancellár von Papen tanácsára – aki úgy vélte, hogy a nácikat kézben lehet majd tartani – 1933 januárjában mégis kinevezte Hitlert kancellárrá. Hindenburg 1934. augusztus 2-án halt meg, és Tannenbergben temették el.

mei, nem pedig protekció vagy összeköttetések révén jusson a polgár, hogy a nagyvállalkozásokat államosítani kell, a munkásokat pedig részesíteni a profitból, valamint azt, hogy az államnak támogatnia kell a kisvállalkozásokat. Földreformot is követelt (ezért tudott hatni a falusi tömegekre), az oktatási rendszer és az anyasági segélyek javítását, szigorúbb büntetést a bűnözőkre és garanciákat a vallásszabadságra – egy rosszat sejtető kivétellel: a zsidók ne kapjanak állampolgárságot. Másutt leszögezte, hogy a német népnek joga van az élettérre (Lebensraum), ahol a lakosság szaporodhat, hogy teljesítse „istenadta küldetését". Azok viszont, akik nem állampolgárok, ne kaphassanak állami juttatásokat, és azonnal állítsák le a nem németek bevándorlását.

Az 1920-as évek zűrzavarában a „Németország a németeké" és a „törvény és rend" jelszavak különösen vonzóak voltak a lakosság széles rétegei számára, akik pusztán annyit akartak, hogy térjenek vissza a normális viszonyok, és békességben boldogulhassanak. Még a párt nyílt antiszemitizmusa sem riasztott el potenciális támogatókat, mert sok német – s valójában sok európai – eleve rosszul viszonyult a zsidókhoz. Hitler és hívei az előítéletek gazdag tárházára tudtak építeni, és pontosan ezt is akarták.

1923-as letartóztatásakor a hatalom csak álom volt Hitler és támogatói számára, s az NSDAP mindössze 10.000 tagot számlált. 1926-ra azonban, két évvel Hitler szabadulása után a taglétszám már több mint a kétszeresére nőtt, s 1929-re, mikor Himmler elnyerte a Reichsführer-SS címet, meghaladta a 100 ezret. A párt 12 helyet szerzett a Reichstagban. Az SA ugyanekkor 60.000 taggal rendelkezett, jelentős erő volt, amellyel számolni kell, míg az SS mindössze 280 tagot számlált. Ezek viszont lojálisak voltak, míg az SA az igazi népi felszabadító hadseregnek tekintette magát, amely független a párttól, és csak színleg hű Hitlerhez és annak politikájához. Ez a helyzet nem maradhatott fenn sokáig.

Hitler lecsillapítja a hadsereget

Az 1930-as év fordulópontot jelentett az NSDAP történetében. Az utolsó szociáldemokrata kancellár, Hermann Müller márciusi lemondása után a náci párt bizalommal tekintett a szeptemberi Reichstag-választások elé. Majdnem negyedmilliós tagdíjfizető taglétszámával 107 helyet sikerült szereznie, s ezzel az ország második legnagyobb pártja lett. Még mindig a szociáldemokraták vezettek 143 hellyel, a kommunisták pedig a harmadikak voltak hetvenhéttel. A másik fontos szempont az volt, hogy a 100 ezres létszámú Reichswehr fenyegetőnek érezte az SA erősödését (ahova sok volt katona annak reményében lépett be, hogy végül majd be fog olvadni a hadseregbe). Ezért amikor a hadsereg három tisztjét a nácizmus hirdetésének vádjával bíróság elé állították, Hitler maga is megjelent a törvényszék előtt, hogy biztosítsa a tábornokokat, az SA nem jelent veszélyt számukra. (Három évvel korábban, 1927-ben a hadsereg bevezette azt a szabályt, miszerint NSDAP-tagok nem léphetnek be a Reichswehrbe.)

1931-ben sikerült rávenni az idős Hindenburg elnököt, hogy fogadja Hitlert, Ernst Röhmöt pedig rábeszélték, hogy térjen vissza az emigrációból, és vegye át újból az SA parancsnokságát. Hitlernek hamar rá kellett jönnie, hogy ez tévedés volt, mivel a pocakos homoszexuális férfi ambíciói töretleneknek bizonyultak. 1932 márciusára az SA 400.000 tagot számlált. Heinrich Brüning kancellár attól tartott, hogy államcsínyt fog megkísérelni, ezért betiltott minden félkatonai csoportot, és megtiltotta a politikai hovatartozást kifejező egyenruhák

viselését. A lakosság félt az SA rohamosztagosaitól, amit nem is lehetett csodálni: nem elég, hogy elverték a zsidókat és mindazokat, akik nem voltak hajlandók hozzájárulni a pártkasszához, de rendszeresen félbeszakították ellenfeleik, főleg a kommunisták politikai gyűléseit, és utcai csetepatékat rendeztek, ahol az évek során sokan lelték halálukat. (Maga az SS egyedül 1932-ben 10 halottat és számtalan súlyos sebesültet veszített a kommunistákkal való összeütközésekben.)

1932 januárjában Himmlert kinevezték a náci párt főhadiszállása, a müncheni Barna Ház biztonsági főnökének. Ez még nagyobb hatalmat adott neki, mert lényegében a párt rendőrségének feje lett. Nem sokkal ezután az új választásokon az NSDAP 239 helyet kapott a Reichstagban, ami az arányos képviselet németországi rendszere folytán a legnagyobb párttá tette annak ellenére, hogy az összes szavazatoknak mindössze 37 százalékát nyerte el. Brüninget a Katolikus Centrum politikusa, Franz von Papen követte a kancellári székben. Mérsékelt politikusként abban reménykedett, hogy kézben fogja tudni tartani a nácikat, így egyik első cselekedete az volt, hogy megszüntette az SA betiltását. Eközben Hermann Göring lett a porosz belügyminiszter, ami a kezébe adta a porosz rendőrség feletti uralmat. Ezután hozta létre a Gestapót, Németország rettegett titkos államrendőrségét (ld. az 5. fejezetet). Körülbelül ugyanebben az időben sikerült az SA-nak rávennie a vele való egyesülésre a Stahlhelm (Acélsisak) nevű, volt katonákból álló szervezetet (melynek Hindenburg volt az elnöke).

Ég a Reichstag

Von Papen még csak három hónapja volt kancellár, amikor 1932 novemberében Kurt von Schleicher tábornok, hadügyminiszter meggyőzte Hindenburgot, hogy a hadsereg nem bízik benne. Schleicher megpróbált koalícióra lépni a radikális náci Gregor Strasserral, de Hitler és Strasser ismét összetűzött, és az utóbbi lemondott (ld. az l. fejezetet). Schleicher koalíciós kormánya mindössze 57 napig állt fenn (Hindenburg menesztette, mikor a Reichstag feloszlatását javasolta), és 1933 januárjában az idős elnök felkérte Hitlert a kancellári posztra. Von Papen lett az alkancellár, a kormány pedig a centrum és a náci párt koalíciójából született meg. Hitler elérte, amit Landsbergből való szabadulásakor megígért: alkotmányos úton biztosította hatalmát. Ez a hatalom azonban még távolról sem volt kizárólagos, ezért a nácik uralmának legelőször is az alkotmány látta kárát.

Hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy a koalíció nem működik, így Hitler márciusra új választásokat írt ki. Még mielőtt azonban erre sor került volna, a február 27-ről 28-ra virradó éjszaka felgyújtották a Reichstagot. Hitler azonnal a kommunistákat vádolta, és nyomban elfogadtatott egy szükségrendeletet, amely felfüggesztette a polgári jogokat, és rendőri jogokkal ruházta fel az SA-t és az SS-t. Göring rendőrsége mintegy 25.000 sietősen felfegyverzett SA-tag és a berlini SS által támogatva (melyet a volt szabadcsapattag Kurt Daluege vezetett) elözönlötte az utcákat, és kezdte begyűjteni az ismert kommunistákat és szimpatizánsokat. Sebtében felállított gyűjtőtáborokba terelték őket, mivel a börtönök nem tudtak megbírkózni a nagyszámú fogollyal. Az az általános, bár sosem igazolt nézet, hogy a berlini SS gyújotta fel a Reichstagot. Bármi is azonban az igazság, tény, hogy az NSDAP a márciusi választásokon elnyerte a szavazatok 44 százalékát. A gazdag gyáros, Alfred Hugenberg által vezetett kisebb Nacionalista Párt támogatásával így a nácik megszerezték a képviselői helyek többségét, Hitler következő lépése pedig az volt, hogy törvényen kívül helyezte a kommunista pártot. A következő három hónap folyamán a legkülönbözőbb ürügyekkel felszámolták az összes többi politikai pártot is. Végül a nacionalistákra is sor került, s július 14-én Hugenberg lemondott. Németországban a következő 12 évben egypártrendszer uralkodott, miközben az SS Himmler vezetésével állam lett az államban.

LENT: Hermann Göring, a Harmadik Birodalom egyik leghivalkodóbb figurája. A volt I. világháborús hős részt vett az elvetélt sörpuccsban, majd külföldre menekült. 1926-ban visszatért Németországba, újra csatlakozott a náci párthoz, majd 1932-től a Reichstag elnöke volt. A Gestapo megteremtőjének igazi jellemét talán megvilágítja egy 1933. februári nyilatkozata: „Nem az én dolgom igazságot tenni. Az én dolgom pusztítani és megsemmisíteni, ennyi az egész." 1937-ben gazdasági miniszter lesz, 1939-ben pedig Hitler utódjául jelölik. Ő tervezte meg a Luftwaffe Lengyelország, Norvégia, Franciaország és a Szovjetunió lerohanásában való részvételét, de 1940 után csökkent a befolyása. 1946-ban Nürnbergben az összes vádpontban bűnösnek találták, de a kivégzése előtti napon megmérgezte magát.

JOBBRA: Az SA felvonulása Berlinben 1930 januárjában. Bár az SA kétségtelenül hasznos szervezet volt a Hitler kancellárrá választásáig eltelt időszakban, 1933-ra fenyegetővé vált a párt hierarchiája számára. Érthetően követelte a részét a zsákmányból, különösen pedig a várható második forradalomból. Azzal érvelt, hogy a kelleténél jobban megszolgálta a részét : több száz tagja halt meg a náci párt ellenfeleivel való összecsapásokban. Ezeknek a zűrzavaros időknek az öröksége a Horst Wessel dal egy ilyen nevű SA-tag tollából, aki a kommunistákkal folytatott utcai harcokban esett el. A dal a nácik indulójává lett.

Ennek első látható jele az volt, hogy a kancellária hagyományos fegyveres őrségét felváltotta egy a korábbi *Stosstruppe* és *Stabswache* tagjaiból álló SS alakulat az utcai harcok jeles figurája, Josef „Sepp" Dietrich vezetésével. Szeptemberben azután ez a Sonderkommando *Zossen* és egy másik egység, a Sonderkommando *Jüterbog* egybeolvadt, és létrejött egy új alakulat, a *Leibstandarte Adolf Hitler*. Tagjai 1933. november 9-én, a sörpuccs tizedik évfordulóján, a náci naptár egyik megszentelt napján tették le a hűségesküt Hitlernek a müncheni Feldherrnhalle előtti téren.

1933 folyamán az SS taglétszáma 50.000-re emelkedett, míg az SA, mely az év elején 500.000 tagot számlált, az év végére majdnem hárommilliósra nőtt, amint a korábbi ingadozók csatlakoztak az NSDAP diadalmas szekeréhez. Ezeket az ún. „márciusi ibolyákat" általában megvetették az 1923-as régi bajtársak, akik jogosultak voltak a Blutorden (vérrend) viselésére. A Blutorden a Hitler által bevezetett egyik legmagasabb politikai kitüntetés volt a pártnak tett szolgálatokért. Valójában a vér a hősi áldozat gondolatával együtt alapeleme lett a náci ideológiának, és sehol sem volt nagyobb jelentősége, mint azok körében, akiket 1940-től Waffen-SS néven ismert a világ.

Ezektől a fogalmaktól eltekintve a náci és SS mitológia leglényegesebb fogalma a faj volt. Hitler, Himmler, Rosenberg, Darré és mások személyes előítéleteik és olvasmányaik nyomán, melyek közé olyan művek tartoztak, mint Compte de Gobinau: *Az emberi fajok egyenlőtlensége*, Houston Stewart Chamberlain: *A XIX. század alapvető elvei* és Friedrich Nietzsche: *Emberi és emberfeletti*, meg voltak győződve arról, hogy mindannyian egy magasabbrendű, uralkodó fajhoz tartoznak. Ezt a fajt a filológus Friedrich Max Miller nyomán árjának nevezték. Müller már 1890 óta halott volt, és ugyancsak megdöbbent volna, ha látja, hogyan torzítják el a nácik az elméleteit, melyek pusztán az indoeurópai nyelvek fejlődésével foglalkoztak, és azt kívánták igazolni, hogy azoknak semmi közük sincs a faji különbségekhez. Efölött az okfejtés fölött a nácik természetesen elegánsan elsiklottak. Maga Rosenberg több ilyen korábbi elképzelést összetoldozott a maga előítéleteivel, s ebből született szinte felfoghatatlan könyve, *A XX. század mítosza*. 1930-ban jelent meg, öt évvel Hitler zavaros *Mein Kampf*-jának első kötete után, és hamarosan a nácik „második bibliája" lett.

A náci „értelmiség" szerint, amely a

mítoszt és a tényeket úgy csűrte-csavarta, hogy megfeleljen a saját céljainak, az árja kifejezés lényegében a német népet takarta. Elismerték azonban, hogy más nemzetek fiai – a Csehszlovákiában és a Balkánon élő németek, valamint a britek, a hollandok és a skandinávok szintén az árja fajhoz tartoznak, amennyiben bizonyítani tudják, hogy származásukat „nem szennyezte be" zsidó vér. Bár az SS toborzásának kezdetén minden jelöltnek legalább három generációra visszamenőleg igazolni kellett leszármazását, Himmler – akárcsak Darré *Rasse- und Siedlungshauptamt* nevű hivatala, a RuSHA (ld. az 5. fejezetet) – számára kényelmes kivételeket is tett. Ezek a kivételek a háború 1939-es kezdetekor tovább szélesedtek, s a kezdeti mércéket nemsokára elsöpörte az idő, amint Németország kétségbeesve toborozta az emberanyag-utánpótlást. Ez a tendencia tovább erősödött Oroszország 1941-es lerohanása után, és – amint a 6. fejezetben majd látni fogjuk – az SS legénysége soraiba a legkülönfélébb nemzetek fiai kerültek be: indiai és balkáni muzulmánok, „latin" önkéntesek Franciaországból és Olaszországból, belgák, sőt „alsóbbrendűnek" tartott ukránok, kozákok és azerbajdzsánok is. Hasonlóképpen odahaza is sok vagyonos és befolyásos ember kapott tiszteletbeli tisztséget az Allgemeine (azaz általános) SS-ben, függetlenül politikai meggyőződésétől és származásától (persze a zsidók kivételével), bár nem mindegyik értékelte a megtiszteltetést.

Az SS miszticizmusa

Maga Himmler szilárdan hitt az „uralkodó árja fajban", ugyanakkor a birodalom kiépítését is célul tűzte ki, és hajlamos volt úgy alakítani a saját maga által kitalált szabályokat, hogy azok a lehető legnagyobb hatalmat és befolyást biztosítsák a számára. Egyéni vágyakat is dédelgetett, mint például Wewelsburg romvárának újjáépítését Paderborn mellett, ahová – miután elkészült – Artúr király legendájának nyomán csináltatott egy kerek asztalt kiválasztott „lovagjai" számára. Az ötletet kedvenc zeneszerzőjétől, a szintén antiszemita Richard Wagnertől kapta. Olyannyira elbűvölte a pogány északi és a középkori német történelem, hogy külön kutatóintézetet hozott létre, ahol többek között a több SS-jelvény alapjául szolgáló pogány runák jelentésével is foglalkoztak.

Himmler misztikus világfelfogásával együtt járt a homeopátiás orvoslásba vetett szilárd hite, ezenkívül Hitlerhez hasonlóan vegetáriánus volt, ezért e két téma – az asztrológiával és az okkult jelenségekkel egyetemben – hamarosan szintén az *Ahnenerbe* nevű, az ősi örökség kutatását és tanítását célzó kutatóintézet kutatási témái közé tartozott. Himmler érdeklődése azonban nem pusztán elméleti, hanem gyakorlati is volt. Összevonta például a teljes német ásványvíz-palackozást és kereskedelmet egy jól jövedelmező vállalat, a WVHA keretében, ami az SS gazdaságirányítási hivatalát jelentette (ld. az 5. fejezetet).

Himmler a Vatikánnal való kapcsolatában is kimondottan pragmatikusnak mutatkozott. (A Vatikán később számos nácinak segített elkerülni a megtorlást új személyazonossági iratok kibocsátásával.) Mindez annak ellenére történt, hogy irtózott a papoktól, és megpróbálta eltörölni a vallásgyakorlást az SS-nél. Furcsa módon nem habozott azonban kölcsönözni a jezsuitáktól, mikor az SS felépítéséről és rituáléjáról volt szó. Szigorú erkölcsi kódexükkel a jezsuiták az ellenreformáció „rohamosztagai" voltak, s helyenként oly szoros volt a párhuzam a Jézus Társaság és Himmler SS-e között, hogy Hitler Himmlert az „én Loyola Ignácom"-nak nevezte a Társaság megalapítója után.

Az SS hitvallásának kulcsfogalmai a

FENT: A Reichstag maradványai az 1933. februári tűz után. Sohasem derült ki, hogy kinek a műve volt, mindenesetre oda vezetett, hogy Hindenburg elnök „a nép és az állam védelmére" felfüggesztette a polgári jogokat. A rendelet márciusban bekerült az alkotmányba, és Hitlernek ettől kezdve diktatórikus hatalmat biztosított. Az ezt követően Göring által megrendezett per, mely során a nácik azt igyekeztek bizonyítani, hogy a tűz a kommunisták műve volt, nem nyerte el a világ többi országának tetszését. A német népnek azonban sikerült úgy tálalni, hogy megdöbbenést keltsen, és a nácik általa konszolidálhatták hatalmukat.

FENT: Hitler üdvözli az SS Rasse- und Siedlungshauptamt vezetőjét, Darré Obergruppenführert (SS-tábornok). Külön figyelmet érdemel Darré 1933-as szolgálati tőre és ezüst karszalagja. A kissé ostoba Darré adott inspirációt Himmlernek a parasztgazdaságokról, a fajokról és a tenyésztésről alkotott nézeteivel. Egyik „legjelesebb" könyvének címe „Das Bauertum als Lebensquell der nordischen Rasse".

(Hűséget és bátorságot fogadok Neked, Adolf Hitler
mint a Német Birodalom vezérének és kancellárjának.
Neked és az általad kijelölt elöljáróknak engedelmességet fogadok mindhalálig.
Isten engem úgy segéljen.)

Hitler nem vette fel a „Führer" (vezér) címet mindaddig, amíg Hindenburg 1934. augusztus 2-i halála után fel nem függesztette a köztársasági elnöki intézményt. Ekkor azonban magához ragadta a hadsereg főparancsnoki tisztét is. Mielőtt azonban minderre sor került, Hitler kénytelen volt drasztikus lépéseket tenni Röhm és az SA megfékezésére.

Hitler fellép az SA-val szemben

Az SA tagságának többségét inkább „szocialistáknak" lehetett nevezni, semmint „nemzetiszocialistáknak", és sokan jobban szerették volna vezérüknek Gregor Strassert, mint Hitlert. Az SA műveltebb tagjai úgy vélték, hogy a „forradalom" elhúzódó folyamat kell, hogy legyen, s attól tartottak, hogy Hitler túlságosan a hagyományos hatalmi csoportokat, a hadsereget, az arisztokráciát, az iparmágnásokat és a finánctőkéseket helyezi előtérbe. Miután kancellár lett, Hitler elérkezettnek látta az időt, hogy megmutassa a világnak, kié az igazi hatalom Németországban; eltávolítsa a stabilitást veszélyeztető rohamosztagokat, és ezzel megnyugtassa a fegyveres erőket. Ekkorra már rájött, hogy nem az SA, hanem a hadsereg jelenti pozíciója megtartásának kulcsát. Azzal is tisztában volt, hogy nagy a bizalmatlanság a náci párttal szemben (hiszen az 1933-as választási sikere ellenére még mindig nem volt az övé a mandátumok többsége), és sokan helytelenítik erőszakos módszereit. Mindkét probléma megoldása egyszerűnek látszott: szét kell verni az SA vezetését, és engedelmességre kényszeríteni tagjait, s eközben minden felelősséget a barnaingesekre hárítani az addigi túlkapásokért.

Bár a tennivalók nyilvánvalónak látszottak, Hitler mégis habozott, mert egyre növekvő nézeteltéréseik ellenére Röhm egyik legkorábbi barátja és híve volt. Végül Victor Lutze, a hamburgi SA vezetője döntött Hitler helyett. Lutze az anyagi haszon lehetőségére gondolva jelentést tett Hitlernek Röhm egyik 1934. február 28-i beszédéről, melyben az kijelentette, hogy az SA a nemzetiszocializmus igazi hadserege, a tényleges hadsereget kiképző szervezetté kellene degradálni, és át kellene szervezni a védelmi minisztériumot. Bár nem mondta, de nyilvánvaló volt, hogy Röhm magát szánta az új minisztérium élére, hiszen több mint hárommillió híve állt a háta mögött. Ez mind a párt, mind a hadsereg szemében kimerítette az árulás fogalmát.

Hitler mégis tétovázott, sőt még egy hosszú megbeszélésre is meghívta Röhmöt, amelyre 1934. június 5-én került sor. A megbeszélés eredményeként az SA teljes állománya egy hónap szabadságot kapott. Ahogy azután teltek a napok, Hitler titokban első fokú készültségbe helyezte a hadsereget, miközben elfogadta Röhm meghívását a magas rangú SA-tisztek találkozójára június 30-ára, a München melletti fürdőhely, Bad Wiessee a Négy Évszakhoz címzett szállodájába. Közben Himmlerrel, Heydrichhel, Göringgel, Lutzéval és másokkal együtt összeállította a kivégzendő SA-parancsnokok listáját. Ez természetesen lehetővé tette az összeesküvőknek, hogy rendezzék régi számláikat. Mind Gregor Strasserre, mind a volt kancellárra, Kurt von Schleicherre bírósági tárgyalás nélküli halál várt.

A „hosszú kések éjszakája"

Elképzelhető, hogy Hitler még ebben a szakaszban is őszintén kívánta a kibékülést, de két tényező közbeszólt, elkerülhetetlenné téve a „hosszú kések éjszakáját". Először is Göbbels küldött egy hamis jelentést, hogy készültségbe fogják helyezni a berlini SA-t ahelyett, hogy szabadságra küldenék. Azután jött egy telefon Göringtől, hogy a müncheni SA puskákat rakodik számos teherautóba. Az első jelentés hamis volt, mert Göbbels meg akart szabadulni Röhmtől. A második igaz volt, de eltorzított. Valóban felrakták a fegyvereket a teherautókra, de azok a hadsereg régi, szabadcsapatos időkből származó fegyverei voltak, és a bajor rendőrségnek szándékoztak átadni őket.

Miután bajtársai ekképpen félrevezették, Hitler azonnal Münchenbe repült, még a repülőtéren letartóztatta a helyi SA vezetőjét, és SS kísérettel a stadelheimi börtönbe küldte. Ezután Sepp Dietrich társaságában, a *Leibstandarte* kíséretével Bad Weissee-be hajtott, ahol letartóztatta a megbeszélésre összegyűlt SA vezetőket, köztük Röhmöt és fiúját. Ez utóbbit a helyszínen kivégezték, de a többieket Stadelheimbe szállították. A *Leibstandarte* berlini helyőrsége pedig azonnal megkezdte a fővárosban a letartóztatásokat, Lichterfeldbe szállítva foglyait.

Feladata végrehajtásában az SS halálfejes alakulatai (*Totenkopfverbände*) voltak a *Leibstandarte* segítségére, azaz a nemrég létrehozott dachaui koncentrációs tábor halálfejes jelvényt viselő őrei. Theodor Eicke táborparancsnok vezette őket, aki később a *Totenkopf*-hadosztály parancsnoka lett. Őt bízták meg július elsejének délutánján azzal, hogy tegye el Röhmöt láb alól. A börtön parancsnoka először nem akarta átengedni a nagytermetű Röhmöt Eickének, de heves vita után végül a volt rendőrségi besúgó győzött, és két kísérőjével benyomult Röhm cellájába.

Hitler úgy rendelkezett, hogy Röhmnek meg kell adni a „tisztességes kiutat", így Eicke egy megtöltött pisztolyt hagyott a cellában. Eltelt 10 perc, de lövés nem hallatszott, erre Eicke visszament a cellába, és fejbe lőtte Röhmöt. Szolgálatáért bőségesen megjutalmazták: előléptették SS-Gruppenführerré és a koncentrációs táborok felügyelőjévé.

Az SS konszolidálja hatalmát

Lutze jutalma Röhm elárulásáért az lett, hogy kinevezték az SA élére, de ez már egy erejétől megfosztott SA volt, amelynek a tagjai teljesen tisztában voltak azzal, hogy a valódi hatalom az SS kezében van. Sohasem derült ki pontosan, hányan haltak meg a „hosszú kések éjszakáján". Maga Hitler hetvenhetet vallott be egy 1934. július 13-i beszédében a Reichstagban, de az igazság ennél több, talán 1.000. Akárhogy is volt, Hitler most már nagyobb biztonságban érezte magát, s biztonságérzetét a Schutzstaffel fegyveres szárnyára alapozta. Ez utóbbi meg is kapta jutalmát, amikor július 26-án a Völkischer Beobachter megelégedéssel jelenthette be, hogy „nagy érdemeire való tekintettel" az SS „önálló szervezet rangjára" emelkedett az NSDAP-n belül.

Az SS szinte a kezdetektől válogatott csapat volt ebben a hierarchiában, a náci elveket megtestesítő elit. És most már vérrel is bizonyított, ami a leghatásosabb náci szimbólum volt. A Röhmék elleni akciót később „véres tisztogatás"-ként emlegették, s akik részt vettek benne, ugyanolyan helyet vívtak ki maguknak a náci mitológiában, mint az 1923-as müncheni puccs résztvevői.

A fegyveres-SS azonban még mindig

BALRA: Az SS becsületgyűrűjének egyik szép példánya a halálfejjel és számos rúnaírásos szimbólummal. Himmler misztikus jelentőséget tulajdonított a gyűrűnek.

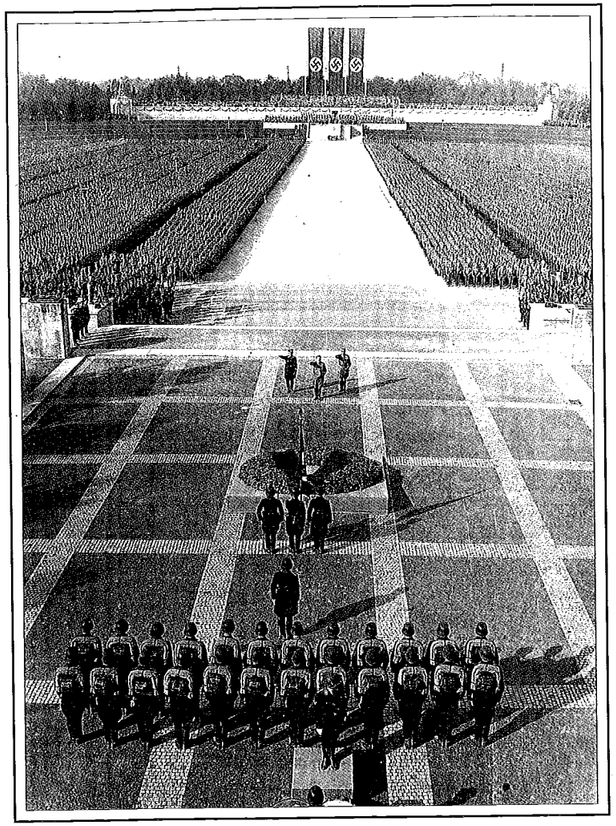

FENT: Hitler, Himmler és Lutze náci üdvözlésre lendítik karjukat egy nürnbergi tömeggyűlésen, 1934-ben. Röhm ekkor már halott, az SA meggyengült, s Himmler és az SS jelenti az egyedüli hatalmat a náci Németország trónja körül.

keztek a zsidók, majd a cigányok, homoszexuálisok, a szakszervezeti aktivisták, a visszaeső bűnözők és mindenféle másként gondolkodók. A bezárandók nagy száma nemsokára oda vezetett, hogy további táborokat kellett nyitni Buchenwaldban és Sachsenhausenben, majd Belsenben, Mauthausenben és Theresienstadtban.

Az SS-Verfügungstruppe

Theodor Eicke 1934-ben megkezdte a halálfejes különítmények átszervezését, mely során végül létrejött a harmadik harcoló Waffen-SS hadosztály, a *Totenkopf* (a tábori őrök ugyanis mind SS-tagok voltak). Egy másik fegyveres-SS-alakulat alkotta később két további elsőrendű hadosztály magvát. 1935. március 16-án Hitler bejelentette, hogy újra bevezeti a hadkötelezettséget, és – fittyet hányva a versailles-i szerződésre – 36 hadosztályra emeli a hadsereg létszámát. Ugyanaznap bejelentette azt is, hogy a meglévő politikai célú különítményeket be kell olvasztani az *SS-Verfügungstruppe* (különleges karhatalmi egység) néven újonnan megszervezendő alakulatba, amely egy teljes SS hadoszály alapját volt hivatva képezni. Kezdetben, bár nem sokáig, a *Leibstandarte* is ehhez az új alakulathoz tartozott. A hadseregnek az új rivális szervezettel szembeni félelmeit csökkentendő egy év múlva a halálfejes különítményekkel együtt áttették a rendőrség költségvetési keretébe.

Néhány hónap múlva, 1936. október l-jén Hitler létrehozta az SS-VT felügyelőséget, s vezetőjének Paul Haussert nevezte ki. Hausser, aki a Waffen-SS egyik legbefolyásosabb létrehozója, később pedig az egyik legkitűnőbb katonai parancsnok volt, 1932-ben vonult nyugállományba a Reichswehr vezérkaából. Hamarosan nagy befolyásra tett szert az *Acélsisak* nevű szervezetben, majd a két szervezet összeolvadásakor az SA ezredese lett, innen pedig az SS-hez került, a brunswicki első tisztképző iskola élére. SS-vezérőrnaggyá történt előléptetése után az ő feladata lett harckésszé formálni a *Verfügungstruppe* katonáit.

Ebben az időben a fegyveres-SS-t a *Leibstandarte* 2600, a két SS-VT ezred, a *Deutschland* és a *Germania* 5040, a halálfejes zászlóaljak 3500, valamint a brunswicki és az újonnan létrehozott Bad Tölz-i hadapródiskola 759 embere alkotta. (A *Deutschland* és a *Germania* sorai később tovább bővültek a *Der Führer* katonáival Ausztria 1938-as annektálása után.) A *Totenkopf* legénységét azonban nem tekintették az SS-VT-hez tartozónak, mert a hadsereg nem ismerte el azonosnak a katonai szolgálattal.

kis létszámú testület volt, ami nem elégítette ki Himmlert. A *Leibstandartét* és Eicke koncentrációs tábori őreit, valamint a néhány politikai célú különítményt nem számítva összlétszáma alig érte el egy teljes gyalogezred létszámát. Ez a helyzet azonban hamarosan megváltozott, bár a valódi gyarapodás a Waffen-SS-nél csak 1940 után következett be.

A fegyveres egységek azonban csak egy részét alkották az SS-nek, mely olyan erővé nőtte ki magát a náci Németországban, amellyel már számolni kellett, miközben a birodalom ellenségei kezdték megtölteni a koncentrációs táborokat. Az elsők csak körülzárt barakkok voltak, amiket a Reichstag-tűz után hoztak létre. Ezeket az olyan állandó létesítmények követték, mint például Dachau. Eredetileg „átnevelő központok"-nak nevezték őket, de ez a megjelölés hamar elmaradt, hiszen ezek valójában „koncentrációs táborok" voltak, ahová a Harmadik Birodalom vezetői összegyűjtötték ellenségeiket. Kezdetben a legtöbb táborlakó kommunista volt, de hamarosan követ-

E szerény kezdetektől kiindulva a fegyveres SS végül csaknem egymilliós haderővé nőtte ki magát. Még csúcspontján sem haladta azonban meg a Wehrmacht létszámának kb. 10 százalékát, így sosem jelentett olyan fenyegetést, mint amilyent a hitelét vesztett SA jelenthetett volna. Ennek ellenére Hitlernek mégis bizonygatnia kellett a hadsereg előtt, hogy az SS nem fogja kétségbe vonni annak jogát az állam egyedüli fegyveres őrzője szerepére.

A fegyveres-SS szerepe

Azt, hogy mi motiválta Hitlert az *SS-Verfügungstruppe* létrehozására, jól illusztrálja egyik, Himmlerrel folytatott beszélgetése 1934-ből: „Eljövendő birodalmunkban csak akkor lesz meg az SS-nek és a rendőrségnek a kellő tekintélye, ha katonai jelleget öltenek. A dicsőséges múltbéli háborús események tapasztalata és az NSDAP által jelenleg kifejtett nevelőmunka eredményeképpen a német nép olyan harcos mentalitást fejlesztett ki magában, hogy egy kövér, joviális, zoknikötögető rendőrség, mint amilyen a weimari éra rendőrsége volt, nem számíthat többé tekintélyre nála. Emiatt fontos, hogy az SS és a rendőrség a maga zárt egységeinek keretei között ugyanúgy megállja a helyét a fronton, mint a hadsereg, és ugyanolyan véráldozatokat hozzon, mint a fegyveres erők bármely más alakulata."

Am a fegyveres-SS szándékai szerinti szerepét illetően Hitler nyilvánosan nem volt ilyen őszinte. Hivatalosan „eredeti és legfontosabb feladata a Führer védelme". 1935-ben Hitler kiegészítette ezt azzal, hogy „háború esetén az SS-VT bele fog olvadni a hadseregbe". Himmler ennek kevéssé örült, és 1936-ban kijelentette, hogy az SS feladata „Németország biztonságának garantálása belülről, ahogy a Wehrmacht garantálja a birodalom becsületét, nagyságát és békéjét kívülről". Mivel ez a két állítás nyilvánvalóan ellentmondott egymásnak, Hitler 1938-ban kénytelen volt tisztázni a helyzetet: rögzítette, hogy „amennyiben a nemzet kényszerhelyzetbe kerül", az SS-VT kétféle feladatot fog teljesíteni. Egyrészt „a hadsereg főparancsnoka alá lesz rendelve, a hadsereg keretében. Ekkor kizárólag a katonai törvények és utasítások vonatkoznak majd rá, politikailag azonban az NSDAP része marad... Otthon – rendelkezéseimnek megfelelően a Reichsführer-SS parancsait köteles teljesíteni."

A fegyveres-SS egyre gyorsabban fejlődött egy olyan irányban, amelyet a kezdetekkor senki sem gondolt volna róla. Ez nagyrészt Paul Haussernek és kiképző iskoláinak volt köszönhető. Érdemes itt megvizsgálni, mi vitte az embereket a hadsereg helyett a Waffen-SS-be, és mitől lettek oly kemény, sokszor fanatikus ellenfelek a harcmezőn. (Gyakran illeték őket olyan jelzőkkel, mint „nem katonák, harcosok", amit a Hitlerjugend 12. SS-páncéloshadosztály vívott ki magának, vagy „a pusztítás katonái", ahogy a *Totenkopf* 3. SS-páncéloshadosztályt emlegették.

Az SS újoncai

Számos oka lehetett annak, miért választotta valaki a fegyveres SS-t a fegyveres erők bármely más fegyverneme helyett. Hogy csak egy példát említsünk, a rohamosztag-parancsnok Otto Skorzeny eredetileg a légierőhöz akart kerülni, de magassága nem tette alkalmassá. Gyakoribb ok volt azonban az egyéni ambíció és az elithez való tartozás vágya. A sorozás újbóli bevezetése után a hadsereg színvonala is csökkent, mert az elérhető emberanyagból kellett feltöltenie a 36 hadosztályt, és nem válogathatott, mint a versailles-i békeszerződést még tiszteletben tartó időkben. Ezt felismerve és látva a fegyveres-SS újoncaival szemben támasztott magas követelményeit, a hadsereg szigorú megszorításokat vezetett be azokra nézve, akiket átengedett az SS-nek. A helyzet csak kicsit javult, mikor Hitler az SS-t áttette a rendőrség költségvetéséhez, s a hadsereg több pénzzel tudott gazdálkodni. Egyúttal ugyanis az SS más egységeinek legénységét is felmentette a sorozás alól, lehetővé téve ezzel a számukra, hogy önként jelentkezzenek a harcoló alakulatokhoz. Ez azonban mégiscsak szerencsétlen helyzet volt, és nem is sikerült soha kielégítően rendezni.

Két alapvető különbség volt a fegyveres-SS és a hadsereg önkéntesei között.

*LENT: A Leibstandarte Adolf Hitler **tisztjeinek és tiszthelyetteseinek egy csoportja földbarna és fekete egyenruhákban. Jól látható az SS-hadnagy** Adolf Hitler **feliratú karszalagja. A „hosszú kések éjszakája" sok áldozatát a Leibstandarte Bad Lichterfeldei laktanyájában lőtték agyon Berlinben.***

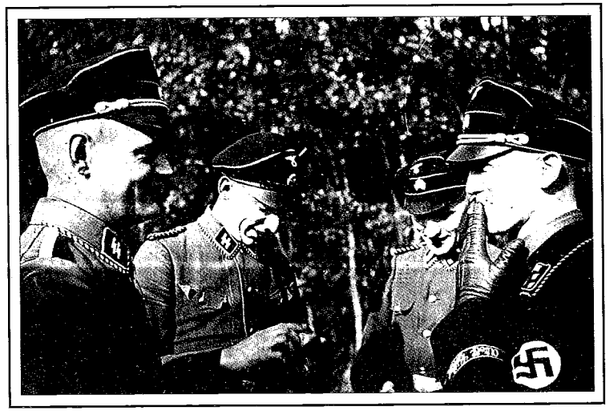

Bár az SS fizikai követelményei magasabbak voltak (ld. alább), műveltségbeli követelményei alacsonyabbak. A Waffen-SS újoncainak közel fele csak minimális oktatásban részesült, a tisztjelölteket pedig jóval alacsonyabb előképzettséggel vették fel, mint a hadsereg. Emiatt sokkal jobban viselték a kemény fegyelmet és az ideológiai agymosást. (Ez nem feltétlenül volt így az SS más alakulatainál, melyek nagy számban vonzottak képzett közigazgatási szakembereket, jogászokat, sőt az arisztokrácia tagjait.)

A belépés feltételei

A második különbség az volt, amint arra már korábban is utaltunk, hogy a Waffen-SS önkénteseinek zöme a falusi körzetekből származott, míg a hadsereg magvát főleg városlakók alkották. Ez első látásra lényegtelennek tűnik, de Németországban a 20. század első felében sokkal primitívebbek voltak a falusi életkörülmények, mint manapság. Hamarosan nyilvánvalóvá vált, különösen az orosz hadszíntéren, hogy az SS-hadosztályok katonáinak zöme nemcsak hogy jobban megélt a tábori körülmények között, hanem jobban is tudott harc közben alkalmazkodni a terephez. És mivel a katonával szemben támasztott egyik alapvető követelmény, hogy tartson ki és tudja folytatni a harcot, a falusi származású katonák e tulajdonsága nem volt megvetendő.

Kezdetben, még mielőtt a háborús körülmények rá nem kényszerítették az SS-t, hogy alacsonyabbra tegye a mércét, ha nem akarja, hogy hadosztályai ember nélkül maradjanak, az újoncoknak szigorú fizikai és erkölcsi követelményeknek kellett eleget tenniük. Sepp Dietrich, a *Leibstandarte* parancsnoka egészen 1944-ig inkább érett férfiakat akart, nem pedig pattanásos ifjakat, ezért a korhatárt 23 és 35 év között szabta meg. A jelölteknek legalább 180 cm magasnak és kitűnő egészségi állapotúnak kellett lenniük. Nem vettek fel büntetett előéletűeket, és az „árja" származást is bizonyítani kellett. Valójában kezdetben – mikor még nem kellett leengedni a mércét a veszteségek pótlása érdekében – Dietrich a *Leibstandarte* állományába nem vett fel olyat, akinek csak egy tömött foga is volt! Eltökélte, hogy ezrede a legkeményebb, legrátermettebb és legfegyelmezettebb egység lesz a Führer szolgálatában. A ma is élő katonáival folytatott levelezés azt mutatja, hogy azok máig meg vannak győződve arról, hogy valójában az is volt. A *Leibstandarte* tehát mindvégig a német önkéntesek krémjét vonzotta a Waffen-SS-be.

Az Allgemeine-SS, azaz az általános-SS legénysége más kérdés. Az 1933-as hatalomra jutástól az 1934-es véres tisztogatásig özönlöttek az önkéntesek az SS-be, akárcsak az SA-ba és az NSDAP-be. Ezek a „márciusi ibolyák", ahogy az akkori újoncokat nevezték, már nem képviselték azt a színvonalat, amelyet az 1933 előtti tagság, ezért Himmler 1934-35-ben könyörtelen tisztogatást hajtott végre, és ezreket távolított el alkoholizmusuk, bűnöző mivoltuk, homoszexualitásuk vagy kétes származásuk miatt.

A fegyveres-SS-ben kezdetben négy évre vállaltak szolgálatot az alcsonyabb beosztásúak, 12 évre a tiszthelyettesek, és 25 évre a tisztek. A tisztképzésre csak legalább két év közkatonaság után lehetett jelentkezni (kivéve, ha az illetők már korábban tapasztalatokra tettek szert a hadseregben, mint pl. Paul Hausser). A hosszú elkötelezettség és a kemény fizikai, erkölcsi és faji követelmények ellenére nem volt hiány jelentkezőkből. Kevés volt azonban kezdetben a harci tapasztalatokkal rendelkező törzstiszt, ami később hozzájárult a Waffen-SS nagy veszteségeihez az 1940-es nyugati hadjáratban.

A katonai kiképzés

Az alapkiképzésre az ezredek állomáshelye közelében lévő kiképzőállomásokon került sor. Így a *Totenkopf*ot Dachauban, a *Deutschland*ot Münchenben, *a Germaniá*t pedig Hamburgban képezték ki. A tisztjelöltek ezután vagy Bad Tölzbe vagy Brunswickba kerültek, ahol világos és szellős barakkok és osztálytermek épültek erre a célra. A kiképzésben Haussernek két igen tapasztalt tiszt, Felix Steiner és Cassius von Montigny báró volt a segítségére.

Steiner egy *Stosstruppe* (rohamosztag) tisztjeként szolgált az I. világháborúban, és a rohamosztagokéhoz hasonló stílussal és lendülettel kívánta átitatni a fegyveres SS-t. Ezek a rohamosztagok, a mai különleges alakulatok közvetlen elődei, alaposan felfegyverzett önkéntesek kisebb csoportjaiból álltak. Igazi könnyű gyalogság volt ez, mint később a Waffen-SS gránátosai. Csak a fegyverüket, lőszerüket, kulacsukat és kötszerüket cipelték, nem terhelte őket nehéz málha. Steiner eldöntötte, hogy ilyennek kell lennie az SS frontharcosainak is.

Montignynek, az I. világháborús tengeralattjáró-kapitánynak, aki később a halálfejes különítmények tagja lett, hasonlóan határozott elképzelései voltak a fegyelemről. Steinerrel közösen nekilátott egy kemény, kegyetlen és – ami ugyanilyen fontos – nagyon fegyelmezett csapat kialakításához. Nagyrészt sikerrel jártak, bár pontosan ez utóbbi tulajdonság hiánya, valamint a teljes fékezhetetlenség és érzéketlenség az emberi élet iránt számtalan atrocitáshoz vezetett.

A *Deutschland* és a *Germania* ezredek számára kifejlesztett kiképzési programot követte nagy vonalakban a *Leibstandarte Adolf Hitler* is, bár ez utóbbinak az ünnepélyeken való részvétel és az őrző funkció miatt sokkal több „csiszolást" kellett elszenvednie, ami miatt aztán tagjait „aszfaltkatonák"-nak is csúfolták. Hasonló kiképzési programot követett Theodor Eicke is, mikor megkezdte a halálfejes különítmények (*Totenkopf-verbände*) átszervezését *Totenkopf* hadosztállyá.

A napi program

Egy átlagos nap reggel 6 órakor kezdődött, mikor is az újoncok tornaöltözéket húztak, és egy órát tornáztak reggeli előtt. Ezután a további programtól függően gyakorlóruhát vagy szolgálati öltözéket öltöttek magukra. A kiképzésben a fegyverhasználat kapta a legnagyobb hangsúlyt. Először is meg kellett tanulni, hogyan kell szétszedni, megtisztítani és újra összerakni a fegyvert. Ez az osztályteremben történt; az oktató nagy fali képeket használt, melyek szétszedett állapotban, perspektívikus részletrajzokkal mutatták be a fegyvereket, és magyarázták meg az egyes részek funkcióját. Ezután mindenkinek a maga puskáján kellett gyakorolnia és annyiszor szétszednie, összeraknia a fegyvert, amíg már bekötött szemmel is meg tudta csinálni. Megtanulták, hogyan kell eltávolítani az akadályokat és elvégezni egyszerűbb javításokat a terepen. Azután jöhetett a lőtér, a célbalövés egyre növekvő távolságokra. Akik félénknek bizonyultak, vagy a türelmes biztatás ellenére sem voltak ügyesek a lövészetben, könnyebb, irodai vagy más beosztást kaptak, hiszen az SS-nek – akárcsak bármely más katonai alakulatnak – szüksége volt híradósokra, irodistákra, sofőrökre és szakácsokra is.

Amikor a katonák már ismerték a fegyvereiket, kezdték tanulni a gyalogsági támadótechnikákat: homokzsákokat rohamoztak meg feltűzött szuronnyal. A kiképzők nagy hangsúlyt fektettek az agresszivitásra, és állandóan hangsúlyozták a gyorsaság és a vadság, kegyetlenség fontosságát a támadáskor, mondván, ez biztosíthat egyfelől gyors győzelmet, másfelől ez csökkentheti minimálisra a veszteségeket. Ezért a fegyvertelen kézitusa technikáit is megtanulták képesített oktatóiktól, majd amikor már eleget tudtak ahhoz, hogy egymáson gyakoroljanak, anélkül hogy sérüléseket okoznának, megjátszott harci helyzetekben gyakoroltak puskával és szuronnyal.

FENT: A férfi, aki Ernst Röhmöt stadelheimi cellájában agyonlőtte: Theodor Eicke. Miután Himmler kinevezte a dachaui koncentrációs tábor parancsnokává, Eicke megkezdte az őrség átformálását „egy remek csapatszellemmel bíró kiváló testületté, ... [melynek] a hűség, a bátorság és a kötelességteljesítés az eszménye". Gyorsan elfojtották a foglyok iránti együttérzésüket. Eicke nem hagyott kétséget az őrökben feladatuk felől: „Páratlan katonák vagytok, akik békeidőben is éjjel-nappal szemben álltok az ellenséggel, a szögesdrótok mögötti ellenséggel."

A támadószellem fejlesztésére az ökölvívás is előkelő helyet foglalt el a tananyagban, hogy általa megtanulják legyőzni az ösztönös félelmet a sérüléstől, valamint azt, hogy – éppen ezért – nekik kell ütni először. Tulajdonképpen a sport minden ága nagy szerepet játszott a Waffen-SS kiképzési programjában, sokkal nagyobbat, mint a hadseregnél. Szabadtéri atlétikai versenyeket tartottak, és nemcsak a kikapcsolódás kedvéért, hanem a kiképzés részeként a fizikai állóképesség és a reflexek fejlesztése céljából. No és természetesen végtelen menetelésekre és terepfutásra is sor került teljes menetfelszereléssel vagy anélkül, hogy fejlődjék a kitartás és a tűrőképesség.

Az ideológiai nevelés

A délelőtti feladatok elvégzése után az újoncok kiadós ebédet kaptak, majd jött a körletrendezés, amikor felmosták a barakkokat, kitisztították a lábbeliket, megvarrták és kivasalták az egyenruhákat, és elvégezték a mindennapi házimunkákat. Ezután újabb testedzés következett a szabadban. Este az újoncok olvashattak, rádiót hallgathattak, levelet írhattak, kártyázhattak vagy sakkozhattak. Ez utóbbit a logikus gondolkodás és a szellemi rugalmasság fejlesztésére tartották jónak a kiképzők. A szerencsések, akiknek kimenőjük volt, bemehettek a városba, miután az ügyeletes tiszt alaposan megszemlélte őket.

Eddig – a már említetteken kívül – nem volt sok eltérés egy SS-tag és had-

seregbeli megfelelőjének kiképzése között. Ami ezen felül várt rájuk, az a heti legalább három előadás volt az NSDAP politikájáról, az SS filozófiájáról, különösen a faji felsőbbrendűség elméletéről, amely arra a sorsra szánta őket, hogy uralkodjanak az *Untermensch*, azaz az „alsóbbrendű" ember, a szlávok és a zsidók fölött. (Az Untermensch fogalmába tartoztak még a cigányok, a szabadkőművesek és a kommunisták is.) A csapataihoz intézett egyik tipikus beszédében a „Barbarossa" hadművelet kezdetén (amely Oroszország 1941. júniusi megrohanásának fedőneve volt) Himmler a következőket mondotta: „Amikor ti, katonáim, ott harcoltok majd keleten, ugyanazt a harcot folytatjátok, ugyanazok ellen az alsóbbrendű népek, alsóbbrendű fajok ellen fogtok küzdeni, amelyek régen a hunok voltak, máskor pedig, ezer évvel ezelőtt, Henrik király és I. Ottó idején a magyarok, megint máskor a tatárok, majd Dzsingisz kán és a mongolok. Ma az oroszok bőrébe bújtak a bolsevizmus zászlója alatt." A sors iróniája folytán ezeknek az „alsóbbrendű" embereknek az ezrei léptek be nemsokára az SS soraiba főleg a balti államokban és Ukrajnában.

LENT: Victor Lutze, hannoveri SA-parancsnok, aki a „hosszú kések éjszakája" után lett az SA vezetője. Ő árulta el Hitlernek Röhm tervét az SA nemzetiszocialista hadsereggé fejlesztéséről, és el is kísérte Hitlert Münchenbe Röhm letartóztatására. A tisztogatás után Lutz lett az SA vezetője, bár ebben a szakaszban az SA már hanyatlóban volt. Maga Lutze, aki a náci hierarchia kisebb jelentőségű figurája maradt, 1943 májusában autóbalesetben halt meg.

Az SS hitvallása

Az ideológiai előadások azt célozták, hogy az újoncok szilárdan higgyenek saját elhivatottságukban, abban, hogy ők a világot végül uralma alá hajtó új árja rend misszionáriusai. Alaposan beléjük sulykolták a náci filozófiát, hogy tudják, miért harcolnak. Míg sokan közülük hittek ebben, vagy megtanultak hinni, addig mások cinikusabbak voltak, és úgy vélték, azért harcolnak, hogy országuk újra erős legyen. Ezek a tényezők a Hitlernek tett személyes hűségesküvel egyetemben magyarázatot adnak a Waffen-SS katonáinak szinte öngyilkos eltökéltségére és halálmegvető bátorságára. Csak keveseket csapott be Himmler őrült álközépkori mitológiája, a halálfejes gyűrű elnyerése mégis majdnem felért egy lovagkereszttel. Az ezüst *Totenkopfring*en elöl egy koponya volt keresztbe tett csontokkal, körben pedig rúna-írásos szimbólumok, melyek azt a célt szolgálták, hogy erősítsék a gyűrű viselőjének germán lelki alkatát. Nem katonai kitüntetés volt, hanem személyes jutalom Himmler szolgálatáért, s viselőjével együtt kellett eltemetni.

Ausztriai intrikák

Az I. világháború befejeztével Ausztria sorsa szoros párhuzamot mutatott német szomszédja sorsával. Az osztrák-magyar birodalom életerejét megtörték, területei zömét elvesztette, hátországában zűrzavar uralkodott. Mindkét országot ingatag rendszerek kormányozták, és mindkét oldalon mutatkozott hajlandóság az unióra vagy *Anschluss*ra. A szövetségesek azonban nem azért harcoltak több mint négy évig a központi hatalmak megdöntése érdekében, hogy most áldásukat adják egy ilyen unióra, így az ötletet elvetették.

Bécset, a fővárost a politikai intrikák melegágyaként ismerték akkoriban, és Berlinhez hasonlóan sok kommunista szimpatizánsnak adott otthont. Olyannyira, hogy „vörös Bécs"-ként is emlegették.

A kereszténydemokrata kormány nem kis félelemmel figyelte a baloldal erősödését Ausztriában, hiszen saját irányvonala kifejezetten konzervatív volt. Hogy megakadályozza a baloldal befolyásának növekedését, korlátozni kezdte a szocialisták hatalmát, s hamarosan megtisztította a kormányt, a hadsereget és a közalkalmazotti réteget a megbízhatatlan elemektől. Válaszképpen a baloldal létrehozta a maga félkatonai szervezetét, a *Schutzbund*ot.

Ahogy nőtt a feszültség, rengeteg jobboldali, nacionalista csoport került a felszínre, elszántan arra, hogy gátat vessen a baloldal további erősödésének. Az 1920-as évek végére ezek közül sokan vártak támogatást Németországtól és Hitlertől, s folyamatosan fejlődött az osztrák náci párt. (A gazdasági válság ugyanolyan hatást váltott ki Ausztriában, mint Németországban: meggyengítette a kormányt, és bátorítást adott a szélsőséges csoportoknak mindkét oldalon.)

Az osztrák nácik

Amikor 1933-ban Hitler Németországban hatalomra került, az osztrákoknak látszólag stabil kormányuk volt. A konzervatív Engelbert Dolfuss volt a kancellár, akit a kemény igazságügyminiszter, Kurt Elder von Schuschnigg és a *Heimwehr* főparancsnoka, von Starhenberg alkancellár támogatott. Dolfuss elszánta magát, hogy nem engedi egyik oldal szélsőségeseinek sem megdönteni a kormányát, ezért 1933 márciusában betiltotta az osztrák náci pártot. Ehhez megkapta Olaszország teljes támogatását, bár Mussolini sürgette, hogy tegyen lépéseket a baloldal ellen is.

1934 februárjában szocialista felkelést vert le a rendőrség és a reguláris hadsereg. Bár a felszínen úgy tűnt, hogy Dolfuss gyorsan és határozottan törekszik a rend helyreállítására, mégis a nácik kezére játszott azzal, hogy eliminálta szocialista ellenfeleiket. Így a jobboldal még hangosabbá vált Ausztriában.

Az osztrák nácik azonban távolról sem voltak olyan erősek és szervezettek, mint német társaik, és bele kellett törődniük, hogy nincs nagy esélyük a hatalomátvételre. Ehelyett az intrika és az összeesküvés volt az a fegyver, amelyet Dolfuss és kormánya ellen be tudtak vetni.

Az osztrák nácik fegyveres összeesküvést szőttek az SS segítségével Dolfuss és egész kormánya meggyilkolására. Az osztrák rendőrség és hadsereg soraiban fellelhető náci szimpatizánsok támogatásával és közreműködésével elképzelt támadást a kancellária ellen körülbelül 150 rendőrnek álcázott fegyveres SS-tag részvételével tervezték végrehajtani. Hitler teljes mértékig helyeselte a tervet.

A támadásnak 1934. július 24-én, egy kabinetülés alkalmával kellett volna bekövetkeznie. Az egyik összeesküvő, egy rendőrtiszt azonban elvesztette a fejét, és kisziváro gtatta a részleteket. A hatóságok elutasították a bizonyítatlan állítások alapján történő fellépést, és mire bizonyítottá vált a fenyegetés, már túl késő volt. Dolfusst idejében figyelmeztették, hogy küldje biztos helyre kormánya tagjait, de ő maga a kancellárián kívánt maradni, így még akkor is ott tartózkodott, mikor az orgyilkosok megérkeztek. Az utolsó pillanatban megpróbált elmenekülni, de egy SS-osztag útját állta. Vezetőjük, Otto Planetta pisztollyal rálőtt Dolfussra, és halálosan megsebesítette. (A bécsi Allgemeine-SS II. SS-gyalogezrede később Otto Planetta nevét kapta e tettének emlékére.) Dolfusst támadói egy kanapéra fektették, de megtagadták tőle a segítséget és a vigaszt. Néhány órával később belehalt sebeibe, miközben támadói egyfolytában szidalmazták azért, hogy nem volt hajlandó elfogadni Hitlert Führerének.

Az volt a terv, hogy a gyilkosság lesz a jeladás egy náci felkelésre és hatalomátvételre. Németországhoz hasonlóan azonban itt is bizalmatlanok voltak a náci rohamosztagok tagjai az elit SS iránt, s amikor a merénylők terve az összes kor-

FENT: Paul Hausser SS-Gruppenführer. 1880-ban született, és 1932-ben vonult nyugállományba a Reichswehrtől. 1936. október 1-jén létrehozták a Verfügungstruppe felügyelőségét az SS tábori egységei adminisztrációjának és katonai kiképzésének ellenőrzésére, és Haussert nevezték ki az élére. 1943-ban az I. SS-páncéloshadosztály, majd 1944 augusztusában a B Hadseregcsoport parancsnoka lett a nyugati fronton. Amikor felmentő akciót vezetett a falaise-i katlanon támadt rés nyitvatartása érdekében, megsebesült. Emberei szeretettel csak „papa"-ként emlegették.

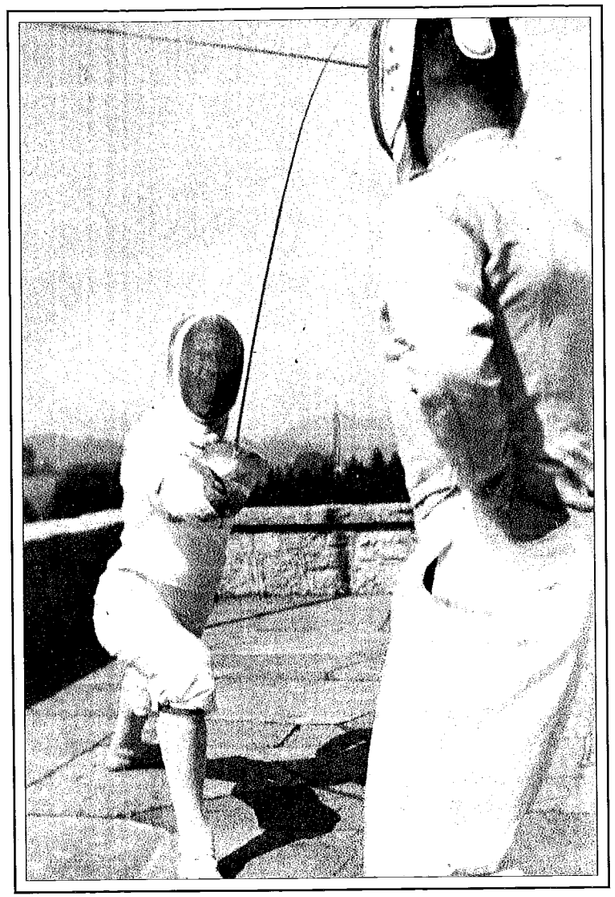

FENT:
Sportfoglalkozások Bad Tölzben. Az állóképesség nagy szerepet játszott a Waffen-SS kiképzésében, aminek folytán a katonák agresszív harci szellemre tettek szert. A Waffen-SS tisztjelölteket leginkább a keménység és a hűség jellemezte. A katonák fékezhetetlen vakmerőséget tanúsítottak a csatákban, ami gyakran eredményes volt, de olyan áron, hogy a Waffen-SS egységei általában óriási veszteségeket szenvedtek.

Olaszországgal egyre szívélyesebbé vált, arra is rá kellett jönnie, hogy nem számíthat Mussolini segítségére. Kénytelen volt párbeszédet kezdeni a németekkel, akik a konzervatív Franz von Papent nevezték ki ausztriai nagykövetüknek abban a reményben, hogy jobb kapcsolatokat tud majd kiépíteni az osztrákokkal, mint egy buzgó náci politikus.

Schuschniggnak valóban sikerült egyességre jutni von Papennel, melynek értelmében Németország elismeri Ausztria szuverenitását, és elfogadja, hogy bármely konfliktus az osztrák kormány és az osztrák nácik között Ausztria belügye, amelybe Németország nem avatkozik bele. Ausztria viszont vállalja, hogy nem lép be semmiféle németellenes szövetségbe, és amnesztiát hirdet a náci politikai foglyok számára.

Schuschnigg a maga részéről megtartotta ígéretét, és kiengedett a börtönből mintegy 17.000 osztrák nácit, akik szinte azonnal folytatták felforgató tevékenységüket.

Hitlernek természetesen nem volt szándékában betartani a megegyezést, és 1937 novemberében nyíltan kifejezésre juttatta szárnysegédei előtt azt a szándékát, hogy Ausztriát a birodalomhoz csatolja. Mussolini beleegyezését azzal szerezte meg, hogy odaígérte neki a németajkú Dél-Tirol feletti uralmat.

Schuschnigg a Berghofban

Miközben készülődött a Hitlerrel való – később sorsdöntőnek bizonyult – találkozóra, melyre 1938 februárjában a Berghofban került sor, Schuschnigg készített egy listát azokról az engedményekről, amelyeket hajlandó volt tenni Hitlernek, és naív módon bevonta Arthur Seyss-Inquart ügyvédet az előkészületekbe. Seyss-Inquart azon kevés németbarát osztrákok egyike volt, akikben Schuschnigg megbízott. A bizalom nem volt helyénvaló, mivel Seyss-Inquart azonnal elárulta a tudomására jutott elképzeléseket a németeknek, s így Hitler az alkudozásban jelentős előnnyel indult.

Amint várható volt, Hitler a megbeszélést az osztrákok elleni szitokáradattal kezdte. Fenyegetések és sértések röpködtek, majd „felkérte" Schuschniggot az Ausztriával kapcsolatos terveiben való együttműködésre. Schuschnigg ezt elutasította, majd ebédszünet következett. Ebéd után az osztrák kancellár kézhez kapta Hitler követeléseinek listáját, amelyen szerepelt Seyss-Inquart megjutalmazása, azaz belügyminiszterré való kinevezése is. Schuschnigg nem volt hajlandó mindebbe beleegyezni addig, amíg mánytag meggyilkolására kudarcot vallott, a rohamosztagok vonakodtak a segítségükre sietni. A megmenekült miniszterek valóban egyenest a hadügyminisztériumba mentek, hogy fegyveres segítséget kérjenek. A fegyveresek körülvették a kancelláriát, s amikor nyilvánvalóvá vált az összeesküvés kudarca, a merénylők megadták magukat. A kormány gyorsan cselekedett, elfogta az összeesküvőket, és több ezer nácit bebörtönzött.

Mussolinit felháborították Hitler intrikái, és mintegy 50.000 olasz katonát küldött az osztrák határra, hangoztatva, hogy be fogják őket vetni a németek ellen, ha azok megkísérelnék a benyomulást Ausztriába. Schuschnigg lett az új kancellár, és egy időre úgy tűnt, hogy elmúlt a válság.

Schuschnigg számára azonban világossá vált, hogy Hitler nem fogja ilyen könnyen feladni Ausztriával kapcsolatos terveit. Amint Németország viszonya

nem konzultált Miklas elnökkel. Hitler további kirohanások után három napot adott Schuschniggnak feltételei elfogadására.

Ausztriába visszatérve Schuschniggnak aligha volt más választása, mint hogy elfogadja Hitler követeléseit, és Seyss-Inquartot kinevezi belügyminiszternek. Seyss-Inquart azonban azonnal konspirálni kezdett ellene Hitlerrel és Himmlerrel, miközben az osztrák nácik egyre több bajt és nyugtalanságot okoztak. Mondani sem kell, hogy Hitlernek esze ágában sem volt betartani ígéretét és megerősíteni azt, hogy Németország elismeri Ausztria szuverenitását.

Február 24-én Schuschnigg bejelentette az osztrák parlamentben, hogy Ausztria sosem fogja feladni függetlenségét. Népszavazást fognak tartani, hogy a nép dönthessen sorsa felől. Hitlert ez felbőszítette, és március 10-én elrendelte a felkészülést Ausztria lerohanására. Március 11-én lezárták a két ország határát.

Az *Anschluss*

A fejleményektől megrémült Schuschnigg további tárgyalásokat próbált kezdeményezni Hitlerrel, de csak újabb követelésekkel találta magát szemben, melyek többek között a saját lemondását és helyére Seyss-Inquart kinevezését tartalmazták. Vonakodva bár, de beleegyezett, Miklas elnök viszont nem volt hajlandó Seyss-Inquartot felesketni kancellárrá. Olyan hírek terjedtek el az országban, hogy a német csapatok már át is lépték a határt, amitől Schuschnigg annyira megijedt, hogy a rádión keresztül bejelentette: az osztrák hadsereg nem fog fegyveres ellenállást tanúsítani. A hírek hamisnak bizonyultak, de Schuschnigg rádiónyilatkozata hallatán Hitler most már nyugodtan elindíthatta csapatait, tudván, hogy nem fognak ellenállásba ütközni. A német 8. hadsereg akadály nélkül özönlött be Ausztriába.

Hitler szándéka először az volt, hogy bábkormányt juttat hatalomra Seyss-Inquart vezetésével. Amikor azonban látta, hogy az osztrákoknak nincsenek ellenére a fejlemények, eldöntötte, hogy teljesen annektálja Ausztriát a birodalomba annak egyik tartományaként. A közvetlenül az *Anschluss* után megtartott újabb népszavazáson a szavazók mintegy 95 százaléka volt Hitler és a Németországgal való unió pártján. Ausztria sorsa megpecsételődött.

Az *Anschluss* elkerülhetetlenül elnyomást hozott mindazoknak, akiknek a hűségére csak a gyanú árnyéka is vetődött. Az SS és a Gestapo tevékenysége nyomán tömeges letartóztatások kezdődtek. Heteken belül több mint 160 volt kormánytisztviselő került Dachauba, de nemsokára Ausztriának is lett saját koncentrációs tábora: Mauthausen, ahol több mint 30.000 ember pusztult el.

Ausztria lerohanása nemcsak az SS biztonsági és rendőri szerveinek fejlődésében jelentett fontos előrelépést, de értékes tapasztalatokkal gazdagította a szárnyait bontogató *SS-Verfügungstruppe*, a későbbi *Waffen-SS* katonáit is. Az inváziós csapatok részét képezte a *Leibstandarte-* és a *Deutschland-*, valamint a *Germania*-ezred is. Az annexiót követően Bécsben csaknem azonnal létrehoztak egy új ezredet az *SS-Verfügungstruppe* keretében *Der Führer* néven.

A Csehszlovákiára támasztott német igények

Csehszlovákiát az I. világháború után hozták létre főleg a volt osztrák-magyar birodalom területeiből, s hozzá csatolták a Csehországtól északra fekvő, német

***LENT:** A Totenkopf-hadosztály újoncai gyakorlaton. A hadosztály parancsnoka, Theodor Eicke beleoltotta embereibe a halálmegvetést, a gyorsaság és az agresszivitás fontosságát. Mindez beleillett a Waffen-SS egész ideológiájába. Hitler azt állította az SS egységeiről, hogy „tüzes akarat feszül bennük, felszerelésük verhetetlen, ők maguk pedig a megtestesült felsőbbrendűség". Ez azt jelenti, hogy a Waffen-SS katonái lelkiismeretfurdalás nélkül öltek, és teljesen értéktelennek tekintették az emberi életet.*

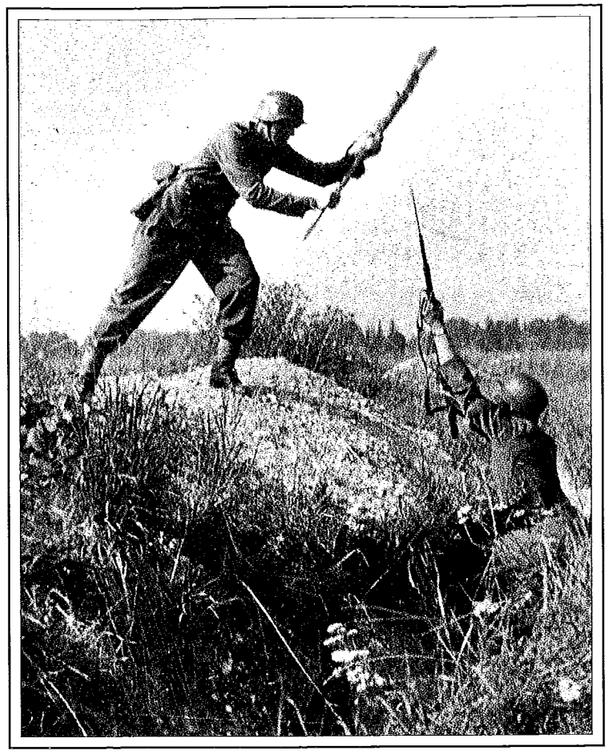

FENT: A Waffen-SS újoncai lövészárokharcot gyakorolnak. Minden SS-barakkban ott lógott a tábla a következő Nietzsche-idézettel: „Dicsőség annak, ami megkeményít."

ajkú Szudéta-vidéket is. Valójában több mint hétszáz éve jelentős számú német etnikum koncentrálódott mind Csehországban, mind Morvaországban, s a lakosságnak ez a meglehetősen nacionalista rétege – egyáltalán nem meglepő módon – nagy érdeklődéssel kísérte Hitler és a nemzetiszocialisták előrenyomulását. A csehek nagyon bizalmatlanok voltak ezzel a potenciálisan illojális népcsoporttal szemben, és mindenáron el akarták kerülni azt, hogy a német nacionalisták veszélyeztessék az ország stabilitását.

1935-től azonban aktívan támogatni és pénzelni kezdték a németek a Konrad Henlein, a nácizmus szélsőjobboldali híve által vezetett *Sudetendeutsch Partei*t. Felmérve a potenciális veszélyt, amelyet ez az országra nézve jelent, Eduard Bene cseh miniszterelnök igyekezett szövetséget kötni Franciaországgal, Oroszországgal, Romániával és Jugoszláviával, hogy amennyire csak lehet, biztonságban érezhesse országát.

Mihelyt az *Anschluss* sikerrel lezárult, Hitler nyomást gyakorolt Henleinre, hogy minden módon provokálja a csehet. Amennyiben azok fellépnek a szudéta-németekkel szemben, az megfelelő ürügy lesz a számára, hogy a segítségükre siessen. Ugyanakkor propagandahadjáratot indított a csehek ellen, azzal vádolva őket, hogy atrocitásokat követtek el a szudéta-németek ellen. E vádak egynémelyike valós incidenseken alapult, de a zömüket minden mértéken túl felnagyították. Henlein vérlázító követeléseihez tartozott többek között a Szudéta-vidék szinte teljes autonómiája és kártérítés az állítólagos atrocitásokért. Ugyanakkor Hitler utasította fegyveres erőinek főparancsnokságát, hogy készítse el Csehszlovákia lerohanásának terveit. A katonák kissé meglepődtek ezen, mivel tudták, hogy a csehek erős hadsereggel rendelkeznek, és kétségtelenül erősen védelmeznék országukat.

Anglia és Franciaország mindenáron ki akarta békíteni Hitlert, és arra biztatta Benét, hogy tegyen engedményeket a németeknek. A csehek ennek ellenére mogósítottak 170.000 tartalékost, és megerősítették a határkörzeteket. Végül mégis az angol és francia nyomás győzött: Bene 1938. szeptember 5-én teljesítette Henlein követeléseit.

Egy másik könnyű német győzelem

Persze Hitler ennek éppen az ellenkezőjét akarta. Ő arra utasította Henleint, hogy provokálja ki a csehekből a fellépést, nem pedig arra, hogy egyezzen meg velük. Henlein erre szeptember 7-én kiprovokált egy összetűzést a szudéta-német nacionalisták és a cseh rendőrök között, amelyet Hitler aztán ürügyül használt arra, hogy félbeszakítsa a tárgyalásokat. Bene kénytelen volt statáriumot hirdetni és csapatokat küldeni a Szudéta-vidékre a rend helyreállítására.

Szeptember 12-én Hitler beszédet mondott egy nürnbergi nagygyűlésen, melynek során hosszasan szónokolt a cseheknek a szudéta-németekkel szembeni atrocitásairól. Ezt a gyújtó hangú beszédet hallotta a rádión keresztül a Szudéta-vidék lakossága is, s heves csehellenes megmozdulásokra került sor az ottani városokban.

Amint a németek megkezdték az előkészületeket a katonai intervencióra, Anglia és Franciaország sietett lecsillapítani Hitlert, kétségbeesetten próbálva elkerülni a háborút. A brit miniszterelnök, Neville Chamberlain szeptember 15-én Münchenbe repült, aki előtt azonban Hitler kategorikusan kijelentette, hogy kész háborút indítani a szudéta-kérdés megoldására. A brit és a francia kormány – anélkül, hogy konzultált volna a csehekkel – három napon belül beleegyezett

a Szudéta-vidék Németországnak való átengedésébe, ami ipari kapacitása nagy részétől megfosztotta Csehszlovákiát, és csaknem megszüntette a német-cseh határ őrizetének lehetőségét.

Miután az angol és a francia kormány kijelentette, hogy amennyiben Bene nem hajlandó ebbe beleegyezni, nem törődik a továbbiakban Csehszlovákia sorsával, a miniszterelnöknek nem maradt más választása, mint hogy beletörődjön a Szudéta-vidék feletti ellenőrzés német kézbe kerülésébe.

A lengyelek is megmozdultak, hogy követeljék a tescheni körzetet, a magyarok pedig Ruthéniát és Szlovákiát. Hitler azonban most már nemcsak a Szudéta-vidék fölötti politikai és gazdasági ellenőrzést akarta, hanem ragaszkodott ahhoz, hogy vonjanak ki minden cseh fegyverest a területről, s helyüket német megszálló csapatok foglalják el. A csehek elutasították ezt a követelést: Európa újra a háború szélére sodródott, amikor mozgósították tartalékaikat a 30 német hadosztály ellen. A franciák csapatokat küldtek a Maginot-vonalra, az angolok pedig készenlétbe helyezték hadiflottájukat.

Az amerikaiak és az angolok Mussolinihez fordultak, hogy lépjen közbe Hitlernél, aki valószínűleg azt gondolta, hogy az angolok és a franciák készek hadat üzenni neki, ezért meghátrált. Chamberlaint Mussolinivel és Daladier-val együtt meghívta egy konferenciára Münchenbe, szeptember 29-ére. A csehek nem kaptak meghívót, így megalázó módon csak megfigyelőként lehettek jelen az angolok oldalán, s a Gestapo ki sem engedte őket hotelszobáikból. A konferencia alig tett többet, mint hogy ratifikálta Hitler követeléseit.

Az SS Csehszlovákiában

A cseh hadsereg készen állt szembeszállni a Wehrmachttal, de Bene nem volt hajlandó olyan háborúba bocsátkozni, amelyet Anglia és Franciaország segítsége nélkül szerinte nem nyerhet meg. 1938. október 1-jén a német csapatok beléptek a Szudéta-vidékre. Köztük voltak ezúttal is az SS-Verfügungstruppe alakulatai, a *Leibstandarte-*, valamint a *Deutschland-*, a *Germania-* és a *Der Führer*-ezred. Meglehetősen ironikus módon éppen a *Deutschland*-ezred adta a díszőrséget a müncheni béketárgyalásokon részt vevő államfők tiszteletére.

A müncheni egyezmény által biztosított békés időszak azonban túlságosan rövidnek bizonyult. Mihelyt elfoglalta a Szudéta-vidéket, Hitler hozzálátott Bene kormányának destabilizálásához. Bene hamarosan lemondott, s helyére a gyenge és tapasztalatlan Emil Hácha került. 1939. március 14-én Hitler kijelentette, hogy Csehszlovákiában akkora a zűrzavar és a káosz, hogy a német hadsereg a rend helyreállítása érdekében esetleg az ország elfoglalására kényszerül.

Háchát figyelmeztették, hogy amennyiben a csehek nem állnak ellen, jóindulatú bánásmódra számíthatnak. Ha azonban a legkisebb ellenállást is tanúsítják, azonnal le fogják törni azt, s a cseheket leigázott ellenségként fogják kezelni. Hácha nem volt méltó ellenfele Hitlernek, beadta a derekát. Az általa aláírt dokumentum tanúsága szerint készséggel tette országa és népe sorsát Adolf Hitler kezébe.

Mihelyt befejeződött az ország elfoglalása, azonnal éreztetni kezdték jelenlétüket az SS biztonsági egységei. Bár a most már hivatalosan Cseh-Morva Protektorátus néven szereplő Csehszlovákia élén névleg a mérsékelt Constantin von Neurath állt mint Reichsprotektor (birodalmi protektor), az igazi hatalom az SS, azaz személy szerint Karl Hermann Frank SS-Gruppenführer, egy lelkiismeretlen, brutális gonosztevő kezében volt. Heydrich biztonsági szolgálatának és a Gestapónak hamarosan sok munkát adott a cseh lakosság nemkívánatosnak tekintett elemeinek összefogdosása, élükön Heydrich első számú célpontjaival, a zsidókkal.

A „kristályéjszaka"

1938-ra sem az olimpiai játékok, sem a kedvezőtlen nemzetközi visszhangtól való félelem nem tartotta többé vissza a nácikat a zsidók üldözésétől. A rendszer egyre szélsőségesebb lépésekett tett ellenük, 1938 derekán például 8.000 lengyel zsidót űztek ki az országból. Sokan

LENT.: Hadijáték-gyakorlat Bad Tölzben. A gyakorlati kiképzés mellett minden Waffen-SS újonc kapott ideológiai kiképzést is a nemzetiszocializmus alapjaiból. Ezek után habozás nélkül végrehajtották a parancsokat. A náci párt egyik dokumentuma így fogalmaz: „Az engedelmesség feltétlen legyen. Ez felel meg annak a meggyőződésnek, hogy a nemzetiszocialista ideológiának mindenek felett kell állnia... Ennek megfelelően minden SS-tag kész vakon végrehajtani a Führer vagy felettesei parancsait tekintet nélkül a várható áldozatra."

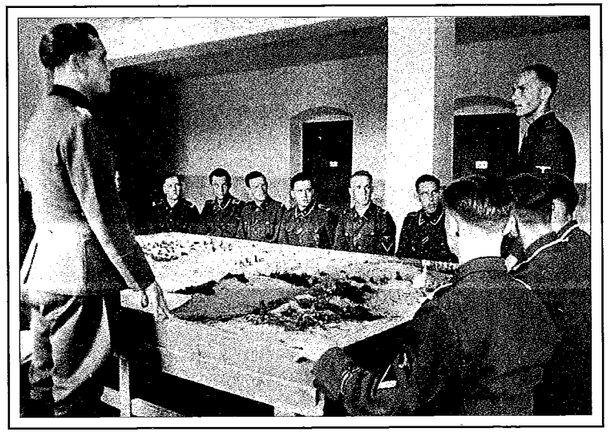

FENT: A német csapatok bevonulása Ausztriába az Anschluss idején, 1938 márciusában. Himmlernek közvetlen köze volt Ausztria megszerzéséhez, mivel ő irányította az illegális osztrák SS-t, melynek parancsnoka a hírhedt Ernst Kaltenbrunner volt. Az ország elfoglalása után „az állam ellenségeit" koncentrációs táborokba zárták. Legalább 76.000 osztrák került Dachauba, köztük Schuschnigg kancellár.

közülük több mint 25 évvel korábban telepedtek le Németországban, és most szinte figyelmeztetés nélkül deportálták őket egy szál ruhában. Minden tulajdonuk és megtakarított pénzük az államra szállt. Ez nagy felháborodást váltott ki a külföldi sajtóban, de Hitler ekkor már nem törődött külföldi bírálói véleményével.

A szerencsétlen deportáltakat vasúti vagonokba terelték, és minden teketória nélkül kitették őket a lengyel határtól pár kilométernyire. Innen a hátralévő távolságot gyalog kellett megtenniük SS őreik állandó fizikai bántalmai és szidalmazása közepette.

A deportáltak között volt egy bizonyos Zindel Grynszpan, aki sok évig élt Hannoverben. Ott nevelte fel gyermekét is. Fia akkoriban Párizsban tanult, s apja leveléből szerzett tudomást a deportáltak szenvedéseiről, az elszenvedett brutális bánásmódról. A fiút felbőszítette apja szomorú sorsa, és elhatározta, hogy boszszút áll a nácikon. 1938. november 7-én, pisztollyal felfegyverkezve berontott a párizsi német nagykövetségre, és rálőtt az első hivatalnokra, akit ott talált. A sors iróniája folytán áldozata az az Ernst von Rath volt, akit a Gestapo már figyelt náciellenes beállítottsága miatt. Rath súlyosan megsérült, kórházba kellett szállítani.

Ez az akció azután tökéletes ürügyet szolgáltatott Himmlernek és Heydrichnek a németországi zsidók elleni fellépésre. Már jó ideje tervezgettek egy ilyen lépést, és most itt volt a lehetőség.

November 9-én a Gestapo főnöke, Heinrich Müller titkos táviratot küldött a Gestapo tisztjeinek. Az állt benne, hogy vegyék fel a kapcsolatot a közrendészettel (*Ordnungspolizei),* és gondoskodjanak arról, hogy csak a zsidó tulajdont érje kár. Később maga Heydrich táviratozott minden Gestapo- és SD-tisztnek, utasítva őket a náci politikai vezetéssel való együttműködésre. Az SA és az SS tagjait azzal bízták meg, hogy törjék össze a zsidó üzletek berendezését, dúlják fel a zsidó otthonokat és mindenekelőtt a zsinagógákat. Az akciót úgy akarták feltüntetni, mint a német nép spontán dühkitörését az áruló zsidókkal szemben. Valójában azonban ezeket gondosan megszervezték, olyannyira, hogy hivatalos irányelveket fektettek le a pusztítás tárgyáról és mértékéről, nehogy a nem zsidó vagyont is kár érje.

A fosztogatás tilos volt, hiszen az akciót a von Rath meggyilkolása miatt felháborodott német nép büntetőakciójaként kívánták feltüntetni. A fosztogatás alkalmat adna a külföldi sajtónak, hogy rabló csőcseléknek titulálja a tömeget (ami nem is mindig állt távol az igazságtól). Ezért a fosztogatást büntették, akárcsak a külföldi állampolgárok elleni atrocitásokat, még ha zsidók is voltak az illetők.

Miután Himmler és Heydrich megtalálta a kellő ürügyet a fellépésre, a nácik dühe teljes erővel a németországi zsidó közösség ellen fordult. Az SA és az SS emberei – betartva az „irányelveket" a Gestapo felügyelete alatt – kitöltötték bosszújukat, és pusztítottak, ahogy csak lehetett. A fő célpontot jelentő zsinagógákat újjongva szentségtelenítették meg. Üzleteket, házakat, irodákat romboltak le, sőt temetőket dúltak fel, miután Hitler von Rath halálát zsidó összeesküvésnek minősítette.

Több mint 30.000 zsidót szedtek össze és vittek koncentrációs táborba. Bár zömüket körülbelül három hónappal később kiengedték, több mint ezren meghaltak közülük a kegyetlen verések folytán (kilencvenegyet a november 9-ről 10-re virradó éjjel öltek meg). Csaknem 7500 zsidó üzletet törtek össze, és több mint 260 zsinagógát rongáltak meg vagy romboltak le. A zsidó negyedek utcái csak úgy csillogtak a betört ablakok, kirakatok üvegcserepeitől – innen kapta az esemény a Kristallnacht, kristályéjszaka nevet.

A nácik azonban nagy baklövést követtek el, mikor kitöltötték bosszújukat a zsidó üzleteken: a legtöbb zsidó tulajdont ugyanis német biztosítótársaságok biztosítottak, akiknek most fedezni kellett a károkat. Úgy tűnt, a hatalmas benyújtott igények tönkretesznek jó néhány német társaságot.

A nácik azonban kizárólag a zsidókat tették felelőssé a kristályéjszakán történtekért, vagyis nekik kellett állniuk a számlát. Hermann Göring azzal az ötlettel állt elő, hogy a zsidókat egymilliárd birodalmi márkára kell megbüntetni; ezt az 5000 márkán felüli megtakarításaik 20 százalékának elvételével tervezett megoldani. Ez az elképzelés végül november 12-én be is került egy kormányhatározatba.

A náci rezsimnek sikerült tehát terrorizálni és bántalmazni a birodalom zsidó lakosságát, tönkretéve Németország zsinagógáinak nagy részét, meggyilkolva több mint ezer zsidót, 30 ezret pedig koncentrációs táborba zárva. S mindezekért még maguknak a zsidóknak nyújtotta be a számlát.

A kristályéjszaka fordulópontot jelentett a zsidókkal szembeni náci bánásmód tekintetében. Mindössze három nappal a november 12-i határozat után további zsidóellenes intézkedéseket léptettek életbe, köztük a német iskolák látogatásának tilalmát a zsidó gyermekek számára. A nácik hamarosan gondoskodtak arról, hogy ne legyen helyük a zsidóknak a német társadalomban. Erről a Gestapo és az SS biztonsági szervezete, a Heydrich ve*zerheitsdienst* gondoskodott.

LENT: Betört zsidó kirakatok a „kristályéjszaka" után. Egy titkos SD-jelentés a rombolás célját Heydrich utasításai nyomán a következőkben fogalmazta meg: „Az akció általában zsinagógák lerombolásában, felgyújtásában és csaknem az összes zsidó üzlet elpusztításában nyilvánult meg, mely utóbbiakat emiatt el kellett árverezni. Részben a zsidó otthonokat is érintette az akció ... Az ellenálló zsidók közül többen meghaltak vagy megsebesültek." Valójában 91 zsidót öltek meg aznap éjjel, 20 ezret tartóztattak le, 815 üzletet és 171 lakást dúltak fel, 191 zsinagógát gyújtottak fel. A kár fejében kollektíve megbüntették a német zsidóságot egymilliárd márkára, üzleteiket és más tulajdonukat pedig elkobozták. A fent említett jelentés a következőképpen fejeződött be: „A zsidóságot – ami a német állampolgárokat és a hontalanokat illeti – végül kizárták a német nép közösségéből úgy, hogy a kivándorlás maradt számukra az egyetlen lehetőség az életben maradásra." A náci Németországban a kristályéjszaka nagy lépés volt előre azon az úton, amely a végső megoldás gázkamrái felé vezetett.

CSATÁKBAN ÖSSZE-FORRVA

Himmler SS-birodalmának csapatai 1939 szeptemberében még nem próbálták ki erejüket igazi háborúban. A lengyelországi és a nyugati hadjárat mégis azt bizonyította a Wehrmachtnak és a világnak, hogy a Waffen-SS, melynek mottója „A hűség a becsületem", elkötelezett tisztekből és kiváló katonákból áll.

Az 1939. szeptember l-ji német támadás Lengyelország ellen alkalmat adott az *SS-Verfügungstruppe* alakulatainak, hogy megmutassák bírálóiknak, mire képesek. Valójában annak ellenére, hogy általában véve jól teljesítettek, – talán igazságtalanul – de nem sikerült kivívniuk a hadsereg legtöbb parancsnokának megbecsülését. A hadsereg elítélte túlzott hetykeségüket és vakmerőségüket, mondván, ennek azután túl nagyarányú veszteség a következménye. Válaszul az SS is bírálta a hadsereget, azzal vádolva, hogy csapataival visszaélt, és a legnehezebb, legveszélyesebb feladatokkal bízta meg őket. Az igazság bizonyára valahol középen van.

Az SS egységei nem találták a lengyeleket olyan könnyű ellenfélnek, mint sokan remélték, de veszteségeik jórészt annak az agresszív és merész taktikának voltak betudhatók, amelyet az újoncokba a kiképzés során beleoltottak, nem pedig a rossz vezetésnek, ahogy hadseregbeli bírálóik egy része állította.

A háború kitörésekor az *SS-Verfügungstruppe* fegyveres egységei a következők voltak:

Leibstandarte SS Adolf Hitler: a legelső SS-alakulat

SS-katonák az állásaik fölött elhúzó német zuhanóbombázókat figyelik a franciaországi hadjáratban, 1940 májusában. Ezek a katonák valószínűleg az SS-Verfügungsdivision tagjai.

FENT: Német katonák eltávolítanak egy lengyel határsorompót 1939. szeptember 1-jén. Az SS és az egész német hadsereg számára a lengyel hadjárat döbbenetes siker volt, az SS-alakulatok pedig komoly veszteségeket szenvedtek. A hadsereg ez utóbbi tényre gyorsan lecsapott annak bizonyítékaként, hogy az SS, különösen annak tisztjei nem megfelelően vannak kiképezve. Himmler és parancsnokai viszont meg voltak győződve róla, hogy a hadsereg Lengyelországban szándékosan kihasználta az SS-t, és azzal védekeztek, hogy csak önállóan, SS-irányítás alatt bevetett hadosztályok tudnák bizonyítani az SS-katonák valódi teljesítményét. Himmler végül is megkapta ezeket a hadosztályokat, de mindvégig a hadsereg főparancsnoksága alá tartoztak.

SZEMBEN: Egy német 37 mm-es, Pak 35/36 mintájú páncéltörő ágyú lengyel páncélosokkal csatázik Varsóban, 1939 szeptemberében.

ebben az időszakban. Egy teljesen gépesített, zászlóalj méretű egységből állt Josef „Sepp" Dietrich SS-Gruppenführer irányítása alatt.

SS-Standarte *Deutschland:* müncheni központú gépesített gyalogezred Felix Steiner SS-Standartenführer parancsnoksága alatt. Steiner az SS egyik legjobb katonája volt, s végül tábornoki rangot ért el.

SS-Standarte *Germania:* hamburgi központú gépesített gyalogezred Carl-Maria Demelhuber SS-Standartenführer parancsnoksága alatt.

SS-Standarte *Der Führer*: Bécsben hozták létre nem sokkal az *Anschluss* után. Főleg osztrák önkéntesekből állt Georg Keppler SS-Oberführer parancsnoksága alatt.

SS-Nachrichtensturmbann: az SS-Verfügungstruppe eredetileg Berlinben állomásozó híradós zászlóalja. 1935 márciusában hozták létre. 1939 tavaszára nagyon jól működő és jól kiképzett egység lett belőle Weiss SS-Sturmbannführer parancsnoksága alatt.

SS-Artillerie Regiment: az 1939 nyarán Münsterlagerben létrehozott lövészezredet nagyon gyorsan fejlesztették fel a hadsereg segítségével. Mindössze nyolc hét alatt harckész állapotba került. A VIII. hadtest parancsnoka, Busch tábornok mondta róla, mikor végül szemlét tartott felette: „Vagy maguk tettek csodát, vagy mi hozzuk létre és képezzük ki rosszul tüzérségünket. Az SS-lövészezred teljesen harcra kész." Az ezred parancsnoka Peter Hansen SS-Obersturmbannführer volt.

SS-Aufklärungsabteilung: az SS-Verfügungstruppe felderítőzászlóalja két motorbiciklis századból, egy páncélelhárító szakaszból, egy páncélosjármű-szakaszból és egy híradós szakaszból állt Brandt SS-Strumbannführer vezetése alatt.

SS-Pionieresturmbann: a Drezdában, 1935-ben felállított SS utász zászlóaljat a legmodernebb felszereléssel, például hídveréshez szükséges eszközökkel látták el. Parancsnoka Blumberg SS-Strumbannführer volt.

Az SS-parancsnokok meglehetősen nagy bosszúságára az a döntés született, hogy a lengyelországi hadjáratban az SS-egységek nem egyetlen egységes haderőt alkotva fognak részt venni, hanem a hadsereg különböző alakulataihoz osztják be őket. Az SS-Verfügungstruppe főfelügyelője, Paul Hausser SS-Gruppenführer például a *Kempf* páncéloshadosztály törzsében szolgált.

A lengyelországi hadjáratban a *Deutschland*-ezred, az újonnan alakult tüzérezred, a felderítőzászlóalj és a híradós zászlóalj, valamint egy páncélos ezred egy teljesen gépesített hadosztály részét képezte Werner Kempf vezérőrnagy parancsnoksága alatt. Ez az egység pedig a Fedor von Bock tábornok Észak Hadseregcsoportjának I. hadtestéhez tartozott.

Az SS-Standarte *Germania* kezdetben Wilhelm List tábornok kelet-poroszországi 14. hadseregének tartalékát képezte. Az SS-Standarte *Der Führer* nem vett részt a lengyelországi hadjáratban, tartalékként Németországban maradt. A *Leibstandarte* az SS-Pionieresturmbann egyes egységeivel a Walter von Reichenau tábornok által vezetett 10. hadsereg részeként szolgált. Teljesen felszerelt gépesített egység lévén nagy szolgálatot tett Reichenaunak az előrenyomuláskor, és főleg felderítésben, valamint a lassúbb hadseregegységek szárnyainak védelmében vetették be. A Totenkopf egységei, az ún. honvédelmi erők közül csak egy, az *SS-Heimwehr Danzig* vett részt a város elfoglalásában, de magában a hadjáratban nem volt jelentős szerepe.

A győzedelmes SS Legyelországban

Amikor a háború 1939. szeptember 1-jén kitört, a német csapatok kitűnő helyzetben voltak. Északkelet felől Georg von Küchler tábornok 3. hadserege készült délnek vonulni Kelet-Poroszországból és keletről megközelíteni Varsót, majd összekapcsolódni von Kluge tábornok 4. hadseregével, amely Lengyelország északnyugati határai felől készült támadni. A délnyugati határok mentén List tábornok 14. hadserege a Visztula felé tervezte az előrenyomulást, hogy elvágja a lengyel visszavonulás útvonalát. Nyugatról von Reichenau tábornok 10. hadserege indult egy kétágú átkaroló

FENT: Német páncélososzlop halad át egy lengyel erdőségen. A harckocsikon a fehér kereszteket hamarosan átfestették, mert túl jó célpontot szolgáltattak a páncéltörő ágyúknak.

LENT: A Deutschland-ezred egyik őrmestere. A Felix Steiner SS-ezredes ezredét nagyon agressziv módon irányították Lengyelországban. Egy esetben például fél nap alatt lerohanták az ellenség védelmi vonalait Varsótól északnyugatra. Figyeljük meg az 1-est a katona hajtókáján, amely a Deutschland-ezredhez való tartozását jelzi.

hadműveletlel kelet felé, hogy elvágja a Varsótól nyugatra elhelyezkedő lengyel erőket. A 10. hadsereg szárnyait a 8. hadsereg védte Johannes Blaskowitz tábornok vezényletével.

Amint Kempf hadosztálya megindította a támadást a kelet-poroszországi Niedenburg felől a Mlava mellett húzódó lengyel védelmi vonalak ellen, az SS-Standarte *Deutschland* azt a feladatot kapta, hogy törjön át ezeken a védelmi vonalakon. A Steiner Standartenführer által vezetett ezred, páncélosok támogatása mellett szembetámadta a lengyeleket. Az SS azonban meglehetősen alábecsülte a lengyel páncélelhárítást, s a támadás hamar elakadt. Az egységek pedig kiváló álló célpontul szolgáltak az ellenség nehéztüzérségének. Ráadásul a Luftwaffe zuhanóbombázóinak megígért segítsége is elmaradt. Az SS-katonák azonban támogatás nélkül is tovább nyomultak, és a lengyel bunkerekhez 100 méternyire küzdötték magukat előre, mielőtt parancsot kaptak a visszavonulásra.

Másnap az SS egységeit Chorzeléhez küldték, ahol a németek áttörték a lengyel vonalakat. Itt csatlakoztak a gyors előrenyomuláshoz a Narew folyó mentén fekvő Rozan felé, majd kemény ellenállásba és ellentámadásba ütköztek a lengyel lovasság részéről. Légi támogatás híján és a nagy túlerővel szemben azonban a lengyelek csak halogatni tudták az elkerülhetetlent, s az SS hamarosan újra előrenyomult átkelve a Bug folyón. Ezután azt a feladatot kapta, hogy vágja el a Varsó felé hátráló lengyel csapatok visszavonulásának útját. A lengyelekből azonban a rossz felszereltség ellenére nem hiányzott a harci szellem, és ugyancsak vad csatározásokra került sor, míg sikerült őket leverni, Varsót pedig bekeríteni.

A *Deutschland* harcoló egységei ezután részt vettek a Modlin és Zacrozym melletti jelentős legyel erődítmények elleni támadásban, Varsótól északnyugatra. Steiner támadásra vezette embereit, és 90 perc alatt bevette Zakroczymet. Még ugyanaznap délután elestek az erődök is. Eközben a középső szektorban a Leibstandarte vett részt jelentős csatározásokban felderítő szerepében, valamint a 17. gyaloghadosztály szárnyai-

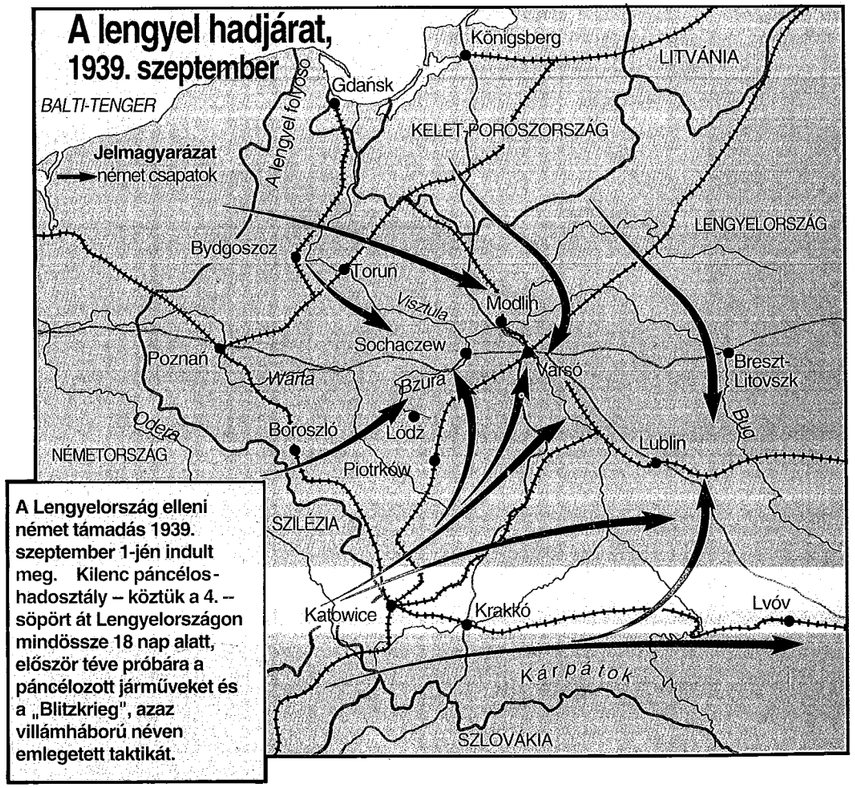

A Lengyelország elleni német támadás 1939. szeptember 1-jén indult meg. Kilenc páncélos-hadosztály – köztük a 4. – söpört át Lengyelországon mindössze 18 nap alatt, először téve próbára a páncélozott járműveket és a „Blitzkrieg", azaz villámháború néven emlegetett taktikát.

nak védelmében, amint a Varsótól nyugatra elterülő vidék felé nyomult előre. Ezután átvezényelték a 4. páncéloshadosztályhoz, hogy részt vegyen a Lódz felé való előrenyomulásban, majd végül elérte a lengyel főváros nyugati külvárosait.

Mikor a 4. hadsereg körülkerítette a területet észak felől, a 10. hadsereg pedig középen tört előre, nagy számban rekedtek lengyel csapatok Posen környékén.

Ahelyett, hogy megpróbálták volna kelet felé kivonni magukat a harapófogóból, a lengyelek támadást indítottak dél felé, és belerohantak a 10. hadsereg északi szárnyát védő német 8. hadsereg egységeibe. Bár ez a támadás kis időre kibillentette egyensúlyukból a németeket, hamar sikerült összeszedniük magukat és bekeríteni a lengyeleket. A *Leibstandartét* ekkor nyugat felé vonták vissza, ahol részt vett a Bzura folyó mentén elhelyezkedő lengyel csapatok bekerítésében.

Az SS-Standarte *Germania* a *Deutschland* és a *Leibstandarte* egységeivel ellentétben nem egységes alakulatként került bevetésre. Először végignyomult Felső-Szilézia iparvidékein, majd páncélos felderítő szakaszát az 5. páncéloshadosztályhoz irányították, ami meggyengítette erejét. Négy nappal később megerősített motorkerékpáros egységeit is szétosztották a hadtestek között. Ekkor az ezred maradékát hozzácsatolták a XXII. hadtesthez. Megérkezése után azt a feladatot kapta, hogy biztosítsa a 2. páncéloshadosztály és a 4. könnyű hadosztály szárnyait.

Szeptember 13-án a Johannes Mühlenkamp SS-Haupsturmführer által vezetett 15. század meglepett egy visszavonuló lengyel zászlóaljat, és több mint 500 foglyot ejtett. Ezután azonban megtámadta és visszavonulásra kényszerítette egy Varsó felé igyekvő nagyobb lengyel egység. A csúnya vereség után négy nappal az ezredet a XVII. hadtesthez csapták a szárnyak védelmére, s ezt a feladatot látta el a hadjárat további részében. Lengyelország megadása után az alegységeket egyesítették, és az ezred a Prága melletti Beraunba vonult.

Mindent egybevetve az SS csak kisebb jelentőségű szerepet játszott a lengyel hadjáratban, bár a *Leibstandárte* a front több pontján is bemutatta, mit tud a teljesen gépesített gyalogság, ahogy egyik helyről a másikra kellett sietnie, mikor a szükség úgy kívánta. A háború későbbi menetében egész SS-hadosztályokat alkalmaztak ugyanilyen módon, „tűzoltódandárként" a keleti fronton, s egyik szektorból gyorsan a másikba

LENT: Német csapatok felvonulása Varsóban, 1939 októberében. A hadjárat a villámháború taktikájának igazolása volt. Hitlerre mély benyomást tett az SS teljesítménye, ezért engedélyt adott három új SS-hadosztály felállítására. Felhívásokat tettek közzé újonctoborzás céljából (ld. a plakátokat a túloldalon), és számos ún. népi német (Volksdeutsch) válaszolt lelkesen a felhívásra.

Egy elit szimbólumai: dísztőr, hajtókajelzések, lovagkereszt, a Leibstandarte karszalagja és zászlaja.

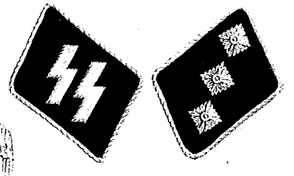

csoportosították át őket, ha kellett. Ezenkívül egyes SS-egységek már a háború kezdetén kiemelkedő bátorságot tanúsítottak, ami majd megszokottá válik az orosz hadjárat folyamán.

A hadsereg vezetését azonban nem hatotta meg az SS teljesítménye, s továbbra is annak negatív vonásait hangsúlyozta, például az SS nagy veszteségeit. Ahogy már említettük, a hadsereg ezt az alacsonyabb rangú tiszteknél tapasztalható rossz vezetésnek próbálta betudni, ami párosult a katonák fékezhetetlen viselkedésével a támadások során. Himmlert ez teljesen felháborította, és azonnal az SS védelmére sietett, hangoztatva, hogy a hadsereg mindig a legnehezebb és legveszélyesebb feladatokat adta az SS-nek, valamint, hogy az SS-egységek szétosztása a hadsereg alakulatai között rossz hatással volt az embereire.

Ráadásul, rossz előjeleként az elkövetkezendőknek, voltak esetek, amikor SS-katonák civileket, elsősorban zsidókat öltek meg. Himmler nem járult hozzá, hogy katonai bíróságok vizsgálják ki ezeket az ügyeket arra hivatkozva, hogy SS-tagok fölött csak SS-bíróságok ítélkezhetnek. Szükségtelen mondani,

FENT: Az SS-Verfügungsdivision katonái a nyugati hadjárat előestéjén. Ezek az emberek a Germania-ezredhez tartoznak, amint az a jobb oldali férfi karszalagjából kiderül. Figyeljük még meg a német sast a bal karján, amely alapján könnyen meg lehetett különböztetni az SS és a Wehrmacht katonáit. Az álló férfi az SS terepszínű zubbonyát viseli, amelyet a hadsereg kezdetben kigúnyolt.

hogy ezek után az ítéletek rendkívül enyhék voltak. Ennek fejében viszont a hadsereg is tiltakozhatott – ha kis ideig is – az ellen, hogy a Gestapo vagy az SD (a biztonsági szolgálat) foglalkozzon a Wehrmacht tagjainak ügyeivel, mondván, a hadsereg katonái fölött csak a katonai bíróságoknak van kompetenciája.

Nem kell azonban azt feltételezni, hogy az ilyen incidensek akkoriban az SS hivatalos irányelvei közé tartoztak. Csak elszigetelt atrocitásokról volt szó, melyek az SS-katonák erős politikai és faji öntudatra neveléséből adódtak. (Wehrmacht-tagok szintén követtek el atrocitásokat.)

A Waffen-SS bővítése

Hitler tisztában volt a hadsereg és az SS ellenségeskedésével, és mint mindig, most is ki akarta játszani egyiket a másik ellen. Ezért beleegyezett Himmler követelésébe, hogy a jövőben az SS egységeit megbontatlanul, egységesen vessék be, de a hadseregnek is biztosította, hogy az SS-csapatok a harctéren továbbra is a parancsnoksága alá tartozzanak. Hozzájárult továbbá három új SS-hadosztály létrehozásához, mely döntés felháborította a hadsereget, mert attól tartott, hogy leendő újoncait elcsábítja majd az SS. Himmler azonban többszörösen megkerülte a újoncozás szokásos csatornáit például azzal, hogy a megszállt területek német lakosaiból verbuvált, akik amúgy sem léphettek be a Wehrmachtba. Így az elkövetkezendő nyugati hadjáratban az SS még sokkal jobban szervezett és nagyobb haderőként vehetett részt.

A kibővített SS-Verfügungstruppe – 1940 márciusától hivatalosan is Waffen-SS néven – a következő egységekből állt: a megerősített, most már ezred méretű *Leibstandarte,* egy újonnan alakított *SS-Verfügungsdivision*, a *Totenkopf*-hadosztály és az *SS-Polizei* hadosztály. Az *SS-Verfügungsdivision* a lengyelországi hadjárat után jött létre az SS-Verfügungstruppe három ezrede, a *Deutschland,* a *Germania* és a *Der Führer* összevonásával. Hozzá tartoztak még olyan kiszolgáló egységek, mint a tüzérség, a híradósok és az utászok. A *Totenkopf*-hadosztály 1939 októberében jött létre az SS-Totenkopfverbände tagjaiból, akik az első koncentrációs táborok, Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald és Mauthausen őrségéből kerültek ki. Parancsnoka, Theodor Eicke SS- Gruppenführer brutális gazember volt, aki megvetette a hadsereget, sőt a többi SS-egységet is. Sok hibája ellenére azonban nagyon jó szervező volt, akit imádtak katonái. Gyorsan felkészítette és olyan szintre hozta fel őket, amely nagyon jó benyomást keltett von Weichs tábornokban is, mikor a nyugati hadjárat előestéjén megszemlélte a hadosztályt. A *Polizei*-hadosztály az

Ordnungspolizei tagjaiból került ki. Más Waffen-SS egységekkel összehasonlítva csak másodosztályú volt, mivel nem volt teljesen gépesített, fegyverzete pedig régi vagy zsákmányolt fegyverzet volt.

A Waffen-SS az újjászervezés és a kibővítés ellenére is csak töredéke volt a Nyugat-Európa ellen vonuló, 136 hadosztályból álló német haderőnek a maga három hadosztályával és az ezred méretű *Leibstandarté*val.

A nyugati hadjáratban a 28. hadsereghez csatolt *Leibstandarte* és az *SS-Verfügungsdivision Der Führer*-ezredét a holland határ menti közúti és vasúti hidak elfoglalásával bízták meg. A *Totenkopf* – Eicke nem kis bosszúságára – eleinte tartalékban maradt, akárcsak a *Polizei*-hadosztály a C Hadseregcsoport rajnai arcvonala mögött. Az *SS-Verfügungsdivision* többi része a 28. hadsereg második hollandiai támadáshullámához csatlakozott.

Mind a *Leibstandarte,* mind az *SS-Verfügungsdivision* szerzett már harci tapasztalatokat Lengyelországban, ezért a hadsereg – kelletlenül bár, de – kénytelen volt elfogadni, hogy alkalmasak frontbevetésre. A *Totenkopf*- és a *Polizei*-hadosztály azonban még nem harcolt korábban, és maga az a tény, hogy eredetileg koncentrációs tábori őrök, illetve rendőrök voltak, eleve bizalmatlanságot keltett velük szemben a hadseregben.

A „Fall Gelb" előkészületei

A német tervben három hadseregcsoport szerepelt, az A, a B és a C. A B Hadseregcsoport egy része kapta feladatul Hollandia elfoglalását, ahonnan kiindulva a németek majd megindíthatják támadásukat dél felé, Franciaország és Belgium ellen, észak felé csalva a szövetségesek erőinek zömét, ahol majd a németeké lesz a kezdeményezés. Ennek az erőnek volt a része a *Leibstandarte* és az *SS-Verfügungsdivision*. A B Hadseregcsoport maradékának és az A Hadseregcsoportnak át kellett söpörni Belgium déli részén és Luxemburgon Észak-Franciaországba. A *Totenkopf* az A Hadseregcsoport tartalékának egy részét képezte. A *Polizei*-hadosztályt a C Hadseregcsoporthoz osztották be, amely a francia Maginot-vonallal szemben helyezkedett el, és a hadjárat első 45 napján nem kapott aktív szerepet. Hollandia és Belgium lerohanása után az A és B Hadseregcsoportnak azután egyesült erővel kell majd továbbnyomulnia Franciaország belseje felé.

A *Leibstandarte* volt az első SS-egység, amely harcba bocsátkozott.

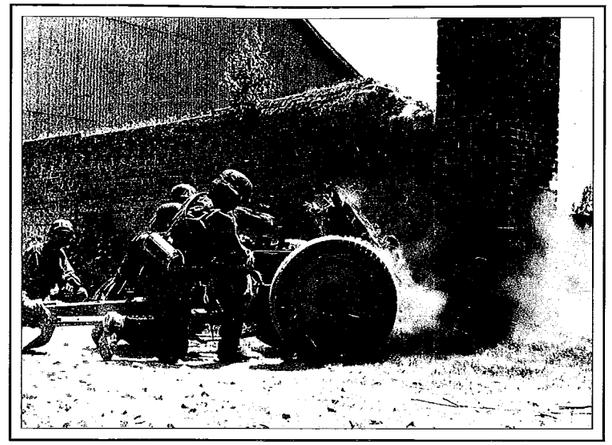

1940. május 9-én, 5.30-kor lépte át a holland határt, és délig 100 kilométert haladt előre nagy sebességgel, elfoglalva Zarollét és az Yssel közeli hídjait. Ezek közül kettőt felrobbantott a holland hadsereg, a *Leibstandarte* mégis át tudott kelni a folyón, és elfoglalta az attól délre fekvő Hovent. Hugo Krass SS-Obersturmführer volt az első SS-tiszt, aki a nyugati hadjáratban elnyerte az első osztályú vaskeresztet ezekért az akciókért. Ezután a *Leibstandarte* dél felé fordult, hogy csatlakozzon a Rotterdam ellen fonuló 9. páncéloshadosztályhoz és az *SS-Verfügungsdivision*hoz.

1940. május 10-én a *Der Führer* ezred Arnhem közelében átkelt az Ysselen, másnap reggel pedig a 9. páncéloshadosztály és az *SS-Verfügungsdivision* kelt át a Maason csekély ellenállába ütközve. A franciák azonnal csapatokat küldtek északra, hogy szembeszálljanak ezzel a fenyegetéssel. Azt volt a tervük, hogy Bredába küldenek erőket, s elűzik a németeket Moerdyk hídjaitól. A franciáknak azonban útját állta a 9. páncéloshadosztály és az *SS-Verfügungsdivision*. Az egyik francia oszlop egyenesen belerohant a német páncélosokba és a gépesített SS-gyalogságba, a másikat pedig a Ju 87 Stuka zuhanóbombázók vették tűz alá. A franciák rendezetlenül menekültek vissza Bredába.

Május 12-én a Luftwaffe azt a parancsot kapta, hogy Hollandia kapitulációjának siettetése céljából bombázza Rotterdamot. A kapituláció jelentős német erőket tudott volna felszabadítani a Franciaország elleni támadásra. A hírközlésben támadt zavar miatt a bombázásra úgy került sor, hogy már folytak a tárgyalások a megadásról. A 9. páncéloshadosztályt támogatva a *Leibstandarte* rögtön a

*FENT: Az SS-Verfügungsdivision **egyik Pak 35/36 mintájú páncéltörője holland célpontokat támad 1940 májusában. Bár az SS csapatai általában a szokásos lelkesedéssel harcoltak a nyugati hadjáratban, érte őket néhány kellemetlen meglepetés, többek között az, hogy a Pak 35/36 nem tudta átütni az angol és a francia harckocsik vastag páncélját.***

LENT JOBBRA: Rotterdam romjai a Luftwaffe bombázása után. A Leibstandarte volt az egyik első német egység, amely betette a lábát a városba a légitámadás után. A légifölény és országuk lerohanása arra kényszerítette a hollandokat, hogy május 15-én megadják magukat.

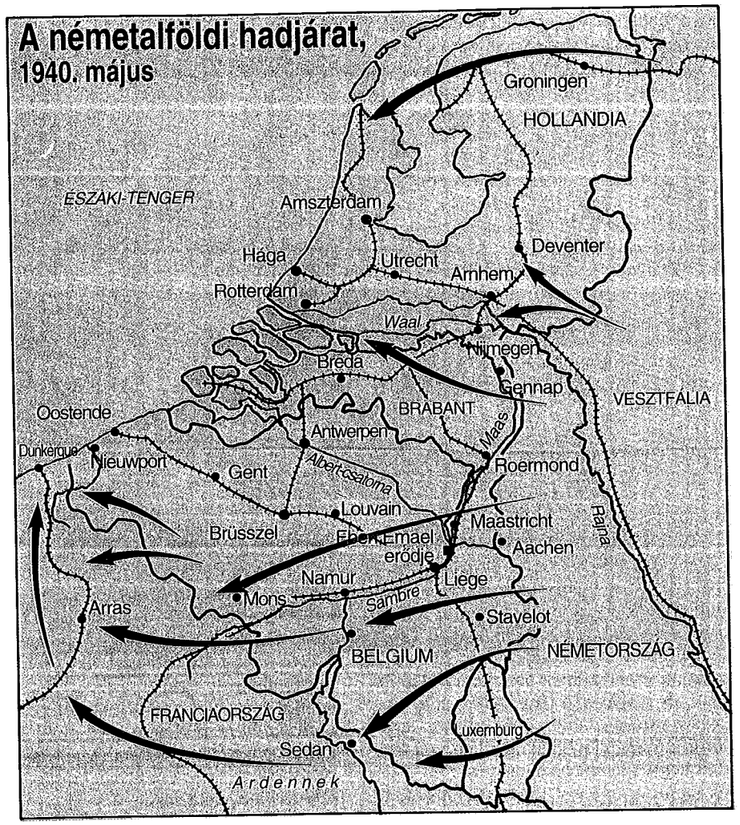

légitámadás után benyomult a városba. Néhány holland katona ácsorgott ott várva a tisztjeik és a Student, valamint von Choltitz tábornok közötti tárgyalások kimenetelét. A *Leibstandarte* – nem tudván a tárgyalásokról – tüzet nyitott. Egy eltévedt golyó fejbe találta Studentet, és súlyosan megsebesítette. A gyorsan mozgó *Leibstandarte* végignyomult a városon, majd Delft felé haladt elsöpörve az ellenállást és csaknem 4000 foglyot ejtve. Másnap elérte Hágát, ahol utolérte a holland megadás híre. Paul Hausser SS-Gruppenführer az *SS-Verfügungsdivision* egységeit és a hadsereg egyes részeit a franciák maradéka ellen irányította Zeeland tartományba. Gyorsan elérte a tengerpartot, a franciák pedig kétségbeesetten evakuálták csapataikat a tengeren át.

Szövetséges ellentámadás Cambrai-nál

Hollandia leverése és a belga védelmi vonalak lerohanása után a francia és az angol csapatokat északra csoportosították át, hogy gátat vessenek a B Hadseregcsoport támadásának. Eközben az A Hadseregcsoport nyugaton benyomult Franciaországba. Május 16-án a *Totenkopf*-hadosztályt is bevetették Hoth tábornok XV. páncéloshadtestének támogatására. Eicke emberei katonáktól és menekültektől zsúfolt utakon próbálták elérni a frontot, ahol aztán több csatában vettek részt francia páncélosok és marokkói gyarmati csapatok ellen, melyek megpróbálták feltartóztatni a német előrenyomulást. Miközben a németek megpróbálták megszilárdítani helyzetüket Cambrai környékén, a *Totenkopf*- és a 7. páncéloshadosztály szárnyát május 21-én tönkreverték a szövetségesek több mint 130 francia és angol harckocsiból álló páncélos egységei. Az *SS*-t nagy megrázkódtatás érte, mikor kiderült, hogy *37 mm*-es páncéltörő ágyúik hatástalanok az erős páncélzatú szövetséges harckocsikkal szemben, és nehéztüzérséget kell bevetni szétszórt célpontok ellen. A nehéztüzérség aztán már sakkban tudta tartani a szövetségeseket, amíg a Ju 87-esek megfordították a csata kimenetelét, bár ezt megelőzően a *Totenkopf*- jó néhány katonája pánikszerűen elmenekült.

Május 22-én a keleten csapdába került francia csapatok megpróbáltak kitörni. A *Leibstandarte* ekkor éppen Hollandiától délre vonult tovább, és sietve próbált elhárítani néhány francia támadást. A Flandriában lévő szövetséges csapatok két napon belül egy durván háromszög alakú területre szorultak be, melynek déli szélét védelmi vonalaknak használt csatornák alkották. Ekkorra a *Totenkopf*, a *Leibstandarte* és az *SS-Verfügungsdivision* felsorakozott ezen a vonalon, készen arra, hogy az első parancsra azonnal átlépje azt.

Az *SS-Verfügungsdivision* őrjáratai megállapították, hogy egyes francia egységek visszavonultak a vonalról, még mielőtt a felmentésükre kirendelt angol csapatok megérkeztek. Ezt kihasználva az SS-katonák hídfőállást létesítettek a csatornán, és néhányan már át is keltek rajta, mikor Hitler híres „megállj" parancsa május 24-én délután elhangzott. A *Leibstandartét*, amely még nem kelt át a vonalon, heves tüzérségi támadás érte, így parancsnoka, Sepp Dietrich elhatározta, nem veszi figyelembe Hitler utasítását, s átvitte embereit a csatornán. Végül is az SS-nek négy ponton sikerült áttörni a szövetséges védelmi vonalakat. A következő két napon egy sor támadás érte őket a vonalat tartani akaró angol alakulatok részéről, miközben a szövetséges csapatok zöme Dunkerque felé vonult vissza. Ezek a támadások esetenként olyan hevesek voltak, hogy vissza

FENT: A Luftwaffe egyik tábornoka, Kurt Student, akinek része volt a német ejtőernyős alakulatok létrehozásában. 1940 májusában éppen a holland csapatok megadásáról tárgyalt Rotterdamban, mikor az erről mit sem sejtő Leibstandarte katonái tüzet nyitottak ott őgyelgő holland katonákra. Maga Student is megsebesült egy SS golyótól, de felgyógyulva ő irányította ügyesen a Kréta elleni légi szállítású támadást 1941 májusában.

FENT: Az újonnan létrehozott Totenkopf Division katonái átkelni készülnek egy folyón Franciaországban a Csatorna felé nyomulva előre. A hadosztály gyorsan megalapozta hírnevét ebben a hadjáratban, amit von Manstein tábornagy később így jellemzett: „nagy lendülettel támadnak, és kitartóan védekeznek".

tudták szorítani az SS-t és – bár csak ideiglenesen – vissza tudtak foglalni területeket.

Május 26-án éjjel visszavonták a Führer „megállj" parancsát. Az *SS-Verfügungsdivision Germania* és *Der Führer* ezrede a de-Nieppe erdőség sűrűjén keresztül támadott, és kemény ellenállással találta magát szemben. Jelentős veszteségeket szenvedett, különösen a tisztek soraiban. A megmaradt gyalogezred, a *Deutschland* ideiglenesen a 3. páncéloshadosztályhoz került, és részt vett a britek elleni támadásban a Lys-csatornánál, Merville mellett. Az SS-gyalogság megrohamozott egy hídfőállást a csatornán, de a brit harckocsik heves ellentámadásba mentek át. Nehéz fegyverzet híján az SS-katonáknak kézifegyverekkel kellett védekezniük, s csak a *Totenkopf* páncéltörő századának megjelenése fordított a helyzeten. A brit harckocsik azonban a *Totenkopf* lövészeinek lőtávolán kívülről folytatták a németek ágyúzását, hátráltatva ezzel a csatornán való átkelést és lehetővé téve a brit csapatok zömének a visszavonulást.

Eközben a *Totenkopf*-hadosztály Bethnune-nél átkelt a Lys-csatornán. A németek itt is heves brit ellenállásba ütköztek, és csak súlyos veszteségek árán tudtak továbbnyomulni. Le Paradis-nál a Royal Norfolk Regiment körülbelül 100 katonája sikeresen feltartóztatta a *Totenkopf* 2. gyalogezrede 4. századának jó néhány támadását, és komoly veszteségeket okozott neki, mielőtt megadásra kényszerült. Az SS 17 halottat és 52 sebesültet vesztett, ám ami még ennél is fontosabb, nagy csorba esett fennhéjázó büszkeségén. Ennek az lett a következménye, hogy a brit foglyokat Fritz Knöchlein SS-Oberstrumführer, századparancsnok parancsára legéppuskázták. Knöchleint e tettéért a háború után felakasztották a britek.

Ez az incidens jelentős nyugtalanságot okozott a Waffen-SS egységeinél, és állítólag Knöchlein néhány tiszttársát annyira felháborította ez a viselkedés, hogy kihívták párbajra, míg mások tiltakozásul az SS-ből való kilépéssel fenyegetőztek. A francia hadjárat után elbocsátott tartalékosok közül néhányan állítólag kérték, hogy ha később újra behívnák őket az SS-hez, ne a *Totenkopf*hoz kerüljenek. Himmlernek azonban sikerült elsimítania az ügyet, és Knöchlein nem kapott semmiféle büntetést. Végül SS-Obersturmbannführer rangig emelkedett, és vitézségért megkapta a vaskereszt lovagkeresztjét.

Május 28-án, miközben a *Leibstandarte* Dunkerque felé vonult, Sepp Dietrich parancsnok kocsiját találat érte, mert véletlenül 50 m-re megközelítette a Wormhoudt melletti brit állásokat. Dietrich és sofőre kiugrott a járműből, mielőtt az felrobbant, és elrejtőzött az út menti árokban. Az égő benzin majdnem körülvette őket, ezért nedves sárral burkolták be magukat a forróság ellen. Öt óra hosszat voltak kénytelenek ott maradni.

A wormhoudti incidens

A *Leibstandarte* azt hitte, elvesztette parancsnokát, és dühödten rátámadt a védekező britekre. A 2. zászlóalj által elfogott mintegy 80 britet egy csűrbe terelték, és kézigránátokat dobtak be rájuk. Mikor megpróbáltak kimenekülni, kímélet nélkül lemészárolták őket. Mintegy hatvanöten meghaltak, de tizenöt életben maradt, hogy később tanúságot tegyen Wilhelm Mohnke SS-Hauptsturmführer felelősségéről.

Nem sokkal ezután a *Leibstandarte* pihenőt kapott, hogy felkészülhessen a hadjárat következő szakaszára, a dél felé nyomulásra és a francia hadsereg maradványainak felszámolására. Június 5-én 140 német hadosztály indult meg dél felé, kétszeresen fölülmúlva a francia erőket. A *Leibstandarte* és az *SS-Verfügungsdivision* a *Kleist* páncéloscsoport részeként haladt tovább Párizs felé, a *Totenkopf*-hadosztályt pedig Eicke bosszúságára újra tartalékba helyezték. Másnapra az *SS-Verfügungsdivision* már át is kelt a Somme folyón. Először nem ütköztek nagy ellenállásba, de június 7-én a hadosztály ékét képező egységeket az Aire folyónál megakasztotta a francia tüzérség. A hadosztály végül átkelt a folyón, de a francia ellenállás egyre keményebb lett, és a *Kleist* elvesztette páncélosainak mintegy 30 százalékát.

FENT: MG34-es típusú géppuska és kezelői a Polizei-hadosztály kötelékében Franciaországban, 1940 májusában. A hadosztály nehéz a nyugati hadjárat során, csak kemény közelharcok árán tudta legyőzni a francia egységeket.

LENT: A Totenkopf katonái szövetségeseket támadnak Dunkerque környékén. Bár a hadosztály jó teljesítményt nyújtott Franciaországban, Cambrai-nál csúnya meglepetés érte, mikor egy francia-angol ellentámadás megfutamította Eicke embereit: 37 mm-es páncéltörő lövedékeik lepattantak a szövetségesek harckocsijairól.

A szétzilált páncéloscsoportot visszavonták ebből a szektorból, és keletebbre irányították, ahol a német erők már áttörtek a francia védelmi vonalakon, és eljutottak egészen az Aisne folyóig. Június 9-ig az *SS-Verfügungsdivision*t visszavonták a Somme folyón túlra, a *Leibstandarte* azonban nem kapott pihenőt, hanem dél felé üldözte tovább a visszavonuló franciákat, június 12-én kelve át a Marne folyón.

Ekkor a Totenkopf is lelkesen csatlakozott az előrenyomuláshoz. A *Leibstandarte,* a *Totenkopf* és az *SS-Verfügungsdivision* katonáival megerősített *Kleist* páncéloscsoport tovább vonult Dijon

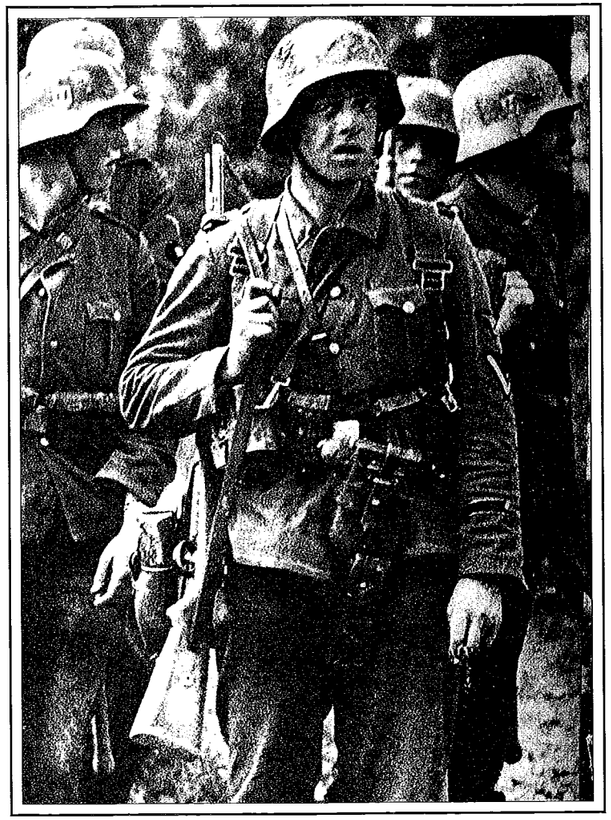

felé, elszántan arra, hogy megakadályozza az Elzászban tartózkodó francia csapatok visszavonulását délnyugat felé. Az SS óriási számban ejtett foglyokat. Június 16-án és 17-én megpróbáltak áttörni az *SS-Verfügungsdivision* vonalain, hogy elkerüljék a bekerítést. Kísérletük azonban kudarcot vallott, és Hausser emberei több mint 30.000 francia foglyot ejtettek.

Ebben az időben a *Leibstandarte* is jelentős sikereket ért el. Elfoglalta Clermont-Ferrand repülőterét 200 géppel együtt, 4000 foglyot ejtett, és hatalmas tömegű hadifelszerelést zsákmányolt. A *Totenkopf* szintén rengeteg foglyot ejtett, csak Tarare-nál hatezret. A lassúbb *Polizei*-hadosztály kevésbé volt sikeres. Voncqnál elkeseredett francia ellenállásba ütközött, az argonne-i erdőben pedig csak kemény közelharcban tudta legyőzni a francia utóvédet.

Mire a tűzszünetre június 22-én sor került, a *Totenkopf* és az *SS-Verfügungsdivision* már Bordeaux-ban volt, készülődve a megszálló csapatok feladatainak ellátására. A *Polizei*-hadosztályt tartalékba helyezték, a *Leibstandarte* pedig készülődött a tervezett nagy párizsi győzelmi parádéra.

Az SS szereplése a harcokban ismét vegyes érzelmeket keltett. Az SS maga elégedett volt az elszánt ellenséggel szembeni teljesítményével. Himmler el volt ragadtatva csapatai teljesítményétől, a Führer nem kevésbé. Olyannyira, hogy

KÉT KÉP A LEIBSTANDARTE KATONÁIRÓL FRANCIAORSZÁGBAN, 1940. MÁJUS-JÚNIUS.

FENT: Egy fáradt tiszthelyettes dél felé vezeti szakaszát a francia és angol csapatok Dunkerque-ből történt evakuálása után. Figyeljük meg a Mauser C 96-os kézifegyver fatusát.

LENT: A hosszú napi menetelés után következik a fegyverkarbantartás. Az első számú Waffen-SS egység, a Leibstandarte büszkélkedhetett a legjobban kiképzett és leglelkesebb katonákkal a német hadseregben.

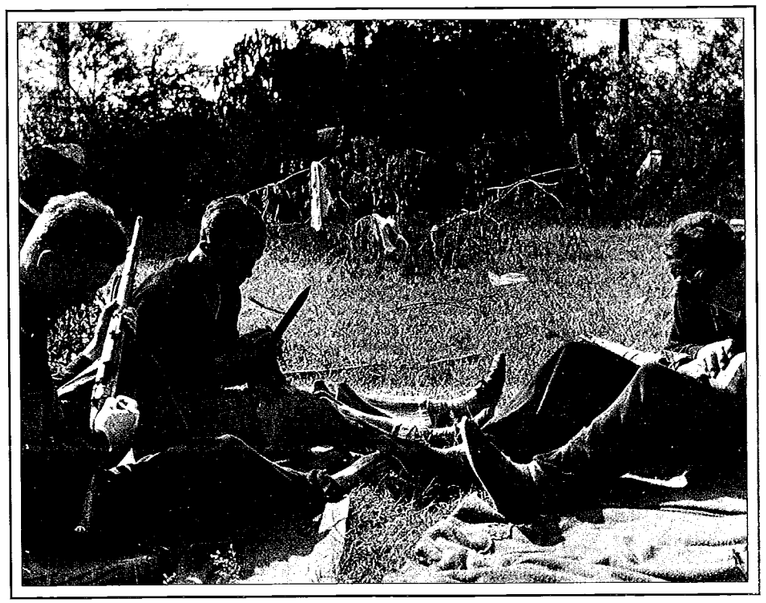

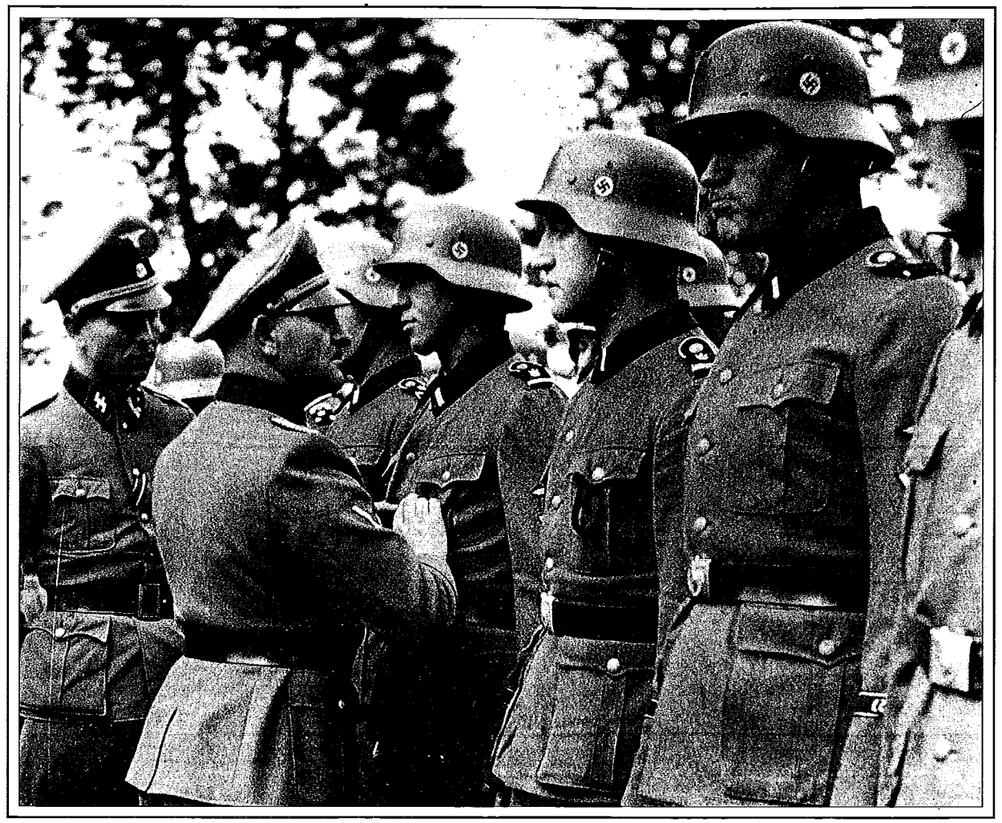

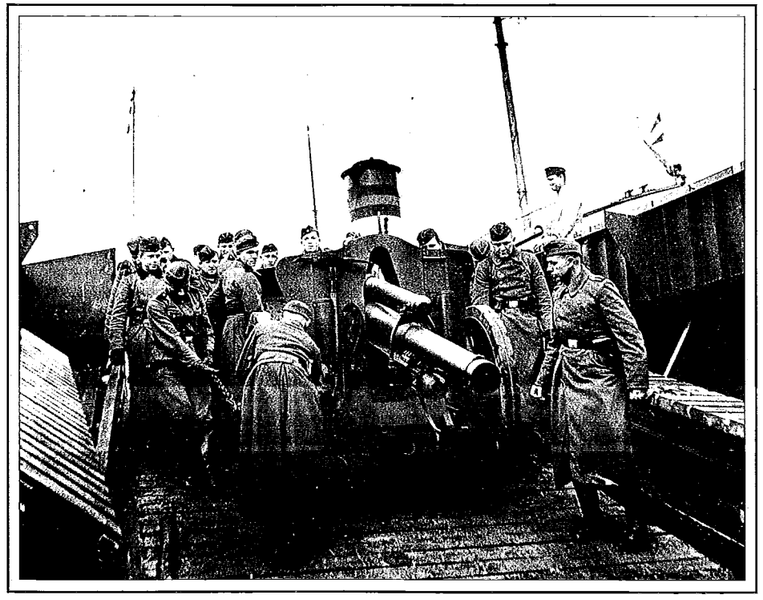

FENT: A győztesek megkapják a nekik járó jutalmat. Sepp Dietrich, aki maga is elnyerte a vaskereszt lovagkeresztjét a Leibstandarte vezetéséért a nyugati hadjáratban, kitüntetéseket osztogat. Franciaország eleste után az SS nagyobb tekintélyre tett szert a hadseregben.

LENT: Készülődés egy meg nem valósult hadjáratra. Az SS-Verfügungsdivision katonái egy 105 mm-es tarackot vontatnak egy partraszálló jármű fedélzetére az Oroszlánfóka-hadművelet előkészületei során, ahogy Nagy-Britannia megszállásának tervét nevezték.

JOBBRA: Nyugat-Európa meghódítása után a Waffen-SS felhívást intézett a fajilag megfelelő fiatalokhoz, hogy lépjenek be soraiba. A felhívás sikeres volt, több mint 125.000 nyugat-európai csatlakozott, zömmel önkéntesen. Ez a toborzó plakát a norvégokat hívja a Waffen-SS-be.

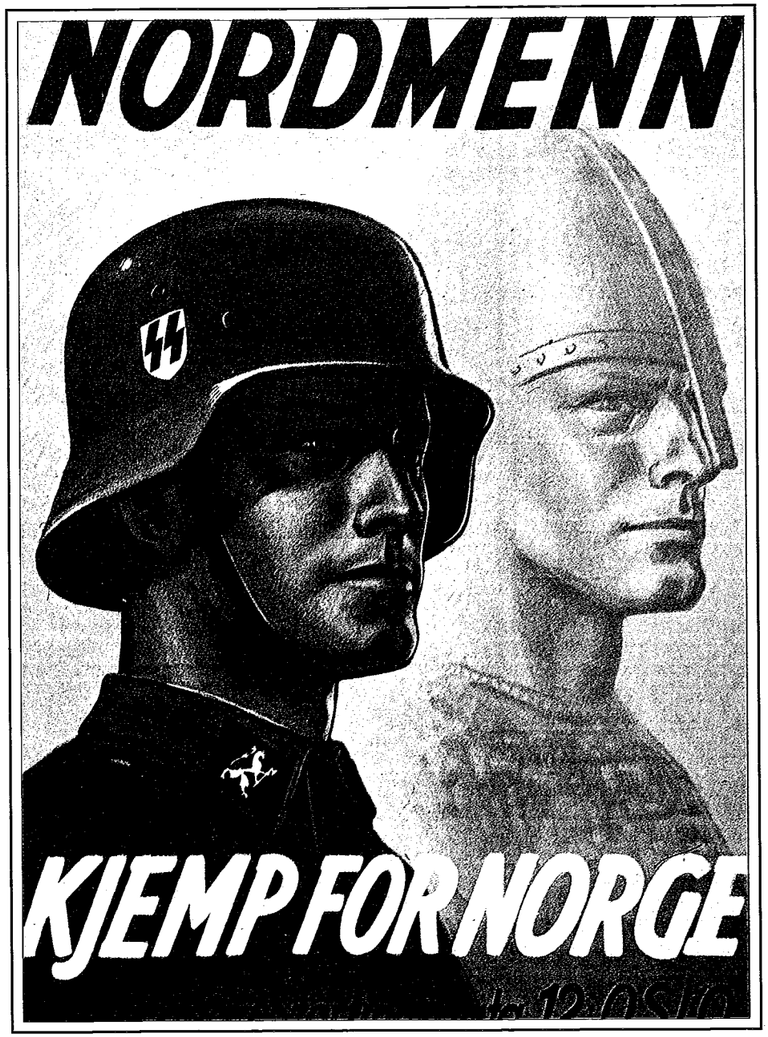

a Waffen-SS hat katonájának adta meg a vitézségért és kimagasló szolgálatért akkor kapható legmagasabb katonai kitüntetést, a vaskereszt lovagkeresztjét. Sepp Dietrich 1940. július 5-én kapta meg a *Leibstandarte* sikeres vezetéséért a hadjárat során, Georg Keppler SS-Oberführer pedig 1940. augusztus 15-én a *Der Führer*-ezred irányításáért. Ugyanaznap kapta meg lovagkeresztjét Felix Steiner SS-Oberführer is a *Deutschland-ezred vezetéséért. 1940. szeptember 4-én csatlakozott Fritz Witt SS-őrnagy is a lovagkereszt viselőinek táborához a Deutschland* ezred I. zászlóalja parancsnokaként nyújtott teljesítménye elismeréseképpen. Nemcsak magas rangú parancsnokok kaptak kitüntetést: szeptember 4-én Fritz Vogt *SS*-főhadnagy kapta meg a lovagkeresztet az SS-Aufklärungsabteilung 2. századának vezetéséért, s ugyanaznap tüntették ki Ludwig Kepplinger SS-Hauptscharführert, a *Der Führer* 11. századának szakaszparancsnokát. A kitüntetett katonák azután mindannyian nagy katonai karriert futottak be, és többen további kitüntetéseket kaptak bátorságukért és kitűnő parancsnoki teljesítményükért.

A hadseregnek, ,mely most már kénytelen-kelletlen elismerte, hogy a Waffen-SS bizonyos egységei nagyon jól

harcoltak, még mindig voltak fenntartásai. Az SS-katonákat végül is „politikus" katonáknak tekintették, és az önkontroll oly mértékű hiánya, mint amely Le Paradis és Wormhoudt atrocitásaihoz vezetett, nem éppen járult hozzá az SS megbecsülésének növekedéséhez a hadseregnél. Ráadásul, míg a *Leibstandarte* és az *SS-Verfügungsdivision* tisztjei a lengyelországi hadjáratban már szereztek harci tapasztalatokat, és bizonyos óvatossággal ellensúlyozni tudták katonáik természetes agresszivitását és fékezhetetlenségét, a *Totenkopf*- és a *Polizei*-hadosztály nem rendelkezett ilyen tapasztalatokkal, aminek következtében igen nagy veszteségeket szenvedett.

A hadseregnek a Waffen-SS további bővítésének megakadályozására tett nyílt és burkolt lépései ellenére Himmler csapatai elérték, hogy legalább a *Leibstandartét* és az *SS-Verfügungsdivisiont* jól felszerelték. Eickének is sikerült – könyörgéssel, lopva és kölcsönözve – észszerű mértékig felszerelni a *Totenkopf*-hadosztályt. Csak a *Polizei*-hadosztály volt másodrendűnek tekinthető.

Most, hogy Hitler elégedett volt a Waffen-SS csapatainak harci teljesítményével, már nem volt visszaút. Gondoskodott arról, hogy az SS legalább olyan jó, sőt néha jobb felszerelést kapjon, mint a hadsereg. A keleti hadjárat során végül 38 Waffen-SS hadosztály jött létre, ami a hadseregnél viszonyítva még mindig kevés, de nagyon jelentős befolyást gyakorolt a háború menetére.

Az SS-katonáknál azonban ekkor már előtérbe került kiképzésük sötét oldala.

Míg a wormhoudti incidens csak egy század felelőssége volt, ez Eicke hadosztályáról már nem mondható el. A koncentrációs táborok brutalitásán edződött katonáknál a Le Paradis-i atrocitás nem volt az egyetlen, s a *Totenkopf* emberei számtalan esetben lőttek le „fajilag alacsonyabbrendű" francia gyarmati foglyokat az eljövendő események baljós előjeleként.

Bár a Waffen-SS a bolsevizmus elleni kereszteshadjárat jelszavával toborozta a nyugat-európaiakat zászlai alá, a kutatások szerint a nyugat-európai népek fiai nem ezért öltöttek SS-egyenruhát. Inkább az unalom, a jobb étkezés, kényszermunkától való félelem, a kalandvágy és az SS-egyenruha vonzereje motiválta az újoncokat.

A szárnyait bontogató Waffen-SS azonban egészében véve ünnepelhette győzelmeit mind az ellenség, mind hadseregbeli bírálói felett. Himmler csapatainak megkezdődött a gyarapodás és a hódítás korszaka, mely során az SS eljutott a Balkánra, valamint Moszkva és Leningrád kapujába.

Hollandiai (jobbra) és dániai (balra) toborzóplakátok

AZ SS KELET FELÉ FORDUL

1941 tavaszán és nyarán az SS győzelmek sorát aratta. Csapatai végigviharzottak a Balkánon, majd betörtek a Szovjetunió területére. Ezek a sikerek azonban félrevezetőek voltak. A keleti háború hosszúnak és végzetesnek bizonyult.

Franciaország 1940-es bukása után Gottlob Berger SS-Obergruppenführer tovább folytatta a fajilag megfelelő, germán származású újoncok toborzását a megszállt területeken. E fölött az emberanyag fölött nem rendelkezett a hadsereg. Eddig Bergernek elsősorban a birodalmi németekre (*Reichsdeutsche*) kellett támaszkodnia, és kirívóan túllépte a számára megszabott keretet. A hadsereget egyre jobban zavarta, hogy a Waffen-SS elvonja tőle az újoncokat, mivel mindkét szervezet ugyanazokból a forrásokból táplálkozott. Tovább mérgesítendő a helyzetet, Hermann Göring és a Luftwaffe szintén egyre nagyobb részt kért a tortából. Végül a hadsereg sorozóhatóságai nem voltak hajlandók átengedni az embereket a Waffen-SS-nek.

Berger toborzó kampánya az akadályok ellenére feltűnően sikeresnek bizonyult. 1940 nyarára például minden Waffen-SS egység létszáma teljes volt, beleértve a tartalék egységeket is. Július végére Himmler már le is szerelte a tartalékosok egy részét.

1940 augusztusában a *Leibstandarte* ezredből dandár lett. Hitler közben biztosította a hadsereget, hogy

A Reich katonái Minszk bekerítésekor 1941 júniusában. Oroszország lerohanása az SS számára a bolsevizmus elleni rég várt keresztesháború kezdetét jelentette.

FENT: Himmler (jobboldalt) és „Sepp" Dietrich (csípőre tett kézzel) a Leibstandarte-hadosztály 1. zászlóaljának tisztjei körében, miután a hadosztály 1941 áprilisában elfoglalta a görögországi Klidi-hágót. A hágó elleni támadásig a Leibstandarte mindössze öt embert vesztett a görögországi hadműveletek során. Klidinél azonban minden megváltozott. Elszánt ausztrálokkal és új-zélandiakkal találták magukat szembe, és két napi közelharc után tudták csak elfoglalni a hágót. Ez azonban azt jelentette, hogy a németek kezébe került Görögország kulcsa.

nem áll szándékában megengedni az SS korlátlan fejlesztését.

Úgy képzelte, hogy a háború végeztével az SS az államrendőrség szerepét fogja majd betölteni, s a csatamezőn hozott áldozatai és teljesítménye csak azt szolgálják, hogy erkölcsi tekintélyt szerezzenek neki e háború utáni feladat végrehajtásához. A Waffen-SS létszáma nem haladhatta meg a hadsereg békebeli létszámának maximum 10 százalékát. Miután ez 64 hadosztályt jelentett, a Waffen-SS számára a határ a 6 hadosztály volt. Ezért Hitler hozzájárult új Waffen-SS hadosztályok felállításához, de ezeket – a hadseregnek az emberanyagra vonatkozó panaszait elkerülendő – elsősorban más népek germán önkénteseiből kellett létrehozni.

1940 decemberében létrehozták az új hadosztályt az *SS-Verfügungsdivision* keretéből kiemelt *Germania*-ezred mint mag köré. Hozzácsatolták a *Nordland* és *Westland* germán önkéntes egységeket és az 5. SS-tüzérezredet. Az új hadosztály neve *Germania* lett volna, de hogy elkerüljék az esetleg abból eredő zavart, hogy ugyanezen a néven létezik már egy ezred, gyorsan *Wiking*re változtatták. Az újjászervezett *SS-Verfügungsdivision* is új nevet kapott: ez lett a *Reich*-hadosztály. Ráadásul ebben az időben hoztak létre különböző Totenkopf ezredekből egy új harccsoportot *Nord* néven a messzi északon való szolgálatra, igaz, hogy a hadsereg parancsnoksága alatt. Himmler is megtartott néhány Waffen-SS egységet a maga parancsnoksága alatt. Ezek közé tartozott az 1. és a 2. SS-gyalogosdandár, az 1. és 2. SS-lovasezred és az 5. SS-gyalogezred.

Ebben az időben a *Leibstandarte*, a *Reich*-, a *Totenkopf*- és a *Polizei*-hadosztály Franciaországban gyakorlatozott, feltehetően Nagy-Britannia megszállására készülve. Hitler azonban hamarosan lemondott erről a vállalkozásról, s helyette Oroszország meghódítását tűzte ki célul. De először ott volt még a balkáni kaland.

Az SS a Balkánon

1940 októberében – Hitler nem kis bosszúságára – az olaszok megtámadták Görögországot. Mussolini féltékeny volt Hitler katonai sikereire, és maga is dicsőségre vágyott. Úgy vélte, a görögök könnyű győzelmet ígérnek. A görögöket azonban nem lehetett egyszerűen félresöpörni, s az olaszok hamarosan tehetetlenül vergődtek Görögországban. Hitler megvetéssel nézte, hogyan vallanak az olaszok kudarcot a bátor görögökkel szemben, de mivel szüksége volt a Balkánra, hogy biztosítsa a szárnyait a Szovjetunió elleni támadás idején, kénytelen volt katonai segítséget nyújtani nekik.

Ami a diplomáciát illeti, a németek szerződést kötöttek a jugoszlávokkal, aminek következtében a görögök elszigelődtek a Balkánon. Mire azonban 1941. március 26-án Cvetkovic miniszterelnök és Cincar-Markovic külügyminiszter a szerződés aláírása után Bécsből hazatért, kormányukat már megdöntötte egy katonai államcsíny. Hitler ezen felbőszülve elrendelte, hogy Görögország megszállásának terveibe illesszék bele Jugoszláviát is.

1941. február elején a *Leibstandartét* áthelyezték Franciaországból Bulgáriába, ahol csatlakozott List tábornok 12. hadseregéhez, a 9. páncéloshadosztállyal együtt Stumme tábornok XL. páncéloshadtestéhez csatolták. Az 1941. április 6-án induló támadásban a hadtest kétfelé vált. Az északi szárny, amelyhez a 9. páncéloshadosztály és a *Leibstandarte* tartozott, azt a feladatot kapta, hogy foglalja el a Kriva-hágót, és nyomuljon előre a Jugoszlávia belsejében mintegy 100 kilométerre fekvő Skopje felé. Mindössze

egy nap kellett a feladat végrehajtásához. A 73. gyaloghadosztályból álló másik szárny bevette Prilep városát, és járőröket küldött nyugat felé az olaszokhoz való csatlakozás céljából. Ez a gyors előrenyomulás fenyegette az Albániában lévő görög erőket, de a görögök – nem lévén hajlandók meghátrálni az olaszok elől – vonakodtak visszavonni 1. hadseregük egyetlen egységét is, hogy szembeszálljon a német fenyegetéssel.

A következő német célpont a Monastir-szoroson való átkelés és a Görögország belsejébe való benyomulás volt. Április 11-én a *Leibstandarte* áthaladt Vevi városán, és kezdte támadni a Klidi-hágó védműveit. Április 12-én hajnalban egy tüzérségi zárótűz lekötötte az ausztrál és új-zélandi védőket, miközben a német utászok megtisztítottak egy átjárót az aknamezőn. Amint a 9. páncéloshadosztály harckocsijai előrenyomultak, a *Leibstandarte* gyalogosai elkeseredett közelharcba bocsátkoztak a védőkkel. A németek 37 embere meghalt, és csaknem 100 megsebesült illetve eltűnt, de sikerült elfoglalniuk Észak-Görögország egyik kulcsfontosságú védelmi pontját.

A Kliszura-hágó elfoglalása

A gyors német előrenyomulás a görög gyalogság által erősen védett Kliszura-hágó irányában folytatódott. A németeknek nehéz volt haladni a keskeny hegyi utakon és ösvényeken, ahol számtalan útakadály is hátráltatta őket, ráadásul ki voltak téve a görögök állandó támadásainak. A támadó csapatok megpróbáltak a görögök állásai mögé kerülni a hegyeken át, de az SS katonái a sötétség beálltával szétszóródtak. A támadás másnap reggelig elakadt, de akkor a félelmetes 88 mm-es ágyúk tüzétől támogatott SS-gyalogosok rátámadtak a védőkre. Az egyik helyen Kurt Meyer SS-Sturmbannführer felderítői erős görög puskatűzbe kerültek. Még a kemény SS-katonák is meghátráltak az erős tűzben, és veszélyben forgott a támadás. Meyer azonban egyszerűen legyőzte emberei félelmét a biztos fedezék elhagyásától azzal, hogy egy kibiztosított kézigránátot dobott mögéjük. A katonák úgy döntöttek, hogy a görögök tüzelése a jobbik a két rossz közül, és továbbrohantak, elfoglalva az ellenség állásait. Délutánra a hágó német kézen volt jelentős számú görög fogollyal együtt.

Április 15-én a *Leibstandarte* ömlő esőben bevette a Kasztória körüli magaslatokat, a város maga ugyanaznap délután esett el. Ezután a *Leibstandarte* gyorsan délnyugat felé nyomult, és elfoglalta a Meszover-hágót, elvágva ezáltal a Pindosz-hegységtől nyugatra lévő görög csapatokat.

A győzedelmes *Leibstandarte*

A görögök most már rájöttek, hogy reménytelen a helyzetük, ezért békét kértek. Maga Dietrich fogadta Csolakoglu tábornok 16 görög hadosztályának megadását a bátor ellenségnek járó tisztelettel. Az olaszokat azonban bosszantotta, hogy a görögök a németeknek adták meg magukat, nem pedig nekik, és Mussolini ezt ki is fejtette Hitlernek, aki válaszul lehordta Dietrichet. A Führer azonban titokban örült, hogy a nevét viselő dandár ilyen lendülettel harcolt.

A görögök veresége után már csak a brit és a nemzetközösségi csapatok maradtak, akikkel meg kellett küzdeni, és a *Leibstandarte* üldözőbe is vette őket, mikor azok gyorsan visszavonultak. A hadosztály kiváló teljesítményt nyújtott, több mint 350 kilométert tett meg lehetetlen terepen, el akarván vágni a briteket a tengertől, mielőtt Korinthosznál evakuálni tudnák csapataikat. Ennek ellenére későn érkeztek.

Meyer tovább kívánta üldözni őket, ezért igénybe vette a helyi halászhajókat, hogy átszállítsa csapatait a Pátrei-öblön Náfpaktoszba. Április 27-én a *Leibstandarte* már a Peloponnészosz nyugati partján haladt előre Pirgosz felé, ahol elfogta a Royal Tank Regiment egyes egységeit. Eközben Hugo Krass *SS-Hauptsturmführer* felderítői a part mentén nyomultak előre, ahol kapcsolatba léptek a Korinthoszi-csatornánál ledobott német ejtőernyősökkel. Ezzel a kapcsolatfelvétellel véget is ért a *Leibstandarte* szerepe a hadjáratban. A dandár ezután részt vett a

LENT: A Reich-hadosztály katonái a jugoszláviai hadjáratban. A bal oldali férfi motoros küldönc, a másik kettő pedig SS-Untersturmführer. Bár a hadosztály a Waffen-SS szokásos lendületével harcolt Jugoszláviában, a hadsereg és az SS közötti rossz viszony továbbra is fennmaradt. Egy esetben például a Reich járműveinek menetoszlopát a sáros úton küszködve utolérte a hadsereg egy menetoszlopa. Az SS-oszlop parancsnoka megtiltotta a hadsereg oszlopának a továbbhaladást, és azzal fenyegette meg a hadsereg katonáit, hogy tüzet nyittat rájuk, ha nem engedelmeskednek. A hasonló incidensek az SS és a hadsereg között oda vezettek, hogy a hadsereg főparancsnoka, von Brauchitsch tábornagy hivatalos panaszt nyújtott be Himmlernek.

***JOBBRA:** A férfi, aki egyedül elfoglalta Belgrádot. 1941. április 13-án Fritz Klingenberg SS-Hauptsturmführer, a Reich felderítőzászlóaljának egyik századparancsnoka 10 embere élén elfoglalta a várost. Tettéért Hitler a lovagkeresztet adományozta neki. Négy nappal később a jugoszlávok kapituláltak. A kép Klingenbergről néhány hónappal később készült Oroszországban. Viseli a Belgrád elfoglalásáért kapott lovagkeresztet, amiért a hadsereg különösen bosszankodott, mert az SS megelőzte a jugoszláv főváros felé nyomuló elit Grossdeutschland-ezredet. Klingenberg később a Götz von Berlichingen 17. SS-páncélgránátos hadosztály parancsnoka lett. 1945 áprilisában esett el harc közben.*

nagy athéni győzelmi parádén, majd Csehszlovákiába küldték pihenni, hogy felkészüljön a Szovjetunió elleni támadásra.

A görög hadjárat nagy győzelem volt a *Leibstandarte* számára. Katonái nagy ügyességgel, lendülettel és merészen harcoltak, nem kis személyes bátorságról téve tanúbizonyságot. Az ellenséggel szemben tanúsított lovagiasságának is híre ment. Brit túlélők elmondták, hogy a Waffen-SS jól bánt foglyaival. Gerd Pleiss SS-Hauptsturmführer, a *Leibstandarte* l. századának parancsnoka és Kurt Meyer SS-Sturmbannführer a felderítőktől megkapták a Klidi- és Kliszura-hágóknál tanúsított vitézségükért a lovagkeresztet.

Miközben a *Leibstandarte* a görög hadjáratban növelte hírnevét, a *Reich*-hadosztály Jugoszlávia területére lépett a Georg-Hans Reinhardt tábornok által vezetett XLI. páncéloshadtest egységeivel. A *Reich* – más egységekkel együtt – azt a feladatot kapta, hogy közvetlenül Belgrád ellen vonuljon, mivel a németek azt feltételezték, hogy a jugoszláv ellenállás hamar össze fog omlani, ha a főváros elesik. A hadosztálynak azonban mocsaras terepen kellett áthaladnia, és nagyon nehezen jutott előbbre. A Fritz Klingenberg SS-Hauptsturmführer által vezetett motoros felderítőegység azonban a maga könnyű járműveivel gyorsan haladt a vasúti és a folyóparti töltéseken, míg a hadosztály többi része a sárban küszködött.

A késlekedés oda vezetett, hogy a *Reich*et megállították a Duna partján, elhalasztva Belgrád elfoglalását. Klingenberg és emberei éppen Belgrádnál érték el a folyót, jóval a német egységek előtt haladva. Klingenberg elhatározta, hogy egy 10 önként vállalkozóból álló csapatot csónakon átvisz a folyón, és behatolnak a városba. Ez a csoport véletlenül találkozott a német nagykövetség néhány tisztviselőjével, akik megkérték, vegye védelme alá a nagykövetség épületét és dolgozóit. Klingenberg azonban rájött, hogy mennyire kevéssé védik a várost az adott pillanatban, és hatalmas blöffre szánta el magát. A nagykövetség telefonján berendelte a város polgármesterét, és figyelmeztette, hogy az ő csoportja egy hatalmas német támadó sereg előőrse, s amennyiben a város azonnal meg nem adja magát, rádióján súlyos légitámadást fog elrendelni. A megrettent polgármester beleegyezett a megadásba, nem tudva, hogy Klingenberg semmiféle kapcsolatban nem áll a német főerőkkel, és hogy teljes csapata a körülötte álló néhány ember.

A Barbarossa előkészületei

Mire a 11. páncéloshadosztály egységei megérkeztek, nagy bosszúságukra és a Waffen-SS nagy örömére kénytelenek voltak megállapítani, hogy egy maroknyi SS-katona már megadásra kényszerítette a várost. Merész vállalkozásáért Klingenberg megkapta a lovagkeresztet. Néhány nappal később a jugoszláv hadsereg megadta magát, és véget ért a balkáni hadjárat.

A következő néhány hét leforgása alatt a Waffen-SS összes hadosztályát keletre csoportosították át. Készen álltak arra, hogy eljátsszák szerepüket a Barbarossa hadművelet első hadmozdulataiban. A támadás előestéjén a német csapatokat három fő hadseregcsoportra osztották: az Észak Hadseregcsoportra von Leeb tábornagy vezetésével, ahová a *Totenkopf*- és a *Polizei*-hadosztály tartozott; a Közép Hadseregcsoportra von Bock tábornagy vezényletével, ahová a *Reich*-hadosztály tartozott; és a Dél Hadseregcsoportra von Rundstedt tábornagy vezényletével, ahová a *Leibstandarte*- és a *Wiking*-hadosztály tartozott. A *Nord* harccsoport a finn arcvonalra került von Falkenhorst tábornok irányítása alatt.

Az Erich Hoepner tábornok 4. páncéloscsoportja által 1941. június 22-én indított első csapásban a *Totenkopf*-hadosztályt nem vetették be. A csoport két ágra oszolva nyomult előre. A bal oldalihoz Georg-Hans Reinhardt tábornok XXXXI. páncéloshadteste tartozott, benne az I. és a 6. gyaloghadosztály és a 36. (gépesített) gyaloghadosztály. A jobboldali a 8. páncéloshadosztályból, a 3. (gépesített) hadosztályból és a 290. gyaloghadosztályból

A *Reich* SS-hadosztály — Versenyfutás Belgrádért 1941 áprilisában

A II. világháború kitörését követő hónapokban a Balkánon még béke volt. A terület országait megfélemlítette Csehszlovákia német elfoglalása és az 1939-es német-szovjet paktum aláírása. Amikor azonban 1940-ben Görögország visszavert egy olasz támadást, megváltozott a helyzet. 1941. március 27-én államcsínnyel megbuktatták a jugoszláv kormányt, és egy a németeknek kevésbé tetsző kormány került hatalomra. Adolf Hitler megijedt egy esetleges görög-jugoszláv blokk létrejöttétől, ezért az azonnali invázió mellett döntött. A támadásban részt vettek a *Reich* SS-hadosztály emberei is, akik a romániai Denta mellől vonultak fel a jugoszláv határhoz. A XLI. hadtest részét képező hadosztály Belgrád, a jugoszláv főváros elfoglalását kapta feladatul.

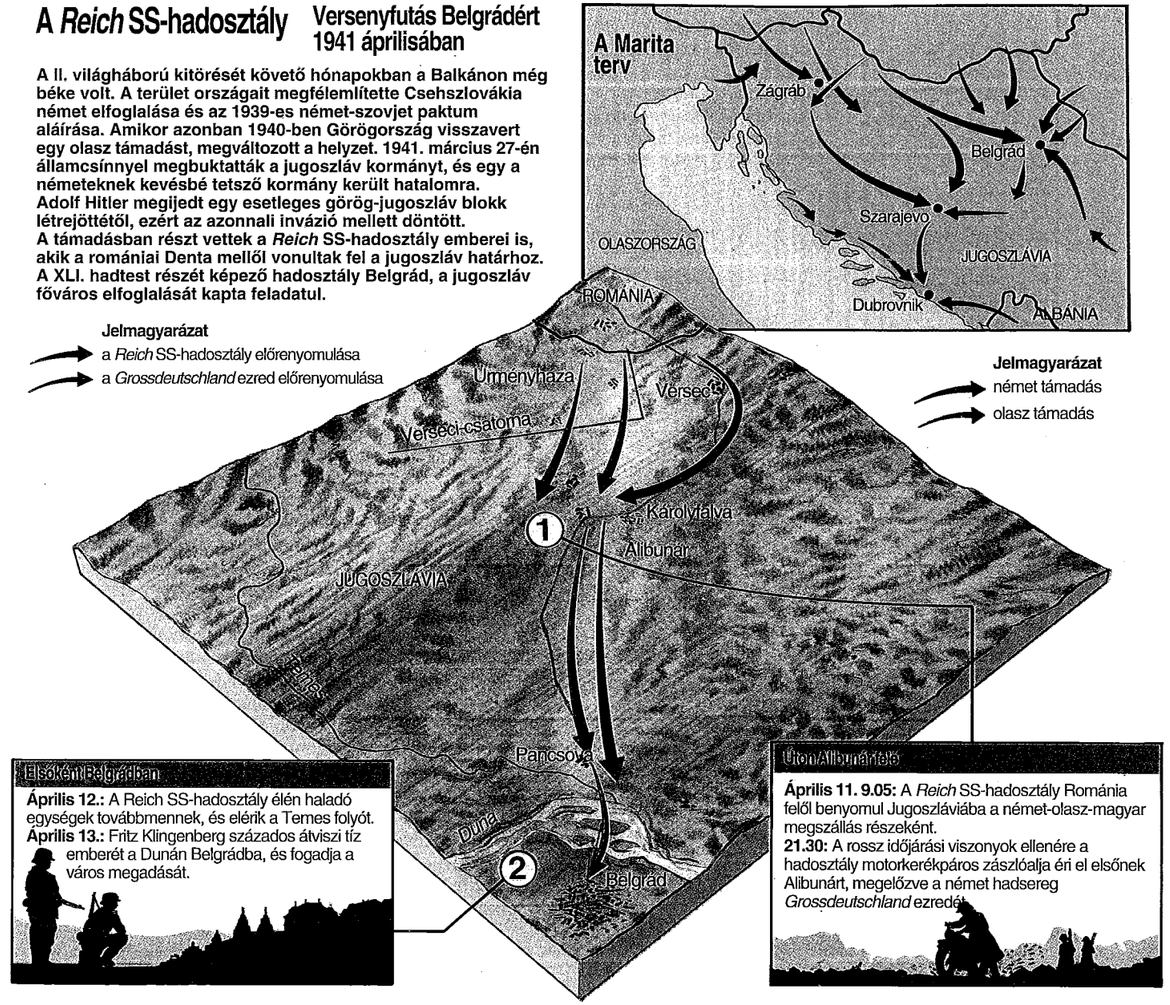

állt von Manstein tábornok LVI. páncéloshadteste keretében. A *Totenkopf* és a 269. gyaloghadosztály kezdetben tartalékban maradt. Az volt az elképzelés, hogy oda fogják küldeni őket, ahol a leggyorsabb lesz az előrejutás.

Végül is a *Totenkopf*ot június 24-én éjjel vetették be Manstein jobbszárnyának védelmére. Manstein páncéloscsoportja hihetetlen sebességgel nyomult előre, és két nap alatt elérte a kiindulópontjától mintegy 160 kilométerre fekvő Wilkomierczet. A *Totenkopf* június 30-án érte el Dvinszket, mert előtte hat napot töltött az első támadás által szétvert szovjet csapatok maradékainak felszámolásával. Útja Lettországon vezetett keresztül, ahol július 2-án belefutott a Vörös Hadsereg 42. lövészhadosztályába. A *Totenkopf* Max Simon SS-Oberführer által vezetett élzászlóalja megállásra kényszerült, miután 10 halottat és 100 sebesültet vesztett.

Az ellenség nem adott időt a *Totenkopf*nak, hogy magához térjen a meglepetésből, és a németek kénytelenek voltak meghátrálni az orosz nyomás elől. Végül csak a Luftwaffe Stukáinak koncentrált támadása tette lehetővé a város elfoglalását. További kemény harcok árán tudta csak a *Totenkopf* elfoglalni Opocska városát július 11-én. Az orosz ellenállás erősödésével lelassult a hadosztály előrenyomulása, veszteségei pedig nagyon

LENT: Ennyit lát a vezető egy PzKpfw III nyílásán át. A kép a Barbarossa hadművelet, a Szovjetunió német lerohanása első napjaiban készült. A szovjet ellenállás első vonalát félresöpörték a németek, s a páncélosok szabadon vonulhattak a sztyeppéken. Fejük felett a Luftwaffe uralta az eget, a Vörös Hadsereg pedig megingott. A villámháború egészen Moszkva kapuihoz juttatta el a német hadsereget és vele a Waffen-SS-t.

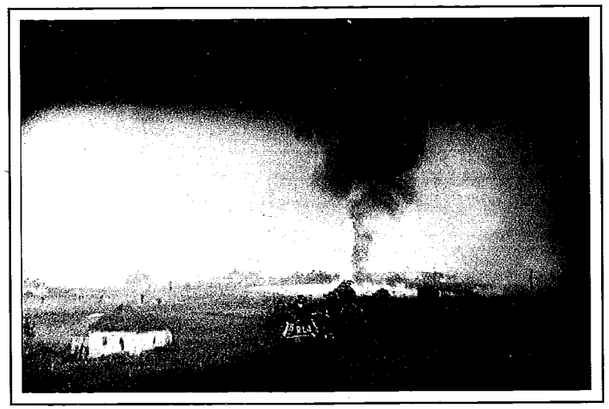

megnőttek: 82 tisztje és 1620 altisztje, valamint közlegénye halt meg illetve sebesült meg, a teljes létszám csaknem 10 százaléka.

Július közepe és augusztus vége között a *Totenkopf* heves harcokban vett részt a szovjet csapatok ellen a Leningrád körüli sűrű erdős és mocsaras területeken. Szeptember végén a Vörös Hadsereg ellentámadás-sorozatot indított az Ilmentótól délre, amit a *Totenkopf* segített visszaverni, de a hónap végére megdöbbentő veszteségei 6500 fő fölé rúgtak. Ahogy közeledett az év vége, a *Totenkopf* beásta magát az Ilmen- és a Szeliger-tó között, s aggódva várta az előre sejtett szovjet téli támadást.

A front középső szakaszán a *Reich* a hadsereg 10. páncéloshadosztályával és a XLVI. páncéloshadtest elit *Grossdeutschland* ezredével együtt harcolt báró von Vietinghoff tábornok parancsnoksága alatt. Ez a hadtest volt a 2. páncéloscsoport tartaléka Németország legnagyobb hadvezéreinek egyike, Heinz Guderian tábornok keze alatt. A páncéloscsoport átkelt a Bug folyón a breszt-litovszki erődítmény két oldalán, és egy héten belül – Hoth tábornok 3. páncéloscsoportjával együtt – mintegy 400 kilométert tett meg Belorussziában egy 200 kilométer széles fronton. Június 27-én sor került a háború történetének egyik nagy bekerítésére, mikor Guderian és Hoth Minszk városát és annak 500.000 védőjét vágta el a külvilágtól.

A XLVI. páncéloshadtest június 26-án lépett akcióba a 2. páncéloscsoport balszárnyának védelmében, és részt vett a biaystoki katlan sikeres körülzárásában. Július 2-ra a *Reich* elérte Berezinót, és a felderítőknek sikerült hídfőállást kialakítani a túlsó parton. Guderian ekkor általános előrenyomulást rendelt el a Dnyeper felé, amelyben a *Reich* feladata ismét a szárnyak védelme volt. A sikeres átkelés után a 10. páncéloshadosztály és a *Reich* Gorkij felé nyomult tovább, és ezúttal a *Grossdeutschland* védte a szárnyakat. *Gorkij*t július 14-én érték el, de csak kemény harcok és jelentős veszteségek árán. Másnap a *Reich* – ismét a 10. páncéloshadosztály társaságában – dél felől elkerülte Szmolenszket, és elérte a Jelnya folyót, amelyet azután napokig tartott az elszánt ellenség támadásaival szemben.

A *Reich* Ukrajnában

Július végén a 10. páncéloshadosztályt visszavonták, és helyébe a 268. gyalogoshadosztály lépett. Hitler ekkor hozta meg azt a rosszul végződött döntését, hogy a támadás fő irányát Moszkva felől dél felé tette át. Guderian 2. páncéloscsoportját dél felé, Gomel irányába küldték, bár a *Reich* ott maradt régi helyén védeni a jelnyai kiszögellés balszárnyát. A könyörtelen, esetenként 11 hadosztályt is bevető szovjet ellentámadások nyomása alatt a *Reich* csaknem összeroppant, így augusztus 8-án kivonták a frontvonalból egy igencsak megszolgált pihenőre, egy Szmolenszktől északnyugatra fekvő területen.

Szeptember elején a dél felé nyomulás körül gondok mutatkoztak, ezért a *Reich*et is újra be kellett vetni. Guderian személyesen látogatta meg a hadosztályt, és azt a parancsot adta Hausser tábornoknak, hogy készüljön fel Szosznica szeptember 4-i megtámadására. Az oroszországi időjárás azonban kezdett beleszólni a hadműveletekbe, és a nagy esőzés ingoványá változtatta az utakat. A *Reich* ennek ellenére elérte célját, és mindössze egy nap alatt bevette Szosznicát.

Az elkövetkezendő hetekben a *Reich* borzalmas terepen és makacs szovjet ellenállással küzdve vánszorgott tovább. Az ellenség ellentámadásokat indított légi és páncélos támogatással, s a Vörös Hadsereg mindent megpróbált, hogy elkerülje a bekerítést és Kijev elfoglalását. Szeptember 26-án azonban 665.000 szovjet katona megadásával véget ért a csata, számtalan harckocsit és egyéb katonai felszerelést juttatva a németek kezére.

A Tájfun hadművelet

Négy nappal később megkezdődött a Tájfun hadművelet, azaz a Moszkva elleni támadás. A *Reich* Guderian ékének részét képezte a hadsereg három páncéloshadosztályával, egy gépesített hadosztállyal és a *Grossdeutschland*dal együtt. A *Reich* sikeresen teljesítette feladatát, a

Szmolenszk-Moszkva közötti főút megbénítását, majd a környező erdőkben lezajlott heves harcok árán elfoglalta a stratégiai fontosságú Gzsatszk városát. Mikor a hadosztály *Deutschland*-ezrede behatolt a városba, számos civil holttestet talált, akiket az NKVD gyilkolt meg, mielőtt elmenekült.

Az oroszok nem adták meg egykönnyen magukat, s a Gzsatszk körüli harcok több napig is eltartottak. A Vörös Hadsereg megpróbált nagyobb erőket összevonni, hogy visszafoglalja a várost. Erőfeszítései azonban megtörtek a hadosztály *Der Führer*-ezredének elszánt támadásain.

A *Reich* tovább vonult Moszkva felé, miközben egyre erősebb ellenállással találta magát szembe. Október közepére az időjárás elromlott, s a hadosztálynak hóviharok nehezítették az útját. Az előrenyomulásban katonái szinte teljesen kimerültek, miközben tovább nőtt az orosz ellenállás. Nem messze a Moszkvába vezető főúttól, Moszkvától mintegy 100 kilométernyire nyugatra terül el a borogyinói csatamező, ahol Napoleon 129 évvel korábban kudarcot vallott. Sztálin kijelentette, hogy a német hóditóknak ugyanerre a sorsra kell jutniuk, ezért csatákban edzett csapatai legjavát ott küldte csatába, hogy feltartóztassák a németeket. Itt küzdött a 32. szibériai lövészhadosztály Vlagyivosztok mellől jó néhány gyalogosdandár és két – az új T-34-es harckocsikkal felszerelt – páncélosdandár támogatásával.

Az oroszok nagy dühvel támadtak az SS-katonákra; a vad ütközetben senki sem kért vagy kapott kegyelmet. A német páncéltörő ágyúk szinte használhatatlanok voltak a T-34-esek páncélzatával szemben, ezért kézigránátkötegeket vetettek be ellenük, amelyeket kézzel kellett elhelyezni a harckocsin vagy annak lánctalpán. 1941. október 15-én Borogyinó végül elesett a *Der Führer*- ezred csapásai alatt. A *Reich* ezután azt a feladatot kapta, hogy foglalja el a mozsajszki fontos közúti csomópontot, amit október 18-án végre is hajtott, bár csak elkeseredett harcok árán.

Amint a hadosztály továbbnyomult, a *Deutschland*-ezred beleszaladt két zászlóaljnyi mongol gyalogosba Otyakova falu szomszédságában. A jól felszerelt és a fagyos időt is jól bíró mongolok szinte hihetetlen bátorsággal támadtak a Waffen-SS gyalogosaira. Nem törődve a német géppuskák által okozott rettenetes veszteségeikkel, újra és újra támadtak, de végül vereséget szenvedtek. Az SS-katonák kitartottak, de nagy árat fizettek

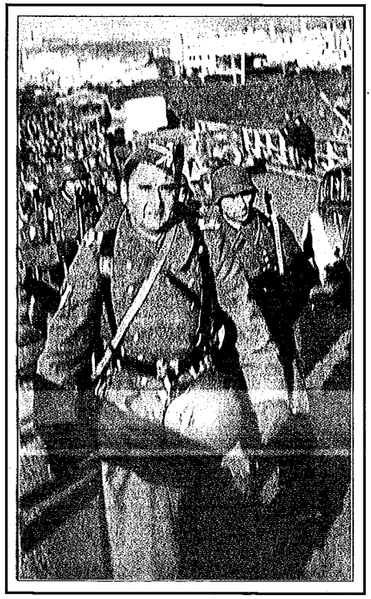

FENT: A Totenkopf egyik mesterlövésze Kar 98-as puskájával a „Barbarossa" hadművelet kezdetén. A 18754 fős hadosztályt az Észak Hadseregcsoporthoz csatolták a Szovjetunió 1941. júniusi megtámadásakor, és kemény harcokban volt része. Július közepére 1702 tisztje és közlegénye esett el illetve sérült meg.

LENT: Vonulás kelet felé. Himmler nem hagyott kétséget a Waffen-SS parancsnokaiban elsődleges oroszországi feladatukat illetően: „Egyetlen feladatunk van: helytállni."

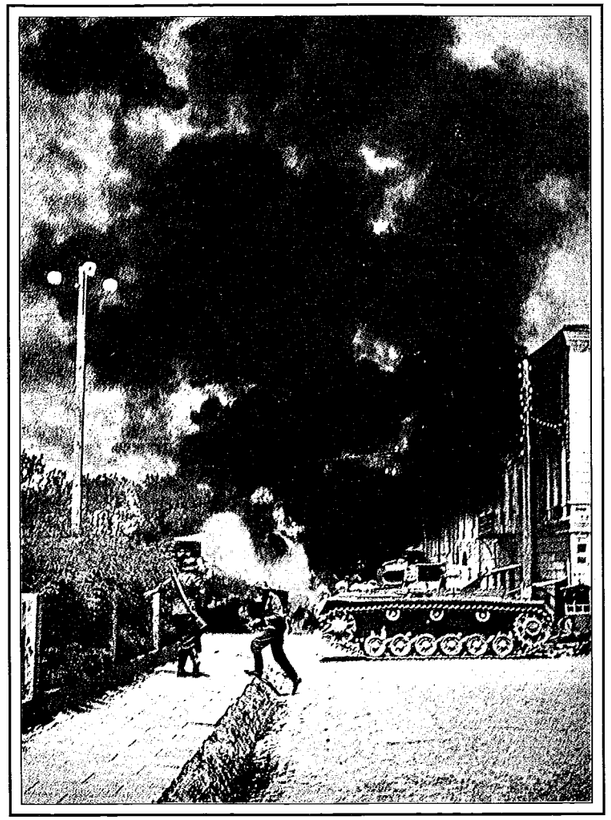

FENT: Német csapatok megtisztítanak egy orosz várost 1941 júliusában. A németek hihetetlen haditetteket vittek véghez az oroszországi hadjárat első heteiben. Minszk július végi bekerítése például 280.000 foglyot eredményezett. A németek megállíthatatlannak látszottak, s élcsapatuk ideológiai szempontból az „Untermensch" elleni hadjáratra szinte vallásos lelkesedéstől átitatott Waffen-SS volt.

LENT: Kezd mutatkozni a kimerültség. Német motorosok pihennek a Moszkva felé való előrenyomulás közben.

érte: a hadjárat során a *Reich*-hadosztályból ekkorra már csaknem 7000-en haltak meg, sebesültek meg vagy tűntek el a harcokban (a „Barbarossa" kezdetén 19.000 volt a létszám).

A németek meginognak Moszkva előtt

A hideg időnek is megvolt a maga előnye: megfagyott a sár, így könnyebben lehetett mozogni a terepen. A hadosztály ekkorra csaknem teljesen kimerült, és Moszkvától pontosan 20 kilométernyire nyugatra megállt. Jócskán túllépték az utánpótlási vonalak adta lehetőségeket, és kezdtek kifogyni a lőszerből. Az orosz főváros előtt letáborozott német katonák már csak árnyéka voltak korábbi önmaguknak. Még mindig a nyári egyenruhájukat hordták, és sokan szó szerint megfagytak. Kimerültek voltak, piszkosak és éhesek, de csapatszellemük még mindig a régi volt. Sokan úgy gondolták, hogy Moszkva eleste a küszöbön áll. Zsukov tábornok azonban összeszedett 18 friss, teljes létszámú hadosztályt, és készen állt a nagyszabású ellentámadásra a Wehrmacht ellen Moszkva kapuinál.

A von Rundstedt által vezetett Dél Hadseregcsoport volt a felelős a támadó erőkért az arcvonal déli szektorában. Erői északi részét a 6. és a 7. hadsereg alkotta Kleist l. páncéloscsoportjával együtt, és azt a feladatot kapta, hogy nyomuljon előre kelet felé a Pripjaty mocsarainak déli szegélye mentén, majd be a hatalmas ukrán síkságra, ahol Szmolenszk városa a fő célpont. Délen a 11. hadseregnek két román hadsereggel kellett együttműködnie.

A *Leibstandarte* az l. páncéloscsoport XIV. hadtestéhez került a lengyelországi Lublin környékén, és június 27-ig elkerülte a bevetést. Ekkor a *Wiking*gel együtt a páncéloscsoport tartalékának jelölték. 1941. július 1-jén a *Leibstandarte* átkelt a Visztulán, és hamarosan elérte a volt szovjet határt. Nemsokára már harcba is bocsátkozott szovjet páncélosegységekkel, és megpróbálta elvágni a Dubno és Olika közötti főútvonalat. Ezek a csaták több napig tartottak, s végül a *Leibstandarte* elfoglalta Moszkovot, majd parancsot kapott a Rovno–Luck vonal tartására, a szovjet támadások visszaverésére.

Kleist páncélosai olyan gyorsan haladtak, hogy a támogató gyalogság alig tudott velük lépést tartani, sőt volt, amikor 80 kilométerre is lemaradt. Emiatt a németek szárnyai védtelenek maradtak, s a szovjetek meg is tettek mindent, hogy

kihasználják ezt a helyzetet. Ez a helyzet állt elő a 11. páncéloshadosztály esetében is, mikor lehagyta támogató gyalogságát. Ismét nyilvánvalóvá vált a teljesen gépesített egységek, mint például a *Leibstandarte* előnye, mikor az egységet odaküldték, hogy mihamarabb tömje be a rést a gyorsan mozgó páncélosok és a nehéz helyzetben lévő gyalogság között, amelynek gyakran hosszú erőltetett menetelésekben volt része.

A *Leibstandarte* beveszi Rosztovot

A *Leibstandarte* Miropolnál áttörte a szovjet védelmi vonalakat, és gyorsan haladt tovább Zsitomir felé. Az országúttól északra, Romanovkánál a hadosztály ékét képező egységek belerohantak egy erős ellenséges haderőbe a sűrű erdőségben. Bár a szovjetek nagy számbeli fölényben voltak, sikerült kitartani, amíg a hadosztály zöme megérkezett. Meyer felderítői ekkor előresiettek a létfontosságú kudnovi közúti csomópont elfoglalására, amire július 8-án került sor. Ugyanakkor azonban elkeseredett szovjet ellentámadás indult a délnyugati arcvonal teljes hosszában. Az összevont szovjet támadások gyakran torkolltak kegyetlen közelharcokba. A németek két nap alatt több emberüket vesztették el, mint az eddigi hadműveletek során összesen.

A német támadás lendülete azonban túl nagy volt ahhoz, hogy fel lehessen tartóztatni, s a hatalmas veszteségeket elszenvedett szovjetek támadásai alábbhagytak. Ismét a *Leibstandarte* lendült támadásba. Egy éjszakai rohammal elfoglalta Sepovkát, majd északnyugatnak fordult, Zsitomir felé, amely szintén hamar elesett. Ekkor Hitler beleszólt von Rundstedt tervébe, hogy elfoglalja Kijevet, s délkeletre irányította a 6. hadsereget Umany felé. Szándéka az volt, hogy ott vágják el a 11. és 17. hadsereget támadó szovjet erőket. A *Leibstandarte* ismét azt a feladatot kapta, hogy védje a támadás főerőinek szárnyait a délkelet felé irányuló támadásban, és nagy nyomás alá került, mikor a szovjet 5. hadsereg néhány hadosztálya a német szárnyakon akart áttörni. A *Leibstandarte* hozzájárult ahhoz, hogy a bekerített 16. páncéloshadosztály megmeneküljön három szovjet páncéloshadosztály egyesített támadásától. Mikor von Rundstedt erői július végén végre elérték Umanyt, a 6. és a 12. szovjet hadsereg 100.000 katonája esett fogságba.

A *Leibstandarte* tovább nyomult előre, és augusztus 9-én elfoglalta Bubrijt, majd az utak csomópontjában fekvő Szaszeljét. Az SS páncélozott felderítő egységei és tábori tüzérsége ezután visszaverte néhány nagyon heves szovjet ellentámadást.

Szaszeljétől a *Leibstandarte* dél felé fordult új célpontja, a nagy iparváros, Herszon irányába. Három napig harcoltak keményen házról-házra, míg augusztus 20-án sikerült kiűzni a védőket. A hadosztály ekkor rövid, jól megérdemelt pihenőt kapott.

1941. szeptember elején a *Leibstandarte* újra csatlakozott a Fekete-tenger felé nyomuló erőkhöz. Heves ellenállásba ütköztek, amint a Vörös Hadsereg viharvert hadosztályai a Krím-félsziget felé visszavonulóban találkoztak velük. Dietrich emberei ezután keletnek fordultak, a Don menti Rosztov irányába, és elkeseredett harcokban elfoglalták Romanovkát, Bergyanszkot és Mariupolt. Taganrog október 17-én esett el, Sztalino pedig három nappal később.

Két kép a Reich-hadosztályról Oroszországból. Motorosok készülődnek a továbbnyomuláshoz, miután lerohantak egy orosz falut (felső kép). Fáradt, de vidám gyalogosok menetoszlopa halad egy erdőben kelet felé (alsó kép). A hadosztály Fedor von Bock tábornagy Közép Hadseregcsoportjának része volt.

FENT: Oroszország megrohanása az SS arcvonalhadosztályainak gyors szaporodását hozta magával. Az egyik ilyen új hadosztály volt a Florian Geyer 8. SS-lovashadosztály, amely Oroszországban kezdett tevékenykedni, és Budapest védelmében vérzett el 1945 februárjában.

elvágni a német ékeket. Amint fogyni kezdett a lőszer, a *Leibstandarte* kénytelen volt elhagyni Rosztovot és konszolidálni helyzetét rövidebb arcvonalon, mivel a kivételesen hideg tél most már korlátozta a hadműveleteket.

Az arcvonalnak ugyanazon a szakaszán, mint ahol a *Leibstandarte* tartózkodott, Felix Steiner SS-Brigadeführer és *Wiking*-hadosztálya június 29-én kezdte meg hadjáratát. Átvonult Lembergen, majd onnan Tarnopolba és Zsitomírba. A német káderek mellett a *Wiking*-hadosztály dán, holland, belga, norvég és finn önkéntesekkel is büszkélkedhetett. Július végén elérte Bjela Cserkovuszint, majd augusztus 3-án részt vett Umanynál a szovjetek bekerítésében. Ezután a hadosztály keletnek nyomult tovább a Dnyeper felé, a hónap végén legyőzve az elszánt ellenállást Dnyepropetrovszknál. A *Wiking* innen Sztalino és Rosztov felé haladt, kimaradva a krími hadműveletekből, s az év végére beásta magát, várva a Rosztovtól való visszavonulás után sejthető orosz téli offenzívát.

A gyemjanszki katlan

A arcvonal nyugati szektorában a Vörös Hadsereg offenzívája 1942. január 7-én éjjel kezdődött. Az 1., a 11. és a 34. rohamhadsereg átvágta a német vonalakat az Ilmeny- és a Szeliger-tó közötti területen. Ugyanakkor egy másik támadás áttört a német állásokon a Szeliger-tótól délre, így az egész 16. német hadsereget a bekerítés veszélye fenyegette.

A *Totenkopf*-hadosztály 1942. január 9-én két gyalogzászlóaljat, felderítő zászlóaljját, utászzászlóaljját és tüzérezredének egy részét sürgősen Sztaraja Ruszszába küldte azzal, hogy mindenáron védje meg a fontos közúti és vasúti csomópontot. Néhány nappal később még két zászlóaljat küldtek Gyemjanszkba a sérülékeny német déli szárny támogatására.

A helyzet napokon belül a végsőkig romlott. Csapatai bekerítésétől félve von Leeb tábornagy Hitler beleegyezését kérte a harcászati visszavonuláshoz a Lovaty-folyón túlra. Nem volt meglepő, hogy Hitler elutasította, és ragaszkodott hozzá, hogy a 16. hadsereg tartson ki. Ezután a Führer elfogadta von Leeb felajánlott lemondását, és von Küchler tábornokot tette a helyébe. A helyzet azonban tovább romlott, és mind a II., mind a X. hadtest beszorult a gyemjanszki katlanba. Január 20-ra elvesztettek minden szárazföldi összeköttetést a 16. hadsereg többi részével, és csaknem teljes lett a bekerítés. A Luftwaffének kellett utánpótlást biztosítani a csapdába esett csapatoknak, de az alig kielégítő ellátást is épphogy csak fenn lehetett tartani.

Az SS kitart, de ennek ára van

A *Totenkopf* egységei Sztaraja Russzánál hozzájárultak a 11. szovjet hadsereg támadásainak visszaveréséhez és annak dél felé kényszerítéséhez, miután nem tudott áttörni a 16. hadsereg utóvédei irányába. 1942. február 8-án azonban az 1. szovjet rohamhadsereg és a 11. hadsereg bezárta az utolsó rést is, és csapdába ejtette a *Totenkopf*-hadosztályt a hadsereg öt másik hadosztályával együtt.

A német főerők ekkor elkezdték kiépíteni védelmi vonalaikat a Lovatytól nyugatra, ahonnan meg akarták indítani a támadást a csapdába esett egységek kiszabadítására. Eközben a katlanban kitartottak a németek, s egyik sem jobban, mint a *Totenkopf*. Az ezred méretű harcoló egységekre osztott *Totenkopf* a katlan legkritikusabb pontjain harcolt. Április 27-én, 73 napi bekerítés után az ostrom véget ért, és a megtépázott *Totenkopf*-hadosztály megszabadult a gyemjanszki katlanból. Októberig mégis az arcvonalon maradt védelmi szerepben, majd felváltották. Ekkorra már csak az árnyéka volt önmagának. Maradványait először a németországi Sennelagerbe, majd Franciaországba küldték pihenni és újrafegyverkezni. A Barbarossa kezdetén harcba indult 17.000 főből 12.600 meghalt vagy megsebesült, fele a gyemjanszki katlanban.

Az 1942 januárja és márciusa közötti téli ütközetekben a *Totenkopf* 11 tisztje és katonája kapta meg vitézségéért a vaskereszt lovagkeresztjét. Egyetlen más Waffen-SS hadosztály sem kapott ennyi kitüntetést ilyen rövid idő alatt.

Zsukov tábornok ellentámadása Moszkva előtt 1941. december elején indult meg, s a hónap végére a németek gyakorlatilag mindent elvesztettek, amit a Tájfun hadművelet során sikerült megszerezniük. Az 1942 januárjától márciusáig tartó védekező harcokban a *Das Reich* mintegy 4000 emberét vesztette el. Ezért márciusban az az elhatározás született, hogy kivonják egy franciaországi pihenőre. Mivel azonban a Közép Hadseregcsoport nem tudta nélkülözni az egész hadosztályt, két vegyes zászlóalj a *Deutschland*- és a *Der Führer*-ezred embereiből Werner Ostendorff SS-Obersturmbannführer vezetésével egészen június közepéig keleten maradt.

1942. június 1-jén új ezred csatlakozott a hadosztályhoz *Langemarck* SS-

BALRA: Heinrich Springer SS-Hauptsturmführer a Leibstandarte-hadosztálytól, aki a Don-folyó hídjának 1941. novemberi elfoglalásáért kapott lovagkeresztet. Ekkorra a hadosztály már 1600 kilométert tett meg alig több mint négy hónap alatt. Bár elfoglalta Rosztovot, a túl hosszúra nyúlt utánpótlási vonalak és a szovjet ellenállás miatt a várost fel kellett adni. Springerre és bajtársaira kemény, hosszú tél várt a sztyeppéken.

gyalogezred néven. II. zászlóalja és törzse főleg a 4. SS-gyalogezredtől származott, I. zászlóalja pedig a hadosztály motorkerékpáros lövészzászlóalja köré szerveződött. 1942 novemberében, még Franciaországban, az új ezred részt vett a francia flotta elsüllyesztésének megakadályozásában Toulonnál (november 27.). Ugyanebben az időszakban kapta meg a *Das Reich* a páncélgránátos hadosztály rangját. 1943 januárjáig maradt Franciaországban, majd visszahívták a keleti arcvonalra.

Oroszország déli részén 1942 januárjában a Vörös Hadsereg megpróbált áttörni a német vonalakon egy nagyszabású támadás keretében. A *Leibstandarte*, a III. páncéloshadtest részeként részt vett a szovjet benyomulás megakadályozásában a német állásokba Dnyepropetrovszk közelében. A németek tervét a nyári támadás indítására megelőzte a szovjet támadás május közepén, de a németek egy héten belül lezárták a szovjet kiszögellést Harkovnál.

A *Leibstandarte* ezután Sztalino alá vonult pihenni, de a német hírszerzés figyelmeztetést kapott a szövetségesek várható partraszállásáról nyugaton, így a hadosztályt gyorsan Franciaországba küldték, ahol az év hátralévő részében állomásozott.

Mit ért el végül is Himmler Waffen-SS-e az 1941-42-es oroszországi hadjárat során? Fő hadosztályai – a *Leibstandarte*, a *Reich*, a *Totenkopf* és a *Wiking* – feltétlenül bizonyítottak a harcmezőn. Ha támadásra került sor, bátrak, szinte vakmerők és agresszívek voltak, nem ismerték a félelmet. Jól alkalmazták a kiképzéskor

FENT: A Tájfun hadművelet, kezdetén, 1941 októberében. A Reich-hadosztály Der Führer-ezredének egyik altisztje. Ez a hadosztály képezte az ékét a szovjet főváros ellen nyomuló erőknek, és 20 kilométerre közelítette meg Moszkva külvárosait. Figyeljük meg a lepedőből rögtönzött álcázást a zubbonyon és a sisakon.

LENT: Amint a hőmérséklet csökkenésével a talaj megfagyott, a páncélosok tovább tudtak nyomulni Moszkva felé. Megfelelő ellátás híján azonban a katonáknak nem volt téli öltözetük.

tanultakat, kerülték az elavult harcászatot, és gyorsan magukévá tették a legmodernebb katonai nézeteket. A német hadigépezet minden összetevője közül talán a Waffen-SS volt a legalkalmasabb a gyors, modern szárazföldi hadviselésre.

A Waffen-SS katonáinak kiképzése nagyban különbözött a tipikus Wehrmacht újoncok kiképzésétől. A Waffen-SS-ben gyakorlatilag nem voltak osztálykülönbségek. Minden tisztnek először közkatonaként kellett szolgálnia egy bizonyos ideig. Az „uram" megszólítást csak ritkán használták egy magasabb rangú tiszttel szemben, a katonai rang volt a megfelelő megszólítás. Így jobban kialakult a bajtársiasság a Waffen-SS tisztjei és közkatonái között, mint bármely más hadseregben. Ráadásul az oroszországi hadjárat első szakaszában részt vett SS-katonák nemcsak ragyogóan felkészültek voltak, és remek felszereléssel rendelkeztek, hanem egyben lelkes hívei is voltak a nemzeti szocializmusnak, s a szovjeteket természetes ellenségeiknek tekintették.

Teljes bizalommal lévén hitrendszerük, vezetőik, a nácizmus és – ami a legfontosabb – saját maguk iránt, a Waffen-SS katonái valóban félelmetes haderőt alkottak.

Himmler számtalan beszédben buzdította katonáit, hogy az ellenséget alsóbbrendű bolsevik lényeknek tekintsék, de akármi volt is a politikai meggyőződésük a Barbarossa hadművelet kezdetén, a Waffen-SS emberei hamar megtanulták tisztelni a szovjet katonák elszántságát és kitartását.

A Waffen-SS hírneve

Amikor két ilyen fanatikus ideológia összecsap, elkerülhetetlenül előfordulnak atrocitások a heves harcok során (ld. a II. fejezetet). Mindkét fél követett el ilyeneket, bár a történetírás joggal hangsúlyozza, hogy az oroszok voltak a náci agresszió áldozatai. A Vörös Hadsereg egységei, különösen az NKVD egységei is követtek el a középkorra emlékeztető barbár tetteket. A Waffen-SS katonáinak sem volt lelkiismeretfurdalásuk, hogy ezekért visszafizessenek, s a keleti hadjárat története bővelkedett az atrocitásokról szóló beszámolókban. Amikor például a *Leibstandarte* bevette Taganrogot, megtalálta néhány előzőleg foglyul ejtett katonájának holttestét, akiket a helyi GPU (biztonsági rendőrség) lapáttal és baltával gyakorlatilag agyonvert. Dietrich erre elrendelte, hogy a *Leibstandarte* három napig ne ejtsen foglyokat, így az ekkor elfogott 4000 szovjet katonát helyben agyonlőtték.

A Waffen-SS veszteségei rendkívül magasak voltak. 1942 novemberének közepéig például a harcokban 8400 emberét ölték meg, és több mint 27.115 katonáját sebesítették meg, 935 pedig eltűnt. Harci teljesítményei azonban ennek ellenére végleg elhallgattatták bírálói nagy részét. Bár még mindig sokan voltak a hadseregben, akik ellenszenvesnek találták az SS-t és annak módszereit, most már csak kevesen kérdőjelezték meg katonai erejét és bátorságát. A Wehrmacht magas rangú tisztjei, akik korábban megvetették a Waffen-SS-t, most örültek, hogy ilyen magas színvonalú egységek harcolnak együtt velük. Eberhard von Mackensen tábornok például személyesen írta Himmlernek a maga elhatározásából a következőket: „[A *Leibstandarte*] valódi elit csapat, s én büszke és boldog vagyok, hogy a parancsnokságom alá tartozik. Őszintén remélem, hogy meg is tudom tartani." Wöhler tábornok, a 8. hadsereg parancsnoka szintén elragadtatottan nyilatkozott a Waffen-SS-ről, dicsérve „rendíthetetlen bátorságát".

A Waffen-SS egységeinek zöme túlteljesítette Himmler legvadabb elképzeléseit is. Nemcsak a támadásokban, hanem a fanatikus eltökéltségben és vitézségben is, akkor is, amikor óriási volt a túlerő, és más egységek már megfutamodtak.

Bár ezek az elit Waffen-SS egységek kivívták maguknak a történelem legkeményebb katonáinak szóló elismerését, voltak olyan SS-csapatok is, amelyeknek a teljesítménye távolról sem volt ilyen meggyőző, és amelyeknek a tevékenysége mindent egybevetve a fentieknél sokkal baljóslatúbbnak nevezhető. Távol északon például az újonnan létrehozott SS-Kampfgruppe *Nord (Észak* harccsoport) a hadsereg egységeivel és néhány finn egységgel együtt megtámadott egy szovjet erődöt Szallánál. Az SS-katonák első két támadását visszaverték, de még a harmadikat is. Ekkor a szovjetek ellentámadást indítottak, amitől az SS pánikszerű menekülésbe kezdett. A Kampfgruppe mintegy 73 embere meghalt, 230 megsebesült, és csaknem 150 eltűnt. A Kampfgruppe szerencséjére a hadsereg és a finnek egységeit kétoldalt keményebb fából faragták, és ezek visszaverték a szovjet támadást. A hadsereg felháborodott az SS gyáva viselkedésétől. A harccsoportot hamarosan visszavonták az arcvonalról újabb kiképzésre, majd hegyi csapategységként szervezték újjá. Hadosztállyá fejlesztették, és a *Nord* 6. SS-hegyihadosztály nevet kapta. Végül visszatért az arcvonalnak ugyanabba a szakaszába, ahol a nyirkos erdők és szúnyoggal teli mocsarak nem tettek jót az egység amúgy sem túl jó harci szellemének.

Az Észak Hadseregcsoporttal harcoló *Polizei*-hadosztály sem szerzett magának igazán dicsőséget, bár megfelelően telje-

FENT: A Totenkopf-hadosztály Rottenführere a gyemjanszki katlanban, 1942 februárjában. Gallérján baloldalt rangjelzést, jobboldalt halálfejes jelvényt visel. Fegyvere az MG 34-es típusú dobtáras géppuska, nyeles kézigránátok és a pisztoly.

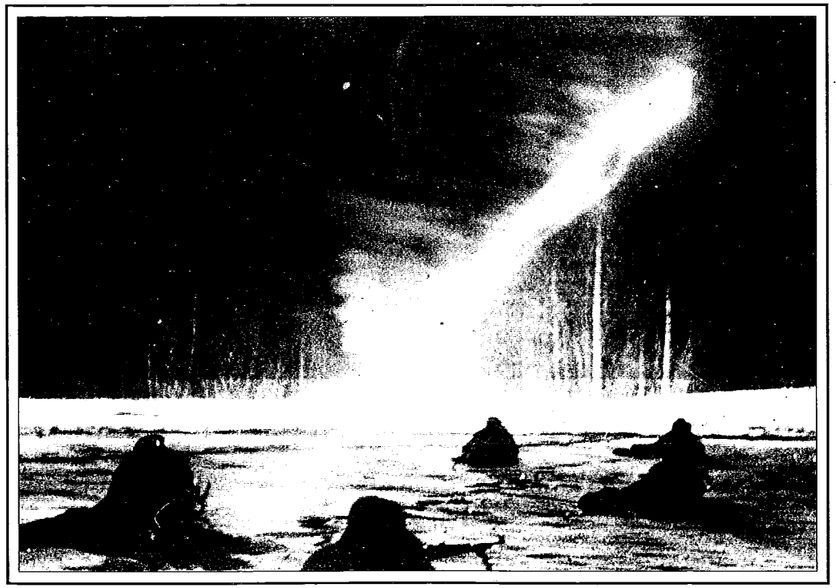

LENT: Egy Totenkopf őrjárat gyorsan a földre veti magát a gyemjanszki katlanban, amint egy orosz világítórakéta felrobban a fejük felett.

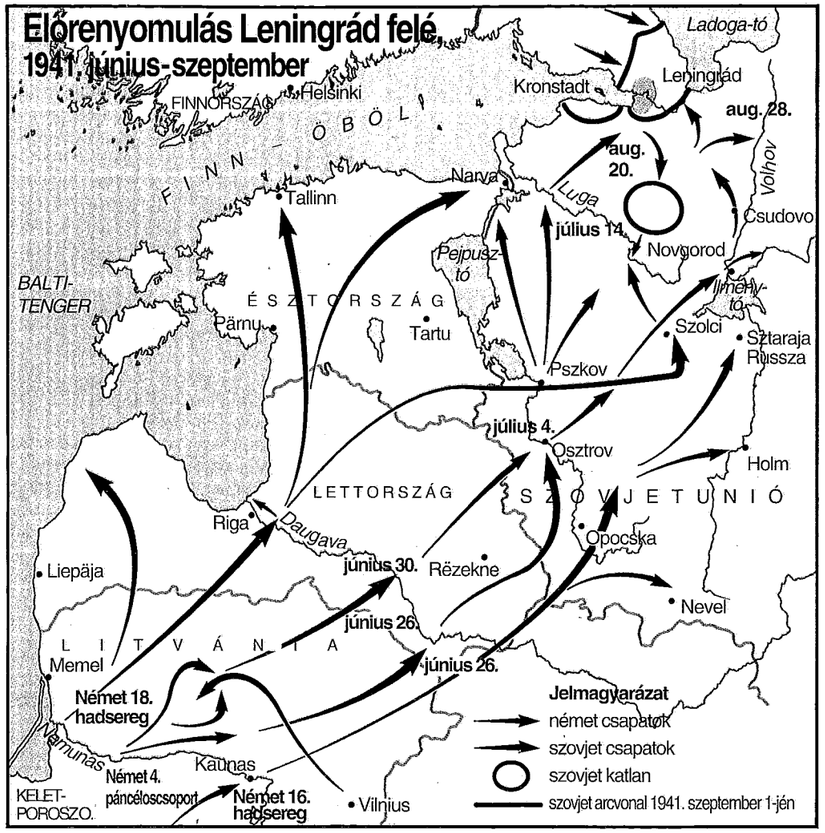

sített. Részt vett a Leningrád körüli legtöbb akcióban, de sohasem fogadták el igazi Waffen-SS hadosztálynak. Az SS-t csak 1942-től használta a nevében, tagjai egészen addig rendőri hajtókajelzéseket és címert viseltek a sisakjukon az SS-rúnák helyett. Bár a hadosztályt 1943 júniusában páncélgránátos hadosztállyá minősítették, sosem érte el a többi SS-hadosztály színvonalát a harcokban. Sőt, kissé kellemetlen hírnevet szerzett magának a partizánokkal szembeni brutalitásával.

Ezeken az egységeken kívül ott voltak még a hírhedt Einsatzgruppék, melyek a harcoló egységek nyomában özönlöttek be a Szovjetunióba. Szinte azonnal kegyetlenkedni kezdtek a civil lakossággal, de elsődleges célpontjuk a szerencsétlen zsidó közösség volt, bár a helyi lakosság sok más, szintén ártatlan tagja is áldozatul esett ezeknek a gyilkos halálbrigádoknak.

Sokszor leírták már, hogy az SS tevékenysége fordította a megszállt területek orosz lakosságát a németek ellen. Ez így kissé pontatlan, hiszen sok Waffen-SS egységet fogadtak felszabadítóként egyes területeken, és a lakosság megérkezésükkor a kommunista uralom végét ünnepelte. Sok fénykép bizonyítja, hogy a fiatal Waffen-SS-katonák ünnepélyes fogadtatásban részesültek. Különösen Ukrajnában, ahol virággal, étellel, itallal köszöntötték őket. Ezeknek a katonáknak is minden okuk megvolt arra, hogy elátkozzák az Einsatzkommandókat (ld. az 5. fejezetet), amelyek miatt a barátságos lakosság hirtelen gyűlölettel teli ellenséggé lett.

Az is csak rontott a helyzeten, hogy az Einsatzgruppék sok tagja teljesen hasonló egyenruhát viselt, mint a fiatal Waffen-SS gyalogosok. Az orosz civilektől nem lehetett elvárni, hogy észrevegyék, hogy a kommandók SS-katonái nem viselik az egységük névadójának nevét a zubbonyuk ujján, mint az elit Waffen-SS harcoló egységeinek katonái.

A Waffen-SS fiatal katonái az 1941-

FENT: Egy ukrán parasztasszony frissítővel kínálja a Wiking-hadosztály egyik katonáját. Az SS-katonák és az ukrán civilek barátságának jeleit óvatosan kell kezelnünk, hiszen nehéz lehetett a nemzetiszocializmus eszméivel átitatott katonáknak nem alsóbbrendűnek tekinteni a kelet-európaiakat.

LENT: Hermann Fegelein, a Florian Geyer-hadosztály parancsnoka. 1945 áprilisában agyonlőtték, mert megpróbált elmenekülni Berlinből.

42-es hadjáratra úgy fognak visszaemlékezni, mint kirobbanó előrenyomulásra, döbbenetes – igaz, oly sok bajtársuk élete árán szerzett – győzelmekre, no meg a pokoli orosz tél nehézségeire és szenvedéseire. Az elkövetkezendő években a nehézségek csak szaporodtak, miközben a győzelmek egyre ritkultak. Kezdetben azonban a harci szellem kimagasló volt, Hitler pedig országa legnagyobb kitüntetéseit adományozta a Waffen-SS tisztjeinek és katonáinak.

A hadjárat első lovagkeresztjét Paul Hausser SS-Gruppenführer kapta a *Das Reich*-hadosztály parancsnokaként teljesített kimagasló szolgálatáért. Hausser – sok SS-beli tiszttársához hasonlóan – azt vallotta, hogy a parancsnoknak emberei élén kell járnia, bár ez a filozófia sok magas rangú SS-tiszt életébe került, s maga Hausser is elvesztette egyik szemét a Jelnya elfoglalásáért vívott harcokban, 1941 októberében. A szemvédő, amelyet ezután viselt, szinte a védjegye lett e jó képességű tábornoknak.

A hadjárat második lovagkeresztjét posztumusz kitüntetésként Erich Rossner SS-Unterscharführer, a 2. SS-páncélvadász-hadosztály katonája kapta, aki 13 szovjet harckocsit lőtt ki, mielőtt halálos sebet kapott. 1941. július 30-án halt meg, és augusztus 25-én kapta meg a posztumusz lovagkeresztet. A tipikus Waffen-SS-katona fanatikus eltökéltségére talán a legjobb példa Fritz Christen SS-Sturmann esete a *Totenkopf*-hadosztályból. Egy páncéltörő ágyú kezelőjeként őt és egységét koncentrált támadás érte ellenséges harckocsik és gyalogság részéről. A *Totenkopf* ágyúit egyenként kilőtték, legénységüket megölték, mígnem csak Christen maradt hátra. Teljesen egyedül állt szemben az ellenséges támadással, és harcolt tovább. Töltött, célzott és tüzelt egymaga. Kilőtt több mint egy tucat ellenséges harckocsit és mintegy 100 szovjet gyalogost, mielőtt megérkezett az erősítés. Megérdemelten kapta a lovagkeresztet 1941. szeptember 24-én.

1941 júniusa és 1942 decembere között összesen három lovagkeresztet kapott a *Leibstandarte,* nyolcat a Reich, kilencet a *Polizei*-hadosztály, nyolcat a *Wiking* és kettőt az SS-lovasdandár. A 48-ból 42-t kaptak tisztek, bár sok volt köztük az egészen alacsony rangú.

Bár Hitler és Himmler el volt ragadtatva a Waffen-SS hadosztályainak a keleti arcvonalon nyújtott teljesítményétől, a hatalmas veszteségek és a kitartó szov-

FENT: A Wiking-hadosztály egyik harckocsiparancsnoka. Ez az egység folyamatosan jól harcolt Oroszországban. Kezdetben von Rundstedt tábornagy Dél Hadseregcsoportjához tartozott, és súlyos harcokban vett részt 1942 folyamán a Kaukázusban és Ukrajnában.

jet ellenállás nyilvánvalóvá tette, hogy hosszú és kemény hadjáratnak néznek elébe. A német sikerek valóban látványosak voltak, de az orosz medve még messze nem volt halott vagy akár halálosan sebesült. A németek súlyos veszteségeket szenvedtek, és a hadsereg teljesen kimerült. Nagyszámú erősítésre volt szükség, ha a hadjáratot a siker reményében akarták folytatni. Ezért a következő évben Hitler hozzájárult, hogy jelentősen kibővítsék a Waffen-SS egységeit.

Az SS-főhivatalának vezetője, Gottlob Berger SS-Brigadeführer, akinek illetékességébe a Waffen-SS hadkiegészítése is tartozott, már 1940 közepén megkezdte Nyugat- és Észak-Európa németek által megszállt országaiban a toborzóirodák felállítását. Ez azt jelentette, hogy Himmlernek az eredetileg a germán magasabbrendűség bizonyítására (is) szánt puritán hadereje egyre nagyobb mértékben felhígult, európai csapattá szélesült.

Ezt a folyamatot Himmler kezdetben meglehetős idegenkedéssel szemlélte, az ő szemében ez a germánság elleni szégyenletes árulásnak tűnt. Bergernek azonban fokozatosan sikerült rábeszélnie főnökét arra, hogy szinte minden kelet-európait ismerjen el „Beutegerman"-nak, azaz olyan németnek, aki a német terjeszkedés során esett zsákmányul, így került vissza a germán népek nagy közösségébe. Ilyeneknek tekintették először a baltikumi népeket, azután az ukránokat, végül már az oroszokat is, és még további népcsoportokat, egészen a Balkán muzulmánjaiig. Ennek folytán ezekből a népekből a háború végére kerek 200 ezren szolgáltak a Waffen-SS-ben.

Nem túlzás az a megállapítás, hogy a Waffen-SS robbanásszerűen gyarapodott. Amíg létszáma 1940 közepén 100 ezer főt tett ki, ez 1941 végére 220 ezerre, 1942 végére pedig már 330 ezerre növekedett, vagyis két és fél év alatt több mint háromszorosára. Ez persze még nagyon messze volt az 1944 végi 900 ezer fő feletti létszámtól.

A Waffen-SS-be való toborzásnak a legkülönbözőbb népcsoportokra megvalósított kiterjesztése természetesen a legteljesebb mértékben német vezetéssel ment végbe. Az egyre növekvő számban felállított Waffen-SS hadosztályok keretszemélyzete, és ugyanígy parancsnoki testülete németekből állott. Ez nem azt jelentette, hogy a táborozásba bevont népek, népcsoportok tagjai közül parancsnokok ne kerülhettek volna ki, – tiszti iskolára való bejutásra nekik is megvolt a lehetőségük, de az olyan üstökösszerű emelkedés, mint Leon Degrelle később ismertetendő pályafutása, aki a német szárazföldi erők közkatonájából lett a Waffen-SS-Standartenführere és egyik hadosztályának parancsnoka, voltaképpen még egy birodalmi német esetében is rendkívüli lett volna.

Új Waffen-SS hadosztályok

1942 folyamán a német hadseregek nagy átkaroló hadműveletei nyomán elvágott jelentős szovjet csapatok okoztak a hódítóknak számottevő gondot. Sokan bevették magukat az erdőségekbe, és onnan indítottak partizántámadásokat a Tengely utánpótlási vonalai ellen. A helyzet olyan kritikussá vált, hogy nagyszámú német katonát kellett az arcvonalon nélkülözni és hátrahagyni ezeknek a területeknek az őrzésére. Ez a feladat nem volt népszerű a Wehrmachtnál, ezért egyre nagyobb számban küldtek rendőrezredeket Oroszországba, hogy mentesítsék a harcoló csapatokat ezen a téren. Miután Himmler nemcsak birodalmi vezető (Reichsfürer-SS) volt, hanem a német rendőrség főnöke is, ezek a rendőri ezredek szintén az SS fennhatósága alá tartoztak. Utólag kiderült, hogy ezeknek a rendőröknek szerepük volt a megszállt területek zsidó lakosságának összeszedésében és meggyilkolásában is.

FENT: A Wiking-hadosztály tüzérezredének katonái 1942 nyarán. A hadosztályt 1942 novemberében páncélgránátos hadosztállyá fejlesztették fel, 1943 októberében pedig páncéloshadosztály lett. Felix Steiner SS-Gruppenführer személyében jó képességű parancsnokra talált. Steiner később a III. SS-páncéloshadtest parancsnoka lett.

A másik új hadosztály a *Florian Geyer 8. SS-lovashadosztály volt. 1941 folyamán egy SS-lovasdandárt hoztak létre a háború előtti két SS-halálfejes lovasezredből (SS-Totenkopf Reiterregiment). Ezt a dandárt elsősorban a partizánok ellen vetették be Hermann Fegelein SS-Standartenführer vezetésével, és hamarosan rossz hírnévre tett szert a partizánokkal szembeni bánásmódjával. 1942 őszén bővítették ki és emelték hadosztályi rangra. A hadosztály parancsnoka 1942-ben és 1943-ban egy rendkívül jó képességű katona, Wilhelm Bittrich SS-Gruppenführer lett, majd újra Fegelein, aki végül szintén elérte a Gruppenführer rangját, bár az előléptetés jóval túlmutatott képességein. Noha Eva Braunnak, Hitler szeretőjének nővérét vette el, ez mégsem mentette meg a kivégzéstől, mikor kiderült, hogy civil ruhában és egy értékekkel megrakott bőrönddel ki akart szökni Berlinből a háború utolsó napjaiban.*

1942 elején azonban a Waffen-SS még sütkérezhetett hatalmas harci teljesítményei dicsőségében.

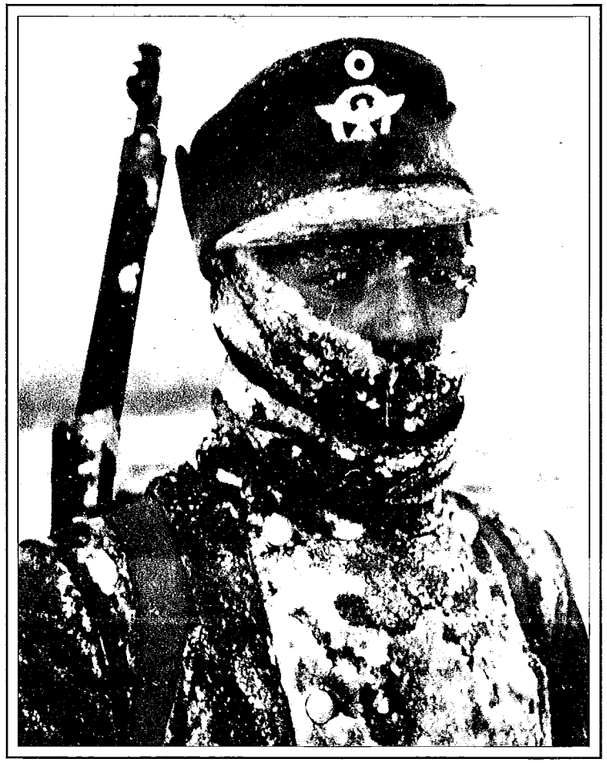

A HONI SZOLGÁLAT

Az SS hatalmas birodalmat igazgatott a Harmadik Birodalom keretein belül. Alá tartozott a Gestapo, az egyenruhás rendőrség, a hírhedt Einsatzgruppék és különböző gazdasági vállalkozások, melyek a koncentrációs tábori foglyok ezreit dolgoztatták halálra. E birodalom csápjai behálózták a németországi élet számtalan területét.

A háború idején Németországban, a Reichsführer-SS közvetlen irányítása alatt számtalan főhivatal (Hauptamt) működött, melyek feladata az SS különböző funkcióinak szervezése volt. Alább azokat vizsgáljuk meg kicsit részletesebben, amelyek rányomták bélyegüket a háború alatt Németország és a megszállt területek életére. Voltak olyan főhivatalok, amelyek elsősorban a hazai életre voltak hatással és nem annyira a harcolókra vagy a megszállt területekre, annak ellenére, hogy az átlagpolgár nem is tudott a létezésükről.

Hauptamt SS-Gericht

Az SS jogi osztályának székhelye Münchenben, a nemzetiszocializmus szülőhelyén volt. Elsősorban az SS fegyelmi szabályzatának betartatásáért volt felelős, ezenkívül ellenőrizte az SS és a rendőrség bíróságait a német városokban és a megszállt területeken.

A Hauptamt SS-Gericht vezetője Franz Breithaupt SS-Obergruppenführer volt, s a fentieken kívül az állítólagos fegyelmi vétségek kivizsgálása, valamint az SS becsületkódexének megsértésével vádolt személyek elleni ügyek előkészítése és lefolytatása volt a feladata. Ennek a főhivatalnak a fennhatósága alá tartoztak az SS és a rendőrség börtönei is.

Bár hatáskörébe tartozott a háború idején az ál-

Gestapo-tisztek csoportja a kamera előtt. Csúcspontján, 1943-ban a Gestapónak 45.000 alkalmazottja, 60.000 ügynöke és kb. 100.000 besúgója szolgálta a náci uralmat.

FENT: Himmler (középen) és Heydrich (balról a második) megszemlél egy SS-díszőrséget Prágában, 1941 októberében. Heydrichet szeptemberben nevezték ki Cseh- és Morvaország protektorává Neurath báró helyére. Uralma terrorintézkedésekkel kezdődött, de aztán okosan bevezette a „mézesmadzag" taktikát a csehekkel szemben. Plusz élelmiszer- és ruhajegyekkel jutalmazta a növekvő termelést, és a lakosság pozitívan viszonyult az ötlethez. Az angol és a cseh emigráns kormány elhatározta, hogy megöleti Heydrichet abban a reményben, hogy ez majd korlátlan erőszakot szabadít el a cseh néppel szemben, s lerombolja a Csehszlovákiában kialakult törékeny együttműködést a németekkel. A gyilkos osztag 1942. május 27-én csapott le, s Heydrich június 4-én halt bele sebeibe. Az ezt követő megtorlás brutális volt, és valóban meg is hozta a csehek hosszan tartó gyűlöletét.

talános SS bűnösei elleni eljárás, és csekély számban eljárt a koncentrációs tábori személyzettel szemben is korrupció (általában a táborlakóktól érkezésükkor elvett értékek ellopása) miatt, a lakosság egészére csak elhanyagolható hatással volt.

SS-Hauptamt

Ahogy neve is mutatja, ez a részleg volt eredetileg az egész SS első számú főhivatala. Amint azonban a szervezet egyre bővült, a hivatal túlterheltté vált, ezért több új főhivatalt hoztak létre, és megosztották eredeti feladatait. Végül hivatali funkcióinak 70 százalékát elvesztette, s a háború kitörésekor már jelentősen lecsökkent a hatalma és a befolyása.

Gottlob Berger SS-Obergruppenführer vezetésével azonban hozzá tartozott az összes altiszt és alacsonyabb rangú SS-tiszt személyi nyilvántartása, s ami még ennél is fontosabb, 1941-től a Waffen-SS-be való újoncozás is. Berger Machiavellihez méltó módszerekkel csábította el az emberanyagot a hadseregtől, és szerepet játszott a külföldi önkéntesekből álló egységekhez való toborzás megszervezésében (ld. a 6. fejezetet).

SS-Führungshauptamt

1942-től Hans Jüttner SS-Obergruppenführer főparancsnoksága alatt ez a hivatal volt az SS hadműveleti főparancsnoksága. A háború végére 45.000 alkalmazottal dicsekedhetett, és kezében tartotta mind a fegyveres-SS, mind az általános SS működését. Ami az előbbit illeti, a vezetési főhivatal szerepe a szervezés, ellátás, kiképzés, felfejlesztés és mozgósítás volt.

Persönlicher Stab Reichsführer-SS

Az SS-birodalmi vezető személyi törzsének székhelye Berlin volt, felelőssége pedig mindarra kiterjedt, ami nem tartozott a többi SS-főhivatal hatáskörébe. A hazai fronton a legnagyobb hatást a „Lebensborn" szervezet működtetésével gyakorolta. A szervezetet 1936-ban hozták létre azzal a céllal, hogy fajilag megfelelő származású anyák jó árja gyermekeknek adhassanak életet, akár férjnél vannak, akár nem. 1939 novemberében, közvetlenül a háború kitörése után egy Himmler által kihirdetett rendelet kijelentette: „Minden háborúban a nép legjava ontja vérét. A számtalan győzelem nagy életerő- és vérveszteséggel jár. A legjobbak halála még nem is a legnagyobb baj. Még ennél is nagyobb baj azoknak a gyermekeknek a hiánya, akiket ők nem nemzettek a háború alatt és már nem is fognak nemzeni. Teljesen függetlenül a polgári törvényektől és a bevett szokásoktól, most minden jó vérből származó német asszonynak és lánynak a kötelessége, hogy gyermeket szüljön a fronton harcoló SS-katonáknak, nem könnyelműségből, hanem a legnagyobb erkölcsi komolysággal." Ezeknek a gyermekeknek a jövőjéről is gondoskodni szándékoztak: „Hivatalosan kijelölt gyámok fogják átvenni a gyámságot a Reichsführer-SS nevében minden jó vérből származó gyermek felett, akiknek az édesapja elesik a fronton. ... A Rasse- und Siedlungshauptamt (Faji és Telepítési Hivatal) vezetője és alkalmazottai diszkréten fogják kezelni az ezeknek a gyermekeknek a származására vonatkozó iratokat. ... Az SS-katonáknak tisztán kell látniuk, hogy e parancs végrehajtásával nagy jelentőségű tettet visznek végbe. A gúnyolódás, a megvetés, a meg nem értés lepereg rólunk, mert miénk a jövő."

Így a leányanyák és a törvénytelen gyermekek hivatalos segítségre számíthattak, amennyiben jó vérből származtak, s Himmler nagy hangsúlyt helyezett a jó vérvonal védelmére. 1942 augusztusában elrendelte, hogy ha egy SS-katonákat adó családban csak egy fiú marad, aki már hadköteles korú, nem küldhető a frontra, vagy ha már ott van, egyenest haza kell küldeni, hogy biztosíthassa a család vérvonalának fennmaradását. Ezt a gyakorlatot szinte a háború végéig folytatták.

Himmler fanatizmusa a jó germán vérvonalat illetően nem korlátozódott a birodalomra. Ahogy a német hadsereg elárasztotta Európa meghódított országait, a megfelelően „északi" háborús árvákat is összeszedték és Németországba küldték. A végén gyakorlatilag a gyer-

mekrablásig is elmentek a megfelelő származású gyermekek gyűjtésében.

Ez még a lengyel gyermekekre is vonatkozott, akik – szlávok lévén – látszólag nem is illettek Himmler terveibe. Mégis elvitték őket Németországba, és kiadták nevelésre az SS által jóváhagyott megfelelő német családoknak.

A Reichsführer terve ezekkel a gyermekekkel az volt, hogy felnőve és kellőképpen elnémetesítve visszaküldik őket hazájukba, hogy létehozzák a lojális északi alattvalók rétegét a meghódított országokban, és így ellenőrzésük alatt tartsák az „alacsonyabb" fajokat.

Rasse- und Siedlungs-Hauptamt (RuSHA)

1940-re ez a főhivatal elvesztette néhány eredeti funkcióját, és négy fő feladata maradt: a faj, a család, az áttelepítés, a szervezés és az adminisztráció.

A háborús Németország minden SS-körzetének (SS-Oberabschnitt) volt egy RuSHA tisztje, és minden városnak egy családgondozó tisztje. Az SS növekvő háborús igényei és az ezzel járó adminisztráció ellenére a RuSHA alkalmazottai továbbra is ellenőrizték a leendő SS-tagok származásának részleteit. Míg a háború 1939-es kitörése előtt az ellenőrzés nagyon alapos volt, az SS gyors bővülése ezt sok esetben lehetetlenné tette. Ezért csak a tisztek és leendő házastársuk leszármazását vizsgálták teljes részletességgel. Az altiszteknél elég volt egy aláírt nyilatkozat arról, hogy a családba nem került nem árja vér. A bővebb ellenőrzést a háború utánra halasztották. A germán önkénteseket is aláírt nyilatkozatuk alapján vették fel az SS-be.

A főhivatal másik fontos feladata németek áttelepítése volt a meghódított keleti területekre, ahonnan a helyi lakosságot gyakran egyszerűen kiköltöztették lakóhelyükről, gazdaságaikból, s helyükbe német családokat telepítettek.

Dienststelle Heissmeyer

Ez a főhivatal a hazai életre főleg az oktatás terén volt kihatással. A Nationalpolitische Erziehungsanstalten (nemzetpolitikai oktatási intézmények, NPEA) ellenőrzése volt a feladata. Ezeket az intézményeket 1933-ban hozták létre azzal a céllal, hogy Németország tehetségeinek legjava megfelelő képzést kapjon az SS-ben és az NSDAP-ben a későbbiekben betöltendő legmagasabb pozíciók szempontjainak figyelembe vételével. Himmler végül alattomos módon az NPEA fölötti irányítást is megszerezte magának. Először ruhát és felszerelést ajánlott fel, majd ösztöndíjakat és más pénztámogatást. Erőfeszítései 1936-ban hozták meg gyümölcsüket, mikor August Heissmeyer SS-Obergruppenführert nevezték ki az NPEA főfelügyelőjének. Himmler ezután arra törekedett, hogy az NPEA teljes személyzete az SS tagja legyen.

1940-re az SS teljesen ellenőrzése alá vette az iskolákat, SS-mintájú egyenruhát vezetett be, a személyzet SS-rangokat kapott azzal a különbséggel, hogy a rang előtt az „SS" helyett NPEA szerepelt. Így egy SS-Oberführer NPEA-Oberführer lett, és így tovább. Németország határain kívül is nyíltak NPEA-iskolák a helyi *Volksdeutsch* lakosság számára.

Tény azonban, hogy a Himmler által ezeknek az iskoláknak tulajdonított kiemelkedő szerep ellenére a német ifjúságnak csak egy kis töredéke kapott itt oktatást, ezért befolyásuk a német mindennapokra csak minimális lehetett.

Reichssicherheitshauptamt

A birodalom központi biztonsági hivatala Reinhard Heydrich SS-Obergruppenführer vezetése alatt talán nagyobb hatást gyakorolt a Harmadik Birodalom életére, mint az SS bármely más szervezete.

Az RSHA-n belül hét fő szekció volt, többek között egy ideológiai kutatásokkal foglalkozó részleg Dittel SS-Obersturmführer vezetésével, melynek feladata a nemzetiszocialista hitvallás szempontjából „ideológiailag veszélyes" elemek, többek között a kommunisták, a zsidók, a pacifisták, a szabadkőművesek és mások ellenőrzése volt. Volt még egy adminisztrációs részleg Spacil SS-Standartenführer vezetésével, valamint egy részleg a kiképzés és a személyi ügyek intézésére Ehrlinger SS-Oberführer irányítása alatt. Ezeken túl a legfontosabb hivatalok a következők voltak: a Geheime Staatspolizei (Gestapo, azaz titkosrendőrség)

LENT: A törmelékhalmaz, amely valaha Lidice falu volt. A falut a nácik arra szemelték ki, hogy megmutassák a világnak, milyen bosszút képesek állni sérelmeikért. A falu csak igen vékony szálakkal kötődött Heydrich meggyilkolásához: két ott élő család fia szolgált az angliai cseh erőknél. A Führer azonban bosszúért kiáltott. Parancsot küldött a Gestapo prágai és kladnói parancsnokához, hogy minden férfi lakost agyon kell lőni, minden nőt koncentrációs táborba kell küldeni, a gyermekeket vagy el kell németesíteni vagy másfajta nevelésnek alávetni, a falut pedig földig kell rombolni. A Gestapo később jelentette, hogy 199 férfit végeztek ki, és 195 nőt küldtek Ravensbrückbe. A 95 gyerek közül kilencet ítéltek alkalmasnak az elnémetesítésre, ezeket SS-családokhoz adták ki nevelésre. A többi egyszerűen eltűnt (csak 16-ot találtak meg a háború után). A falut pedig szisztematikusan lerombolták, még a temetőt is felforgatták.

Heinrich Müller SS-Gruppenführer, a Kriminalpolizei (Kripo, azaz bűnügyi rendőrség) Arthur Nebe SS-Gruppenführer, az Ausland-SD (külföldi biztonsági szolgálat) Walter Schellenberg SS-Brigadeführer, valamint az Inland SD (belföldi biztonsági szolgálat) dr. Otto Ohlendorf SS-Brigadeführer vezetésével.

Ezek közül a háborús Németország életére legnagyobb hatással az Inland SD, a Kripo és a Gestapo volt.

Hitler kezdettől rendkívül nagy hatalmat adott a Hermann Göring alapította Gestapo kezébe. Kijelentette, hogy nem tűr beleszólást a Gestapo hatáskörébe tartozó ügyekbe egyetlen más biztonsági szervezet részéről sem.

A Gestapo tisztviselőinek jelentős hányada kezdetben hivatásos rendőr volt a Kriminalpolizei kötelékéből (amely nagyjából az angol rendőrség Bűnügyi Nyomozó Hivatala civilruhás nyomozóinak felel meg). Sokan még az NSDAP-nek vagy az SS-nek sem voltak a tagjai. Ezeknek a rendőrtiszteknek egy része többéves rendőrségi tapasztalattal rendelkezett, sok esetben felsőfokú végzettséggel.

A Gestapo és az SD rivalizálása

Ezekkel a Gestapo-tisztekkel ellentétben a tipikus SD-tiszt művelt középosztálybeli háttérrel és jó beszédkészséggel bírt, ezenkívül az NSDAP és az SS hű tagja volt. Az SD feladata volt a kémelhárítás és az állam ellenségeinek felderítése, de nem volt joga letartóztatni a gyanúsítottakat, és neheztelt a Gestapóra, amelyet a letartóztatás terén nem kötöttek korlátok, így gyakran beleavatkozott az SD dolgába. Viszonyukat tehát távolról sem lehet szívélyesnek nevezni.

A főleg volt Kripo-tagokból felállított Gestapo kész besúgóhálózatot örökölt, amelyet aztán gyorsan tovább bővített. Minden nagyobb bérháznak volt például saját, helyben lakó Gestapo-megbízottja, aki szemmel tartotta lakótársait, és bejelentette a legkisebb meggondolatlanságot is. Különösen a kormányhivatalok dolgozóit buzdították arra, hogy adjanak jelentést kollégáikról, s a legkisebb problémát is aránytalanul felnagyították, hogy azt ürügyül használva meg tudjanak szabadulni a rendszerhez nem kellőképpen hű alkalmazottaktól. Még a gyermekeket is arra biztatták, hogy figyeljék és jelentsék fel saját szüleiket, ha hűtlenséggel gyanúsíthatók.

A háború 1939-es kitöréséig a Gestapo körülbelül 20.000 alkalmazottal dicsekedhetett, míg az SD létszáma 3000 maradt. Ez utóbbi 50.000 besúgót fizetett, míg a Gestapónak 1943-ra 100.000 informátora volt. A két biztonsági szervezet közötti bizalmatlanságot tovább súlyosbította, hogy a Gestapo láthatóan megkapott a működéséhez mindenfajta anyagi támogatást, míg az SD-nek könyörögnie kellett a pénzekért. Ráadásul a Gestapo alkalmazottainak még a nyugdíjfeltételei is jobbak voltak az SD-éinél.

A dolgok akkor kezdtek megváltozni, mikor a Harmadik Birodalom rendőri szerveit átszervezték, és Heydrich lett mind az SD, mind a Gestapo és a Kripo vezetője az RSHA keretében, míg Kurt Daluege SS-Obergruppenführer az Ordnungspolizei zászlaja alatt egyesítette a maradék rendőrségi feladatokat.

Heydrich hamarosan a saját embereit helyezte funkcióba: Heinrich Müller volt Kripo-tiszt került a Gestapo, Walter Schellenberg pedig az SD élére. Bajorországi Kripo-tisztként Müller játszott össze a nácikkal, hogy eltussolják Hitler unokahúgának, Geli Raubalnak a halálát.

Amikor 1939-ben kitört a háború, a náci téboly minden határon túlnőtt. Nemcsak az olyan potenciálisan ellenséges érzületű elemekkel szemben lépett fel az SD és a Gestapo, mint az egyház, ahol a miséket gondosan figyelemmel kísérték, nincs-e bennük elrejtve a rendszer kritikája, hanem gondosan figyelte a külföldi diplomatákat, üzletembereket, újságírókat és más idegen állampolgárokat is.

A Gestapo kezdeti sikerei

A háború kezdetén a biztonsági szolgálatok nagyszabású propagandisztikus tetteket vittek végbe. 1939 novemberében egy kommunista órás, Georg Elser bombát helyezett el a müncheni Bürgerbräukellerben (Polgári Sörfőzde pincéje). A fa falborítás mögé rejtett bomba Hitlert volt hivatva megölni, mikor bizalmas pártbeli elvtársainak mond beszédet a sörözőben. Elser pechjére Hitler a tervezettnél korábban hagyta el az épületet, így a bomba későn robbant. A Gestapo ügynöki hálózata hamar rájött, ki volt a felelős, és országszerte megkezdődött az embervadászat. Elsert akkor fogták el, amikor át próbálta lépni a svájci határt. A Hitler elleni merényletet az angolok összeesküvéseként tálalták a német népnek, meghiúsulását pedig úgy értelmezték, hogy a gondviselés Hitler oldalán van. Elsert ún. védőőrizetben tartották, de sohasem folyt ellene per. A sachsenhauseni koncentrációs táborban végezték ki 1945 áprilisában.

1940-ben az SD ismét egy nagyszabású hírszerző akciót vitt végbe. Magukat egy náciellenes ellenálló csoport tagjainak kiadó SD-ügynökök felvették a kapcsolatot az angolokkal, hogy látszólag békefeltételekről tárgyaljanak Hitler bukása esetére. Két angol ügynököt, Best kapitányt és Stevens őrnagyot elcsalták egy találkozóhelyre Venlóba, a holland-német határ holland oldalára, mire az Alfred Naujocks vezette SD-ügynökök átlépték a határt, megrohanták a találkozó helyszínét, és magukkal hurcolták az angol ügynököket.

Megint meg lehetett mutatni a német népnek, hogy az angolok összeesküvéseket szövögetnek, hogy nyugtalanságot keltsenek, és megdöntsék Hitlert. Ráadásul a hollandok bűnrészességére is lehetett hivatkozni, amit Hitler azután ürügyként használt fel Hollandia megtámadására.

Hitler németországi ellenségeit kissé megfélemlítették a biztonsági szerveknek ezek a sikerei. A háború első két-három évében – amikor egymást követték a győzelmek, és a lakosság nem szenvedett még semmiből komoly hiányt – mindenesetre nem volt igazi elégedetlenségi hullám a lakosság körében, s Hitler ellenzékének nem nagyon volt alkalma a felszínre törni.

Amint azonban a háború elhúzódott, és az áruhiány radikálisabban kezdte érinteni a civil lakosságot, egyre nőtt az elégedetlenség és a harag. A biztonsági szolgálatok tisztában voltak a hangulat romlásával, de keveset tehettek ellene. Pusztán figyelték a győzelemben való kétkedés és a hűtlenség legapróbb jeleit. Különös módon azonban a rossz érzések csak nagyon kis mértékben irányultak személy szerint Hitler ellen – a lakosság legnagyobb része még mindig hitt a Führerben.

Reinhard Heydrich

A minden látszat szerint sikeres RSHA fejét, Heydrichet Hitler nagy becsben tartotta. Keleten az ún. Cseh-Morva protektorátus (gyakorlatilag Csehszlovákia egy része) Constantin von Neurath birodalmi protektor kezén volt. Neurath a régi iskolához tartozó diplomata volt, akit Hitler túl engedékenynek tartott a leigázott csehekkel szemben. Helyettese, Karl Frank SS-Gruppenführer magának szerette volna a posztot, így minden lehetőséget megragadott, hogy aláássa Neurath helyzetét. Amikor azonban Hitler eltávolította Neurathot, Heydrich lett az ügyvezető protektor.

Heydrich nagyon örült fontos új beosztásának, bár az RSHA vezetését nem adta fel. Nem kis meglepetésre a csehekkel szemben tanúsított magatartása egyáltalán nem volt jellemző Heydrichre, ugyanis a mézesmadzag politikáját választotta. A méz szerepét a megfelelő szintű jegyrendszer és a tisztességes bánásmód játszotta mindaddig, amíg a csehek iparkodtak és jól viselkedtek. A vessző pedig a legszigorúbb büntetést jelentette azok számára, akik segítették a cseh ellenállást, vagy szabotálták a haditermelést (rendkívül szigorúan bánt el azokkal a németekkel is, akiket bűnösnek találtak a birodalom érdekeinek ellentmondó bármely tevékenységben). Így sok cseh számára Heydrich igazságos, bár nagyon szigorú helytartónak tűnt, ezért csökkent a németekkel szembeni ellenállás. Az emigráns cseh kormányt félelemmel töltötte el ez a helyzet. A szövetségesek érdekei és a szövetséges propaganda szempontjából az lett volna a jobb, ha a cseh lakosság csak gyűlöletet és megvetést érzett volna a kegyetlen náci elnyomók ellen. Ezért az angol és az emigráns cseh kormány elhatározta, hogy meggyilkoltatja Heydrichet azzal a meggyőződéssel, hogy az elkerülhetetlen megtorlás majd végleg a németek ellen fordítja őket. 1942 májusában emigráns cseh katonák egy csoportját az angolok ledobták ejtőernyővel Csehszlovákiában. Május 27-én az ejtőernyősök megtámadták Heydrich nyitott autóját, amint a hivatalába igyekezett. Tűzharcra került sor, majd egy gránátot dobtak a kocsiba, amely fel is robbant Heydrich mellett, súlyosan megsebesítve őt. Június 4-én halt meg a kórházban másodlagos fertőzésben. Hitler teljesen a várt módon reagált. Több ezer csehet tartóztattak le, Lidice falut pedig, amelyet hibásan a merénylőkkel azonosítottak, a földdel tették egyenlővé.

LENT: Wilhelm Franz Canaris tengernagy, a német katonai hírszerzés, az Abwehr főnöke végül kiábrándult a nemzetiszocializmusból. Helyzetéből kifolyólag védelmet tudott nyújtani azoknak, akik aktívan szembefordultak Hitlerrel. Gyanúba keveredett az 1944. júliusi bombamerénylettel kapcsolatban, ezért letartóztatták, majd a flossenbürgi koncentrációs táborban felakasztották.

LENT: 1944. júliusában bombamerényletet követtek el Hitler ellen. Annak ellenére, hogy az SD és a Gestapo feloszlatta Hitler ellenzékének nagyobb részét Németországon belül, a Führer elleni merénylet kis híján sikerrel járt. Az összeesküvők tervezett hatalomátvétele nem azért fulladt kudarcba, mert a nácik túl gyorsan eszméltek, hanem azért, mert az összeesküvést nem szervezték meg kellő alapossággal.

A Sicherheitspolizei egységei megrohanták a falut, és meggyilkolták lakói zömét. Csak maroknyi ember menekült meg. A merénylőket elárulták, így a rendőrök hamarosan körülvették rejtekhelyüket a prágai Karel Boromejsky templomban. Rövid tűzharc után a cseh ejtőernyősök belátták, hogy nincs menekülés, ezért öngyilkosságot követtek el.

Heydrich állami temetést kapott, és a Waffen-SS egyik ezredét tiszteletére róla nevezték el. Lidicét a földdel tették egyenlővé, nevét pedig kitörölték a térképről. Heydrich helyét az RSHA élén az osztják jogász Ernst Kaltenbrunner SS-Obergruppenführer és rendőrtábornok töltötte be.

Németországban eközben egyre hangosabb bírálatok érték a rendszert. A münsteri püspök már egy ideje szembe-

helyezkedett a nácizmussal, s meglehetősen kritikus hangvételű miséi nem hagytak kétséget nézetei felől. Különös módon, talán magas egyházi méltósága miatt nem érte bántódás. Huber professzor a müncheni egyetem filozófia intézetéből szintén elkötelezett náciellenes volt. Magáévá tette a püspök kritikus álláspontját, és írt egy röpiratot annak prédikációiból. Sokszorosíttatta és terjesztette az egyetemen. Ezek a röpiratok eljutottak jó néhány hasonlóan gondolkodó egyetemistához, s létrejött egy aktív ellenállási mozgalom. A Fehér Rózsa fedőnevű csoport tevékenysége a passzív ellenállásra korlátozódott, s náciellenes röpiratok terjesztéséből állt.

A növekvő nyugtalanság hírei eljutottak Paul Geisler Gauleiter fülébe, aki személyesen szólt a diákokhoz. Megfeddte őket a körükben uralkodó rossz közszellemért és a Hitlerhez való hűség hiányáért, kötelező katonai szolgálattal fenyegette meg a fiúkat, és felvetette, hogy a női hallgatóknak pedig gyermeket kellene szülniük a Birodalomnak, gúnyosan utalva arra, hogy ő is szívesen segítene ebben. A diákoknak ez már sok volt: megtámadták Geislert és testőreit. Utcai zavargásokra került sor, és egyre több házfalon jelentek meg olyan feliratok, mint „Le Hitlerrel!"

A hatóságoknak nem voltak kézzelfogható bizonyítékai az egyes diákok ellen, de tovább figyelték az egyetemet. Végül a Gestapo egyik besúgója, aki portásként dolgozott az egyetemen, észrevette, hogy két diák – fivér és nővér –, Hans és Sophie Scholl röplapokat szór egy erkélyről, és azonnal feljelentette őket. Rögtön le is tartóztatták a testvérpárt; a hírhedt náci bíró, Roland Freisler elé kerültek. Egy másik diákkal, Christoph Probsttal együtt bűnösnek találták és fejvesztésre ítélték őket. Az ítéletet késedelem nélkül végrehajtották. Nem sokkal később letartóztatták és kivégezték a „Fehér Rózsa" többi tagját is Huber professzorral együtt.

Az ilyen kudarcok ellenére az ellenállási mozgalom egyre terjedt, s az SD-nek és a Gestapónak állandóan résen kellett lennie, hogy felfedezze az elégedetlenség és ellenállás jeleit.

Az 1944. júliusi bombamerénylet

1943 végére az RSHA már tisztában volt vele, hogy a Wehrmachtban is létezik egy erős Hitler-ellenes mag, de nem tudott bizonyítékot szerezni senki ellen. A gyanúsítottakat nem háborgatták, talán abban a reményben, hogy mozgásukat és kapcsolataikat figyelve eljutnak a vezetőkhöz. A biztonságiaknak óvatosnak kellett lenniük, mert az SS bíróságainak nem volt bíráskodási joguk a Wehrmacht tagjai felett, a katonai bíróságok viszont nem valószínű, hogy az SS mószereit alkalmazták volna a hűtlenség gyanújába keveredett katonák kihallgatásánál, s így nem nagyon lehetett volna vallomásokra számítani. Az SD és a Gestapo kivárta az alkalmas időt.

Amint a katonai vereség egyre biztosabbá vált, a magas rangú Wehrmachttisztek hűsége komoly próbának volt kitéve. Sokan közülük már jó ideje támogatták a rendszerellenes fellépés, különösen Hitler eltávolításának gondolatát. Régebben azonban nem számíthattak széles

körű támogatásra, amíg háborús kalandjai győzelemmel végződtek. 1944 közepére – úgy látszott – eljött a cselekvés órája.

Elterveztek egy „Valküre" fedőnevű hadgyakorlatot, melynek során a hadsereg elfoglalná Berlint, hogy megvédje a rabszolgamunkások, szökött fegyencek és más hasonló elemek hatalmas tömegének feltételezett felkelésétől. Az összeesküvők meg voltak győződve arról, hogy amennyiben Hitlert sikerül eltávolítani, erőik a hadgyakorlat ürügye alatt sikeresen elfoglalhatják majd Berlint, és megdönthetik a náci kormányt. Az Abwehr (a katonai hírszerzés) parancsnoka, Wilhelm Canaris tengernagy tudott a merényletről, és hallgatólagosan egyetértett vele. Lelkes nemzetiszocialista lévén nem nézte jó szemmel a rendszer túlkapásait. Bár Heydrichtől nem messze lakott, és gyakori társadalmi kapcsolatot is fenntartott vele, ez utóbbi Canaris posztjára tört, és a két biztonsági ágazat, az RSHA és az Abwehr kölcsönösen bizalmatlanok voltak egymás iránt.

A főbb összeesküvők

Az összeesküvők legnagyobb problémája az volt, hogyan lehet kijátszani Hitler szoros személyes őrségét. Az a terv született, hogy a hadsereg egyik törzstisztje fog elhelyezni egy bombát Hitler rastenburgi főhadiszállásán, amely majd megöli a Führert. Önkéntes jelentkező is akadt Klaus Graf Schenk von Stauffenberg ezredes személyében. Az arisztokrata háborús hős egyik szemét, egyik karját és a másik kezén két ujját vesztette el Észak-Afrikában, mégsem volt hajlandó leszerelni. Teljesen lojális, elkötelezett katonaként tartották számon, így aligha válhatott gyanússá.

A berlini vezérkar rangidős tagjai, köztük Hans Oster tábornok, Ludwig Beck tábornok és Friedrich Olbricht tábornok egyetértettek a tervvel, és élvezték más magas rangú katonai parancsnokok támogatását is, akik a megszállt Európában tartózkodtak, és készek voltak szembeszállni területükön az SS-szel és a biztonsági erőkkel. Fromm tábornok Berlinben tudott az összeesküvésről, és támogatást ígért, de félt teljesen elkötelezni magát.

Németország legmagasabb rangú katonatisztjei közül is többen benne voltak az összeesküvésben, köztük két tábornagy, von Witzleben és von Kluge, valamint több rangidős tábornok. Rommel tábornagy tudott az összeesküvésről, de nem vett benne aktívan részt (súlyosan megsebesült, mikor július 17-én autóját végiggéppuskázta a szövetségesek egy repülője). Ez az előzetes tudás azonban elég volt ahhoz, hogy megpecsételje sorsát.

1944. július 20-án Stauffenberg Rastenburgba érkezett, hogy részt vegyen egy katonai eligazításon, ahol Hitler is szólni kívánt. A táskájába rejtett bombát a konferenciaasztal alá helyezte, és kiment, hogy elintézzen egy látszólag fontos telefonhívást. Sajnos az egyik jelenlévő tiszt megbotlott a táskában, és betette az asztal masszív tölgyfa lába mögé. A bomba a tervek szerint felrobbant, és Stauffenberg – hallva a robbanást – feltételezte, hogy Hitler halott, így hát gyorsan elment. Nem tudta, hogy az asztalláb megvédte Hitlert a robbanástól. A súlyos meg-

LENT: Hitler megmutatja Mussolininek a pusztítást az ellene elkövetett merénylet után. Himmler úgy vélte, a merénylet kudarca azt mutatja, hogy Isten Hitler oldalán áll: A merényletet követő tisztogatás kegyetlen orgia volt. A gyanúsítottakat megkínozták és kivégezték.

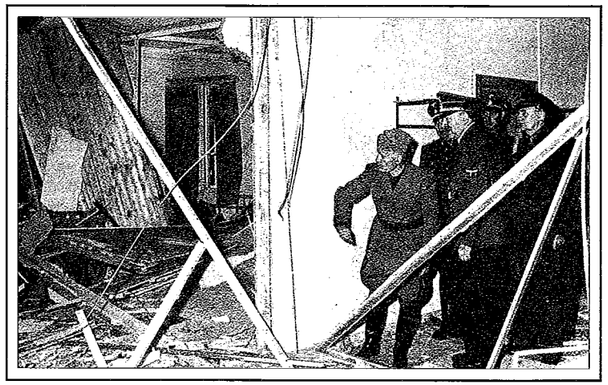

rázkódtatástól eltekintve a Führer viszonylag sértetlen maradt.

A berlini összeesküvők ügyetlensége volt végül is az oka annak, hogy minden remény szertefoszlott Németország náci uralom alól való felszabadítására. Mikor megkapták Stauffenbergtől a hírt, hogy Hitler halott, elhanyagolták a távközlési eszközök, beleértve a rádióállomások elfoglalását. A „Valküre" során mozgósított berlini őrezred azt hitte, felkelés kezdődött, és elindult a kormányépületek, többek között a propagandaminiszter, Josef Goebbels hivatalának biztosítására. Miután az összeesküvők nem vágták el a távközlési lehetőségeket. Goebbels közvetlen kapcsolatba tudott lépni magával Hitlerrel. Amikor Remer őrnagy a *Grossdeutschland*-hadosztály részét képező *Wachbataillon Berlin* élén megérkezett az épület biztosítására, Goebbels átadta neki a telefont. Hitler azon nyomban előléptette, és utasította, hogy fojtsa el a lázadást.

Látva, hogy az összeesküvés összeomlik, Fromm tábornok menteni akarta a saját bőrét, ezért elrendelte a többi összeesküvő letartóztatását és azonnali kivégzését egy rögtönzött haditörvényszéki ítéletet követően. Olbrichttal, Stauffenberggel és másokkal a kivégzőosztag golyói végeztek. Fromm azt remélte ettől, hogy nem marad, aki tanúsíthatná saját előzetes ismereteit az összeesküvésről. Himmler azonban megsejtette Fromm indítékát, és kiküldött egy csapatnyi tisztet az RSHA-tól, hogy akadályozzák meg a további kivégzéseket.

Másutt nagyobb sikerrel jártak a merénylők. Párizsban az SS és a Gestapo 1200 emberét szedték össze és zárták a Fresnes katonai börtönbe. Itt is elkövettek azonban egy baklövést az összeesküvők azzal, hogy figyelmen kívül hagytak egy létfontosságú telefonösszeköttetést Berlinnel. Az RSHA így hamar értesülést szerzett párizsi személyzete sorsáról.

Hallván, hogy Hitler túlélte a merényletet, Kluge azonnal váltott, és feljelentette összeesküvő társait. Ezzel nem húzta ki magát a bajból, mert Himmler tudott bűnrészességéről. Konkrét bizonyítékot azonban nehéz lett volna szerezni, és Hitler nem akart olyan képet kialakítani Németországról, hogy ott hazaárulásért perbe fogják a legmagasabb rangú katonatiszteket. Himmler Jürgen Stroop SS-Brigade-führerre bízta a kérdés megoldását, aki kötelességtudóan meggyilkolta Klugét – öngyilkosságnak tűntetve fel a dolgot.

Eközben a katonai erővel való fenyegetőzés meggyőzte Párizsban von Stülpnagel tábornokot, hogy engedje szabadon a bebörtönzött SS- és Gestapo-személyzetet. Stülpnagel ezután tovább itta a pezsgőt a párizsi Gestapo főnökével, mintha semmi sem történt volna. Mindketten a szőnyeg alá szerették volna söpörni az egészet – Stülpnagel az összeesküvésben való részessége miatt, a Gestapo főnök pedig amiatti zavarában, hogy nem fedezte fel, milyen áruló szövetkezés folyik körülötte Párizsban.

Náci megtorlás a bombamerénylet után

Himmler úgy vélte, hogy a Hitler elleni merénylet kudarcba fulladása azt bizonyítja, hogy Isten a Fhürer oldalán áll. „Azzal, hogy megőrízte a Fhürert, a gondviselés jelt adott nekünk. A Fhürer él és sérethetetlen – a gondviselés megőrízte őt nekünk, hogy vezetésével győzedelmesen fejezhessük be háborút." Himmler kész volt eddig nem látott terrorhullámot zúdítani a gyanúsítottakra, hogy gyökerestől megsemmisítse egyszer s mindenkorra mindazokat, akik nem teljesen hűek Hitlerhez. Tizenhat tábornok és két tábornagy esett ki a kegyekből. Letartóztatáshullám söpört végig Németországon, és bárki, aki csak ismerte a gyanúsítottak bármelyikét, maga is gyanúsítottá vált. A leghalványabb kapcsolat is elég volt az SD-nek és a Gestapónak, hogy feltételezze az illető bűnös voltát. Egy sor kirakatpert tartottak Roland Freisler bíró elnökletével, melyek kimenetele nem volt kétséges: rágalmazás, szidalmazás, elmarasztaló ítélet és halál. De ez nem egy katona becsületes halála volt a kivégzőosztag előtt. A bűnösöket mészároskampókra akasztották fel kenderkötéllel a plotsensee-i börtönben, hogy lassan, kínok között fulladjanak meg, s haláltusájukat Hitler kedvévért filmre is vették.

Külön csoportot hoztak létre 400 Gestapo-nyomozó részvételével az összes esetleges összeesküvő kézre kerítésére, akik kivetették hálójukat az egész országra. Az RSHA természetesen kihasználta ezt arra is, hogy benyújtsa régi számláit. Gyakoriak voltak a feljelentések, mivel mindenki, akinek valami köze is volt a dologhoz, összeesküvő társai elárulásával és elhallgattatásával kívánta takargatni saját bűnét.

Walter Schellenberg, az SD főnöke elérkezettnek látta az időt, hogy fellépjen Canaris tengernagy és az Abwehr ellen. Bizonyítékok kerültek elő, hogy a tengernagy tudott a merénylet tervéről. Letartóztatták, és legalábbis eleinte meglehetősen civilizált háziőrizetben tartották. Ezt azonban hamarosan a Prinz Albrechtstrasse rettegett Gestapo főhadiszállásának cellája váltotta fel. Bár Canarist fizikailag nem nagyon bántalmazták, jelentős lelki terrornak volt kitéve, mielőtt a flossenbürgi koncentrációs táborba került, ahol végül Himmler parancsára kivégezték néhány nappal a tábor felszabadulása előtt.

Ebben az időszakban sok régi sérelemért is benyújották a számlát. Az Abwehr egyik jogi szakértője, Hans von Dohnanyi annak idején segített felfedni a Gestapo 1938-as machinációit Blomberg tábornok diszkreditálására. A Gestapo most meg kívánta ezt bosszulni, mivel bizonyítékok merültek fel Dohnanyi és az egyik összeesküvő kapcsolatára. Letartóztatták, és a szokásos kegyetlen Gestapo-vallatásnak vetették alá. Tudva, hogy nem fogja sokáig bírni a megpróbáltatásokat, Dohnanyi elrendezte, hogy felesége egyik látogatáskor csempésszen be

diftéria bacilusokat a börtönbe. Azt remélte, hogy a súlyos betegség véget vet majd a további kihallgatásoknak. A Gestapo azonban azzal reagált, hogy a sachsenhauseni koncentrációs táborba vetette, ahol 1945 áprilisáig tartották. Amint a háború a végéhez közeledett, rendeztek neki egy rövid kirakatpert a szokásos végkimenettel: elkerülhetetlen halálos ítélet és akasztás. Akkorra már olyan beteg volt, hogy a hordágyon ülő helyzetbe feltámasztva akasztották fel.

1944 végére a Gestapo és az SD gyakorlatilag korlátlan hatalmat gyakorolt Németországban, ahogy Hitler őrültsége akadálytalanul tombolt. A civil lakosság egy része félelemben élt, nehogy tanújelét adja a győzelembe vetett hit legkisebb megingásának is egy óvatlan beszélgetésben, aminek a rettegett éjszakai kopogás és a letartózatás lehetett a következménye.

Az Einsatzgruppék

Az RSHA hírhedt „bevetési csoportjai" voltak kétségkívül a legvészjóslóbb szervezetei a náci biztonsági gépezetnek. A történelem kevés más szervezete vívott ki ilyen kétes hírnevet a legrémesebb atrocitásokkal, amit valaha is elkövettek.

A Sicherheitspolizei (biztonsági rendőrség) és a Gestapo ügynökeinek egy csoportjából hozták létre, akik szorosan együttműködtek az osztrák rendőrséggel a náciellenes elemek letartóztatásában Ausztria 1938-as annektálása után. Csehszlovákia 1939. márciusi megszállása után aztán továbbfejlesztették az egységeket, mikor is két különleges parancsnokságot (Einsatzstäbe) hoztak létre ugyanilyen feladattal.

A bevetési csoportok Lengyelországban

Amikor Hitler 1939 szeptemberében lerohanta Lengyelországot, a megszálló csapatok mind az öt német hadseregéhez csatoltak egy-egy ilyen egységet, egy hatodik pedig Posen székhellyel működött. Az Einsatzgruppe I a 14. hadsereghez, az Einsatzgruppe II a 10. hadsereghez, az Einsatzgruppe III a 8. hadsereghez, az Einsatzgruppe IV a 4. hadsereghez, az Einsatzgruppe V pedig a 3. hadsereghez tartozott. Minden Einsatzgruppe 100 fős Einsatzkommandókra oszlott.

A teljes hadiövezetben és a közvetlenül a front mögött lévő területeken a kommandók a hadsereg parancsnoksága alá tartoztak, a hátországban azonban nem szólhatott bele a tevékenységükbe. A hadsereg úgy tudta, hogy a kommandók feladata a németellenesség elfojtása

a front mögött, a nemkívánatos elemek letartóztatása és a szabotázs megakadályozása. Valójában Himmler a lengyel értelmiség teljes kiirtását bízta rájuk.

Himmler úgy számított, hogy ha Lengyelország legjobb koponyái és legrátermettebb vezetői már nincsenek, a lengyel nép alázatos szláv tömeggé válik a náci uralom alatt. A hadsereg által ellenőrzött területeken a kommandóknak óvatosan kellett eljárniuk, de ahol nem korlátozta őket semmi, nyíltan folyt a tömeggyilkosság. Amikor kiirtották első számú áldozataikat, teljes haragjukkal a lengyel zsidók ellen fordultak, s az eredmény rettenetes volt.

Mikor teljessé vált a Lengyelország feletti győzelem, a megszállt területeket katonai körzetekre osztották a hadsereg ellenőrzése alatt. A magas rangú katonai parancsnokok nagyon rossz néven vették Himmler halálosztagainak viselkedését. A legbotrányosabban az Einsatzgruppe *z.b.V. von Woyrsch* tevékenykedett a kegyetlen SS-Obergruppenführer Udo von Woyrsch vezetésével, aki már Szilézia zsidó lakosságát is megtanította rettegni. 1939. szeptember végére a hadsereg már annyira fel volt háborodva Woyrsch embereinek kegyetlenségétől, hogy a Dél Hadseregcsoport parancsnoka, von Rundstedt tábornok követelte a zsidóellenes intézkedések azonnali felfüggesztését, és kijelentette, hogy a hadsereg nem tűri tovább a csoport jelenlétét. Hitler azzal vágott vissza, hogy eltörölte a katonai közigazgatást, és Gauleiterekre (körzetvezetőkre) bízta a náci uralom megvalósítását a megszállt Lengyelországban. Forster körzetvezetőt Nyugat-Poroszországba, Greiser körzetvezetőt a Wathegaunak átkeresztelt Poznanba, Wagner körzetvezetőt az újonnan összevont Sziléziába és Felső-Sziléziába nevezték ki, Hans Frank pedig

FENT: Egy koncentrációs tábor rabszolgamunkásai. Himmler és SS-béli tanítványai, különösen Oswald Pohl, az SS Gazdasági és Adminisztratív Osztályának feje, hamarosan rájöttek, hogy a több ezer táborlakót gyárakban lehetne dolgoztatni a háborús erőfeszítések előmozdítására. (Himmler kibővítette a „társadalomellenesek" listáját a csavargókkal, koldusokkal és selyemfiúkkal, akiket szintén le lehetett tartóztatni, hogy ingyen munkaerőt szolgáltassanak az SS gazdasági vállalkozásaihoz.) Ily módon az SS rendkívül gazdag szervezetté vált, nem kis mértékben a foglyoktól elvett arany és ékszer hatalmas mennyisége folytán. Az SS gazdasági tervei érdekében Pohl amellett foglalt állást, hogy ne verjék a foglyokat, jobb ételt és ruhát kapjanak, ami jobb munkára fogja ösztönözni őket. A foglyok azonban mégiscsak rabszolgák maradtak, akiket az őrök a legkisebb vétségért is kegyetlenül megvertek.

LENT: Az SS sok ezer rabszolgamunkást szó szerint halálra dolgoztatott. A legtöbb koncentrációs tábori rab számára nyáron hajnali 4 és 5 óra között kezdődött a nap, télen pedig 6 és 7 óra között. Egy zablevesből álló reggeli és a névsorolvasás után a munkacsoportok kimentek a főkapun, miközben minden rabnak meg kellett emelnie a sapkáját a kapura írt jelszó előtt tisztelgésképpen. Ezután eszeveszett tempóban kellett dolgozniuk késő délutánig, amikor kaptak egy második tál zablevest. A munkanap nyáron 8-kor, télen 5-kor ért véget. Azok számára, akik nem haltak meg a kimerültségtől, folytatódtak a gyötrelmek. Az esti névsorolvasás különösen kegyetlen dolog volt, mert órákig kellett állni a legnagyobb hidegben is, míg az őrök össze nem számolták a foglyokat. A túlélők ekkor megehették a „vacsorát", egy parányi darab kenyeret, esetleg egy kis margarint és egy kanál túrót. Ilyen volt a munkások élete Himmler birodalmában.

Lengyelország többi, Generalgouvernement-nak nevezett területének irányítója lett.

A Gauleiterek irányítása alatti területek újra az Einsatzgruppék szabad prédájává váltak. Most már állandó Gestapo Leitstelle (irányítóközpont) és SD Abschnitt (körzet) néven szerepeltek, és a helyi biztonsági rendőrség ill. SD-parancsnok alá tartoztak, aki viszont közvetlenül az RSHA-nak tartozott felelősséggel. Pontosan ennek megfelelő felépítés szerint szerveződtek az Ordnungspolizei egységei is. Minden SS- és rendőrségi funkció egy magasabb SS- és rendőrparancsnok (HSSPF) alá tartozott.

A hadsereg azonban még nem ismerte el a vereségét a lengyelországi Einsatzgruppékkal szembeni harcban. Von Rundstedt tábornok tiltakozásképpen lemondott, s helyébe Johannes Blaskowitz tábornok került, akit keményebb fából faragtak. Himmler népirtó programjának gyors kiszélesedése végül cselekvésre kényszerítette Blaskowitzot. Összeállított jó pár jelentést az Einsatzgruppék által elkövetett atrocitásokról, és elküldte őket Hitlernek, kifejezve a hadsereg heves ellenérzését. Hitlert felbőszítette Blaskowitz „beavatkozása" a nem katonai ügyekbe. Blaskowitzot azonban ez nem tántorította el, és a későbbiekben még kritikusabb hangvételű jelentéseket küldött. 1940 februárjára odáig fajultak a dolgok, hogy Blaskowitz jelentéseiben nyíltan kifejezésre juttatta a katonaság körében tapasztalható iszonyt, sőt gyűlöletet az Einsatzgruppék tevékenysége iránt. Kijelentette, hogy minden egyes katona „fel van háborodva, és undorodik" ezektől a bűnöktől. Állítólag még Hitler főhadiszállásán is előfordult, hogy a hadsereg tisztjei nem voltak hajlandók kezet fogni az SS-vezetőkkel.

A Szovjetunió megrohanása

Ekkor Frank körzetvezető közbenjárt Hitlernél, és személyesen kérte Blaskowitz eltávolítását. Hitler boldogan tett eleget a kérésnek, s eltávolította a bajkeverő Blaskowitzot és vezérkarát a megszállt területekről, látszólag azért, hogy készülhessen a nyugati hadjáratra. Himmler halálosztagai ismét szabadon garázdálkodhattak a megszállt területeken, halált és pusztulást hozva a helyi lengyel és zsidó lakosságra, elhajtva őket otthonaikból és helyükre fajilag megfelelő népi német telepeseket költöztetve.

Bár az Einsatzgruppék tevékenysége Lengyelországban rettenetes volt, még rosszabb idők következtek, mikor Hitler ismét rászabadította keletre katonai erejét. Ez alkalommal – 1941 közepén – egykori szovjet szövetségese ellen fordult. Kezdetben négy Einsatzgruppét vetettek be: az Einsatzgruppe A-t az Észak Hadseregcsoport által ellenőrzött területeken, az Einsatzgruppe B-t a Közép Hadseregcsoport területén, az Einsatzgruppe C-t és D-t pedig a Dél Hadseregcsoport területén. A háború előrehaladtával további négyet hoztak létre: az E-t, a G-t, a H-t és az Einsatzgruppe *Kroatien* névre hallgató egységet.

Ezek az egységek az Oroszországba benyomuló csapatok mögött haladtak, hogy megöljenek mindenkit, aki a listájukon szereplő kategóriákba tartozik, azaz a politikai biztosokat, az NKVD-ügynököket, a náciellenes németeket, a partizánokat és mindenkit, aki segíti őket, a zsidókat, a felkelőket és a „nemkívánatos elemeket". Ebbe az utolsó kategóriába aztán mindenki belefért, ami lehetővé tette, hogy megöljenek bárkit, akit csak akarnak. Sokszor sikerült nekik maguk mellé állítani a helyi antiszemita elemeket, hogy segítsenek a zsidók üldözésében és meggyilkolásában. Az elfoglalt területeken Lengyelországhoz hasonlóan állandó biztonsági rendőrségi és rendfenntartó szerveket hoztak létre.

Még a Szovjetunió lerohanása előtt eldőlt, hogy az Einsatzgruppék csak mozgásuk, elhelyezésük és ellátásuk szempontjából tartoznak majd a hadsereg fennhatósága alá. Minden más esetben csak akkor korlátozhatta a hadsereg a tevékenységüket, ha az ténylegesen ütközött a hadműveletekkel. Más szóval ismét szabad kezet kaptak.

Heydrich utasításai

Az RSHA főnöke, Heydrich SS-Obergruppenführer azzal a figyelmeztetéssel küldte akcióba embereit, hogy „a kommunista funkcionáriusokat és aktivistákat, a zsidókat, a cigányokat, a szabotőröket és az ügynököket olyan személyeknek kell tekinteni, akik puszta létüknél fogva veszélyeztetik a csapatok biztonságát, ezért minden további nélkül ki kell őket végezni". Olyan szorosan haladtak a kommandók a harcoló csapatok nyomában, hogy gyakran velük egyszerre hatoltak be az elfoglalt városokba és falvakba, és szinte azonnal megkezdték szörnyű tevékenységüket.

Kezdetben sok zsidó fájdalmasan tájékozatlan volt az őket érintő náci politika valódi természetét illetően, és felszabadítót látott a megszálló németekben, akik elűzik a gyűlölt kommunistákat. A kommandók gyorsan eloszlatták ezt az illúziót, s egyaránt alkalmaztak fondorlatot és nyers erőszakot céljuk, a zsidók elpusztítása érdekében. Minszkben például az Einsatzgruppe C hirdetményeket tett közzé, értesítve a zsidó lakosságot, hogy jelentkezzenek másik lakóhelyre való áttelepítés céljából. Mintegy 30.000 gyanútlan civil jelentkezett, akiket azonnal elszállítottak és kivégeztek.

Mire eljött a Szovjetunió elleni háború első tele, az Einsatzgruppék csaknem félmillió zsidót öltek meg. Egyedül az Einsatzgruppe A meggyilkolt majdnem negyedmilliót, a B körülbelül 45.500-at, a C 95.000-et és a D 92.000-et. Az Einsatzkommandók mögött jöttek a rendőrségi és kisegítő önkéntesek a megszállt területekről, hogy elbánjanak minden csavargóval, aki elkerülte a kommandók figyelmét, és szörnyű verseny kezdődött a legtöbb kivégzést jelentő egység kitüntető címéért.

A hadsereg és a Waffen-SS harcoló csapatai, akiket a helyi lakosság sok esetben felszabadítóként üdvözölt, hamarosan úgy találták, hogy az egykor barátságos lakosok készségesen segítik a partizánokat, s baráti érzéseik gyűlöletté változtak az Einsatzkommandók kárhozatos tevékenysége nyomán.

Olyan iszonyatosak voltak ezeknek az embereknek a tettei, hogy a gyilkosok idegei is kezdtek kikészülni, ahogy elméjük tiltakozott a rémségek ellen. Sokan öngyilkosok lettek, sokan pedig csak az érzékeiket eltompító ital segítségével tudtak tovább működni. Himmler mindössze azzal reagált, hogy buzdította embereit, legyenek kemények, és acélozzák meg lelküket, hogy végre tudják hajtani nehéz feladatukat.

A partizánok elleni háború

Az Einsatzgruppék a partizánok elleni háborúban is részt vettek, ugyanis Himmler megörült, hogy ezeknek az egységeknek a valódi természetét álcázni tudja a front mögötti területek biztosításának jelentős feladatával. A helyzet azonban odáig fajult, hogy még a Gauleiter is panaszt emelt a túlkapások miatt. A kommandók egy zsidónak sem kegyelmeztek, még azoknak sem, akik szakképzettségük folytán szolgálhatták volna a német háborús erőfeszítéseket. Volt, hogy még a közismerten antiszemita belorussziai Gauleiter, Wilhelm Kube is kikelt magából, mikor meghallotta, hogy német zsidókat akarnak a területére szállítani a birodalomból kivégzésre. Kubénak feltehetően nem volt lelkifurdalása az orosz zsidók tömegeinek meggyilkolása miatt, de az már túl sok volt neki, hogy német zsidókat gyilkoljanak meg az ő körzetében, akik közül még többen harcoltak a német hadseregben az I. világháborúban, és kitüntetést is kaptak érte. Személyes védelme alá vette hát ezeket az embereket. Kube nem volt ezzel egyedül, és egyre több Gauleiter kezdett közbelépni „saját" zsidói érdekében. Kube még információkat is szivárogtatott ki az SD tervezett rajtaütéseiről a zsidók lakta területek ellen, hogy lehetővé tegye a leendő áldozatoknak a menekülést.

A zsidók szerencsétlenségére és Himmler nem kis örömére Kubét megölte egy bomba, amelyet orosz szolgálólánya, a partizánok ügynöke helyezett el a lakásában. Ekkorra azonban a mozgékony Einsatzgruppék szerepe a zsidókérdés ún. „végső megoldásában" már leáldozóban volt. Szerepüket átvették a helyhez kötött halálgyárak, a koncentrációs táborok.

Az Einsatzgruppék egyenruhája

Érdemes megjegyezni, hogy bár Himmler halálosztagainak hivatalos elnevezése az *Einsatzgruppe der Sicherheitspolizei und des SD* volt, tagjaiknak becslések szerint alig három százaléka volt az SD tényleges tagja. Hogy meg lehessen különböztetni őket más katonai és rendőri egységektől, az SD csukaszürke egyenruháját kellett viselniük. Gyakorlatilag mintegy 35 százalékuk volt SS-tag, 20 százalékuk rendőr, 10 százalékuk tartozott a Gestapóhoz és 5 százalék a Kripóhoz. Kis számban volt köztük a hadsereg kötelékébe tartozó egyén is, valószínűleg adminisztratív szerepkörben. El kell mondani azonban, hogy a kivégzések résztvevőiről „munka közben" készült fényképeken a hadsereg rangjelzéseit viselő katonák is láthatók. Nem kizárt tehát, hogy a hadsereg tagjainak is volt közük a gyilkosságokhoz.

Az RSHA funkciói közé tartozott –

legalábbis a háború első hónapjaiban – a vámhivatalok feltöltése a Gestapo embereivel. Ezek a gestapósok csukaszürke egyenruhát viseltek, és csak *Grenzpolizei* (határrendőrség) feliratú karszalagjuk különböztette meg őket. Valószínűleg Németország keleti határait kellett biztosítaniuk 1941 végén történt feloszlatásukig.

Heydrich másik kisebb egysége volt a *Stab RFSS Kriminal Kommando*. Ez a biztonsági rendőrség keretében működő válogatott egység adta a vezető náci személyiségek, köztük Hitler védőőrizetét. Hitler testőrsége, az *SS Leibstandarte Adolf Hitler* harcoló alakulattá vált, így Hitler és vezérkara biztonsága az RSHA feladata lett, bár a testőrség legénységének egy része még mindig a *Leibstandarte* kötelékébe tartozott. Hitler személyes biztonságáért Hans Rattenhuber SS-Brigadeführer felelt, aki Hitler haláláig vele maradt a bunkerben. Az ő különítményének tagjai próbálták meg elégetni Hitler holttestét.

Utazás közben, mikor felkereste a különböző főhadiszállásokat, mikor nyilvánosan megjelent, vagy bármikor, amikor potenciálisan veszély fenyegette, Hitler biztonságáért a *Führer-Begleitkommando* (a Führert kísérő kommandó) felelt, amelyhez szintén tartoztak a *Leibstandarté*tól kirendelt katonák.

Bár Hitler élete végéig megtartotta lojális SS testőreit, főhadiszállása mindennapos őrzése és a Führer kísérése végül a *Führer-Begleitbrigade*, egy elit katonai alakulat feladata lett, amely később a *Leibstandarté*hoz hasonlóan teljes harcoló hadosztállyá nőtte ki magát.

A Gestapo

A Geheime Staatspolizei (titkos államrendőrség) az egyik leghírhedtebb rendőri szervezet volt az 1930-as és 1940-es években. A háború utáni szatírák és tv-komédiák kedvenc bőrkabátos figurája távolról sem volt humoros alak Németországban vagy a megszállt területeken a Harmadik Birodalom korában.

Eredetileg a Gestapo csak Poroszország titkos államrendőrsége volt. A Hermann Göring által létrehozott berlini székhelyű szervezet kezdetben szálka volt az SS szemében. Egyik korai parancsnoka, Arthur Nebe idején a Gestapo ügynökei letartóztattak olyan SS-tagokat, akik már többször is áthágták hatáskörüket. A Gestapót végül annak a Heinrich Müller SS-Gruppenführernek a parancsnoksága alatt kényszerítették térdre, akinek a neve a Gestapo szinonímájává vált, s akit csak „Gestapo Müllernek" emlegettek. Müller a Harmadik Birodalom ellenségeinek lelkes üldözője lett.

A Gestapo feladata a felforgató elemek felkutatása volt. A „közönséges" bűnözés elleni harchoz nem sok köze volt, az a Kripo és az Orpo hatáskörébe tartozott.

Az után a rövid időszak után, amikor az állam két fő biztonsági szervezete szemben állt egymással, a Gestapo szorosan együttműködött az SD-vel. Az SD elsősorban begyűjtötte az információkat a felforgató elemekről, a Gestapo pedig letartóztatta őket. Alacsonyabb rangú Gestapo-tisztek hét napig tarthatták előzetes őrizetben az embereket, míg a Geheime Staatspolizeiamt (Titkos Államrendőrségi Hivatal, Gestapa) korlátlan ideig elrendelhette az áldozatok fogva tartását a koncentrációs táborokban.

Mint a legtöbb más biztonsági szervnél, az alkalmazottak között itt is voltak egyetemi tanárok, akik inkább csellel és meggyőzéssel, pszichológiai módszerekkel szereztek információt vagy kényszerítettek ki vallomást, de voltak kegyetlen gazfickók is, akik boldogan alkalmaztak szinte középkori kínzási módszereket. A német társadalom néhány kiemelkedő képviselője a Gestapo karmai közé kerülve szerencsésen az előbbiek elé került, míg sok más a gazfickók áldozata lett.

A Gestapo a megszállt területeken is képviseltette magát. Egyedül Franciaországnak volt nagyobb Gestapo főhadiszállása Párizsban a 17 regionális hivatal mellett, melyek az ellenállás és a zsidó közösség tagjai ellen léptek fel. Minden koncentrációs táborban volt a Gestapónak képviselője.

Kriminalpolizei

A bűnügyi rendőrség vagy Kripo Németország hivatásos nyomozóit tömörítette. Polgári ruhát viseltek, és főleg a komoly bűnügyekkel (mint például a gyilkosság, a nemi erőszak és a gyújtogatás) foglalkoztak. A Kripo nem volt oly nyíltan politikai szervezet, mint a Gestapo, de voltak ügyek, amelyekben a két szervezet nyomozása fedte egymást. Elég nagy mozgás is volt a kettő között. Kripotisztek dolgoztak másodállásban a Gestapónak, néha átirányították őket, vagy csak segítettek a Gestapónak a nyomozásban.

Háború esetén a súlyos bűnök elkövetésének természetesen nagyobb az esélye például elsötétítéskor vagy bombatámadások után, amely a társadalom bűnöző elemeinek jó lehetőséget biztosít. Minden háborús gazdaságban rendkívüli módon megszaporodik a lopások száma az elkerülhetetlenül létrejövő feketepiac ellátására. A Kripónak így sok dolga akadt a háború éveiben, de a törvénytisztelő német átlagpolgár életére nem volt nagy befolyással. Semmiképp sem nagyobbal, mint békeidőben. Valószínű, hogy a háborús Németország tudathasadásos légkörében minden civil ruhás rendőr félelmet keltett, mert mindenki azt feltételezte róla, hogy a Gestapo embere. Olyan félelmet és gyűlöletet váltott ki az emberekből, amilyet a Gestapo léte indokolttá tett.

Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt

Az SS gazdasági és adminisztratív hivatala 1942 márciusában jött létre Oswald Pohl SS-Obergruppenführer vezetése alatt. Működése során a következő öt fő szekciót alakította ki:

Amt A – pénzügyek, jogi ügyek, adminisztrációs ügyek.
Vezetője Fanslau SS-Brigadeführer
Amt B – ellátás, adminisztráció és felszerelés.
Vezetője Lörner SS-Gruppenführer
Amt C – munkák és épületkarbantartás.
Vezetője Kammler SS-Gruppenführer
Amt D– koncentrációs táborok.
Vezetője Glücks SS-Gruppenführer
Amt W – gazdasági ügyek

A WVHA volt tehát felelős az általános SS fentebb csoportosított ügyeinek intézéséért. Mire azonban a háború kitört, az általános SS az SS-Verfügungstruppe, a majdani Waffen-SS felemelkedésével párhuzamosan veszített a jelentőségéből. A Waffen-SS hadosztályok adminisztrációja önmagában is hatalmas munka volt. Ráadásul az SS-Totenkopfverbände, azaz a halálfejes osztagok – köztük a koncentrációs tábori osztagok – szintén a WVHA alá tartoztak, bár az adminisztráció és az ellátás megkönnyítésére már 1941-től átvette őket a fegyveres SS. 1944 elején, amikor az Ordnungspolizei adminisztratív parancsnokságát kibombázták a szövetségesek, a WVHA látta el ezeket az adminisztrációs feladatokat is.

A fegyveres-SS finanszírozását bonyolította az a tény, hogy állami szervnek tekintették, így a birodalmi pénzügyminisztériumtól kapott támogatást, és ez is ellenőrizte a költségvetését. Az általános SS-t viszont az NSDAP szervének tekintették, és a párt kincstárnoka, Franz Xaver Schwarz alá tartozott, aki sokkal liberálisabban látta el pénzalapokkal, mint a minisztérium a fegyveres-SS-t.

Így az a furcsa helyzet állt elő, hogy a fronton harcoló Waffen-SS hadosztályok költségvetését szigorúan ellenőrizték, míg az általános SS-t, melynek szerepe a háborús erőfeszítésekben jóval kisebb volt, nem igazán sújtotta pénzügyi korlátozás.

A WVHA fenntartott egy saját SS közigazgatási iskolát alkalmazotti utánpótlásának biztosítására, és saját ellátásáról is neki kellett gondoskodnia az SS-Führungshauptamttal (a teljes SS vezetési főhivatalával) összhangban. Az FHA gondoskodott a fegyverekről és a lőszerről, a WVHA pedig az étkeztetésről, az egyenruhákról és a személyes felszerelési tárgyakról.

Az SS már a háború előtt is belebocsátkozott gazdasági vállalkozásokba. Ezek kezdetben csak viszonylag kis vállalkozások voltak, mint például az allachi porcelángyár vagy az Apollinaris ásványvízüzem. Amikor azonban a háború elkezdődött, Himmler ölébe hullott számtalan és igen sokféle üzem, amelyeket ki lehetett fosztani, ugyanakkor korlátlan számban állt rendelkezésére rabszolgamunkaerő is a megszállt országok leigázott lakosságából.

Az SS nemcsak a háborús erőfeszítések szempontjából fontos javak termelésében volt érdekelt. Himmler hatalomvágya folytán az SS rátette a kezét a mezőgazdaságtól az erdőgazdaságon át a halgazdaságokig mindenre. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a német átlagpolgár tudatában volt az SS egyre növekvő befolyásának a gazdasági életben. Valójában az SS gyakran nagy gonddal titkolta, hogy érdekelt egy-egy üzletben, mivel

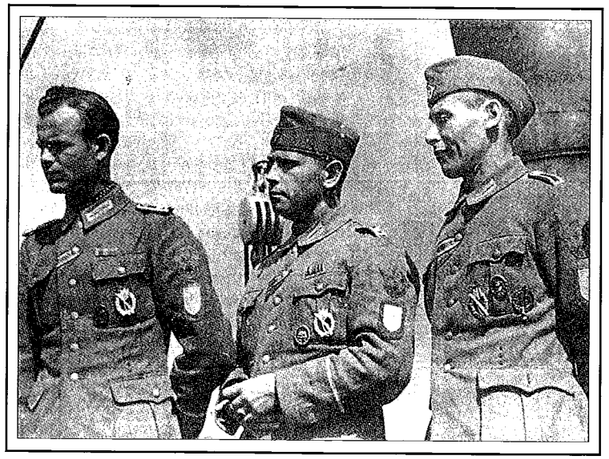

LENT: Egy rendőri ezred tagjai Oroszországban. Az elsősorban a partizánok ellen, valamint a zsidók és a politikai foglyok meggyilkolására létrehozott egységek 45 év fölötti férfiakból, még nem hadköteles korú ifjakból és frontszolgálatra már nem alkalmas sebesült veteránokból álltak. Himmler kisegítő rendőri egységeket is hozott létre a „barbár népek", a lettek, litvánok, észtek és lengyelek soraiból a zsidók összegyűjtésére. A képen látható férfiak szokatlan módon harci jelzéseket viselnek.

LENT:
A Hitlerjugend 12. SS-páncéloshadosztály toborzóplakátja. Hitler és az SS nagy súlyt fektetett arra, hogy a német fiatalokat átitassa a nemzetiszocializmus eszmével. Ha a hadosztály teljesítményét vesszük alapul, akkor sikerrel is jártak. A Führernek nem voltak fenntartásai a német fiatalokkal szemben. Ahogy Himmlernek egyszer kijelentette: „A Hitlerjugendtől jött fiúk fanatikus harcosok... Ezek a fiatal német legények – pedig van köztük, amelyik még csak 16 éves – fanatikusabban harcolnak, mint idősebb bajtársaik."

a párt vezetését aggasztotta az SS növekvő hatalma és befolyása, a megszállt területek kifosztásából eredő gazdagodás.

Magában Németországban is egyre több üzem került az SS kezébe. 1945-re 500 különböző üzleti vállalkozást ellenőrzött, köztük a német üdítőital-ipar nagy részét. A ma népszerű üdítőitalok közül legalább egy a Harmadik Birodalom időszakában is virágzó vállalkozás terméke.

Az allachi porcelángyár

A München melletti Allach porcelángyárának megszerzése az egyik legérdekesebb példája annak, ahogy az SS behatolt a kereskedelem és a művészet világába. A gyár kis magánvállalkozásként alakult 1935-ben. Himmler vezérkara okos gondolatnak találta egy porcelángyár megszerzését, ismerve vezetőjük odaadását az árja misztika iránt, és elszántságát a maga által elképzelt germán kultúra elterjesztésére német földön. Jól is gondolták, mivel a német porcelán világhírű volt. A meisseni és a drezdai gyárak régi hírnévnek örvendtek kiváló minőségű termékeik folytán. Ha saját gyára van, az SS olyan tárgyakat tud majd előállítani, amelyek összhangban vannak a germán művészet általa elképzelt irányával. A „náci művészet" kissé ízléstelen voltát ismerve talán meglepő, de az allachi gyár valóban a legjobb minőségű termékeket állította elő. A finoman kivitelezett, részletgazdag és csodálatos mázazású allachi porcelán kiállja az összehasonlítást a világ legjobb porcelánjaival is.

Himmler személyes vezérkarában (Stab-RFSS) volt egy részleg, amely a művészeti és építészeti ügyekkel foglalkozott. Diebritsch professzor, SS-Obersturmbannführer vezette, aki maga is meglehetősen elismert művész volt. Ez a részleg szerezte meg 1936-ban az allachi gyárat.

Dachau foglyai a gyárban

Az SS azonnal átkutatta Németországot a legmagasabb szintet képviselő művészek után, hogy Allachba vigye őket dolgozni. Kevesen lettek volna olyan meggondolatlanok, hogy elutasítsák a Reichsfürer-SS „meghívását", így hamarosan az allachi gyárnak dolgoztak olyan mesterek, mint Theodor Karner professzor és Fichter professzor a drezdai állami porcelángyártól. Diebitsch professzor, SS-Obersturmbannführer szintén bekapcsolódott a munkába művészként és gyárigazgatóként egyaránt.

A művészi porcelánmunkák mellett a gyár előállított olyan hétköznapi, alapvető cikkeket is, mint a fajanszedények. Ahogy nőtt a termelés, az allachi gyár hamarosan kinőtte kis telephelyét. Elhatározták hát, hogy ideiglenesen Dachauba költöztetik, a koncentrációs tábor közelébe. Néhány táborlakót alkalmaztak is az új gyárban. Úgy látszik, semmi feljegyzés nem született az ottani munkakörülményekről, de akármilyen szigorúak voltak is, mindenképpen jobbak lehettek, mint a táboron belüliek.

Míg a termelés Dachauban folytatódott, az eredeti gyárat kibővítették és modernizálták, s a termelés 1940-től újra itt zajlott. Az volt a terv, hogy minden termelőüzemet jelentősen kibővítenek, s bemutatótermeket nyitnak Berlinben és más nagyvárosokban. A háború azonban megakadályozta e nagyszabású tervek megvalósítását.

Mind Hitler, mind Himmler nagy érdeklődéssel kísérte az allachi üzem munkáját, hiszen a termékeket nagy százalékban az RFSS törzse részére tartották fenn. Ezeket a Reichsfürer-SS személyes ajándékként adta vezető funkcionáriusoknak vagy jutalomként magukat kitüntető SS-tiszteknek és katonáknak. Willi Kment SS-Sturmbannführer például a *Kardforgató* mesésen kivitelezett szobrát kapta Himmler személyes munkatársaként teljesített kiváló munkájáért.

Bár az allachi porcelánszobrok zöme fehér mázas volt, egy részüket, amelyet kereskedelmi forgalomba szántak, festették is. A festett darabok kivitelezése is rendkívüli, de talán nélkülözik a fehérek nemes egyszerűségét.

Hitler Harmadik Birodalmának fennmaradt kellékei közül talán az allachi porcelán a legkeresettebb. Az eredeti, ép darabok igen magas áron kelnek el. Bár néhány allachi munka, mint például a lovas SS-tiszt vagy az SS zászlóvivő

nyilvánvalóan náci eredetű, a termelés zöme nem hordoz politikai tartalmat. Népviseletes alakok, például bajor parasztok készültek olyan kiemelkedő történelmi figurák, mint Nagy Frigyes társaságában, valamint finom állatfigurák, Lassie tipusú skót juhászkutyák és Bambi típusú őzikék. Ezeket az egyedi allachi védjegy, az összekapcsolódó SS Sigrúnák alapján lehet azonosítani. Mindössze ez utal e nagyszerű német porcelán szomorú múltjára.

Halál a rabszolgamunkások között

Himmler tisztában volt a koncentrációs táborok lakóinak mint munkaerőnek az értékével gazdasági vállalkozásai szempontjából, ezért elrendelte, hogy rostálják ki a WVHA számára hasznos képességekkel rendelkező egyéneket, sőt még arról is gondoskodott, hogy ezek az emberek valamivel jobb bánásmódban és ellátásban részesüljenek. Vitatható, milyen mértékig teljesítették utasításait, hiszen a becslések szerint mintegy 500.000 rabszolgamunkás halt meg a kegyetlen bánásmód következtében.

A koncentrációs táborokból Himmler hozzájutott a legváltozatosabb képzettségű munkaerőhöz, ráadásul igen nagy létszámban. Több esetben az egész vertikum – a nyersanyagtól a gyártáson és elosztáson át egészen a fogyasztásig – az SS kezén volt valamilyen módon. Mindez természetesen nem maradt titokban, és a párt sok magas rangú funkcionáriusa próbálta korlátozni ezt a terjeszkedést.

Amikor azonban a kormány bevezetett egy korlátozást az SS hatalomátvétel megakadályozására, kimondva, kiknek a tulajdonában lehet egy-egy ipari üzem, Pohl fedőszervként egyszerűen alapított egy konszernt, és sok cég, amelynek tulajdonosai látszólag közönséges német üzletemberek voltak, mégis az SS kezére került.

Amikor a háború 1939 szeptemberében kitört, négy fő gazdasági konszern volt az SS irányítása alatt: a Deutsche Erd- & Steinwerke GmbH, amelynek 14 kőfaragó üzem és kőfejtő volt a tulajdonában; a Deutsche Ausrüstungswerke, amely a koncentrációs táborok összes üzeme és gépparkja fölött rendelkezett; a Deutsche Versuchsanstalt für Ernährung und Verpflegung, amely Himmler egyik személyes vesszőparipájával, az élelmiszer- és táplálkozáskutatással foglalkozott; és a Gesellschaft für Textil- und Lederverwertung, amely a rabok munkáját igénybe véve javította a használt egyenruhákat és katonai felszerelést.

A WVHA részlegeit a háború alatt sokszor olyanok irányították, akik nácik sem voltak, de még a nemzetiszocializmus elvei vagy Himmler fajelméleti nézetei iránt sem érdeklődtek túlságosan. Ilyen volt például dr. Hans Hohberg, az Amtsgruppe W vezetője. Nem volt tagja sem a náci pártnak, sem az SS-nek. Egyszerűen kapitalista kizsákmányoló volt, aki szívesen megragadta a kínálkozó lehetőségeket a maga céljai előmozdítására.

Az Amtsgruppe W a következő részlegekből állt:

Amt I – Feltárások és kőfejtők

Deutsche Erd und Steinwerke GmbH, Mummenthey SS-Obersturmbannführer vezetésével. Ez a részleg a következő termelőhelyeket takarta:

Amt I/1 – Téglagyárak. A buchenwaldi, a neuengammei, a sachsenhauseni és a stutthofi koncentrációs táborokban mindenütt gyártottak téglát.

Amt I/2 – Kőfejtők. Gránitot bányásztak Gross-Rosenben, Mauthausenben és Natzweilerben, ahol később palaolaj-lepárló is működött. Követ bányásztak Rotauban és Linzben.

Amt I/3 – Porcelán és kerámia. A legismertebb ezek közül a gyárak közül a híres allachi konszern volt, de a Cseh-Morva Protektorátusban is működtek hasonló üzemek.

Amt II – Építőanyagok

Építőanyag- és cementgyárak Bobermin

SS-Obersturmbannführer irányítása alatt.

Amt II/1 – Építőanyagok: Posen, Bielitz és Zichenau

Amt II/2 – Cement. Az auschwitzi koncentrációs tábor szolgáltatta a legtöbb munkaerőt a golleschaui cementműveknek.

Amt II/3 – Kelet. A Szovjetunió lerohanása után az SS jelentős számú szovjet vállalkozásra tette rá a kezét, s ezek ennek a hivatalnak a fennhatósága alá kerültek.

Amt III – Élelmiszeripar

Amt III/1 – Ásványvíz. A Sudetenquell, a Mattoni és az Apollinaris cégek a Rheinglassfabrik palackkészítő üzemmel együtt szintén SS-kézben voltak.

Amt III/2 – Hús. Az auschwitzi, a dachaui és a sachsenhauseni koncentrációs táborokban húsfeldolgozás is folyt.

Amt III/3 – Kenyér. Auschwitz, Dachau, Hertogenbosch, Lublin, Plasnow és Sachsenhausen koncentrációs táborai nagy forgalmú pékségeket működtettek.

Amt IV – Német felszerelés

Amt IV/1 – Hadfelszerelés. Az SS-nek két fő feladata volt a hadifelszerelés előállításában. Először is megvoltak a saját üzemei a fegyverek készítésére, a fegyverek és a felszerelés javítására és az ócskavas újrafeldolgozására.
A legtöbb ilyen üzem olyan táborokban volt, mint Auschwitz, Neuengamme, Dachau és Sachsenhausen.
Ráadásul az SS szolgáltatott munkaerőt a táborokból szerződéses alapon az alkatrészgyártáshoz olyan cégeknek, mint a Messerschmitt, a Heinkel és a Junkers.

Amt IV/2 – Asztalosmunkák.
A legtöbb táborban nagy mennyiségű bútort készítettek mind katonai, mind – bizonyos mértékig – civil használatra.

Amt IV/3 – Ruházat. Sok ruhagyárat létesítettek a táborokban, ahol egyenruhákat varrtak a rendőrség és az SS részére. Ezekben rang- és csapatjelzéseket is állítottak elő.
Az SS központi egyenruha- és rang-ill. csapatjelzésraktára Dachauban volt.
Szövött felszerelési tárgyakat, például álcázóhálókat, öveket, hevedereket készítettek szerződéses alapon a Wehrmacht részére is.

Amt V – Mezőgazdaság, erdőgazdaság és halgazdaság

Amt V/1 – Élelmiszerek és táplálkozás. Fajelméletei mellett Himmler arról is híres volt, hogy élénken foglalkoztatta az „alternatív gyógyászat", pl. a gyógynövények. Több koncentrációs táborban termeltetett gyógynövényeket és fűszernövényeket. Ez a hivatal foglalkozott állattenyésztéssel is a laboratóriumi vizsgálatok számára.

Amt V/2 – Erdőgazdálkodás. Ez a hivatal foglalkozott az SS tulajdonát képező erdőterületek adminisztrációjával.

Amt V/3 – Halgazdaságok. Az SS-nek volt egy kisebb halfeldolgozó üzeme is egy magánkézben lévő kft. mögé bújtatva.

Amt VI – Textil- und Lederverwertung

Ez a részleg foglalkozott a használt egyenruhák, bőrövek, szíjak és csizmák újrafeldolgozásával.
A munkaerőt a dachaui és a ravensbrücki koncentrációs táborok szolgáltatták.

Amt VII – Bücher und Bilder

Amt VII/1 – Ez a hivatal könyvkiadót működtetett Nordland-Verlag néven, elsősorban a germán kultúrával és történelemmel foglalkozó könyvek és folyóiratok kiadása céljából.

Amt VII/2 – Bauer und Cie néven működő művészeti restaurátorcsoport, amely egy sor európai művészeti gyűjteménynek is dolgozott, és segített beszerezni a Himmler wewelsburgi várát díszítő műtárgyakat.

Amt VIII – Kulturbauten

Amt VIII/1 – Ez a részleg volt felelős a műemlékek karbantartásáért, valamint a damaszkuszi pengéket előállító üzemért, melyet Dachauban hoztak létre Paul Müller kovácsmester irányítása alatt.

Amt VIII/2 – Himmler rajongása I. Henrik király (Madarász Henrik) iránt abban is megnyilvánult, hogy külön részleg foglalkozott a Henrik Király Emlékbizottság ügyeivel.

Himmlert lenyűgözte a germán mitológia. Gyakorlatilag az összes SS-jelvény ősi germán szimbólumok nyomán született. A Reichsführer wewelsburgi vára az északi mitológia szentélye volt. Még egy kerek asztalt is készíttetett ide Artúr király stílusában, hogy a köré ültethesse bizalmas „lovagjait".

Egyáltalán nem meglepő, hogy a kard és a tőr fontos szerepet játszott ebben a szimbolikában. Az SS volt valójában az első olyan szervezetek egyike, amelyeknek saját tőre volt. 1933-ban vezették be ezt az elegáns fegyvert széles, lándzsahegy alakú pengével, rajta az SS mottójával: „Meine Ehre heisst Treue" (A hűség a becsületem), fekete tokjával és markolatával. Mintája az ún. Holbein-tőr volt, egy nagy korszak művészetének terméke, és azért nevezték így, mert Holbeinnek, az angliai VIII. Henrik király udvari festőjének *Haláltánc* című festménye szerepel a tokján. 1936-ban a tőrt követte egy külön SS-kard a rendőrök által viselt kard mintájára. Ennek a vonzó megjelenésű, egyenes pengéjű kardnak fekete famarkolatán számos SS-rúna volt látható.

A szúrófegyverek gyártása nagyon nagy jelentőségű volt a német gazdaság számára, s a pengegyártás termelékenységében bekövetkezett ugrás nagyban hozzájárult a német késes ipar válságból való kilábalásához. Feliratos pengéjű szúrófegyverek (kardok, tőrök, szuronyok stb.) ajándékozása régóta a megbecsülés és hála kifejezésére szolgált, s a náci vezetés – Himmlerrel az élen – folytatta ezt a hagyományt. A tőrből és a kardból hamarosan több változat készült a különböző alkalmakra. Először csak egy különleges maratás került a penge hátoldalára vagy egy személyes ajánlás, mint például a Himmler által ajándékozott darabokon: *In herzlicher Kameradschaft H Himmler* (Szívélyes bajtársi üdvözlettel H. Himmler). Nemsokára azonban már kézművesmunkával készített, aranyozott felirattal díszített, csodálatos damaszkuszi pengék is kerültek ki a műhelyekből.

A damaszkuszi pengék

A damaszkuszi pengék a 18. század óta nagy népszerűségnek örvendtek. Kivételes szépségük miatt igen magas áron kínálták őket, előállításuk pedig rendkívül munkaigényes volt. Huszonöt-harmincszoros időráfordítással készültek, így csak kevesek engedhették meg maguknak, hogy damaszkuszi pengét vegyenek. Az 1930-as években a mesterség már kihalófélben volt, mert savas maratással ekkorra már mesterségesen is el tudták érni a damaszkuszi hatást, s ez nagyban csökkentette az árakat. Egész Németországban talán alig több mint féltucat kardkovács ismerte az igazi damaszkuszi kard elkészítésének fortélytait. Mindannyian remek mesterek voltak, de közülük is kitűnt Paul Müller.

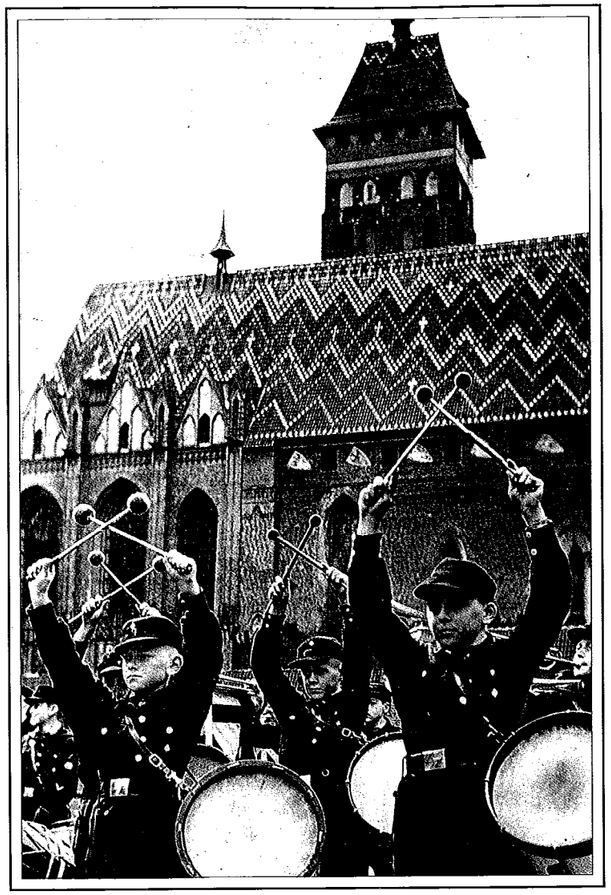

Himmler eltökélt szándéka az volt, hogy nem hagyja ezt a tudást sírba szállni, ezért Müllert igen kedvező feltételekkel megbízta, hogy létesítsen egy damaszkuszipenge-iskolát Dachauban. 1939-től azután tíz tanonccal gyártott ott a mester különböző ajándékkardokat és tőröket a Reichsfürer-SS számára, hogy megjutalmazhassa az SS érdemesnek bizonyult tisztségviselőit és katonáit.

A damaszkuszi pengék előállítása során több száz vékony réteg különböző minőségű acélt kovácsolnak össze, és amikor a fehéren izzó pengét olajba merítik, szép rajzolat jelenik meg rajta. Ez hosszú időt és rendkívüli ügyességet igénylő művelet, akárcsak a régi japán

***FENT:** A nácik már kora gyermekkorban megkezdték az ideológiai nevelést. A 10 és 14 év közötti fiúk számára hozta létre a párt a Jungvolk, a hasonló korú lányoknak pedig a Jungmädel nevű szervezetet.*
A Jungvolkba belépő kisfiú felavatási ceremónián vett részt: többek között el kellett énekelnie a Horst Wessel dalt, le kellett futnia 50 métert 12 másodperc alatt, és fegyveres kiképzésben részesült.
A következő lépcső, a Hitlerjugend kötelező volt a 15 és 18 év közötti fiúk számára.

szamuráj harcosok híres Katana-kardjának elkészítése.

Az *SS Leibstandarte Adolf Hitler* tisztjei csináltattak egy ilyen különleges ajándékkardot parancsnokuknak, Josef „Sepp" Dietrichnek, melynek pengéjén mindannyiuk neve szerepelt. Hitler is különleges emlékkardokat ajándékozott azoknak az SS-tiszteknek, akik a windsori herceget fogadó díszőrség tagjai voltak, mikor a herceg meglátogatta őt berchtesgadeni hegyi pihenőhelyén 1936-ban. A pengéken az *Obersalzberg 1936* felirat volt látható annak emlékére, Hitler milyen nagy tisztelettel övezte a herceget. „Ő az az ember, aki révén barátsági szerződést köthettem volna Angliával" – jegyezte meg később.

Müller és kis csapata nagyon sok munkát kapott. A háború azonban sorra elvitte tanoncait, mígnem egyedül maradt, s a háború utolsó két évében gyakorlatilag egyedül dolgozott. Túlélte a háborút, és csak néhány hónappal 1971-es halála előtt hagyta abba a damaszkuszi pengék készítését. Halála előtt átadta tudományát Robert Kürten mesterkovácsnak.

A rabszolgamunka szervezése

Amint már említettük, az SS üzleti vállalkozásainak egy része különböző egyének vagy konszernek nevén szerepelt, hogy az SS tulajdona titokban maradjon. A közvélemény, a kormány, sőt sokszor a munkaerő is úgy tudta, hogy ezek az SS-től teljesen független, magánkézben lévő vállalkozások. Sok esetben azonban pusztán az SS pénzügyi profitjának és birodalmának növekedését szolgálták.

Ha azonban a WVHA égisze alatt működő Amtsgruppe W-t (az ipari igazgatóságot) és az Amtsgruppe D-t (a koncentrációs táborokat) együtt vizsgáljuk, feltárul előttünk az SS teljes gazdasági élete, mindent átfogó birodalma.

A körülbelül 25 „hivatalos" koncentrációs táborban és a számos többi munkatáborban tartott munkaerő olyan kegyetlen bánásmódban részesült, és oly mértékig meg volt félemlítve, hogy a táborlakók számához képest nagyon kis őrszemélyzetre volt szükség a táborok működtetéséhez. A táborokba zárt visszaeső bűnözőket, akik gyakran ugyanolyan kegyetlenek voltak, mint maguk az őrök, felügyelőként alkalmazták, és vaskézzel uralkodtak a többi rab felett.

Az az átlagos rab, aki kellő képzettséggel rendelkezett ahhoz, hogy túlélje az első válogatást, amelyen minden újonnan érkezettnek át kellett esnie, az időjárástól függetlenül minden nap dolgozott, gyakran a legelképesztőbb körülmények között. A körülményeikből fakadó sokféle betegség, a teljesen elégtelen ellátás és a kegyetlen bánásmód tükrében egyáltalán nem lehet csodálni, hogy rendkívül magas volt a halandóság. Ez azonban nem nagyon érdekelte Oswald Pohlt, mert az utánpótlás korlátlannak tűnt. (Pohlt a háború után, 1947-ben halálra ítélték; négy év telt el a fellebbezésekkel, mielőtt a landsbergi börtönben1951-benfelakasztották.)

Amtsgruppe C

Kammler hivatalcsoportja szintén körülbelül 175.000 foglyot dolgoztatott rabszolgaként az építkezéseken. Ezek a munkások sok esetben a társaik által a kőfejtőkben kitermelt nyersanyagot dolgozták fel szinte ingyen az SS számára, de nagyon sok emberélet árán. Kammler nem volt hivatásos SS-tiszt, hanem egy volt közalkalmazott, akit Himmler beszélt rá, hogy fogadja el az SS-rangot, és vegye át a gazdaságnak ezt a szeletét. Kammler ebben korlátlan lehetőséget látott saját hatalmának és befolyásának növelésére. Csak a személyes ambícióit tartotta szem előtt, és egy kiterjedt gyárépítő programba kezdett. Föld feletti és föld alatti műhelyek létesültek munkásai keze nyomán, sőt a V-2 rakétaprogramba is bekapcsolódott. Az 1944-re már az SS-Gruppenführeri rangig emelkedő Kammler keveset törődött azzal, hány életet kell mindezért feláldozni ambícióinak oltárán. A háború végére kis köztisztviselőből magas rangú SS-tiszt lett, aki személy szerint Hitlernek tartozott felelősséggel, s mindezt az Amtsgruppe C által oly készségesen szállított rabszolgamunkások ezreinek halála árán érte el.

Hauptamt Ordnungspolizei

A rendfenntartó rendőrségnek (Orpo) nevezett egyenruhás rendfenntartók története és sorsa elválaszthatatlanul összeforrt az SS történetével, miután Himmler ügyesen elérte, hogy ő legyen a német rendőrség feje.

A német rendőrök nagy többsége hivatásos rendőr volt, akik szükség esetén egyformán letartóztatták volna a náci bűnösöket és Hitler ellenfeleit. A rendőrség valójában okozott is némi fejfájást Himmlernek, mielőtt 1936-ban átvette a gyeplőt. A berlini SS volt vezetőjét, Kurt Daluegeet nevezte ki az Orpo mint különálló SS-főhivatal élére, és Daluege

mindent megtett a politikailag megbízhatatlan elemeknek a rendőrségtől való eltávolítására.

Mikor Daluege megtisztította a rendőrséget a náci szempontból nemkívánatos elemektől, hamarosan rájött, hogy ezzel elvesztett rengeteg tapasztalt rendőrségi szakértőt, amitől a rendőrség meglehetősen legyengült. A Hauptamt Orpo ezért kénytelen volt hozzájárulni sok elbocsátott rendőr visszavételéhez, de csak megfelelő „átképzés" után. Nem kétséges azonban, hogy a rendőrök jó része legalábbis ambivalens érzelmekkel viseltetett a nácik iránt.

Daluege még tovább akarta politizálni a rendőrséget, ezért az általános SS tagjait csalogatta a rendőri pályára. Ennek az lett a következménye, hogy számos fiatalabb, politikailag jobban befolyásolt tagja lett a rendőrségnek. A régi, tapasztalt rendőröknek fiatal, hetyke náci fanatikusok mellett kellett dolgozniuk, akiket még arra is buzdítottak, hogy tartsák szemmel idősebb kollégáikat, és vegyék észre a politikai megbízhatatlanság legkisebb jeleit is. A rendőrség soraiban elkerülhetetlenül eluralkodott a kölcsönös bizalmatlanság.

Ahogy egyre több fiatal náci szimpatizáns csatlakozott a rendőrséghez, az egyre jobban elkötelezte magát a náci ügy mellett. Amikor azonban kitört a háború, sok fiatal munkatársat behívtak katonának. Így a rendőségi feladatok a hátországban újra nagyrészt a régi hivatásos rendőrök kezébe kerültek, akiket Himmler leginkább a rendőrség sorain kívül szeretett volna látni.

A rendőri ezredek

1940 és 1942 között mintegy 30 rendőri ezredet hoztak létre. Ezek a katonai mintára szerveződött ezredek 500 fős zászlóaljakra oszlottak, és könnyű gyalogsági fegyvereket kaptak. Elsősorban a partizánok ellen vetették be őket a megszállt területeken, bár alkalmanként megütköztek ellenséges harcoló csapatokkal is. Ennek egyik példája a holmi csata Oroszországban, ahol rendőri ezredek is voltak a szovjet túlerő által körülzárt német csapatok között. 1942. július 1-jén bevezettek egy külön holmi emlékjelvényt a területet 1942 januárja és májusa között védő katonai és rendőri erők helytállásának elismeréséül.

Ezeknek a rendőri ezredeknek jó néhány katonája tagja volt az SS-nek vagy a pártnak, de távolról sem mind. Fanatikus hívei voltak Himmlernek mint az SS és a rendőrség névleges fejének. Alkalmanként felhasználták őket arra is, hogy besegítsenek az Einsatzgruppéknak a zsidó lakosság begyűjtésében és deportálásában a megszállt területeken; különös kegyetlenség jellemezte tevékenységüket.

FENT: Fritz Witt (baloldalt), aki a Hitlerjugend hadosztály parancsnoka volt Normandiában, 1944-ben. Ez a hadosztály és a Hitlerjugend egységei védték Berlint 1945-ben az őrültség határát súroló bátorsággal. Ők alkották a náci párt színe-javát, és ennek megfelelően felsőbbrendűnek is érezték magukat. Ideológiai nevelésük ismeretében ez nem is volt meglepő. Erre példa Himmler egyik 1936-os beszéde, amikor így szólt a Hitlerjugend egyik gyűlésének résztvevőihez: „A német nép, főleg a német ifjúság megtanulta újra faji szempontból értékelni az embereket. Ismét elfordult attól a keresztény elmélettől, keresztény tanítástól, amely több mint ezer évig uralkodott Németországban, és amely faji szempontból a német nép hanyatlásához, szinte a német faj halálához vezetett."

1943-ra Daluege főhivatala már nemcsak az egyenruhás rendőrség felett gyakorolt hatalmat, hanem olyan más kiegészítő rendőri erők felett is, mint a vasúti rendőrség, a tűzoltóság, a posták védelmét ellátó rendőrség és a műszaki alakulatok. Ezenkívül az SS fennhatósága alá kerültek a helyi rendőri alakulatok is a megszállt országokban.

1943 februárjában a rendőri egységek új elnevezése SS-Polizei Regiment lett, hogy megkülönböztessék a német rendőri egységeket a helyi lakosság soraiból létrehozott kisegítő rendőri egységektől a németek által megszállt területeken.

A lakosság sok helyen lelkes antikommunista érzelmeket táplált, és szívesen ajánlotta fel szolgálatait a németeknek a szovjet partizáncsapatok ellen, melyek a német vonalak mögött tevékenykedtek. A jelentkezők létszáma megdöbbentő volt. A lengyelországi népi németek közül 12 rendőri ezredet lehetett létrehozni, Észtországban pedig 26-ot. Lettország és Litvánia együttesen 64 zászlóaljat állított ki 28.000 önkéntessel, Ukrajnában pedig döbbenetes létszámban, 70 ezren jelentkeztek, ami 71 zászlóaljat jelentett. A Balkánon a horvátok 15.000 önkéntest adtak, a szerbek mintegy 10.000-et, és még az albánok is kitettek két rendőrzászlóaljat.

Ezeknek a kisegítő rendőri egy-

ségeknek saját honfitársaik iránt tanúsított viselkedése az Einsatzgruppék legrosszabb túlkapásaihoz volt mérhető, sőt egyes esetekben túl is tett azokon. Amikor például a német hadsereg átvonult Lengyelországon, a helyi népi német lakosság létrehozta a maga önvédelmi alakulatait (Selbstschutz). A német lakosságot a háború előtt ért lengyel atrocitások hangoztatása semmiképp sem volt puszta német propaganda, valóban történtek ilyen esetek. Kezdetben a hadsereg vállalta ezeknek az egységeknek a kiképzését és felszerelését, de Hitler elrendelte a Hauptamt Orpo keretében történő átszervezésüket. Sok ilyen népi német fanatikus náci is volt egyben, akik örömmel ragadták meg a lehetőséget, hogy a régi számlákat is benyújthassák a velük rosszul bánó lengyeleknek: túlságosan is készségesen segítettek a kommandóknak szörnyű tetteik végrehajtásában. Olyan rémes magatartást tanúsítottak ezek az egységek, hogy legalább egy Gauleiterről tudunk, aki követelte a feloszlatásukat, ha a polgári közigazgatás majd létrejön.

Hasonló helyzet állt elő, amikor a németek elözönlötték a Szovjetuniót. A hadsereg által létrehozott önkéntes kisegítő egységeket az Einsatzgruppék azonnal kisajátították. 1941 novemberében Himmler elrendelte, hogy minden kisegítő egységet rendőri egységgé kell alakítani Schutzmannschaften néven. Az átszervezés azonban nagyon egyenetlen volt. Némely egység megmaradt az Ordnungspolizei keretében, míg mások közvetlenül az SS fennhatósága alá kerültek. Ezeknek az egységeknek a tevékenysége sem volt egyforma. A civil lakosságban sikerült félelmet kelteniük, de kevésbé meggyőzően teljesítettek a szívós szovjet partizáncsapatokkal szemben.

A Hitlerjugend

Bár a 17 év fölötti fiúknak már hat hónappal a háború kitörése előtt kötelezővé tették a Hitlerjugendbe való belépést, csak 1941 szeptemberétől volt kötelező a náci ifjúsági szervezet tagsága mindkét nem számára 10 éves kortól. Az SS nagy fontosságot tulajdonított a HJ-nek, mert benne látta a lehetőséget az SS utánpótlásának kinevelésére.

A Hitlerjugend létrehozta a maga külön elit csapatát HJ Streifendienst (ifjúsági járőrszolgálat) néven a HJ találkozóin és gyűlésein való rendfenntartás céljára, az SS kezdeti szerepének mintájára. Ezek a fiatalok még karszalagot is kaptak, amely nagyon hasonlított az SS-ben viselt karszalagokra. 1938 végére valóban az SS gondoskodott már ennek az egységnek a kiképzéséről és felszereléséről. Ezeket a fiúkat alaposan átitatták a jobboldal, az antiszemitizmus és a nemzetiszocializmus tanaival, és sokan közülük joggal gondoltak arra, hogy egyszer majd az SS tagjai lesznek.

Mind a hadsereg, mind a fegyveres-SS részt vett a Hitlerjugend katonai kiképzésében, ami háromhetes kiképzési szakaszokból állt külön erre a célre létesített táborokban, szerte Németországban. A tanfolyam elvégzése után a toborzótisztek gyakran megpróbálták rábeszélni a fiúkat, hogy lépjenek be önként a Waffen-SS-be, megkerülve ezzel a hadseregbe való besorozásukat a hadköteles kor elérkeztével.

A *Hitlerjugend*-hadosztály

Az SS szerepet vállalt a Hitlerjugend Landdienst (földművelő szolgálat) területén is, amely önkéntes paraszti munkát végző fiatalokat képezett ki a keleti tartományok számára, akik végül az ún. Wehrbauer (fegyveres paraszt) szerepét tölthették volna be az elfoglalt keleti területeken. Himmler úgy képzelte, hogy germán paraszt harcosok fogják kezükben tartani és védelmezni ezeket a földeket. Örömmel látták a meghódított „germán" területekről érkező önkénteseket is.

A háború előrehaladtával az egyre nagyobb veszteségek szükségessé tették a hadköteles kor leszállítását, és egyre több fiatal került a Hitlerjugendből egyenesen a hadseregbe. 1943-ban minden eddiginél több ilyen fiatalt csábítottak az SS-be. Ekkor Himmler és Artur Axmann Reichsjugendführer (birodalmi ifjúsági vezető) eldöntötte, hogy kihasználja azt a lehetőséget, miszerint Hitler hozzájárult 17 éves, tehát a hadköteles kornál 3 évvel fiatalabb önkéntesek felvételébe a hadsereghez. Döntés született egy teljes Waffen-SS hadosztály felállítására a Hitlerjugend önkénteseiből, s ebből a célból egy tábort létesítettek a belgiumi Beverloonál.

Csak a legkiválóbb jelentkezőket vették fel, akik megfelelő nemzetiszocialista lelkesedésről és Hitler iránti tántoríthatatlan hűségről tettek tanúbizonyságot. Az egységet kezdettől fogva igazi elit alakulatnak szánták, amit azzal is hangsúlyozni kívántak, hogy magvát a *SS Leibstandarte Adolf Hitler*től ide irányított katonai keret alkotta. Körülbelül ezret helyeztek át a *Leibstandarte* legjobb katonáiból az új egységhez, amely végül a *Hitlerjugend* 12. SS-páncéloshadosztály nevet kapta. Kis

számban helyeztek át más SS-hadosztályoktól is tapasztalt katonákat, de került ide néhány tiszt a hadseregtől is, például Gerhard Hein őrnagy, a hadsereg 209. vadászezredének tölgyfalombbal kitüntetett tisztje. Hein egyben HJ-Oberbannführer is volt, ezenkívül a Hitlerjugend Wehrertüchtigungslagerek (katonai kiképző táborok) parancsnoka.

A hadosztály a normandiai csatában került először bevetésre, s azonnal félelmetes híre támadt fanatizmusa és fékezhetetlen bátorsága miatt. Mire a körülzárt hadosztály 1944 augusztusában kimenekült a falaise-i résen át, eredeti legénységéből mindössze hatszázan voltak életben. Újra feltöltötték, és az ardenneki offenzívában, valamint Magyarországon és Ausztriában vetették be. A *Hitlerjugend*-hadosztály ifjú gránátosai öngyilkos módon megvetették a veszélyt, de hiába: a szövetségesek szinte teljes légifölénye és mindent elsöprő szárazföldi ereje legnagyobb erőfeszítéseiket is hiábavalóvá tette.

A Hitlerjugend ideológiája

A háború befejező szakaszában, mikor szinte minden épkézláb férfi a fronton szolgált, csak a nagyon fiatalok és a nagyon öregek maradtak otthon, hogy az ún. hazai őrség, a Volkssturm egységeiben teljesítsenek szolgálatot. Az összeomló keleti fronton a Hitlerjugend-ifjak hatalmas tömegei vesztették életüket, miközben körömszakadtáig megpróbálták feltartóztatni a Vörös Hadsereg kérlelhetetlen előrenyomulását Berlin falai alá. A *Hitlerjugend*-hadosztály náluk alig idősebb katonáival együtt az ad hoc Volkssturm egységek fiataljai hatalmas bátorságról tettek tanúbizonyságot a háború utolsó napjaiban. (Hitler egyik legutolsó cselekedete az volt, hogy személyesen gratulált a Hitlerjugend fővárost védő tagjainak.)

Míg a Hitlerjugend tagságának egy része – nem kis tömegek – a szervezetben alig láttak többet, mint cserkészetet, csak más elnevezéssel, és nem törődtek az ideológiai befolyásolással (még sok csatát látott Waffen-SS veteránok is gondolkodtak így), nem lehet kétség afelől, hogy sokan kerültek a legrosszabb náci dogmák befolyása alá és lettek Hitler fanatikus tanítványai.

A hadosztály rövid történetét figyelembe véve elmondható: kevesen érték meg, hogy olyan cinikus pragmatistákká váljanak, mint a többi Waffen-SS hadosztályban szolgáló bajtársaik. Olyan fanatikus hívei voltak azonban a Führernek és a hazának, hogy gondolkodás nélkül áldozták fel életüket abban a büszke tudatban, hogy a Waffen-SS katonái lehetnek.

A halálfejes különítmények (Totenkopfverbände)

A háború 1939-es kitörése idejére a halálfejesek öt ezredet alkottak: az *Oberbayern* 1. halálfejes ezred (központja az eredeti koncentrációs tábor, Dachau), a *Brandenburg* 2. halálfejes ezred (Buchenwald), a *Thüringen* 3. halálfejes ezred (Sachsenhausen), az *Ostmark* 4. halálfejes ezred (Mauthausen) és az újonnan létrehozott *Dietrich Eckhardt* 5. halálfejes ezred. Ezek az egységek az SS-Totenkopfverbände Führungsstab irányítása alá tartoztak az őket támogató egészségügyi, híradós és szállító egységekkel együtt.

A *Totenkopf*-hadosztály szervezése 1939 októberében kezdődött meg a koncentrációs táborok és az SS tábori őrök

LENT: A Hitlerjugendet 1926-ban alapították a Sturmabteilung égisze alatt, és 1934 végére már 3,5 milliós mozgalommá nőtt.

hírhedt volt felügyelőjének, Theodor Eickének a parancsnoksága alatt a dachaui koncentrációs táborban, amelyet erre az időre ideiglenesen kiürítettek. Az első négy halálfejes ezredből és jelentős rendőri erőkből hozták létre a *Totenkopf*-hadosztályt és még egy sor halálfejes gyalogos és lovas alakulatot.

Ezután a koncentrációs tábori őrök frontszolgálatra alkalmatlan idősebb tartalékosokból és fiatal Totenkopf-katonákból kerültek ki, akik még nem érték el a hadköteles kort. Ezt a személyzetet Totenkopf Wachsturmbanne (őrzászlóaljak) nevű egységekbe szervezték.

A koncentrációs táborokban rendszerint a legmagasabb rang a parancsnok

volt az SS-Sturmbannführertől (őrnagy) az SS-Standartenführerig (ezredes); ő felelt a tábor hatékony működéséért. A mindennapos felelősség azonban rendszerint az adjutánsát terhelte.

Rangban utána következett az ún. védőőrizet parancsnoka, a Schutzhaftlagerführer, aki gyakran a Gestapo kihelyezett képviselőjével osztotta meg hivatalát. Egy magasabb rangú altiszt, gyakran egy törzsőrmester volt rendszerint a Rapportführer, aki a napi háromszori létszámellenőrzésért felelt. A táborban minden egyes blokk egy alacsonyabb rangú altiszt vagy Blockführer alá tartozott. Minden blokkban volt egy megbízott fogoly, akit felügyelőnek, Kapónak neveztek ki. Ezeket lehetőleg a bűnözők közül választották, és nem annyira a politikai foglyok, a zsidók vagy más foglyok közül. A tábor irodai vagy adminisztratív feladatait is gyakran a megfelelő képzettségű foglyok látták el. Az ügyeletes tiszt irányítása alá tartozó őröket rendszerint a táboron kívül szállásolták el.

A táborok szervezete

1941 áprilisában a koncentrációs táborok teljes őrszemélyzete is beleesett abba a nagy átszervezésbe, melynek célja annak megállapítása volt, mely SS egységek tartoznak végül is a fegyveres SS-hez. Az őrök csukaszürke Waffen-SS egyenruhát kaptak hozzávaló rangjelzésekkel, valamint Waffen-SS zsoldkönyvet. A Waffen-SS részeként a táborok az SS-Führungshauptamt ellenőrzése alá kerültek.

Ez a helyzet 1942-ig állt fenn, mikor a keletről érkező új foglyok hatalmas tömege a végsőkig feszítette mind az elhelyezés, mind az adminisztráció kereteit.

Mivel a táborok most már rendszeresen szolgáltattak rabszolgamunkaerőt számtalan SS-tulajdonban lévő és magánvállalatnak, a táborok adminisztrációja átkerült a WVHA D hivatalcsoportjának (Amtsgruppe) hatáskörébe négy nagyobb szekcióra bontva: 1.) központi hivatal, 2.) fogolymunka, 3.) orvosi ellátás és higiénia, 4.) adminisztráció. Bár a táborok most már a WVHA ellenőrzése alatt álltak, az őrzésükért továbbra is a Wachssturmbannok feleltek.

A WVHA főnöke, Pohl SS-Obergruppenführer egyre inkább helytelenítette a tábori állapotokat és a magas halálozási arányt. E mögött nem humanitárius megfontolás húzodott meg, hanem az a szempont, hogy a foglyokból mint munkaerőből többet lehet kisajtolni, ha jobb körülmények között élnek, és jobb ellátást kapnak. Tiltakozásának azonban alig volt foganatja, az RSHA a táborokban pusztán a birodalom ellenségeitől való megszabadulás eszközét látta. Nem törődött a foglyok, különösen pedig a zsidók jólétével. Sőt, Heydrich mindent megtett, hogy meghiúsítsa Pohl kísérleteit a munkaerő életének meghosszabbítására, főleg, ha zsidókról volt szó.

A táborok bővítése

1941 és 1944 között gyorsan szaporodtak a koncentrációs táborok, mígnem 20 hivatalos koncentrációs tábor és több mint 150 kényszermunkatábor létesült. Az első koncentrációs tábor, Dachau, 1933 márciusában nyílt meg, az utolsó, Mittelbau, 1944 októberében.

A rendszer fennállásának első napjaitól rendkívül kegyetlenül bántak a foglyokkal. Dachau első parancsnokát, Hilmar Wäckerle SS-Oberführert azzal vádolták, hogy hozzájárult számos rab meggyilkolásához, s az ezzel járó negatív hírverés meglehetősen felbőszítette Himmlert.

Bár a Wäckerle alatti mindennapos erőszak és kegyetlenség mérséklődött egy kissé Eicke idején, a javulás nem volt jelentékeny. Azt állították, hogy büntetésre csak akkor került sor, ha egy táborlakót valami vétségen értek, ezek a vétségek azonban gyakran csak üres vádak voltak, a büntetés pedig messze nem állt arányban a „bűnnel". A kezdeti időkben mégis voltak foglyok, akik reménykedhettek a szabadulásban. Néhányukat szabadon is engedték, miután kellőképpen „átnevelték" őket, vagy különleges alkalmakkor, például Hitler születésnapján, amikor a kisebb bűnök elkövetői amnesztiát kaptak. Elbocsátásuk előtt azonban a foglyoknak alá kellett írniuk egy nyilatkozatot, hogy jól bántak velük, és vállalniuk kellett, hogy nem beszélnek senkinek a táborbeli állapotokról.

Eredetileg a táborok legtöbb lakója a nemzetiszocializmus politikai ellenfeleiből került ki, a kommunisták, a szocialisták, a pacifisták és mások soraiból. Az idő előrehaladtával azonban az újonnan érkezettek zöme Hitler fajüldözésének áldozatául esett: zsidók, cigányok, szlávok és más szerencsétlen „nemkívánatos" elemek.

Amikor a Gestapo IV D 4-es hivatala a „zsidószakértő" Adolf Eichmann vezetésével átfésülte Európát keletre „áttelepítendő" zsidók után kutatva, az Einsatzkommandók keresztül-kasul járták Kelet-Európa meghódított területeit, igyekezve túltenni egymáson a likvidált zsidók számát illetően, és büszkén jelentve gazdájuknak, Reinhard Heydrichnek, ha egy-egy újabb területet sikerült „zsidómentessé" tenniük.

Az áldozatok száma olyan nagy mértékben növekedett, hogy Heydrich halálbrigádjainak áldozatos tevékenysége és a rémtettekben való találékonysága ellenére sem lehetett már megbirkózni ezekkel a tömegekkel. Számos új tábort hoztak hát létre Lengyelországban, amelyek alig voltak többek halálgyáraknál. Belzec, Sobibor, Majdanek és Treblinka ún. megsemmisítőtáboraiban például alig történtek igazi kísérletek SS-irányítás alatt álló ipari üzemek beindítására, hiszen itt a foglyok nem éltek elég hosszú ideig ahhoz, hogy érdembeli termelő munkát folytathassanak.

Az olyan táborokban, mint Auschwitz, a megsemmisítést szolgáló intézmények ipari üzemek szomszédságában működtek. Amikor a foglyok erejét már teljesen kimerítették, a betegekkel és öregekkel együtt egyszerűen megsemmisítették őket. Becslések szerint Auschwitz foglyainak 80 százaléka el is pusztult a tábor falai között.

A tábori őrök és a katonai szolgálat

Amint a fiatalabb Totenkopf őrszemélyzet elérte a hadköteles kort, behívták a Wehrmachthoz, vagy önként jelentkezett a fegyveres SS-be. Helyüket tartalékossokkal töltötték be vagy olyanokkal, akik már nem alkalmasak frontszolgálatra, így a tábori őrség állandóan változott. 1944 májusában Himmler elrendelte mintegy 10.000 tartalékos átirányítását a koncentrációs táborok őrségének egységeihez. Még a légierő vagy a haditengerészet volt tagjai is könnyen a tábori őrök egyenruhájában találhatták magukat, ha haderőnemük jelentősége csökkent a német fegyveres erőkön belül.

Előfordult, hogy a tábori őröknek kevesebb mint 25 százaléka volt ténylegesen német. A többiek a megszállt területek önkénteseiből kerültek ki, főleg ukránokból. Ezek a kisegítők gyakran ugyanolyan kegyetlenek voltak, mint az SS-őrök, s a túlélők legrémesebb történetei fűződnek például az ukrán kisegítőkhöz, akik különösen heves antiszemitizmusukról voltak hírhedtek. 1943-ban Odilo Globocnik SS-Gruppenführer engedélyt kapott Himmlertől, hogy orosz önkéntesekből toborozzon koncentrációs tábori őröket. A Lublin melletti Trawnikiben képezték ki őket, és hamarosan elterjedt a híre kivételesen barbár viselkedésüknek.

A koncentrációs táborok ipari létesítményei és magánkézben lévő gyárak mellett a munkaképes foglyokat az igencsak veszélyes bombaszedésben is alkalmazták, a bombák által lerombolt épületek lebontásában és a megrongált vasúti sínek helyreállításában. Sachsenhausen, Neuengamme, Buchenwald és Auschwitz táboraiban voltak ilyen ún. „építőbrigádok".

Említést kell még tenni a női felügyelőkről, akik a női foglyokat őrizték a koncentrációs táborokban. Ezeket a nőket már 1937-ben kezdték toborozni. A ravensbrücki női táborban képezték ki őket, és jó néhányan ugyanolyan kegyetlen őr hírében álltak, mint a férfiak némelyike.

FENT: Egy halálfejes ezred tizedese, kétségtelenül egy volt koncentrációs tábori őr, hajtókáján jól látható a halálfejes jelvény. Auschwitz parancsnoka, Rudolf Höss kijelentette, hogy Theodor Eicke, a koncentrációs táborok őreinek parancsnoka „olyan gyűlöletet és ellenszenvet oltott bele az őrökbe a foglyok iránt, amilyet a kinti világ el sem tud képzelni".

HITLER IDEGEN-LÉGIÓI

Amikor a Harmadik Birodalom lerohanta Európa nagy részét, a Waffen-SS számtalan alakulatot hozott létre az arra alkalmas ,,északi" országok önkénteseiből. Először megválogatták az újoncokat, de ahogy a háború egyre több katonát követelt, az SS kénytelen volt határozottan nem árja népfajokból is toborozni.

Az SS történetének első éveiben folyamatos küzdelem zajlott a terjeszkedni kívánó SS és a Himmler elit alakulatának növekvő hatalma és befolyása miatt aggódó SA között (ld. az 1. fejezetet). Az SA minden rendelkezésére álló eszközzel megpróbálta korlátozni riválisa terjeszkedését.

Amikor a háború 1939-ben kitört, az SA már nem jelentett problémát, de az SS-nek új ellenfele támadt, sokkal hatalmasabb és befolyásosabb, mint az SA. Himmlernek a nemzet addigi egyetlen hivatalos védelmezőjével, a Wehrmachttal kellett szembenéznie. Bár a Wehrmacht létszámát tekintve messze felülmúlta az SS-t, az Oberkommando der Wehrmacht (a véderő főparancsnoksága) határozottan nehezményezte az SS mint katonai erő fejlődését. Ragaszkodott hozzá, hogy szigorúan korlátozzák az SS-hez bevonuló újoncok számát. Békeidőben elfogadta a hadsereg, hogy az SS-ben töltött szolgálatot betudják a kétéves kötelező katonai szolgálat helyett. A háború idején azonban ragaszkodott az elsőbbséghez az emberanyag terén. Hitler kezdetben elfogadta a Wehrmacht szempontjait, és az SS létszámát a Wehrmacht békebeli létszámának bizonyos százalékában korlátozták. A Wehrmacht teljes újonclét-

Holland SS-katonák, a** Nederland**-hadosztály tagjai. Komor arckifejezésük érthető: éppen indulnak a keleti arcvonalra.

FENT: A Niederlande önkéntes légió katonáit szemléli Hans Albin Rauter SS-Gruppenführer, Hollandia SS- és rendőrparancsnoka. Gottlob Berger, az SS toborzóirodájának főnöke beismerte Rauternak, hogy a légió sok holland tagja híján van a tisztességnek, sőt többen egyenesen bűnözők. Kijelentette azonban, hogy sok bűnöző lehet kiváló katona, ha megfelelő kezekben van. Úgy látszik, igaza volt, hiszen a légió jól harcolt a Szovjetunióban 1942 és 1943 folyamán, mielőtt 1943 májusában feloszlatták.

számának kétharmadát kérte magának a szárazföldi haderő, a maradékon pedig megosztozott a haditengerészet és a légierő. Az SS-nek a szárazföldiekkel kellett megosztoznia.

1939 decemberében külön SS toborzóirodát létesítettek Berlinben Gottlob Berger SS-Obergruppenführer vezetésével Ergänzungsamt der Waffen-SS (a fegyveres SS kiegészítőhivatala) néven. Miközben elfogadott tény volt, hogy a határokon belüli, ún. birodalmi németek (Reichsdeutsche) körében csak nagyon korlátozottan lehet toborozni, ez nem vonatkozott a határokon túl élő német nemzetiségűekre (Volksdeutsche). Ide tartoztak például a csehszlovákiai szudéta-németek. Azokra az európai országokra sem vonatkoztak a korlátozások, amelyek lakóit „germánoknak" tekintették. Így 1940. május elejére már létezett egy kis külföldi önkéntes csapat – főleg svájciak – a Waffen-SS kebelében.

Ahogy a nyugati hadjárat előrehaladt, egyre több ún. „germán" nép került német fennhatóság alá: Dánia, Hollandia, Norvégia és Flandria, s mindegyik bőven ontotta az újoncokat Bergernek.

Hitler még mindig habozott megharagítani a hadsereg tábornokait a fegyveres SS jelentős bővítésének engedélyezésével, de hozzájárult egy hadosztály felállításához germán önkéntesekből. Így jött létre az elit *Wiking*-hadosztály a holland-flamand *Westland*-ezred és a dán-norvég *Nordland-ezred* mint mag körül, az *SS-Verfügungsdivision* keretéből kivont *Germania*-ezreddel megerősítve.

A megfelelő germán újoncokat azzal csábították, hogy szolgálatuk leteltével német állampolgárságot kapnak. Himmler nagy hangsúlyt fektetett a germán önkéntesek toborzására, amint azt a következő megjegyzése is bizonyítja:

„Magunkhoz kell vonzanunk minden északi vért a világon, megfosztva ezáltal tőle az ellenségeinket, hogy soha többé ne harcoljon ellenünk északi vagy germán vér."

Mivel Himmler tisztában volt vele, milyen nagy erőket tesz majd szükségessé a Szovjetunió elleni hadjárat, 1941 folyamán egyre inkább sürgette a toborzást, bár nem volt hajlandó lejjebb engedni a mércét. Végül is az volt a

feltételezés, hogy a keleti hadjárat rövid lesz, és gyorsan le tudják majd győzni az ellenséget. Ez a túlzott optimizmus nevetséges helyzeteket eredményezett. Belgiumban például a flamand lakosságot germánnak és így a Waffen-SS-ben való szolgálatra alkalmasnak tartották, de a vallonokat (akik később remek SS-katonáknak bizonyultak) nem tekintették kellőképpen germánnak, ezért átengedték őket a hadseregnek. Ezt a luxust a válogatásban azonban nem lehetett sokáig fenntartani.

Az első külföldi SS-újoncok

A legtöbb megszállt országban léteztek már helyi fasiszta vagy neonáci politikai szervezetek. Dániában a DNSAP, Belgiumban a VNV, Norvégiában az NS és Hollandiában az NSB egyformán hajlott a nemzetiszocializmus elveinek elfogadására. Zömük azonban a maga országában lelkes nacionalista, de nem feltétlenül németpárti volt. Tagjaik közül kevesen kívántak belépni a Waffen-SS-be, és még kevesebbjüket vonzotta a német állampolgárság. Az önkéntesek zömét ezért ebben az időben kétéves szerződéssel vették fel az SS-nél töltendő szolgálatra. Nem tekintették őket valódi SS-tagoknak, hanem csak olyanoknak, akik ideiglenesen a szervezetnél teljesítenek szolgálatot. A nemzetközi jog szerint német egyenruhát kellett hordaniuk, és rendszerint a nemzeti színeiket ábrázoló, karjukra varrt jelvény, valamint az egységük nevét feltüntető karszalag alapján lehetett őket megkülönböztetni. A Szovjetunió elleni támadás megindulása, 1941 júniusa után az újoncozás felgyorsult, ahogy egyre több önkéntes jelentkezett a felhívásra, hogy csatlakozzon Hitler sokat emlegetett „keresztes-háborújához a bolsevizmus ellen" (amit még az is elősegített, hogy először úgy tűnt, a Vörös Hadsereg hamarosan össze fog omlani).

Ezeknek az idealista újoncoknak a szerencsétlenségére hamar jött a kijózanodás, amikor jelentkeztek kiképzésre Németország különböző laktanyáiba. Kevesen szoktak hozzá a vasfegyelemhez, a spártai körülményekhez és a Waffen-SS-nél megszokott kemény kiképzéshez. A szigorú kiképző altisztek semmi megértést nem tanúsítottak az újoncok érzései iránt, s a szokásos hajszát és bosszantást még nemzetük szidalmazásával is tetézték, amit az újoncok nagyon a szívükre vettek. Még Himmler fülébe is eljutottak az újoncok panaszai a német tisztek és altisztek részéről elszenvedett bánásmód miatt. A germán önkéntesek toborzásának apostola mélyen felháborodott, hogy munkáját aláássa a kiképzők meggondolatlansága, és gondoskodott róla, hogy a bűnösök megkapják a magukét. A megfelelő önkéntes tisztek és altisztek számának növekedése könnyítette a helyzetet, és a saját nemzetükhöz tartozó tisztek és altisztek részéről tapasztalt együttérzőbb bánásmód nagyban javította a csapatok morálját.

A germán országokban felállított önkéntes légiók következetesen jól harcoltak a keleti fronton, és megbízható katonák hírében álltak. Sajnos ezt a hírnevet

LENT: A Niederlande önkéntes légió újoncai díszszemlén. A zubbony ujján viselt sas alatt jól látható a pajzs a piros-fehér-kék holland nemzeti színekkel, valamint a karszalag az egység nevével. Az önkéntesek általában a bal karjukon viselték a nemzeti színű pajzsot, de vannak felvételek, amelyeken a jobb karon látható.

LENT: Fiatal flamand SS-önkéntes a Flandern önkéntes légió kötelékéből. Figyeljük meg a háromágú svasztikát a hajtókáján. Bár a légió kitűnően harcolt a keleti fronton 1941-43-ban, kezdetben nézeteltérések voltak a flamand újoncok és SS-instruktoraik között a kiképzés során. Az utóbbiak „idióták nemzetének", „cigányfajnak" nevezték a flamandokat.

– akárcsak a legtöbb Waffen-SS egység jó hírét – csak hatalmas veszteségek árán lehetett elérni. Amikor kétéves szerződésük 1943-ban letelt, csak kevesen voltak hajlandók további szolgálatra jelentkezni vagy belépni a Waffen-SS-be. Így a legtöbb légiót 1943-ban feloszlatták, tagjaik maradékát pedig elosztották a Waffen-SS újonnan alakult önkéntes hadosztályai között.

A háború előrehaladtával egyre növekedtek a veszteségek, ezért Himmler faji tekintetben kénytelen volt lejjebb engedni a mércét és megengedni nem germán jelentkezők felvételét. A fentebb említett belgiumi vallon önkéntesek például kezdetben a hadsereg önkéntes alakulataiban harcoltak. 1943-ra azonban már a Waffen-SS is elfogadhatónak tekintette őket. Végül olyan súlyossá vált a helyzet, hogy Himmler teljesen felhagyott a faji szelekcióval a Waffen-SS számára, s a korábban tisztán „északi" legénység szláv, muzulmán, indiai és más ázsiai önkéntesekkel hígult fel. Ezeknek az egységeknek a minőségét végtelen messzeség választotta el az eredeti „birodalmi német" alakulatokétól vagy a korai germán önkéntesekétől, és bár egyes alakulatok jó hírnevet szereztek maguknak az ütközetekben, a legtöbb csak arra volt jó, hogy különböző atrocitásokat kövessen el, így fel is kellett oszlatni.

A külföldi önkéntesek csapatjelzései

Végtére minden külföldi önkéntes közvetlenül a Reichsführer-SS alá tartozott, akár SS-egyenruhát és jelzéseket viselt, akár nem. A háború végére alkalmasnak találtak szinte mindenkit, aki csak fegyvert tudott fogni. Mindvégig meg kívánták azonban különböztetni a „valódi" SS-katonákat és a külföldi önkénteseket. Csak a „valódi" SS-tagok viselhették rangjuk előtt az SS előtagot. Egy birodalmi német alakulat SS-Sturmbannführere például az önkénteseknél a Waffen-Sturmbannführernek vagy a Legions-Sturmbannführernek felelt meg, hangsúlyozva, hogy ez utóbbi nem igazi SS-katona, hanem csak ideiglenesen szolgál az SS-nél. Nagy súlyt helyeztek arra, hogy a „valódi" SS-katonák viseljék az SS-rúnákat, míg az önkéntes alakulatoknál sokféle más hajtókajelzést vezettek be.

A Waffen-SS számos idegenlégiója csak az ezred nagyságrendet érte el annak ellenére, hogy légiónak vagy hadosztálynak nevezték, ezért hiányoztak mellőlük a teljes harcoló hadosztály kiszolgáló egységei is. Emiatt az adminisztráció és a kiszolgáló egységek szempontjából gyakran egy német hadosztályhoz csatolták őket. A továbbiakban felsoroljuk a II. világháborúban a Waffen-SS-nél szolgált főbb külföldi alakulatokat.

A *Niederlande* önkéntes légió

Hollandia legnagyobb nemzetiszocialista mozgalma az Anton Mussert, Hitler régi csodálója által vezetett Nationaal Socialistische Beweging (NBS) volt. A németek aktívan támogatták tevékenységét, mert különösen értékes északi vérnek tartották a hollandokat. Hágában nem sokkal a német megszállás után nyitottak egy SS-toborzóirodát, és – legalábbis kezdet-

FENT: Conrad Shellong SS-Sturmbannführer, az egység parancsnoka, szemlét tart a Flandern önkéntes légió katonái fölött. A légió megnyomorító veszteséget szenvedett 1942 márciusában és 1943 elején Oroszországban. 1943 májusában visszavonták Lengyelországba, majd feloszlatták. A túlélők nem igyekeztek újra jelentkezni a hadseregbe.

ben – a *Wiking*-hadosztály *Westland* ezredébe irányították a jelentkezőket. 1941 júliusában azonban létrejött egy holland önkéntes légió a holland vezérkari főnök, Seyffardt tábornok vezetésével. Az, hogy a holland hadsereg ilyen kiemelkedő és nagy tiszteletben álló tagja a légió parancsnoka, olyan tekintélyt adott az egységnek, amely nagyban elősegítette a toborzást, jóllehet Seyffardt parancsnoksága lényegében névleges volt. Olyan nagy számban jelentkeztek önkéntesek, hogy egy teljes hadosztály felállításának gondolata is felmerült. A németek azonban elutasítottak jó néhány holland tisztet és altisztet arra való hivatkozással, hogy nincsen harci tapasztalatuk, és német személyzettel helyettesítették őket. Az ebből eredő surlódás és a német kiképzők az újoncokkal való fölényes viselkedése nagy problémákat okozott a légiónak, és sok megcsömörlött önkéntes kilépett.

A *Niederlande* önkéntes légió 1942 januárjában ért ki a keleti frontra, és a volhovi körzet északi szektorába került, az Ilmeny-tótól északra. Többhetes intenzív küzdelem után a holland önkéntesek ellentámadást indítottak a Vörös Hadsereg ellen szakaszukon, de márciusra visszaverték őket, és hatalmas veszteségeket szenvedtek. Mindössze 20 százalékuk maradt sértetlen, de harci szellemük dicséretet érdemelt a Wehrmacht felső vezetése részéről.

1942 tavaszán az egységet átalakították és újra bevetették a keleti front északi szakaszán, Leningrádhoz közel, az Észak Hadseregcsoport részeként, ahol ismét súlyos veszteségeket szenvedett. Az, hogy a holland ellenállás harcosai meggyilkolták Seyffardt tábornokot, szintén rossz hatással volt az alakulat harci moráljára.

1943 tavaszán, amikor az elsőként jelentkező önkéntesek kétéves szolgálati ideje lejárt, csak kevesen kívántak tovább szolgálni. Teljesen valószínűtlen, hogy ekkor már bármelyikük is hitt volna a németek keleti győzelmében.

A légió tagjai különleges hajtókajelzést, ún. farkashorgot viseltek az SS-rúnák helyén, valamint piros-fehér-kék nemzeti színű címerpajzsot a zubbonyuk ujján az egység nevét feltüntető karszalag felett.

Rövid fennállása során a *Niederlande* önkéntes légió kivívta a megbízható har-

coló egységeknek járó megbecsülést. Legjelesebb tagjai közé tartozott a fiatal Gerardes Mooyman légiós Sturmmann. Mindössze 20 évesen egy páncéltörő ágyú legénységében szolgált a páncélosvadász század tagjaként. Egy erős szovjet támadás alkalmával 13 T-34-est lőtt ki, és folytatta a harcot egyedül, miközben bajtársait egyenként kilőtték mellőle. Ezért ő lett az első európai önkéntes, aki megkapta a vaskereszt lovagkeresztjét, majd végül SS-Untersturmführer lett belőle.

A *Flandern* önkéntes légió

Belgium flamand részének számos nacionalista pártja volt, köztük a legfontosabb a Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV). A VNV Belgium kettészakadása mellett foglalt állást úgy, hogy a germán flamandok a hollandokkal együtt Nagy-Hollandia néven alkotnának új államot. Amikor az országot a németek 1940 májusában elfoglalták, minden kisebb nacionalista csoportnak bele kellett olvadnia a VNV-be. A németek nagyon kedvező magatartást tanúsítottak a flamand nacionalistákkal szemben, sőt még egy flamand általános SS létrehozását sem ellenezték. Germán eredetük miatt a flamandokat ideális emberanyagnak tekintették a Waffen-SS számára is, ezért 1941-ben létrehozták a *Flandern* önkéntes légiót.

Az egység magvát az a körülbelül 400 flamand alkotta, akik korábban a *Nordwest* SS-önkéntes ezredben szolgáltak. Első parancsnoka Lippert SS-Sturmbannführer volt. A németek szívesen fogadták a belga hadsereg volt katonáit, különösen tisztjeit és altisztjeit, és a korábbi rangjukkal azonos rangot ígértek nekik, ha aláírják a belépést a megállapodott időre. Ami a holland újoncokat illeti, ők azt tapasztalták, hogy nem minden úgy lett, ahogy ígérték nekik: ismét Himmlernek kellett beavatkoznia, hogy tisztázódjon a helyzet.

1941 őszén a *Flandern* önkéntes légiót bevetették a keleti front északi szakaszán, Leningrádhoz közel, s 1942 első hónapjaiban hozzájárult az erős szovjet támadások visszaveréséhez Novgorod környékén. Bátor magatartásával külön dicséretet is kiérdemelt. 1942 márciusában a flamandok még rövid támadást is indítottak, de rettenetes veszteségeket szenvedtek, így végül vissza kellett vonulniuk. Az év hátralévő részét a volhovi szakaszon töltötték, majd 1943 elején Leningrád alá irányították őket. 1943 februárjában tartalékba kerültek.

Az egység rövid pihenő után Krasznij Bor környékén bocsátkozott újból harcba, ahol rendkívül heves küzdelem folyt. Egyetlen hét alatt elvesztette több mint 1000 emberét, míg végül mindössze hatvanan maradtak. A túlélőket 1943 májusában kivonták az arcvonalból, és a lengyelországi Debica mellé küldték. Holland honfitársaikhoz hasonlóan a legtöbb túlélő nem kívánt újra jelentkezni szolgálatra, amikor kétéves szerződése lejárt, ezért a légiót feloszlatták, csak néhány volt tagja lépett be az újonnan alakult *Langemarck* önkéntes SS-rohamdandár kötelékébe. A flamand önkéntesek hasonlóan súlyos veszteségeket szenvedtek, mint a hollandok, és hozzájuk hasonlóan félelmetes, első osztályú harcos hírében álltak.

Az egység tagjai különleges, háromágú svasztikát viseltek a hajtókájukon, bár eléggé elterjedt körükben az SS-rúnák viselete is. Az egység nevét tartalmazó karszalag fölött pajzs alakú jelvényt hordtak sárga alapon fekete, ágaskodó oroszlánnal.

A *Danmark*-szabadcsapat

Dániát 1940 áprilisában szállták meg a németek egy gyakorlatilag vértelen államcsínnyel. Hitler nagy súly fektetett arra, hogy Dánia a mintaprotektorátus képét mutassa, így a lakosságot viszonylag kevés sérelem érte, és érintetlen maradt a monarchia, valamint a parlament is. Amíg a dánok hajlandók voltak úgy viselkedni, ahogy a németek megkívánták, minimális volt a beavatkozás. Ezért – legalábbis kezdetben – a dán ellenállási mozgalom általában passzív maradt, ami együtt nem működésben és a megszállók figyelmen kívül hagyásában merült ki.

A dánoknak is megvolt a maguk hazai náci mozgalma, a Danmarks National Socialistiske Arbejder Parti (DNSAP), amely már 1930-ban létrejött. Mégis kevés dánt lehetett rábeszélni, hogy lépjen be a Waffen-SS-be (és még kevesebbet azután, hogy a dánok megtudták, az SS-kiképzőtisztek hogyan bántak katonáikkal). 1941 őszére csak mintegy 2-300 önkéntes szolgált, zömmel a *Wiking*-hadosztály *Nordland*-ezredében.

Különböző tárgyalások után és leginkább arra való tekintettel, hogy Dánia protektorátus és nem megszállt ország volt, különleges feltételekben állapodtak meg, hogy elősegítsék az önkéntesek jelentkezését. A dán hadsereg volt katonáinak például elismerték korábbi szolgálati idejét és nyugdíjjogosultságát. A dán kormány e hallgatólagos elismerése folytán

***SZEMBEN:** Egy nagyon sikeres belga katona a Waffen-SS szolgálatában. A baloldali katona Remy Schrÿnen, aki sebesülése ellenére egyedül kilőtt hét orosz harckocsit. A képen Koslovsky SS-Untersturmführer társaságában látható abból az alkalomból, hogy megkapta vitézségéért a lovagkeresztet. Schrÿnen a Langemarck 27. SS-önkéntes páncélgránátos hadosztály katonája volt.*

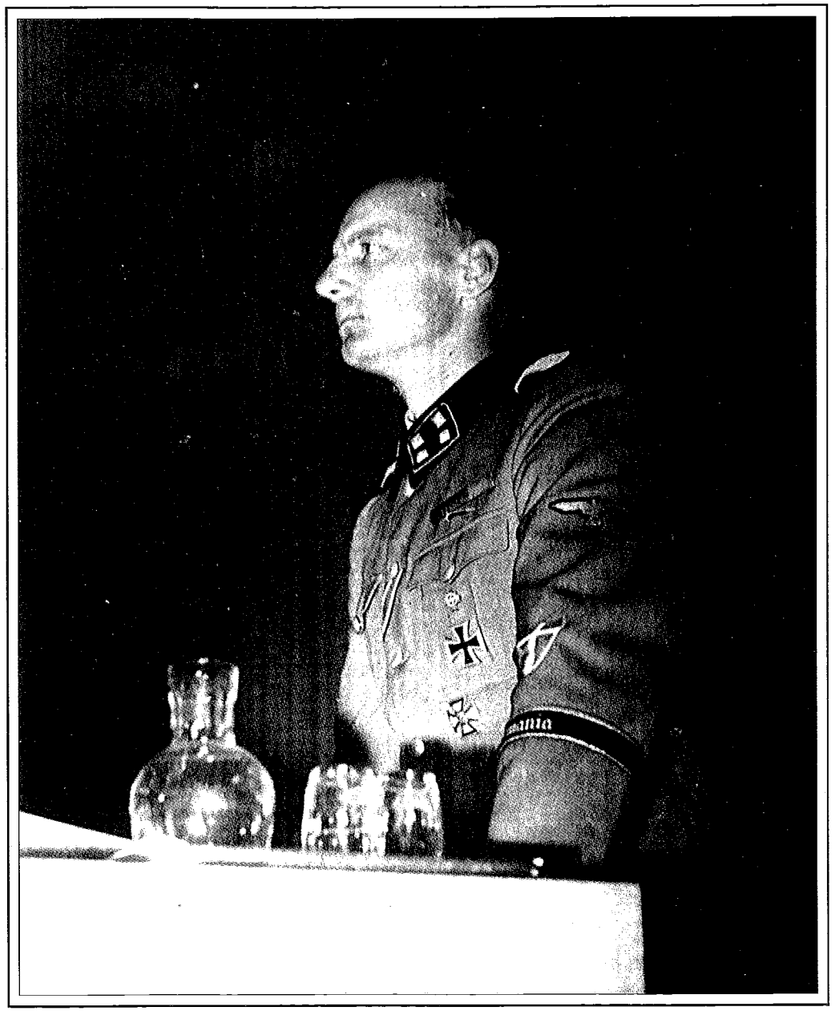

JOBBRA: A Danmark-szabadcsapat parancsnoka, Christian Frederich von Schalburg SS-Sturmbannführer, akit német felettesei „megbízható nemzetiszocialistának" tartottak. Figyeljük meg a nemzeti címerpajzsot és a karszalagot zubbonya ujján.

javultak a toborzási mutatók, és 1941 szeptemberére mintegy 1000 dán önkéntes jelentkezett a Waffen-SS-be.

A *Danmark*-szabadcsapat nevű dán önkéntes alakulatot 1942 májusában küldték ki a frontra a *Totenkopf*-hadosztály támogatására, amely hevesen védekezni kényszerült Gyemjanszk környékén. Ezekben a harcokban esett el a *Danmark*-szabadcsapat parancsnoka, Christian Frederich von Schalburg SS-Sturmbannführer is, a DNSAP volt ifjúsági vezetője. A Vörös Hadsereg 1942 júniusában visszavette Vaszil-jevscsina városát, és a *Danmark*-szabadcsapat kapta a feladatot, hogy hódítsa azt vissza. Sikerrel meg is tette a légi és harckocsi-támogatást élvező dühödt szovjet támadás ellenére. Az egység dicséretet kapott bátorságáért, de megint csak szörnyű veszteségek árán érdemelte ki ezt. 1942 augusztusára létszámának mindössze 22 százaléka maradt életben.

Ekkor négy hét pihenésre visszatért Dániába, hogy összeszedje magát. A visszatérését köszöntő parádé azonban nem volt éppen nagy siker: üdvözlő tömeg helyett ellenséges, gúnyolódó emberek fogadták az utcákon a szabadcsapat veteránjait.

A *Danmark*-szabadcsapat 1942 decemberében tért vissza a frontra Velikije Luki körzetében, ahol a hírhedt NKVD, a belbiztonsági erők egységei heves támadásokat intéztek ellene, és visszaszorították állásaiból. Bár másnap már fordult a kocka, a *Danmark* súlyos veszteségeket szenvedett. 1943 januárjában a német csapatokat kivonták a területről, és azt újra elfoglalták a szovjetek. A *Danmark*-szabadcsapat északnak vonult, és leküzdötte a szovjet állásokat Tajdi körül. 1943 márciusában visszavonták a németországi Grafenwöhr mellé, ahol azután májusban feloszlatták.

A dán önkéntesek egyedülálló módon nemzeti zászlójukat viselték hajtókájukon, bár megfigyelhető az SS-rúnák viselése is. Az egység nevét tartalmazó karszalag felett szintén nemzeti színű címerpajzs, piros mezőben fehér kereszt szerepelt.

A *Norwegen* önkéntes légió

Már 1933 májusában létrejött a norvég nacionalista párt Nasjonal Sammling (NS) néven a volt hadügyminiszter, Vidkum Quisling vezetésével (aki az Order of the British Empire kitüntetés birtokosa is volt). Quisling nagy tisztelője volt Hitlernek, és amikor Norvégia 1940 júniusában elesett, megtette magát államfőnek. Hitler azonban nem hagyta annyiban a dolgot: a maga jelöltjét, Josef Terboven birodalmi megbízottat nevezte ki a leigázott Norvégia élére, jóllehet 1942-ben végül megtette Quislinget miniszterelnökké.

Norvégia eleste után szinte azonnal megnyitotta az SS a maga toborzóirodáját Oslóban, és megkezdődött a megfelelő norvég önkéntesek felvétele, akik közül sokan tagjai voltak Quisling pártjának. A megfelelt jelentkezőket a *Nordland*-ezredhez irányították. Az első évben azonban csak alig háromszázan jelentkeztek. Quisling meglehetős gyanakvással szemlélte a németek szándékait, ezért híveit csatlakozásra buzdította, hogy elégséges befolyással bírjon az SS önkéntesei körében.

1941 augusztusában létrehoztak egy új önkéntes egységet *Norwegen* önkéntes légió néven, bár az újoncok elől eleinte gondosan titkolták, hogy az SS irányítása alá fog tartozni. Az eredeti önkénteseket, akik a *Nordland*-ezredhez vonultak be, kezdetben a megszállt Norvégia rendőri teendőinek ellátására szánták, de az új egységhez jelentkezők abban a tudatban voltak, hogy a kommunisták ellen fognak harcolni Oroszországban. A norvégok nagy szimpátiával viseltettek finn szomszédaik iránt, akik már nyögtek a szovjet megszállás alatt, és az egység számos katonája azt gondolhatta, hogy a finneket fogják majd támogatni a skandináviai szovjet ambíciókkal szemben.

Először két zászlóalj jött létre – a *Viken* és a *Viking* –, és 1942 márciusára mintegy 1200 főt képeztek ki harci feladatokra. A norvég önkéntesek első parancsnoka Jorgen Bakke volt, de a közte és a németek közt fennálló surlódás miatt leváltották, és Arthur Quist Legions-Sturmbannführer került a helyére, aki az egység parancsnoka volt annak feloszlatásáig.

A norvégokat a flamandokhoz, a hollandokhoz és a dánokhoz hasonlóan a keleti front északi szakaszán vetették be, Leningrádtól nem messze. Nem vettek

LENT: A Danmark-szabadcsapat egyik Strummannja. Figyeljük meg az egység nevével ellátott, gépi szövésű karszalagot.

***JOBBRA:** A Norwegen önkéntes légió egyik Unterscharführere. Az egységet – a flamand, holland és dán önkéntes alakulatokkal együtt – a keleti front északi szektorában vetették be, ahol gyakorlatilag megsemmisült.*

részt igazán nagy csatákban, erejüket 1942 májusáig a folyamatos járőrözés és az állandó kisebb csetepaték emésztették fel. Az egység ekkorra szinte teljesen megsemmisült. Norvégiában eközben csökkent a jelentkezők száma, így csak lassan lehetett pótolni a létszámot. Az alakulat maradékát 1942 végén az 1. SS-gyalogosdandárhoz csapták a *Danmark*-szabadcsapat túlélőivel együtt.

Az év végén ismét észak felé irányították, és Konsztantyinovka, valamint Krasznij Bor környékén harcolt a 2. SS-gyalogosdandár oldalán. 1943 elejére azonban nagyon legyengült, ezért márciusban kivonták az arcvonalból, és visszaküldték Norvégiába.

1943 májusában Quisling felszólította a norvég önkénteseket, hogy jelentkezzenek az újonnan megalakított *Norge*-ezred 1. zászlóaljába; a felszólítás 600 újonccal gyarapította az egységet. A *Norwegen* önkéntes légió maradékát leszerelték, s az alakulatot 1943 májusában formálisan is feloszlatták.

A fentiek mellett létrejött még egy norvég önkéntes sízászlóalj is. Mindössze kétszáz tagja volt, és a 6. SS-hegyihadosztály keretében harcolt a keleti front északi részén. Ugyanakkor oszlatták fel, mikor a légiót, 1943-ban.

A *Norwegen* önkéntes légió katonái különleges hajtókajelzést viseltek: egy fejszét tartó, ágaskodó oroszlánt. Az egy-

ség nevét jelző karszalag felett egy pajzs alakú jelvényen a norvég zászló színei voltak láthatók.

A Waffen-SS finn önkéntes zászlóalja

A finn önkéntes zászlóalj 1941 júniusában jött létre SS Freiwilligen-Bataillon Nordost néven. Szeptemberben átkeresztelték, s végül az elit *Viking*-hadosztályhoz csatolták a *Nordland*-ezred részeként. 1943 közepén oszlatták fel, katonái visszatértek a finn hadseregbe. Ennek az alakulatnak nem volt külön hajtókajelzése és karszalagja, csak egy pajzs alakú jelvénye a zubbony ujján egy handzsárszerű kardon álló, egyenes pengéjű kardot tartó, ágaskodó oroszlánnal. Ez két változatban – kék alapon sárgával és fekete alapon fehérrel – készült.

Az indiai légió

Az alakulat 1943 áprilisában jött létre a német hadsereg 950. indiai gyalogezrede néven indiai hadifoglyokból, akiket Észak-Afrikában fogtak el a brit hadsereg katonáiként. Az egységet 1944 novemberében átvette az SS, de kétséges, hogy harcba bocsátkozott-e egyáltalán. Pusztán propagandisztikus szerepe lehetett. Semmiféle különleges Waffen-SS jelzést nem kapott, bár elkészült egy stilizált tigrisfejet ábrázoló hajtókajelzés. Az alakulat tagjai továbbra is a hadseregben viselt címerpajzsot hordták a zubbonyuk ujján, amely egy ugró tigrist ábrázolt az indiai narancssárga-fehér-zöld nemzeti színű alapon, felette a *Freies Indien* felirattal.

A brit szabadcsapat

Ez a németek számára leginkább csak propagandaértékű alakulat 1944 tavaszán jött létre, és legfeljebb 60 tagja lehetett a brit hadifoglyok közül. Ez a hitvány társaság fegyelmezetlenségével sok gondot okozott a németeknek, ami az önkéntesek szellemi képességeit tekintve egyáltalán nem meglepő. Csak néhány tagja vett részt valódi harcokban a háború utolsó napjaiban, a *Nordland* 11. SS önkéntes-páncélgránátos-hadosztály részeként. A Berlinért folyó harcok során estek el. A fogságba esett túlélők zöme kisebb büntetéssel megúszta; volt, akit csak pénzbüntetésre ítéltek. Egyedül John Ameryt, a főkolompost akasztották fel árulásért.

Jelentéktelen méretei ellenére az egységnek nagy propagandisztikus jelentősége volt a németek számára. Teljes sorozat rang- és csapatjelzést gyártottak a számára: tagjai hajtókájukon

***LENT:** A Norwegen önkéntes légió önkéntesei esküt tesznek. Bár a nemzeti légóik gyorsan megalakultak, és jó harci teljesítményt is nyújtottak, a „germán" külföldiek sok sérelmet szenvedtek német feletteseiktől. Sok külföldi önkéntest nem bocsátottak el a szolgálatból szerződése lejártával, ezért több dán és norvég katona dezertált szabadsága alatt. Ami még ennél is rosszabb, a németek azt hitték, hogy minden külföldi önkéntes lelkes nemzetiszocialista, aki idealizmusától fűtve mindenféle bánásmódot elvisel. Ebben tévedtek, s az SS kiképzőtisztjeinek bánásmódja kiábrándította a külföldieket.*

FENT: John Amery (baloldalt), a brit szabadcsapat vezetője, amint éppen letartóztatják Milánóban. A brit SS-alakulat létrehozásának ötlete 1943-ban fogant, miután a Waffen-SS sikerrel toborzott tagokat az ellenséges hadifoglyok között. A toborzás elősegítésére Himmler megengedte a brit szabadcsapat tagjainak, hogy angol egyenruhát viseljenek német jelzésekkel. Ennek ellenére nagyon kevesen jelentkeztek, és 1944 tavaszára mindössze 50 brit katona tartózkodott az egység hildesheimi táborában. Az alakulatot sosem vetették be, csak propagandacélokat szolgált. Ameryt, Churchill egyik miniszterének fiát a háború után az angolok hazaárulásért felakasztották.

három fekvő oroszlánt, karjukon pedig egy angol zászlót ábrázoló címerpajzsot és az egység nevével ellátott karszalagot viseltek.

Az egység néhány tagja még most is él, de érthető módon általában nem hajlandó beszélni az SS-nél töltött időkről, ezzel kapcsolatban akut „memóriavesztésben" szenved.

A *Wiking* 5. SS-páncéloshadosztály

Az egységet 1940 májusában *Germania* (gépesített) SS-hadosztály néven hozták létre, de az elnevezést napokkal később megváltoztatták *Wiking* (gépesített) SS-hadosztályra. Magvát a *Germania*-ezred birodalmi német katonái alkották, akiket egy tömegben emeltek át az *SS-Verfügungsdivision* kötelékéből. Ehhez a maghoz csatolták a *Nordland* és a *Westland* germán önkéntes ezredeket. Az SS első igazán nemzetközi hadosztályaként németeket, hollandokat, dánokat, norvégokat és flamandokat tömörített soraiban, valamint kis számú népi németet a Balkánról.

A hadosztályt először a keleti arcvonal déli szakaszán vetették be, a lehető legmesszebb az önkéntes légiókban Leningrád körül harcoló honfitársaiktól. Részt vett a kaukázuson előnyomulásban, és hamarosan hatékony és megbízható hadosztály hírében állt. 1942 végén átalakították páncélgránátos hadosztállyá, és fontos szerepet játszott az 1943. júliusi rosszul végződött kurszki német páncélosoffenzívában.

Az egység a súlyos veszteségek ellenére jó hírnevet szerzett még a szovjetek körében is, akik több jelentésben is megemlítették harcias magatartását. (A szovjet parancsnokokat mindig aggasztotta, ha megtudták, hogy csapataik a *Wiking*-hadosztállyal állnak szemben.) 1943 októberében újra átszervezték az alakulatot teljes létszámú páncéloshadosztállyá. Ennek a jelentőségét nem kell alábecsülni, mivel ismerve a németeknek a legtöbb idegen önkéntes alakulat iránti megvetését, a páncéloshadosztály státus egy ilyen zömmel idegenekből álló hadosztály esetében, valamint az ezzel járó legmodernebb harckocsik mint felszerelés azt mutatják, hogy az alakulat kivívta magának a megbecsülést.

A „vikingek" hamarosan olyan elit hadosztállyá váltak, mint az eredeti Waffen-SS hadosztályok legjobbjai. 1944 februárjában az egység részt vett a Cserkasszi körüli heves harcokban, és hatalmas veszteségeket szenvedett, bár harci morálja és csapatszelleme töretlen maradt. Amikor visszavonták lengyel

területre, 1944 őszén részt vett a Varsó körüli védekező harcokban, mielőtt délnek fordult volna, hogy segítséget nyújtson Budapest remélt felmentéséhez. Amikor ez nem járt sikerrel, visszavonták osztrák területre, ahol utolsó csatáit Bécs védelmében vívta 1945-ben.

A *Wiking*-hadosztály mint harcoló egység kiválóságát bizonyítja a katonáinak kiosztott számos lovagkereszt. Összesen 54 kitüntetés került a hadosztályhoz, amit csak a *Das Reich* 73 lovagkeresztje múlt felül.

A hadosztály első parancsnoka Felix Steiner SS-Obergruppenführer volt, a Waffen-SS egyik legjobb és legtöbb kitüntetést kiérdemelt katonája, aki később a III. páncéloshadtestet és a 11. páncéloshadsereget irányította. Steiner utódja Herbert Otto Gille SS-Obergruppenführer lett, aki lovagkeresztjéhez megkapta a kardokat, a tölgyfalombot és a gyémántokat saját és hadosztálya harci teljesítményének elismeréseként. Az utolsó parancsnok Johannes Rudolf Mühlenkamp SS-Standartenführer volt, aki már a hadosztály páncélosezredének parancsnokságáért megkapta a lovagkeresztet, később pedig a tölgyfalombot a hadosztály egészének kiváló vezetéséért.

A hadosztály katonái mindvégig tigrisként harcoltak. Ha veszítettek is, megőrizték azt a büszke tudatot, hogy kötelességüknek maradéktalanul eleget tettek. Viruló veteránszervezeteik a mai napig megőrizték az akkor kialakult fantasztikus csapatszellemet. Kétségtelenül a *Wiking*-hadosztály volt a legkiválóbb SS-önkéntes alakulat és tulajdonképpen az egész német haderő egyik legjobb alakulata.

Bár készült külön hajtókajelzés az alakulat számára, mely egy viking hajó orrát ábrázolta, nincs rá bizonyíték, hogy valaha is viselték volna. A *Wiking* katonáinak hajtókáján általában az SS-rúnák szerepeltek. Azok pedig, akik előbb az önkéntes légiók valamelyikében szolgáltak, továbbra is viselték nemzeti karpajzsukat. A *Nordland*-, a *Westland*- és a *Germania*-ezred katonái az ezredük nevét feltüntető karszalagot viseltek, míg a névvel el nem látott ezredekhez tartozó katonák *Wiking* feliratú karszalagot hordtak.

Felmerült, hogy Herbert Otto Gille számára külön készítettek egy szépen kaligrafált gót betűkből álló Wiking feliratos karszalagot az általánosan használt latin betűs változat helyett. Gille valóban viselt ilyen karszalagot, de ez nem volt egyedi darab. Fényképek tanúsága szerint alacsonyabb rangú altisztek és a hadosztály más rangot viselő katonái is viselték.

A *Nord* 6. SS-hegyihadosztály

Az egységet 1940 végén hozták létre Ausztriában. Az SS Kampfgruppe *Nord* elnevezést 1941 februárjától viselte. Főleg magyarországi és romániai önkéntesekből állt, meg egy kevés norvégból (elsősorban az SS-százászlóaljból) a német kereten kívül. Gyenge kiképzése ellenére 1941 júniusában bevetették a front legészakibb részén. Finnországon keresztül nyomult be orosz területre, és megpróbálta elfoglalni a murmanszki kikötőt a német hadsereg egységeinek támogatására. 1941 szeptemberében hadosztállyá szervezték át.

A hadosztály teljesítménye kezdetben távoltról sem volt lelkesítő. El kell azonban ismerni, hogy embertelen körülmények között volt kénytelen harcolni: a nedves, sötét erdők és a zömmel mocsaras terep szúnyogok milliárdjait termelte. A harci morál alacsony, a megbetegedések száma pedig magas volt. Ennek ellenére a hadosztály folyamatosan harcolt ezen a területen egészen 1944-ig. Amint a Vörös Hadsereg nyugat felé nyomult, a hadosztályt visszavonták Oslo mellé, ahonnan tengeren át evakuálták Dániába.

1944 decemberében a hadosztály már a német Saar-vidéken tartózkodott, és a nyugati szövetségesek ellen harcolt. Itt jobb teljesítményt nyújtott, mint Oroszországban, de fokozatosan visszaszorult, s végül 1945 márciusában a Rajna bal partján körülzárták a szövetségesek. Lelkesen harcolt egészen addig, amíg megadásra nem kényszerült. Összesen hét katonáját tüntették ki a vaskereszt lovagkeresztjével 1944 közepét követően, ami a hadosztály javuló teljesítményét mutatja.

A *Nord*-hadosztályt kezdetben rövid ideig Georg Keppler SS-Obergruppenführer vezette (aki a *Das Reich*-hadosztály parancsnoka is volt). Őt Matthias Kleinheisterkamp SS-Obergruppenführer követte, a *Das Reich* volt parancsnoka, számos kitüntetésben részesített, kiváló katona. Egyik későbbi parancsnoka Friedrich Wilhelm Krüger SS-Obergruppenführer volt, aki 1944 októberében kapott lovagkeresztet a hadosztály kitűnő irányításáért.

A hadosztály legtöbb katonája az SS-rúnákat viselte a hajtókáján, bár a 6. SS-halálfejes ezredből alakult 11. SS-hegyivadász-ezred néhány katonája továbbra is a halálfejes jelvényt hordta. Noha a hadosztály a *Nord* nevet kapta, nem

FENT: A Wiking 5. SS-páncéloshadosztály két katonája. A jobb oldalon büszkén mosolygó férfi Oeck SS-Hauptsturmführer a hadosztály páncélosvadász egységétől. A fénykép egy sikeres harckocsielhárítás után készült. A Wiking-hadosztály kétségtelenül az egész Waffen-SS legkiválóbb harcoló alakulatainak egyike volt. Tagjai közt voltak németek, dánok, hollandok, flamandok, vallonok, norvégok és finnek. 1941 közepén vetették be először a „Barbarossa" hadműlvelet során, és egészen az amerikaiaknak történt megadásáig igen kiváló harci teljesítményt nyújtott. A megadásra Csehszlovákiában került sor 1945 májusában. Néhány katonája érdekes módon elkerülte a fogságot, és jelentkezett a francia idegenlégióba, majd Indokínában szolgált.

vezettek be külön karszalagot. Néhányan nem hivatalosan az általános SS *Nord* körzetének (SS-Oberabschnitt) karszalagját viselték. A 11. SS-hegyivadász ezred tagjai *Reinhard Heydrich* feliratú karszalagot hordtak, a 12. SS-hegyivadász ezredhez tartozók pedig *Michael Gaissmair* feliratút. A norvég szászlóalj katonáinak karszalagján a Norge felirat volt látható, néhányan pedig a norvég önkéntes légió karszalagját viselték *Frw Legion Norwegen* felirattal.

A *Prinz Eugen* 7. SS önkéntes hegyihadosztály

Főleg Horvátország és a Bánát népi német lakosságából toborozták 1942 márciusában SS Freiwilligen Gebirgsdivision néven. Egy hónappal később kapta a *Prinz Eugen* nevet. 1942 szeptemberére nyerte el végleges nevét, amikor a 7. helyre került a Waffen-SS hadosztályainak harcrendjében.

A hadosztály csak nevében volt önkéntes egység. A toborzást szinte kezdettől kiegészítette a széles körű kényszerítés és sorozás. Számos szerb, román és magyar is csatlakozott a hadosztályhoz, valamint a horvát Einsatzstaffel, a német SS horvát megfelelőjének több tagját is rávették a csatlakozásra.

Bár a nagyszámú újonc is – ami miatt az egység hadosztály rangot kapott – több forrásból származott, a felszerelés még ennél is bonyolultabb volt. Mivel a *Prinz Eugen*t belbiztonsági és partizánvadász feladatokra szánták, a németek nem kívántak elsőrendű fegyvereket és felszerelést adni neki, így végül rengeteg elavult és elavulóban lévő felszerelés vándorolt a hadosztály fegyvertárába, többek között francia, belga, jugoszláv, cseh és olasz fegyverek. De még így is viszonylag teljes létszámú és teljes mértékig felszerelt egység alakult ki, még zsákmányolt francia harckocsikkal felszerelt páncélos különítménnyel is dicsekedhetett.

A *Prinz Eugen* parancsnoka Artur Phleps SS-Obergruppenführer volt, a román hadsereg volt tábornoka. Első jelentős akciójára a neretvai csatában került sor 1943 elején, ahol a németek megpróbálták bekeríteni és egyszer s mindenkorra felszámolni Tito partizánegységeit. Bár az akció során a partizánok valóban komoly veszteségeket szenvedtek; Tito és csapatai nagy része kimenekült, újjászerveződött, s a háború hátralévő részében folyamatosan komoly gondot okozott a németeknek. Így a *Prinz Eugen* ideje nagy részét a partizánokkal való harcban töltötte. 1944 októberében Belgrád alá küldték a német erők Jugoszlávián át történő visszavonulásának fedezésére. A szinte állandó harcokban súlyos veszteségeket szenvedett, parancsnoka elvesztése pedig rossz hatással volt az egész egység harci moráljára. Phleps a Vörös Hadsereg egyik előörsének fogságába esett, és agyonlőtték. Halála után, november 24-én megkapta lovagkeresztjéhez a tölgyfalombot. A hadosztály számára a Balkánon ért véget a háború. A túlélők zöme szovjet fogságba került, ahonnan csak nagyon kevesen tértek vissza.

Nehéz megítélni a *Prinz Eugen*-hadosztály harci teljesítményét, mert leginkább partizánellenes akciókban vett részt, nem pedig ellenséges csapatok elleni ütközetekben a fronton. Amikor a háború utolsó szakaszában megütközött a Vörös Hadsereg alakulataival, gyakorlatilag megsemmisült. Talán az az igazság, hogy ha nem is tartozott a legjobb Waffen-SS hadosztályok közé, távolról sem volt a legrosszabb, bár sok atrocitás fűződik a nevéhez a partizánok elleni akciók során.

Phleps halála után Carl von Oberkamp SS-Brigadeführer vette át a parancsnokságot, majd tőle Otto Kumm SS-Brigadeführer, a *Das Reich*-hadosztály jól képzett volt ezredparancsnoka, aki a *Prinz Eugen* parancsnoki tisztének ellátásával kiérdemelte lovagkeresztjéhez a kardokat. Kumm August Schmidthuber SS-Brigadeführernek adta át a parancsnokságot, mikor a háború befejező szakaszában átvette az *SS Leibstandarte Adolf Hitler*

irányítását. A hadosztály összesen hat katonája kapta meg a vaskereszt lovagkeresztjét.

A hadosztály katonái *Prinz Eugen* feliratú karszalagot viseltek latin betűkkel, valamint az ún. Odal-rúnát ábrázoló hajtókajelzést.

A *Nordland* 11. SS-önkéntes páncélgránátos-hadosztály

Az 1943 februárjában létrejött egység a németek azon törekvésének köszönhette létét, hogy felállítsanak egy teljesen külföldi önkéntesekből és tisztekből álló nemzetközi hadosztályt. Bár az elit *Wiking*-hadosztály soraiban jelentős számban fordultak elő külföldiek, a magasabb rangú altisztek és a tisztek zömmel németek voltak. A *Nordland* keretében a németek ennél nagyobb mértékben kívántak a külföldi tisztekre támaszkodni. Jócskán merítettek a feloszlatott germán légiók tisztikarára, és kétségkívül itt jött össze a legvegyesebb összetételű állomány egy Waffen-SS hadosztály keretén belül. A háború végére dánok, hollandok, norvégok, észtek, finnek, franciák, svédek, svájciak, sőt angol önkéntesek harcoltak a hadosztályban vagy a hadosztály mellé rendelve.

1943 őszén a hadosztály már Horvátországban gyakorlatozott, 1944 januárjában pedig harckész minősítést kapott, és az Észak Hadseregcsoporthoz került a keleti fronton. Első akcióját a Leningrád ostromát feloldani készülő Vörös Hadsereg elleni kudarc fémjelezte. Részt vett a narvai csatában is 1944 elején, ahol nagy veszteségeket szenvedett. (Olyan sok önkéntes egység harcolt Narvánál, hogy ez „az európai SS csatája" nevet kapta.)

1944 szeptemberében, mindössze négy nap alatt erőltetett menetben Narvától Riga alá vonult, ahol megakadályozta a német 18. hadsereg bekerítését. Amint a Vörös Hadsereg előrenyomulása folytatódott, a *Nordland* lassan visszavonult a kurlandi katlanba, egész úton elkeseredetten harcolva. Innen 1945 elején evakuálták Németországba. Danzig, Stettin és Stargard környékén vett részt kemény harcokban, majd a Berlint védő erőkhöz csatlakozott. 1945 áprilisában-májusában teljesen felmorzsolódott a Berlinért folyó harcokban.

A *Nordland* teljes létszámú, jól felszerelt alakulat volt egy erős páncélosrészleggel, a *Hermann von Salza* 11. SS-páncélososztállyal súlyosbítva. Mindent egybevetve jól harcolt, és a jobb nem német SS-hadosztályok közé tartozott. Ez mutatkozik meg a 30 lovagkeresztben is, amelyet katonái kiérdemeltek. Ami a kitüntetések számát illeti, az ötödik a Waffen-SS-en belül.

A hadosztály első parancsnoka Fritz von Scholz SS-Obergruppenführer volt (a kardok és a tölgyfalomb birtokosa), aki 1944. július 28-án esett el Narvánál. Ezután Joachim Ziegler SS-Brigadeführer vette át a vezetést, aki 1945. május 2-án esett el Berlinnél.

A hadosztály katonái különleges hajtókajelzést viseltek, az ún. horogkeresztet. A 23. SS-páncélgránátos ezredben a *Norge* feliratot viselték, a 24. SS-páncélgránátos ezred emberei a *Danmark* feliratot, a 11. SS-páncélososztály katonái pedig a *Hermann von Salza* feliratot. A hadosztály összes többi tagja *Nordland* feliratú karszalagot viselt. Ezenkívül általában saját nemzeti színű címerpajzsukat viselték zubbonyuk ujján.

A *Handschar* 13. SS-fegyveres-hegyihadosztály (1. horvát)

Himmler 1943 februárjában rendelte el egy új egység felállítását boszniai muzulmán önkéntesekből partizánvadász feladatok végrehajtására Jugoszláviában, s ennek nyomán jött létre a horvát SS-önkénteshadosztály. A horvát diktátor, Ante Pavelic gyanakvással figyelte Himmler lépéseit. Gyanította, hogy a Reichsfürer-SS machiavellisztikus módon egymás ellen akarja fordítani a muzulmánokat és a kereszténységet, hogy destabilizálja az államot. Himmler egyszerűen figyelmen kívül hagyta Pavelic tiltakozását, és folytatta a toborzást. Az újoncanyag azonban sok kívánnivalót hagyott maga után. 1943 szeptemberében a hadosztályt Franciaországba küldték

LENT: A Wiking-hadosztály PzKpfw III harcjárművei a Szovjetunióban. Az, hogy sikerült a sokféle nemzetiséget hatékony harcoló egységgé ötvözni, nem kis mértékben Felix Steiner SS-Obergruppenführer kimagasló képességeinek volt köszönhető. Az ő vezetési elvei nagyban különböztek sok más SS-parancsnok, különösen Theodor Eicke elveitől. Steiner például a következőket írta tisztjeinek: „Minél ésszerűbben, gondosabban és együttérzőbben vezetünk egy egységet, annál nagyobb lesz abban az összetartás, és annál többet ér az egység a harcok során. Különösen északi önkénteseink miatt tűnik számomra döntő fontosságúnak a humánus vezetés."

JOBBRA: A Prinz Eugen 7. SS önkéntes hegyihadosztály két katonája. A hadosztály ötlete Gottlob Bergertől származik, aki a Jugoszláviában élő népi németekből akart egy SS-hadosztályt létrehozni. A szerbiai és horvátországi toborzás azonban eleinte nem váltott ki lelkesedést az ottani németekből, ezért a kényszer és a sorozás eszközéhez nyúltak. A sokféle zsákmányolt és elavult fegyverrel felszerelt hadosztály pályafutása nagy részét partizánvadászattal töltötte Jugoszláviában, s mint ilyen falvakat égetett fel, civileket mészárolt le, partizánokat kínzott meg. A Vörös Hadsereggel 1944 végén ütközött meg, és meg is szenvedte a magáét. Sok emberét elvesztette a harcokban és a dezertálás folytán. 1945 májusáig harcolt, majd Szlovéniában megadta magát a jugoszlávoknak. Katonái nagy részét ezután az atrocitásokban való részvétel miatt kivégezték.

kiképzésre, és a bajok szinte azonnal megmutatkoztak. A kiképzést vezető német tisztek és altisztek gyakran megvetően kezelték a gondjaikra bízott muzulmánokat. Ha figyelembe vesszük, hogy a kiképzők nagy része a kezdetekkor az SS-hez került katona volt, akiben mélyen gyökereztek Himmler eszméi a germán faji tisztaságról, valóban kellemetlen lehetett számukra egy vegyes összetételű, rossz emberanyagnak számító muzulmán csapatot irányítani, akik komikus fezt viseltek a fejükön, és magukkal hozták imámjaikat, hogy vezetésükkel el tudják végezni a napi áhitatot Mekka felé fordulva.

A feszültség egyre nőtt, s a muzulmán önkéntesek zokon vették a kiképző altisztek szokásos trágár jelzőit. Egyszer csak fellázadtak, és megöltek számos német kiképzőtisztet. Himmler dühös volt a muzulmán újoncaival szembeni keménykezű bánásmód miatt, de mivel gyilkosságokra került sor, kénytelen volt minden eszközzel elfojtani

a lázadást. A lázadást leverték, a főkolomposokat pedig késedelem nélkül kivégezték. A hadosztályt azonban – mely az SS történetének egyetlen fellázadt hadosztálya volt – nem oszlatták fel.

A németek nagyfokú gyanakvásától kísérve visszaküldték Jugoszláviába a partizánok ellen. Itt azután nem éppen irigylésre méltó hírnevet szerzett magának kegyetlenségével. Tagjai számos atrocitást követtek el, főleg a szerb közösség tagjai ellen.

1944 végén a német csapatok már visszavonulóban voltak a Balkánon. Mivel a muzulmánokat arcvonali harcra alkalmatlannak tekintették, a hadosztályt végül is feloszlatták. A hadosztály német és népi német elemei azonban harccsoportot alkottak, és tovább harcoltak a visszavonulók oldalán Magyarországon és Ausztrián át, mígnem megadták magukat a szovjeteknek.

Érdekes megjegyezni, hogy bár a Handschar-hadosztály katonái öt lovagkeresztet is kiérdemeltek (Desiderius Hampel SS-Brigadeführer, Karl Liecke SS-Obersturmbannführer, Hans Hanke SS-Obersturmbannführer, Albert Stenwedel SS-Sturmbannführer és Helmut Kinz SS-Sturmbannführer személyében), a kitüntetettek mindegyike német volt, és mindannyian 1945 májusában kapták meg a lovagkeresztet, miután a muzulmán elemeket már szélnek eresztették.

A szörnyű fegyelmezetlenség és a szegényes harci teljesítmény ellenére Himmler 1944 májusában a *Handschar* nevet adományozta a hadosztálynak egy külön hajtókajelzéssel együtt, amely rövid, handzsárszerű kardot ábrázolt egy horogkereszt fölött, annak jeléül, hogy Himmler valóban örült volna, ha kísérlete a muzulmánokkal sikerrel jár. Az elnevezés ellenére karszalag nem készült a hadosztály számára. A címerpajzs Horvátország fehér-piros kockás címerét ábrázolta.

Az SS 14. fegyveres-gránátoshadosztálya (1. ukrán)

Ukrajna nyugati része egy időben az elterpeszkedő Osztrák-Magyar Monarchia része volt, és bár az 1939 augusztusi orosz-német egyezmény szerint a terület a szovjet befolyási övezetbe került, lakossága távolról sem volt a sztálini kommunizmus lelkes híve. A vaskezű szovjet uralom évei úgy hatottak Nyugat-Ukrajna népeire, hogy amikor a németek 1941 nyarán megindították támadásukat a Szovjetunió ellen, a lakosság szabadítóként üdvözölte őket (jóllehet ez a lelkesedés az Einsatzgruppék tevékenysége nyomán később csökkent).

Nyugat-Ukrajna, amelyet Himmler következetesen Galíciának nevezett, 1941 augusztusában lett a Generalgouvernement része. A náci irányítás alatt lévő terület magába foglalta Lengyelország legnagyobb részét is. A terület katonai parancsnoka Wächter SS-Brigadeführer volt, aki szimpátiával viseltetett az irányítása alatt élő népek iránt, így a terület viszonylag békésen élt, s a lakosok örültek annak, hogy megszabadultak szovjet elnyomóiktól.

1943 márciusában Wächter engedélyt kért és kapott egy „galíciai" rendőrezred felállítására. Ahogy nőttek a veszteségek a fronton, Himmler javasolta, hogy az ezredet fejlesszék fel hadosztállyá. Olyan nagy volt a szovjetellenesség a területen, hogy 70.000 önkéntes jelentkezett. Ez a létszám elegendő volt a tervezett hadosztály és még öt további rendőrezred számára. Mintegy 350 önkéntes tisztet és 2000 altisztet küldtek Németországba kiképzésre, hogy elérjék a frontharcok számára megfelelő színvonalat.

Nyugat-Ukrajna lakossága zömmel katolikus, ezért a szintén katolikus Himmler még azt is megengedte az ukrán egységeknek, hogy saját káplánjuk legyen. Ez elég általános volt a német hadseregben, ám szinte példátlan az SS-nél, ahol a katonák a „vallás" rovatba csak azt írhatták, hogy „istenhívő", és nem lehettek a hívei egyetlen bevett vallásnak sem.

BALRA: Otto Kumm az SS-Obersturmbannführerek egyenruhájában. Kumm volt a Prinz Eugen hadosztály harmadik parancsnoka Artur Phleps és Carl von Oberkamp után. Kumm inkább a Das Reich-hadosztály élén az orosz fronton folytatott tevékenysége révén ismert. 1942 februárjában a hadosztály Der Führer-ezredének parancsnoka volt, amely súlyos vereséget szenvedett a szovjetektől Rzsev körzetében. Amikor a szovjet támadásnak vége szakadt, Kumm visszavitte ezredét a hadosztály harcálláspontjára. Itt találkozott Model tábornokkal, a 9. hadsereg parancsnokával, aki a következőket mondta neki: „Tudom, hogy min ment át az ezrede, Kumm, de mégsem tudom nélkülözni. Milyen erőt képvisel jelenleg?" Kumm kimutatott az ablakon. „Az ezredem kinn felsorakozott." A hidegben ott állt 35 ember, a hajdan 2000 főt számláló egység maradéka. Kumm vitézségéért 1942 februárjában megkapta a lovagkeresztet, 1943. április 6-án a tölgyfalombot és 1945. április 4-én a kardokat. Karrierje a Leibstandarte-hadosztály utolsó parancsnokaként ért véget.

A hadosztály 1944. június közepén került először bevetésre Brodi mellett, a szovjet nyári offenzívát megállítani kívánó német erőfeszítések részeként. Mivel képtelen volt fokozatosan megszerezni a harci tapasztalatokat, a hadosztály gyakorlatilag megsemmisült. Az akcióba küldött 14.000 katonából 3000 maradt életben. Az elvesztettek egy része tulajdonképpen a szovjet vonalak mögé került, ahol – a kommunisták iránti gyűlölettől hajtva – még évekig kóborolt a háború végeztével, a szovjeteket zaklató partizánalakulatok tagjaiként.

A németek szerencséjére olyan nagy számban jelentkeztek önkéntesek, hogy gyorsan újjá tudták szervezni a hadosztályt. 1944 őszén a hadosztály egyik ezredét Csehszlovákiába küldték a szlovák nemzeti felkelés elfojtására. 1945 januárjában az egész hadosztályt Jugoszláviába küldték, hogy segítsen a Tito partizánjai elleni küzdelemben, de ekkor viszonylag kevésszer bocsátkozott harcba. Két hónappal később – de már túl későn ahhoz, hogy igazi eredményt érjen el – a hadosztályt, legalábbis papíron, a Pavlo Sandruk által vezetett Ukrán Nemzeti Hadsereg irányítása alá helyezték. Sandruk a lengyel hadsereg egykori vezérkari tisztje volt.

A hadosztály zömének sikerült visszavonulnia nyugat felé a háború utolsó napjaiban, majd megadta magát az angolszász csapatoknak. A szövetségesek zavarban voltak attól, hogy a katonák galíciainak tekintették magukat, így sokan elkerülték az erőszakos visszatelepítést a Szovjetunióba. Annak ellenére, hogy a Waffen-SS-nél szolgáltak, a lengyel Anders tábornok úgy vélte, elkötelezett antikommunista voltuk hasznossá teheti őket a jövőben, ezért támogatta kérelmüket, hogy lengyelként és ne oroszként kezeljék őket. A Waffen-SS kevés önkéntes alakulata volt ilyen szerencsés.

Harci teljesítményei ellenére egyedül német parancsnoka, Fritz Freitag SS-Brigadeführer kapta meg a lovagkeresztet. A hadosztály katonái különleges címerpajzsot viseltek: kék alapon sárga, ágaskodó oroszlánnal és három koronával. Külön hajtókajelzés is volt forgalomban, szintén ágaskodó oroszlánnal.

Az SS 15. fegyveres-gránátoshadosztálya (1. lett)

Miután a szovjeteket 1941-ben kiszorították Lettországból, a németek számos lett rendőrezredet hoztak létre német parancsnokság alatt, elsősorban az utánpótlási vonalak védelmére a szovjet partizánok támadásai ellen. 1943 elején ezek egynémelyikét német tisztekkel és altisztekkel együtt az Észak Hadseregcsoporthoz irányították a keleti arcvonalra, hogy harci tapasztalatokat szerezzen.

Amikor bejelentették, hogy lett légiót szerveznek a szovjetek elleni harcra, 32.000 önkéntes jelentkezett. 1943. március 9-én a volt lett hadügyminisztert, Rudolfs Bangerskis tábornokot nevezték ki az egység élére SS-Obergruppenführeri rangban.

A lett önkéntesek 1943 novemberében Novo Szokolnyikinél láttak először ütközetet. Védekező harcokban vettek részt a szovjet téli offenzíva idején. A lettek elszántan védekeztek, sikerrel hárították az ellenséges támadásokat, ám hatalmas veszteségek árán.

Egyik szovjet támadás jött a másik után, és a hadosztály elkeseredetten védekezett, de hiába: 1944 júliusában az ellenség újra lett földön járt. Veszteségei ellenére a hadosztály továbbra is jól harcolt, és kivívta német bajtársai elismerését. Még időben visszavonták Nyugat-Poroszországba, így elkerülte a bekerítést. Rigát, a lett fővárost, 1944. október 13-án foglalták el a szovjet csapatok. A hadosztályt aztán fokozatosan szorította nyugat felé a Vörös Hadsereg kérlelhetetlen előrenyomulása, s végül 1945 áprilisában adta meg magát az angoloknak.

A hadosztály öt katonája kapott lovagkeresztet: Nikolaus Heilmann SS-Brigadeführer (német), Karlis Aperats Standartenführer (lett), Adolf Ax SS-Oberführer (flandriai születésű), Erich Wulff SS-Sturmbannführer (német) és Karlis Sensbergs Unterscharführer (lett).

A hadosztály tagjainak nagy része hajtókáján a szokásos SS-rúnákat viselte annak ellenére, hogy a hadosztály nem németekből állt. Egy ideig érvényben volt egy horogkeresztes jelvény is, míg be nem vezették a nap sugaraitól övezett három csillagot. Karszalag nem készült, a címerpajzs piros alapon fehér átlós csíkkal a lett nemzeti színeket idézte. Fölötte esetenként szerepelt a *Latvija* felirat.

A *Horst Wessel* 18. SS önkéntes páncélgránátos hadosztály

Magyarországot a németek – legalábbis kezdetben – nem tekintették megszállt országnak, hanem független, szövetséges államnak. Jelentős számú népi német élt az országban, akiket német származásuk ellenére magyar állampolgároknak

tekintettek, s mint ilyenek, a magyar hadseregbe voltak kötelesek bevonulni. Amint várható volt, Himmler mohósága elérte a magyarországi népi németeket is, és szemet vetett rájuk mint a Waffen-SS utánpótlásának egyik forrására. A magyarok azonban ragaszkodtak bizonyos feltételekhez, például ahhoz, hogy a csatlakozás valóban önkéntes legyen, kényszert ne alkalmazzanak, a 18 év alatti önkénteseknek szülői hozzájárulást kelljen benyújtaniok, valamint ahhoz, hogy a jelentkezők mondjanak le magyar állampolgárságukról. 1942. nyár közepére 18.000 önkéntes jelentkezését fogadták el. Zömük a *Prinz Eugen* 7. SS önkéntes- hegyihadosztályhoz, valamint a *Florian Geyer* 8. SS-lovashadosztályhoz került.

1943-ra már olyan nagyfokúvá vált az emberhiány, hogy Himmler kénytelen volt megemelni a felső korhatárt. Ez további 30-40.000 önkéntest jelentett, akiknek zöme a *Nordland* 11. SS önkéntes páncélgránátos hadosztályhoz és részben a *Reichsführer-SS* 16. SS páncélgránátos hadosztályhoz került.

1944-re Magyarország függetlensége már csak látszat volt, és Himmler hatalma elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy a magyarországi népi németeknek ne maradjon más választásuk, mint hogy a Waffen-SS-ben töltik le katonai szolgálatukat. Ez egybecsett Hitlernek azzal a kívánságával, hogy hozzanak létre egy új hadosztályt, amely a párt nagy mártírjának, Horst Wesselnek a nevét venné fel. Himmlert bosszantotta a dolog az SS és az SA közötti rossz viszony miatt, Hitler azonban kitartott elképzelése mellett. (A szárazföldi hadseregnél és a légierőnél már voltak olyan egységek, amelyekbe kifejezetten az SA tagjait toborozták.) Mind a hadseregnél, mind a légierőnél volt már *Feldherrnhalle* nevű egység, amelybe az SA tagjait vették fel, a légierőnél pedig volt egy Horst Wessel nevét viselő bombázószázad.

Himmler elhatározta, hogy német származásúak toborzásával teljesíti Hitler kívánságát. Hadd indokolja a *Horst Wessel* megtisztelő nevet az, hogy a hadosztály tagjai német vérből származnak.

A hadosztályt 1943-ban hozták létre az 1. SS-gépesített gyalogosdandártól kirendelt mag köré. „Önkéntes" címe természetesen már nem jelentett semmit, hiszen a háborúnak ebben a szakaszában már nem játszott szerepet az önkéntesség. A legtöbb újoncnak nem volt választása. A hadosztályt 1943/44 telén fejlesztették fel, 1944 júliusában pedig egy harccsoportját Ukrajnába küldték az összeomlóban lévő arcvonal megtámogatására. A harccsoport decemberben csatlakozott újból a hadosztályhoz. Ezután a hadosztály a visszavonulás során Lengyelországban és Szlovákiában harcolt, majd számára Prága mellett ért véget a háború. Tagjai orosz hadifogságba kerültek.

FENT: Christian von Schalburg SS-Sturmbannführer (baloldalt) kezet ráz Soeren Kam SS-Unterscharführerrel a Nordland 11. SS önkéntes páncélgránátos hadosztálytól. A hadosztályt a nemzeti légiók maradványaiból, a Wiking-hadosztálytól áthelyezett keretből és a náci uralom alá került „germán" országok lakosságának önkénteseiből hozták létre. Figyeljük meg a karszalagot Soeren Kam bal karján.

Himmlert bizonyára irtózattal töltötte el, hogy az SS egyik egysége az SA egy nagy alakjának nevét viseli karszalagján, hajtókáján pedig az SA-rúnákat az SS-rúnák helyett. A hadosztály azonban teljes létszámú és jól felszerelt harci alakulat volt, amely – ha nem is érte el néhány más egység hatékonysági szintjét és megbízhatóságát – nem hozott szégyent a fejére a harcban, amit a hét lovagkereszt is jelképez.

A *Horst Wessel*-hadosztály első parancsnoka August-Wilhelm Trabandt SS-Brigadeführer volt, aki az 1. (gépesített) SS-gyalogosdandár parancsnokaként került a hadosztályhoz, majd Georg Bochmann SS-Oberführer, a *Totenkopf-*

FENT: A Waffen-SS egyik sikeres toborzófelhívása az olaszokhoz, mely az SS légiójába való belépésre buzdított. Mintegy 15.000 olasz fasiszta önkéntes jelentkezett a fegyverbe szólító felhívásra.

hadosztály számos kitüntetéssel rendelkező páncélostisztje következett, végül pedig Heinrich Petersen SS-Standartenführer, a *Prinz Eugen* veteránja, aki a háború végéig vezette a hadosztályt, majd inkább öngyilkos lett, mintsem hogy szovjet hadifogságba kerüljön.

Az SS 19. fegyveres-gránátos-hadosztálya (2. lett)

A második lett önkéntes hadosztály 1944 márciusában jött létre a Waffen-SS-nek a balti államokban folytatott toborzó hadjárata kiváló eredményeként. Magját a 2. lett önkéntesdandár képezte, amely már 1943 vége óta harcolt a keleti fronton. A hadosztály létszáma elérte a 10.500 főt, és a másik lett hadosztályhoz hasonlóan a leningrádi arcvonalon vett részt a heves védekező hadműveletekben, egészen a kurlandi katlanig.

A hadosztály egyik legkiválóbb katonája, Voldemars Veiss Waffen-Oberführer, a 42. SS önkéntes gránátosezred parancsnoka volt az első lett katona, aki megkapta a vaskereszt lovagkeresztjét. A 19. gránátoshadosztály 11 lovagkeresztet büszkélkedhetett, s a 15. gránátos-hadosztály 5 lovagkeresztjével együtt ez azt tanúsította, hogy a lettek milyen keményen tudtak harcolni szülőföldjük védelmében.

A Vörös Hadsereg lassan visszaszorította a hadosztályt a kurlandi katlanba, ahol a háború befejeztéig bekerítve maradt. Katonái nagy részét kivégezték a szovjetek azzal az ürüggyel, hogy hazájukat a Szovjetunió még a háború előtt annektálta, így ők szovjet állampolgárok, és a németek támogatásával a hazaárulás bűnébe estek.

A hadosztály katonái a 15. hadosztálynál rövid ideig bevezetett horogkeresztes hajtókajelvényt viselték a lett címerpajzzsal kiegészítve.

Az SS 20. fegyveres-gránátos-hadosztálya (1. észt)

Miután hazájukat a Szovjetunió erőszakkal annektálta, sok észt katona az erdőkbe vette be magát, és partizánháborút folytatott a szovjet elnyomók ellen. Természetes, hogy ezek az emberek 1941-ben szabadítót láttak a németekben, akik viszont hamar kihasználták a hevesen kommunistaellenes, képzett katonák jelenlétét. Először létrehoztak jó néhány önvédelmi egységet, de az észtek olyan nagy számban jelentkeztek, hogy három teljes létszámú zászlóalj, néhány rendőri ezred és hat határőrezred telt ki belőlük.

A náci közigazgatás vezetője, Litzman Generalkommissar 1942-ben egy észt légió felállítását szorgalmazta, amely a németek oldalán harcolhatna a keleti arcvonalon. Az észtek reakciója igen ígéretes volt, mivel okosan Tallin, az észt főváros németek által történt felszabadításának első évfordulóján tették közzé a felhívást. Három zászlóaljra elegendő jelentkező akadt (főleg az észt hadsereg volt tagjai) az újonnan felállított 1. észt SS-önkéntes gránátosezred számára. Az ezred egyik zászlóalja a *Wiking*-elithadosztály részeként vett részt a harcokban.

1943 májusára az ezred többi részét egy dandár méretére fejlesztették fel 3. észt SS-önkéntes dandár néven. A dandár a 45. és a 46. SS-önkéntes gránátosezredből állt. 1944 folyamán Himmler elhatározta, hogy létrehoz egy új észt hadosztályt a dandár és a német hadsereg-

regben szolgáló észt önkéntes zászlóaljak, valamint néhány rendőrzászlóalj összevonásával. A hadsereg egyik ilyen egységét, a 658. észt zászlóaljat egy észt tiszt, Alfons Rebane őrnagy vezette, aki már 1944 februárjában elnyerte a vaskereszt lovagkeresztjét.

Az a zászlóalj, amelyet korábban a *Wiking*-hadosztályhoz csatoltak, 1944 áprilisában visszatért és 20. SS-lövészzászlóalj néven csatlakozott az új hadosztályhoz. A hadosztály parancsnoka az osztrák Franz Augsberger SS-Brigadeführer volt, aki a narvai csatában vitte először harcba az egységet 1944 közepén. Lendületes teljesítménye ellenére a hadosztályt visszaszorították hazáján keresztül, egészen a kurlandi katlanig, ahonnan nagy részét sikerült kimenekíteni Németországba. Decemberben tért vissza a keleti arcvonalra, hogy megakadályozza a szovjet előrenyomulást Sziléziába, onnan pedig Csehszlovákiába. Franz Augsberger 1945. március 17-én esett el harc közben, mikor a hadosztály kitört a bekerítésből Falkenbergnél. Helyét a hadosztály élén Berthold Maack SS-Oberführer vette át.

1945 májusában a hadosztály egy részét fogságba ejtették a szovjetek. A katonák zömét kivégezték, szerencsésebb bajtársaik egy részének pedig sikerült harcolva nyugatabbra jutni és angol-amerikai fogságba kerülni.

A hadosztály tagjainak kétféle változatban készült hajtókajelzés. Az első páncélos kart ábrázolt magasba tartott karddal, a kar hajlatában „E" betűvel. Ezt egy időre egy egyszerűbbel váltották fel, amelyen csak az „E" betű és egy kard volt látható. Ez azonban nem volt népszerű, ezért újra bevezették – most már hivatalosan – az első, eredetileg nem hivatalos változatot. Az észt címerpajzsból is két változat készült. Az egyiken vízszintes sávokban, a másikon ferde sávokban szerepeltek az észt nemzeti színek, a kék, a fekete és a fehér. Mindkettőn három balra néző, fekvő oroszlán helyezkedett el a sávokon. Külön karszalag nem készült az egység számára. Katonái közül összesen hatan kapták meg a lovagkeresztet.

Az SS *Skanderbeg* 21. fegyveres-hegyihadosztálya

Albániát 1939 márciusában foglalták el az olaszok, még a háború kitörése előtt, és Olaszország 1943-as megadásáig olasz kézen is maradt. Akkor a németek vették át a hatalmat, akik kezdetben önuralmat tanúsítottak az albánokkal szemben. Himmler az albániai muzulmánokban lehetséges utánpótlást látott a zömében szerb partizánok elleni hadjárathoz, és a maga céljaira ki akarta használni a két népcsoport hagyományos ellenségeskedését.

1944 áprilisában Himmler felállított egy új albán önkéntes-hadosztályt a nagy albán muzulmán hős, Szkander bég neve alatt, aki a 15. században kiűzte a török hódítókat Albániából. A hadosztály számos újoncra számíthatott a korábban Jugoszláviához tartozó Koszovóból is, amelyet 1941-ben az olaszok által ellenőrzött Albániához csatoltak. Az újoncok azonban nem igazán váltak be, és végül csak mintegy hatezret tartottak alkalmasnak a kiképzésre. A létszámot más Waffen-SS egységek katonáival töltötték fel. A tisztek és altisztek például zömmel németek vagy népi németek voltak.

1944 augusztusára készen állt a hadosztály, és harckésznek minősítették. Csak rendőri feladatokra tartották alkal-

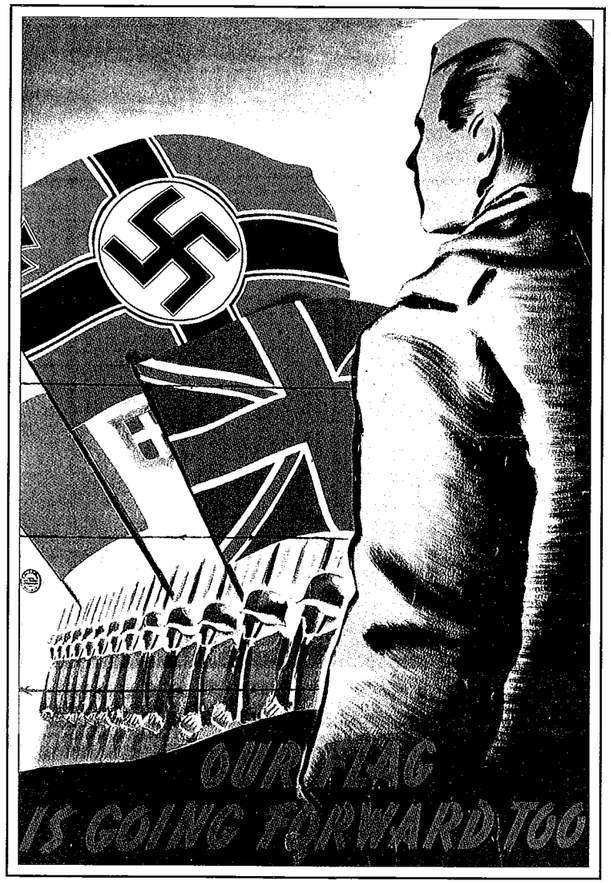

LENT: Egy kudarcot vallott toborzóplakát, amely a brit hadifoglyokat biztatja a Waffen-SS-be való belépésre. Nagyrészt süket fülekre talált.

masnak, de még ott is siralmas teljesítményt nyújtott. A muzulmán katonák zömét láthatóan csak az érdekelte, hogy benyújthassa a számlát a szerb ellenségnek, ami számos atrocitáshoz vezetett. Mindössze két hónap alatt 3500-an dezertáltak. Himmler ekkor besorozott csaknem 4000 tengerészt, akik hajók híján feleslegessé váltak a haditengerészetnél. Ez azonban alig javított a hadosztály harckészségén, ezért 1945 elején Himmler elrendelte feloszlatását. A német keret katonáit egy harccsoport keretében beolvasztották a *Prinz Eugen*-hadosztályba a háború hátralévő hónapjaira.

Gyatra teljesítménye ellenére a hadosztály számára készültek saját jelvények. A hajtókajelvény egy sisakot ábrázolt egy kecskefejjel, de nem nagyon használták. A *Skanderbeg* feliratú karszalagot annál inkább, akárcsak az albán címerpajzsot a piros mezőbe helyezett, fekete albán kétfejű sassal. A hadosztály muzulmán tagjai állítólag hagyományos, fejtetőre simuló, csukaszürke sapkájukat viselték a megszokott SS tábori sapka helyett.

A *Maria Theresia* 22. SS-önkéntes-lovashadosztály

Amint Magyarország viszonya a náci Németországgal megváltozott, és a független szövetségesből előbb bábrendszer, majd megszállt ország lett, úgy gyorsult fel az SS-toborzás lendülete. Himmler négy teljes magyar SS-hadosztályt tervezett felállítani, melyek közül kettőnek a legénysége a népi németekből, kettőé pedig teljesen magyarokból állt volna.

1944 őszén jött létre egy új hadosztály *Ungarn* SS-hadosztály néven. Legénysége azonban vegyes volt, ami nyelvi problémákhoz vezetett. Himmler ezért eltávolíttatta a magyarul beszélő kontingenst, és külön harccsoportot létesíttetett belőle, amelyet parancsnokáról, Ney Károly Obersturmbannführerről neveztek el. A harccsoport azonban továbbra is a hadosztályhoz tartozott. 1944 szeptemberére az *Ungarn* SS-hadosztály már más néven szerepelt. Ekkor kapta a *Maria Theresia* megtisztelő címet.

A hadosztályt sajnos azelőtt vetették be, hogy tökéletesen felkészítették volna. A IX. SS-hadtest részeként részt vett a Budapestért folyó harcokban (1944 novembere és 1945 februárja között), és csaknem teljesen megsemmisült. Annak ellenére, hogy jól harcolt, elsöpörte a szovjet támadás ereje. Három katonája mégis megkapta a vaskereszt lovagkeresztjét az egység rövid fennállása alatt: Anton Ameiser SS-Obersturmbannführer, a 22. SS-lovasezred parancsnoka, Paul Reissmann SS-Oberscharführer, aki 1944. november 8-án harc közben esett el, és a kitüntetést posztumusz kapta, valamint Werner Dallmann SS-Obersturmführer, aki szintén posztumusz kitüntetést kapott.

A kb. 5000 fős *Ney* harccsoport elkerülte a hadosztály sorsát, és harcolva vonult vissza nyugat felé, majd az ausztriai Salzburgnál megadta magát az amerikaiaknak. A hadosztály parancsnoka August Zehender SS-Brigadeführer volt, aki szintén elesett Budapest védelmében, amikor a hadosztály megtizedelődött.

Annak ellenére, hogy felvette Mária Terézia nevét, a hadosztály sosem kapott karszalagot. Volt azonban saját hajtókajelzése, amely búzavirágot ábrázolt.

Az SS *Kama* 23. fegyveres hegyi-hadosztálya (2. horvát)

Az 1944 januárjában felállított hadosztályt boszniai muzulmánokból szándékoztak létrehozni egy németekből és népi németekből álló keret köré, horvát muzulmán tisztekkel és altisztekkel a *Handschar* 13. fegyveres hegyihadosztálytól.

1944 októberében, amikor a hadosztály még szervezés alatt állt, olyan súlyosakká váltak a fegyelmi problémák, hogy Himmler elrendelte a hadosztály azonnali feloszlatását, minden bizonnyal a *Handschar*-hadosztály franciaországi lázadásának hatása alatt. A hadosztály felkelő napot ábrázoló hajtókajelzését már nem osztották ki.

Az SS *Nederland* 23. önkéntes-páncélgránátos-hadosztálya

1943 elején a *Niederlande* önkéntes légiót visszavonták az arcvonalról, miután súlyos vereséget szenvedett a Leningrád körüli harcokban, majd visszaküldték Hollandiába pihenni. Himmler eközben a négy germán önkéntes alakulat egyetlen ütőképes hadosztállyá való egybeolvasztásán fáradozott, mely hadosztályt majd *Nordland*nak neveznek el.

A holland náci vezetőt, Anton Mussertet azonban felháborította a gondolat, hogy holland önkénteseit más nemzetek katonáival vonják össze, ezért tiltakozást nyújtott be Hitlernek. A Führer egyetértett, és utasította Himmlert, hogy a holland önkénteseket hagyja ki a tervezett hadosztályból.

A Handschar 13. SS-Waffen-Gebirgsdivision katonái. FENT: pihenő étkezés közben. LENT: szemle. Himmler azért gondolt a boszniai muzulmánok besorozására, mert azok hagyományos gyűlölettel viseltettek a keresztény szerbek iránt, akikből Tito partizánalakulatainak zöme verbuválódott. A hadosztály sok kiváltságot kapott, például jobb ellátást és jogot a szabad vallásgyakorlásra. A vallás terén való kivételezés feltehetőleg ellentétben állt az SS vallásellenes ideológiájával, de Himmler kijelentette Goebbelsnek, hogy semmi kivetnivalót nem talál az iszlámban, mert neki képezi ki a hadtest katonáit, és megígéri nekik a mennyországot, ha meghalnának harc közben. „Igen praktikus és vonzó vallás egy katona számára!" A valóság egy kicsit azért másként festett. A hadosztály katonái több akcióban vettek részt a partizánok ellen, és eközben számos atrocitást követtek el, de amikor a Vörös Hadsereggel találták magukat szembe, tömegesen dezertáltak. A hadosztályt 1944 októberében oszlatták fel.

Mivel a holland önkéntesek önmagukban nem voltak elegen egy hadosztályhoz, egy két ezredből álló dandárt hoztak létre belőlük *Nederland* SS-önkéntes-páncélgránátos-dandár néven. A két ezred a *General Seyyfardt* és a *De Ruyter* nevet viselte. A dandárt először a partizánok ellen vetették be Horvátországban, majd arra a területre küldték, ahol elődje, a légió szolgált – a leningrádi arcvonalra. 1944-ben részt vett a narvai csatában, melynek során csaknem teljesen megsemmisült.

1944 decemberében átszervezték – bár leginkább csak papíron –, és hadosztályi rangra emelték 23. SS-önkéntes-páncélgránátos-hadosztály néven, majd újból bevetették elhárító és elszakadó harcokba. 1945 elejére már visszavonult a kurlandi katlanba, ahonnan tengeri úton evakuálták Stettinbe. Onnan azonban rögtön újra az összeomló keleti arcvonalra irányították Pomerániába. Irgalmatlanul űzték nyugat felé, míg végül Fürstenwalde mellett megadta magát az amerikaiaknak. Az egység harci kvalitásait rövid karrierje ellenére nem szabad alábecsülni. A Waffen-SS mintegy 20 holland katonája kapott lovagkeresztet a harcokban tanúsított vitézségéért.

A hadosztály hivatalos hajtókajelvénye az ún. „farkashorog" volt mind vízszintes, mind függőleges formában. A narancssárga–fehér–kék holland nemzeti színű címerpajzsot közvetlenül a karszalag felett viselték. Külön karszalag készült a *General Seyyfardt* és a *De Ruyter* ezrednek, valamint *Nederland* felirattal a hadosztály többi részének.

A *Karstjäger* 24. SS-hegyi-hadosztály

1942 nyarán egy hegyi alakulatot hoztak létre a növekvő partizánveszély leküzdésére Észak-Olaszországban. Novemberben elhatározták, hogy zászlóaljjá fejlesztik az egységet. 1943 nyarára sikerült felfejleszteni a zászlóaljat, amelyet – éppen Benito Mussolini bukása után – Észak-Olaszországba küldtek.

Első küldetése a tarvisioi olasz kato-

FENT: Lett katonák a Vörös Hadsereg elleni harcokban, 1943 végén. A lettek alig várták, hogy a szovjetek ellen harcolhassanak: 32.000-en válaszoltak az SS toborzó felhívására. Végül két lett Waffen-SS hadosztályt állítottak fel, a 15. és a 19. Waffen-Grenadier hadosztályt. Mindkettő kiváló harci teljesítményt nyújtott.

volt, egy másik pedig Engels névre hallgatott!

A hadosztály, mely a háború vége felé ellenséges harcoló csapatokkal is megütközött, jól teljesített. Maradékát végül más Waffen-SS egységek túlélőivel együtt egy harccsoportba egyesítették Heinz Harmel SS-Brigadeführer, arnhemi veterán vezetése alatt, és utóvédként harcolt a Jugoszlávián át visszavonuló német csapatok védelmében. Csak 1945. május 9-én, egy nappal az európai háború hivatalos befejezése után adta meg magát.

Az SS *Hunyadi* 25. fegyveres-gránátos-hadosztálya

A teljes mértékig magyarokból kiállítani kívánt hadosztályt 1944 közepén alakították, de felfejlesztése még akkor is folyamatban volt, amikor Magyarországot már elözönlötte a Vörös Hadsereg. Annak ellenére, hogy nem érte el a harckész állapotot, készítettek egy hajtókajelzést a számára, amely egy nagy „H" betűt ábrázolt, s ki is osztották a katonák között.

Az SS *Hungaria* 26. fegyveres-gránátos-hadosztálya

Az egységet 1944 szeptemberében hozták létre Németországban meglévő egységek, a 49. SS-páncélgránátos-dandár és a *Gross*-páncélosdandár mint mag körül. Felvett soraiba a Vörös Hadsereg elől menekülő magyar és román katonákat is. Még nem épült ki teljesen, mikor Magyarország elesett, így az ellenség gyorsan elsöpörte, és sohasem érte el a harckész állapotot.

A *Langemarck* 27. SS önkéntes-páncélgránátos-hadosztály

A *Flandern* önkéntes légiót 1943 májusában visszavonták az arcvonalból, miután súlyos vereséget szenvedett Leningrádnál. Csehországba küldték pihenni, ahol csatlakoztak hozzá újonnan toborzott belga önkéntesek. A legtöbb önkéntes azonban már kétéves szerződése végéhez közeledett, és egyáltalán nem meglepő módon nem kívánt tovább szolgálni. Ezért a légiót feloszlatták.

A tovább szolgálók és az új önkéntesek létszáma nem volt elegendő egy új légióhoz. Hozzátettek még egy finn zászlóaljat, majd az egészet a *Langemarck* SS-gyalogezredből származó kerethez csapták, amelyet a *Das Reich*-hadosztálytól különítettek el. Az új egység neve SS-Freiwilligen-Sturmbrigade *Langemarck* lett. Parancsnoka Conrad Schellong SS-Obersturmbannführer, a lovagkereszt tulajdonosa volt. Az egységet 1943 decemberében a keleti arcvonal déli szakaszába küldték. A következő év nyara északon találta, ahol részt vett a narvai anyagcsatában.

nai helyőrség elfogása és lefegyverzése volt, amelyet sikerrel teljesített, majd Trieszt, Udine és Gorizia körzetében vette fel a harcot a kommunista partizánokkal. A zászlóalj sikerét látva Himmler 1944 júliusában engedélyezte, hogy felfejlesszék hadosztállyá (bár teljes létszáma soha nem haladta meg a 7000-et). Az újoncok zöme Dél-Tirolból, Isztriából és Szlovéniából származott, kisebb létszámban Horvátországból és Szerbiából, de még Ukrajnából is. Fennállása egész ideje alatt bázisáról, Udinéből csapott le a kommunista partizán bandákra. A sors iróniája folytán egyik első magas rangú tisztje Karl Marcks SS-Oberstumführer

1944 szeptemberében a dandárt hadosztállyá fejlesztették fel, bár létszáma ekkor nem haladhatta meg a háromezret. Az 1944. decemberi súlyos harcokban szinte teljesen felmorzsolódott, maradékát Lengyelországon és Pomeránián keresztül szorította nyugat felé a Vörös Hadsereg. Néhány veteránja még részt vett Berlin védelmében.

Rövid története folyamán ez a flamand elit alakulat jó hírnevet szerzett megbízhatóságával. Egyik alacsonyabb rangú altisztje, Remy Schrÿnen SS-Sturmmann 1944. szeptember 21-én megkapta a vaskereszt lovagkeresztjét az ellenséggel szemben tanúsított rendkívüli bátorságáért. Egy páncéltörő ágyú kezelőjeként egyedül harcolt tovább, mikor társait kilőtték mellőle, ő pedig visszavonulási parancsot kapott. Nem volt hajlandó elhagyni posztját; egyedül kilőtt három „Sztálin" harckocsit és négy T-34-est, mielőtt súlyosan megsebesült. A háború után ezt a derék katonát 10 év börtönnel jutalmazták azért, mert a németeket szolgálta. Nem meglepő, hogy kiszabadulása után elhagyta Belgiumot, és most Németországban él.

Bár a hadosztály számos tagja a szokásos SS-rúnákat viselte hajtókáján, forgalomban volt a háromágú svasztika, a trifos is, akárcsak a flamand címerpajzs az ágaskodó fekete oroszlánnal sárga mezőben. A *Langemarck* feliratú karszalag már létezett korábban is a *Das Reich*-hadosztály ezrede számára, és ezt viselték tovább a hadosztály katonái.

A *Wallonien* 28. SS-páncél-gránátos-hadosztály

Amint már említettük, Belgium 1940-es elfoglalása után a lakosság flamand rétegét germánnak, s ezért a Waffen-SS számára számbajöhetőnek, míg vallon felét csak a Wehrmacht számára elfogadhatónak tekintették.

Belgiumban létezett már ekkor egy jobboldali, zömmel katolikus, nacionalista politikai szervezet – a rexisták – a karizmatikus Leon Degrelle vezetése alatt. Degrelle és követői természetesen támogatták az „istentelen" szovjetek elleni 1941-es német támadást, s amikor a németek meghirdették keresztes hadjáratukat a bolsevizmus ellen, a rexisták lelkesen és nagy számban csatlakoztak. Több mint 1000 vallon jelentkezett azonnal a felhívásra, köztük maga Degrelle. A németek örömmel vették soraikban a jelentős politikai személyiséget, és tiszti rangot ajánlottak neki a vallon önkéntes alakulatnál. Degrelle szerényen visszautasította az ajánlatot, hangoztatva, hogy nincs katonai képzettsége, és jobb lesz először közlegényként tapasztalatokat szereznie.

Az önkéntesek 1941 augusztusában Lengyelországba vonultak, ahol katonai kiképzést kaptak. Ezután az egység 373. gyalogos zászlóalj néven került a német hadseregbe. 1942 februárjáig partizánvadász feladatokat teljesített, hogy harci tapasztalatokat szerezhessen, mielőtt az arcvonalba küldik. Ez alatt az időszak alatt Degrelle valóban kiérdemelte a németek bizalmát: elnyerte mind az első-, mind a másodosztályú vaskeresztet, majd 1942 májusában hadnaggyá léptették elő.

Ezután a vallon önkénteseket az arcvonalra küldték; súlyos harcokban vettek részt a Donnál, valamint a Kaukázusban, ahol nagy veszteségeket szenvedtek. A veszteségek pótlására és a zászlóalj bővítése érdekében leengedték az alsó, és felemelték a felső korhatárt az önként jelentkezőknél. 1943 májusára az egység csaknem 1600 főt számlált.

Himmler most már szemet vetett a vallonokra is. Most, hogy már bizonyították képességeiket a harcban, megfelelőnek tekintette őket a Waffen-SS számára, ezért 1943 júniusában SS-Sturmbrigade *Wallonien* néven átkerültek az SS-hez, majd 1943 végén a *Wiking*-hadosztály keretében vetették be őket az arcvonal déli szakaszában.

1944 januárja a vallon dandárt a cserkasszi katlanban találta, ahol csaknem 60.000 németet fenyegetett körülzárás és megsemmisítés. Bár sikerült a kitörés, nagyon nagy áldozatokat követelt. A *Wallonien* 632 katonája élte túl, bár az egység hírneve jelentősen megnőtt. 1944. február 20-án Degrelle-t, most már mint SS-Haupsturmführert kitüntették a vaskereszt lovagkeresztjével. Hitler nagy személyes érdeklődést mutatott a dandár iránt, s Degrelle egyik kedvence lett.

A dandárt ezután visszavonták az arcvonalról, hogy rendezze sorait, de hamarosan vissza kellett küldeni, mert a keleti arcvonalon gyorsan romlott a helyzet. 1944 júliusában a Sturmbrigade *Wallonien* részt vett a narvai csatában, és ismét nagy veszteségeket szenvedett.

Ekkor újra visszavonták az arcvonalból egy kis pihenőre, majd 1944 őszére hadosztállyá fejlesztették fel. Ez idő tájt

Degrelle ismét kitüntetést kapott, ezúttal személyesen Hitlertől: lovagkeresztjéhez megkapta a tölgyfalombot a nagy megbecsülést jelentő arany közelharc-pánttal együtt 75 közelharcnap elismeréseképpen.

Az egység csak papíron volt hadosztály, létszáma sosem lett teljes. 1945 januárjában tért vissza a keleti arcvonalra Stettinnél. Néhány hét kemény küzdelem után mindössze 700 embere maradt, és egyre szorították nyugat felé. A háború utolsó napjaiban az egység maradéka Dániába vonult vissza, ahonnan Degrelle-nek sikerült Norvégiába szöknie, onnan pedig repülőn Spanyolországba, ahol a mai napig él.

Degrelle mellett még két vallon kapta meg a lovagkeresztet: két Untersturmführer, Leon Gillis és Jaques Leroy. Az utóbbi jobb karját és jobb szemét vesztette el a cserkasszi katlanban, de nem volt hajlandó leszerelni, sőt 1945 áprilisában átvette a 69. SS-önkéntes-páncélgránátos-ezred 1. századának parancsnokságát. A három napon és három éjen át tartó harcban a 40 fős egység elvesztette 32 katonáját, de Leroy olyan bátorságról és kiváló vezetői képességekről tett tanúbizonyságot, hogy április 20-án felterjesztették a lovagkeresztre. Bár a felterjesztést jóváhagyták, nem tudjuk, hogy ténylegesen átadták-e neki a kitüntetést.

A hadosztály katonái hajtókájukon általában a szokásos SS-rúnákat viselték, valamint egy *Wallonien* feliratú karszalagot (német helyesírással) és fekete-sárga-piros nemzeti színű sávokkal függőlegesen csíkozott címerpajzsot, felette a *Wallonie* felirattal.

Az SS 29. fegyveres-gránátos-hadosztálya (1. orosz)

Ez a hírhedt egység 1942 elején jött létre a közép-oroszországi Lokat városában. A Vörös Hadsereg egységeit kiűzték a területről, de nagy számban maradtak a környező erdőkben, ahonnan partizánakciókat indítottak a német utánpótlási vonalak ellen. A város polgármestere engedélyt kért és kapott a németektől egy közel 500 fős önvédelmi egység felállítására, hogy megvédje a környéket a partizántámadásoktól. Az egység sikeres tevékenysége nyomán a körzetben jelentősen csökkent a partizántevékenység. Az önkéntesek lelkes antikommunisták voltak, és nagy erővel üldözték az ellenséget. A polgármester végül elesett egy összecsapásban, így újat kellett keresni. Az egyik jelöltet, Broniszlav Kaminszkit különösen alkalmasnak találták a németek. Tanult ember volt, vegyészmérnök, aki folyékonyan beszélt németül, és hosszú időt töltött egy szovjet munkatáborban, ami fanatikus kommunista-tagyűlöletet alakított ki benne. Ő lett az önvédelmi egység parancsnoka, és jó szervezőnek, ügyintézőnek bizonyult, bár túl ambíciózus és gőgös volt. Jól szolgálta német gazdáit, és kegyetlenül üldözte a partizánokat. Annyira meg voltak vele elégedve a németek, hogy hozzájárultak önvédelmi alakulata kibővítéséhez, így 1943 őszére szinte magánhadsereget gyűjtött. 10.000 katonája volt, sőt néhány zsákmányolt harckocsija is.

Az egység folyamatosan harcolt a partizánok ellen a Brjanszk körüli erdőkben, ahol Kaminszki kivívta magának az első és másodosztályú vaskeresztet. 1944-re az egység felvette az impozáns Orosz Felszabadító Népi Hadsereg nevet (az orosz kezdőbetűk szerint RONA, cirill betűkkel POHA). Az egység saját címerpajzzsal rendelkezett: ez a felirat sötétzöld alapon, piros szegélyű, fehér pajzson, középen fekete máltai kereszttel.

Az egység végül sikeres működésével (a partizánok elleni atrocitásokkal) felkeltette Himmler érdeklődését, és végül az SS ellenőrzése alá került. Sturmbrigade RONA néven került az SS-hez, Kaminszki pedig Waffen-Brigadeführer rangot kapott. Az alakulat legvégül a 29. Waffen-Grenadier-hadosztály nevet kapta, bár sosem érte el egy hadosztály létszámát.

A varsói felkelés kitörésének idején, 1944 augusztusában Magyarországon képezték ki. Egyik ezredét nyomban odaküldték, hogy segítsen elfojtani a felkelést. Ami ekkor következett, inkább emlékeztetett a barbár középkorra, mint a 20. századi hadviselésre. A RONA katonái, amerre csak jártak Varsóban, gyilkoltak, fosztogattak, erőszakot követtek el és raboltak.

Más német egységek, amelyek megpróbálták megakadályozni ezeket a gaztetteket, szemben találták magukat Kaminszki embereivel. Ahogy az egység tovább tombolt, a varsói akcióért felelős SS-parancsnokot, Erich von dem Bach-Zelewski SS-Obergruppenführert kezdték elárasztani a panaszok a RONA féktelen viselkedése miatt. Az SS kénytelen volt cselekedni.

Kaminszkit letartóztatták és bíróság elé állították. Nem a katonái által elkövetett több tízezer gyilkossággal, hanem fosztogatással vádolták. A rövid tárgyalás végeztével bűnösnek találták, és gyorsan kivégezték. Hogy elkerüljék a

hadosztály lázadását, megrendeztek egy ál-partizántámadást, s azt terjesztették el, hogy Kaminszki ennek során halt meg. A RONA ezután törvényt nem ismerő hordává változott: köztiszteletben álló parancsnokának halála végképp lerombolta soraiban a morált. Maradványai megtalálták az utat Andrej Vlaszov tábornok Orosz Felszabadító Hadseregébe illetve az SS 30. Waffen-Grenadier-hadosztályába.

Az SS 29. Waffen-Grenadier-hadosztálya (1. olasz).

Amikor az olasz kormány 1943-ban megadta magát a szövetségeseknek, maradtak jócskán fasisztabarát olasz csapatok, amelyek szívesen folytatták volna a harcot Németország oldalán, ezért 1943 októberében létrejött egy közel 3000 fős önkéntes légió, főleg német tisztek és altisztek irányításával. Az év végéig jelentős számban csatlakoztak olaszok a fel nem szabadított északi országrészből, akik szégyelték magukat az ország megadása miatt, így a létszám körülbelül 15.000-re emelkedett.

Ezeket az önkénteseket egy SS-Sturmbrigade soraiban tömörítették, és Németország déli részén kaptak kiképzést, mielőtt *Legion Italia* néven visszatértek olasz földre Peter Hansen SS-Brigadeführer parancsnoksága alatt. Kezdetben a partizánok ellen vetették be őket. Az egységet 1944 februárjában átszervezték, és önkéntes dandárnak nevezték el. Végső célként arcvonal-szolgálatra szánták, ezért zömét visszaküldték Németországba további kiképzésre.

Bár az egység nagy része megrögzött fasisztákból állt, akik egészen addig a németek szövetségesei voltak, Himmler vonakodott teljes jogú SS-tagságot adni nekik, így inkább piros, mint a hagyományos fekete alapon viselték a hajtókajelzéseiket. Ez utóbbin a rúnák helyén az olasz vesszőnyaláb-embléma volt látható (bár létezett rúnás hajtókajelzés is piros alapon), a karon viselt sas horogkereszt helyett szintén vesszőnyalábot tartott karmai között.

1944 áprilisában az olasz csapatok Anzionál megütköztek a partra szálló szövetségesekkel, és olyan kiváló teljesítményt nyújtottak, hogy megemlítették őket a napiparancsban. Az ár, amelyet ezért fizettek, nagyon magas volt: az egységnek

LENT: Az SS holland újoncai hűségesküt tesznek. A holland légió felosztatása után a hollandiai újoncokat egy Waffen-SS-páncélgránátos-dandárhoz sorozták be, majd a Nederland 23. SS-önkéntes-páncélgránátos-hadosztályhoz. Harci teljesítményük mindvégig megfelelő volt.

FENT: A Sturmbrigade Wallonie motoros hadosztályának reklám-képeslapja. vallonokat először a Wermachtba totborozták be, majd, miután kiváló katonáknak bizonyultak, bekerültek a Waffen-SS-be.

több mint a fele elveszett a harcban. Himmlerre olyan mély benyomást tett az alakulat teljesítménye, hogy kijelentette: „Az olasz SS önkéntesei bátorságukkal és kötelességtudásukkal kiérdemelték a Waffen-SS-státust, a vele járó összes joggal és kötelességgel." Ám a dandárnak csak azokat az egységeit tisztelték meg így, amelyek Anzionál harcoltak, azaz az ún. Vendetta zászlóaljat és a 29. SS-lövészzászlóaljat. Ezek a katonák most már viselhették a fekete alapú SS-jelzéseket és az SS-rúnákat a hajtókájukon.

1945 áprilisában a dandár hivatalosan hadosztályi státust kapott, bár létszáma sosem érte el egy hadosztály erejét. A hátország kommunista partizánjai ellen vetették be, majd az amerikai harcoló egységek ellen a háború utolsó napjaiban. Folyamatosan jól teljesített.

A hadosztály egy része április 30-án Gorgonzola mellett adta meg magát az amerikaiaknak. A maradék tovább harcolt a partizánok ellen a Como-tó környékén a háború végéig, amikor is kifogyott a lőszerből, és balga módon a partizánoknak adta meg magát. Az utolsó emberig lemészárolták. Egy olasz Waffen-SS-tisztet, aki súlyos sebeiből lábadozott egy kórházban, még az ágyából is kirángattak és agyonlőttek.

Az SS 30. gránátos-hadosztálya (1. fehéroros)

A Szovjetunió legnyugatibb, belorusz területe azok között volt, amelyeket elsőként szálltak meg a németek, és a szovjetek utolsóként vettek vissza. A beloruszok távolról sem voltak elkötelezett kommunisták, így a területet 1941-ben elfoglaló németeket általában szívélyesen, felszabadítóként fogadta a lakosság. Ennek fejében a németek is enyhébb bánásmódot tanúsítottak az ottaniak iránt, mint sok más területen. A terület náci megbízottja, Wilhelm Kube 1941 októberében hozzájárult egy önkéntes önvédelmi egység létrehozásához a szovjet partizánok esetleges támadásai ellen.

Amint a német megszállás nyers valósága világossá vált a beloruszok előtt, a nép többé már nem támogatta a németeket, legfeljebb a kisebbik rossznak tekintette. A hangulatváltozás ellenére még mindig sok önkéntes jelentkezett, hogy felajánlja szolgálatait hazája védelmére a szovjetekkel szemben.

1944 nyarán ezeket az önkénteseket Németországba küldték kiképzésre. Itt alakult meg belőlük az SS 30. Waffen-Grenadier-hadosztálya. Mivel tagjainak egy része már szerzett tapasztalatokat a rendőri feladatok ellátásában a partizánok ellen felállított önvédelmi egység keretén belül, a németek úgy vélték, hogy az egység a továbbiakban is folytassa ezt a tevékenységet. Így 1944 szeptemberében nem hazája védelmében, hanem a francia ellenállási mozgalom, a Maquis ellen vetették harcba. Siralmas teljesítményt nyújtott, sőt igen sokan dezertáltak. Ennek következtében az egység visszaminősült dandárrá. Később a Rajna vonalát védte a szövetségesekkel szemben, de könnyedén visszaszorították.

1945 elején a német keret tagjait visszavonták, és zömüket az újonnan létrejött Nibelungen 38. SS-páncélgránátos-hadosztályhoz osztották be, a beloruszokat pedig Vlaszov Orosz Felszabadító Hadseregének engedték át. A Vörös Hadsereg 1945 májusában fogta el és végezte ki őket mint árulókat.

A hadosztály német kerettagjainak hajtókáján a szokásos SS-rúnák szerepeltek, az orosz legénység pedig valószínűleg üres fekete hajtókát viselt.

A 31. SS önkéntes-gránátos-hadosztály

Ezt a rövid életű hadosztályt 1944 őszén hozták létre német és népi német legénységből az ún. Cseh-Morva Protektorátus (Csehszlovákia egy része) területén. Gyorsan az összeomló keleti arcvonalra küldték, mielőtt még kellőképpen kiépülhetett volna, és ki lehetett volna képezni, így 1945 májusában gyorsan meg is semmisült. A keret tagjainak

zöme a feloszlatott Kama hadosztálytól került ide. Meg nem erősített hírek szerint a hadosztály megkapta a *Böhmen-Mähren* nevet, de külön csapatjelzések nem készültek.

Az SS *Charlemagne* 33. gránátos-hadosztálya

A hadosztály elődje a *Légion des Volontaires Français,* egy francia önkéntes alakulat volt, amelyet 1941-ben hoztak létre a német hadsereg égisze alatt. Először a hadsereg 638. gyalogezrede elnevezést kapta, és a keleti arcvonalon vetették be a 7. gyaloghadosztály részeként 1941-42 telén, a Moszkva körüli harcokban, ahol súlyos veszteségeket szenvedett, ezért 1942 tavaszától 1943 őszéig nem az arcvonalon, hanem a hátországban alkalmazták, főleg partizánvadász feladatokra.

A légió 1944 júniusában tért vissza a keleti arcvonal középső szakaszába, hogy sikeres védekező harcokban vegyen részt. Olyan hatásos volt a szereplése, hogy a Vörös Hadsereg azt hitte, két francia hadosztállyal áll szemben, miközben a franciák létszáma addigra alig tett ki egy fél zászlóaljat. A franciák jó harcosoknak bizonyultak.

1944 szeptemberében a francia önkénteseket bekényszerítették a Waffen-SS-be. A komolyabb franciaországi SS-toborzás 1943-ban kezdődött egy párizsi toborzóirodán keresztül. Augusztusban már el is küldték az első 800 önkéntest Elzászba kiképzésre Französische SS Freiwilligen Sturmbrigade néven. 1943 novemberében mintegy 30 francia tisztet küldtek kiképzésre a bajorországi Bad Tölz SS-iskolájába (SS-Junkerschule), körülbelül 100 altisztet pedig különböző altisztképzőkbe (Unterführerschule), hogy tudásukat a Waffen-SS szintjére hozzák.

Eközben számos francia önkéntes harcolt a keleti arcvonalon ideiglenesen a *Horst Wessel* 18. SS-önkéntes-páncélgránátos-hadosztály keretében. Súlyos harcok után visszavonták őket pihenőre. Teljesítményükre való tekintettel ekkor elhatározták, hogy összevonják őket a légió maradványával és francia volt katonákkal egy új Waffen-SS-hadosztály keretében.

Ehhez a legszokatlanabb Waffen-SS hadosztályhoz francia gyarmatokról érkező katonák is tartoztak, beleértve a francia Indo-Kínát, sőt volt egy japán katonája is. Azt is hallani, hogy néhány francia zsidó a *Charlemagne*-hadosztály soraiban élte túl a háborút.

A hadosztály 1944-45 telén jött létre, és 1945 elején be is vetették Pomerániában. A Vörös Hadsereg hatalmas túlerejével szembeni állandó harcokban nagy veszteségeket szenvedett, és három részre szakadt. Egy zászlóaljnyi egység a balti államok területére vonult vissza, és onnan tengeren át evakuálták Dániába. Végül a Berlin melletti Neustrelitznél kötött ki. Egy másik csoportot teljesen megtizedelt a heves szovjet zárótűz, a harmadik pedig megpróbált harcolva nyugat felé visszavonulni, de eközben gyakorlatilag megsemmisült. Katonái vagy elestek, vagy orosz fogságba kerültek.

A Neustrelitznél lévő maradék azon tagjait, akik nem akartak tovább szolgálni, a hadosztályparancsnok, Gustav Krukenberg SS-Brigadeführer felmentette esküjük alól. Mintegy 500 ember azonban követte parancsnokát Berlin alá. Neustrelitzben körülbelül 700-an maradtak.

A Berlinért harcba induló 500 önkéntes rendkívül jól harcolt, annak ellenére, hogy tudták, minden elveszett. Bátorságukat három lovagkereszttel jutalmazták. Az egyiket Wilhelm Weber SS-Obersturmführer, a német keret tagja kapta, a másik kettőt francia katonák: Eugene Vaulot Unterscharführer és François Apollot Oberscharführer. Mind a három kitüntetést személyes bátorságukért kapták, amelyről akkor tettek tanúbizonyságot, mikor egyedül kilőttek több orosz tankot. Vaulot és Apollot három nappal később elesett, egyedül Weber élte túl a háborút.

LENT: A vallonok vezetője, Léon Degrelle, a képen SS-Sturmbannführeri egyenruhában. Figyeljük meg a hadseregre jellemző havasi gyopár jelvényt a sapkáján. Furcsa módon a szára hátrafelé, nem pedig előre mutat. Degrelle-re, a fasiszta Rexista Párt alapítójára nagy hatással volt a szélsőséges francia nacionalista, Charles Maurras, az olasz fasizmus és a német nácipárt. A sors iróniája folytán csak azért lépett be a Waffen-SS-be, hogy megakadályozza Himmler tervét Belgium flamandlakta területének a birodalomba való bekebelezésére. Kiváló vezető lévén elnyerte a lovagkeresztet, majd a tölgyfalombot. SS-Standartenführer rangig emelkedett, majd megmenekült nemzete bosszújától, mivel a háború után sikerült először Norvégiába, majd Spanyolországba menekülnie.

FENT: Léon Degrelle és a SS Sturmbrigade Wallonien maradéka a cserkasszi katlan megpróbáltatásai után. A kemény küzdelemben a dandár 2000 főről 632 főre olvadt, de kitartóan védte állásait. Degrelle csapata 1944 augusztusáig nem érte el a hadosztály rangját. Ekkortól viszont a Wallonien 28. önkéntes-páncélgránátos-hadosztály néven szerepelt.

A Charlemagne azon tagjai, akik nem akartak tovább harcolni, nyugat felé indultak önkéntes fogságba. Nyilván arra számítottak, hogy a nyugati szövetségesek az oroszoknál kedvezőbben bánnak majd velük. Azoknak, akik a Szabad Franciaország csapatainak, azaz honfitársaiknak adták meg magukat, keservesen csalódniuk kellett.

Állítólag, amikor a szabad francia katonák megkérdezték tőlük, miért viselnek német egyenruhát, ők amazok amerikai egyenruháját kezdték firtatni. A visszavágástól felbőszült francia parancsnok helyben agyonlövette a francia Waffen-SS-katonákat. A szabad franciák szemében a legszörnyűbb katonai bűntettet hajtották végre: „áruló módon együttműködtek az ellenséggel". Mondani sem kell, hogy a francia SS-önkéntesek gyilkosait nem vonták felelősségre. A sors iróniája, hogy azok a francia SS-katonák, akik részt vettek 1944-ben az oradouri mészárlásban, jóval kedvezőbb helyzetbe kerültek: mivel kényszersorozás áldozatainak tekintették őket, egy minden szempontból törvényes per végén felmentették valamennyiüket. A meglepő ítéletnek politikai háttere lehet. Ezek az SS-katonák Elzászból származtak, mely tartomány többször is gazdát cserélt, s talán attól tartottak, hogy a katonák elítélése nyugtalanságot keltene Elzászban.

Így az a helyzet állt elő, hogy a francia civileket meggyilkoló francia SS-katonák büntetlenül megúszták a dolgot, míg a *Charlemagne*-hadosztály katonáit, akik a Vörös Hadsereg és a partizánok ellen harcoltak a keleti arcvonalon, kivégezték, miután megadták magukat.

Az SS *Landstorm Nederland* 34. gránátos-hadosztálya

1943 márciusában létrehoztak egy holland területi egységet Landwacht Nederland néven. Tagjai besorozott katonák, nem pedig önkéntesek voltak. Az egység feletti irányítás 1943 októberében átkerült az SS-hez, nevét pedig *Landstorm*ra változtatták. Eredetileg belső biztonsági feladatokra szánták, de az alakulat egy része a harcokban is részt vett Arnhemnél, 1944 szeptemberében.

A Waffen-SS 1944 novemberében vonta ellenőrzése alá a *Landstorm Nederland*-hadosztályt. Létszámát az SS hollandiai toborzóirodája még tovább bővítette, sőt csatlakoztak hozzá a holland náci ifjúsági mozgalom tagjai is. (Az NBS nagyjából a német Hitlerjugend megfelelője volt.) Ezeken kívül kiegészült a Landstor korábban még nem harcolt elemeivel.

1945 márciusában elegendőnek tekintették a létszámot egy új Waffen-SS-hadosztály létrehozásához. Rendkívül rövid, mindössze néhány hetes karrierje során nem játszott jelentős szerepet az európai háború utolsó napjaiban, mindössze kisebb védekező csetepatékban vett részt az 1945. májusi német összeomlás előtt.

Késői keletkezése ellenére minden rang- illetve csapatjelzés elkészült a számára. A hajtókajelzés lángoló gránátot ábrázolt, bár a „farkashorgot" is használták. A gépi szövésű karszalagon a Landstorm Nederland felirat volt olvasható. A címerpajzson a narancssárga-fehér-kék holland nemzeti színek szerepeltek vagy vízszintes vagy ferde sávokban.

A *Lützow* 37. SS-önkéntes-lovashadosztály

Az egységet 1945 februárjában hozták létre nagy sietve, ahogy a keleti arcvonalon egyre gyorsabban romlott a helyzet. A 8. és a 22. SS-lovashadosztály maradványaira épült. Elvileg két teljes létszámú ezredet foglalt magába, de a hadosztály gyakorlatilag nem érte el egy ezred létszámát. Mindössze három hónapig állt fenn, aztán magával sodorta a Vörös Hadsereg előrenyomulása.

A spanyol önkéntesek

Spanyolország már korán küldött egy teljes önkéntes hadosztályt a keleti arcvonalra a német hadsereg kötelékében. Amikor a háború menete megfordult, a nyugati szövetségesek nyomása 1943-ban rábírta a spanyol diktátort, Francót, hogy hívja vissza híres „Kék hadosztályát". Elhivatott kommunistaellenes tagjainak nagy része azonban nem volt hajlandó visszatérni Spanyolországba. Ezekből az önkéntesekből hozott létre a Waffen-SS egy kicsi, mindössze két századból álló légiót. Ez a két század a 101. és a 102. spanyol SS-önkéntes század volt.

Mindkét egységet bevetették a Krasznij Bor környéki harcokba. Néhány katonájuk harcolt még Berlinért is, még mielőtt a Vörös Hadsereg fogságába esett volna. Ezek a szerencsétlenek 1954-ig voltak fogságban, miközben csaknem harminc százalékuk meghalt.

A svéd önkéntesek

Csak kevés svéd – talán összesen 100–130 fő – szolgált a Waffen-SS-ben, bár nem létezett kimondottan svéd önkéntes alakulat. Ezeknek a svédeknek a zöme a soknemzetiségű *Nordland*-hadosztály 11. SS-felderítő-zászlóaljának 3. századában szolgált. Az egységet emiatt „Swedenzug" néven is emlegették.

Az is ismert tény, hogy legalább 20 svéd tiszt végezte el a bajorországi Bad Tölz tisztiiskoláját. Néhányan harcoltak a *Wiking*-elithadosztály keretében is, mások egyéb Waffen-SS alakulatoknál. Legalább öt svéd tisztje volt a *Kurt Eggers* SS-Kriegsberichter nevű alakulatnak, azaz a haditudósítóknak.

A svéd önkéntesek nem érdemeltek ki lovagkeresztet, de többen megkapták az első vagy a másodosztályú vaskeresztet, egy pedig a német hadsereg becsületjelvényét. A Fundsberg 10. SS-páncélos-hadosztály egyik svéd őrmesterét a német aranykereszttel tüntették ki.

A kozákok

Mint vadul nacionalista és független faj, a különböző kozák csoportok szívesen szolgáltak a németek oldalán a gyűlölt szovjet kommunista rendszer ellen. 1944-ben már számos önálló kozák lovasalakulat szolgált a német hadseregben, egy erős kozák hadosztály pedig az elszánt német lovastiszt, Helmuth von Pannwitz tábornok vezetésével harcolt. 1944 novemberében a Waffen-SS átvette az összes kozák egység feletti fennhatóságot, és egy teljes hadtestet kívánt

LENT: Díszvacsora az SS Sturmbrigade Wallonien a cserkasszi katlanból való visszatérésének tiszteletére. 1944. április 1-jén Belgium fővárosában tartottak ünnepséget, amelyen maga Sepp Dietrich is részt vett. Ő volt a legmagasabb rangú német díszvendég.

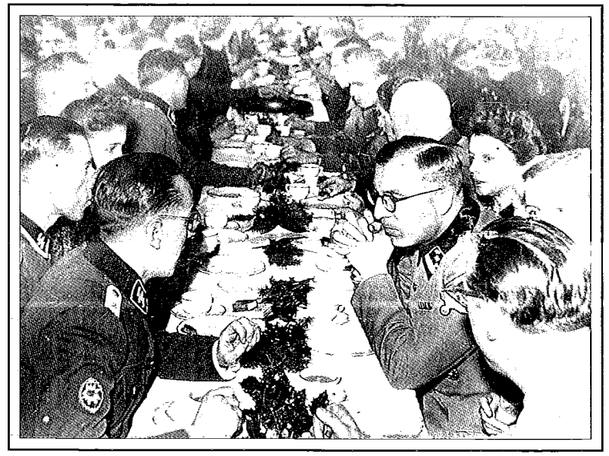

létrehozni – a XV. kozák lovashadtestet – két kozák-hadosztályból.

Úgy tűnik azonban, hogy az SS irányítása pusztán adminisztratív jellegű volt. Egyetlen Waffen-SS tisztet sem irányítottak a kozák alakulatokhoz, nem készült SS rang- és csapatjelzés a számukra, és minden katonájuk megtartotta a hadseregben kapott zsoldkönyvét. A kozák alakulatok gyakorlatilag megmaradtak a hadsereg kötelékében, így nem tartoznak e tanulmány tárgyához. Áttekintve a Waffen-SS európai önkéntesekből létrehozott alakulatait, felvetődik a kérdés: mi vezette ezeket az önkénteseket a „halálfejes rend"-be, milyen ideológiai vagy politikai okok határozták meg cselekvésüket? Az önkéntes alakulatok összetétele azt mutatja, hogy tagjaik többségükben nem kalandorok, nem idegenlégiósok vagy német zsoldosok voltak.

Kevés kivételtől eltekintve nem a lumpenproletariátusból kerültek ki, nem a büntetés elől menekültek. Franciaországban például csak annak a jelentkezését fogadták el, aki nem került összeütközésbe a törvénnyel. Kis százalékban természetesen előfordultak soraikban kalandorok, olyan alakok, mint amilyenek az 1920-as évek német szabadcsapataiból vagy a francia és a spanyol idegenlégióból ismertek. Többségük azonban politikai célokat követett, abban a téves hitben, hogy egyszerre lehet hazafi és európai, német vezetéssel.

Érdekes képet eredményez a *Charlemagne* SS-gránátoshadosztály összetételének vizsgálata. A hadosztály egyik, 24 évesen a Waffen-SS-be jelentkezett tagjától tudjuk, hogy egyharmaduk munkás, másik harmaduk tanuló volt, míg a többi az arisztokrácia, a nagypolgárság és a kalandorok soraiból került ki

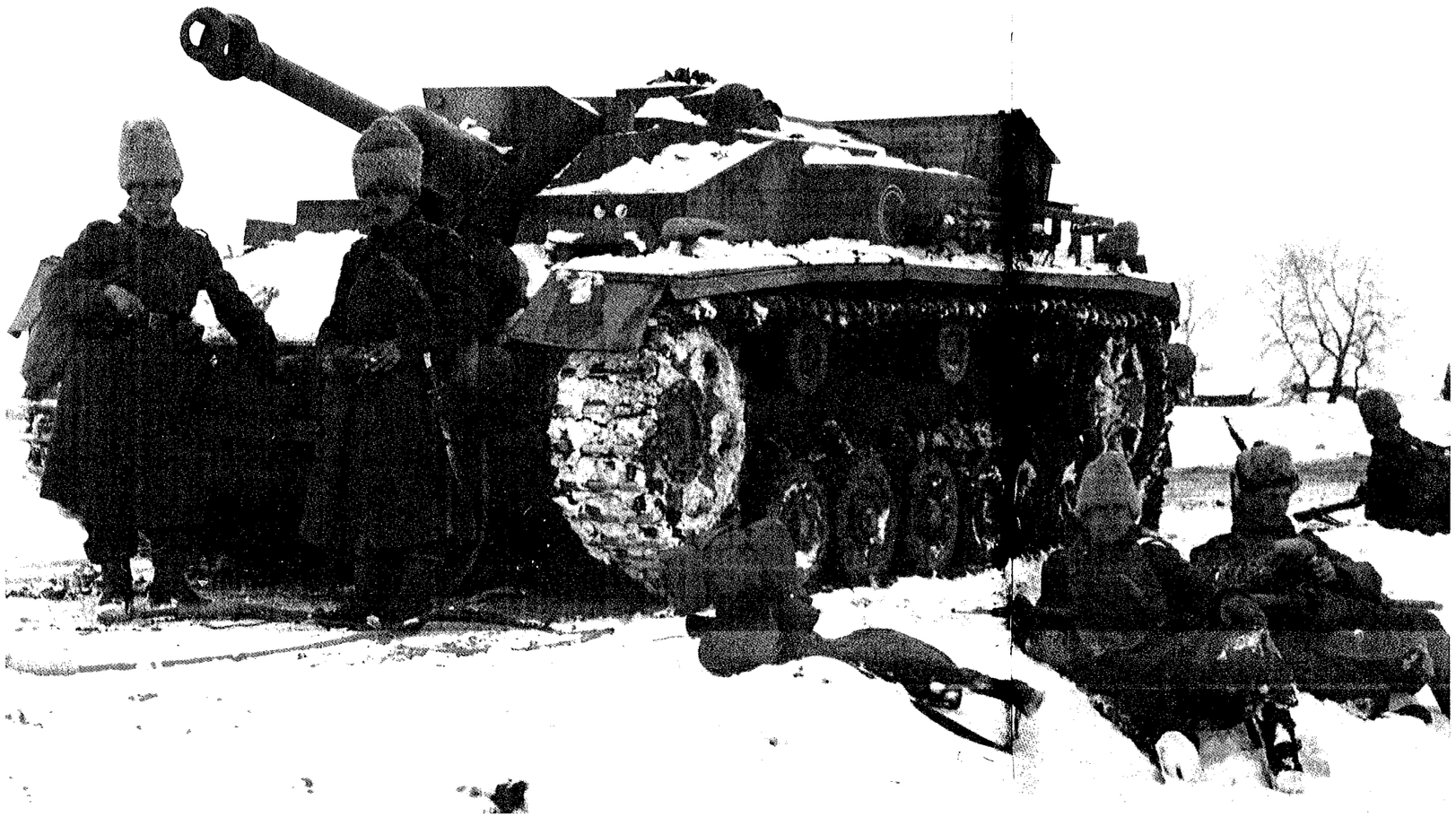

– paraszt nem volt közöttük. Ha ezt az állítást nem is lehet más, akár csak nyugat-európai önkéntesekből felállított hadosztályokra általánosítani, egyéb adatok is tanúsítják, hogy munkások és diákok jelentős számban jelentkeztek Hitler és Himmler antibolsevista keresztes hadjáratára.

Az európai önkénteseknek ezt a cselekedetét politikai okok határozták meg. Jelentős részükről tudjuk, hogy előzőleg aktívan politizáltak, és ez a tevékenységük a háború előrehaladtával tovább növekedett, nem kevés önkéntesnél a fanatizmusig fokozódott.

Ez az említett politizálás az önkéntesek jelentős részénél országuk szélsőjobboldali vagy éppen fasiszta pártjában való tagságot illetve ilyen pártokkal való rokonszenvet jelentett.

Ebből következett a náci Németországgal, közelebbről ennek fegyveres erejével való szimpatizálás. A Waffen-SS-be történt belépés már egyenesen a tevőleges együttműködést testesítette meg.

Érdekes mozzanat, hogy a Harmadik Birodalom katonai helyzetének roszabbodása, a háború egyre kegyetlenebbé válása nem a jelentkezések csökkenésével, hanem növekedésével járt. A Waffen-SS legnagyobb létszámát 1944 végén – 1945 elején érte el, bár ehhez tekintetbe kell venni azt a könyvünkben is ismertetett tényt, hogy számos országban a népi németeket ekkor már behívóparanccsal kényszerítették a Waffen-SS-be, továbbá, hogy a Wehrmachtból tiszteket és katonákat egyszerűen ide vezényeltek.

A háború végső kimenetelén azonban sem a Waffen-SS 37 hadosztálya, sem számos kisebb erejű köteléke nem tudott már változtatni. Az önkéntesek, akiknek egy részét hatalom nélküli emigráns kormányok vagy nemzeti bizottságok támogatták és főként hitegették, annak a számukra rendkívül elkeserítő ténynek a felismerésére kényszerültek, hogy a vesztes oldalon harcolnak.

A német nemzetiszocialista propaganda ugyanakkor egyre jobban hangsúlyozta a harcoló Európa jelszavát, és a védekező harcot európai hősi eposznak feltüntetve igyekezett továbbra is fenntartani a fasiszta új rend mind gyorsabban tovatűnő álmát.

Hitler öngyilkossága berlini bunkerében 1945. április 30-án, majd az SS-birodalmi vezető Himmleré fogságba esése után, május 23-án valójában az általuk létrehozott, bennük bízó Waffen-SS-nek is az elárulását jelentette. Így ért véget ennek a hadtörténelemben eladdig nem létezett, a Wehrmacht negyedik hadseregének is felfogható fegyveres testületnek a története, az egyik Untersturmführer megfogalmazásában a „nagy ábránd", mely után jelentős részüknek az üldözés, sőt a kivégzés, még többüknek a megvetés következett. Az életben maradottak közül a józanabban gondolkodók eljutottak annak felismeréséig, hogy vezetőik visszaéltek azzal az idealizmussal, amely százezreket vezetett a Waffen-SS-be.

***BALRA:** A Waffen-SS szolgálatában álló kozákok pihennek a StuG III mellett. 1944 végén az SS átvett egy kozák hadosztályt a hadseregtől, és sikerült még egy másikat is létrehoznia abból a több ezer kozákból, akik a Vörös Hadsereg elől menekültek. Ez a két hadosztály alkotta a XV. kozák-lovashadtestet. Elsősorban a jugoszláv partizánok ellen harcoltak, majd Ausztriába menekültek, ahol megadták magukat az angoloknak. Az angolok kiadták őket a szovjeteknek, akik legtöbbjüket kivégezték vagy munkatáborba küldték.*

TARTJÁK AZ ARC-VONALAT

A keleti arcvonalon az 1942 végén, 1943 elején indított szovjet támadások védekezésre kényszerítették a németeket. Ekkor azonban az I. SS-páncéloshadtest visszavette Harkovot, s a Führer meg volt győződve arról, hogy az SS verhetetlen. A Waffen-SS-nek azonban keservesen kellett küzdenie azért, hogy feltartóztassa a Vörös Hadsereget. Elit hadosztályai teljesen kivéreztek a kurszki és a narvai csatában.

Míg a Waffen-SS első számú alakulatai, a *Leibstandarte Adolf Hitler,* a *Das Reich-* és a *Totenkopf*-hadosztály 1942 második felében további kiképzés és újjászervezés céljából Franciaországban tartózkodtak, az Oroszországban harcoló német seregeket erős nyomásnak vetette alá a Vörös Hadsereg.

Délen a német előnyomulás szeptemberben megtorpant Sztálingrádnál, októberben pedig hasonlóan sikertelen maradt a Leningrád felé való újabb német próbálkozás. Novemberben a Vörös Hadsereg ellentámadást indított Sztálingrádnál, s 23-ra körülzárta a német 6. hadsereget. Ugyanebben a hónapban az arcvonal középső szektorában is ellentámadásba ment át a Vörös Hadsereg. Az év végére tovább romlott a helyzet azzal, hogy

A Das Reich-hadosztály Tigris harckocsijai a kurszki csatában, 1943 júliusában. Az SS és a német hadsereg alakulatainak kitartása ellenére a „Citadella" hadművelet kudarcnak bizonyult.

LENT: Fritz Witt SS-Standartenführer (jobbra) 1943 márciusában a Leibstandarte ezrednyi harccsoportjának parancsnokaként. Rangja ellenére – a keleti arcvonalon harcoló sok más SS-tiszthez hasonlóan – figyelmen kívül hagyva a katonai etikettet, a kényelem és a meleg mellett szavazott, és rekvirált magának egy kényelmes birkabőr bekecset. Figyeljük meg a mellette álló katona egyáltalán nem szabályos fejfedőjét is! Witt, a szovjet arcvonal kitüntetésekkel elhalmozott veteránja, aki részt vett Harkov elfoglalásában is, a későbbiekben a Hitlerjugend 12. SS-páncéloshadosztályt kovácsolta első osztályú harcoló alakulattá. Normandiában halt meg 1944 júniusában.

az olasz 8. hadsereg ellenállása összeomlott a Donnál, és Hitlernek el kellett rendelnie az A Hadseregcsoport visszavonulását a Kaukázusból, hogy megelőzze teljes pusztulását.

1943. január 9-én sietve a keleti arcvonalra küldték Franciaországból a *Leibstandarte*-, a *Das Reich*- és a *Totenkopf*-hadosztály részvételével újonnan megalakult I. SS-páncéloshadtestet. A *Leibstandartét* és a *Das Reich*et azonnal a Harkov körüli állásokba küldték Paul Hausser SS-Obergruppenführer parancsnoksága alatt. A *Leibstandarte* azt a parancsot kapta, hogy tartson Csegevajevnél egy védelmi hídfőt, több mint 100 km hosszan a Donyec partján. Eközben a *Das Reich* a folyótól keletre eső területet védte. A *Leibstandarte*-hadosztályt kissé meggyengítette, hogy Fritz Witt LSSAH páncélgránátos ezredét elvették tőle, és Kupjanszk alá küldték védekezni, az Oszkol-folyó partjára. Február elején legszélső állásait lerohanta az ellenség, de a fő állások kitartottak, és visszaverték a mindkét oldalon hatalmas veszteségeket okozó tömeges szovjet támadásokat.

A *Das Reich*-hadosztályt az oroszok lassan szorították vissza a Donyec irányába, bár a hadosztály a visszavonulás közben is lendületesen harcolt. Sajnos ezen a szakaszon harcoló egységek közül csak kevés volt olyan kitartó, mint a Waffen-SS alakulat, amelyet végül elvágott a többiektől a Vörös Hadsereg előrenyomulása. Támadt egy körülbelül 65 kilométer széles rés a *Leibstandarte* és a szomszédos egység, a hadsereg 320. gyaloghadosztálya között. A hadsereg alakulatát megverték a szovjetek, és hamarosan az ellenséges vonalak mögött találta magát. A *Leibstandarte* kiküldött egy harccsoportot Joachim Peiper SS-Sturmbannführer vezetésével, hogy hatoljon be mintegy 40 kilométerre az ellenséges vonalak mögé, vegye fel a kapcsolatot a 320. gyaloghadosztállyal, és vezesse vissza a német vonalakhoz. Ez nem kis vállalkozás volt, de Peipernek sikerült végrehajtania, ráadásul feltűnően kis veszteséggel. Ezért a teljesítményért meg is kapta a vaskereszt lovagkeresztjét. Ezt az első vakmerő tettét még több hasonló követte.

Egy nagyobb harccsoport Sepp Dietrich SS-Obergruppenführer vezetésével azt a feladatot kapta, hogy vágjon át a szovjet előrenyomulás által kialakított kiszögellésen, és létesítsen kapcsolatot a többi csapdába esett német egységgel. A harccsoporthoz a *Leibstandarte* felderítőzászlóalja, a *Das Reich*-hadosztály *Der Führer*-ezrede, a *Leibstandarte* páncélosezrede és az LSSAH-páncélgránátos ezred tartozott.

Dietrich csapata mínusz 20 fokos hidegben vágott bele a szovjet kiszögellésbe. 45 kilométernyire sikerült behatolnia az ellenséges területre és elvágnia a VII. gárda lovashadtestet a többi szovjet egységtől. Több napon át tartott a harc, az egyes célpontokat egyszer elfoglalták, majd elvesztették, visszafoglalták és újra elvesztették. Végül Hausser attól tartott, hogy csapatait bekerítik, ezért engedélyt kért a taktikai visszavonulásra és csapatai újjászervezésére. Nem kis meglepetés érte, mikor Hitler elutasította a kérését. Haussernek azonban nem állt szándékában hagyni, hogy csapatait bekerítsék, ezért a parancs ellenére visszavonult. A Vörös Hadsereg február 16-án elfoglalta Harkovot, de akkorra teljesen kimerült. Utánpótlási vonalai a végsőkig nyúltak, katonái elfáradtak, egységei a rettenetes veszteségektől elgyengültek.

Von Manstein tábornok tudatában volt a szovjetek ingatag helyzetének, és úgy gondolta, egy azonnali ellentámadás bizonyára sikeres lesz majd. Az időzítésben volt a lényeg. Egy sikeres támadás meglepné az ellenséget, és nem hagyna neki időt az ellentámadásra, mielőtt a tavaszi olvadás áthatolhatatlan sártengerré változtatja a frontot. Ez pedig lehetővé tenné a németeknek, hogy felkészüljenek saját tavaszi támadásukra.

Manstein elhatározta, hogy egy nagyszabású átkaroló hadműveletbe kezd, amelynek északi éke Hausser I. SS-páncéloshadteste lenne, amelyhez ekkor a *Totenkopf*-hadosztály is tartozott. A támadás február 19-én kezdődött, és csaknem azonnali sikert ért el. Egyetlen hét leforgása alatt megsemmisítették a szovjet 6. hadsereget, amely több mint 23.000 katonáját, több mint 600 harckocsiját és 1000 ágyúját vesztette el. Ez utóbbiakat zsákmányul ejtették a németek. Zömük azonban át tudott menekülni a befagyott Donyec túlsó partjára.

Az I. SS-páncéloshadtest beveszi Harkovot

Félvén a délebbre elhelyezkedő 3. gárda harckocsihadsereg ellentámadásától, a *Leibstandarte* támadást indított a létfontosságú Berevka–Jefomevka főútvonalat ellenőrző magaslatokon, mielőtt a keletebbre fekvő Valujki felé fordult. A szárnyakat a *Totenkopf* fedezte. A három napig tartó vad küzdelemben sikerült bekeríteni a 15. szovjet gárdahadsereget. Március 6-ra Valujki elesett, a szovjetek pedig hatalmas veszteségeket szenvedtek. A *Leibstandarte* élén haladó egység három nappal később elérte Polevaját, és átkergette az ellenséget a Donyec másik oldalára. Amíg a dühödt Waffen-SS egységek üldözték a menekülő oroszokat, a *Totenkopf*-hadosztály elvesztette parancsnokát. Theodor Eicke könnyű megfigyelő repülőgépét lelőtte egy orosz légelhárító löveg; Eicke a pilótával együtt meghalt.

FENT: SS-katonák Harkov külvárosában harcolnak, 1943 márciusában. A kétlábú állványra támasztott géppuska az MG 42. Az I. SS-páncéloshadtest parancsnokának, Paul Haussernek az a döntése, hogy átengedi a várost a Vörös Hadseregnek a Führer kifejezett parancsa ellenére, felbőszítette Hitlert. (Mihelyt meghallotta, hogy a város elveszett, azonnal elrepült a Dél Hadseregcsoport parancsnokának, Manstein tábornagynak a főhadiszállására, Zaporozsjébe, és követelte, hogy azonnal támadják meg a várost.) Amikor azonban visszavette a várost, Hitler részben megbocsátott Haussernek, bár négy hónapig nem vette fel a harkovi kitüntetettek listájára. A városért kíméletlen harcok folytak, s a szovjetek jóval felülmúlták az SS-csapatokat mind létszámban, mind felszerelésben.

Hausser most már Harkov bevételére indította I. SS-páncéloshadtestét. Az északról és nyugatról támadó Waffen-SS áttörte a város védelmi vonalait, és öt napig folyt a harc házról házra, mígnem a várost elfoglalták a németek. Nagyon magas árat fizettek azonban érte: a hadtest mintegy 11.500 halottat és sebesültet vesztett el.

A németeknek azonban csak az számított, hogy nagy győzelmet arattak. A január 31-i katasztrófális sztálingrádi megadás és a leningrádi kudarc után nagy szükség volt erre a győzelemre, hogy helyrebillentse a harci morált. Legalábbis Hitler még mindig azt hitte, hogy lehetséges a végső győzelem a keleti arcvonalon.

Bár Hitler szörnyen felháborodott azon, hogy Hausser visszavonult Harkovnál, és nem vette figyelembe az ő kifejezett parancsát a kitartásra, a Waffen-SS most ismét bebizonyította a szemében, hogy legjobb csapatai közé tartozik. Megvetéssel nyilatkozva az oroszok által délen tönkrevert 8. olasz hadseregről, a harci szellem teljes hiányáról, kijelentette, hogy az I. SS-páncéloshadtest felér legalább 20 olasz hadosztállyal!

Hitler nagyra értékelt Waffen-SS-e legalább úgy teljesített, mint a hadsereg legjobb egységei, sőt jobban, mint a legtöbb, ezért a Führer nem habozott a beleegyezését adni további két SS-hadtest létrehozásához. A felfrissített I.

FENT: Utcai harcok Harkovban. Amikor a Vörös Hadsereg 1943 februárjában elfoglalta a várost, Sztálin kijelentette: „Megkezdődött az ellenség tömeges kiűzése a Szovjetunióból." Kissé elhamarkodott volt ez a kijelentés, mert mihelyt feladták a várost, a németek azonnal ellentámadást indítottak, s csapást mértek a szovjet csapatokra a Donyec és a Dnyeper között. Mire a csata március 2-án véget ért, az 1. és a 4. páncéloshadsereg visszavonulásra kényszerítette a Vörös Hadsereget, amely 23.000 halottat vesztett. Harkovban a szovjet 1. és 2. gárda harckocsihadtest és négy gyaloghadosztály tanúsított heves ellenállást. Március 11-én például a Das Reich-hadosztályból létrehozott Deutschland-harccsoportjának részeit először kiszorította a külvárosokból az erős szovjet tüzérség.

SS-páncéloshadtest a *Leibstandartét* és az új *Hitlerjugend*-hadosztályt foglalná magába, a II. SS-páncéloshadtest a *Das Reich*- és a *Totenkopf*-hadosztályt, a III. SS-páncéloshadtest pedig a *Wiking*- és az új *Nordland*-hadosztályt.

1943 márciusában azonban a *Hitlerjugend*-hadosztály szervezése még nagyon az elején tartott. A *Nordland*-hadosztály 1943 tavaszán jött létre a *Wiking*-hadosztálytól elvett *Nordland*-ezredből és a – főleg a feloszlatott norvég önkéntes légió tagjaiból létrejött – új *Norge*-ezredből, valamint a hasonlóképpen főleg volt dán önkéntesekből álló *Danmark*-ezredből. Más népek önkéntesei is harcoltak kisebb létszámban ebben az alakulatban, köztük néhány brit katona. A *Nordland*nak végül saját páncéloszászlóalja is lett *Hermann von Salza* néven. Ugyanebben az időben alakult két új elit birodalmi német hadosztály is, a *Hohenstaufen* 9. SS-páncéloshadosztály és a *Fundsberg* 10. SS-páncéloshadosztály. Ez a két egység azonban az év legnagyobb részét még a szervezéssel és a kiképzéssel töltötte, s csak 1944-ben kapcsolódott be a harcokba.

1943 márciusában horvát önkéntesekből létrehozták a *Handschar*-hadosztályt, hogy megoldja a megszállt keleti területeken fennálló partizánkérdést. Szégyenletes harci teljesítményéről a 6. fejezetben esett szó; itt sem mondunk róla sokkal többet, mert nem játszott fontos szerepet 1943 és 1944 főbb hadjárataiban. Jelentős azonban az a tény, hogy a háborúnak ebben a szakaszában már letettek az SS elit státusának megőrzéséről, legalábbis faji értelemben. Az önkéntes alakulatok olyan emberanyagból álltak össze, amely elvileg teljesen alkalmatlannak látszott Hitler praetoriánus gárdájának katonai ágazata számára.

1943 végére a fenti alakulatokhoz csatlakozott még a 14. SS-páncélgránátos-hadosztály, a 15. SS-páncélgránátos-hadosztály, a *Reichsführer-SS* 16. SS-páncélgránátos hadosztály és a *Götz von Berlichingen 17. SS*-páncélgránátos-hadosztály. A Waffen-SS jelentősen kibővült a Szovjetunió lerohanása óta, de a következő 12 hónapban rendkívüli módon megnőtt a bővülés üteme, hogy az új egységek megtámogathassák az akadozó német háborús gépezetet.

Harkov visszafoglalása után a németek megpróbálták megszilárdítani állásaikat és összeszedni magukat a tél megpróbáltatásai után. Tizenkét hét viszonylagos nyugalom következett. Harkov és Orel között azonban, Kurszk körzetében hatalmas szovjet kézben lévő kiszögellés nyomult mélyen a németek által ellenőrzött területbe. Ez a kiszögellés mintegy 400 kilométerrel hosszabbította meg az arcvonalot, védelmére így meglehetősen nagy német erőkre volt szükség. A kiszögellés talpánál azonban csak 120 km volt a szélessége. Ha a kiszögellést meg lehetne szüntetni, jelentősen lerövidülne az arcvonal, és nagyszámú német csapatok szabadulnának fel, melyeket a várt szövetséges partraszállás megakadályozására lehetne bevetni Dél-Európában.

Készülődés Kurszkra

Ráadásul a sztálingrádi bukás után mind politikailag, mind katonailag szüksége volt a németeknek arra, hogy visszavegyék a kezdeményezést keleten. Hitler azt remélte, hogy rá tudja venni Törökországot a háborúba való bekapcsolódásra Németország oldalán, amihez egy nagyobb katonai siker bizonyára hozzásegítené. Ezenkívül jó hatással lenne a kelet-európai szövetségesekre is. Az a megfontolás is szerepet játszott, hogy egy sikeres német támadás nagyszámú orosz hadifoglyot eredményezne, akiket kényszermunkára lehetne hurcolni a német háborús erőfeszítések érdekében. Egyúttal jó időre elejét venné további szovjet támadó hadműveleteknek a keleti arcvonalon.

Március közepére Hitler eldöntötte, hogy átkaroló hadműveletet indít a kiszögellés ellen. A von Kluge tábornagy által vezetett Közép Hadseregcsoport támadna északról, a von Manstein tábornagy által vezetett Dél Hadseregcsoport

pedig délről. A németek szerencsétlenségére nyilvánvaló volt, hogy támadást készülnek indítani. Az oroszok mindenképpen észrevették a hadműveletet megelőző nagy hadseregmozgásokat. A szovjet hadvezetés, a SZTAVKA elhatározta, hogy megelőző csapás helyett szándékosan védekező hadmozdulatokkal támadásra készteti a németeket, s miután teljesen kivéreztek, *kegyelemdöfésként* nagyszabású ellentámadást indít.

A szovjetek hozzáláttak tervük megvalósításához. Óriási mennyiségű aknát raktak le, amelyek a szovjet páncéltörők és a tüzérség felé voltak hivatva terelni a német támadásokat. A helyi lakosság minden építőképes tagját befogták árkokat ásni és erődítményeket emelni.

A szovjet csapatok parancsnoka Georgij Zsukov marsall volt, aki háromfelé osztotta erőit. A kiszögellés északi részén Rokoszovszkij tábornok parancsnoksága alatt állt hét hadsereg, köztük egy harckocsihadsereg. Délen Vatutyin tábornok irányított hat hadsereget, köztük egy harckocsihadsereget és két gárda harckocsihadsereget. Tartalékban, az elgyengült németekre a végső csapást mérendő várt a sorára Konyev tábornok hat kipihent hadsereggel. Ez az elképesztő erő együttesen mintegy 1.300.000 katonát, 3300 harckocsit, 20.000 tüzérségi löveget és 2600 repülőt jelentett.

Ezzel az erővel szemben a németeknek volt 900.000 katonájuk, 2700 harckocsijuk, 10.000 tüzérségi lövegük és 2000 repülőjük. A két hadsereg így nagyjából megfelelt egymásnak, főként, ha a katonák tudását és felszerelését is figyelembe vesszük, de a szovjeteknek megvolt az az előnye, hogy tudtak a német tervekről, és jól kiépített védelmi állásokba húzódtak.

A „Citadella" fedőnevű, nagyszabású hadművelethez a németek a lehető legtöbb páncélost vonták össze. Mindkét fél érezte, hogy az összecsapás talán a háború fordulópontja lesz. A Wehrmacht a Szovjetunió 1941-es lerohanásához 3300 harckocsit használt, míg most, egyetlen, 120 km széles kiszögellés megszüntetésére 2700 harckocsit és önjáró löveget vetett be.

Olyan nagy jelentőséget tulajdonítottak a németek a „Citadella" hadműveletnek, hogy számos új, még ki nem próbált fegyvert is odaszállítottak csapataik támogatására. Bevetettek jó néhány Tigris harckocsit (PzKpfw VI), amelyek addigra már félelmetes hírnevet szereztek, de sok új Párducot is (PzKpfw V). Ez utóbbi egy nagy kezdősebességű, 75 mm-es löveggel volt felszerelve, és a háború legjobb harckocsija lett. Ekkor azonban még gyerekcipőben járt. Új volt még az „Elefánt" nevű nehéz harckocsiromboló is a maga nagyszerű 88 mm-es lövegével, valamint a „Brumbär" önjáró löveg, amely egy 150 mm-es tarackot jelentett a PzKpfw IV módosított alvázán.

LENT: A Totenkopf-hadosztály begördül Harkovba. A hadosztály harci morálját nagy csapás érte, mikor parancsnokát, Theodor Eickét lelőtték egy légifelderítés alkalmával, február 24-én. A repülő az ellenséges vonalak mögött zuhant le, de egy csapat önkéntesnek sikerült elhozni a holttestét. A Totenkopf-hadosztályt megtizedelték a gyemjanszki katlanban, és Eickének nagy erőfeszítésébe került, hogy újra harckész állapotba hozza. Amint a hadosztály 1943 eleji tevékenysége bizonyítja, sikerrel járt. Halála után a hadosztály úgy harcolt tovább, ahogy volt parancsnoka tanította. Ő maga mondta egyszer: „A keménység életet ment. Azaz még többet is: megment a szégyentől, az aggódástól, a bánattól."

*FENT: A Leibstandarte-**hadosztály katonái pihenőt tartanak a Harkovért folyó harcok ban, 1943 márciusában. A hadosztály március 11-én hatolt be a városba. Balszárnyát a** Das Reich-**hadosztály, jobbszárnyát pedig a** Totenkopf-**hadosztály fedezte. A** Leibstandarte **teljesítménye, különösen pedig Sepp Dietrich parancsnoki tevékenysége nagy hatást gyakorolt Hitlerre. A Führer nagy stratégának tartotta Dietrichet. De még a nagy stratégák csapatai is szenvednek veszteségeket, így mire a harkovi csata véget ért, az I. SS-páncéloshadtest 11.500 halottat, sebesültet és eltűntet vesztett el.*

A déli szektorban von Manstein állított ki két nagyobb haderőt: a *Kempf* csoportot, amely a XI. hadtestből, a XLII. hadtestből és a III. páncéloshadtestből állt, valamint a 4. páncéloshadsereget, amelyhez a XLVIII. páncéloshadtest, az LII. hadtest és Paul Hausser SS-Obergruppenführer II. SS-páncéloshadteste tartozott. Az utóbbi a Theodor „Teddi" Wisch SS-Brigadeführer által irányított *Leibstandartét*, a Walter Krüger SS-Gruppenführer alá tartozó *Das Reich*-hadosztályt és a Hermann Priess SS-Brigadeführer által vezetett *Totenkopf*-hadosztályt foglalta magába. Mind a három SS-páncélgránátos-hadosztályhoz tartozott egy nehézfegyverzetű század 15 Tigis harckocsival a páncélosezred keretében.

Hoth 4. páncéloshadserege azt a feladatot kapta, hogy törjön át a szovjet védelmi vonalakon a voronyezsi arcvonalon, mielőtt északnak fordul, hogy bevegye Prohorovkát, ahonnan a szovjet ellentámadás feltételezhetően kiindul. Amikor az ezen a területen lévő szovjet erők már megsemmisültek, a 4. páncéloshadsereg majd északnyugatnak fordul, Kurszk irányába, és összekapcsolódik Model észak felől előretörő 9. hadseregével.

A három SS-hadosztály párhuzamosan haladt előre. Mindegyiknek volt egy páncélos éke, élén a Tigrisekből álló századdal. Július 5-én a II. SS-páncéloshadtest megindította a támadást, és viszonylag könnyen áttört az első szovjet védelmi vonalakon, mielőtt az aknamezőre ért. Ennek ellenére a Waffen-SS hadosztályai az első nap végére körülbelül 18 kilométernyire be tudtak hatolni a szovjet kézen lévő területre. A páncélosékek hatalmas erejét jól támogatták a Luftwaffe földi célpontokat támadó légicsapásai.

Nem először történt meg a keleti arcvonalon, hogy a Waffen-SS hadosztályai gyorsabban nyomultak előre, mint a szárnyakat alkotó katonai alakulatok. Július 6-án hajnalra már a szovjet második védővonal támadására készültek. A csata második napja azonban nehezebbnek bizonyult, s a *Leibstandarte* heves páncélos küzdelmet vívott az 1. gárda páncélosdandárral. Az orosz harckocsik lövegei nagy távolságból nem tudták átütni a német páncélosok, különösen a Tigrisek vastag páncélzatát, ezért a szovjetek súlyos vereséget szenvedtek.

Hamarosan jelentős rés támadt az orosz vonalakon, a 6. gárdahadsereg magasságában. Hausser azonnal kihasználta ezt a lehetőséget, és átvezette rajta SS-hadosztályait. Az SS-ek haladásának gyors üteme miatt a hadsereg egységei a szárnyakon kezdtek elmaradozni, és a *Totenkopf*nak kellett fedezni a szárnyakat, fontos páncélos erőket vonva el az előrenyomuló éktől.

Ekkor a szovjetek tartalék egységeik egy részét a prohorovkai körzetbe küldték, hogy szembeszálljanak a német előrenyomulással. A támadás harmadik napján a *Leibstandarte* és a *Das Reich* tovább nyomult észak felé, ahol a jelentések szerint szovjet páncélos csapatösszevonásokra lehetett számítani Tetyerevinónál. Dühödt támadás kezdődött az erős szovjet védelmi állások ellen, de megint a páncélos ék Tigrisei döntötték el a csatát. Rést szakítottak a védelmi vonalakon, és lehetővé tették az SS-csapa-

***BALRA: A németek a szovjet ellenállás utolsó szikráit fojtják el Harkovban. A** Leibstandarte **három katonája célpontot keres. Figyeljük meg az MG 42-es géppuskát, a nyeles kézigránátot és az MP 40-es géppisztolyt a távcsövet használó katonánál. Harkov visszavétele fellelkesítette Hitlert. Az ásványi anyagokban gazdag Donyec-medencét sikerült megtartani, a sztálingrádi katasztrófával kezdődő szovjet előrenyomulást sikerült megállítani: igazolást nyert a visszavonulást meg nem engedő politika (Hausser esetétől eltekintve). Hitler most már megingathatatlan hittel tekintett a Waffen-SS-re. A keleten harcoló Waffen-SS csapatok ennek azonnali hasznát látták: elsőbbséget élveztek a harckocsik és más katonai felszerelés elosztásánál, még az új közepes harckocsik, a Párducok esetében is. Ezzel az elismeréssel viszont az is együtt járt, hogy Hitler irreális módon azt képzelte, a Waffen-SS minden helyzetet meg tud oldani. Kezdett azon ábrándozni, milyen hatással lennének a háború kimenetelére teljes SS-hadseregek a keleti arcvonalon. A valóság természetesen kissé másképp festett. Az ún. klasszikus SS-hadosztályok katonái kiváló képzettségű katonák voltak, de semmiképp sem szuperemberek. Be tudták tömni a réseket egy időre, sőt vissza is tudtak venni elvesztett területeket, de önmagukban képtelenek voltak sikerre vinni a háborút keleten.*

FENT.: A Das Reich-hadosztály egyik Tigris harckocsija és néhány gyalogosa a kurszki csatában. A hadosztály július 3-án foglalta el kiindulópontját a Belgorod–Tomarovka vasútvonaltól délre, és július 5-én kora reggel kezdte meg az előrenyomulást. A harc kemény volt. Az egyik szektorban a Deutschland katonái ásókkal voltak kénytelenek kézitusába bocsátkozni, amikor egy harckocsiárkot akartak megtisztítani az ellenségtől. Az állandó eső sok helyen sártengerré változtatta a talajt, ami lelassította a harckocsik és az önjáró lövegek haladását. Így az SS-gyalogosoknak gyakran minden támogatás nélkül kellett felvenniük a harcot; miközben a szovjetek ellentámadásba lendültek, légitámadásokat indítottak, és tüzérségi zárótüzeket zúdítottak rájuk. Rossz előjelek voltak ezek a támadás hátralévő részére nézve.

toknak a falu elfoglalását. Egyre több orosz foglyot ejtettek, és a 6. gárdahadsereg oldalán az egész arcvonal meginogni látszott.

Július 10-re a *Totenkopf* már nem az SS-csapatok balszárnyát védte, hanem csatlakozott a *Leibstandarte*- és a *Das Reich*-hadosztályokhoz Prohorovka elfoglalására. Az SS-csapatok késő délutánra átkeltek a Pszjol-folyón, és elfoglalták a Krasznij Oktjabr nevű helységet. Kedvező helyzetben voltak ahhoz, hogy a Prohorovkánál gyülekező szovjet erők hátába kerüljenek. Hauser hadteste csaknem 600 harckocsit tudott bevetni a támadásba egy mindössze 10 km széles arcvonalon. Tartva attól, hogy a német támadás a teljes fölfejlődésük előtt éri majd őket, a szovjetek megelőző támadást indítottak. Vatutyin bevetette a teljes 5. gárda harckocsihadsereget mintegy 850 harckocsival és önjáró löveggel.

1943. július 12-én a történelem egyik legnagyobb páncéloscsatájára került sor Prohorovka falu mellett. Következményei mélyrehatóak lettek, mert megállította a német előrenyomulást, és véget vetett a „Citadella" hadműveletnek.

A prohorovkai összecsapás

A szovjetek tisztában voltak azzal, hogy sok német harckocsi fegyverzete jobb, mint az övék, nem is beszélve a Tigrisek masszív páncélzatáról. Tudták, hogy egyetlen reményük abban lehet, ha csökkentik a távolságot maguk és a németek között. Így talán át tudják ütni ágyúikkal az ellenség harckocsijainak páncélzatát. Az oroszok a lehető legnagyobb sebességgel zúdultak rá a német páncélosokra, s a csatamező alig néhány négyzetkilométerén nemsokára csak úgy hemzsegtek a páncélosok. Több mint 1500 harckocsi lőtte egymást gyakorlatilag közvetlen lőtávolságból a nyolc órán át tartó csatában. A támadás kezdetekor a nap a szovjetek háta mögül sütött, így elvakította a német lövészeket. Sok Tigris és Párduc szakadt darabokra, amint a T-34-esek közvetlen közelről eltalálták vékonyabb oldalpáncéljukat. Néhány szovjet harckocsi legénysége öngyilkos módon támadott a németekre: teljes sebességgel belerohant a nehezebb páncélosba, s a robbanás mindkét járművet szétszaggatta. Mire a nap lement, mintegy 700 kiégett harckocsi maradt a csata színhelyén. Mondani sem kell, hogy igen kevés jármű legénysége élte túl az akciót.

Az ég nemsokára elsötétedett a csata fekete füstjétől, s a *Totenkopf* védekezésre kényszerült a 31. gárda harckocsihadtest és a 33. gárda lövészhadtest támadásainak következtében. A *Totenkopf* harcedzett harckocsizói és gránátosai azonban kitartottak, és visszaverték a szovjet támadást, bár rettenetes veszteségek árán mind emberéletben, mind felszerelésben. Ekkorra a hadosztály csaknem minden második katonáját elvesztette.

Elakad a támadás

A támadás kritikus ponthoz érkezett, mert attól függött az akció kimenetele, melyik félnek sikerül hamarabb erősítést küldeni a helyszínre. A németek III. páncéloshadteste mindent megtett, hogy elérje Prohorovkát, de a szovjetek határozottan próbálták feltartóztatni. Július 12-re a hadtest áttörte a szovjet védelmi vonalakat, de akkor már késő volt – Rotmisztrov 5. gárda harckocsihadserege fölébe kerekedett a németeknek.

Figyelembe véve, hogy Hausser II. SS-hadteste számbeli fölényben lévő ellenséget támadott meg, amely előre tudott a várható támadásról, és jól kiépített védelmi állásokkal rendelkezett, Hausserék teljesítménye jelentősnek mondható. A Waffen-SS kiváló páncélosezredei a tőlük megszokott lendülettel és halált megvető bátorsággal hajtották végre feladataikat. A Waffen-SS sok fiatal harckocsiparancsnoka szerzett itt legendás hírnevet. A leghíresebb talán Michael Wittman SS-Untersturmführer lett, aki egymaga 30 harckocsit lőtt ki a kurszki offenzíva során, és a történelem legtöbb találatot elért harckocsizójának számított, mígnem 1944 júniusában Normandiában harc közben elesett. Nyilvánvalóvá vált, hogy a „Citadella" célkitűzéseit nem lehet

már megvalósítani. Északon alig haladt előre a támadás, elsősorban azért, mert a szovjetek helytelenül innen várták a német főerőket, és ennek megfelelően erősítették meg állásaikat. Bár délen jelentős előrenyomulás történt, az ára elfogadhatatlanul magas volt mind emberéletben, mind fegyverzetben. Július 13-án Hitler lefújta a támadást. Rendkívül aggasztották a Földközi-tenger környéki események, ahol a szövetségesek Németország déli szárnyát fenyegették. Ráadásul a szovjetek masszív csapatösszevonásokat hajtottak végre a donyeci körzetben. Manstein megpróbálta elhitetni a Führerrel, hogy a siker még mindig elérhető, de amikor egy újabb, Orjol irányába indított szovjet támadás majdnem elvágta Model 9. hadseregét, kénytelen volt elismerni, hogy a hadművelet kudarcot vallott.

A „Citadella" volt Németország utolsó nagyszabású hadművelete keleten, melyért magas árat fizetett. A Dél Hadseregcsoport 20.700, a Közép Hadseregcsoport 10.000 emberét vesztette el mindössze két nap alatt. Hausser 700 harckocsijából csak 280 maradt épen a támadás végére. A Vörös Hadsereg több mint 2100 harckocsit vesztett, 33.000 katonája pedig fogságba került. A szovjet halottak száma nem ismert, de bizonyára nagyon magas lehetett.

A *Leibstandarte* a „Citadella" befejeztével kissé fellélegezhetett, de a Brjanszk–Orjol vasútvonal elleni újabb szovjet támadás miatt ismét bevetették a Miusz-folyó melletti védelmi vonalon. Csak rövid ideig tartózkodott azonban itt, mivel augusztus 3-án visszarendelték a keleti arcvonalról, és Olaszországba küldték erősítésképpen az ottani német csapatokhoz, miután Mussolini rendszere összeomlott.

A most már kizárólag csak védekező német csapatok a keleti arcvonal déli szakaszában ismét csak meginogtak, mikor a szovjetek áttörték a Miusz menti védelmi vonalakat, és sebesen nyomultak előre Sztalino és Taganrog felé, az

LENT: Himmler Paul Hausserrel, aki a kurszki csatában a II. SS-páncéloshadtestet irányította.

LENT: SS-katonák horogkeresztes zászlót lobogtatnak, hogy elkerüljék saját légierejük támadását a kurszki csatában. Az SS-hadosztályok közül a az első napon a Totenkopf haladt a legtöbbet előre, és elérte a Belgorod–Kurszk vasútvonalat. Ám félelmetes védelmi vonalakkal kellett a németeknek szembenézniük. Ezek hat sávban helyezkedtek el: páncéltörő ágyúk, gépágyúk, aknavetők és több tízezer kihelyezett akna. Az egyetlen kezdvező dolog a németek számára az volt, hogy a szovjetek északról várták a fő csapást, és ott vonultatták fel erőik zömét. Zsukov azonban gondoskodott róla, hogy tartalék bőven álljon a rendelkezésére.

Azovi-tenger északi partja mentén. Von Kleist tábornagy A hadseregcsoportját Manstein déli szárnyán az elvágás réme fenyegette, ezért Manstein Kleist megsegítésére küldte tartalékait, oly mértékig meggyengítve ezzel saját erőit, hogy képtelen volt ellenállni Vatutyin támadásának a voronyezsi arcvonalon. Kluge Közép Hadseregcsoportját szintén fokozatosan szorították vissza Szmolenszk felé. Maga is túl nagy gondban volt ahhoz, hogy segíthessen Mansteinnek. Északabbra Model 2. páncélos-hadseregét bekerítés fenyegette, ezért vissza kellett vonulnia az orjoli kiszögellés nyakán keresztül.

Augusztus közepére 55 kilométer széles rés nyílt a német vonalakon Kurszktól nyugatra, s a szovjetek kezdtek beözönleni rajta. Az a veszély fenyegetett, hogy visszaveszik Harkovot. A *Wiking*-, a *Das Reich*- és a *Totenkopf*-hadosztályt mind bevetették, hogy megakadályozzák a város elvesztését. Bár a *Das Reich*-hadosztályt legyengítette a „Citadella" hadművelet, megkapta a *Leibstandarte* páncélosait, mikor azt Olaszországba vezényelték, így még mindig félelmetes erőt képviselt. Harkovnak a németek általi elfoglalásához hasonlóan most a Vörös Hadsereg indított nagyszabású átkaroló támadást. Északról az 53. hadsereg, délről az 57. hadsereg támadott, és az 5. gárda harckocsihadseregnek kellett megadni a kegyelemdöfést. Az orosz támadás azonban nem volt olyan hatékony, mint a korábbi német. A szovjetek erős védelmi vonalakat találtak, és egyetlen nap alatt több mint 180 harckocsijukat lőtték ki a Waffen-SS páncéltörő lövegei. Mégis mindössze késleltetni tudták a Vörös Hadsereg előrenyomulását, ezért Manstein augusztus 22-én a bekerítéstől félve feladta a várost.

Harcolva visszavonulás

A következő néhány hét folyamán a *Wiking*-, a *Das Reich*- és a *Totenkopf*-hadosztály aratott néhány jelentős győzelmet helyi összecsapásokban a Vörös Hadsereg páncélos egységeivel. Szeptember 12-én például a *Das Reich* 78 ellenséges harckocsit lőtt ki egyetlen ütközetben. Az oroszoknak azonban látszólag nem volt probléma pótolni akár az ilyen nagy veszteségeket is, míg a szorongatott Waffen-SS alakulatok egyre nehezebben tudták fenntartani erejüket.

Hitler beleegyezett, hogy von Manstein Dél Hadseregcsoportja visszavonuljon a Melitopolnál és a Dnyepernél húzódó védelmi vonalra, megőrizve német kézen Nyugat-Ukrajnát. Az állandó szovjet nyomás alatt történő visszavonulás szeptember 30-ra ért véget. Ekkorra összesen 68 német hadosztály – a Dél Hadseregcsoport 1.250.000 katonája és több mint 2000 harckocsija – kapta azt a feladatot, hogy mindenáron tartsa a folyó vonalát. Velük szemben azonban a Vörös Hadsereg kétszer ekkora és jobb állapotban lévő erőt sorakoztatott fel.

Augusztus végén a szovjetek megkezdték az előrenyomulást, s a Waffen-SS heves harcok közepette vonult vissza a Dnyeper irányába. Jelnyát két napi elkeseredett küzdelem árán vették be a szovjetek. Megharcoltak minden méter földért, s egy hét múlva meg kellett állniuk, hogy átcsoportosítsanak. Azután folytatódott a támadás, s a Vörös Hadsereg gyors egymásutánban elfoglalta Brjanszkot, Szmolenszket és Roszlavlt. Október másodikára a németeket csaknem 240 kilométerrel vetették vissza.

1943 novemberében a *Leibstandartét* felmentették az olaszországi szolgálat alól, és visszaküldték a keleti arcvonalra. A 4. páncéloshadsereg XLVIII. páncéloshadtestéhez rendelték Ukrajnába, Kijevtől délre. A Kijev környéki harcokban részt vevő *Das Reich*-hadosztály minden igyekezete ellenére a város november 7-én elesett. A *Leibstandarte* aratott még néhány kisebb helyi sikert a kijevi szakaszon, de a haladék nem volt jelentős.

November közepe és az év vége között mind a *Leibstandarte,* mind a *Das Reich* részt vett számos ellentámadásban a XLVIII. páncéloshadtest részeként, de a német csapatok gyengesége már különösen feltűnő volt. Koroszteynél például a *Leibstandarte* a 7. páncéloshadosztállyal együtt megpróbált bekeríteni néhány szovjet egységet. Ez sikerült is nekik, de olyan ritkán helyezkedtek el a németek, hogy nem tudták tartani állásaikat, és hamarosan már ők harcoltak elkeseredetten azért, hogy elkerüljék a bekerítést. Bruszilovnál a XXIV. páncéloshadtest, amihez a *Das Reich* is tartozott, kemény közelharcokba volt kénytelen bocsátkozni, majd a hadosztály maradéka a *Leibstandartéval* együtt harcolva vonult vissza Zsitomir felé. Ezután a *Leibstandartét* Berdicsevbe irányították, ahol csatlakozott az 1. páncéloshadosztályhoz, és – ha csak rövid időre is – ezen a szakaszon sikere-

FENT.: A Waffen-SS katonái vitetik magukat a „Citadella" hadművelet idején. Július 6-án a németek eljutottak a Kasarától északra fekvő felföldig, délen pedig két helyen is áttörtek a szovjet vonalakon. A hadsereg Grossdeutschland elithadosztálya jó teljesítményt nyújtott, a II. SS-páncéloshadtest pedig 32 kilométert haladt előre Prohorovka felé. A németek veszteségei emberekben, repülőgépekben, harckocsikban és önjáró lövegekben egyaránt igen súlyosak voltak. Aggasztó volt az a tény is, hogy az új Párduc harckocsik közül nagyon sok elromlott vagy kigyulladt, mielőtt elérte volna a csatateret.

FENT: Waffen-SS gyalogság Kurszknál.

LENT: A Das Reich-hadosztály Prohorovka felé nyomul. Július 7-re alakulata harcban állt a Vörös Hadsereg egységeivel.

sen megállította a szovjet előrenyomulást.

A II. SS-páncéloshadtest megmaradt hadosztálya, a *Totenkopf* a tűzoltó szerepét vállalta magára: mindig arra a helyre sietett, ahol a legveszélyeztetettebb volt az arcvonal. Novemberben és december elején Hube 1. páncéloshadseregénél szolgált, amely Krivoj Rogot és a Dnyeper menti védelmi állásokat próbálta megtartani. December 12-én az LVII. hadtesthez irányították, ahol a 11. és a 13. páncélos-hadosztályokkal együtt ellentámadást indított, és megállította a szovjet előrenyomulást ezen a szakaszon.

1943 karácsony estéjén az orosz csapatok Kijev környéki állásaikból újra meglódultak nyugat felé az arcvonal déli szakaszában. Zsitomirt gyorsan visszafoglalták, és csak Manstein erőinek határozott fellépése tudta lelassítani ezt az előrenyomulást, bár az oroszok előbb még 160 kilométerrel visszaszorítottak néhány német egységet. Ekkor a szovjetek megpróbálták összezúzni a német erőket Kirovgrád körül. 1944. január 8-án elfoglalták a várost, de a német ellenállást a vártnál nagyobbnak találták. Tizenegy német hadosztályt vetettek itt be. Köztük volt a *Wiking* és a Sturmbrigade *Wallonie*, az a belga-vallon önkéntes egység, amely nemrég került át a hadseregtől a Waffen-SS irányítása alá. Ezek az erős német alakulatok komoly veszélyt jelentettek Konyev északi és Vatutyin déli szárnyára nézve. A szovjet offenzíva sikeréhez ezt a német kiszögellést meg kellett szüntetni. Konyev január 25-én újból támadást indított, és 29-re 60.000 német volt körülzárva Cserkasszi mellett. Az évszakhoz képest

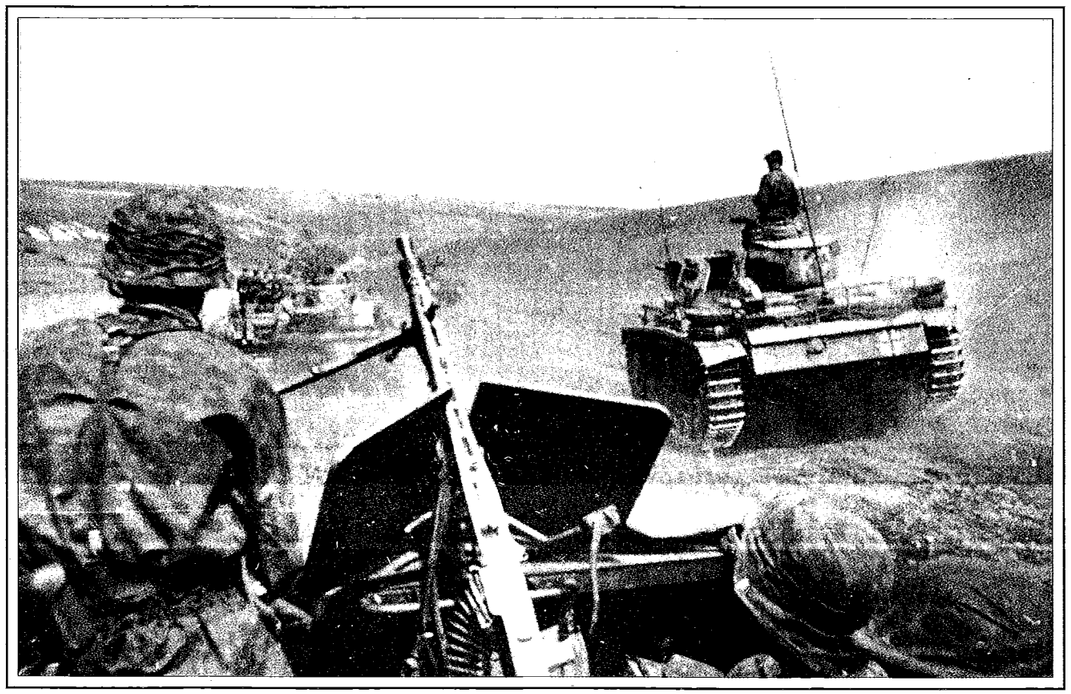

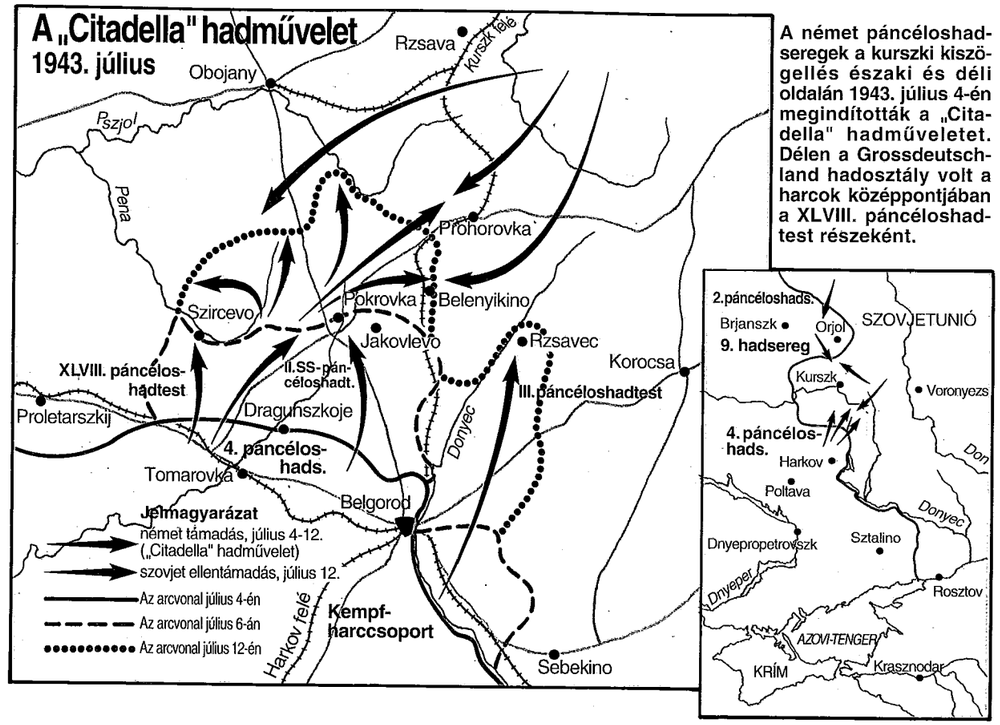

A német páncéloshadseregek a kurszki kiszögellés északi és déli oldalán 1943. július 4-én megindították a „Citadella" hadműveletet. Délen a Grossdeutschland hadosztály volt a harcok középpontjában a XLVIII. páncéloshadtest részeként.

szokatlan hőmérsékletemelkedés hirtelen olvadást okozott, ami ingoványos mocsárrá változtatta a környéket, szinte lehetetlenné téve a mozgást a terepen. A katlanban lévő repülőtér, amelyet a Luftwaffe a bekerített csapatok utánpótlásának biztosítására használt, használhatatlanná vált. A folyamatos orosz nyomás egyre csökkentette a kiszögellést, amely február 9-én már csak 65 négyzetkilométert tett ki.

Hitler szokásához híven visszautasított minden vitát arról, hogy a csapdába esett egységek kitörjenek-e vagy sem a katlanból. Kizárólag egy Manstein által végrehajtandó felmentő akciót volt hajlandó fontolóra venni. A szovjetek azonban egy 35 hadosztályból álló gyűrűt vontak a kiszögellés köré, így a menekülés lehetetlennek látszott. Végül a Führert sikerült rábeszélni a kitörési kísérlet engedélyezésére. A katlan egyetlen páncélos egysége, a Herbert Otto Gille SS-tábornok által vezetett *Wiking* 5. SS-páncéloshadosztály fedezte a szárnyakat, az SS Sturmbrigade *Wallonie* pedig az utóvédet adta.

Menekülés a cserkasszi katlanból

Február 16-án éjszaka kezdődött a kitörés. A felázott talaj megnehezítette az előrehaladást, ráadásul, mihelyt a szovjetek ráeszméltek, mi történik, gyilkos tüzérségi és rakétatámadást zúdítottak a visszavonuló németekre. A sebesülteket a lövegek és a többi nehézfegyverzet zömével együtt hátra kellett hagyni Az SS Sturmbrigade *Wallonie* rettenetes veszteségeket szenvedett a csapatok hátának biztosítása közben, katonáinak 70 százaléka holtan maradt a csatamezőn. Amint a dandár maradéka közeledett a német vonalakhoz, az a veszély fenyegette, hogy rázúdulnak az üldöző szovjet csapatok. A Waffen-SS egységeinél megszokott önfeláldozás tipikus példájaként a *Wiking* megmaradt páncélosai visszafordultak, és feltartóztatták az ellenséget, amíg a dandár valamennyi katonája el nem érte a német vonalakat. Aztán elsöpörte őket az ellenség.

32.000 németnek sikerült megmentenie az életét. így annak ellenére, hogy a felszerelés nagy részét hátra kellett hagyni, a súlyosabb katasztrófát elkerülték. Ha a katlanban rekedteket legyőzik, Manstein Dél Hadseregcsoportját végzetes csapás érte volna.

Csapataik kiváló teljesítménye elismeréseképpen Gillét és Léon Degrelle-t, a vallonok parancsnokát berendelték Hitler poroszországi főhadiszál-

FENT JOBBRA: Fáradt, de jókedvű SS-katonák foglalnak el egy falut a „Citadella" hadművelet keretében.

LENT: Sepp Dietrich SS-Obergruppenführeri egyenruhában.

lására, hogy átvehessék kitüntetésüket. Gille megkapta a tölgyfalombot és a kardokat, Degrelle pedig a lovagkeresztet.

A teljesen kimerült *Das Reich*-hadosztályt 1944 februárjában kivonták a frontról, és Franciaországba küldték pihenni és újjászerveződni. A keleti arcvonalon csak a hadosztály egy harccsoportja maradt Heinz Lammerding SS-Oberführer parancsnoksága alatt.

1944 márciusában a Dél Hadseregcsoport kénytelen volt fokozatosan visszavonulni a Dnyeszterig, a román határ mellé. 1944. március 11-én a *Totenkopf* egyes egységeit légi úton Balta mellé szállították, hogy ott új védelmi vonalat hozzanak létre. Az események azonban túl gyorsan követték egymást, a 6. és a 8. hadsereg pedig túl gyenge volt ahhoz, hogy megakadályozza a Vörös Hadsereg átkelését a Dnyeszteren egy széles arcvonalszakaszon, mielőtt az új védelmi vonal kiépülhetett volna. Az oroszok messze behatoltak a román területre. A XLVIII. páncéloshadtesthez beosztott *Totenkopf*-hadosztály harcolva haladt nyugat felé, hogy elkerülje a bekerítést. A kimerült SS-katonák három héten át fel tudták tartóztatni a szovjet ékeket, miközben folytatódott a visszavonulás Baltán és Románián át, a Szeret-folyó túlsó oldalára Targul Frumosig, majd be a Kárpátok hegyláncai közé.

A szovjet támadás végül lendületét vesztette, és a május viszonylag békésen

páncélos hadsereg között. Mielőtt a rést be lehetett volna tömni, az 1. páncéloshadsereg bekerítve találta magát egy katlanban Kamenyec-Podolszknál. A csapdába esett egységek között volt a *Leibstandarte* és Lammerding *Das Reich*-harccsoportja.

Ekkor Hitler hozzájárult, hogy sietve a keleti arcvonalra küldjék a *Hohenstaufen* 9. elit SS-páncéloshadosztályból és a *Fundsberg* 10. SS-páncéloshadosztályból álló, újjászervezett II. SS-páncéloshadtestet. Bár ez a két hadosztály nem rendelkezett harci tapasztalatokkal, a legmagasabb szinten álló elit alakulat volt. Elsősorban birodalmi németekből állt, magas szintű kiképzésben részesült, és igen jó felszereléssel rendelkezett. Az sem volt elhanyagolható, hogy kipróbált, régi keret köré épült a *Das Reich* és a *Leibstandarte* soraiból, ráadásul egy teljes évig kapott kiképzést. Mindkét egység később a legjobb Waffen-SS alakulatokéhoz hasonló teljesítményt nyújtott. A *Hohenstaufen* parancsnoka Willi Brittrich SS-Brigadeführer, a Fundsbergé Karl von Treuenfeld SS-Brigadeführer volt.

Közben a lehető legnagyobb mennyiségű üzemanyagot és lőszert vitték légi úton a kamenyec-podolszki katlanba, hogy ne kelljen Manstein erőinek otthagyniuk nehéz felszerelésüknek és páncélosaiknak nagy részét, amikor majd kitörnek. Március 27-én, a hóvihar leple alatt megkezdődött a visszavonulás. A 4. páncéloshadsereg részét képező *Hohenstaufen* és *Fundsberg* részt vett abban az ellentámadásban, amely azt volt hivatva szolgálni, hogy enyhüljön a visszavonuló 1. páncéloshadseregre nehezedő nyomás, miközben az nyugat felé harcolja ki magának az utat. A kapcsolatfelvételre április 7-én került sor; a következő kilenc nap leforgása alatt Manstein csapatainak zöme biztonságban visszajutott a németek által ellenőrzött területre. A cserkaszszi kitöréssel ellentétben itt nem szenvedtek nagy veszteségeket, sőt a visszavonulók becslések szerint több száz szovjet páncélos járművet tettek közben harcképtelenné.

Áprilisban a *Leibstandartét* visszavonták a keleti arcvonalról, és Franciaországba küldték pihenni. Körülbelül ugyanebben az időben csatlakozott Lammerding harccsoportja a *Das Reich*-hadosztályhoz Franciaországban. A *Hohenstaufen* és a *Fundsberg* eközben tartalékban maradt Lengyelországban, de amikor a szövetségesek júniusban partra szálltak Normandiában, sietve visszaküldték őket a nyugati arcvonalra. A cserkasszi katlanból való menekülés közben nagy veszteségeket szenvedett *Wiking*-hadosztályt visszavonták az arcvonalról pihenni, így csak egy harccsoport maradt vissza.

Visszavonulás Leningrád alól

Az 1944-es év Észak-Oroszországban rosszul kezdődött a németek számára. Leningrád ostromának feloldása után a Vörös Hadsereg támadásba ment át, és fokozatosan szorította nyugat felé a németeket, Észtország és Lettország irányába. Az arcvonalnak erre a szakaszára csoportosították a legtöbb nyugat- és kelet-európai SS-önkéntest. A körzet fő SS-hadereje a III. (germán) SS-páncéloshadtest volt Felix Steiner SS-Gruppenführer vezetésével, benne a *Nordland* 11. SS-önkéntes-hadosztállyal és a *Nederland* SS-önkéntes-dandárral. Csak ebben a két alakulatban voltak norvégok, dánok, hollandok, franciák, finnek, svédek és svájciak. Ezenkívül az arcvonalnak ugyanezen a szakaszán volt még a 15. és a 19. gránátoshadosztály Lettországból, a 20. gránátoshadosztály Észtországból, valamint a flamand *Langemarck*-dandár és a vallon Sturmbrigade *Wallonie*.

Január végére a Vörös Hadsereg elérte a német védelmi vonalakat a Narvánál. Ezek magától Narva városától indultak ki, majd dél felé haladtak a Narva-folyó partján a Pejpusz-tóig, innen pedig le a Vityebszktől északnyugatra fekvő Polockig. A Vörös Hadsereg koncentrált támadása az egész vonalon várható volt, s ez február 2-án be is következett. Hamar szertefoszlott a remény, amelyet az oroszok a német védelmi vonalak gyors összeomlásáról dédelgettek. Narva évszázadok óta stratégiailag fontos város, Észtország kapuja. A védelmi vonalakat a Narva-folyó nyugati partján építették ki, melyeket Steiner emberei és a többi SS-alakulat hónapokig szilárdan tartott, akárhogyan is támadta az ellenség. Olyan kiemelkedő szerepet játszottak a Waffen-SS külföldi önkéntes alakulatai ebben a szakaszban, hogy Narva védelmét később „az európai SS csatájaként" emlegették.

A narvai csata

A németek egy meglehetősen nagy és erősen védett hídfőállást építettek ki, mely kiterjedt a terület jelentős részére a Narvát kelet felől megközelítő utak mentén, pontosan szemben a várossal. Itt ásta be magát a *Nordland*-hadosztály és a *Nederland*-dandár, várva az elkerülhetetlen támadást. A Narva környéki német erők a hadsereg, a Waffen-SS, a légierő, a haditengerészet és a rendőri erők egységeiből tevődtek össze. Velük szemben a szovjet 8. és 47. hadsereg, valamint a 2. rohamhadsereg sorakozott fel.

Február elején a Vörös Hadsereg heves ágyúzással kezdte meg a német védelmi vonalak felpuhítását. Egyes orosz egységek kierőszakolták az átkelést folyón a Hungerburg és Narva között, és kiépítettek egy kis hídfőállást. A Waffen-SS gránátosainak azonban sikerült visszavetni az ellenséget. Február 3-án a szovjetek újabb hídfőkiépítésre tett kísérletét is visszaverte a *Nordland* 11. páncéloszászlóalja, a *Hermann von Salza*. Végül az ellenségnek sikerült létrehoznia egy kis hídfőállást Sziverszkinél, a

JOBBRA: A Waffen-SS katonái Dél-Oroszországban, a kurszki csata után. Mind a Totenkopf-, mind a Das Reich-hadosztály részt vett a szovjet előrenyomulást megakadályozni kívánó hadmozdulatokban, de nem nagy sikerrel. 1943. november 6-ra a Vörös Hadsereg felszabadította Kijevet, december végére pedig szovjet kézben voltak a fontosabb hídfőállások a Dnyeperen.

SZÍNES BETÉT: Sepp Dietrich, a Leibstandarte parancsnoka, akinek a hadosztályát a kurszki csata után Olaszországba irányították.

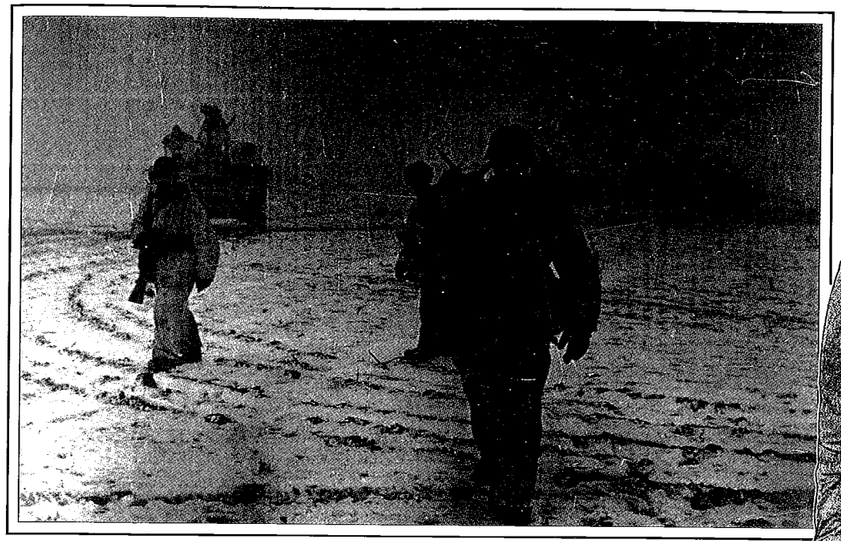

városától északnyugatra, de egy német harccsoport azonnal megakadályozta a hídfőtől kiinduló orosz betörést a németek által ellenőrzött területre. A hídfő szálka volt a védők szemében, míg a *Nordland* és a *Nederland* egységeinek összehangolt támadása meg nem szüntette azt.

A szovjeteknek heves tüzérségi tűz védelmében sikerült egy másik hídfőállást is kiépíteniük a nyugati parton Vopszkülánál. Ez sem volt azonban hosszú életű: a 19. gránátoshadosztály elkeseredett közelharcban vetett ennek véget. Az akció során tanúsított kiemelkedő bátorságáért később kitüntették Haralt Nugiseks észt Unterscharführert. Három alkalommal is kitette magát az ellenség össztüzének, hogy további rohamra buzdítsa csapatát. Mindhárom alkalommal eltalálták, mégis tovább vezette embereit a közelharcban, és kiűzte az ellenséget állásaiból. 1945. május 2-án kapta meg a vaskereszt lovagkeresztjét. Öt nappal később elfogták, és sok évet töltött egy szibériai fogolytáborban.

A sikertelenség miatt csalódott szovjetek elhatározták, hogy vízi és szárazföldi kombinált hadműveletet indítanak a tengerparton Narvától nyugatra, és megkerülve a védőket, mélyen behatolnak a német vonalak mögé. Ezzel – úgy gondolták – el fogják csalni a német erőket Narva alól, így az újabb szovjet támadás már sikeres lehet.

A tenger felől jövő támadó csapatok szedett-vedett vízi járműveken érkeztek, volt köztük a halászhajóktól a gőzösökig minden. Sikerült észrevétlenül partra szállniuk, és lerohanniuk a védőket a part közvetlen közelében, Merekula környékén. A védőket azonban hamar riasztották, és bár a szovjeteknek sikerült behatolniuk a városba, tovább nem jutottak. Német erősítés érkezett Waffen-SS gránátosok és zuhanóbombázók formájában, és a súlyos veszteségeket szenvedő támadókat gyorsan felőrölték.

Délebbre, Krivasszo környékén sikerült a Vörös Hadseregnek erős hídfőállást kiépíteni, ahonnan támadásokat tudott indítani a német kézen lévő területek ellen. Ezen a szakaszon a hadsereg csapatai helyezkedtek el, köztük a *Feldherrnhalle* elithadosztály. Február 24-ére már valószínűnek látszott, hogy a szovjetek ki tudnak törni a hídfőből, és a III. (germán) SS-páncéloshadtest hátába tudnak kerülni. Gyorsan odairányították a *Nordland* egységeit, s az ellentámadás kezdetben sikeres is volt, de azután elakadt. Ekkor újra a szovjetek támadtak, és a küzdelem hamarosan elkeseredett közelharccá fajult. Csak a hadsereg Tigris harckocsijainak megjelenése tette lehetővé a Waffen-SS egységeinek a biztonságos visszavonulást. Egész márciusban és áprilisban folytak a kemény harcok, de a kitartó német védekezés folytán a szovjeteknek alig sikerült előbbre jutni.

Amikor a Waffen-SS egységei márciusban visszafoglalták Szirgulát, számos észt civil holttestét találták az utcákon, akiket a Vörös Hadsereg lőszerrakodásnál dolgoztatott. Mielőtt elmenekült vol-

***BALRA:** Ez a fénykép jól szemlélteti azokat a viszonyokat, amelyekkel a Wiking-hadosztály embereinek a cserkasszi katlanban szembe kellett nézniük.*

***JOBBRA:** A Wiking egyik páncélgránátosa Cserkasszinál. 1942-ben rendszeresített, szőrmebéléses SS téli anorákot és téli nadrágot visel, fegyvere pedig egy MP 40-es géppisztoly.*

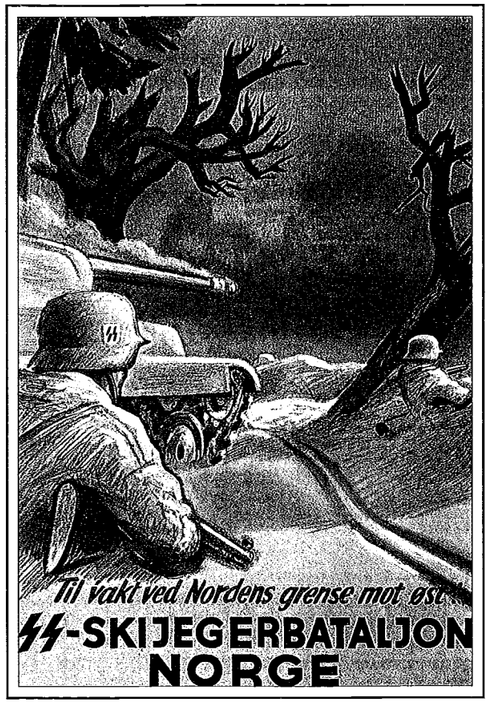

FENT: A Waffen-SS norvégoknak (balra) és hollandoknak (jobbra) szánt toborzó plakátjai. Ez a két nemzet harcolt a Narvánál 1944 első hónapjaiban. Számos norvég harcolt a* Nordland *11. önkéntes-páncélgránátos-hadosztályban, a hollandok pedig a* Nederland *SS-önkéntes-dandárban képviseltették magukat.

na, lemészárolta ezeket a civileket. Az oroszok sok dán önkéntest is elfogtak és agyonlőttek Hrasztovicánál.

A szovjetek fokozzák a támadásokat

Március elején hirtelen felerősödött a narvai körzetben a szovjet tüzérség és légierő tevékenysége. Március 7-én 12 óra hosszat tartott az orosz légitámadás, majd a tüzérség nyitott tüzet. Narva civil lakosságát azonban evakuálták, így a Waffen-SS védői még beljebb vették magukat a város romjai közé. A „puhítást" követő szovjet támadás elsősorban a *General Seyffardt* holland önkéntesezred által védett területet érte. A holland katonák visszaszavertek minden szovjet támadást, sőt még ellentámadást is indítottak. Az ezred parancsnoka, Wolfgang Joerchel SS-Obersturmbannführer 1944. április 21-én meg is kapta a vaskereszt lovagkeresztjét az ezred teljesítményének elismeréseképpen.

A szovjet támadás fő iránya ekkor a lilienbachi állások felé fordult. Ezeket egy másik holland önkéntes ezred, a *De Ruyter* védte. Az ellenség elkeseredett harcok után áttört a Waffen-SS állásain, de a *Nordland Danmark* és *Norge* ezredétől jövő erősítés visszavetette.

A holland SS-csapatok Lilienbachnál tanúsított heves és gyakran sikeres ellenállása ellenére nyilvánvalóvá vált, hogy a Narva keleti partján lévő hídfőállást nem lehet már sokáig tartani. A Waffen-SS veszteségei mind emberanyagban, mind felszerelésben túl nagyok voltak, a szovjetek ereje pedig csak nőtt. 1944 júniusára azonban a Vörös Hadsereg még mindig nem vette be Narvát, bár jócskán csökkent a német hídfő területe a folyó keleti partján, a várossal szemben. A németek tisztában voltak a bajtársaikat az arcvonal középső és déli szakaszán ért katasztrófákkal, és ráébredtek, hogy helyzetük a Narvánál napról-napra bizonytalanabb. Elhatározták tehát, hogy új védelmi állásokba vonulnak valamivel nyugatabbra, az ún. Tannenberg-vonalra.

1944. július 24-én egy nagyszabású átkaroló hadművelet északi ága visszaszorította az SS 20. gránátoshadosztályát a Narva túlsó partjára. Az észt önkéntesek tovább szorultak nyugat felé, miközben megharcoltak hazájuk minden négyzetméteréért. Mivel már voltak tapasztalataik a szovjet megszállásról, másodszorra el akarták azt kerülni, ezért harcoltak oly rendületlenül. Július 24-én a még mindig a Narva keleti partján lévő Waffen-SS egységek gyorsan átkeltek a folyón, és behatoltak a városba, közben pedig lerombolták a hidakat. Másnap estére a várost kiürítették. Ám a *General Seyffardt* holland egységet a szovjetek a tannenbergi állásokba való visszavonulás közben elvágták a többiektől és teljesen megsemmisítették.

Július 26-án kezdődött meg a szovjet támadás Tannenberg ellen. A finomabb taktikázás helyett a masszív támadást választották a jóval kisebb létszámú németek és európai önkéntesek ellen. A harc váltakozó sikerrel folytatódott, hol az egyik fél volt előnyben, hol a másik. A sikerek ellenére a Waffen-SS nagy veszteségeket szenvedett, míg az ellenség egyre nagyobb számban özönlött friss erőkkel a Narva partjára. Az SS minden kitartása ellenére elvérzett: gyakorlatilag az összes páncélosát elvesztette, tüzérsége maradt az egyetlen nehézfegyverzete. Augusztusban kissé alábbhagytak az orosz támadások, mivel a Vörös Hadseregnek is erőt kellett gyűjtenie a végső, mindent eldöntő támadásra a körülzárt Waffen-SS ellen. A viharvert európai önkéntesek pedig már csak a kegyelemdöfést várták. Most már tudták, hogy a

BALRA: Sylvester Stadler mint SS-Sturmbannführer a* Das Reich*-hadosztálytól. Később a* Hohenstaufen *9. SS-páncéloshadosztály parancsnoka lett. Ez utóbbi a* Fundsberg *10. páncéloshadosztállyal együtt 1943 elején jött létre hazai németek besorozása útján. Annak ellenére, hogy sorozáshoz kellett folyamodni, mindkét hadosztály kiváló harcoló alakulattá vált. 1943 második felére mindkettő a kiképzés végéhez közeledett. Mindkettőt a keleti arcvonalon vetették be először 1944 áprilisában, Tarnopolnál a szovjet offenzíva megállítása, valamint a* Leibstandartének *és más egységeknek a kamenyec-podolszki katlanból való kiszabadítása érdekében. A* Hohenstaufen*-hadosztály újoncai is valószínűleg sorozás útján kerültek a csapatokhoz, de a kiképzés során megkapott ideológiai előkészítésük ugyanolyan volt, mint az SS önkénteseié. A katonáknak nem volt szabad elfelejteniük, hogy ők Hitler harcosai. A köztük szétosztott oktatási anyag szerint a történelem tanulságai „azt mutatják, hogy szükség van egy rendíthetetlen erőre, amely a birodalom vezetőinek rendelkezésére áll minden helyzetben, még akkor is, ha ez a rend akármilyen módon való fenntartásával jár is együtt".

LENT: A Leibstandarte egyik PzKpfw IV-ese a kamenyec-podolszki katlanban. A hadosztályt 1943 novemberében hívták vissza az olasz arcvonalról, de folyamatosan szorította nyugat felé a Vörös Hadsereg nagyszabású támadása. 1944 áprilisára ezek az offenzívák már négy hónapja tartottak, és megsemmisítették a német seregek teljes déli szárnyát. Ehhez a Vörös Hadsereg 4 millió katonát, 4000 harckocsit és tüzérségi löveget, valamint 4000 repülőgépet vetett be.

szovjet offenzíva réseket üt az arcvonalon. Június 22-én például a Vörös Hadsereg megindította nyári offenzíváját a arcvonal teljes hosszában. A „Bagratyion" fedőnevű hadműveletet szándékosan Oroszország német lerohanásának harmadik évfordulójára időzítették. A Vörös Hadsereg hatmilliós haderőt vonultatott fel a Wehrmacht kétmillió katonájával szemben. A támadás középpontjában álló Közép Hadseregcsoport körülbelül háromnegyed millió embert tudott kiállítani, nem egészen 1000 harckocsit és 10.000 tüzérségi löveget. Vele szemben állt kétmillió szovjet katona, 4000 harckocsi és csaknem 29.000 ágyú.

A háborúnak ebben a szakaszában a Vörös Hadsereg katonája már nem az a félig képzett, rosszul felszerelt paraszt volt, aki 1941 nyarán nézett szembe a Wehrmachttal. 1944-re a Vörös Hadsereg arcvonalharcos egységei zömmel tapasztalt veteránokból álltak, akiknek kitűnő volt a felszerelése. A legújabb T-34-es harckocsi például a maga nagyra becsült 85 mm-es lövegével, valamint az új „Joszif Sztálin" nehéz harckocsi a maga 122 mm-es lövegével felvette a versenyt akármilyen páncélossal. A szovjetek technikai felszereltsége a légierő terén is egyenlő volt a Luftwaffééval. Kitűnő harci gépekkel és földi célpontokat támadó gépekkel rendelkeztek, ráadásul nagy volt a számbeli fölényük.

Noha az 1943-as év és 1944 első fele a keleti arcvonalon katasztrófálisnak bizonyult a Harmadik Birodalom számára, Hitlernek minden oka megvolt arra, hogy rendkívül elégedett legyen a Waffen-SS elithadosztályaival. Az SS-alakulatok időről-időre megállták a helyüket a legelhetetlenebb helyzetekben is, amikor a Wehrmacht egységei meghátráltak. Még a legfanatikusabb Waffen-SS alakulatnak is rá kellett jönnie, hogy lehetetlen győzni keleten, mégis sorra hozták az áldozatokat, akár csak azért, hogy más egységek meg tudjanak menekülni.

A Wehrmacht kevés egysége nyerte el annyira a Führer bizalmát, mint a Waffen-SS. Hitler bizalma azonban kétélű kard volt. Egyre többször küldte a Waffen-SS

alakulatait az arcvonal veszélyeztetett szakaszaira, azt várva, hogy megfordítják a csaták kimenetelét. Hogy ez nekik sikerült, az annak a bizonyítéka, hogy valóban elit alakulatok voltak. De nem rendelkeztek emberfeletti képességekkel, és eljött az idő, amikor még a Waffen-SS sem tudta elhárítani a vereséget.

A Waffen-SS minden erőfeszítése ellenére 1944 nyarán csak késlelteni lehetett a Vörös Hadsereg előrenyomulását, de megállítani nem. Következő támadása visszakergette a németeket saját birodalmuk határai mögé. Júniusban azonban előbb Nyugat-Európában támadt Hitlernek sürgős dolga, mikor a szövetségesek elözönlötték a partokat a D-napon. A Führer megint a Waffen-SS hadosztályaitól várta a katonai helyzet megmentését.

***FENT:** A Langemarck 27. SS önkéntes páncélgránátos-hadosztály toborzóplakátja. Az egység súlyos veszteségeket szenvedett a narvai csatában. Az 1944-es év veszteségsorozatot és visszavonulást hozott a Waffen-SS számára. Bár sok egysége remekül harcolt, úgy tűnt, semmi sem tudja megállítani az orosz áradatot. Hitler korábban azt mondta, hogy „ha az ember keményen megküzd minden talpalatnyi földért, és súlyos árat fizettet az ellenséggel minden lépésért, egyszer még a szovjet hadsereg offenzívája is kimerül". Tévedett: a Waffen-SS volt kimerülőben.*

CSATÁK NYUGATON

Az 1944-es év közepe kedvezőtlen időszak volt a Harmadik Birodalom számára. Keleten a szovjetek hatalmas támadást indítottak, merénylet történt a Führer ellen, nyugaton pedig partra szálltak a szövetségesek Normandiában. Sürgősen be kellett vetni a Waffen-SS-t, hogy ne tudjanak kiépíteni maguknak hídfőállásokat.

1943 augusztusára teljes vereséget szenvedtek az észak-afrikai német csapatok. Azokat az egységeket, amelyek nem estek fogságba Tunéziában, Szicíliából is kikergették, át az olasz szárazföldre. Az ezt követő szövetséges partraszállás Salernónál (1943 szeptemberében) azt eredményezte, hogy a tengely csapatai lassan észak felé szorultak vissza. A németek azonban nagyon eredményesen harcolva vonultak vissza, viszonylag kis veszteségekkel, és a szövetségesek csak hosszú, keserves hadjárat árán tudták őket kiűzni Olaszországból.

A britek és az amerikaiak először a tenger felől küldtek parta szálló csapatokat Rómától délre, Anzióhoz. A szárazföld belseje felé nyomulva elvágták a 6-os és a 7-es számú főutat, melyek a német utánpótlás fő útvonalai voltak a Gustav-vonal nyugati részének ellátása szempontjából, ahol a szövetségesek előrnyomulása Monte Cassinóval szemben elakadt. A hátulról veszélybe került németek visszavonultak a vonalról, és Anzióig engedték előre a szövetségeseket. Itt ütköztek meg először a Waffen-SS egységei az angol-amerikai erőkkel.

1943 nyarán létrehoztak egy új SS-páncélgránátos-hadosztályt *Reichsführer-SS* néven az SS-Sturmbrigade *Reichsführer-SS*-ből kivált keret mint mag köré. A Sturmbrigade Himmler személyes kíséretéből alakult. Az új hadosztály parancsnoka Max Simon SS-Brigade-

A Leibstandarte ***Tigris harckocsijai Franciaországban, útban Normandia felé (1944. június). Augusztusra a hadosztály összes harckocsiját elvesztette.***

LENT: Állítólag a Leibstandarte ***Párduc harckocsijai Észak-Olaszországban, 1943-ban. A hadosztályt Kurszk után vezényelték ide, amit Hitler így indokolt meg: „Ott lent ezekkel az elit alakulatokkal létre tudok hozni valamit, ami közel áll politikailag a fasizmushoz." Ennek ellenére a hadosztály olaszországi tartózkodása nem volt éppen sikeres, és számos civilek elleni atrocitásba is belekeveredett, mielőtt visszatért Oroszországba.***

SZEMBEN, FENT: A Reichsführer-SS ***16. SS-páncélgránátos-hadosztály StuG III típusú rohamlövegei haladnak át egy olasz városon 1944 elején. A hadosztály Észak-Olaszországban ütközött meg a partizánokkal.***

SZEMBEN, LENT: ***Michael Wittmann SS-Obersturmführer, rendkívül sikeres harckocsiparancsnok.***

führer lett, Theodor Eicke *Totenkopf*-hadosztályának volt ezredparancsnoka. Az egység Korzikán jött létre, de 1943 októberében átszállították az olasz szárazföldre, amikor a szövetségesek bevették Szardínia és Korzika szigetét. Mikor a szövetségesek Anziónál partra szálltak, a hadosztály felállítása még nem fejeződött be, egyes csapategységeit mégis sietve az arcvonalra kellett küldeni. Valószínűleg a 35. és 36. páncélgránátos ezred több századáról és a 16. SS-Panzerjäger Abteilung rohamlöveg-osztályáról volt szó. 1944. március 9-ig harcoltak az Anzio és Nettuno melletti hídfőnél.

A *Reichsführer-SS* Olaszországban

Eközben Hitlert aggasztani kezdte valamikori magyar szövetségesének a tengelyhez való esetleges hűtlensége és átállása a szovjet oldalra. Ennek megelőzésére indította a „Margaréta" hadműveletet, és a hadosztály maradék csapategységeinek zömét Magyarországra irányította, hogy kivegyék a hatalmat Horthy admirális kezéből.

Ezek az egységek azonban hamarosan visszatértek olasz földre, és a hadosztály újraegyesült, hogy megverekedjen a brit 8. hadsereggel, amely könyörtelenül visszaszorította Sienán és Pisán át Carraráig. 1944 hátralévő hónapjaiban kemény védekező harcokra kényszerült, összeütközésbe keveredett partizánokkal is, hírneve pedig komoly csorbát szenvedett, mikor katonái Padule de Fucecióban és Sant'Anna di Stazzemában számtalan civilt megöltek. Ráadásul a hadosztály szeptemberben részt vett a marzabottói mészárlásban is, ahol szintén polgári lakosok voltak az áldozatok, bár a német források azt állítják, hogy a civilek itt a németek és a partizánok kereszttüzébe kerültek.

1944 októberében a hadosztály parancsnokságát Otto Baum SS-Oberführer, szintén volt *Totenkopf* ezredparancsnok vette át. 1945 januárjára a *Reichsführer*-SS már Olaszország legészakkeletibb részén foglalt el állásokat. Hitler ekkor úgy határozott, hogy a Balaton környéki ellentámadáshoz irányítja Magyarországra.

Az egyetlen másik jelentős Waffen-SS alakulat Olaszországban az *SS Leibstandarte Adolf Hitler* elithadosztály volt, amelyet 1943 júliusában vezényeltek ide a keleti arcvonalról. Nehéz fegyverzetét és páncélosait Oroszországban hagyta. Mussolini rendszerének 1943. szeptemberi megdöntése után részt vett olasz csapatok lefegyverzésében, és a partizánok ellen is bevetették, mielőtt ősszel visszatért a keleti arcvonalra.

A Waffen-SS soraiban a német SS-egységek mellett természetesen harcoltak a fasiszta rendszerhez hű olasz önkéntesek is. Az olasz SS-légió például a *Reichsführer-SS* egységeivel karöltve harcolt az Anzio és Nettuno közötti hídfőnél, és oly jó teljesítményt nyújtott, hogy a hivatalos Wehrmacht hadijelentésben említést tettek róla. A később az SS 29. (olasz) gránátoshadosztályaként

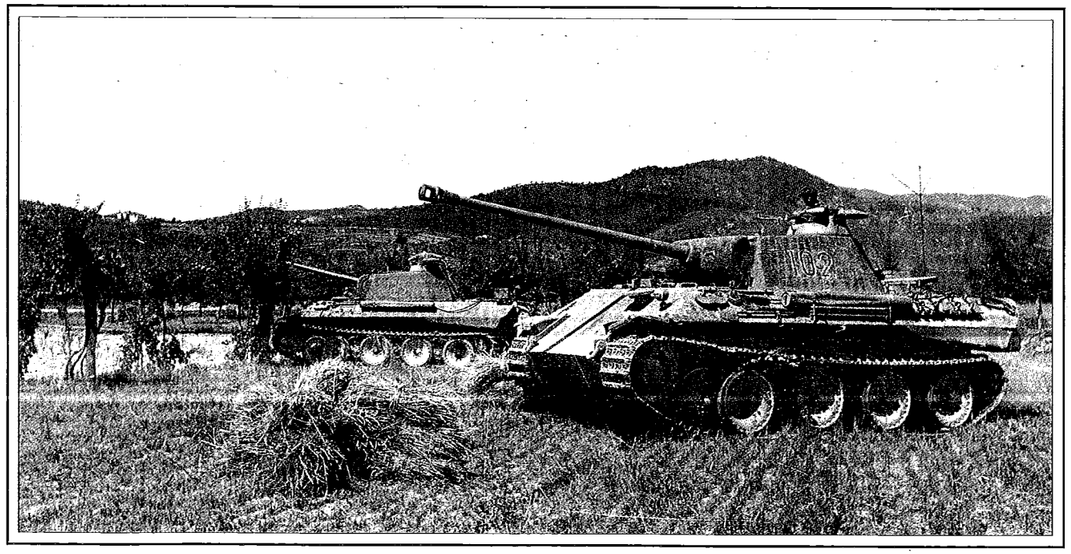

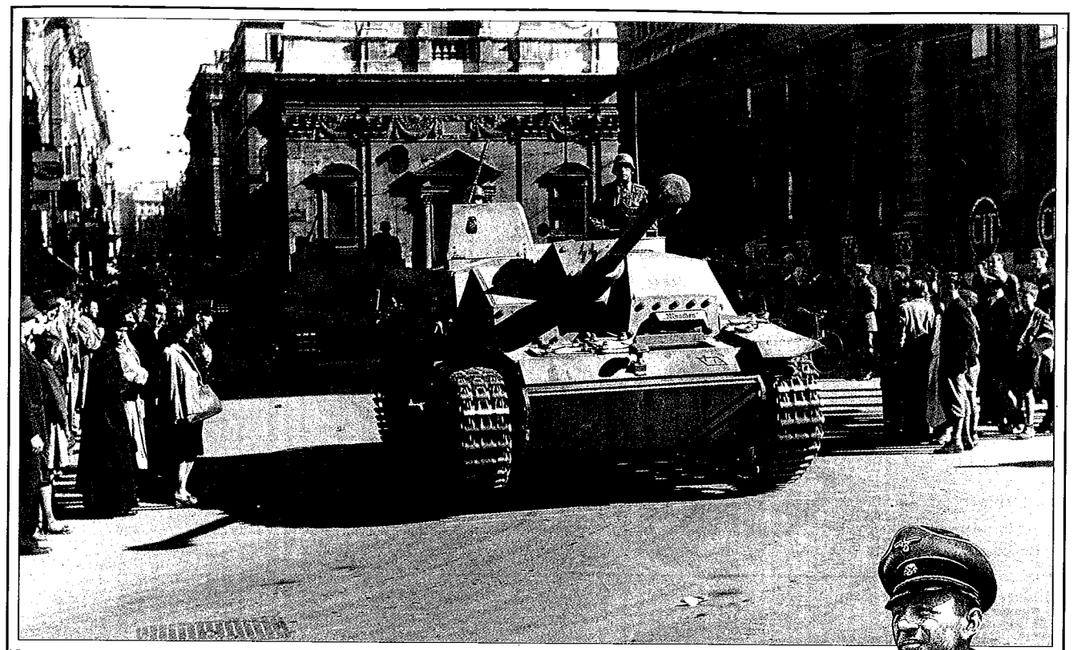

ismert egység harci tevékenysége nagy részét a főleg kommunista partizánokkal való összecsapásokkal töltötte a Pó-folyó völgyében. Ez a harc rendkívül elkeseredett küzdelem volt. Olasz önkéntesek szolgáltak még a *Karstjäger* 24. SS-hegyihadosztályban is, amely Olaszország legészakibb részén harcolt a partizánok ellen, főleg az Adriai-tenger partvidékén.

Bár a Waffen-SS nem játszott nagy szerepet az olaszországi hadjáratban, az SS biztonsági alakulatai nyomot hagytak az olasz nép életén. A római SD-parancsnok, Herbert Kappler SS-Obersturmbannführer mintegy 335 civil túszt lövetett agyon azért, amiért 1944. március 23-án a partizánok megölték egy rendőri alakulat 32 tagját Rómában. Különösen szívtelen, kegyetlen módon kihajtották a túszokat Rómából az ardeai barlangokhoz, és ott pisztollyal tarkón lőtték őket. Ezután berobbantották a barlangokat, hogy eltüntessék a nyomokat. Kapplert a háború után letartóztatták, és életfogytiglani börtönre ítélték.

1944. június elejére Hitler már biztos lehetett benne, hogy küszöbön áll a szövetségesek partraszállása a francia partokon. Nem tudhatta azonban a pontos helyet, így nem tudta egy területre koncentrálni erőit. Amikor a szövetséges csapatok június 6-án elérték a normandiai partokat, a Führer nem hitte el, hogy ez az igazi partraszállás. Ragaszkodott ahhoz a gondolathoz, hogy ez csak egy álakció, amelynek a célja a német csapatok elvonása a valódi partraszállás területétől, Calais-tól. Mire meggyőződött róla, hogy téved, az ellencsapás végzetes késedelmet szenvedett.

Június 6-án reggel a *Leibstandarte* Brugge mellett állomásozott Belgiumban, és nem is mozgósították azonnal, mivel a főparancsnokság hadászati tartalékához tartozott, amelyet Hitler kifejezett engedélye nélkül nem lehetett bevetni. Tizenegy nappal a partraszállás után hagyta el állomáshelyét, és indult a csaták színhelyére, s végül Caen környékén vetették be. Testvéregysége, a *Hitlerjugend*-hadosztály akkor már a Dreux környéki területen, Párizs és Caen között tartózkodott, és az első Waffen-SS alakulat volt, amely harcba bocsátkozott Normandiában. Egy másik elsőrendű Waffen-SS alakulat, a *Götz von Berlichingen* 17. SS-páncélgránátos-hadosztály 1943 novemberében jött létre, és most a Tours és Angers környéki területen tevékenykedett. Egy héttel az első partraszállást követően vetették be.

A Caen környéki harcok

A *Das Reich*-hadosztály kezdetben Franciaország déli részén állomásozott, Toulouse környékén, onnan várva egy esetleges szövetséges támadást. Nem sokkal a D-nap után északra vezényelték, s útközben többször megütközött a *maquis* csapataival. Útjának állomásaihoz tartoztak még a tulle-i kivégzések és az Oradour sur Glane-i vérengzés (ld. a 11. fejezetben). A hadosztály július 10-re ért Normandiába, ahol a Périers környéki vonalakba irányították.

A szövetségesek kezdetben a hídfő keleti részén fejtettek ki nyomást. A Bernard Montgomery tábornok által vezetett brit 21. hadseregcsoport fő célpontja Caen városa volt. Június 6-án és 7-én közvetlen támadással próbálták bevenni a várost a brit és a kanadai légierő támogatásával. A *Hitlerjugend*-hadosztály június 7-én foglalta el állásait Caen körül, és azonnal támadó alakzatba fejlődött, hogy megakadályozza a brit előrenyomulást. Kurt Panzermeyer SS-Standartenführer parancsnoksága alatt egy három gyalogzászlóaljból és a hadosztály páncélosezredéből származó jelentős számú PzKpfw IV harckocsiból álló harccsoport a hadsereg 21. páncéloshadosztályával karöltve megtámadta a briteket, és megakasztotta az előrenyomulásukat. Több mint 30 szövetséges harckocsit lőttek ki, míg maguk csak kettőt vesztettek. A szövetségesek előrenyomulását azonban csak időlegesen lehetett megállítani, annál pedig végképp gyengébbek voltak a

németek, hogy visszavonulásra kényszerítsék a brit gyalogosokat és páncélosokat.

Június 9-re a Fritz Bayerlein altábornagy által vezetett páncélos-tanhadosztály is elhelyezkedett Caen körül egy rémes 150 kilométeres menet után, melynek során egész úton támadták a szövetségesek bombázói, és több mint 200

FENT: Brit katonák várják a német támadást Normandiában, 1944 júniusában. A szövetségesek légifölénye jelentősen hozzájárult a németek vereségéhez Franciaországban.

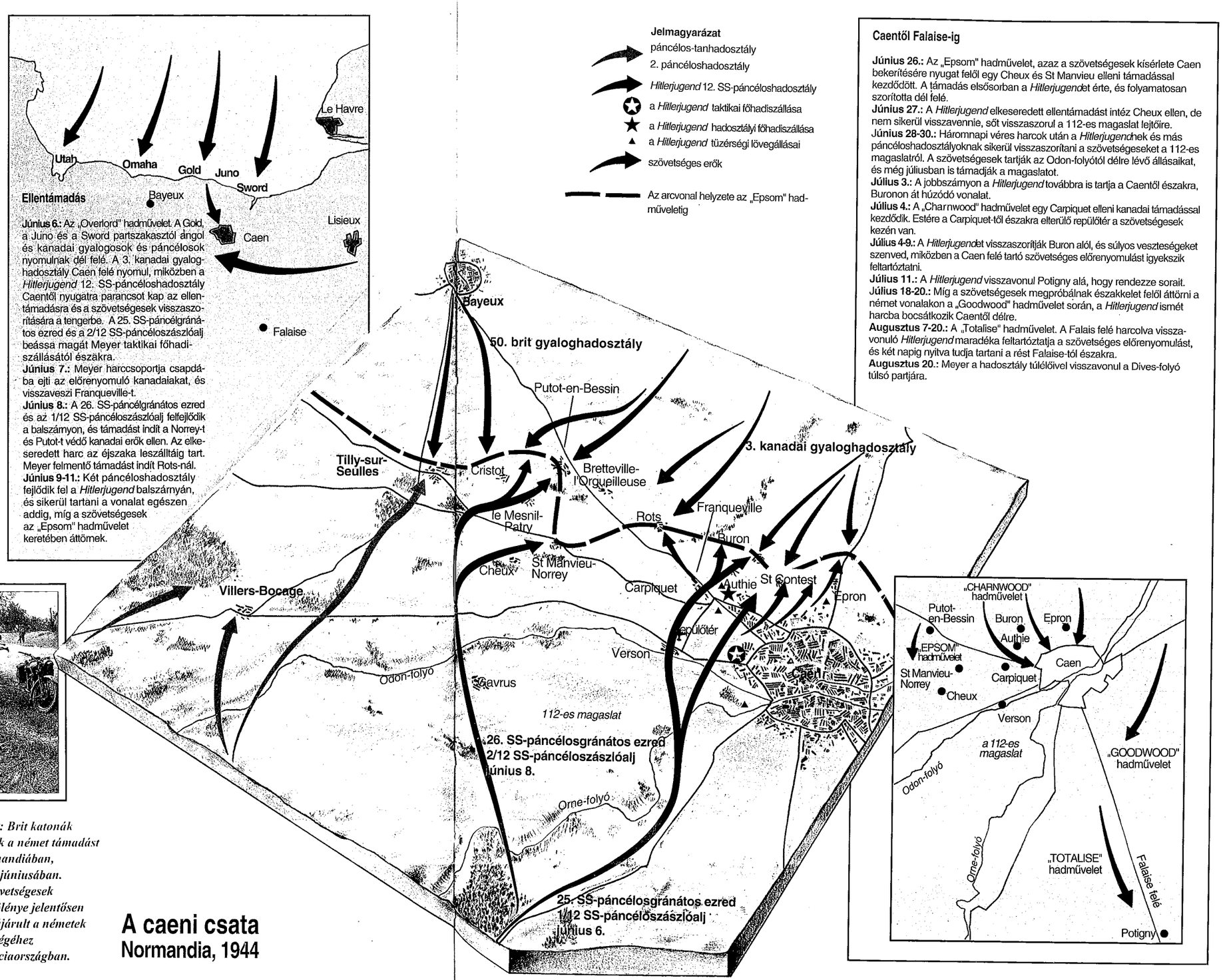

A caeni csata
Normandia, 1944

különböző járművét vesztette el. Végül azonban Caent és a létfontosságú carpiquet-i repülőteret most már három erős páncéloshadosztály védte.

Montgomery eldöntötte, hogy bevet két nagyon tapasztalt hadosztályt, az 51. (skót) hadosztályt és a 7. páncéloshadosztályt, az észak-afrikai 8. hadsereg veteránjait. A skótok azt a feladatot kapták, hogy kerüljék meg a 6. légiszállítású hadosztály állásait az Orne-folyó keleti partján, miközben a 7. páncéloshadosztály északkelet felől közelíti meg Caent. A három napig tartó kegyetlen harcok során a britek alig haladtak előre a németek kitartó ellenállása következtében, és a támadás végül is kifulladt.

Június 10-én a 7. páncéloshadosztály megpróbált elhaladni az 50. brit hadosztály állásai mellett, hogy nyugatról közelítse meg Caent, de szintúgy alig haladt előre. A britek ekkor észrevettek egy rést a német védelmi vonalakon Caumont és Villers-Bocage között, és a 7. páncéloshadosztály rögtön megpróbálta kihasználni a lehetőséget. A brit páncélosok június 13-án reggel nyomultak be az utóbbi helységbe. Szerencsétlenségükre ugyanekkor vonult be a faluba Michael Wittmann SS-Obersturmführer is, a 101. nehéz SS-páncéloszászlóalj 2. századának parancsnoka négy Tigrissel és egy PzKpfw IV harckocsival. Wittmann maga négy brit Cromwell harckocsival ütközött meg mindjárt a falu elején, és rövid tűzharcban hármat kilőtt, míg a negyedik megpróbált a hátába kerülni. Ez is áldozatul esett azonban a Tigris félelmetes 88 mmes lövegének. Wittmann ezután csatlakozott a többi Tigrishez, és tovább támadta a brit 22. páncélosdandár teljes menetoszlopát. Az oszlop mellett haladva Wittmann további 23 brit harckocsit lőtt ki közvetlen közelről, valamint ugyanennyi félláncta lpas és könnyebb páncélos járművet. A brit harckocsik lövedékei még ilyen közelről is egyszerűen lepattantak a Tigrisek masszív páncélzatáról.

Mire azonban a négy Tigris és a PzKpfw IV visszafordult, hogy elhagyja a falut, brit harckocsik és egy hatfontos páncéltörő ágyú várta. Mind az ötöt sikerült kilőniük közvetlen közelről a vékonyabb oldalsó páncéljukon át. A páncélosok legénysége megmenekült. Páncélosai elvesztése ellenére Wittmann akciója megmentette a páncélos-tanhadosztály szárnyait, Wittmann pedig megérdemelten kapta meg lovagkeresztje mellé a kardokat és a tölgyfalombot.

Június 14-re bezárult a rés a német vonalakon. A partraszállás után néhány nappal megértette végre a Wehrmacht főparancsnoksága, hogy ez volt az igazi partraszállás, és hogy a harcmezőn való irányítás hamarosan át fog csúszni az ellenség kezébe, ha a lehető leggyorsabban nem küldenek erősítést az arcvonalra. Így azután azonnal Normandiába vezényelték Lengyelországból a *Hohenstaufen* 9. SS-páncéloshadosztályt és a *Frundsberg* 10. SS-páncéloshadosztályt, de majdnem csak a hónap végén értek a hadszíntérre.

Eközben Werner Ostendorff SS-Brigadeführer *Götz von Berlichingen* 17. SS-páncélgránátos-hadosztálya és a 6. ejtőernyős-ezred az Omaha és az Utah partszakaszról érkező amerikaiakkal nézett farkasszemet Carentantól délre.

Június 14-én a még nem teljes létszámú és nehézfegyverek nélküli *Götz von Berlichingen,* valamint a most csak közönséges szárazföldi csapatnak számító ejtőernyősök sikertelenül próbálták meg kiűzni az ellenséget, ráadásul súlyos veszteségeket szenvedtek. A hadosztály egész júniusban és július legnagyobb részében az arcvonalnak ezen a szakaszán maradt, és vitézül harcolt, hogy távol tartsa az amerikaiakat.

Az „Epsom" hadművelet kudarca

Amikor a *Hohenstaufen* és a *Frundsberg* június 25-én Normandiába ért, a Caen és Villers-Bocage közötti arcvonalszakaszon vetették be. Érkezésük éppen egybeesett Montgomery „Epsom" hadműveletével, melynek során Caent próbálta meg bevenni. A VIII. brit hadtest egy 6 kilométer széles arcvonalon támadott Carpiquet és Rauray között. Montgomery itt is legkiválóbb és legtapasztaltabb embereit vetette be, köztük a 15. (skót) hadosztályt, a 11. páncéloshadosztályt és a 43. Wessex hadosztályt. A támadás erős tüzérségi tűzzel és tengeri ágyúzással kezdődött, de a kezdeti jó tempó gyorsan kegyetlen küzdelemmé fajult minden méterért: a németek kitartóan harcoltak, hogy megakadályozzák a szövetséges előrenyomulást. A németek június 27-én ellentámadást indítottak, de a támadást csírájában elfojtotta a 11. páncéloshadosztály, amely másnap átkelt az Odon-folyón, és június 29-én bevette a létfontosságú 112-es magaslatot.

Válaszul Paul Hausser SS-Obergruppenführer nagyszabású ellentámadást indított, melyben részt vett a Hohenstaufen- és a *Frundsberg*-hadosztály is, de a szövetségeseknek sikerült visszaverni a Waffen-SS egységeit. A németek szerencséjére azonban a szövetségesek még nagyobb támadástól tartottak, és visszavonták a 11. páncéloshadosztályt az Odon túlsó partjára, így a 112-es magaslat hamarosan ismét német kézen volt.

Közben az amerikai erők minden támadásnak ellenálltak, amely a hídfőből való kiszorításukra irányult, és kitörtek a hídfőállás területéről, hogy elfoglalják Cherbourg létfontosságú kikötőjét. A német robbantómérnökök azonban nagyon jó munkát végeztek: visszavonulás közben tönkretették a kikötő berendezéseit, így a szövetségesek a várt utánpótlásnak mindössze 10 százalékát tudták ott kirakodni. Az amerikaiak ekkor elhatározták, hogy nagy erőkkel délnek indulnak Coutances, St. Lô és Caumont irányába.

Caenben a *Hitlerjugend*-hadosztály gránátosai keményen kitartottak a heves ágyútűz, a légi és a tenger felől jövő bombázás ellenére. Az SS-alakulatoknak végül mégis fokozatosan fel kellett adniuk állásaikat, és a britek elérték a Caent kettészelő Orne-folyót. Igaz, ezért súlyos árat fizettek, a város másik fele pedig még mindig a *Hitlerjugend* kezén volt. Ekkor a *Leibstandarte* elérte az arcvonalat, és átvette a *Hitlerjugend* állásait Caennél. A 12. SS-páncéloshadosztály tartalékba vonulhatott Falais-től északra.

Július 18-án a britek elindították a „Goodwood" hadműveletet, azt tervezve, hogy egy masszív páncélos támadó erő áthatol majd a németek vonalain a légerő által ütött résen. A kezdeti lendület azonban most is hamar elakadt, mikor a németek gyorsan magukhoz tértek a háromórás bombázás után, s harckocsijaik

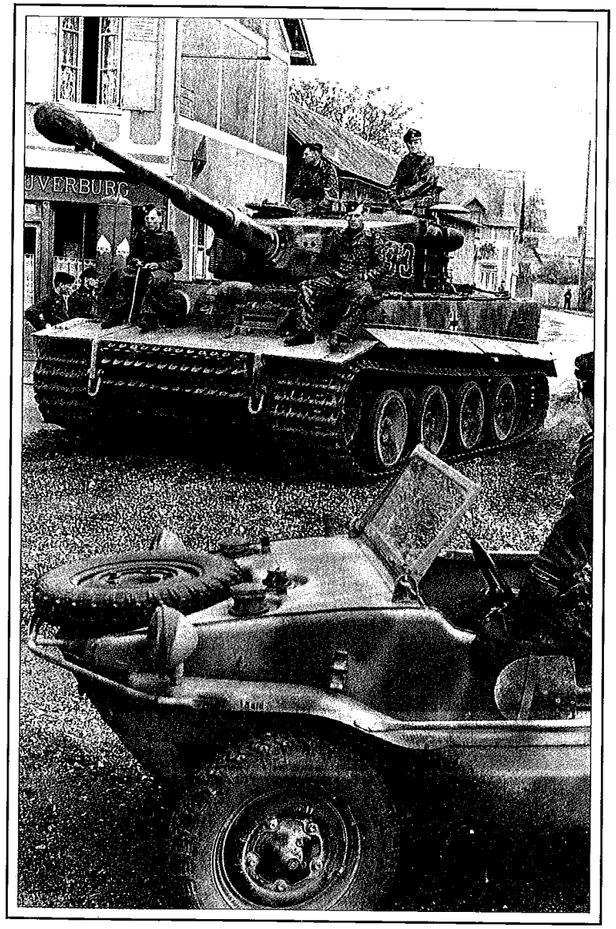

FENT: Amerikai katonák elkeseredett harcok közben Bocage alatt, 1944 júniusában.

SZEMBEN LENT: A Hitlerjugend 12. SS-páncéloshadosztály egyik gránátosa a normandiai hadjáratban. Olasz terepszínű öltözetét a német egyenruhahiány folytán kénytelen viselni.

LENT: A 101. SS-nehézpáncélos-zászlóalj egyik Tigris harckocsija egy francia városon halad át a normandiai arcvonal felé.

és páncéltörő ágyúik kezdték kilőni a szövetséges páncélosokat. Bár a *Leibstandarte* kénytelen volt feladni Caen legnagyobb részét, a szövetségesek több mint 400 harckocsit vesztettek, s a fő német védelmi vonalak még mindig viszonylag érintetlenek voltak.

„Barkmann sarka"

Normandiába érkezve a *Das Reich* 2. SS-páncéloshadosztály csatlakozott a *Götz von Berlichingen*-hadosztályhoz a szárazföld belseje felé nyomuló amerikaiak elleni közdelemben. A hadosztály normandiai tevékenységének kezdeti szakaszában az egyik legjobb harckocsizója tovább növelte amúgy is nagy hírnevét a hadosztályon belül. Ernst Barkmann SS-Oberscharführer már a keleti arcvonalon is bebizonyította, hogy a legjobb harckocsiparancsnokok egyike a 2. SS-páncélosezredben. A nyugati hadszíntéren július 8-án lőtte ki az első harckocsiját, mikor egy US M4 Sherman harckocsi esett áldozatul a Párduc 75 mm-es, nagy kezdősebességű lövegének. Július 13-án másik három M4-es követte az elsőt, de július 27-én a St. L és Coutances közötti út egyik elhagyatott kereszteződésénél nyerte el igazán Barkmann az őt megillető helyet a náci Németország legjobb harckocsizóinak sorában. Ezt a kereszteződést azután csak a „Barkmann sarka" néven emlegették. Párduca egy nagy tölgyfa árnyékában várakozott, és Barkmann figyelte, ahogy egy közel 14 M4-esből álló amerikai páncélos oszlop közelít állása felé. Amikor jó lőtávolba kerültek, tüzet nyitott; az első két Sherman hamarosan lángokban állt. Mögöttük egy benzinszállító kocsi jött: Barkmann nem vesztegette az időt. Amíg a két Sherman és a benzinszállító kocsi hatalmas lánggal égett, két másik Sherman megpróbálta kikerülni az akadályt. Az első hamar a többiek sorsára jutott, a másodiknak volt még ideje néhány lövést leadni, de ezek nem tettek kárt a Párduc vastag páncélzatában, s ez a Sherman is hamarosan lángokban állt.

A Párducot ekkor szövetséges vadászbombázók kezdték támadni, és el is találták az egyik lánctalpát, valamint a szellőzőberendezését. A légitámadás fedezetében két Sherman közelítette meg a Párducot, de kiderült, hogy azt nem érte komolyabb kár, így még mindig képes volt elhárítani a támadást. A két Sherman nemsokára égő ronccsá változott. Barkmann még egy Shermant kilőtt, azután úgy döntött, hogy sosem árt óvatosnak lenni: utasította a harckocsi vezetőjét, hogy vonuljon vissza a veszélyes helyről. Már maga ez a visszavonulás sem volt kis teljesítmény a súlyosan megsérült Párduccal.

A magányos Párducot megtámadó 14 Sherman közül 9 megsemmisült, és Barkmannak a légitámadás illetve harckocsija komoly sérülése ellenére sikerült járművét és embereit biztonságban visszavezetni a német vonalak mögé. Augusztus 27-én kapta meg teljesítményéért a vaskereszt lovagkeresztjét.

A szövetségesek visszaszorítják az SS-t

Az amerikaiak július 25-én indították el a „Kobra" hadműveletet, amelyet a szokásos masszív légitámadással vezettek be. Még az is előfordult, hogy saját csapataikat bombázták. A *Götz von Berlichingen* makacs védekezése azt eredményezte, hogy a támadók veszélybe kerültek, és visszavonulásra kényszerültek. A németek súlyos veszteségeket szenvedtek a szövetséges vadászbombázók rakétatámadásai során. Ezek a támadások különösen azokat a német harckocsikat tizedelték, amelyek a keskeny, sövénnyel szegélyezett vidéki utakon próbáltak előrejutni. A németek kénytelenek voltak az éj leple alatt haladni, ami sok balesethez vezetett. Így halt meg például a *Leibstandarte* egyik lovagkeresztes Hauptsturmführere, Georg Karck, amikor nyitott Volkswagenje belerohant egy kivilágítatlan lőszerszállító teherautóba.

Július 26-án az I. amerikai gyaloghadosztály és a 3. páncéloshadosztály Marigny irányában végrehajtott támadása az erősen viharvert *Das Reich* és a német hadsereg 353. gyaloghadosztálya heves ellenállásába ütközött. Kétnapi elkeseredett harc után az amerikaiak még mindig két kilométernyire voltak a várostól. Semmi reményük nem volt arra, hogy az eredeti tervek szerint tovább nyomulhatnak Coutances felé.

Az amerikaiak balszárnya valamivel sikeresebb volt, a 22. gyaloghadosztály csak szórványos német ellenállásba ütközött. A következő két napban teljes mértékig sikerült kihasználniuk az összehangolt ellenállás hiányát és visszaszorítani a németeket. A még mindig Marigny mellett harcoló *Das Reich* kénytelen volt gyorsan átalakítani védelmi vonalait a szárnyait fenyegető veszély miatt. Az amerikai támadás lendületének azonban nem lehetett ellenállni, így Coutances július 28-án elesett.

Július 29-én a *Das Reich* és a *Götz von Berlichingen* együttes támadása St. Denis le Gastnál áttörte a 67. amerikai

páncélosezred és a 41. páncélos gyalogság vonalait, de a hatalmas szövetséges túlerővel szemben hamar kifulladt a támadás. Hogy elkerüljék a bekerítést, a Waffen-SS egységei visszavonultak Avranches felé, amelyet a 4. amerikai páncéloshadosztály július 30-án elfoglalt.

Ugyanezen a napon indította a brit VIII. hadtest a „Bluecoat" hadműveletet, azaz a támadást az amerikai és a brit erők között elhelyezkedő Vire helység irányába. Bár a 11. páncéloshadtest gyorsan elfoglalta a Le Bény Bocage körüli magaslatot, a Vire elfoglalására indított hadmozdulatok nem voltak elég gyorsak, így a németeknek módjuk nyílt megerősíteni állásaikat. Az amerikaiak elmulasztották a lehetőséget a teljes német 7. hadsereg felgöngyölítésére, és Vire még hét napon át tudta tartani magát.

Az amerikai haditerv az volt, hogy túljutva a Mortain és Avranches nevű helységeken elérik a Caumont–Fourgeres vonalat, mielőtt délnek fordulnak La Mans-on és Alenonon keresztül. Avranches elfoglalása után a Contentin-félszigeten lévő német egységeket az a veszély fenyegette, hogy elvágják őket a többiektől. Hitler – az amerikai erőket kétfele osztandó – elrendelte a támadást Avranches ellen. A támadásban a 2. páncéloshadosztály, a *Wildhund* 116. páncéloshadosztály és a *Leibstandarte*, valamint a *Das Reich* egységei vettek részt. A támadás augusztus 6-án éjszaka indult, és a *Das Reich* hamarosan elfoglalta Mortaint, valamint a St. Hilaire körüli magaslatot.

A 2. páncéloshadosztály is jól haladt előre, és majdnem elérte Juvignyt, mielőtt lelassította az elszánt amerikai ellenállás. A 116. páncéloshadosztály sajnos rögtön az elején elakadt, és az egész támadás kezdett meginogni.

Eközben a kanadai II. hadtest támadást indított a Caent és Falais-t összekötő út mentén a „Totalize" hadművelet részeként még úgy is, hogy a németek közben elindították a maguk támadását Avranches ellen. Amint az amerikai XV. hadtest gyorsan Argentan felé haladt, az északabbra elhelyezkedő kanadaiak megpróbáltak összekapcsolódni vele. A németeket ismét bekerítés fenyegette, ezért

FENT: A Waffen-SS Királytigris harckocsijai az észak-franciaországi erdőkben. Figyeljük meg, hogy brit hadifoglyokkal végeztetik a kétkezi munkákat. Az, hogy a Luftwaffe szinte teljesen kimaradt a normandiai csatákból, lehetővé tette a szövetségesek repülőinek, hogy arra kószáljanak, amerre csak akarnak. Ezért a német páncélosoknak álcázást kellett alkalmazniuk, és csak éjjel tudtak mozogni. Csak az ilyen erdős tájak biztosítottak valamelyest védelmet a számukra A szövetségesek repülőgépei még így is nagy veszteségeket okoztak a német járműveknek.

LENT JOBBRA: A Hitlerjugend-hadosztály SdKfz 234/2 típusú Puma páncélkocsija Normandiában, 1944 júliusában. A hadosztály ragyogóan harcolt az egész normandiai hadjárat során, teljesítményével igazolva a kapott kiképzést és a parancsnokok, valamint a legénység színvonalát. Képességei azonban hiába voltak rendkívüliek, a szövetségesek ún. „anyagcsatái" tükrében, a harckocsikban, repülőkben, motorizált gyalogságban és tüzérségben megmutatkozó hatalmas fölénnyel szemben nem tehetett semmit. Az öreg és a fiatal Waffen-SS katonáknak egyformán demoralizáló tapasztalat volt ez. A Hitlerjugend kezdetben Caentől nyugatra állomásozott, és itt találkoztak a fiatal katonák először az ellenséggel. A kanadai 3. hadosztállyal szemben jó teljesítményt nyújtottak, de Párduc harckocsijaik ezt követő ellentámadása elakadt az intenzív szövetséges légitámadások következtében. A hadosztály remekül harcolt, sőt sokak szerint fanatikusan, de július 9-re elvesztette katonáinak körülbelül 60 százalékát és 150 harckocsijának kétharmadát. Az eredetileg 21.300 katonából álló egység augusztus végére 300 főre csökkent 10 harckocsival. Elesett parancsnoka, Fritz Witt is. A hadosztály maradékát kivonták az arcvonalból, és Németországba küldték.

Hitler augusztus 11-én jóváhagyta a visszavonulást a Mortain környéki területről. A *Leibstandarte* és a 116. páncéloshadosztály Carrouges körül próbálta összeszedni szétvert maradványait egy ellentámadáshoz. A 116. páncéloshadosztály csapategységei ideiglenesen fel tudták tartóztatni az amerikaiak előrenyomulását Montrée környékén, de csak rövid haladékot nyertek. A *Leibstandarte* és a 2. páncéloshadosztály augusztus 13-án ért Argentanba, de azonnal fel kellett adnia az ellentámadás tervét, mert a helyzet rohamosan romlott. Közben a *Frundsberg* Domfront környékén próbálta feltartóztatni az amerikaiakat. Hamarosan világossá vált, hogy a normandiai német csapatokat csak egy sürgős visszavonulás mentheti meg a Falais és Argentan közötti résen át.

Az Orne-folyó felé való visszavonulás augusztus 16-án kezdődött, és kezdetben gyorsan haladt. Augusztus 17-re azonban a 4. kanadai és az 1. lengyel páncéloshadosztály határozottan nyomult dél felé, míg Patton tábornok amerikai 3. hadserege észak felé haladt, ahol a *Hitlerjugend*-hadosztály küzdött elkeseredetten, hogy nyitva tartsa a rést. A résen már korábban áthaladt *Das Reich*- és a *Hohenstaufen*-hadosztály most megfordult, és ellentámadást indított, hogy bajtársaik időt nyerjenek a katlanból való kiszabaduláshoz. Az egyre szűkülő katlanban rekedt német páncélosok jó célpontul szolgáltak a szövetséges vadászbombázóknak, és rettenetes veszteségeket szenvedtek.

A normandiai csata vége

A brit és az amerikai egységek végül augusztus 19-én éjjel találkoztak Chambois-nál: a rés bezárult. Bár a vonal összefüggő volt, nem mindenütt bizonyult egyformán erősnek, így egyes német egységek – többek között a *Götz von Berlichingen* – át tudtak törni a kanadaiak által ellenőrzött szakaszon, Mont Ormeltől északra. 1944. augusztus 21-én délutánra véget ért a falais-i katlanért folyó csata.

A Nyugat-Európáért vívott hadjárat első része sokba került a Waffen-SS-nek: legjobb egységeit tizedelte meg az ellenség. Bár a katonák ismét az egyéni bátorság és önfeláldozás legcsodálatosabb példáit szolgáltatták, ilyen hatalmas anyagi fölénnyel szemben – főleg ami a légierőt illeti – csak késlelteni tudták az ellenséget, de legyőzni nem. Ráadásul a fiatal SS-gránátosok tagadhatatlan vitézségét ismét bepiszkolták a *Hitlerjugend*-hadosztály egyes katonái és tisztjei által elkövetett atrocitások.

A B Hadseregcsoport egy 1944. augusztus 22-i jelentése a következőképpen jellemezte a normadiai csatában részt vett és megmaradt nyolc páncéloshadosztály maradék erejét: a *Leibstandarté*nak csak gyenge gyalogos alakulatai maradtak, tüzérsége teljesen elpusztult; a *Das Reich*nek 450 embere és 15 harckocsija maradt; a *Hohenstaufen* helyzete alig

volt ennél jobb: 460 embere és kb. 25 harckocsija maradt; a *Frundsberg*nek nem maradt sem harckocsija, sem tüzérsége, csak négy zászlóaljnyi gyalogosa; a *Hitlerjugend* pedig 300 emberrel és 10 harckocsival fejezte be a hadjáratot, tüzérsége teljesen elpusztult. A hadsereg sem járt sokkal jobban: a 2. páncéloshadosztálynak nem maradt harckocsija és tüzérsége, csak egyetlen gyalogos zászlóalja; a 21. páncélos-hadosztálynak 10 harckocsija és négy gyalogos zászlóalja maradt; a *Wildhund* 116. páncéloshadosztálynak egy zászlóaljnyi gyalogosa, 12 harckocsija és két zászlóaljnyi tüzérsége maradt. A páncélos-tankhadosztály megszűnt egységes alakulatként létezni, a 9. páncéloshadosztály pedig teljesen elpusztult Mortainnél.

A *Leibstandarte* maradványait visszavonták Aachen mellé pihenés és újjászerveződés céljából, akárcsak a *Das Reich* maradékát Németországba, a Schnee-Eifel körzetébe. A *Hitlerjugend* a Maastól keletre fekvő területre vonult vissza sebeit nyalogatni, a *Götz von Berlichingen*t pedig Metz mellé irányították. A *Hohenstaufen* és a *Fundsberg* számára Hollandiában találtak megfelelő helyet a pihenésre és soraik rendezésére. Arnhemnél, messze a német vonalak mögött a két egység viszonylagos nyugalomra számíthatott.

A német erők átfogó normandiai veresége után Montgomery tábornagy (szeptember 1-jén léptették elő) engedélyt kért, hogy átvonuljon Hollandián, Patton tábornok viszont amellett szállt síkra, hogy a Siegfried-vonalon kellene áttörni Lotharingiába és onnan indulni a Birodalom ellen. Nagy viták után Montgomerynek sikerült meggyőznie Eisenhowert, hogy egy együttes szárazföldi és légitámadással Hollandián át közelítsék meg Németországot. A hadművelet fedőneve „Market Garden" volt. Ehhez a hadművelethez az USA légiszállítású erőinek el kellett foglalni az eindhoveni és a nijmegeni, az angoloknak pedig a távolabbi arnhemi hidat. Eközben a XXX. brit hadtest, Brian Horrocks altábornagy vezetésével Belgiumból nyomul majd előre, és útközben csatlakozik a ledobott támadó csapatokhoz.

A merész támadás szeptember 17-én kezdődött, és amint a hatalmas szövetséges légi armada kezdte ledobni terhét Hollandia egén, gyorsan eljutott a hír a B Hadseregcsoport parancsnokához, Walter Model tábornagyhoz, aki azonnal készültségbe helyezte csapatait, köztük a Willi Bittrich SS-Obergruppenführer parancsnoksága alatt álló II. SS-páncélos-

FENT: A Hitlerjugend-hadosztály két katonája vizsgálja egy kilőtt Sherman harckocsi teknőjét. Annak ellenére, hogy Észak-Franciaországban szörnyű veszteséget szenvedett, és nem sikerült visszaszorítania a szövetségeseket a tengerbe, a hadosztály nyitva tudta tartani a falaise-i katlanból kivezető folyosó északi végét, hogy a bekerített német egységek kimenekülhessenek.

BALRA: Werner Ostendorff SS-Obersturmbannführer. 1903 augusztusában született, először a Das Reich-hadosztálynál szolgált, mielőtt átvette a Götz von Berlichingen 17. SS-páncélgránátos-hadosztály parancsnokságát. A hadosztály Franciaországban alakult meg 1943 késő őszén, és Normandiában vetették be először. Ostendorff 1945 márciusában sebesült meg. Két hónappal később meghalt, miután megkapta lovagkeresztjéhez a tölgyfalombot.

JOBBRA: Georg Karck Unterscharführer 1933 körül. Karck igen kiválóan harcolt a Leibstandarte hadosztálynál, mielőtt autóbalesetben meghalt Normandiában.

hadtestet. Ez a „páncéloshadtest" a valaha hatalmas 9. és 10. SS-páncéloshadosztályok Normandiában megtizedelt maradékából állt. Emberei azonban elsőrendű katonák voltak, és jelenlétük meglepetésként érte az Arnhemnél ledobott 1. brit légiszállítású hadosztályt.

Miközben a 82. és a 101. légiszállítású hadosztályok amerikai ejtőernyősei gyorsan elfoglalták állásaikat és az eindhoveni hidat a várossal együtt, majd a tervek szerint elérték Nijmegent, váratlanul erős német ellenállásba ütköztek. Arnhemnél még rosszabbul álltak a dolgok. A kedvezőtlen terepviszonyok miatt a katonák a várostól 13 kilométerre értek földet, és hamarosan a Waffen-SS páncélosainak darázsfészkében találták magukat. Bittrich azonnal kirendelte a *Hohenstaufen* harccsoportot, hogy állítsa meg a brit ejtőernyősöket Arnhemnél, a *Frundsberg*et Nijmegenhez küldte, hogy segítsen megállítani a XXX. hadtest előrenyomulását. Nemcsak ezzel a két harccsoporttal járult azonban hozzá a Waffen-SS az arnhemi csatához. A wolfhezei SS-altisztképző személyzetéből alakult ad hoc harccsoportok , a 16. SS-Stammbataillon 400 katonája és számos holland SS rendfenntartó is részt vett a harcokban.

Szeptember végére a John Frost alezredes által vezetett 2. ejtőernyőszászlóalj eljutott az arnhemi híd északi végére, és elfoglalta a környék házait. Éjszaka az 1. ejtőernyős-dandár embereivel mintegy 600 főre gyarapodtak. Ez semmiképp sem volt elég ahhoz, hogy elfoglalják az egész hidat, mivel a déli hídfő a Waffen-SS páncélgránátosainak a kezén volt.

Érdekes módon a németek itt – ha időlegesen is – légifölényben voltak, aminek következtében a szövetségesek utánpótlást szállító gépei nehéz helyzetbe kerültek. Veszteségeik jelentősek voltak, és a hadszíntérig eljutó kevés utánpótlás is gyakran az ellenség kezére jutott a változékony hadihelyzet folytán. John Frost csapatai a Waffen-SS-nek a hídtól délre elhelyezkedő páncélos felderítőegységei és az északról gyorsan közeledő, Walter Harzer SS-Obersturmbannführer parancsnoksága alatt álló *Hohenstaufen*-harccsoport között találták magukat. A várostól nyugatra, Arnhem és Oosterbeek között helyezkedett el a *Spindler* SS-harccsoport, tőle még nyugatabbra pedig a *Krafft* SS-harccsoport.

Az arnhemi csata

A németeknek azonban hamar tapasztalniuk kellett, hogy a hirtelen közöttük megjelent brit légiszállítású csapatok

nem lesznek könnyű préda az SS kemény páncélosegységei számára. Amint a csata hamarosan házról-házra folytatott közelharccá fajult, világossá vált, hogy Frost emberei szilárdan tartják a híd északi hídfőjét, és pusztán gyalogsági támadással nem lehet őket onnan elmozdítani.

Ekkor a 9. SS-páncélos-felderítőosztály jelent meg a színen Victor-Eberhard Grabner SS-Hauptsturmführer vezetésével, aki nemrég kapott lovagkeresztet normandiai teljesítményéért. Grabner a felderítőit egyenes arctámadásra vezette a hídon keresztül. A támadás katasztrófába fulladt. Maga Grabner is elesett, az egység több mint 20 páncélosa pedig lángolva és felrobbanva maradt a hídon. Nyilvánvalóan nagyobb erőkre volt szükség a britek kiszorítására állásaikból, és már úton is volt a német erősítés mind tüzérség, mind páncélosok formájában.

Szeptember 19-én reggel az 1. ejtőernyős-dandár kísérletét a híd megközelítésére visszaverték a németek, köztük a *Spindler* SS-harccsoport. A várostól nyugatra tehervitorlázók által ideszállított lengyel egységek értek földet a 4. légiszállítású dandár és a *Krafft* harccsoport összeütközése kellős közepébe, és azonnal lekaszabolták őket. A hídnál Frost erői mindössze 250 emberre olvadtak, de még mindig vissza tudták verni a kimozdításukra tett német kísérleteket. Eközben Horrocks altábornagy XXX. hadteste Arnhem felé küzdötte magát előre a németek kemény ellenállása és súlyos légitámadások közepette.

Szeptember 21-én délben a Knaust SS-harccsoport (valójában a hadsereg nagyon tapasztalt páncélostisztje, Hans-Peter Knaust ezredes vezetésével) végül átkelt az arnhemi hídon, véget vetve Frost bátor helytállásának. Knaustnak azonban nem volt ideje győzelmét ünnepelni, mert azonnal délre vezényelték, hogy állja útját azoknak a brit csapatoknak, amelyeknek sikerült átkelniük a nijmegeni hídon. Most már csak mindtegy 17 kilométer választotta el a XXX. hadtestet az arnhem környéki brit erők maradékától, amit Oosterbeeknél beszorítottak egy katlanba. Ez a távolság már elég volt a XXX. hadtestnek, hogy tüzérségi támogatást nyújtson a Robert Urquhart vezérőrnagy által vezetett bekerített légiszállítású egységeknek.

Szeptember 21-én ért földet Drielnél Stanislaw Sosabowski vezérőrnagy az 1. lengyel ejtőernyős-dandár élén, hogy egy magát már kimondottan a nyeregben érző német haderővel találja magát szembe, melyet Harzer SS-Obersturmbannführer vezetett, és amely haditengerészekből, a Luftwaffe katonáiból, a hadsereg és a partvédelmi alakulatok embereiből, valamint holland SS-katonákból tevődött össze.

Már mindkét fél nagyon kimerült volt, de a németek kapták az első jelentős erősítést az 506. nehéz páncélososztály formájában, amely teljes létszámban rendelkezett félelmetes PzKpfw VIB mintájú Királytigris harckocsijaival, amelyekkel szemben a brit ejtőernyősök könnyű fegyverei teljesen hatástalanok voltak. Két, Tigrisekből álló századot irányítottak a *Frundsberg* harccsoporthoz, hogy segítsen feltartóztatni a XXX. hadtest előrenyomulását, egy harmadikat pedig az oosterbeeki terület túlélői ellen fordítottak. A brit támadó erők maradékának a szeptember 25-ről 26-ra virradó éjszaka elrendelték a visszavonulást. A viharvert túlélők Oosterbeeknék átkeltek az Alsó-Rajnán, és tovább vonultak dél felé. A sebesülteket önkéntes egészségügyiekkel hátra kellett hagyniuk, pedig teljesen tisztában voltak a Waffen-SS

LENT: A Das Reich-hadosztály egyik legsikeresebb harckocsizója, Ernst Barkmann SS-Oberscharführer. Magányos Párduc harckocsijával 13 amerikai Sherman harckocsit lőtt ki Normandiában 1944. július 8. és 28. között; tettéért megérdemelten kapott lovagkeresztet. Harcolt a németek ardenneki offenzívájában is 1944 decemberében, és csodával határos módon menekült meg Manhay közelében, amikor magányos Párduca a 2. amerikai páncéloshadosztály számtalan harckocsijával találta magát szembe. A csata során a Párduc egyszer összeütközött egy Shermannel, és a két jármű összeakadt. A Párduc motorja leállt. A vezetőnek sikerült azonban újraindítani és eltávolodni az amerikai harckocsitól, majd visszavonulni. Követte azonban egy másik Sherman, amelyet Barkmann egyetlen lövéssel elintézett. Aztán nekivágott az útnak át a havas erdőkön, hogy elérje zászlóalját. Barkmann túlélte a háborút, és Németországban él.

gyakran megérdemelten rossz hírnevével. (Valójában mindkét oldalon lőttek agyon foglyokat az arnhemi csatában.) Így aztán aggódva várták fogságba esésüket, a Waffen-SS azonban meglehetősen gondosan bánt a foglyokkal. A szövetségesek a „Market Garden" hadműveletben csaknem 17.000 embert vesztettek, a németek pedig becslések szerint 4000 és 8000 között.

Bár a normandiai csatákban legyengült és kimerült németek nagy veréseséget mértek a szövetségesekre, a B Hadseregcsoport győzelme csak korlátozott és nagyon rövid életű volt. Bittrich II. SS-páncéloshadteste például 10 nap múlva feladta próbálkozásait a XXX. hadtest előrenyomulásának feltartóztatására, a szövetségesek bombatámadásai pedig elzárták az arnhemi hídat a németek elől.

Az ardenneki offenzíva

Hitler figyelme azonban 1944 szeptembere óta másfelé irányult, és a végső kísérletre összpontosított, hogy visszaszerezze a katonai kezdeményezést nyugaton: a végzetes kimenetelű ardenneki offenzívára. A „Wacht am Rhein" fedőnevű offenzíva során három oldalról akartak támadni Antwerpen irányába. A fő ütőerő, a Sepp Dietrich SS-Oberstgruppenführer által vezetett 6. páncéloshadsereg az ardenneki erdőn át támadna, Liege és Huy között átkelne a Meuse-folyón, majd tovább haladna Antwerpen felé.

Hasso von Manteuffel tábornok, az 5. páncéloshadsereg parancsnoka Dietrich déli szárnyán haladna északnyugat felé, Namur és Dinant között kelne át a Meuse-ön, onnan pedig Brüsszelt venné célba, miközben az Erich Brandenberger tábornok által vezetett 7. hadsereg a Meuse felé haladna a déli szárnyon. A terv szempontjából létfontosságú volt, hogy a Meuse hídjait épségben foglalják el. Ezután az Antwerpen felé való előrenyomulást már támogathatná holland területen a Student tábornok által vezetett 15. hadsereg, s így az amerikai 1. és 9. hadsereg, a brit 2. hadsereg és a kanadai 1. hadsereg csapdába kerülne.

Dietrich 6. páncéloshadseregének páncélos részét az I. SS-páncéloshadtest alkotta, amelynek fő eleme viszont a *Leibstandarte* 1. SS-páncéloshadosztály és a *Hitlerjugend* 12. SS-páncéloshadosztály volt. Tartalékként rendelkezésre állt még a II. SS-páncéloshadtest, amely a *Das Reich* 2. SS-páncéloshadosztályból és a *Hohenstaufen* 9. SS-páncéloshadosztályból állt. A gyalogságot a 12., a 272., a 277. és a 326. népi gránátoshadosztályok, valamint a 3. ejtőernyős hadosztály egységei alkották.

A *Peiper*-harccsoport

A Meuse hídjainak épségben és gyorsan történő elfoglalása céljából létrehoztak egy különleges haderőt Panzerbrigade 150 néven, Otto Skorzeny SS-Sturmbannführer parancsnoksága alatt. Angolul jól beszélő, főként tábori rendőröknek öltözött önkénteseket amerikai egyenruhákkal, fegyverekkel és járművekkel láttak el, majd előre küldték őket, hogy vegyüljenek el a visszavonuló amerikaiak között, keltsenek zavart azzal, hogy rossz irányba küldik őket.

A 6. páncéloshadsereg ékét az I. SS-páncéloshadtest alkotta, amely azt a feladatot kapta, hogy vágjon át az amerikai vonalakon Hollerath és Krewinkel között, majd nyomuljon előre egészen a Liege–Huy szektorig jobbszárnyán a *Hitlerjugend*del, balszárnyán pedig a *Leibstandarté*val. Az út keskeny, kanyargós volt, mivel nem lehetett egyenesen átvágni a terepen, továbbá elsődleges fontosságú volt az úthálózat feletti ellenőrzés megszerzése. A németek tisztában voltak azzal, hogy akár csak egy maroknyi elszánt védő is milyen nagy nehézségeket tudna okozni ilyen viszonyok között, ezért a vezetést az I. SS-páncéloshadtest élén egy rendkívül erős támadó alakulatnak szánták. Olyan tiszt vezette ezt az alakulatot, aki már számtalanszor bizonyította képességeit a csatákban: Joachim Peiper SS-Obersturmbannführer.

Bár Hitler gyakorlailag csodát tett, amikor képes volt a háborúnak ebben a késői szakaszában egy ilyen hatalmas támadó sereget felállítani, az ardenneki offenzívában részt vevő katonák átlagos színvonalát nem lehetett összehasonlítani azokéval, akik 1940-ben Franciaországban megverték a szövetségeseket, és 1941-ben beözönlöttek a Szovjetunióba.

Az ekkori tipikus német katona rossz minőségű, hitvány egyenruhát viselt, rosszul volt felszerelve, és nem kapott megfelelő kiképzést. Még az olyan jobb egységek is, mint például a Waffen-SS hadosztályok, kaptak újoncokat a légierőtől és a haditengerészettől, akiket sohasem képeztek ki arra, milyen is a páncélos és gyalogos hadviselés.

1944. december 16-án reggel nagyszabású tüzérségi zárótűz adta hírül Hitler utolsó hazárdjátékának kezdetét Nyugat-Európában. A 12. népi gránátoshadosztály áttört a gyenge amerikai védelmi vonalakon Losheim körül; az ellenséges vonalakon támadt rést gyorsan kihasználta a *Peiper*-harccsoport. Két századnyi kitűnő, PzKpfw IV típusú harckocsi haladt az élen, ezeket pedig a gyalogságot szállító féllánctalpasok követték. Tüzérség és harcos utász egységek következtek, a sort pedig az 501. nehéz SS-páncéloszászlóalj Királytigris harckocsijai zárták.

A zsúfolt utakon azonban csak lassan lehetett haladni, és a *Peiper*-harccsoport elemei a lassabban mozgó egységek, például a 12. népi gránátoshadosztály és az ejtőernyősök közé keveredtek. Késő estére a harccsoport megközelítette Losheimet, ahol a 3. ejtőernyős-hadosztály áttört az ellenség vonalain a falutól délre, és Peiper azonnal átvezette csapatait a résen, továbbhaladt Lanzerath felé, és egyesült a 9. ejtőernyős-vadászezreddel. Egész éjszaka meneteltek, és december 17-én hajnalban, éppen napkelte előtt a Honsfelden átvonuló, visszafele igyekvő amerikai egységek között találták magukat. A katonákat nagy meglepetésként érte egy SS-harccsoport felbukkanása, és jelképes ellenállás után megadták magukat.

Peipernek ekkorra már elfogyott az üzemanyaga, ezért Büllingen felé fordult, és elfoglalt egy ottani amerikai üzemanyagraktárat. Csapatai feltöltötték járműveiket, majd továbbhaladtak, hogy délig elfoglalják Schoppent, Ondenvalt és Thirimontot. Ligneuville-nél némi ellenállásba ütköztek amerikai páncélosok részéről, mielőtt bevették a várost. Peiper a városban maradt, hogy tárgyaljon a *Leibstandarte* parancsnokával, Wilhelm Mohnke SS-Oberführerrel, a harccsoport pedig folytatta útját Trois Ponts és Beaumont felé (17-én történt a malmédy-i mészárlás – ld. a 11. fejezetet).

A vezetőjét nélkülöző harccsoport tőle szokatlan óvatosságot tanúsított, mikor Stavelot-nál ellenállásba ütközött, és az élen haladó járműveket az amerikaiak lőni kezdték. Éjszakára a németek visszavonultak, és készültek a reggeli támadásra.

Hajnalra Peiper visszatért a katonáihoz, akik egy erős tüzérségi előkészítés után megrohamozták a várost. A Stavelot-nál lévő hidat épségben elfoglalták, délelőtt már maguk mögött is hagyták a várost, s továbbnyomultak Trois Ponts felé, amely az Ambleve és a Salm-folyó három hídjáról kapta a nevét. Az amerikaiaknak azonban sikerült felrobbantani az Ambleve hídját, gázlót pedig nem találtak. Peipernek észak felé kellett fordulnia a Stoumont mellett lévő cheneauxi hídhoz.

FENT: Arnhem után. A 9. SS-páncéloshadosztály StuG III rohamlövege és elfogott brit ejtőernyősök. Mind a Hohenstaufen, mind a Fundsberg részt vett a csatában, és példásan bántak foglyaikkal. John Frost alezredes, az egyik fogságba került angol tiszt így írt az SS-ről: „Mindannyian azt hallottuk, hogy foglyaikat agyonlövik, vagy égő épületekbe terelik, de ezek itt kedves, udvarias emberek voltak, még vigasztaltak is bennünket." Arnhem után a Hohenstaufent visszavezényelték Németországba, hogy felkészüljön az ardenneki offenzívára. Később a Budapest visszavételére indított elvetélt kísérletben vett részt.

LENT JOBBRA: 1944. december 16. – a német ardenneki offenzíva kezdete. A támadás élén haladtak a 6. SS-páncéloshadsereg katonái Sepp Dietrich SS-Oberstgruppenführer parancsnoksága alatt. A terv egyszerű és merész volt: a német csapatok átkelnek az Ardennek hegyláncain és a Meuse-folyón, majd elfoglalják Antwerpent, a szövetségesek utánpótlása szempontjából legfontosabb kikötőt. Bár Hitler több tábornoka, például von Rundstedt is meg volt győződve arról, hogy a háborút nyugaton már elvesztették, Hitler nem így gondolta. 1944 augusztusában így nyilatkozott tábornokainak: „Ha kell, a Rajnánál fogunk harcolni. Teljesen mindegy. A körülményektől teljesen függetlenül addig folytatjuk ezt a hosszú harcot, amíg – amint Nagy Frigyes mondta – egyik átkozott ellenségünk túl fáradt nem lesz, és abbahagyja a harcot, és amíg nem eszközlünk ki egy olyan békét, amely biztosítani tudja a német nemzet létét a következő 50 vagy 100 évre."
Az offenzívában az SS-nek szánták a főszerepet: a támadás északi szárnyán haladni a legrövidebb úton Antwerpen felé.
Az SS harci morálja kitűnő volt. Egy fiatal hadnagy a Hitlerjugend-hadosztálytól ezt írta a nővérének: „Vannak, akik az életben hisznek, de az élet nem minden! Elég, ha tudjuk, hogy támadunk, és távoltartjuk az ellenséget a hazánktól. Ez szent feladat."

A vadászbombázók támadásai kissé hátráltatták ugyan Peipert, de most már csak két híd volt közte és elsődleges célpontja, Huy között. Az egyiket azonban – Neuf Moulinnél – felrobbantották, mielőtt odaért. Két másik híd is volt nem messze, de túl gyengének bizonyultak Peiper nehéz járművei számára, a harccsoportnak pedig nem volt megfelelő hídfelszerelése. Peiper otthagyott egy kisebb egységet a híd őrizetére, majd éjjelre visszavonult a Stoumont melletti erdőkbe.

Közben a páncélosok által támogatott amerikai gyalogosok majdnem visszavették Stavelot-t, és Peiper ki volt téve annak, hogy elvágják a többiektől. A németek kiküldték a *Leibstandartét* a harccsoport támogatására, Stavelot-ból pedig sikertelen ellentámadást indítottak, hogy kiűzzék az amerikaiakat.

December 19-én Peiper elérte Stoumont-t, ahol kétórás szabályos ütközetre került sor az amerikai védőkkel, mielőtt be tudták venni a várost. Peiper harckocsijai néhány kilométeren át üldözték a visszavonuló ellenséget, majd beleütköztek egy amerikai útakadályba, aminek

következtében több harckocsit elvesztettek.

A németek szerencsétlenségére a szövetségesek kezdtek magukhoz térni a kezdeti meglepetésből, amelyet a támadás okozott, és némiképp nőtt az ellenállás. December 21-én Peiper elhatározta, hogy erőit La Gleize környékére összpontosítja, és megpróbálja tartani a cheneux-i hidat. Magában a városban ádáz kézitusa zajlott órákon át. Az amerikaiaknak 200 katonájuk életébe került kiverni a németeket Cheneux-ből.

Az offenzíva elakad

December 22-én az amerikaiak kezdték próbálgatni a német védelmi vonalakat La Gleize környékén. Peipernek nem volt már üzemanyaga, s a Luftwaffe által ledobott utánpótlás nagy része amerikai kézbe került. December 23-án Peiper engedélyt kapott a kelet felé való kitörésre. Miután használhatatlanná tette járműveit, Peiper és megmaradt 1000 embere december 24-én elindult a német vonalak felé, csak egy kis utóvédet hagyva hátra az amerikai üldözők feltartóztatására. A *Peiper*-harccsoport maradéka átkelt a Salm-folyón, és karácsony napján hajnalban egyesült a *Leibstandarte* egységeivel.

Másutt, az Elsenbornnál húzódó hegygerincnél a *Hitlerjugend* 12. SS-páncéloshadosztály vallott kudarcot az amerikai állások elleni támadással. Háromnapos kemény harcok után még mindig azért küszködött, hogy el tudja foglalni Rocherath és Krinkelt falvakat. Ekkor átirányították a *Leibstandarte* déli szárnyára, hogy besegítsen a 7. amerikai páncéloshadosztály elleni küzdelembe Poteau-nál, december 19-én. A nem nagy sikert elért *Hitlerjugend*-hadosztályt ezután délnek küldték, hogy tisztítsa meg a Büllingen és Malmédy közötti utat. Eközben súlyos veszteségeket szenvedett, különösen Büfenbachnál, majd december 23-án visszavonták a Moderscheid és Born közötti területre, hogy rendezze sorait.

A *Das Reich* a Jünkerath melletti gyülekezési körletében várta a parancsot, hogy kövesse a *Hohenstaufen*t, mikor ideiglenesen Manteuffel 5. páncéloshadseregéhez osztották be. December 22-én a St. Vith-i köszögellésben harcolt. A *Das Reich* december 23-án elfoglalta a Baraque de Fraiture melletti létfontosságú kereszteződést, és egy éjszakai támadással 24-én Manhay-t, de a fokozódó amerikai ellenállás megakasztotta az előrenyomulását. De-

cember 27-re Manhay-t ismét elvesztették a németek.

December 27-én mind a *Hitlerjugend*, mind a *Das Reich* és a *Hohenstaufen* részt vett a támadásban a manhay-i szektorban, de nem tudtak rést ütni az amerikai vonalakon. Egyedül a 2. SS-páncélosezred az amerikai páncélosok elleni támadása volt sikeres ebben a szektorban. Ernst Barkmann SS-Oberscharführer ismét bebizonyította képességeit: kilőtt számos M4-es Shermant. Bajtársa, Franz Frauscher SS-Hauptscharführer szintén jelentős károkat okozott az amerikaiaknak: kilenc Shermant zsákmányolt vagy pusztított el. Frauscher december 31-én kapott tettéért lovagkeresztet.

Ekkorra már az egész támadás elakadt az amerikai számbeli és légifölény, valamint a német ellátási nehézségek miatt. Mivel Antwerpen elérésének reménye elenyészett, Hitler új tervvel állt

FENT: Joachim Peiper, a Leibstandarte-hadosztály Peiper-harccsoportjának parancsnoka, amely az ék szerepét töltötte be az ardenneki offenzívában. A képen még a háború egy korábbi szakaszában látható SS-Hauptsturmführerként.A z Ardennekben már SS-Obersturmbannführeri rangot viselt. A malmédy-i mészárlásban való részvétele miatt a szövetségesek kötél általi halálra ítélték. Kérte, hogy változtassák az ítéletet golyó általi halálra, amit először jóváhagytak, majd végül visszavontak.

elő, amely a szövetséges erőket kívánta elvonni az ardenneki szektorból, hogy lélegzethez jussanak az elakadt támadó csapatok. Az új, „Nordwind" fedőnevű offenzíva 1945. január 1-jén kezdődött, és a gyenge elzászi amerikai erőket célozta meg. A Waffen-SS egységei közül a *Götz von Berlichingen* 17. SS-páncélgránátos hadosztály és a *Nord* 6. SS-hegyihadosztály vettek benne részt. Az utóbbit nemrég evakuálták a keleti front legészakibb szektorából. Bár kezdetben értek el sikereket, és több száz amerikai hadifoglyot is ejtettek, a támadás néhány napon belül összeomlott. A *Frundsberg* Strassbourg felé irányuló újabb támadása szintén hamar elakadt, s a németek ennél többet nem is tudtak elérni Elzászban.

Eközben az Ardennekben a *Hitlerjugend*-, a *Leibstandarte*- és a *Hohenstaufen*-hadosztály küzdött Bastogne elfoglalásáért. A helységet Patton 3. hadserege mentette végül fel. Január 24-re viszont Magyarországon romlott annyira a helyzet, hogy mind a négy Waffen-SS hadosztályt kivonták az Ardennekből, és a keleti frontra küldték.

1945. február 10-re az utolsó német egység is átkerült a Rajna túlsó partjára. A Wehrmacht az utolsó, gondosan összeszedett tartalékait is elpazarolta az Ardennekben, a nyugati fronton maradt Waffen-SS csapatok pedig makacs, de reménytelen utóvédharcokat folytattak, miközben az amerikaiak, kanadaiak, franciák és angolok messzire benyomultak már magának a Birodalomnak a területére is. Közben a keleti fronton a Führer összegyűjtötte erőit arra a harcra, amely végül a Waffen-SS páncélos hadosztályainak halálmenete lett.

SZEMKÖZT:
Egy Párduc harckocsi az Ardennekben, 1944. december végén. A történelem fintora, hogy a 6. SS-páncéloshadsereg hatalmas ereje ellenére egyszer sem bocsátkozott harcba. A rossz időjárási viszonyok és az erdős terep miatt több helyen elakadtak a harckocsik, és közlekedési dugók keletkeztek. Ezért mindig csak a páncélos oszlopok élén járó harckocsik ütköztek meg az ellenséggel. Az ellenség vonalai mögé legmesszebbre nem az SS, hanem a hadsereg 2. páncéloshadosztálya jutott.

FENT: Zsákmányolt amerikai 105 mm-es tarack a hóban.

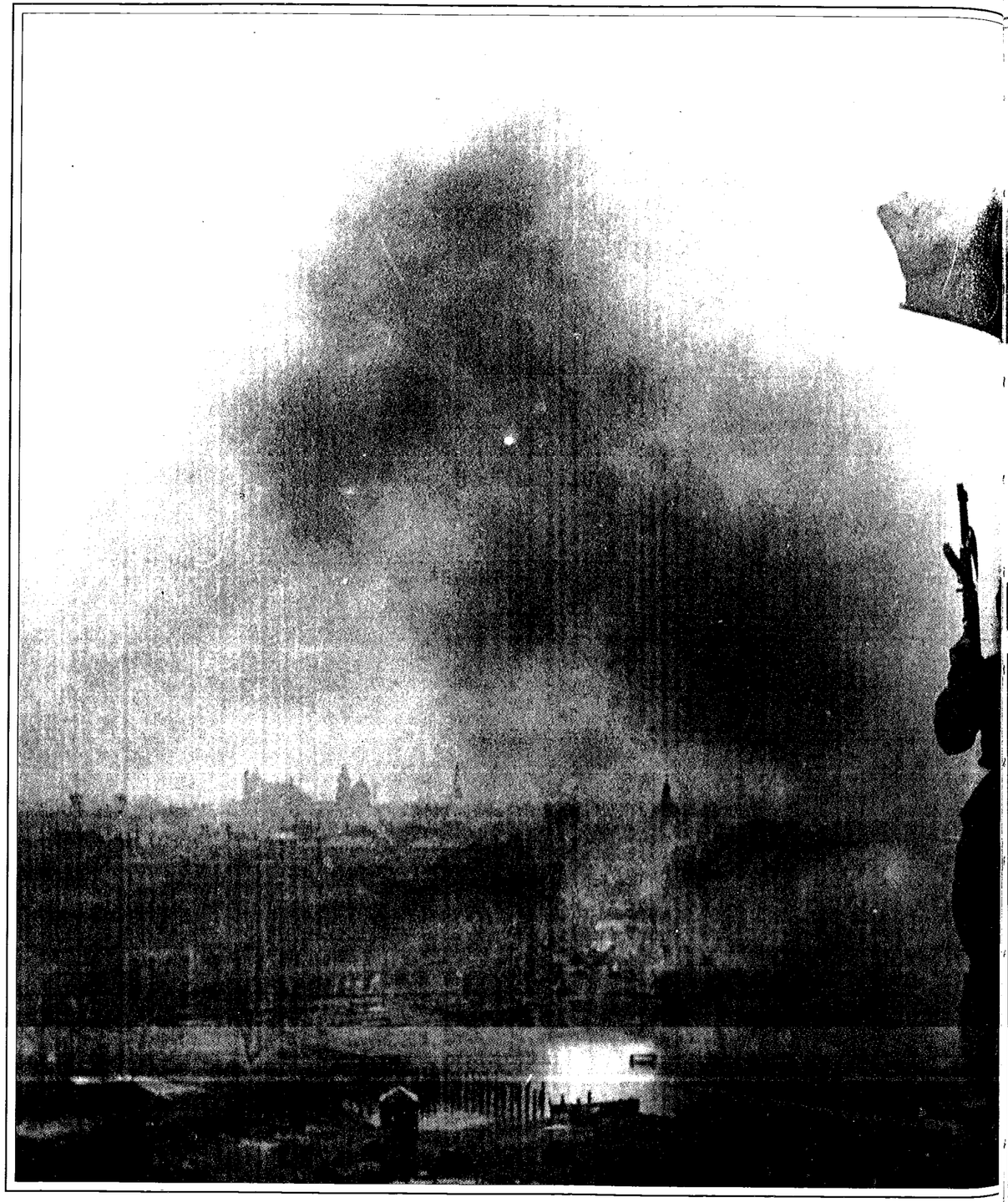

A HALÁL-MENET

Az ardenneki offenzíva kudarcával elenyészett a nyugati győzelemhez fűzött minden remény. Eközben keleten a Vörös Hadsereg mindent elsöpört, ami az útjába került. A Harmadik Birodalom rogyadozott, de a Waffen-SS katonái tovább harcoltak, hátrálva egészen Berlinig. Itt halt meg az SS azért, amiért létrehozták – Vezére védelmében.

1944 augusztusától kezdve, amint a nyilvánvalóan megállíthatatlan Vörös Hadsereg átrohant Románián és Bulgárián, Hitler kelet-európai szövetségeseinek nem maradt más választásuk, mint hogy a határaik felé közeledő szovjetek láttán kilépjenek a tengely támogatói sorából, és átálljanak a szovjetekhez. Ezt minden bizonnyal részben azért tették, hogy elnézőbb bánásmódban részesüljenek Németország veresége után. Ha azonban erre számítottak, csalódniuk kellett, mikor a német uralmat a vaskezű sztálini uralom váltotta fel.

Amint az E és az F Hadseregcsoport von Weichs tábornagy vezetésével Jugoszlávián keresztül vonult visszafelé, az SS nemzetiségi önkéntes-hadosztályai, a *Prinz Eugen,* a *Skanderbeg* és a *Kama* nemcsak Tito egyre erősebb partizánhadseregével találták magukat szembe, hanem már a Vörös Hadsereg frontharcos csapataival is. A *Skanderbeg* és a *Kama* teljesen megsemmisült ezekben az ütközetekben, a *Prinz Eugen*t pedig 1945 januárjában Vukovártól délre megtizedelte a

A Vörös Hadsereg katonái kitűzik a szovjet zászlót Berlin kiégett romjaira a négy évvel korábban elkezdődött hadjárat csúcspontjaként.

Vörös Hadsereg. Maradéka Ausztriába vonult vissza.

Magyarország fővárosát, Budapestet Otto Wöhler tábornok Dél Hadseregcsoportja védte. A város védelmére rendelt egységek között volt a *Florian Geyer* 8. SS-lovashadosztály, a *Maria Theresia* 22. SS-önkéntes-lovashadosztály és a *Horst Wessel* 18. SS-önkéntes-páncélgránátos-hadosztály, bár ennek egyes csapategységeit Galíciába küldték a német védelmi vonalak erősítésére, valamint a szlovák nemzeti felkelés leverésére (1944. augusztus-október).

1944 októberében világossá vált a németek számára, hogy a magyar államfő, Horthy admirális követni kívánja a románok és a bolgárok példáját, és tárgyalni akar a szovjetekkel, ezért Hitler egyik speciális katonai alakulata Otto Skorzeny SS-Sturmbannführer vezetésével államcsínyt hajtott végre, és megdöntötte Horthy uralmát. Nácibarát bábkormányt ültettek a helyébe, aminek következtében a helyzet egy időre stabilizálódott. A hónap elején azonban a Vörös Hadsereg átlépte a határt, és elindult a Duna felé. Budapesttől délre érte el a folyót, és hídfőállást létesített a nyugati parton, ahonnan később a hadműveletek kiindultak.

Kísérletek Budapest felmentésére

A várostól délnyugatra fekvő Balaton (a németeknek Plattensee) és Budapest között a németek erős védelmi állásokat építettek ki. 1944. december 20-ra a szovjetek átkeltek a Dunán, és elérték a Balaton déli partját. A német védelmi vonalak azonban kemény diónak bizonyultak. (A háborúnak ebben a késői szakaszában a németek jól kihasználták keleten az olyan természetes védelmi vonalakat, mint például a folyók és az erődített városok.) Ráadásul a szovjet utánpótlási vonalak is túl hosszúra nyúltak már. A németek ennek ellenére csak kis időre lélegezhettek fel. Tolbuhin marsall Budapestet keletről megkerülve vezette a fő támadó erőket, s az északkeletről támadó 6. gárda harckocsihadsereggel, valamint a délről jövő 46. hadsereggel együtt végül harapófogóba fogta a várost. A harcok még egy ideig folytatódtak, mivel a szovjetek nem tudták kikergetni a németeket, azok pedig képtelenek voltak visszaverni a támadókat.

December 26-án Varsó alól Budapest felmentésére vezényelték a IV. SS-páncéloshadtestet, benne a *Totenkopf* 3. SS-páncéloshadosztállyal és a *Wiking* 5. SS-páncéloshadosztállyal. A szovjetek visszavertek két felmentési kísérletet, majd ellentámadást indítottak, ami védekezésre kényszerítette a IV. SS-páncéloshadtestet. Az ostromlott helyőrség 1945. február 11-ig küzdött, ekkor a városban maradt 30.000 katona megpróbált kitörni nyugat felé. Az ezt követő rémséges csatákban a menekülő németekből semmi sem maradt. A *Florian Geyer* és a *Maria Theresia* megsemmisült, és csak mintegy 700 katona érte el épségben a német vonalakat. Budapest február 12-én megadta magát.

A „Tavaszi ébredés" tervei

A két SS-lovashadosztály kevés túlélője alkotta a magját az újonnan létrehozott *Lützow* 37. SS-önkéntes-lovashadosztálynak, amely azonban még egy ezred méretét sem érte el, és csak három hónapig létezett, míg fel nem örlődött a szovjet előrenyomulásban.

Budapest feladása nagy szovjet erőket szabadított fel a német hadsereg elleni újabb támadásra. Veszélybe kerültek a német kézen lévő magyar olajmezők Nagykanizsa környékén. Az ellenség már csak 80 kilométerre volt tőlük. Hitler elborzadt a gondolattól, hogy elveszíti ezt az értékes olajforrást, ezért elhatározta, hogy egy újabb támadással visszaveti a szovjeteket a Duna túlsó oldalára, és megmenti a magyarországi helyzetet.

Hitler a Dél és a Délkelet Hadseregcsoport támadására gondolt. A Wöhler tábornok vezette Dél Hadseregcsoporthoz a 6. SS-páncéloshadsereg, a 8. hadsereg, a 6. hadsereg és a magyar 3. hadsereg tartozott. A tervek szerint ezek délről támadnának, a Margit védelmi vonalakról, míg a Délkelet Hadseregcsoport 2. hadserege nyugat felől támadná a szovjet vonalakat. Ez az átkaroló hadművelet a remények szerint összezúzza majd Tolbuhin 3. Ukrán Frontját, amelyhez a 4. gárdahadsereg, a 26. hadsereg, az 57. hadsereg és az 1. bolgár hadsereg tartozott. Eközben a IV. SS-páncéloshadtest a Margit-vonalon marad a Balaton körül.

A Sepp Dietrich SS-Oberstgruppenführer által vezetett 6. SS-páncéloshadsereg a *Leibstandarte* 1. SS-páncéloshadosztályból, a *Das Reich* 2. SS-páncéloshadosztályból, a *Hohenstaufen* 9. SS-páncéloshadosztályból és a *Hitlerjugend* 12. SS-páncéloshadosztályból állt. Mindegyik frissen érkezett a kudarcba fulladt ardenneki offenzíva színhelyéről. Egyikük sem volt már a régi, de még komoly problémát tudtak okozni a szovjeteknek. Míg az Otto Kumm SS-Brigadeführer által vezetett *Leibstandarte* és a Hugo Kraas SS-Oberführer által irányított *Hitlerjugend* az I. SS-páncéloshadtestet, addig az ideiglenesen a Rudolf Lehmann SS-ezredes által vezényelt *Das Reich* és a Sylvester Stadler SS-Oberführer által vezetett *Hohenstaufen* a II. SS-páncéloshadtestet alkotta.

Hitler fanatikusan ragaszkodott ahhoz, hogy a „Frühlingserwachen". azaz „Tavaszi ébredés" fedőnevű hadművelet teljes titokban maradjon, és sikerült is becsapnia az ellenséget, bár a titokzatoskodás nevetséges szélsőségekbe csapott át. Például egyetlen SS-parancsnoknak sem volt szabad felderítenie a terepet, ahol az egysége majd harcolni fog, nehogy az ellenség gyanút fogjon. Minden azonosító jelzést eltávolítottak, az egységek nevét felcserélték, sőt még az egyes katonáknak is le kellett venniük a csapatjelzéseket ruhájukról.

A Balaton környéke mocsaras vidék, de normális körülmények között az évnek ebben a szakában a komoly fagyok miatt elég kemény a talaj ahhoz, hogy elbírja a nehéz járműveket. Sajnos 1945 tavaszán az olvadás jóval hamarabb következett be a vártnál, így a vidék ragadós sártengerré változott, amely elnyelte Sepp Dietrich páncélosait, néha egészen a tornyukig.

A támadás kezdete

A fő támadás bevezetőjeként az I. SS-páncéloshadtest könnyedén megsemmisítette a szovjet hídfőt Esztergomnál. Amikor azonban a szovjetek észrevették, hogy nagyszámú Waffen-SS alakulat tartózkodik a térségben, hamar rájöttek, hogy nagyszabású támadás várható, és ennek megfelelően kezdték megerősíteni védelmi vonalaikat. Sűrítették az aknamezőket, és mélységben tagolt páncélelhárító védelmet alakítottak ki. Így akármilyen sikeres is volt maga a bevezető támadás, csak arra volt jó, hogy felhívja a Vörös Hadsereg figyelmét a várható fejleményekre.

Amikor felvirradt a „Tavaszi ébredés" hadművelet napja, március 6-a, a sűrű hóesés még tovább rontotta a helyzetet. Ráadásul a németek a támadás meglepetés jellegét erősítendő – amely közben már amúgy is elveszett – a támadás kiindulópontjától 18 kilométerre tették le a katonákat a járművekről, akiknek azután a hátralévő távolságot gyalog kellett megtenniük, hogy a szovjetek ne vehessék észre a csapatmozdulatokat. Ez viszont azzal járt, hogy a Waffen-SS gránátosai átázva, átfagyva és kimerülten

érkeztek meg a kiindulási pontra. Zömmel nem is értek oda, amikor a megbeszélt időben, 4.30-kor megkezdődött a szovjet állások felpuhítását szolgáló tüzérségi zárótűz. Mire néhány egység támadásba lendült, a tüzérségi tűz már régen véget ért, és a felriasztott ellenség várta a támadást.

Az I. SS-páncéloshadtest volt a legjobb helyzetben a támadáshoz. Emberei időben elérték állásaikat, a II. SS-páncéloshadtest viszont még a sárban küszködött; nehéz járművei szinte egyáltalán nem tudtak előbbre jutni. Nem csoda tehát, hogy a német támadás rögtön a kezdetektől nagy veszteségeket hozott maguknak a németeknek. A Waffen-SS egységei ennek ellenére a megszokott lendülettel és elszántsággal vetették magukat a harcba, és visszaszorították az ellenséget. Az I. SS-páncéloshadtest 40 kilométernyire, a II. SS-páncéloshadtest

FENT: Egy magyar katona és egy SS-géppuskás tréfálkozik egy Királytigris mellett Budapesten, 1944. december végén. Valójában nem volt sok mosolyognivaló: a hónap végére a Vörös Hadsereg körülzárta a várost, Magyarország pedig hadat üzent Németországnak. Figyeljük meg a tartalék csöveket tartalmazó hengereket az SS-katona vállán. A Totenkopf-hadosztály 1945 januárjában részt vett a város felmentésére indított, de kudarcba fulladt akcióban.

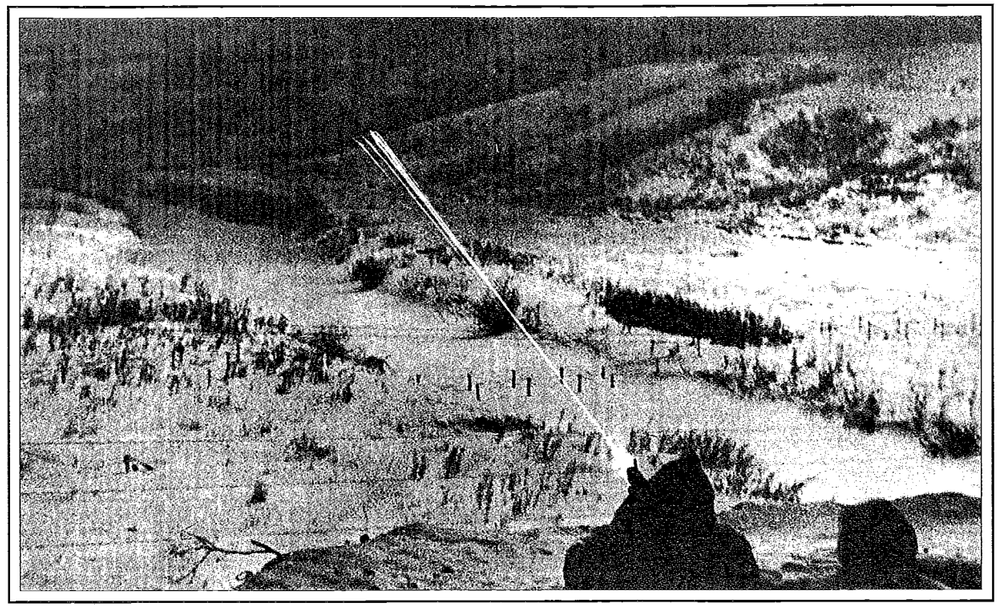

FENT: A Waffen-SS egyik géppuskája nyomjelző lövedéket lő ki a Vörös Hadsereg állásai felé Magyarországon, 1945 januárjában. Budapest bekerítése után Hitler a Wiking- és a Totenkopf-hadosztályból álló IV. SS-páncéloshadtestet a város felszabadítására vezényelte. Január elején kezdődtek az összecsapások, és a Waffen-SS egységei két hétig hiába próbálták leküzdeni az erős szovjet ellenállást. Végül kénytelenek voltak feladni próbálkozásaikat. A Reichsführer-SS, Himmler kijelentette, hogy „a Waffen-SS még soha, semmilyen körülmények között nem okozott csalódást, és nem is fog soha, még a legnagyobb nehézségek ellenére sem". A katonák azonban tudták, hogy az ilyen kijelentések 1945 elején már csak üres szavak.

viszont a legjobb esetben is csak 8 kilométernyire tudta visszavetni az oroszokat.

A szovjetek abban a kedvező helyzetben voltak, hogy viszonylag gyorsan tudták pótolni a veszteségeiket, míg a németek – bár szintén kaptak némi erősítést – gyakran nagyon tapasztalatlan katonákat, a Luftwaffe és a haditengerészet embereit kapták erősítésképpen. Ezeket az embereket általában nem képezték ki jól, nem rendelkeztek megfelelő felszereléssel, és semmi sem motiválta őket arra, hogy a háborúnak ebben az utolsó szakaszában feláldozzák az életüket. A támadás lelassult, és a német légifelderítők masszív szovjet csapatösszevonásokat figyeltek meg, melyek mögött nyilván egy ellentámadás szándéka rejlett.

A szovjet támadás március 16-án kezdődött a Budapesttől nyugatra elterülő szakaszon. Az orosz pörölycsapás megállította a német támadást. Dietrich kétségbeesetten átszervezte erőit, hogy erősítést küldjön a legveszélyeztetettebb helyekre, de akkor azokat a területeket árasztották el a szovjetek, ahonnan az erősítésnek szánt egységeket kivonta. A 6. SS-páncéloshadsereget az a veszély fenyegette, hogy teljesen elvágják a többiektől, miközben a IV. SS-páncéloshadtest a német bázisokat védte. A *Das Reich* elkeseredetten küzdött, hogy nyitva tartson egy folyosót bajtársai kimenekítéséhez, de a magyar hadsereg kudarca védtelenül hagyta a II. SS-páncéloshadtest szárnyait. A„Tavaszi ébredés" teljes kudarcba fulladt, és a németeknek nem volt más választásuk, mint a visszavonulás, ha nem akarták elveszteni a keleti fronton még meglévő legjobb maradék hadosztályaikat. Március 25-re az oroszok 100 kilométeres rést szakítottak a német védelmi vonalakon.

A 6. SS-páncéloshadsereg négy elit páncéloshadosztályához és a IV. SS-páncéloshadtest két páncéloshadosztályához hasonlóan a *Reichsführer*-SS 16. SS-páncélgránátos hadosztály is részt vett a Balaton környéki harcokban. A *Horst Wessel*-hadosztály sikeresen elkerülte a bekerítést Budapestnél, és visszavonult Szlovákiába. A támadás kezdete után 10 nappal azonban már nem létezett többé.

Hitler felbőszült a Waffen-SS hadosztályok „árulása" miatt, aminek a kudarcot minősítette. Azonnal utasította Heinz Guderian tábornokot, hogy menjen a frontra, és büntetésből vetesse le a katonákkal a csapatok nevét feltüntető karszalagot. Guderian visszautasította a megbízatást, mondván, hogy kizárólag a Reichsführer-SS hatáskörébe tartozik a Waffen-SS egységeinek ilyenfajta megbüntetése. Himmlernek pedig nem volt bátorsága személyesen odaállni egy ilyen utasítással parancsnokai elé, ezért írásban közölte velük Hitler kívánságát.

Dietrich mélyen felháborodott ezen a sértésen, amelyet bátor és önfeláldozó harcosainak címeztek. Összehívta a hadosztályparancsnokokat, ismertette velük Hitler parancsát, és egyúttal felszólította őket, hogy ne engedelmeskedjenek neki. Egyetlen, mindeddig oly büszkén viselt karszalagot sem szabad eltávolítani! Kétes hitelességű történetek keringtek később arról, hogy Hitlernek kitüntetésekkel és karszalagokkal teli éjjeli edényeket küldtek vissza a sértés viszonzásaként. Akár igaz volt ez, akár nem, Hitler mindenesetre elvesztette azt a maradék tiszteletet is, amelyet a Waffen-SS sok katonája eddig érzett iránta. Mostantól ezek a kemény, harcedzett katonák elsősorban a Waffen-SS-hez, saját hadosztályukhoz vagy ezredükhöz és saját parancsnokukhoz voltak hűségesek, de tovább harcoltak a Führerért.

A Balaton környéki német támadás letörése után két irányban folytatódott a szovjet előrenyomulás Budapesttől nyugatra, egyrészt Pápa, másrészt Győr felé. A Vörös Hadsereg április 2-ra elérte a Magyarország és Ausztria határán fekvő Fertő tavat, két nappal később pedig már egyetlen német katona sem volt magyar földön. Ekkor a 46. szovjet hadsereget hajókon szállították tovább a Dunán, hogy északról támadja meg Bécset, míg a 4. gárdahadsereg délkeletről közelítette meg a várost. A Magyarországon harcoló Waffen-SS hadosztályok zöme visszavonult Bécs védelmére.

A *Hohenstaufent* kegyetlenül szétszabdalták Magyarországon, ezért maradékai kisebb harccsoportokat alkottak, és utóvédharcokat folytattak a Bécs felé történő visszavonulás fedezésére. A *Totenkopf* is az osztrák főváros védelmében harcolt, míg a *Hitlerjugend* erős védelmi állások mögé vonult vissza a várostól délnyugatra húzódó Bécsi-erdő hegyei közé. A könyörtelen szovjet nyomás azonban alig néhány nap múlva kiűzte állásaiból.

A *Das Reich* makacsul védekezett Bécstől délre, mielőtt visszavonult magába a városba, és április 13-án és 14-én súlyos harcokba bonyolódott a Floridsdorfi-hídnál. Az erős szovjet nyomás végül fokozatosan kiszorította a városból. Egyes egységei tovább harcoltak még Bécstől nyugatra, de a hadosztály maradékának zömét a Drezdától keletre fekvő területre irányították, hogy segítsen feltartóztatni a magába a Birodalomba beözönlő szovjeteket. A Reichsführer-SS a dél-ausztriai Alsó-Stájerországba vonult vissza, de közben elemeire szakadt szét. A németek mindenütt visszavonulóban voltak.

LENT: Szovjet gyalogosok közelítenek a német állások felé Magyarországon, 1945 februárjában. Budapestet február 13-án foglalta el a Vörös Hadsereg. Ennek következtében mintegy 188.000 német és magyar katona számára véget ért a háború. A Wehrmacht ekkora veszteséget nem tudott pótolni, mivel az utánpótlás forrásait teljesen kimerítette keleten. A Vörös Hadsereg magyarországi támadása következtében az északabbra elhelyezkedő A Hadseregcsoport egységeit elvonták arról a területről, így mikor január 12-én megkezdődött a lengyelországi szovjet támadás, a németek nem tudtak hatékony ellenállást kifejteni. A Vörös Hadsereg két hét alatt 480 km-t tett meg.

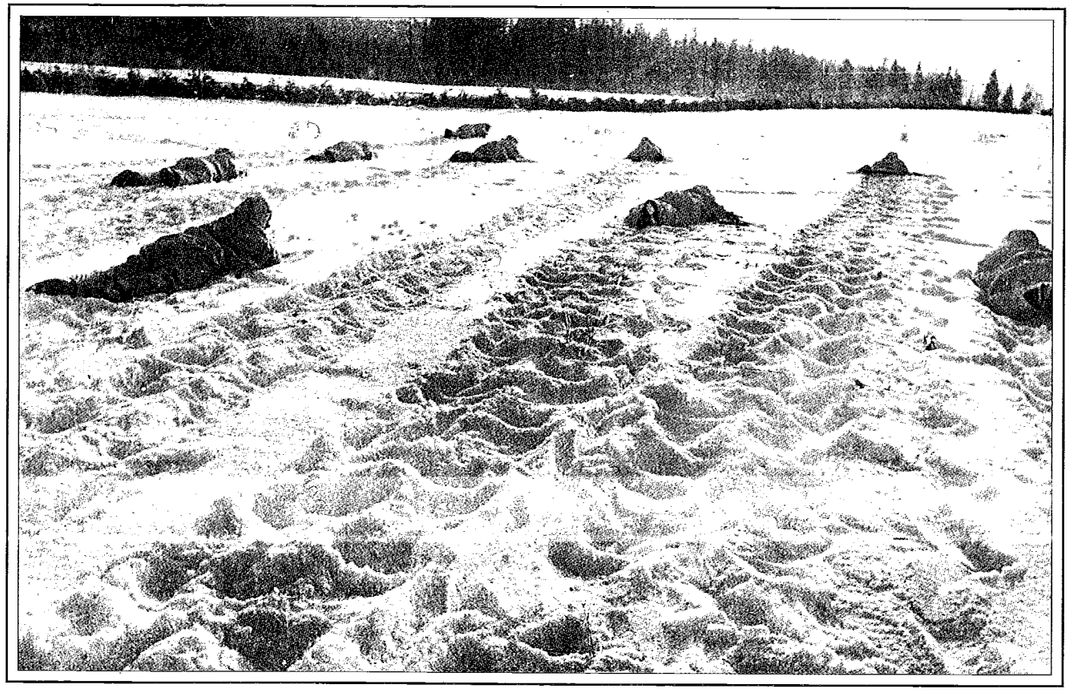

FENT: Varsó lángokban áll, miközben a németek elfojtják az augusztusi felkelést. A felkelés elfojtására Himmler nagyon vegyes SS-alakulatokat szedett össze. Itt harcoltak a Dirlewanger-dandár, a Kaminsky-dandár, reguláris rendőri egységek, a Maria Theresia 22. SS-önkéntes-lovashadosztály egyes elemei, sőt még a hadsereg egyes alakulatai is. A felkelést végül 1944. október 2-án verték le, kitörése után mintegy két hónappal. A lengyelek harci szelleme töretlen volt, de nem volt fegyverük, lőszerük, sem tüzérségük, s a remélt szovjet támogatás elmaradtával nem tudtak sokáig kitartani. A lengyel Honi Hadsereg mintegy 15.000 katonája esett el a 200 ezerre becsült civil mellett. Ezek nagy részét Himmler SS-katonái mészárolták le.

A kelet-európai háború utolsó napjaiban a legtöbb Waffen-SS katona rádöbbent, hogy a németek a háborút visszavonhatatlanul elvesztették. Egyetlen gondolatuk akörül forgott, hogy inkább az angoloknak vagy az amerikaiaknak adják meg magukat, mintsem a szovjeteknek. Nemigen voltak illúzióik afelől, milyen bánásmódban lesz részük az oroszok hadifoglyaként.

Mindkét fél követett el atrocitásokat hadifoglyai ellen; a Waffen-SS legtöbb katonája nem számíthatott arra, hogy túléli a szovjet fogságot. Ezekkel a gondolatokkal a fejükben az SS-alakulatok megpróbálták megtenni a szükséges lépéseket.

A *Reichsführer-SS* egyes egységei a Dráva-folyótól délre adták meg magukat, míg mások visszavonultak Klagenfurtig, és ott tették le a fegyvert a nyugati szövetségesek előtt. A *Hitlerjugend* még 96 kilométert tett meg nyugat felé, és Linznél adta meg magát az amerikaiaknak május 8-án. A *Hohenstaufen* szánalmas maradványai az ausztriai Seyr alatt adták meg magukat az amerikaiaknak, akárcsak a *Leibstandarte*. A *Totenkopf* Bécstől északnyugat felé vonult vissza, és 9-én adta meg magát szintén az amerikaiaknak. Az amerikai fogságba kerülés miatti megkönnyebbülés azonban nem tartott sokáig: fogvatartóik azonnal kiadták őket a szovjeteknek, akiknek ezzel a hadosztállyal különösen sok elszámolnivalójuk akadt. A *Totenkopf* nagyon kevés katonája élte túl a hadifogságot.

Bár április végére a *Das Reich* maradékának zöme Drezdától keletre tartózkodott, egyik egységének még dolga akadt a déli szektorban. Április végén Otto Weidinger SS-Obersturmbannführert, a *Der Führer* ezred parancsnokát Prágába vezényelték, hogy jelentkezzen az ottani rangidős SS-parancsnoknál. Bár a dolgok a felszínen békésnek látszottak, a Vörös Hadsereg közeledtével a csehek felkelésétől lehetett tartani. Weidinger azt a feladatot kapta, hogy evakuálja Prága német lakosságát, ha rosszabbra fordul a helyzet. Egységét a várostól nyugatra kellett állomásoztatnia.

Mire Weidinger visszatért az egységéhez, hogy megszervezze az indulást kelet felé, valóban kitört a prágai felkelés. Annak ellenére, hogy nagy számban éltek németek Prágában, a fenyegető összeomlás hatására zömmel teljesen demoralizálódtak, a csehek viszont nyíltan agresszívvá váltak. Egy erős SS-harccsoport hirtelen megjelenésére azonban nem számítottak. Ezek az SS-katonák is bizonyára tudatában voltak annak, hogy közel a vég, de az egységhez való tartozás büszke tudata hajtotta őket a harcra az utolsó pillanatig.

Prága kiürítése

Ahogy Weidinger harccsoportja közeledett Prágához, egyre több útakadályba botlott, majd híre ment, hogy elvágták a fő egységtől. Ekkor a fanatikus náci Ferdinand Schörner tábornagy közvetlen irányítása alá került, aki kiadta a parancsot a cseh felkelés elfojtására.

A *Der Führer* május 6-án vonult be Prágába, és rögtön egy hatalmas úttorlaszba ütközött, amelyet még robbantással sem lehetett lerombolni. Darabonként kellett szétbontani, s a katonák még éjjel is dolgoztak a járművek lámpái mellett, orvlövészek folyamatos zaklatása közepette. Másnapra tiszta volt az út, és Weidingerrel, a harcedzett veteránnal, a kardokkal és tölgyfalombbal ékesített lovagkereszt birtokosával nem lehetett kukoricázni. Alig indult azonban a *Der Führer* tovább, újabb akadály állta útját az egyik híd felé vezető utcákban, és kézifegyvertűz zúdult rá. Megjelent egy cseh tiszt, és tűzszünetet ajánlott, amennyiben a németek visszavonulnak. Weidinger gondolkodás nélkül elutasította, de belement egy ideiglenes fegyvernyugvásba. Hamarosan azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a csehek csak időt akarnak nyerni, és a feldühödött Weidinger támadásra

vezette katonáit a hídon keresztül. Ekkor megjelent egy másik cseh tiszt, és Weidinger értésére adta, hogy semmi sem állíthatja meg. Ha a csehek megpróbálják az útját állni, drágán megfizetnek érte. Végül megállapodtak a fegyverszünetben, és a csehek beleegyeztek, hogy a *Der Führer*-ezred bevonuljon a városba.

Sok csavargó is csatlakozott ehhez a fegyelmezett egységhez, amint Weidinger a város kiürítésére készülődött. Hamarosan kiderült, hogy a németeknek messze nincs elég szállítóeszközük, ezért rekviráltak minden elképzelhető járművet. A helyzet még tovább romlott, mikor felfedezték, hogy egy német sebesültekkel teli csapatszállító szerelvény várakozott elhagyatva egy mellékvágányon. Weidinger elhatározta, hogy nem szolgáltatja ki ezeket az embereket a szovjetek kényének-kedvének, hanem a szintén felbukkanó női híradós egységgel együtt evakuálja a városból. Mire a konvoj útra készen állt, több mint 1000 járművet számlált. Weidinger terve egyszerűen az volt, hogy elindul nyugatnak, Pilsen felé, hogy amint lehet, megadja magát az amerikaiaknak, és nem engedte, hogy a város magas rangú SS-tisztjei eltérítsék céljától.

Útja során a konvoj egy újabb útakadályba botlott, ahol azt követelték tőle, hogy adja át összes fegyverét. Weidinger beleegyezett, de a fegyvereket az átadás előtt bedugaszoltatta. Ezután a konvoj továbbmehetett, és Rokiczany mellett adta meg magát az amerikaiaknak. Így a Waffen-SS utolsó hivatalos akcióját ebben a térségben nem a megszokott agresszív rohamcsapatként, hanem több ezer civil és sebesült megmentőjeként hajtotta végre. És méltán, hiszen valóban mindennapossá vált a németek üldözése és legyilkolása Csehszlovákiában a Vörös Hadsereg általi felszabadítás után, ahogy a sok-sok számlát „kiegyenlítették" az oroszok.

Bécs eleste (1945. április 13.) több mint 125.000 foglyot eredményezett a szovjeteknek. Sztálin azonban a visszavonuló németek további üldözése és az ausztriai hadműveletek folytatása helyett

LENT: A Wiking-hadosztály egyik Tigris harckocsija Varsó külvárosában 1944. végén. A hadosztály kemény harcokban ütközött meg a Vörös Hadsereggel a visztulai arcvonalon 1944. decemberig, mikor is átirányították Magyarországra. Annak ellenére, hogy kiválóan harcolt, sem ez a hadosztály, sem a Waffen-SS egésze nem volt képes megállítani a szovjeteket a keleti arcvonalon.

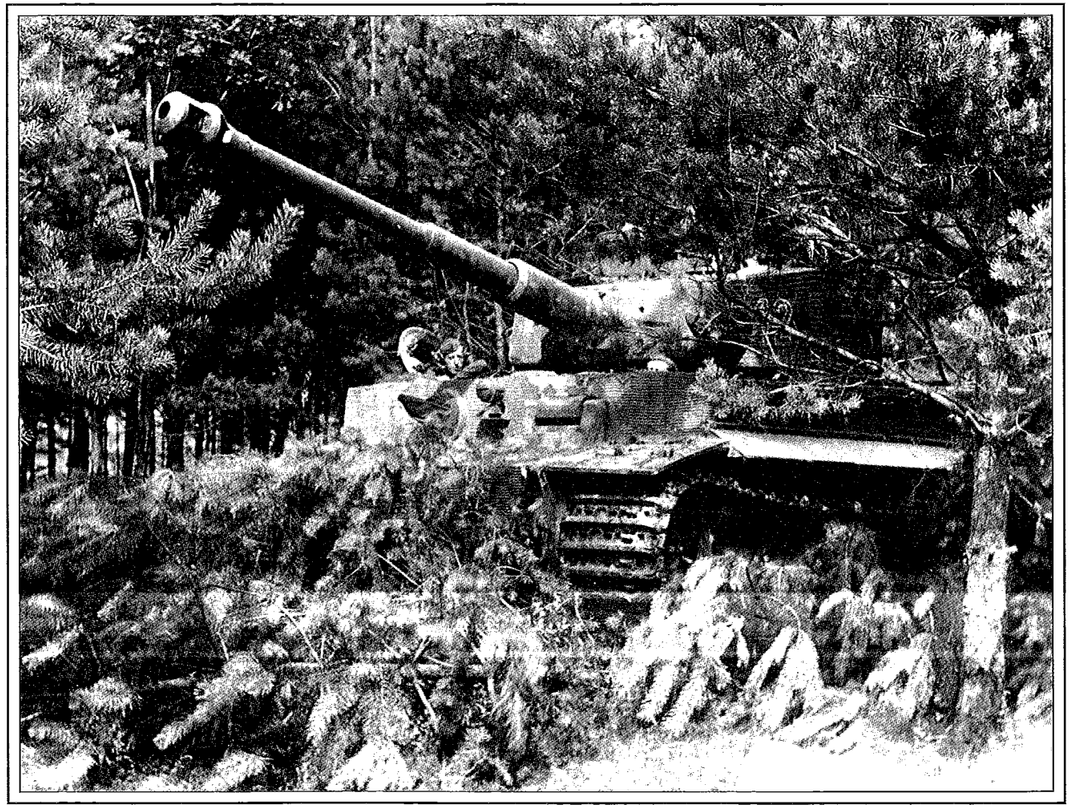

LENT: A Vörös Hadsereg katonái támadás közben. A Berlin elleni utolsó rohamra a szovjetek hatalmas erőket mozgósítottak: 2.200.000 katona, 33.500 tüzérségi löveg és aknavető, 7000 harckocsi és rohamlöveg, valamint 5000 repülőgép állt rendelkezésre. Ezzel szemben a németek csak 980.000 katonát, 1800 harckocsit és rohamlöveget, valamint 800 repülőgépet tudtak felsorakoztatni. A háborúnak ebben a szakaszában a német csapatok minősége – beleértve a Waffen-SS egységeit is – igen változó volt. Hitler mégis azt hitte, hogy SS-légiói megmentik a helyzetet.

minden erejét a Berlin elleni végső támadásra koncentrálta, attól tartva, hogy a nyugati szövetségesek elorozzák a Vörös Hadsereg orra elől a dicsőséget.

Északon 1944 tavaszára a STAVKA eldöntötte, hogy Beloruszia legyen a Vörös Hadsereg következő nagyobb célpontja. Bár a németek jó néhány bénító vereséget szenvedtek, még mindig jelentős szovjet területeket tartottak a kezükben, és sok katonájuk tartózkodott a középső szektorban, nem messze magától Moszkvától. Sztálin elhatározta, hogy a következő támadás egyszer s mindenkorra megszünteti ezt a veszélyes helyzetet, és ambiciózus tervet dolgozott ki. Az volt az elképzelés, hogy a Vörös Hadsereg a Pejpusz-tótól keletre lévő kiinduló állásaitól elindulva áthalad Gorkin, érinti a Pripjaty-mocsarakat, eljut Odesszáig a Fekete-tenger partján, és Varsóig üldözi a németeket, ami körülbelül 650 kilométert jelent. Mindehhez felvonultattak 19 hadsereget és két harckocsihadsereget, összesen 1.500.000 embert, több mint 30.000 tüzérségi löveget, több mint 5000 harckocsit és 50.000 repülőt. Velük szemben a németek 1.200.000 katonája, 9500 ágyúja, 900 harckocsija és csaknem 1300 repülője sorakozott fel.

A támadás 1944. június 22-én éjjel kezdődött, és több szovjet hadsereg is áttörte a Közép Hadseregcsoport vonalait. A szovjetek mindössze hét nap alatt lerohanták a litván határnál fekvő Osztrovtól a Pripjaty-mocsaraknál fekvő Kovelig az arcvonal teljes 320 kilométerét. A következő hetekben 350.000 német, azaz 28 hadosztálynyi katona esett el vagy került fogságba, amint a Vörös Hadsereg vad iramban haladt Lengyelország és Kelet-Poroszország határai felé.

1944. június 25-én Romániából azonnal északnak fordították a *Totenkopf* 3. SS-páncéloshadosztályt, hogy segítsen elhárítani a Minszktől nyugatra várható szovjet támadást. Az utakon azonban olyan káosz uralkodott, hogy a *Totenkopf* csak július 7-én érte el úticélját. Ekkorra a Vörös Hadsereg már Grodno felé

közeledett, veszélyeztetve a 4. hadsereg déli és a 2. hadsereg maradványainak északi szárnyát. A *Totenkopf* 11 napig tartotta Grodnónál a vonalat a hatalmas túlerővel szemben, mielőtt megkapta a parancsot a délkelet felé való visszavonulásra, hogy csatlakozzék a lassan Varsó irányába visszavonuló német erőkhöz. Siedlcénél, Varsótól keletre csatlakozott hozzá a Luftwaffe *Hermann Göring* elithadosztálya, és a két egység együttesen tartott nyitva egy menekülőfolyosót a 2. hadsereg számára, hogy az vissza tudjon vonulni a Visztula irányába.

Amint a Vörös Hadsereg gyorsan közeledett a lengyel főváros felé, a lengyel Honi Hadsereg nevű ellenállási mozgalom Bor-Komorowski vezérőrnagy vezetésével augusztus 1-jén nyílt felkelést robbantott ki a német megszállók ellen, biztosra véve, hogy segítséget kap a közeledő Vörös Hadseregtől. A németeket először meglepte a felkelés kezdeti lendülete, és elvesztették a város csaknem kétharmad részét. A Vörös Hadsereg közelsége és a németek nyilvánvaló visszavonulása jogos optimizmussal töltötte el a lengyeleket.

A varsói felkelés leverése

Azt azonban nem vették észre a lengyelek, hogy a Vörös Hadsereg előrenyomulása gyorsan kifulladt. Csaknem 750 kilométer megtétele és utánpótlási vonalainak a végsőkig való nyújtása után a szovjet hadsereg kimerült. Elérte Varsó külvárosait, de egyre keményebb német ellenállással találta magát szembe, ahogy a németek felismerték a szovjet katonák kimerültségét. Ráadásul Sztálin ki akarta használni, hogy a németek megszabadítják a bajkeverő lengyelektől, akiknek a patriotizmusa nem engedné meg, hogy a szovjet igába hajtsák a nyakukat a háború után. Gondolta, célszerűbb, ha vár és figyel, s közben csapatai visszanyerik erejüket, míg a lengyelek és a németek élethalálharcot vívnak a varsói utcákon.

Ha pedig a németek elfojtották már a lengyel ellenállást, őket is visszavonulásra kényszerítik, s a szovjet csapatok akadálytalanul, a nyugatbarát Honi Hadsereg ellenállása nélkül vonulhatnak be a lengyel fővárosba. Bár a nyugati szövetségesek megpróbáltak légi úton segítséget nyújtani a lengyeleknek, de mire ezt megszervezték, a németek visszanyerték az ellenőrzést a város nagy része felett, és a ledobott utánpótlás az ő kezükbe került. Ráadásul Sztálin nem járult hozzá, hogy a nyugati szövetségesek használhassák a szovjet légibázisokat missziójuk végrehajtásához.

Eközben Varsóban Erich von dem Bach-Zelewski SS-Obergruppenführer, a partizánvadász egységek parancsnoka minden erejével azon volt, hogy elfojtsa a lengyel felkelést. A lengyelek szerencsétlenségére a történelem leghírhedtebb katonai alakulatai közül kettőt vetett be erre a feladatra: az SS 29. gránátoshadosztályát (1. orosz) és 36. gránátoshadosztályát.

Névleg mindkét alakulat hadosztálynak minősült, de csak egy dandár méreteit érte el. A 29. gránátoshadosztály parancsnoka Bronislav Kaminski volt, és kommunistaellenes oroszokból állt, akik korábban a szovjet partizánok ellen harcoltak. A 36. gránátoshadosztály a társadalom legalján élő, bűnöző elemekből verbuválódott, akiket a börtönök mélyéről és a koncentrációs táborokból csak össze lehetett szedni a Harmadik Birodalomban. Ennek az egységnek a parancsnoka Oskar Dirlewanger SS-Oberführer volt, akit a nácik is börtönbe zártak egy sor bűntettért, például egy fiatal lány szexuális zaklatásáért. Ez a két egység lelkiismeretfurdalás nélkül, a legbarbárabb módon lépett fel a lengyelekkel szemben. Az általuk elkövetett atrocitások hosszú sora felháborította a Varsóért harcoló német frontharcos csapatokat, és kezdtek özönleni a panaszok a német katonai parancsnokoktól. A két hadosztály katonái még a német hadsereg kicsapongásaikba beavatkozni akaró egységeit is megfenyegették, annyira élvezték a fosztogatást, erőszakot, kínzást és gyilkolást.

A IV. SS-hadtest megállítja a Vörös Hadsereget

Végül Himmler kénytelen volt cselekedni. Kaminski most már túl sok bajt okozott az SS-nek, ezért kivégezték, halálát pedig az emberei előtt ráfogták a szovjet partizánokra. Dirlewanger szerencsésebb volt, mert magas beosztású, befolyásos barátai révén túlélte a háborút. Mégis elnyerte azonban, amit megérdemelt, mert egy koncentrációs tábor volt lakói felismerték és agyonverték.

Varsóban Bor-Komorowski október 2-án végül megadásra kényszerült, amikor végleg kifogytak élelmiszer- és lőszerkészletei. Bach-Zelewski, akire nagy benyomást tett a lengyel Honi Hadsereg vitézsége, tisztességes megadási feltételeket ajánlott, és hadifogolynak tekintette a fegyvert letevő lengyeleket. Sok lengyel meglepetésére a németek a feltételeket be is tartották.

FENT: A németek tartják a vonalat délkeleten. A Waffen-SS egyik géppuskás katonája bámul a semmibe. Hitler Magyarországot választotta a háború utolsó német offenzívája, a „Tavaszi ébredés" színhelyéül. „A legjobb támadással a legnagyobb nyereséget akarom elérni. Az oroszokat ki kell szorítani a Balaton melletti olajmezőkről, át a Duna túlsó partjára" – mondta.

LENT: A Wiking egyik gránátosa Magyarországon.

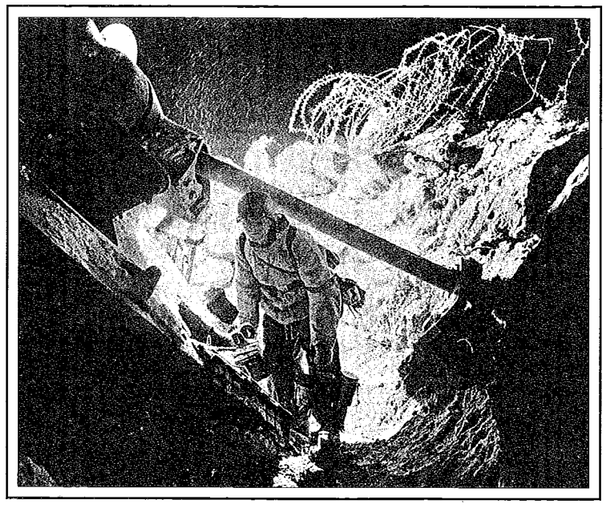

A szovjet támadás augusztus 14-én lendült újra mozgásba. Megpróbálták bekeríteni a lengyel fővárost a Visztulán túlról, észak felől, valamint nyugatról. A IV. SS-páncéloshadtest azonban – a még mindig erős *Totenkopf*- és *Wiking*-hadosztállyal – készen állt, és várta a támadást. Az oroszok egy álló hétig hiába lőtték a német állásokat, sőt végül visszavonulásra kényszerültek, hogy rendezzék soraikat. Augusztus 25-én egy újabb, nagyszabású támadást indítottak, elsősorban a *Totenkopf* állásai ellen, és ezúttal sikerült Varsó felé szorítani a németeket. A *Totenkopf*-hadosztály szeptember 11-én mégis megkísérelt egy ellentámadást, és sikerült is visszaszorítania az ellenség bizonyos egységeit. A szovjet gőzhenger egy időre elakadt.

Sikerei ellenére a *Totenkopf*nak is az volt a problémája, mint a többi német alakulatnak: nem volt képes gyorsan pótolni veszteségeit, míg a szovjetek október 10-re újra teljes létszámmal és erejüket visszanyerve készen álltak egy újabb támadásra. Ez alkalommal a legyengült németeket visszaszorították a várostól északnyugatra, de ezek gyorsan megszilárdították állásaikat, és ismét feltartóztatták a szovjet előnyomulást.

1944. október végére Románia és Bulgária kapitulált, és átállt a szovjetekhez, északon pedig Finnország kért békét. A Vörös Hadsereg 1. Balti Frontja október 10-én visszavette a litvániai Memelt, Jeremenko 2. Balti Frontja pedig elfoglalta a lett fővárost, Rigát. A szovjet támadás két teljes német hadsereget – 33 másutt igencsak hiányzó hadosztályt – vágott el Kurlandon. Ahelyett, hogy jelentős erőket lekötött volna ezeknek az egységeknek a felszámolására, a szovjet hadvezetés úgy döntött, hogy légi és tengeri blokádot vet be a katlanban rekedtek ellen. A német haditengerészet azonban még mindig fölényben volt a szovjet haditengerészettel szemben, és 12 hadosztálynyi katonát sikerült evakuálnia a tengeren át.

A tengeren át menekülő egységek között voltak a *Nederland*-dandár maradék holland SS-önkéntesei is. Az őket szállító hajót megtámadták és elsüllyesztették, de maradtak túlélők, akik később a *Nederland* 23. SS-önkéntes páncél-

gránátos-hadosztály magját alkották. Az egység a pomerániai Stargardnál bocsátkozott újra harcba, majd pedig Stettinnél, mielőtt Berlin felé szorították volna vissza.

1945 januárjában a Vörös Hadsereg elsődleges célja az volt, hogy kiűzzék a németeket Lengyelországból. Zsukov marsall és az 1. Belorusz Front Poznán felé tartott, míg Konyev marsall Boroszló felé irányította a támadást az ország déli részén. Mindegyik hatalmas haderő több mint egymillió katonából állt, összesen pedig 30.000 ágyúval és 7000 harckocsival rendelkeztek. A velük szembenálló Közép Hadseregcsoport viszont csak alig több mint 400.000 katonával és mindössze ezer harckocsival rendelkezett. A németeknek azonban Kelet-Poroszországban még mindig volt 580.000 katonájuk, akik még gondot tudtak okozni a szovjeteknek.

A Vörös Hadsereg megtisztítja Lengyelországot

Január 12-én, egy és háromnegyed óráig tartó tüzérségi előkészítés után Konyev támadásba lendült. Zsukov erői két nappal később csatlakoztak a támadáshoz, és segítettek a szovjetek által létrehozott 1. lengyel hadseregnek elfoglalni Varsót. Január második felében a Vörös Hadsereg elfoglalta Sziléziát, Németország egyik legfontosabb, szénben gazdag iparvidékét, majd február elejére elérte az Oderát. A szovjeteknek ellenálló német erősségeket, például Boroszlót, egyszerűen megkerülték. A Vörös Hadsereg által elözönlött német városok ki voltak téve a fosztogatásnak és az erőszaknak, amely nem maradt el a *Dirlewanger*- és a *Kaminski*-dandár barbár magatartása mögött, bár általában ezeket a túlkapásokat nem arcvonalbeli, hanem másodrendű egységek követték el.

1945 tavaszára a legtöbb ún. klasszikus Waffen-SS-hadosztály visszavonulóban volt, és harcolva haladt visszafelé Magyarországon és Ausztrián át, míg a keleti front középső és északi szakaszán harcoló SS-csapatok elsősorban kelet- és nyugat-európai önkéntesekből álltak. Ezek az önkéntesek egészen kivételes, sőt sokszor meglepő elszántsággal próbálták feltartóztatni a szovjet előrenyomulást.

Ezeknek a Kelet-Európából származó katonáknak nem volt hova visszatérniük a háború után, mert hazájukat „felszabadították" a szovjetek, és most Sztálin vasmarkának szorításában vergődtek. Tudták, ha az oroszoknak adnák meg magukat, az szinte biztos halált jelentene, ezért úgy érezték, nincs más választásuk, mint tovább harcolni. Akik túlélték a háborút, azok vagy harcolva eljutottak nyugatra, és az angoloknak vagy az amerikaiaknak adták meg magukat, vagy visszatértek szülőföldjükre, és gerillaháborút folytattak a szovjetek ellen még több évvel a háború befejezése után is. Azokat, akik a szovjetek előtt tették le a fegyvert, vagy akiket a nyugati szövetségesek kiadtak a szovjeteknek, rendszerint helyben agyonlőtték.

A nyugat-európai önkéntesek hasonló helyzetben voltak. Hazájukat ekkorra már általában lerohanták a szövetségesek, s kevéssé tűnt valószínűnek, hogy az új kormányok tárt karokkal fogadják őket. A bizonytalan jövő kilátásai helyett sokan inkább a harcot választották mindhalálig. Azt sem szabad elfelejteni, hogy sokan őszinte, bár rossz célra irányuló idealizmusból harcoltak, és

LENT: Németország bolgár szövetségesei. Bulgária hivatalosan 1944 augusztusában kilépett a háborúból, de a Kelet-Európa fölötti uralomra igényt tartó Sztálin szeptember 5-én hadat üzent neki. A Vörös Hadsereg három nappal később benyomult az országba, és elfoglalta azt. Bulgária nem tanúsított ellenállást. Míg Románia és Bulgária gyorsan elesett, addig Magyarország elfoglalása véres áldozatokat kívánt, és csaknem öt hónapig tartott.

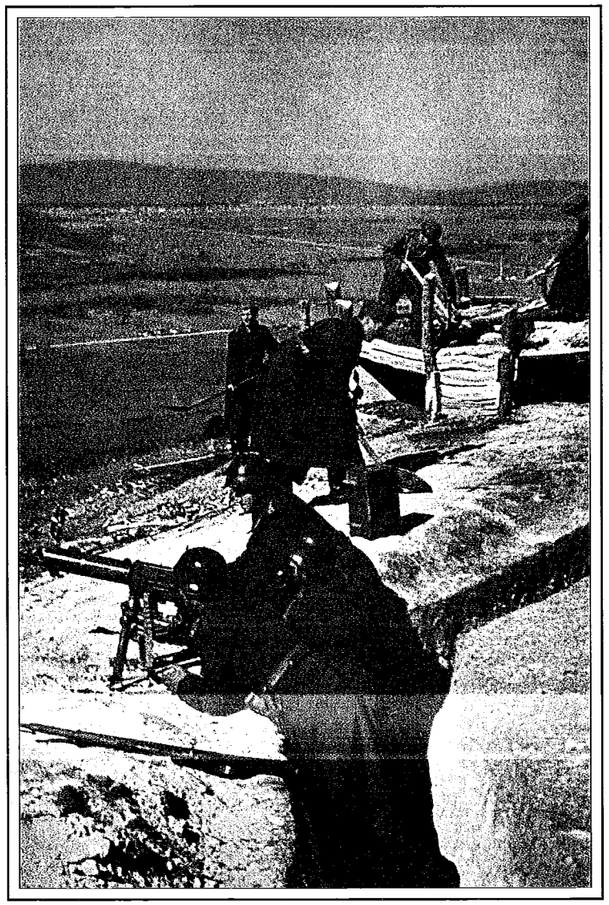

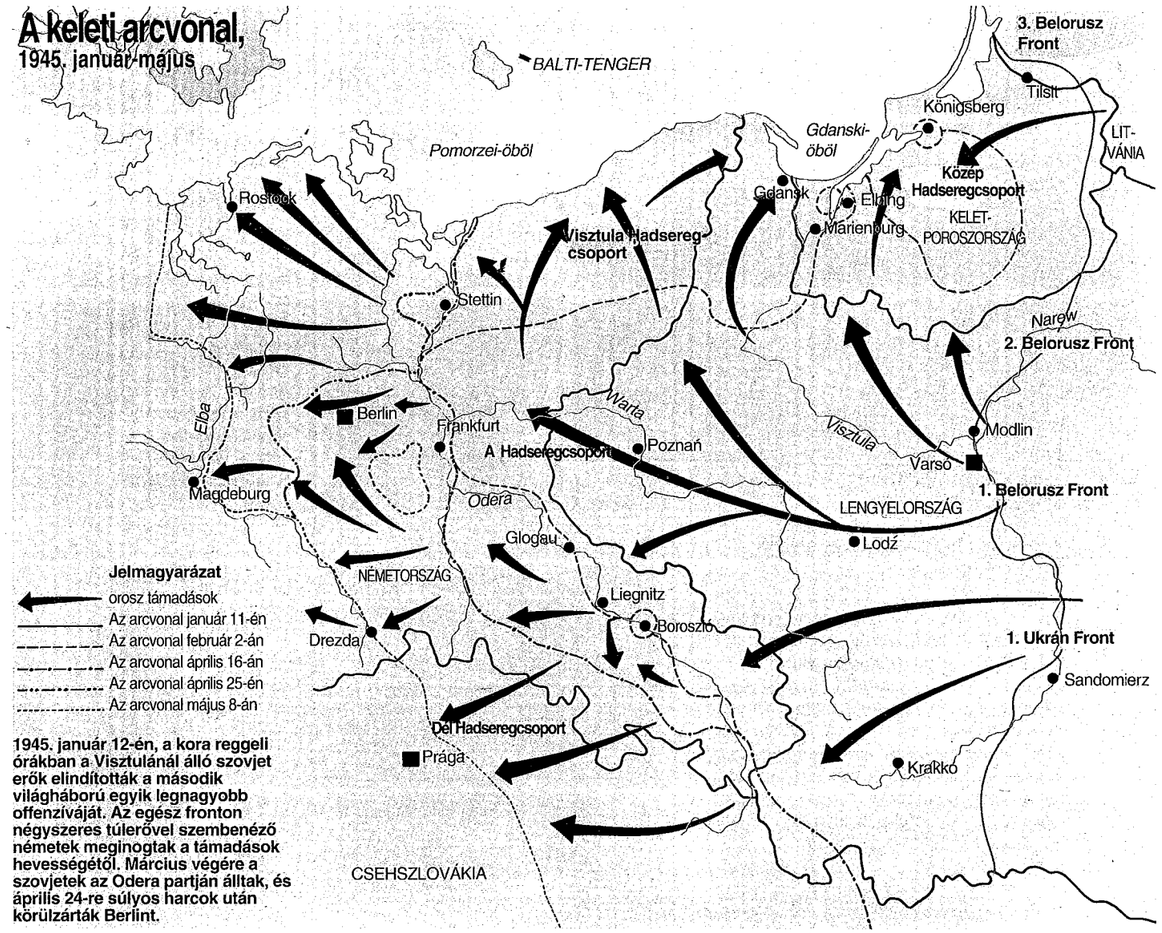

JOBBRA: A Waffen-SS fáradt katonái visszavonulóban a Vörös Hadsereg elől. A „Tavaszi ébredés" 1945 márciusának közepére kifulladt. Ekkorra a 6. SS-páncéloshadseregnek mindössze 185 járműve maradt. Az utánpótlás gyakorlatilag elfogyott, a Totenkopf-hadosztály például teljesen kifogyott az üzemanyagból, a lőszerből és a tartalék alkatrészekből. Április elejére a visszavonulóban lévő 6. SS-páncéloshadsereg átlépte az osztrák határt.

utolsó leheletükig védelmezni akarták Európát a „bolsevik veszedelemtől". A Waffen-SS legtöbb idegen önkéntese valóban meghalt Kelet-Európa harcmezőin.

A zömmel nyugat-európai önkéntesekből álló *Wiking*-hadosztályt a Bécs felé vezető utakért folyó harcokban tizedelték meg. A *Nordland* a berlini csatában pusztult el, az SS 14. (ukrán) gránátoshadosztálya pedig Csehszlovákiában adta meg magát a szovjeteknek. Megmaradt katonái zömét azonnal kivégezték. Az SS 15. (lett) gránátoshadosztálya részt vett Berlin védelmében. Tagjainak a háború végeztével ugyanaz a sors jutott, mint ukrán társaiknak. A *Horst Wessel* magyar önkéntesei Prága mellett adták meg magukat a szovjeteknek, akárcsak az SS 20. gránátoshadosztályának észt katonái, akiknek zömét szintén a helyszínen kivégezték.

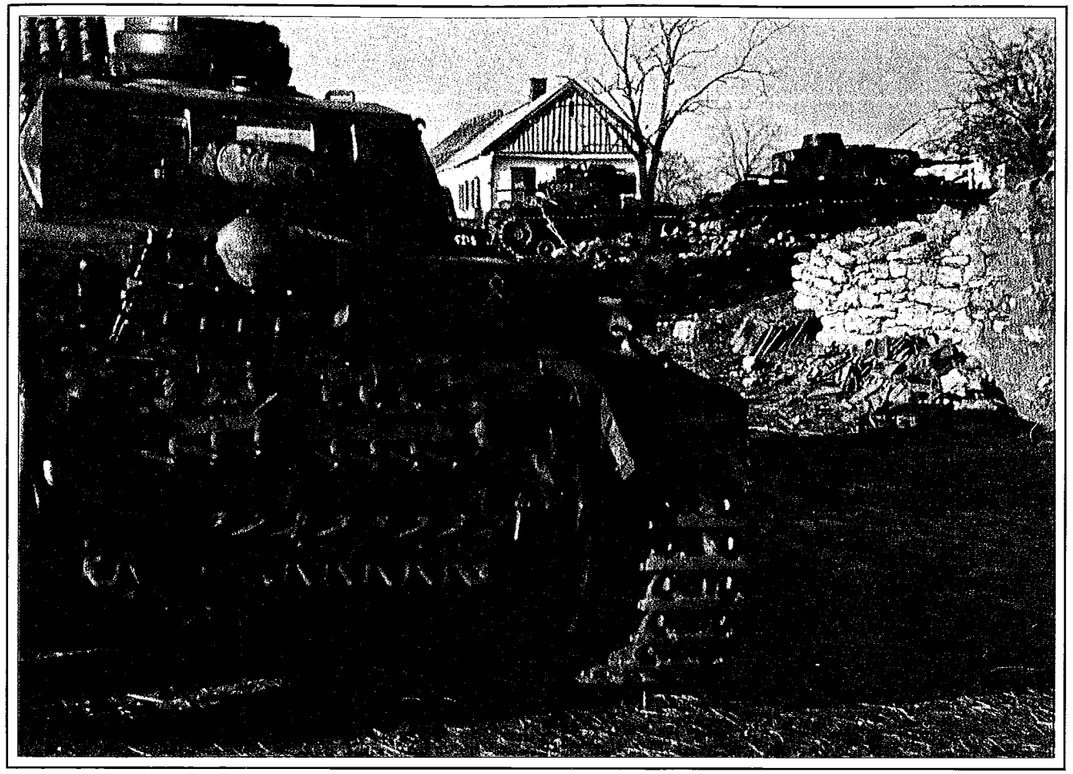

A zömmel magyarokból álló *Maria Theresia*-hadosztály a Budapestért folyó harcokban pusztult el. A Vörös Hadsereg lerohanta a szintén főleg magyar önkéntesekből álló 25. és 26. gránátoshadosztályt is, mielőtt még teljesen kiépülhettek volna. A *Nederland* – névleg hadosztály, de létszámát tekintve alig több, mint egy ezred – Berlin elestekor semmisült meg a belga *Langemarck*- és *Wallonien*-hadosztállyal együtt, akárcsak a francia *Charlemagne*-hadosztály. A 30. gránátoshadosztály orosz önkénteseit Andrej Vlaszov tábornok Orosz Felszabadító Hadserege vette át. A háború végeztével szovjet kézre kerültek, ahol biztos halál várt rájuk.

Az akár nyugati, akár keleti külföldi önkénteseknek a keleti front védelmi harcaiban 1945-ben nyújtott teljesítményét jól mutatja a számos ekkor kapott lovagkereszt. Annak ellenére, hogy Himmler az SS-t faji szempontból tiszta, germán elitnek álmodta meg, az ezzel a sokak által hőn áhított bátorsági érdeméremmel kitüntetettek között jelentős számban voltak kimondottan nem germán származású katonák is.

1945 januárjában a következő keleteurópai önkéntesek léptek a lovagkereszt birtokosainak sorába: Robert Ancans Hauptsturmführer (lett), Zanis Ansons Hauptscharführer (lett), Miervaldos Adamsons Hauptsturmführer (orosz), Nikolajs Galdins Obersturmbannführer (lett), és Gustav Wendrinsky Hauptscharführer (szlovák). Februárban és márciusban két dán, Soeren Kam Obersturmführer és Johannes Hellmers Hauptsturmführer kapta meg a lovagkeresztet, áprilisban pedig Jacques Leroy belga SS-Untersturmführer, valamint a francia Eugène Vaulot Unterscharführer, François Apollot Oberscharführer és Henri-Joseph Fenet Hauptsturmführer a *Charlemagne*-hadosztálytól.

A háború utolsó heteiben öt lett – Karlis Sensbergs Unterscharführer, Alfreds Rieksins Unterscharführer, Andreys Freimanis Obersturmführer, Roberts Gaigals Obersturmführer és Voldemars Reinholds Sturmbannführer – is az utolsó kitüntetettek között volt. Mindez arra utal, hogy a Waffen-SS külföldi önkéntesei közül sokan a II. világháború német had-

FENT: SS-páncélosok Németország keleti részén 1945-ben. Az elöl haladó harckocsi hadosztályjelzése alapján ezek a járművek valószínűleg a Nederland 23. SS-páncélgránátos hadosztályhoz tartoztak, amely gyakorlatilag megsemmisült Pomerániában.

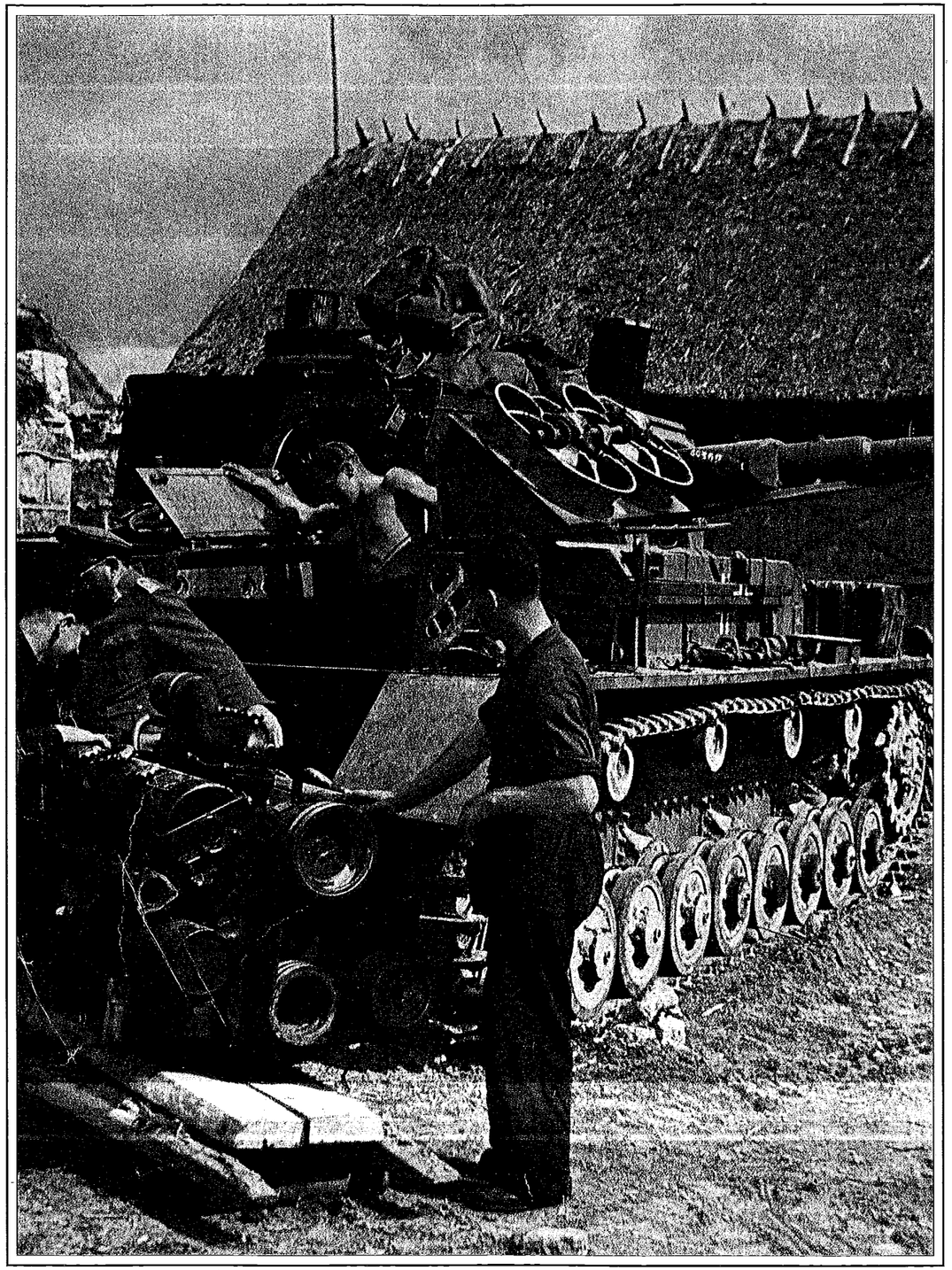

seregének legkiválóbb katonái közé tartoztak még akkor is, amikor a birodalom már összeomlott körülöttük.

Mikor a megvert német csapatok a keleti fronton már mélyen a Birodalom területére vonultak vissza, a Waffen-SS hadosztályai még egyszer fontos szerepet játszottak mint utóvéd csapatok. A Pomerániában szolgálatot teljesítő *Frundsberg* Felix Steiner SS-Obergruppenführer 11. páncéloshadseregének részeként 1945 elején részt vett a Berlin ellen vonuló Zsukov 1. Belorusz Frontja elleni támadásban. Február 16-án a *Frundsberg*, a *Nordland, a Nederland és a Wallonien* délnyugatról támadta meg Zsukov északi szárnyát. A legyengült német hadosztályok azonban nem voltak elég erősek ahhoz, hogy komolyan el tudják téríteni a masszív szovjet támadást: néhány napon belül visszavonulásra kényszerültek.

Április 1-jén Sztálin találkozott főparancsnokaival, hogy egyeztessék a Berlin elleni végső roham tervét. Északon Rokosszovszkij helyezkedett el a 2. Belorusz Fronttal, középen Zsukov az 1. Belorusz Fronttal, délen pedig Konyev az 1. Ukrán Fronttal. Az egyes frontoknak kijelölt területek közötti választóvonalakat Berlintől 65 kilométerre feloldották, és innen indult a versenyfutás a parancsnokok között az elsőségért. Hitlerhez hasonlóan Sztálin is gyakran kihasználta a főparancsnokai közötti vetélkedést, és kevesen voltak köztük nagyobb riválisok, mint Konyev és Zsukov. Ezt kihasználva biztos lehetett benne, hogy egyikük sem hagy ki egyetlen lehetőséget sem arra, hogy minél hamarabb elérje Berlint.

Zsukov kiépített egy hídfőállást az Oderán Küstrinnél (amelyet március 28-án foglalt el), ahonnan a támadást indítani kívánta. A legnagyobb hatás érdekében a támadást páratlanul heves, 30 percig tartó tüzérségi tűzzel tervezte előkészíteni, 8000 tüzérségi löveg részvételével. Ezt követi majd az azonnali, nagyszabású támadás. Zsukov közel 150 fényszórót hozatott a megindulási helyre azzal a céllal, hogy az alacsonyan elhelyezkedő felhőkről visszaverődő fényük elvakítja majd a német védőket. Konyev azonban nem akart kockáz-

FENT: A Wiking-hadosztály egyik kilőtt SdKfz 251-e. 1945. március végére a keleti arcvonal és vele együtt a német hadsereg is már összeomlóban volt. A Wiking-hadosztály Hitler utolsó támadásában megtizeledelődött, és súlyos veszteségeket szenvedett, mikor megpróbálta tartani a magyar Székesfehérvárt. Noha azt a parancsot kapta, hogy mindenáron tartsa a várost, a hadosztályt visszavonták, hogy elkerülje a teljes megsemmisülést.

SZEMBEN: A járművek rövid pihenőt tartanak a következő szovjet támadás előtt.

tatni: 145 percig tartó zárótűz után, az éj leple alatt szándékozott támadni.

Az első tapogatózó támadásokra április 14-én került sor, két nappal később pedig beindult a döntő támadás. A német védők azonban ismerték Zsukov tervét, és visszavonultak állásaikból, mielőtt elkezdődött volna a tüzérségi zárótűz. Amikor viszont véget ért, gyorsan újra elhelyezkedtek állásaikban, és várták a szovjet támadó csapatokat. A németek elvakítását célzó fényszórók csak arra voltak jók, hogy megvilágítsák a támadó szovjeteket, akik ettől ideális célpontot nyújtottak. Zsukov fenyegetései ellenére csapatai nem tudták kikergetni a németeket erősen védett állásaikból a seelowi magaslatokon, szemben az ő hídfőállásával. A várt azonnali győzelem helyett háromnapos, igen elkeseredett harcok után tudták csak fokozatosan visszaszorítani a németeket. Április 19-re azonban lerohanták a német védelmi vonalakat, elfoglalták a magaslatot, és Rokosszovszkij támadása is megindult észak felől.

Versenyfutás Berlinért

Konyev április 20-án adta ki a parancsot 3. és 4. gárda harckocsi-hadseregének, hogy törjön be a városba, de 23-ra Sztálin úgy döntött, hogy Zsukov csapatai mérjék a fő csapást Berlinre. Újra meghúzta a határokat, amelyek kijelölték a két egység tevékenységi körét a városon belül, hogy Zsukov csapataié lehessen a város, benne a Führer bunkerja és a Reichstag elfoglalásának dicsősége.

Április 21-én Hitler támadást rendelt el a város felmentésére. Theodor Busse tábornoknak, aki az Odera vonalát védte a 9. hadsereggel Berlintől délkeletre, meg kellett fordulnia és Berlin felmentésére sietnie. Nyugaton az amerikaiakat az Elbánál feltartóztató Walther Wenck tábornoknak kellett tennie ugyanezt, Steiner 11. páncéloshadseregének pedig északról kellett támadást indítania Berlin felmentésére. Hogy ezt Hitler pontosan hogyan képzeli, nem derült ki. Ha Busse és Wenck elhagyta volna állásait, és a főváros felmentésére siet, szomorúan megfogyatkozott csapataikat azonnal lerohanták volna a szovjetek. Ami Steinert illeti, az ő „páncéloshadserege" csak papíron létezett, legjobb egységeit már fel kellett áldoznia vagy a városba küldenie. A *Nordland* például Berlinbe ment, a *Nederland* pedig dél felé, hogy feltartóztassa a szovjet támadást, míg a vallonok Altdammnál vesztek el, miközben mindenáron tartani próbáltak egy hídfőt.

Csata a Reichstagért

Április 25-én befejeződött Berlin teljes körülzárása, s másnap mintegy félmillió vöröskatona özönlötte el a várost. Elkeseredett harc folyt a városért, vad közelharc hol késsel, hol puskatussal és szuronnyal. A Waffen-SS utolsó, apokaliptikus harcát vívta a Harmadik Birodalomért. A sors iróniája folytán az SS-egyenruhát viselő katonák zöme nem német volt, hanem külföldi önkéntes. A *Hitlerjugend* és a *Volkssturm* harcoló tagjaitól, valamint a hadsereg LVII. hadtestének két létszám alatti hadosztályától eltekintve az egyedüli reguláris német alakulatok Berlinben a *Nordland*- és a *Charlemagne*-hadosztály egységei voltak, valamint egy zászlóaljnyi lett katona az SS 15. gránátoshadosztályából és Himmler őrzászlóaljának 600 katonája.

Április 28-án a szovjetek áttörték a belső védővonalakat, és elindultak a Reichstag felé. Az SS szokásához híven kitartóan küzdött. A viharvert épületet erődítménnyé alakították, a sebtében összetákolt lőállásokba nehéz géppuskákat és tüzérségi lövegeket állítottak. Az első szovjet támadás április 30-án indult a tüzérség és a *Katyusa* sorozatvetők támogatásával. Három zászlóaljnyi gyalogos támadott a védők heves tüzelése közepette, és sikerült áttörnie a védelmi vonalakat. Az épület belsejében a harc kézitusává fajult. Az SS erődítménnyé alakította a pincét, és csak két napi heves harcok után sikerült legyőzni. A Reichstag védői közül mintegy 2500-an haltak meg, 2600-an pedig fogságba estek. Hitler ekkorra már halott volt, és véget ért a berlini csata. Május 2-án, 13 órakor Weidling altábornagy átadta a várost az oroszoknak. Bár Führerük halott, a német főváros pedig szovjet kézen volt már, mégis voltak olyan Waffen-SS egységek, amelyek tovább harcoltak az egyre kisebbre zsugorodó birodalom valamelyik sarkában. Ezek az egységek mindaddig kitartottak, amíg a formális fegyverletételi tárgyalások be nem fejeződtek. Amint már fentebb említettük, a Waffen-SS egyes volt tagjai még évekig harcoltak Kelet-Európában, mert a balti és az ukrajnai Waffen-SS-ben szolgált katonák jól tudták, hogy biztos halál vár rájuk, ha megadják magukat.

A Waffen-SS legtöbb katonája azonban már teljesítette a kötelességét, és abban a tudatban tehették le a fegyvert – legalábbis ők maguk így érezték –, hogy egyetlen létező katonai alakulat sem tehetett volna többet. Sok egység úgy vonult a fogságba, hogy büszkesége és

SZEMBEN: A szovjet tüzérség Berlin egyik külvárosában a néhány kilométerre lévő német állásokat lövi. Hitler egyszer kijelentette: „ha a háborút elveszítjük, elvész a német nép is. Nem kell figyelembe venni a nép alapvető szükségleteit, hiszen akik a csata után életben maradnak, azok az alacsonyabbrendűek; a jók addigra már úgyis elesnek". Úgy képzelte, hogy a birodalmat elnyeli egy mindent elpusztító forgószél, és vele pusztul a Waffen-SS is. Április 24-én a Vörös Hadsereg acélgyűrűt kovácsolt Berlin köré, és két nappal később megkezdődött a végső támadás a Birodalom fővárosa ellen.

FENT: Néhány harckocsi abból a 4000-ből, amelyet a szovjetek a berlini német ellenállás elfojtására bevetettek. A harckocsik, a tüzérség és a légierő terén meglévő hatalmas fölénye ellenére a Vörös Hadseregnek keményen meg kellett küzdenie Berlinért. A Hitlerjugend fanatikus ifjai, az idegen Waffen-SS katonák, a hadsereg katonái és idős Volkssturm-tagok kegyetlen vadsággal harcoltak ellenük. A Harmadik Birodalom végnapjaiban Himmler kísérő zászlóaljának SS-katonái járták Berlin utcáit dezertőröket keresve, akiket nyomban felakasztottak.

SZEMBEN: 1945. május 3. – Berlin elesik.

csapatszelleme töretlen maradt. Mind a nyugati, mind a keleti szövetségesek találkoztak azonban az SS sokkal sötétebb oldalával, amikor felszabadították a haláltáborok megmaradt lakóit. Még ezek a harcedzett katonák is alig tudták elhinni azokat a szinte elképzelhetetlen borzalmakat, amelyekkel ott találkoztak. A táborok őrei ugyanolyan egyenruhát, csapat- és rangjelzéseket viseltek, mint a Waffen-SS katonái, és ez hatással volt a harcoló Waffen-SS alakulatok ezután elfogott katonáival szembeni bánásmódra.

Amíg a Harmadik Birodalom haláltusáját vívta, Hitler egyre jobban megvetette azokat, akik szerinte „cserbenhagyták" őt. Először a Wehrmachtnak kellett viselnie a megvetés nehezét. Még a Waffen-SS-nek is megvoltak a maga korlátai, és amikor ezek az elit csapatok szintén alkalmatlannak bizonyultak a nekik szánt monumentális feladatra, mert a hatalmas túlerő legyőzte őket, elfogyott a lőszerük és az élelmük, és megfelelő téli ruházat híján fagyoskodtak, Vezérük nem tanúsított irántuk többé együttérzést. Sértésekkel és megvetéssel sújtotta nemcsak őket, hanem még saját testőrgárdáját is. Lefelsőbb SS-parancsnokuk, Heinrich Himmler birodalmi vezető pedig gyávaságában meg sem próbálta védeni embereit Hitlerrel szemben. Hadvezérként is mint a Visztula Hadseregcsoport parancsnoka siralmasan leszerepelt.

A *Waffen*-SS volt katonái, akik megvetették az életüket nem vagy csak ritkán kockára tévő általános-SS tagokat és koncentrációs tábori őröket, rendkívül büszkék voltak katonai teljesítményeikre. Katonai tudásukat és bátorságukat valóban senki sem vonhatja kétségbe.

AZ SS FEGYVER-ZETE

Bár az első időkben fegyverzete és felszerelése nem volt különleges, a Waffen-SS végül a német hadiipar legjobb termékeivel ellátott alakulattá nőtte ki magát. Különösen az SS elit-páncéloshadosztályai, amelyek a legjobb harckocsikat és katonai járműveket kapták.

A fejezet címe talán némiképp félrevezető, mert nagyon kevés fegyvert terveztek és készítettek kifejezetten az SS számára, ha volt egyáltalán ilyen. Kivételt csak a néhány dísztőr és kard képezett. A Waffen-SS által használt fegyverek zöme azonos volt a Wehrmacht fegyvereivel, bár akadt néhány fegyver, főleg külföldi gyártmányú kézifegyver, amelyet jelentősebb számban használt az SS, mivel a hadsereg vonakodott elegendő mennyiségű német fegyvert juttatni Himmler elit-alakulatainak. Ez a fejezet tehát a Waffen-SS által használt fegyverek főbb típusait ismerteti a kis kézifegyverektől a nehéz harckocsikig.

Minden idők egyik leghíresebb német katonai lőfegyvere a 08-as pisztoly, amelyet a németek csak P 08-ként emlegettek, de a világon mindenütt Lugerként ismernek tervezője, Georg Luger után. Ezt a sokra tartott és sokoldalú fegyvert 4, 6 és 8 hüvelyk hosszú csővel gyártották. Ki lehetett egészíteni egy faaggyal, sőt még egy dobtárral is a bevett 8 töltényes tár helyett, amely a markolatban helyezkedett el. 9 mm-es parabellum töltényeket lőtt ki körülbelül 350 m/sec torkolati sebességgel, hatásos lőtávolsága a legtöbb hasonló fegyveréhez hasonlóan mintegy 30 méter volt.

A Totenkopf-hadosztály harc közben Franciaországban, 1940 májusában. A képen a 37 mm-es Pak 35/36 mintájú páncéltörő ágyú látható, amelyet 1940-ben Lengyelországban és nyugaton használtak.

Kar 98 K

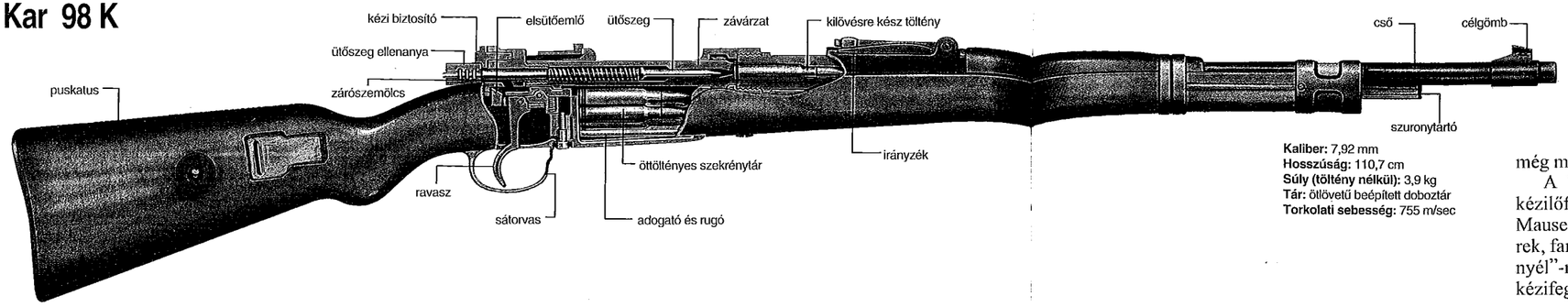

Kaliber: 7,92 mm
Hosszúság: 110,7 cm
Súly (töltény nélkül): 3,9 kg
Tár: ötlövetű beépített doboztár
Torkolati sebesség: 755 m/sec

JOBBRA: A Leibstandarte egyik katonája egy Walther P 38-as pisztollyal. Ennek a fegyvernek önműködő elsütőszerkezete volt, és a háború éveiben mindvégig gyártották. A Walther 1957-ben újra gyártani kezdte a Bundeswehr számára.

A P 08 kiváló minőségű fegyvernek bizonyult, bár kissé túlbonyolították, így nem mindig felelt meg a frontharc zord körülményeinek. Ha nem a legjobb minőségű lőszer került bele, könnyen beragadt, és ha leejtették, néha véletlenül is elsült. Bár a háború kezdetére már nagyrészt elavult, 1942-ig még gyártották, és nagyon népszerű volt. Sokat a háború végéig használtak belőle.

A P 08-at a Walther gyárban készült Pistole 38 vagy a P 38-as váltotta fel. Ez kevéssé finom kivitelű pisztoly volt, és a maga 0,96 kilogrammjával nehezebb is, mint a P 08-as. Ennek is 8-töltényes tára volt, és a P 08-as torkolati sebességéhez hasonló sebességgel lőtte ki 9 mm-es parabellum töltényeit. Robosztus, nagyon népszerű fegyvernek bizonyult, és jóval könnyebben lehetett a terepen szétszedni és karbantartani, mint a P 08-ast. A Waffen-SS jelentős mennyiséget használt ebből a kitűnő fegyverből. Olyan nagy sikert aratott, hogy 1957-ben P 1 néven újra bevezették a nyugatnémet hadseregben. Sok még mindig használatban van belőle.

A Waffen-SS talán legszokatlanabb kézilőfegyvere a II. világháborúban a Mauser C 96 volt, melyet jellegzetes kerek, famarkolata után általánosan „seprűnyél"-nek neveztek. Ezen a nagy, nehéz kézifegyveren a tár a sátorvas előtt he-

BALRA: A Das Reich katonái tüzelnek Kar 98-as ismétlőpuskáikkal 1941-ben, a „Barbarossa" hadművelet idején. A Kar 98-as robosztus, megbízható fegyver volt, amelyet egészen 1945-ig gyártottak Németországban. Ekkor azonban már a Waffen-SS számos katonája géppisztolyt használt személyes fegyverként.

40 M géppisztoly

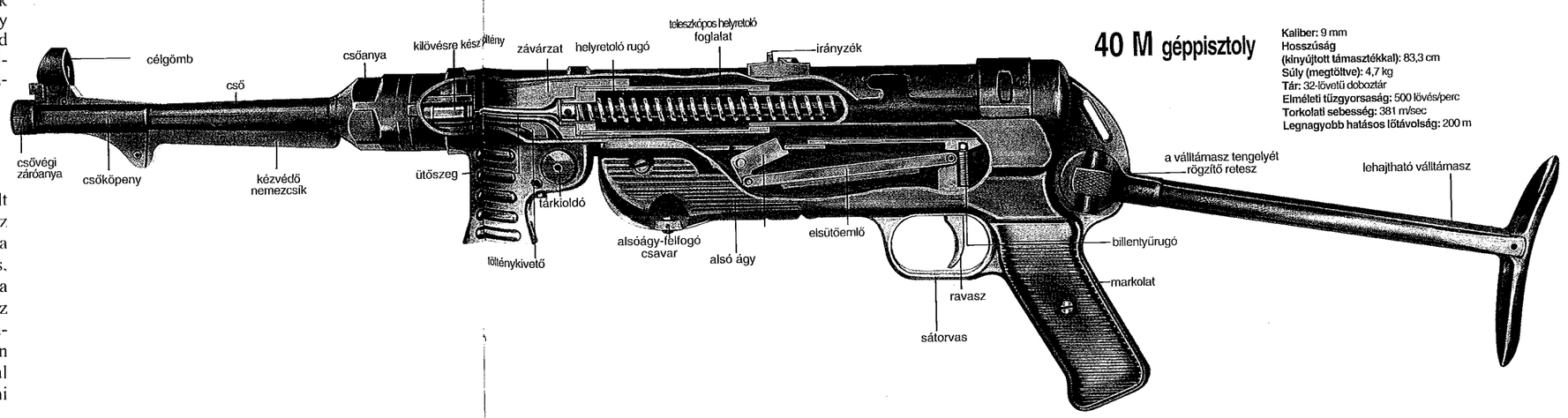

Kaliber: 9 mm
Hosszúság (kinyújtott támasztékkal): 83,3 cm
Súly (megtöltve): 4,7 kg
Tár: 32-lövetű doboztár
Elméleti tűzgyorsaság: 500 lövés/perc
Torkolati sebesség: 381 m/sec
Legnagyobb hatásos lőtávolság: 200 m

42 M ejtőernyős puska

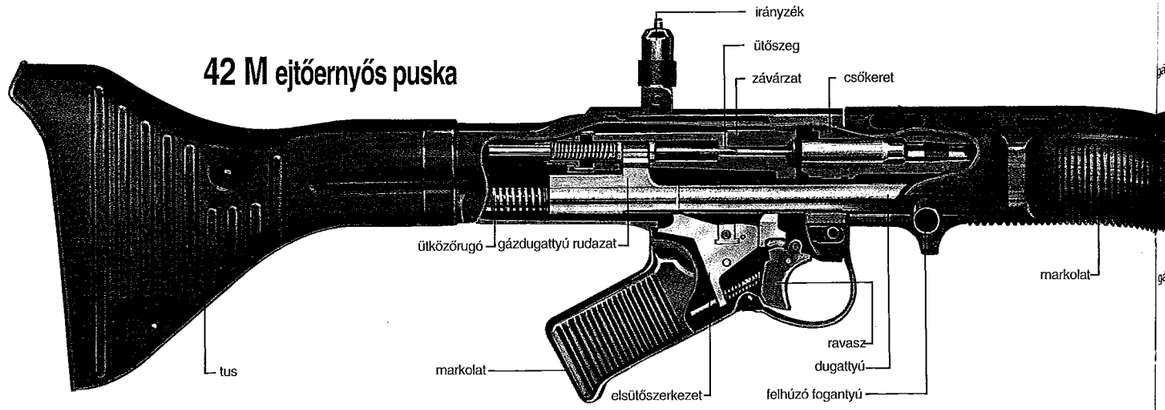

lyezkedett el, és a legtöbb ismétlőfegyverhez hasonlóan töltőléccel töltötték. 7,63 mm-es és 9 mm-es kaliberű változatban készült, sőt volt automata változata is. Különlegesen érdekes megoldás volt a fa pisztolytáska, amely válltámaszként is funkcionált. A válltámasz segítségével egy jó lövő nagy találati pontosságot érhetett el vele. Vaskos és ormótlan felépítése ellenére nagy népszerűségnek örvendett. Az SS-Verfügungstruppe 1940-es franciaországi fényképein gyakran látni katonákat C 96-osokkal.

Az eddig említett kézifegyverek mind igen hatékonyak és közkedveltek voltak különösen az altiszteknél alacsonyabb rangú katonák körében. A tisztek a kisebb, praktikusabb fegyvereket kedvelték, amelyek előnyösek voltak a harckocsizók és más harci járművek személyzete számára is, melyekben szűk hely állt rendelkezésre. Ebben a kategóriában a három legkedveltebb a Walther PP és PPK, valamint a Mauser Hsc volt.

A Walther PP (Polizei Pistole) 7,65 mm-es és 9 mm-es kaliberrel, 99 mm-es csővel és a markolatában 8-töltényes tárral készült. Torkolati sebessége 289 m/sec körül volt, hatásos lőtávolsága pedig körülbelül 30 méter. Kis mérete és az a tulajdonsága, hogy a ruha alatt is elrejthető, kedveltté tette a rendőrség és a biztonságiak körében. Mindez vonatkozott a valamivel még kisebb Walther PPK-ra is. Ennek a csöve csak 86 mm volt, és hét töltény fért bele. Méretétől eltekintve azonban látszatra nagyon hasonlított a PP-re.

A Mauser Hsc-t 7,65 mm-es kaliberűre gyártották 85 mm-es csővel és 8-töltényes tárral a markolatában. A Walther-típusoknál modernebb és szebb kivitelű lévén kedvelt volt a tisztek körében. Mind a három típust igen könnyű volt szétszedni a terepen.

A német gyártmányú kézilőfegyverek mellett a Waffen-SS sokféle zsákmányolt külföldi típust is használt. A legnépszerűbbek közé tartozott a remek Browning High Power, egy 9 mm-es automata pisztoly a markolatában elhelyezett 13-lövetű tárral.

A belga Fabrique Nationale gyártotta, a németek pedig folytatták a gyártását,

34 M géppuska

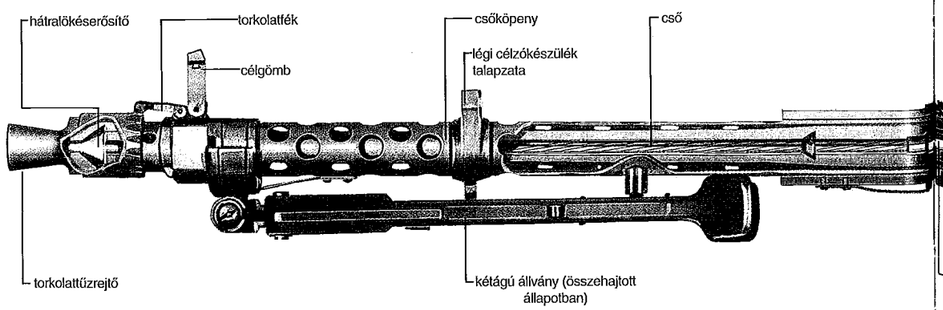

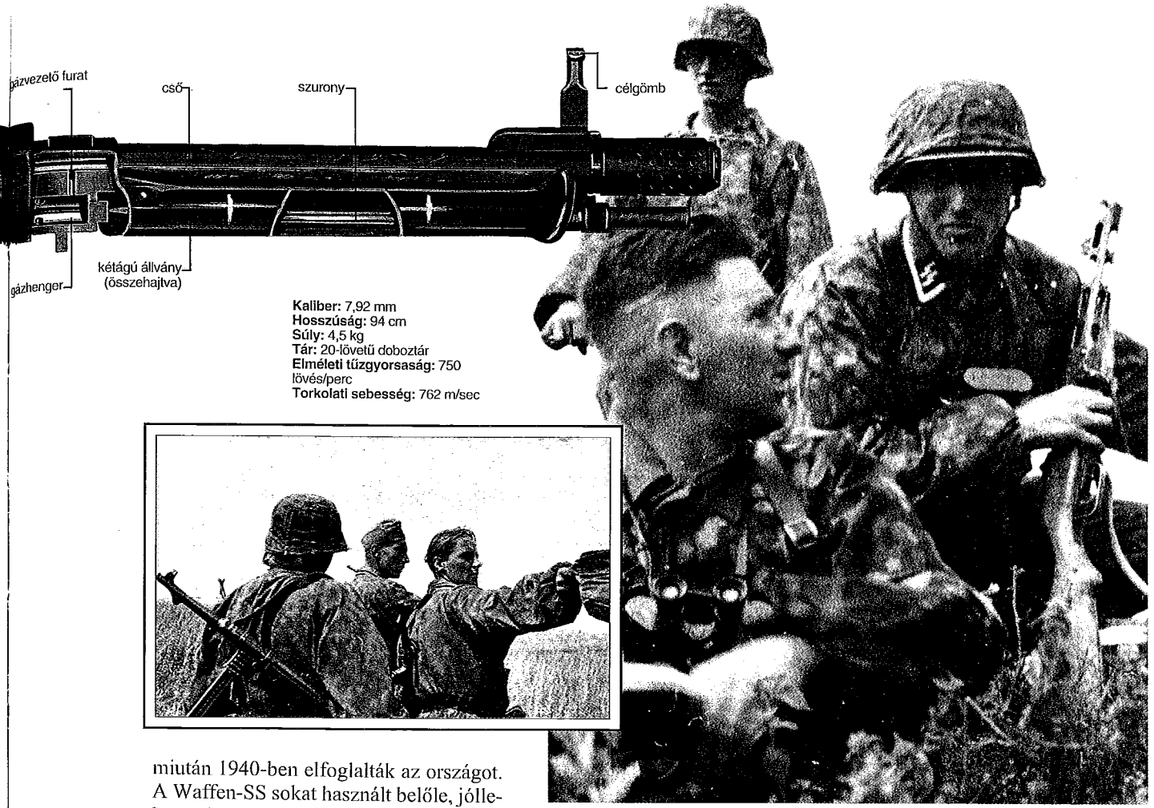

Kaliber: 7,92 mm
Hosszúság: 94 cm
Súly: 4,5 kg
Tár: 20-lövetű doboztár
Elméleti tűzgyorsaság: 750 lövés/perc
Torkolati sebesség: 762 m/sec

miután 1940-ben elfoglalták az országot. A Waffen-SS sokat használt belőle, jóllehet a belga munkások számos fegyvert megrongáltak, mielőtt elhagyták a gyárat. Mind a cseh CZ 38-as, mind a lengyel Random 9 mm-es automata fegyver volt, és a szovjet Tokarevvel együtt külsejében a Browninghoz hasonlított. A Tokarev 8-lövetű automata pisztoly volt, amelyet a német katonák szívesen vittek magukkal emlékbe a keleti frontról.

Ami a puskákat illeti, az SS egységeit eleinte a Gewehr 98-as (G 98) ötlövetű ismétlőpuskával látták el. A cső hossza 740 mm volt, és 3,8 kilogrammot nyomott. Torkolati sebessége 870 m/sec, hatékony lőtávolsága pedig körülbelül 550 méter.

Akárcsak a legtöbb, háború előtti német fegyverre, erre is a magas színvonalú tervezés volt a jellemző. A legtöbb, háború előtti német fegyverhez hasonlóan ez is magas színvonalon tervezett fegyver volt.

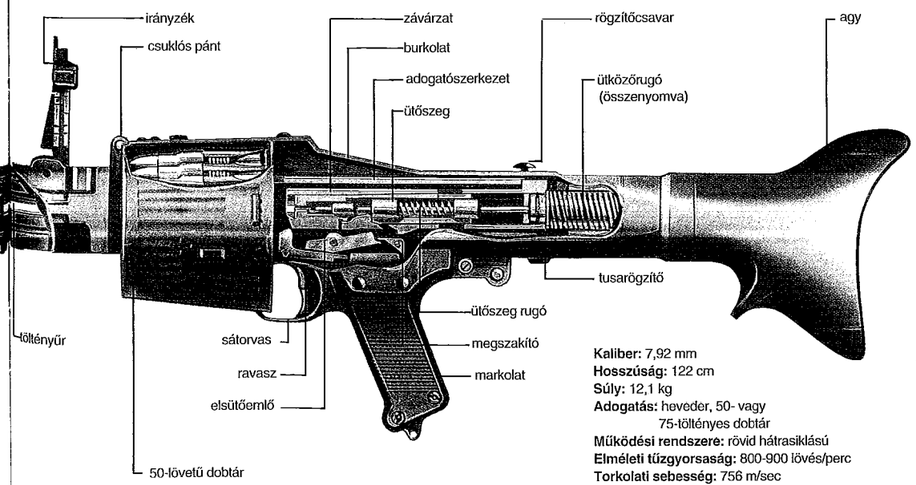

Kaliber: 7,92 mm
Hosszúság: 122 cm
Súly: 12,1 kg
Adogatás: heveder, 50- vagy 75-töltényes dobtár
Működési rendszere: rövid hátrasiklású
Elméleti tűzgyorsaság: 800-900 lövés/perc
Torkolati sebesség: 756 m/sec

FENT: A Waffen-SS gyakran használt zsákmányolt fegyvereket, különösen a keleti arcvonalon. A jobb oldalon látható altiszt egy szovjet PPS típusú géppisztolyt tart a kezében. Nyers kidolgozású, de rendkívül hatékony fegyver volt, a szovjetek a háború alatt több mint 5 milliót gyártottak belőle.

FENT BALRA: A Waffen-SS gránátosai MP 40-es típusú géppisztolyokkal a kurszki csatában, 1943 júliusában. Ez volt az első géppisztoly, melyet fa felhasználása nélkül gyártottak, és amelyet gyors mozgású, gépesített alakulatok számára készítettek.

Mire a háború kitört, a G 98-as nagyrészt felváltotta a rövidebb Mauser Karabiner 98 (Kar 98). Ez a valamivel könnyebb, 3,66 kilogrammos Mauser-változat rövidebb csővel és 745 m/sec torkolati sebességgel készült. Hatékony lőtávolsága a G 98-aséhoz hasonlított. Eredetileg lovassági lőfegyverből fejlesztették ki, ezért a vállszíj egy résen át az agy oldaláról indult ki, hogy a lovasok kényelmesen tudják vinni a hátukon. A G 98-ashoz hasonlóan kezdetben szép kivitelű volt, de a későbbi, háborús időkben előállított darabok már csak olcsó, réteges lemezzel borított aggyal készültek, és a fém részek kidolgozásán is meglátszott a sietség. Mind a G 98-ast, mind a Kar 98-ast gyártották licenc alapján több más európai országban is.

A német rohampuskák

Az amerikai M 1 Garand típusú puskák ellensúlyozására a németek is készítettek egy félautomata puskát, amely a Gewehr 41 vagy Gew 41 nevet kapta. Tízlövetű tára ugyanazokkal a 7,92 mm-es töltényekkel működött, mint a G 98 vagy a Kar 98. Egy javított változata, a Gew 43 is elkészült, de nem helyettesíthette a Kar 98-ast a II. világháborúban rendszeresített, legelterjedtebb német puska szerepében.

A puskák terén kétségtelenül a legnagyobb német újítást a rohampuskák jelentették, az MKb 42 és az MP 43. 7.92 mm-es kaliberrel és 30-lövetű tárral rendelkeztek, elméleti tűzgyorsaságuk 600 lövés/perc illetve 500 lövés/perc volt. Nagyszerű fegyverek voltak, formájuk pedig arra utal, hogy később nagyban hozzájárultak a háború utáni szovjet Kalasnyikovok kifejlesztéséhez. Mindkét fegyvert elsősorban a keleti arcvonalon használták.

A géppisztolyok

A németeknél géppisztolynak nevezett fegyverek terén a II. világháború kétségkívül egyik legismertebb típusa az MP 38/40, tévesen „Schmeisser"-ként ismert géppisztoly volt. Nem tudni, hogyan kapta a nevét, mivel Hugo Scheissernek semmmi köze nem volt sem a kifejlesztéséhez, sem a gyártásához. Az MP 38 9 mm-es kaliberű géppisztoly volt 32-lövetű alsó tárral. 3,97 kilogrammot nyomott, tűzgyorsasága pedig közel 500 lövés/perc volt. Bár néhány korai modellnek még faagya volt, a túlnyomó többség összehajtható fémaggyal készült. Az MP 40 az MP 38 javított, olcsóbban előállítható változata volt. A korábbiak gépi megmunkálású részeinek nagy része például itt préselt acélból készült. Külsőre azonban csaknem egyforma volt az MP 38-cal.

A hadsereg vonakodott elegendő MP 38-at a Waffen-SS rendelkezésére bocsátani, ezért az SS-csapatokat régebbi német és külföldi fegyverekkel látták el, amelyek gyakran jobb minőségűek voltak, mint az MG 38/40. Ezek közé tartozott az MP 28 is, egy rendkívül jól elkészített, szintén 9 mm-es kaliberű fegyver fából készült aggyal és perforált csőköpennyel. A tár itt is vízszintesen, baloldalt helyezkedett el, ami nagyon kedvező volt a katonák számára, mert könnyebb volt vele a biztonságosabb, hason fekvő helyzetben tüzelni. A későbbi MP 34/35 típus majdnem azonos volt ezzel, de a tár jobboldalt helyezkedett el. Mindkét fegyvert jelentős számban használta az SS. Tulajdonképpen az MP 35 volt az általánosan rendszeresített géppisztoly a Waffen-SS-nél. A háború folyamán 40.000 darab készült belőle.

Külföldi géppisztolyok a Waffen-SS-nél

Az olasz 9 mm-es Beretta MAB 38A volt a másik népszerű géppisztoly a Waffen-SS katonái körében, amelyet nagyobb mennyiségben zsákmányoltak Olaszország 1943. szeptemberi összeomlása után, mikor megadta magát a szövetségeseknek. Tömör fa puskatusa és a perforált csőköpeny miatt hasonlított az MP 28-ra.

A Waffen-SS által használt összes zsákmányolt idegen fegyver közül a szovjet 7,62 mm-es PPS géppisztoly volt a legnépszerűbb. A tusa fából készült, csövét perforált köpeny vette körül, és jellegzetes, 71-lövetű dobtárral rendelkezett. Rengeteget zsákmányoltak ebből a típusból a keleti arcvonalon, és a katonák különösen kedvelték. 900 lövés/perces tűzgyorsaságával igen hatékony fegyvernek bizonyult, és az orosz felszerelések zömével hasonlóan nagyon erős szerkezetű volt (például kenőolaj nélkül tudott működni). Ezenkívül a Waffen-SS használta még a cseh ZK 383-ast és a kitűnő finn Suomi M/31-est is.

A közepes és nehéz géppuskákat nem jellemezte ekkora változatosság. A legelterjedtebb típus a háború 1939-es kitörésekor a nagyszerű MG 34 volt. Ez a sokoldalú, hevedertöltésű, 7,92 mm-es géppuska több mint 12 kilót nyomott. Tűzgyorsasága 900 lövés/perc volt, torkolati sebessége 726 m/sec. Általában kétlábú állvánnyal szerelték fel, bár nehéz, háromlábú állványra is fel lehetett helyezni tartós tüzelés esetén, sőt tartozott hozzá légvédelmi tüzelésre alkalmas állvány is. Mint a legtöbb, háború előtti időkből származó fegyver, ez is rendkívül gondos kidolgozású típus volt, de meglehetősen sokba került az előállítása.

Az MG 42 géppuska

A háború előrehaladtával a németek egyre inkább a nagy tömegben, könnyen előállítható géppuskát igényelték, amely az MG 34-nél jobban ellenáll a megpróbáltatásoknak. Így született meg az MG 42 típus, amely az MG 34-hez hasonlóan préselt acél alkatrészekből készült, és úgy tervezték, hogy könnyen lehessen karbantartani a terepen. Súlya és torkolati sebessége is hasonlított az MG 34-éhez, de a tűzgyorsaságot 1200 lövés/percre növelték. Ez pusztító hatású fegyverré tette, bár ha nem óvatosan bántak vele, igencsak pazarolta a töltényt.

A Waffen-SS használta a cseh ZB 30-akat is, elsősorban a *Polizei*-hadosztály, a *Prinz Eugen* és mások. Kitűnő golyószóró volt, egyik változatát Bren Gun néven az angolok is átvették. A 30-lövetű, felsőtáras fegyver tűzgyorsasága 500 lövés/perc volt. Előfordultak ezenkívül még a Waffen-SS-nél zsákmányolt szovjet Gyegtyarjov mintájú 7,62 mm-es golyószórók is.

Ezeken az alapvető gyalogsági fegyvereken túl a Waffen-SS rendelkezett még az aknavetők és a könnyű páncéltörő fegyverek különböző, meglehetősen tipikus fajtáival. Az aknavetők három alapvető méretben készültek. Volt egy könnyű, 50 mm-es típus, a leGrW 36, amely 0,9 kilogrammos lövedéket tudott eljuttatni maximum 520 méter távolságra; azután a 80 mm-es sGrW 42 közepes mozsár, amely 3,5 kilogrammos lövedéket lőtt ki 2400 méterre, valamint a schw GrW 42, 120 mm-es kaliberű típus, amely 15,9 kilogrammos lövedéket 5500 méter távolságig tudott eljuttatni.

A páncéltörő fegyverek

Bár használatban voltak a Waffen-SS-nél 7,92 mm-es páncéltörő puskák, a legtöbb szövetséges páncélos ellen nem értek semmit, hacsak használójuk nem rendkívül szerencsésen célzott. Ezeknél sokkal többet ért az egylövetű páncélököl, amely 3 kilogrammos üreges töltésű lövedéket lőtt ki, majd egyszerűen el kellett dobni. Csaknem 30 méteres lőtávolságával szinte mindegyik szövetséges harckocsit ki tudta lőni, ha elég közel került hozzá. Különösen a városokban volt hatásos a harckocsik ellen, ahol a páncélvadász egységek jó fedezéket találhattak maguknak. Kevésbé általános volt a Panzerschreck nevű páncéltörő (RpzB 54), az amerikai Bazooka utánzata, amely 160 mm-es páncélzaton is képes volt áthatolni 3,25 kilogrammos rakétájával.

A Waffen-SS tüzérsége gyakorlatilag azonos volt a hadseregével, és három fő kategóriára volt osztható: könnyű, közepes és nehéz fegyverekre. Könnyű, 75 mm-es kaliberű löveg volt a leFk 18, amely 5,83 kilogrammos gránátot juttatott el 9425 méterig. A közepesek közé tartozott a 105 mm-es kaliberű leFH (leichte Feld Haubitze) 18, egy könnyű tábori tarack a maga 14,81 kilogrammos lövedékével, amelyet 12.325 méterre tudott kilőni. Tipikus nehézfegyver volt viszont a sFH (schwere Feld Haubitze) 18, amely 43,5 kilogrammos gránátot lőtt ki 13.325 méterig.

A Waffen-SS által alkalmazott páncéltörő tüzérség legfontosabb típusai a következők voltak: a 37 mm-es Pak (Panzerabwehrkanone) 35/36, amely csak 38 mm-es páncélzatot tudott átütni; a valamivel hatékonyabb 50 mm-es Pak 38, amely egy 2,06 kilogrammos gránátot

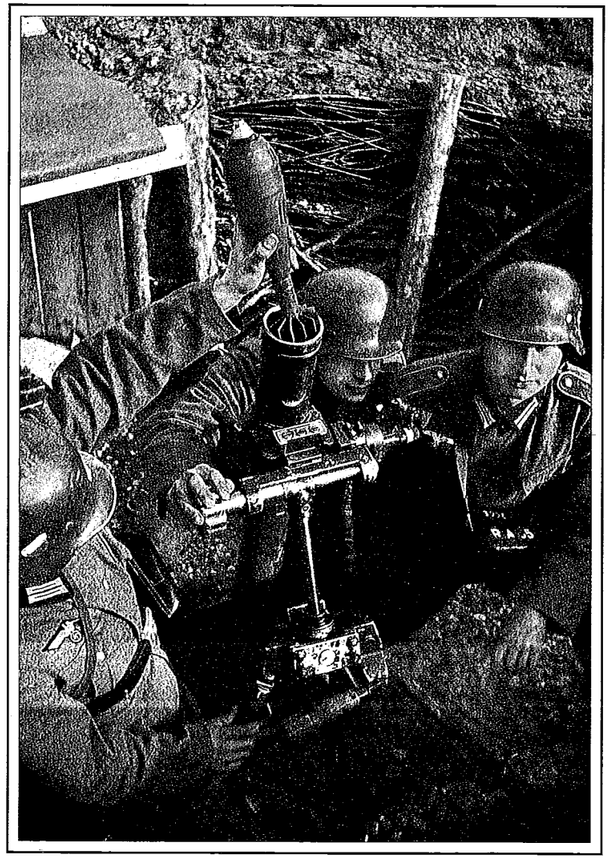

LENT: A 80 mm-es sGrW 34 aknavető, nagy találati pontosságú és tűzgyorsaságú fegyver, amelyet 1939-től egészen a háború végéig használtak. Egyszerű szerkezetű és gondosan elkészített, masszív fegyver lévén a katonák könnyen szétszedték és vitték darabokban tovább. Egy-egy aknavető legénysége igen gyorsan szétszedte, majd újra összerakta fegyverét – a gyorsaság sokat számított a harcban. Az sGrw 34 előnye volt még az is, hogy használni lehetett vele a legtöbb zsákmányolt lőszerfajtát.

tudott kilőni 2650 méternyire, és 101 mm-es páncélzaton tudott áthatolni; a kitűnő 75 mm-es Pak 40, mely 98 mm-es páncélt tudott átütni 2000 méter lőtávolságig.

A 88 mm-es ágyúk

A leghíresebbek vagy hírhedtebbek azonban a nagyszerű 88 mm-es lövegek, a Flak 18, a Flak 36 és a Flak 37 voltak. Ezek valójában légelhárító fegyvereknek készültek, de kiderült, hogy ugyanolyan hatásosak a páncélosok ellen is. A Flak 18 óriási pusztítást végzett Lengyelországban és a nyugati hadszíntéren 1940-ben, valamint az észak-afrikai sivatagban, ahol nyílt terepen teljes mértékben ki lehetett használni a 88-as nagy hatótávolságát. Kimondottan a harckocsik ellen fejlesztették ki viszont a 88 mm-esek javított változatát, a Pak 43-at, amely 10,16 kilogrammos gránátot lőtt ki 15.150 méter távolságra, és 184 mm-es páncélt is át tudott ütni. Ez a fegyver 2000 méterig volt a leghatásosabb, de tudunk egy esetről, amikor a Pak 43 csaknem 4000 méterről kilőtt egy szovjet harckocsit.

Mielőtt az első Waffen-SS páncélosezred létrejött, a legtöbb SS-alakulathoz tartozott páncélos-felderítőegység. Az ezek által leginkább használt páncélkocsik kétfélék voltak: négykerekű könnyű és nyolckerekű nehéz járművek. (Használt a Waffen-SS hatkerekű páncélkocsikat is, de csak a háború egészen korai szakaszában.)

A páncélkocsik

Az SdKfz (Sonderkraftfahrzeug) 222 néven ismert négykerekű változat 4,8 tonnát nyomott, és majdnem 80 kilométeres végsebességgel tudott közlekedni a terepen 180 kilométeres hatótávolságon. Személyzete általában három főből állt, és egy 20 mm-es ágyúval, valamint egy 7,92 mm-es géppuskával volt felszerelve. Mindkettő egy kis, nyitott toronyban helyezkedett el. Az SdKfz 222 jó szolgálatot teljesített Franciaországban 1940 folyamán. Oroszországban azonban inkább az SdKfz 250/9 félláncalpast részesítették előnyben, mert a beépített üzemanyagtartályában tárolt benzin mennyisége korlátozta a hatótávolságát.

Az SdKfz 231 (8-Rad) néven ismert nyolckerekű, nehéz páncélkocsi valamivel több mint 8 tonnát nyomott, végsebessége 85 km/óra volt, és 150 kilométert tudott megtenni a terepen. Négyfős személyzete volt, tipikus fegyvere pedig egy

SZEMBEN: A hatékony MG 34 géppuska. Ez volt az első többfunkciós gépfegyver, és itt használták először hevedertárat egy könnyű fegyverhez. A 7,92 mm-es lőszert általában 50 töltényt tartalmazó hevederekben tárolták, melyeket 250 töltényes hevederekké lehetett összekapcsolni. Ehelyett 75 töltényes, kettős dobtárral is működött. Az MG 34 megbízható fegyver volt, bár el tudott tömődni a portól, a sártól vagy a hótól.

LENT: A Das Reich-hadosztály gyalogosai Kurszknál, 1943-ban. Az elöl látható katona egy MG 42 géppuskát visz, amelynek a tűzgyorsasága rendkívül magas, 1200 lövés/perc volt – ez igazán pusztító tűzerő.

FENT: Egy 75 mm-es Pak 40 harc közben a Waffen-SS belga önkénteseivel. Ezt a nagyon hatékony páncéltörő ágyút egészen a háború végéig gyártották, és amint ennek a példánynak a csövén jelzett találatok számából is látszik, egy jó csapat kezében nagy pusztítást tudott végezni a harctéren.

LENT: A képen a Totenkopf-hadosztály katonái gyakorlatoznak egy francia 47 mm-es páncéltörő ágyúval, amelyet a németek Pak 181/183-nak neveztek. A legtöbb francia felszereléshez hasonlóan azonban ez is rosszabb minőségű volt a német gyártmányoknál.

20 mm-es ágyú és egy 7,92 mm-es géppuska egy kis zárt toronyban.

Az SdKfz félláncta1pasok

Ezeket az alaptípusokat egy sor változat követte különböző fegyverzettel és felszereléssel. A sorszám különböztette meg őket, így az SdKfz 231 után jött a 232, a 233 és így tovább.

A 234-es változatnak volt néhány érdekes alváltozata, például a 234/2 Puma, amelynek két ember számára méretezett tornya és 50 mm-es ágyúja volt; a 234/4-es változatban egy kitűnő 75 mm-es Pak 40 páncéltörő ágyút helyeztek el a nyitott közdőtérben.

A Waffen-SS által leginkább használt járművek közé tartozott a félláncta1pas páncélozott csapatszállító jármű. Két alaptípusa terjedt el a leginkább: az öttonnás SdKfz 250, amely kétfős személyzettel négy gyalogost szállított, valamint a nagyobb SdKfz 251, amely valamivcl több mint 7 tonnát nyomott, és kétfőnyi személyzettel 10 gyalogost tudott szállítani. Mindkettőt csak könnyű páncélzattal látták el, fegyverzetük pedig két 7,92 mm-es géppuskából állt.

Az SdKfz jelű járműveket, különösen az SdKfz 251-est elképesztően sok változatban gyártották. Létezett belőlük lángszórós, hídvető, mentős, aknavetős, híradós és még nagyon sok egyéb változat, hivatalosan 22. Több mint 16 ezret gyártottak az összes típusból együttvéve. Annyira sikeres volt ez a jármű, hogy Csehszlovákiában a háború után is folytatták a gyártását.

A harckocsik

Mire az első Waffen-SS-páncélosezred 1942-ben megalakult, a kis súlyú és nagyon könnyű páncélzatú, könnyű fegyverzetű PzKpfw (Panzerkampfwagen) I már nem játszott jelentős szerepet a német páncélosalakulatoknál. Már csak kevés volt belőle forgalomban, az is főleg a kiképzésben vagy másodrendű alakulatoknál üzemelt.

FENT: Az eredetileg légelhárító ágyúként szereplő 88 mm-es Flak 18 a II. világháború legfélelmetesebb páncéltörő ágyúinak egyike lett. Nagy pusztítást végzett Lengyelországban és a nyugati hadszíntéren 1940-ben, valamint az észak-afrikai sivatagban, ahol a nyílt terepen teljes mértékben ki lehetett használni a 88-as nagy hatótávolságát. Szerencséjük volt a németeknek, hogy rendelkeztek ezzel a Szovjetunió 1941-es lerohanásakor: mert egyedül ez a német páncéltörő ágyú tudta csak kilőni a T-34-eseket.

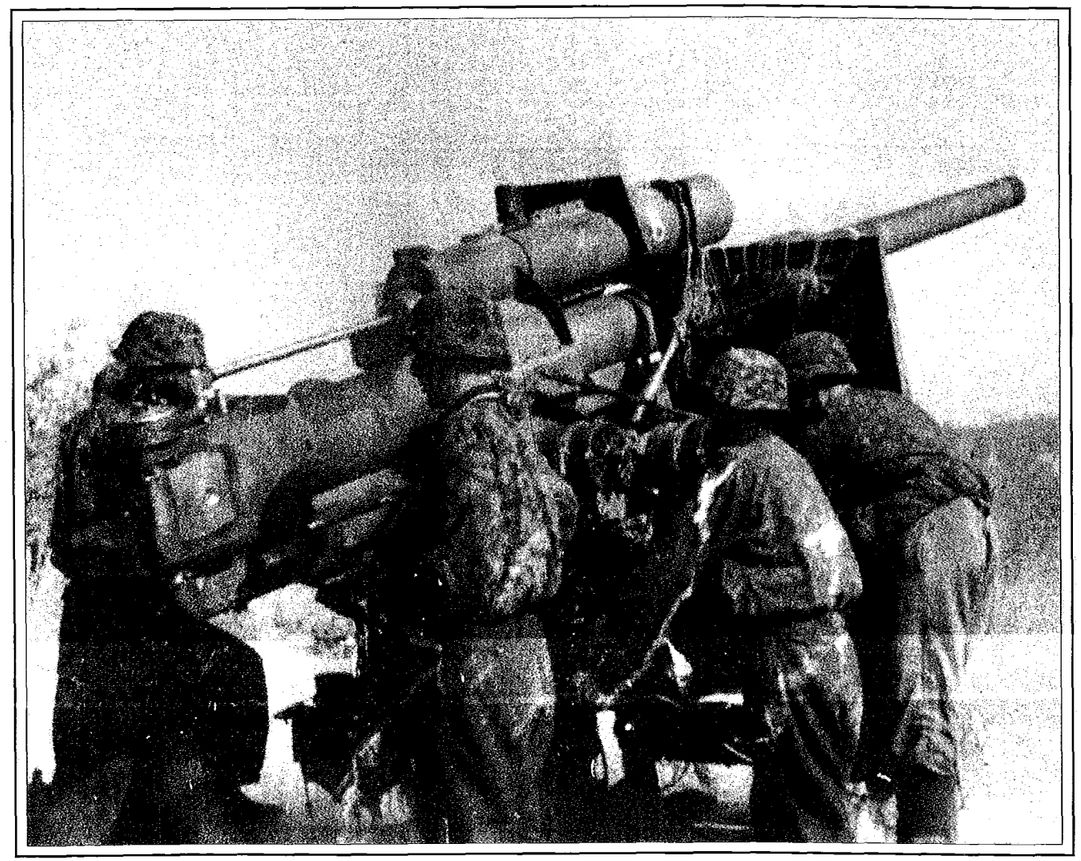

FENT: A Das Reich-hadosztály egyik SdKfz 222 könnyű páncélkocsija 1941 nyarán.

LENT: Egy SdKfz 231 a franciaországi hadjárat idején.

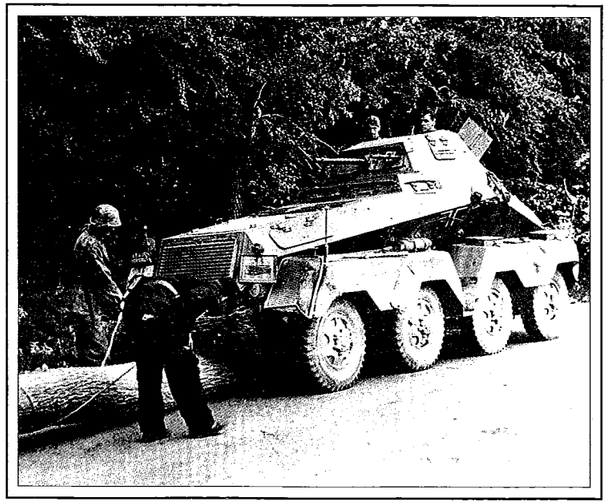

Ekkorra már a PzKpfw II is elavult, de az SS páncélosezredei felfejlesztésének első időszakában minden zászlóaljat elláttak egy századnyi PzKpfw IIF-fel. Ez a változat körülbelül 10 tonnát nyomott, és 6090 köbcentiméteres benzinmotorja volt, amely 55 km\óra körüli sebességre tudta felgyorsítani. Hátromfős személyzete, 20 mm-es ágyúja, valamint 7,92 mm-es toronygéppuskája volt. Vékony páncélzata miatt azonban nem vehette fel a versenyt az olyan lényegesen jobban felfegyverzett és vastagabb páncélzatú szovjet harckocsikkal, mint a T-34 és a KV-1. Könnyebb páncélozott járművekkel, például a féllánctalpasokkal és az ún. „puha" vagy páncélozatlan járművekkel, teherautókkal szemben azonban igen hatékonynak bizonyult. A korszak legtöbb német harckocsijához hasonlóan nagyon keskeny volt a lánctalpa, ami nem vált éppen előnyére a havas vagy sáros terepen. Amikor azonban kikerült a használatból, alvázát még sokáig alkalmazták önjáró és páncéltörő lövegek alapjaként.

A PzKpfw III

Ennél sokkal hatékonyabb harckocsi volt a PzKpfw III, amelynek „J" verziója volt a Waffen-SS korai páncélosezredeinek fő erőssége. A 22 tonnás harckocsit 11.867 köbcentiméteres benzinmotor hajtotta, amelynek végsebessége elérte a PzKpfw IIF-ét. Ötfőnyi személyzet kellett a működtetéséhez: egy vezető, egy rádiósgéppuskás, egy lövész, egy töltőlövész és a parancsnok. Hasznos hatótávolsága a

terepen 87 km körül volt, fegyverzete egy 50 mm-es ágyúból és két 7.92 mm-es géppuskából állt, egy a toronyban, egy pedig a teknőben. Fő lövege sokkal jobb volt ugyan, mint a PzKpfw II típusé, de kevésbé volt hatékony a T-34-esekkel szemben, melyek páncélja könnyedén ellenállt a német lövedékeknek, hacsak nem közvetlen közelről lőttek rájuk. De még akkor is inkább azzal próbálkoztak a németek, hogy ellőjjék a lánctalpát, vagy azzal, hogy a gyengébb hátsó páncélzatát találják el.

A kötény

A PzKpfw III önvédelmi képességeinek javítása céljából vékony acélkötényeket akasztottak a törzs oldalára, valamint a torony oldalára és hátuljára, hogy az ellenség gránátjai felrobbanjanak, mielőtt elérik magát a harckocsit. A könnyebb páncéltörő fegyverek ellen ennek volt is értelme, de gyakran inkább lélektani, mint gyakorlati, mikor a T-34-esek kitűnő 76,2 mm-es lövegével kerültek szembe.

A PzKpfw II-hez hasonlóan a IIIJ típus is meglehetősen keskeny lánctalpakkal rendelkezett, ezért a havas és mocsaras talajon való közlekedés megkönnyítérése lánctalpszélesítő toldalékokat szereltek a lánctalp külső szélére, hogy csökkenjen a talajnyomás.

A PzKpfw IV

A PzKpfw IV lett a Waffen-SS páncélosezredeinek fő erőssége. Az egész háború folyamán gyártották egyre fejlettebb változatokban, melyek közül a leghatékonyabb a IVF2 és a IVG volt. Alig nyomott többet, mint a PzKpfw III (25 tonna), és a motorja is ugyanakkora volt, ami hasonló végsebességet tett lehetővé. Ezt is ötfős személyzet irányította, de a két 7,92 mm-es géppuska mellett nagyon hatékony, hosszúcsövű, 75 mm-es ágyúval bírt (az eredeti rövidcsövű változat hatástalannak bizonyult a szovjet harckocsik ellen). Egy harmadik géppuskát is fel lehetett szerelni egy külső állványra a parancsnoki tornyon. 175 km-es hatótávolságával és egy olyan ágyúval, amely megállta a helyét a jobb szovjet harckocsikkal szemben is, ez a harckocsi helyreállította a német harckocsizók önbizalmát. Elődeihez hasonlóan viszonylag vékony, felcsavarozott páncélzata volt; külö-

LENT: A Leibstandarte SdKfz 251 típusú félláncta lpasai Harkovban, 1943 márciusában. Ezt a járművet a Waffen-SS alakulatai igen széles körben használták a háború folyamán, és nagyon sokféle változatban, például légelhárító, rakétakilövő, műszaki és személyszállító járműként.

LENT: A Das Reich-hadosztály egyik PzKpfw III harckocsija Harkovban. Figyeljük meg a hadosztályjelzést a jármű elején.

nösen az oldalai sérültek könnyen, ezért általánosan elterjedt a kötény használata. A PzKpfw IV kitűnő szolgálatot tett a Waffen-SS páncélosezredeinél minden fronton, ahol csak bevetették, változatos alváza pedig sok nagyon sikeres önjáró löveg és speciális jármű alapjául szolgált.

A PzKpfw V, a Párduc 1943-as megjelenésével lett a németeknek végre olyan harckocsijuk, amely nemcsak felvette a versenyt a legjobb szovjet harckocsikkal, de felül is múlta az akkor használt összes páncélost. A maga 45 tonnájával 46 km/óra sebességet tudott elérni a 23.880 köbcentiméteres motor segítségével. A vastagabb, ferde páncélzat kitűnő védelmet nyújtott az ötfős személyzetnek. Ezt a harckocsit már nagyon nehéz volt kilőni. Ráadásul az átlapolt görgők és a széles lánctalp minden terepen jó mozgást biztosított.

A Párduc fő lövege egy nagy torkolati sebességű 75 mm-es ágyú volt, amely át tudott hatolni minden akkori szovjet jármű páncélzatán, méghozzá jóval azelőtt, hogy az saját lőtávolán

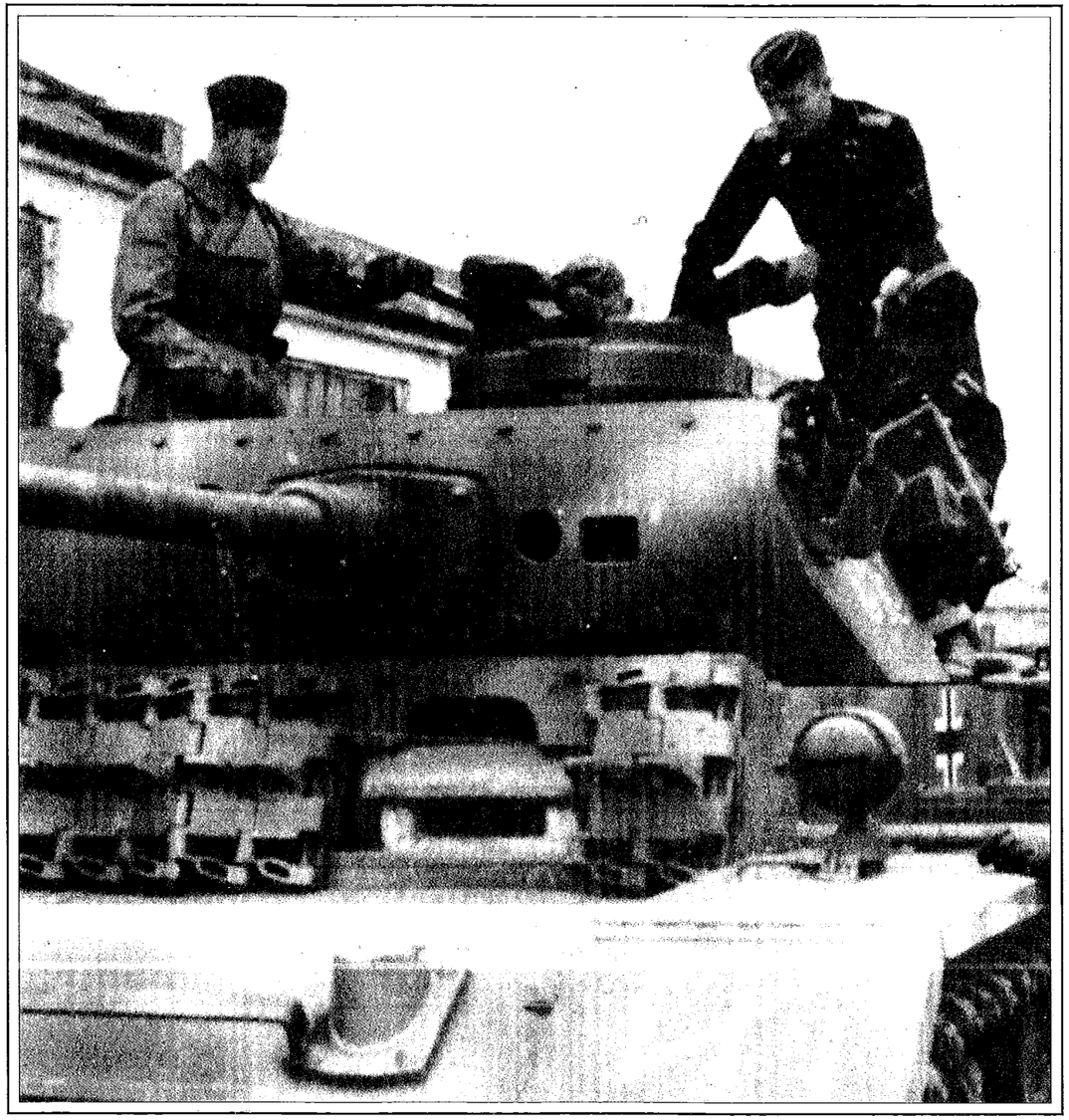

belülre kerülhetett volna. Egy 7,92 mm-es géppuska helyezkedett el az elején, egy a toronyban és egy – ha kellett – a parancsnoki toronyban.

Sajnos ezt a pompás páncélost túl korán vetették be, még azelőtt, hogy a tervezők kijavíthattak volna néhány kezdeti hibát, ezért a kurszki csatában való bemutatkozása 1943 júliusában kiábrándító volt. Végül mégis a II. világháború legjobb közepes harckocsija lett, és a német csapatok legsikeresebb harckocsizói közül sokan ezzel a járművel vívták ki győzelmeiket. Az olyan katonák, mint például Erst Barkmann SS-Oberscharführer, aki magányos Párducával kilenc amerikai M4-es Shermant lőtt ki, mielőtt visszavonult, hamar elismertették ennek a harckocsinak a kiváló tulajdonságait. Egy másik Waffen-SS páncéloskatona, Franz Frauscher SS-Hauptscharführer (aki egyetlen nap alatt 9 M4-es Shermant lőtt ki, és jóval többet zsákmányolt), valamint Horst Gresiak SS-Obersturmführer a Waffen-SS legjobb harckocsiparancsnokai közé tartoztak e csodálatos fegyver irányítóiként.

A Tigris

Az összes német harckocsi közül egy sem gyakorolt olyan lélektani hatást az ellenségre, mint a rettegett PzKpfw VI, a Tigris. Az 55 tonnás, félelmetes páncélosnak kiváló, 88 mm-es lövege volt. Ugyanakkora motorral rendelkezett, mint a könnyebb Párduc, ezért csak 38 kilométeres óránkénti sebességet tudott elérni. Páncélzata viszont olyan erős volt, hogy elölről szinte áthatolhatatlannak számított. Az ellenségnek veszélyesen közelre kellett merészkednie, és a viszonylag vékonyabb oldalsó vagy hátsó páncélzatára céloznia, ha kárt akart tenni benne.

A 88 mm-es fő löveget a szokásos 7,92 mm-es géppuskák egészítették ki a teknőben és a toronyban. A Tigris át tudta ütni a korszak bármely szövetséges páncélosának páncélzatát, ráadásul azok lőtávolán kívülről.

Bár ez a masszív Tigris lassú és kissé

LENT A Das Reich egyik PzKpfw IV-esének legénysége a kurszki csata idején. A német csapatok a háború folyamán mindvégig használták ezt a típust, mely a páncélosalakulatok fő erőssége volt. Az eredeti rövidcsövű, 75 mm-es löveg hatástalannak bizonyult a szovjet harckocsikkal szemben, ezért 1943-tól hosszúcsövű 75 mm-essel szerelték fel. Ezzel a változtatással azután megállta a helyét a legtöbb ellenséges harckocsival szemben. Bár az alváz végig változatlan maradt, a későbbi változatokon már vastagabb volt a páncélzat.

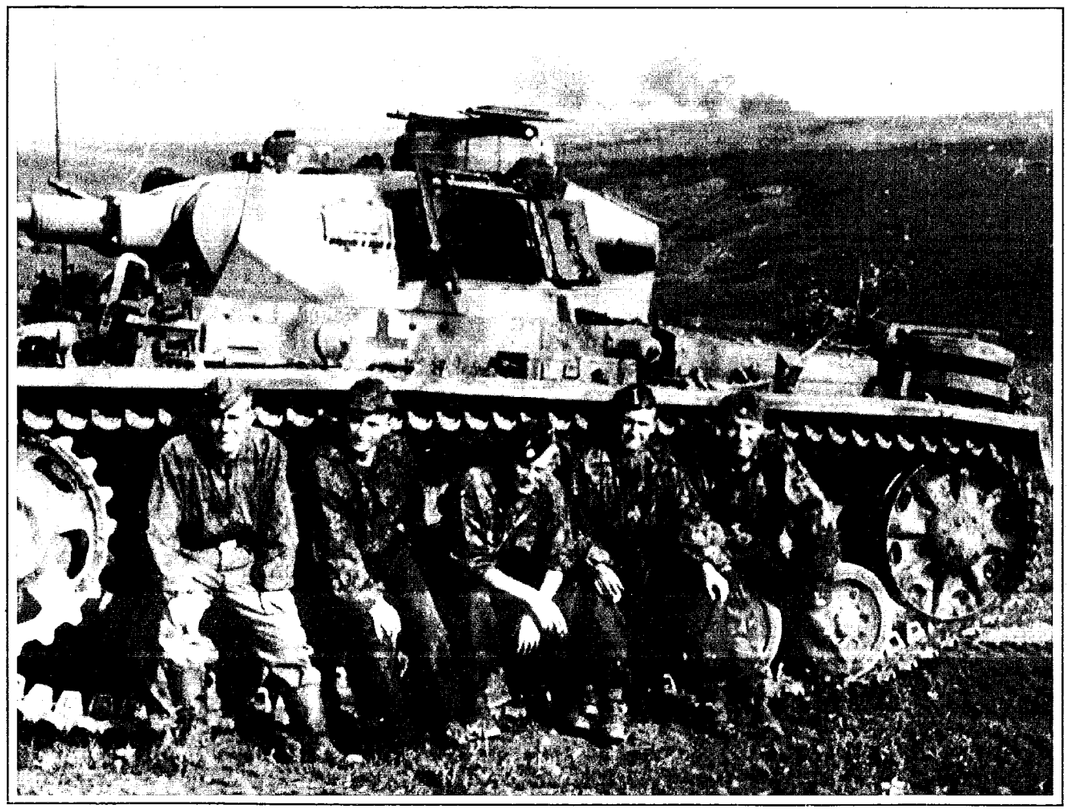

LENT: A háború legjobb harckocsija, a Párduc. Idő előtt vetették be a kurszki csatában, ezért sok lerobbant belőle, mielőtt egyáltalán részt vehetett volna a harcokban. Ennek ellenére ragyogó fegyvernek számított. 75 mm-es ágyúja elbánt bármelyik szövetséges páncélossal, vastag, kellőképpen ferde páncélzatáról pedig a legnehezebb páncéltörő lövedékektől eltekintve minden lepattant. 75 mm-es fő lövege mellett rendelkezett még három 7,92 mm-es géppuskával is.

nehézkes volt, félelmetes fegyvernek számított egy gyakorlott legénység és parancsnok keze alatt, főként akkor, ha védekezésre került sor; jól megválasztott állásból előnyösen tudott tüzelni. A Tigrist 1942 augusztusától 1944 augusztusáig gyártották; összesen 1350 darab készült belőle.

Michael Wittmann, a kitűnő harckocsiparancsnok

Nem csoda, hogy a történelem legsikeresebb harckocsiparancsnoka, a híres Michael Wittmann egy Tigrisekből álló zászlóaljban szolgált. Csupán néhány Tigris is fordított már meg nem egy csatát még jelentékeny túlerővel szemben is. A Tigris erejének és lehetőségeinek talán egyik legjobb példája a normadiai csata idején, Villers-Bocage mellett megtörtént eset, amikor Michael Wittmann SS-Obersturmführer a 7. brit páncéloshadosztály egy páncélosokból és más járművekből álló menetoszlopával találkozott, és azonnal támadni kezdett. Egész közel haladt a menetoszlop mellett, miközben az ellenség gránátjai lepattantak a Tigris erős páncélzatáról. Wittmann lövései viszont végzetesnek bizonyultak. Ez az egyetlen Tigris 27 brit harckocsit és több mint 20 félláncta lpast, valamint egyéb járműveket pusztított el.

Wittmann végül összesen 138 ellenséges harckocsit és 132 ágyút lőtt ki két év leforgása alatt. Ezt a rekordot senki nem érte utol, és valószínűleg nem is fogja soha. Michael Wittmann és a Tigris harckocsi megérdemelt helyére került a hadtörténelemben.

Az utolsóként kifejlesztett német harckocsi a PzKpfw VI Königstiger, azaz a Királytigris volt. Csak kevés vonatkozásban emlékezetett a Tigris I-re, ferde elülső és oldalsó páncélzata inkább a Párducéra hasonlított. A Királytigris csak-

nem 69 tonnát nyomott, 23.880 köbcentiméteres motorja ehhez képest jelentős, 38 kilométeres óránkénti sebességre tudta felgyorsítani. Fő lövege egy 88 mm-es ágyú volt, amelyet kimondottan harckocsilövegnek terveztek, ellentétben a Tigris I 88 mm-es lövegével, amelyet légelhárító lövegből fejlesztettek ki.

A Tigris II

Rendkívül széles lánctalpai szokatlanul nagy tömege ellenére jó teljesítményre tették képessé a terepen. Igen erős páncélzata és remek nagy torkolati sebességű fő lövege, amelynek lőtávolsága meghaladta a legtöbb ellenséges ágyú lőtávolságát, veszedelmes és nehezen elpusztítható szörnyeteggé tette a Királytigrist. Előlről talán egyet sem lőttek ki belőlük. Fő fegyverzete mellett egy 7,92-es géppuskával rendelkezett a törzsben és a toronyban. Gyakran egy harmadikat is felszereltek a parancsnoki torony oldalára légelhárító fegyverként.

A Királytigris ötfős legénységgel szolgált a Waffen-SS páncéloshadosztályainak nehéz páncéloszászlóaljaiban (schwere Panzer Abteilungen 501, 502 és 503), amelyeknek bevetéséről általában a hadtest, nem pedig maga a hadosztály döntött.

Francia harckocsik a német hadseregben

A német gyártmányú harckocsik mellett számos zsákmányolt ellenséges harckocsit is használtak az SS-alakulatok. Ezek közé tartozott például a vastag páncélzatú, de elavult francia Renault és Souma típusú harckocsi, de a nagyszerű szovjet T-34-es is. A francia harckocsikat főleg a másodrendű, elsősorban partizánok ellen harcoló alakulatok használták, mint például a *Prinz Eugen* 7. SS-önkéntes hegyihadosztály, ahol nem volt olyan nagy jelentősége annak, hogy nem vehette fel a versenyt az ellenséges harckocsikkal.

T-34-esek az SS szolgálatában

A keleti arcvonalon jelentős számban kerültek T-34-esek német kézre, sokan ép vagy javítható állapotban. Végül annyi volt belőlük, hogy a *Das Reich* 2. SS-páncéloshadosztálynál külön zászlóaljat alkottak. Ezekre a zsákmányolt harckocsikra rendkívül nagy német kereszteket festettek a torony oldalára, hogy a német csapatoknak ne lehessenek kétségeik afelől, melyik oldalhoz tartoznak. Ennek ellenére nagy bátorságra volt szükségük azoknak, akik ebben a zászlóaljban szolgáltak, mert mindig fennállt a veszélye annak, hogy a csata hevében az embert kilövik saját bajtársai – ahogy ez néhány esetben meg is történt. Egy sikeres német T-34-es legénységéhez tartozott Emil Seibold SS-Hauptscharführer, aki a háború végéig 69 szovjet harckocsit lőtt ki. 1945. május 6-án kapta meg a vaskereszt lovagkeresztjét.

Önjáró lövegek

A páncélosokéhoz fogható jelentősége volt a Waffen-SS számára az önjáró lövegeknek (Sturmgeschütz) és a páncélvadászoknak (Panzerjäger) is. Ezek a járművek szinte kivétel nélkül kipróbált és bevált harckocsi-alvázra rögzített, zárt vagy nyitott felépítményből álltak. Lövegük csak korlátozott mértékben tudott oldalirányú mozgást végezni, ezért az egész járműnek a cél irányába kellett fordulnia. A korlátozott mozgás csak a végső pontosítást tette lehetővé. Számos ilyen jármű olyan harckocsik alvázára épült, amelyek már nem voltak alkalmasak arcvonalszolgálatra, míg mások eleve a hasonló alvázra épülő harckocsikkal egy időben készültek. E járművek előnyei közé tartozott az alacsony felépítmény, amely miatt nem szolgáltak túl jó célpontul, valamint – a megfelelő harckocsikéhoz képest – olcsó előállítás és karbantartás, miközben hatékonyságuk gyakran felvette a versenyt azokéval.

A StuG III

Az önjáró lövegek közül a legelterjedtebb és minden bizonnyal a legsikeresebb a Sturmgeschütz vagy StuG III volt egy PzKpfw III alvázán. Számos változata készült, amelyek közül valószínűleg az StuG IIIG volt a legnépszerűbb. Legénysége négy főből állt, 23 tonnát nyomott, és ugyanaz a 11.867 köbcentiméteres motor volt benne, mint a PzKpfw III-ban. Fegyverzete egy 75 mm-es ágyúból állt, de készült egy változat 105 mm-es tarackkal is, amely már valóban nagyon hatásos fegyverré tette a rohamlöveget. Több mint 8000 StuG III készült és került használatba főleg a tüzérzászlóaljaknál, de sok Waffen-SS páncélgránátos-hadosztályt is ezekkel szereltek fel harckocsik helyett.

Amikor az Alkett Művek bombázása miatt abbahagyták a gyártását, a termelést rövid időre a Krupp vette át, amely a csaknem azonos felépítményt egy PzKpfw IV alvázára szerelte. Ez a StuG IV kissé nehezebb volt, mint az

FENT: A képen egy olyan Tigris harckocsi látható, mint amilyennel a Leibstandarte katonája, Michael Wittmann Németország legsikeresebb harckocsizója lett az I. világháborúban. Vastag páncélzatával és rettegett 88 mm-es fő lövegével a PzKpfw VI Tiger kitűnő tervezői munka eredménye volt. Ez a Tigris itt a Das Reich-hadosztályhoz tartozott a kurszki csatában, 1943 júliusában.

Alkett járművei, és kissé lassúbb is (végsebessége40km/óra).

Ugyanerre az alvázra készült a kitűnő Jagdpanzer IV is. Ezt a járművet kifejezetten páncélvadásznak tervezték, és ugyanazzal a kiváló 75 mm-es ágyúval szerelték fel, amelyet a későbbi PzKpfw IV-es modelleken használtak. Készült egy másik változat is a Párduc harckocsik nagy torkolati sebességű 75 mm-es ágyújával. A Vomag cég körülbelül 1800 darabot gyártott mindkét típusból.

Több SS-páncéloshadosztály használta a Nashorn páncélvadászt, amely egy PzKpfw III-as és egy IV-es alvázból összekombinált alvázon lévő nyitott küzdőtérből és egy 88 mm-es lövegből állt. Egy hasonló jármű készült Hummel (Dongó) néven 150 mm-es tarackkal. Ezekből azonban viszonylag keveset gyártottak a StuG III-hoz képest.

A sokoldalú PzKpfw IV-es alváz szolgált a négycsövű, 20 mm-es „Flakvierling" alapjául is akár nyitott platós, lehajtható oldalfalas változatban, amelyet Möbelwagenként (Bútorszállító kocsi) ismertek, akár páncélozott forgó toronnyal Wirbelwind (Forgószél) néven. Ezeket elsősorban a légelhárításban használták, de jó szolgálatot tettek az ellenséges gyalogsággal szemben is. Szintén ugyanez a fegyver szerepelt az SdKfz 7-es féllánctalpasra szerelve, amelyet hasonlóképpen kettős feladatra használtak.

A korábbi német harckocsik, például a PzKpfw II és a zsákmányolt cseh harckocsi, a PzKpfw 38(t) alvázát is felhasználták rohamlövegek és páncéltörő lövegek mozgatására. A PzKpfw II alvázát használták a Marder (Nyest) II, a cseh alvázat pedig a Marder III számára. Mindkét jármű készült német gyártmányú 75 mm-es és zsákmányolt szovjet 76 mm-es ágyúval is. Még az öregecske PzKpfw I alvázát is felhasználták az sIG 33-ashoz, amely a 150 mm-es nehéz gyalogsági ágyút meglehetősen mozgékonnyá tette. A PzKpfw II alváza és egy 105 mm-es tarack a Wespe (Darázs) névre hallgató járművet alkotta.

A Hetzer

Ezek közül a mozgékony löveges járművek közül a legsikeresebbnek azonban a cseh PzKpfw 38(t) alvázára szerelt páncélvadász bizonyult. A Hetzer (Hajtó) nevű jármű kicsi és könnyű volt (14,5 tonna), de jó, kellőképpen ferde páncélzattal és hatásos, 75 mm-es, nagy torkolati sebességű löveggel rendelkezett. Bár szűk és kényelmetlen volt, legénysége nagyon kedvelte. Olyan sikeresnek bizonyult, hogy a háború után mind Csehszlovákiában, mind Svájban folytatták a gyártását, és jó néhány a mai napig is szolgálatot teljesít.

Meg kell még említeni a vadászpáncélosok kétségkívül legerősebb változatát, a Vadászpárduc és a Vadásztigris nevű páncélvadászokat. A Vadászpárduc 46 tonnás páncélvadász volt egy Párduc harckocsi alvázán, rögzített felépítménnyel és ugyanazzal a 88 mm-es ágyúval, amellyel a Királytigris rendelkezett. Remek, kellőképpen ferde páncélzata és félelmetes lövege volt. A védelem további növelése érdekében zimmerit bevonattal is ellátták, mely réteg megnehezítette a mágneses aknák járműhöz való tapadását. Annak ellenére, hogy idővel lepattogzott, kisebb aknák ellen megfelelő védelmet nyújtott. Noha a hely meglehetősen szűkösnek bizonyult az ötfős személyzetnek – mivel a Vadászpárduc például 60 lőszert vitt magával a fő löveg számára –, a katonák megfelelően tudtak benne tevékenykedni. A jármű motorja erő-

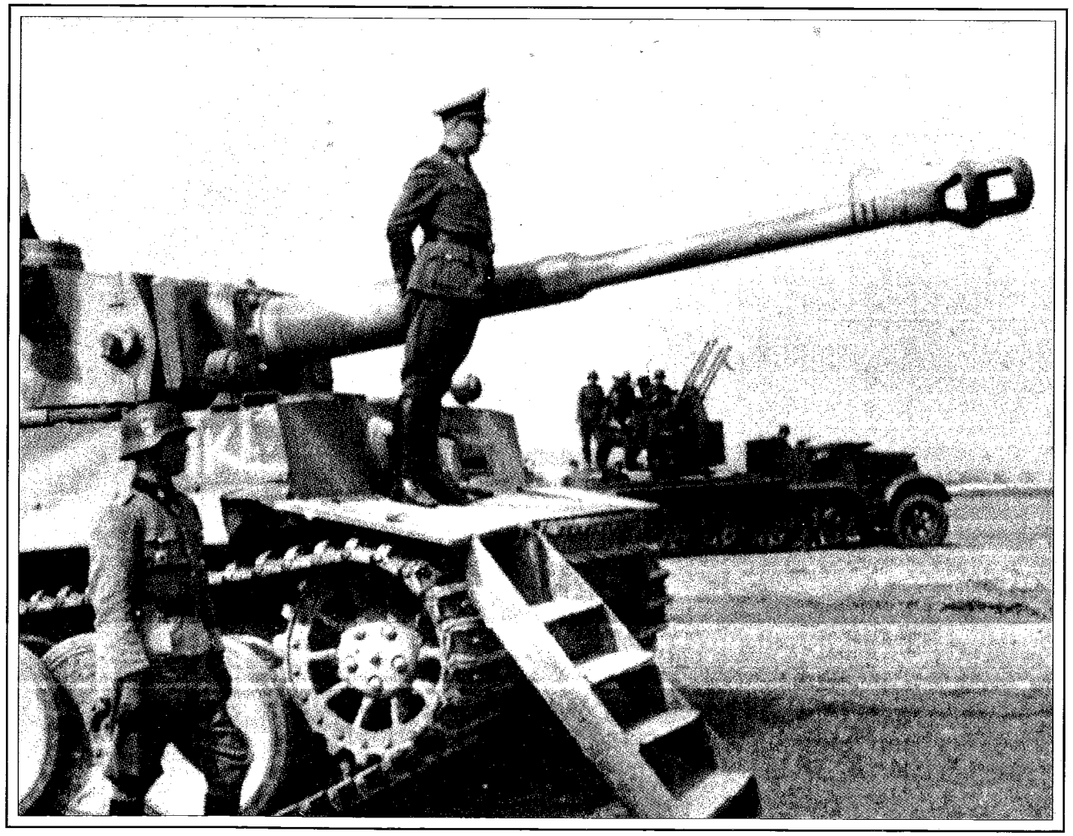

LENT: Egy Tigris legénysége figyeli, amint a Das Reich-hadosztály kiváló katonái átveszik lovagkeresztjüket a kurszki csata után. Bár a Tigris kitűnően tervezett harckocsi volt, akadtak azért problémás részei, például az átlapolt görgők felfüggesztése, amelyet eltömött a sár és a kő. A keleti arcvonalon a sár éjszaka gyakran megfagyott, és reggelre mozgásképtelenné tette a harckocsit. Figyeljük meg a 20 mm-es Flakvierling 38-as légelhárító kombinációt a háttérben látható SdKfz félláncta lpason.

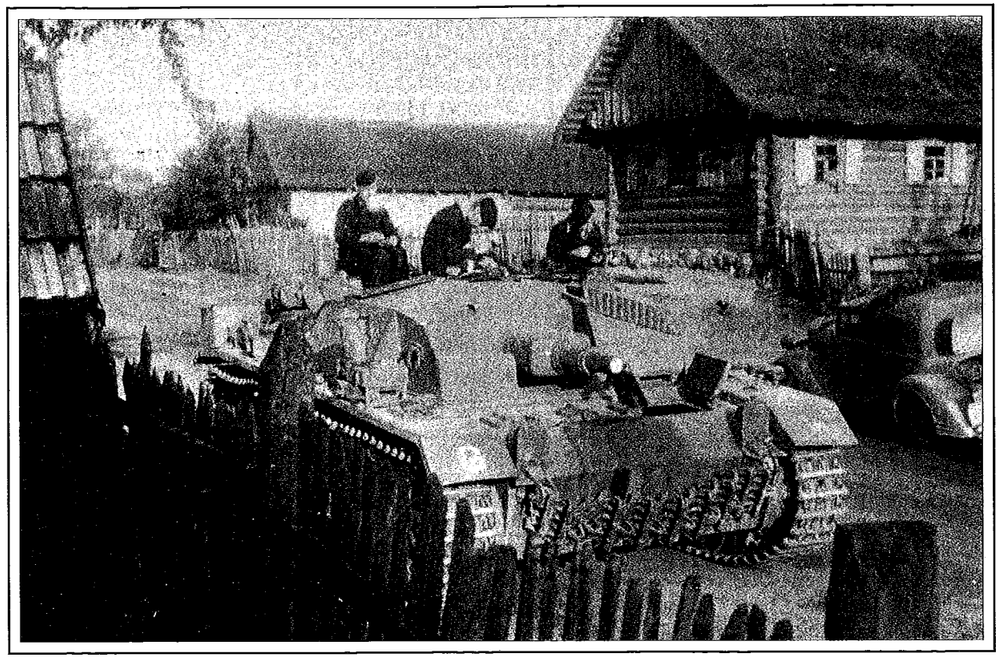

sebb is volt a kelleténél, így kiválóan lehetett vele haladni.

Először Normadiában vetették be a D-napot követően, és félelmetes pusztítást vitt véghez a szövetséges harckocsik között. A szövetségesek nagy szerencséjére mindössze négyszázat gyártottak belőle.

A Vadásztigris a Királytigris alvázával és erős felépítménnyel készült. Olyan 128 mm-es páncéltörő ágyút építettek bele, amely át tudta ütni az összes akkor ismert harckocsi páncélzatát. Ez a változat, melyből csupán 74 darab készült, nehéz páncélvadász zászlóaljak fegyveréül szolgált.

Bár a Tigris I alvázára nem építettek hasonló fegyvereket, a Porsche Tigris-prototípusa, amely nem került sorozatgyártásra, egy hatalmas, Elefántnak (vagy dr. Ferdinand Porsche után Ferdinándnak) nevezett páncélvadásznak kölcsönözte az alvázát. Hatalmas, dobozszerű felépítménye enyhén ferde oldalakkal, valamint egy 88 mm-es lövege volt. A korai modellekről még hiányzott a törzsben önvédelem céljára elhelyezett géppuska, így könnyen vált a szovjet gyalogság zsákmányává. Mindössze 90 készült belőle, és a keleti arcvonalon való katasztrófális bemutatkozás után a megmaradtakat Olaszországba irányították.

SZEMBEN: A StuG III egyik korai változata a 75 mm-es rövidcsövű ágyúval.

LENT: Miután a StuG III rövidcsövű ágyúja hatástalannak bizonyult sokszor még rövid távolságon is, hosszúcsövű változattal cserélték fel. A képen egy StuG III látható a kurszki csatában.

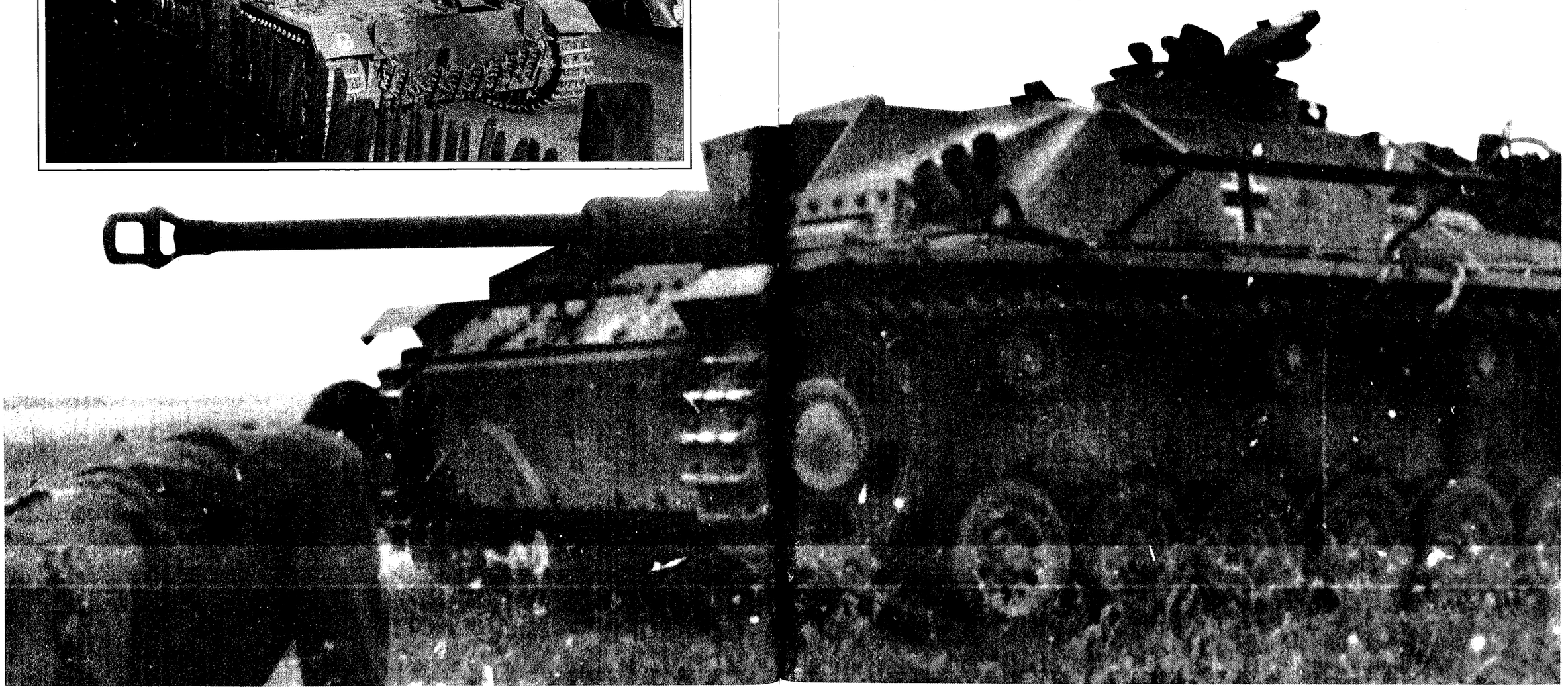

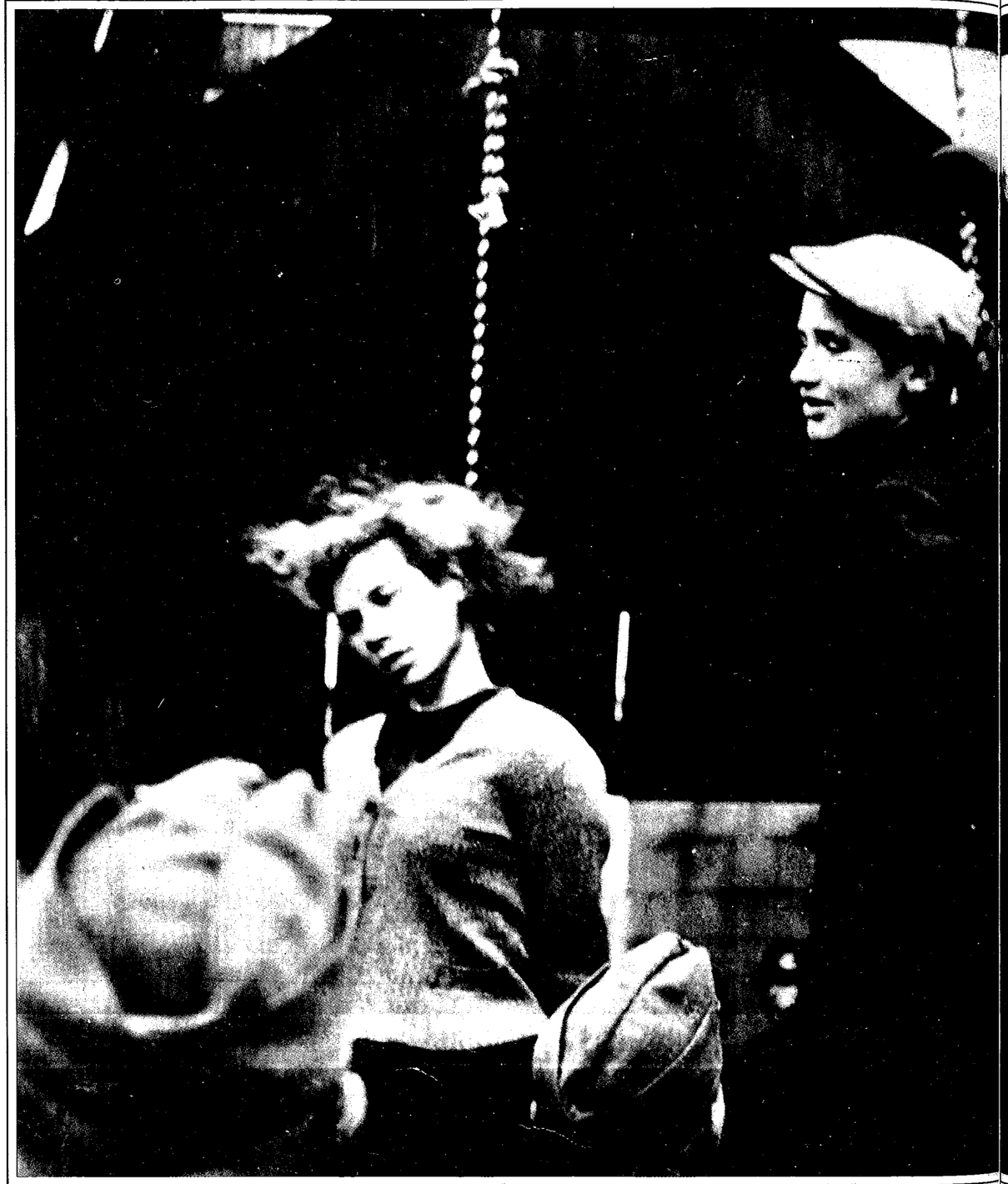

CSAK KATONÁK?

Az SS volt a nácizmus zászlóvivője, és mint ilyen felelős a Harmadik Birodalom fajvédő politikájának, annak a politikának a megvalósításáért, amely szentesítette emberek százezreinek kiirtását. A koncentrációs tábori őrök és az Einsatzgruppék közvetlenül részt vettek a tömeggyilkosságokban, de a Waffen-SS is hozzájárult Himmler faji politikájának megvalósulásához.

Arra a kérdésre, hogy az SS-katonák ugyanolyan katonák voltak-e, mint mások, nem könnyű a válasz. A lehető legnagyobb objektivitás érdekében az SS-t nem egységes, hanem nagyjából négy részre osztható szervezetnek kell tekintenünk. Először is ott voltak azok, akik vagy a hazai fronton vagy a front mögött teljesítettek szolgálatot, mint például az SD és a Gestapo. Aztán ott volt a *Totenkopf*-hadosztály, tulajdonképpen a Waffen-SS részeként, de szorosan kapcsolódva a koncentrációs táborok őreinek egységeihez. Harmadikként jöttek a külföldi önkéntesek, akik az SS soraiban szolgálták Németországot, negyedikként pedig ott voltak az ún. „klasszikus" Waffen-SS hadosztályok, melyek tagjainak zöme származása szerint birodalmi német volt.

Ahhoz, hogy elemezzük ezeknek az embereknek a kvalitásait (vagy azok hiányát), érdemes megnéznünk a hátteret is, ahonnan jöttek, és összevetni a Wehrmachtban és a szövetségeseknél szolgáló hasonló katonák jellemzőivel. Vajon miért lehetett az 1930-as években a németeket ilyen könnyen becsalogatni a nacionalizmus és a szélsőséges antiszemitizmus utcájába?

A zsidókkal szembeni rossz bánásmód semmiképp sem kifejezetten német jelenség. Az antiszemitizmus

SS-ek partizánokat végeznek ki Oroszországban. Keleten az RSHA (a birodalmi biztonsági főhivatal) vezetett be terroruralmat a civil lakosság felett.

FENT.: Egy Einsatzgruppe partizánok után kutat Oroszországban, 1943-ban. Minden Einsatzgruppénak volt egy törzse, amely a Gestapo, a Kripo és az SD embereiből állt. Feladataikat Heydrich egyik memoranduma tartalmazta, amelyet 1941. július 2-án a Sipo és az SD vezetőinek küldött: „a közvetlen cél az, hogy a biztonsági rendőrség pacifikálja az elfoglalt területeket... Ki kell végezni a Komintern minden funkcionáriusát..., a párt minden felső és középszintű, valamint radikális alsó szintű vezetőjét –,...minden radikális elemet, ...valamint a párt- és állami funkciókat betöltő zsidókat" Himmler személyesen is ellátogatott Minszkbe, az Einsatzgruppe B főhadiszállására, és részt vett egy kivégzésen.

évszázadok óta élt Európában. Még a 20. században is ott parázslott a hamu alatt, arra várva, hogy fellobbantsa valaki. Gyakorlatilag minden egyes elfoglalt országban találtak a németek olyan helyi lakosokat – néha bizony nagy számban –, akik szívesen, sőt buzgón segítettek a zsidóüldözésben.

Valójában a történelem eme sötét időszakában elkövetett legszörnyűbb atrocitások közül nem egyet a németek szolgálatában álló külföldiek követtek el.

Visszatérve a németekhez, az antiszemitizmus jóval a nemzeti szocialisták megjelenése előtt is létezett az országban. Igaz, csak meglehetősen passzív előítélet formájában és semmiképp sem szélsőségesebb módon volt jelen, mint bármely más európai országban. Amikor azonban Hitler hatalomra került, úgy forgatott ki jó néhány ellenőrizhető statisztikát, hogy a maga szélsőséges nézetei mellé tudta állítani a lakosságot vagy legalábbis annak egy részét.

Az I. világháború öröksége

Csaknem minden német családnak nagy veszteségeket okozott a háború. Egyrészt halottakban, másrészt egzisztenciálisan, mikor milliók életét tette tönkre a háborút követő nagy gazdasági válság, a munkanélküliség és a féktelen infláció. Az emberek szinte egyik napról a másikra váltak tömegesen földönfutóvá. Ilyen körülmények között az áldozatok mindig örülnek, ha találnak egy bűnbakot, akit okolni lehet a bajokért: így lettek a zsidók Németország bűnbakjai.

A háború utáni években szilárdan gyökeret vert Németországban a „tőrdöfés" elmélet. Az a sok-sok német család, amelynek szeretteit felfalta az országnak semmi jót nem hozó háború, szívesen vádolta azokat a politikusokat, akik beleegyeztek a fegyverletétel feltételeibe. Márpedig Ebert kancellár, a versailles-i békét aláíró kormány feje zsidó volt. Ahogy azután Németországban a háborút követően egyre jobban eluralkodott a káosz, az átlagpolgár a legnagyobb veszélyt az oroszországihoz hasonló bolsevik forradalomban látta. A németországi kommunista mozgalom egyik vezéralakja pedig szintén zsidó volt: Rosa Luxemburg. Így a történelmi egybeesés folytán a német antiszemitáknak két bűnbakjuk is akadt egyszerre, akikre rá lehetett fogni az ország problémáinak jó részét, és akikkel alá lehetett támasztani a zsidó-bolsevik veszély elméletét.

A gyűlölet alapjainak lerakása

A gazdasági és társadalmi statisztikák szerint az I. világháború utáni Németország kaotikus viszonyai között a bankárok mintegy 17 százaléka, az orvosok 10 százaléka és a kiskereskedők 25 százaléka volt zsidó, az áruházak pedig 79 (!) százalékban voltak zsidó kézen. Ezek a számok persze semmit sem árulnak el arról, hogy a német zsidók nagy része szintén szenvedett a munkanélküliségtől és a szárnyaló inflációtól. Összefüggéseikből kiragadva azonban – ahogy a náci propagandisták tették – ezek a statisztikák hatásos fegyverré váltak Hitler kezében, mikor azt kívánta igazolni, hogy a zsidók nemcsak Németország problémáiért voltak részben felelősek, hanem őket érintette a legkevésbé a szörnyű gazdasági helyzet. A nácik úgy tartották, hogy miközben a német lakosság szenved, a zsidók meggazdagodnak, és rendkívül jól boldogulnak. Gyakran még azt is ellenük fordították, hogy sok zsidó üzlet a keresztény vásárlók nehéz helyzetére való tekintettel bővítette a hitellehetőségeket, és cinikus uzsorásnak nevezték a tulajdonost. Az ebben a korszakban felnövekvő fiatal német generáció így aztán könnyen elhitte, hogy valóban a zsidók okozzák Németország minden problémáját.

Hitler 1933-as hatalomra kerülésekor természetesen fokozódott a zsidóellenes propaganda, és a nácik mindent megtettek azért, hogy a nemzet fiatalságát a lehető legkisebb életkortól kezdve ebben a szellemben neveljék. A nemzetiszocializmussal nem szimpatizáló tanítókat, tanárokat hamarosan felváltották olyanokkal, akik hajlandók voltak kérdezés nélkül terjeszteni a náci ideológusok elméleteit.

A Waffen-SS számos későbbi gránátosa ebben az előítéletekkel, bizalmatlansággal, sőt gyűlölettel teli légkörben nőtt fel, ezért mire kijárták a Hitlerjugend iskoláját, és beléptek a Waffen-SS-be, az antiszemitizmus csaknem kitörölhetetlenül befészkelte magát a lelkükbe. Mindez azzal a további politikai és fajelméleti tanítással együtt, amelyben legtöbbjük – főleg a koncentrációs tábori őrök és az Einsatzgruppék legénysége – részesült, mindent átfogó gyűlöletté duzzasztotta a meglévő, valójában azonban csekély mértékű faji előítéletet, ez pedig a milliók szenvedése és halála iránti teljes közömbösséghez vezetett.

A Gestapo

A hátországban a Gestapo legtöbb tagja korábban a Kriminalpolizei munkatársa volt, hivatásos rendőr, legalábbis a kezdeti időkben. Igaz, sokan közülük elkötelezett nácik és SS-tagok is voltak. A kettő nem járt automatikusan együtt, sok magas rangú SS-tiszt például nem volt tagja a pártnak. A Gestapo áldozataival szembeni bánásmódja már megannyi alapos, tudományos munka témájául szolgált, melyekből kiderül, hogy ez nagyban függött a kihallgatók személyétől. Néhányan – volt értelmiségiek – ravaszsággal és félrevezetéssel vagy pszichológiai módszerekkel, összezavarással, valamint kábító hatású szerekkel próbálták kiszedni az információt foglyaikból. Módszereik ebből a szempontból tehát alig különböztek bármely más nemzet titkosszolgálatának vallatási szokásaitól. Ám akadtak köztük szadista gonosztevők is, akik látszólag élvezték, hogy kínzással húzzák ki áldozataikból az információt vagy a vallomást, és a legkegyetlenebb, szinte középkori módszereket alkalmazták. Ez sem volt azonban kizárólag a Gestapo sajátja, mint ahogy azt a Sztálin hírhedt NKVD-jének vagy sok más ország titkosrendőrségének kezei közé került szerencsétlenek tanúsíthatják. Így ha a Gestapo kizárólag rendőri feladatokat látott volna el, legfeljebb különösen durva és rettegett szervezetként vonult volna be a történelembe, de nem másként, mint a világ bármely más biztonsági szervezete.

A Gestapo neve azonban végleg összefonódott Németország és a megszállt területek zsidó lakosságának üldözésével és kiirtásával. A koncentrációs táborokat a hírhedt Totenkopf-Wachsturmbanne kötelékébe tartozó személyzet működtette, de mindegyikhez tartozott egy kirendelt Gestapo-tiszt is. A Gestapo számtalan hivatala közül a legfélelmetesebb az Amt IVB4 volt, Heydrich ún. „zsidószakértője", Adolf Eichman vezetése alatt. Alacsony rangja ellenére (a háború végére is csak SS-Obersturmbannführer volt) Eichmann nagy befolyással bírt a Birodalmi Biztonsági Főhivatalban (RSHA), és szinte vallási hevülettel üldözte az európai zsidókat. Az 1942-es hírhedt wannsee-i konferencián, amikor a zsidókérdés „végső megoldása" fölött döntöttek, Eichmann büszkén jelentette az egybegyűlteknek az elfoglalt országokban addig likvidált zsidók számát. Lehet, hogy Heydrich, Eichmann és az RSHA többi hivatalnoka nem maga húzta meg a ravaszt, mégis milliók vére szennyezte be a kezüket.

Az SD (Sicherheitsdienst)

Akkora átfedés volt az SD és a Gestapo között, hogy a fényképekről gyakran alig lehet megmondani, melyik szervezet tagjait ábrázolják. Eichmann például a Gestapo tisztje volt, de az SD egyenruhájában járt. A Németországban szolgálatot teljesítő Gestapo ügynökök legtöbbször civil öltözetet viseltek, de az elfoglalt országokban dolgozók SD-egyenruhában jártak. Az Einsatzgruppék személyzete

LENT: „Megkerültem a dombot, és egy hatalmas sírgödörrel találtam magam szembe. ... Az emberek a gödör agyagfalába vágott lépcsőkön másztak le, és átbotorkáltak a többieken, akik már ott feküdtek, ahová az SS-katonák irányították őket. Aztán lefeküdtek a halottak és sebesültek mellé. Volt, aki átölelte a még életben lévőket, és halkan beszélt hozzájuk. Ekkor lövéssorozatot hallottam. Belenéztem a gödörbe, és láttam, hogy néhánynak a teste még vonaglik, mások feje pedig mozdulatlanul fekszik az alattuk lévő testeken." (A hadsereg egyik katonájának beszámolója egy SS-kivégzésről.)

SD-egyenruhát viselt, akár tagja volt az SD-nek, akár nem. Akik valóban azok voltak, kis, fekekete, rombusz alakú jelzést viseltek zubbonyuk bal ujjának alsó részén, benne az SD betűkkel. A Gestapo tagjai hasonló jelvényt hordtak ezüst szegéllyel.

Amint már az 5. fejezetben említettük, az SD tagjai eredetileg zömmel alacsony tudományos fokozatú tanáremberek voltak, akik elsősorban a hírszerzésben, a veszélyelemzésben és a kémelhárításban tevékenykedtek. A Gestapo embereivel szemben nem volt joguk senkit sem letartóztatni. Parancsnokuk, Heydrich SS-Obergruppenführer mégis kétségtelenül bűnrészese volt a tömeggyilkosságoknak. Az, hogy az Einsatzgruppék civilek százezreit gyilkolták meg Európa keleti felén az SD egyenruhájában, arra utal, hogy az SD tagadhatatlanul részese volt a történelem egyik legiszonyatosabb bűntettének.

A kelet-európai antiszemitizmus

Az Einsatzgruppék tagjai és a többi biztonsági ember, akik egyenruhában szolgáltak az elfoglalt területeken, nyilván katonának tartották magukat, mégsem tekinthetők egyszerűen olyanoknak, mint más katonák. Még a pusztán csak irodai vagy adminisztrációs feladatokat ellátóknak is tudniuk kellett, hogy az általuk feldolgozott, továbbított utasítások nagy része rettenetes, megbocsáthatatlan bűnök elkövetésére vonatkozik, melyek iszonyattal töltenének el minden civilizált nemzetet.

Kelet-Európában, akárcsak a világ sok más részén régóta fennállt a türelmetlenség a zsidókkal szemben, sőt a zsidóüldözés is. A zsidók szerencsétlenségére az újabb kori történelem számos kommunista vezetője zsidó volt, amit ellenfeleik a zsidó-bolsevista összeesküvés elméletének alátámasztására használtak fel. A Szovjetunió nyugati részein a zsidók gyűlölete viszont sokkal inkább volt kommunista uraik, semmint a német hadsereg ellen irányult, amelyet 1941 közepén gyakran szabadítóként üdvözöltek.

Ezeken a területeken azonban az elnyomást nem követte a felszabadulás sem a zsidók, sem a nem zsidó helyi lakosság hatalmas tömegei számára, mert Himmler és az SS éppen itt alkalmazta a legteljesebben nemzetiszocialista faji politikáját. A zsidóknak az azonnali halált, a keleti szláv népeknek pedig rabszolgasorba kerülést, az „uralkodó fajnak" való alávetettséget jelentett a náci uralom. A náci dogmák szerint Németországnak „élettérre" volt szüksége szaporodó lakossága számára, amelyet a kelet „alsóbbrendű" népeitől tudott megszerezni. Az SS-nek volt egy ún. faji és áttelepítési hivatala a németeknek és a megfelelő „északi" népeknek a keleten erőszakkal kiürített területekre történő áttelepítése megszervezésére és lebonyolítására.

A lengyelországi atrocitások

Az első tömeges atrocitásokra Lengyelországban került sor az ország 1939. szeptemberi lerohanása után. A célpont a lengyel értelmiség és a lengyel zsidóság volt. Himmler egy későbbi beszédében úgy nyilatkozott erről, hogy a feladat kezdetben nehéz, de szükség van rá a németek eljövendő generációinak túlélése szempontjából. „Embereink számára mindig is a kivégzés lesz a legnehezebb. Mégsem szabad soha elgyengülniük, ha összeszorított fogakkal is, de végre kell hajtaniuk. Kezdetben így kellett tenni."

A himmleri birodalom részét képező Waffen-SS-t is mindig figyelmeztetni kellett faji kötelezettségeinek teljesítésére, akármilyen visszatetszőek is voltak azok. 1940 őszén Himmler a lengyelországi eseményekről beszélt a *Leibstandarte* tisztjeinek: „... negyven fokos hidegben kellett elhurcolnunk ezreket, tízezreket, százezreket, és nagyon keménynek kellett lennünk – ezt most hallgassák meg, de azonnal felejtsék el –, mikor agyonlőttük a lengyel vezetők ezreit. Keményeknek kellett lennünk, különben később visszahullott volna a fejünkre. Sokszor könnyebb csatába indulni egy század gyalogos élén, mint elhallgattatni egy alacsony kultúrájú, tiltakozó népet, vagy kivégezni, elhurcolni embereket."

Az Einsatzgruppék Oroszországban

A Szovjetunió 1941. júniusi lerohanásával a meghódított területek civil lakosságával szembeni példátlan barbárság vette kezdetét: az SS egyszer s mindenkorra le kívánt számolni az alsóbbrendű zsidó-bolsevik ellenséggel. Az Einsatzgruppék gyilkosságai szinte azonnal kezdetüket vették, főleg Minszk és Lvov környékén. A feladatokat Heydrich egyik memoranduma tartalmazta, amelyet 1941. július 2-án a Sipo és az SD vezetőinek küldött: „a közvetlen cél az, hogy a biztonsági rendőrség pacifikálja az elfoglalt területeket... Ki kell végezni a Komintern minden funkcionáriusát (ahogy általában minden hivatásos kommunista politikust), a párt minden felső és középszintű, valamint radikális alsó szintű vezetőjét, a központi bizottságok, a kerületi és körzeti bizottságok funkcionáriusait, minden más

radikális elemet valamint a párt- és állami funkciókat betöltő zsidókat". Mindenkit, aki Heydrich listáján szerepelt, hamarosan begyűjtötték, és a környező erdőkbe hajtották. Le kellett vetkőzniük, át kellett adniuk értékeiket, majd egyesével odaállniuk a hatalmas sírgödrök mellé, amelyekbe belelőtték őket. Himmler SS-katonáinak, akiket a zsidók és az „alacsonyabbrendű fajok" megvetésére és „keménységre" tanítottak, nem volt lelkiismeretfurdalásuk. Az SS egyik altisztje, aki részt vett az Einsatzgruppe tevékenységében, a következőket mondta: „Vajon mit gondolnak magukban ezek az emberek? Azt hiszem, mindegyik reménykedik abban, hogy őt mégsem lövik agyon. A legkisebb sajnálatot sem éreztem. Ez így van és így is kell lennie."

Az Einsatzgruppék legénysége

Ezeknek a halálosztagoknak a tisztjeit legtöbbször a Gestapo, az SD vagy a Kripo adta, a legénység pedig általában a Waffen-SS-ből és az Ornungspolizeitől jött. Maguk a kivégzések rémes események voltak. A hadsereg egyik katonája, aki szemtanúja volt egy kivégzésnek Dubnóban 1942 októberében, a következőket mondta: „Lövéseket hallottunk a gödör irányából. A még életben lévő zsidóknak a holttesteket a gödörbe kellett dobniuk, azután a tetemek mellé feküdniük, várva a tarkólövést." Nem mindenkit végeztek ki golyóval. Egy Einsatzgruppe jelentése nem sokkal az Oroszország lerohanását követő időkből így szólt: „Csak a gyerekeket nem lőtték agyon. A lábuknál fogva fölkapták, egy kőnek csapták, azután élve eltemették őket."

Az Einsatzgruppék parancsnokai

Ezeknek az egységeknek a vezetői büszkék voltak a munkájukra. Friedrich Jeckeln SS-Obergruppenführer, a rigai SS-parancsnok azzal dicsekedett, hogy feltalálta a „szardíniásdoboz módszert" a gyilkolásra, amely azt jelenti, hogy az áldozatokat felsorakoztatják a hosszú sírok mellett (ld. fentebb). Később hozzátette, hogy ennek a módszernek a helytakarékosság volt az előnye. Otto Ohlendorf, az Einsatzgruppe D parancsnoka a zsidók meggyilkolásánál előnyben részesítette az elgázosító teherautókat: „Más csoportvezetők hasra fektették az áldozatokat, majd tarkón lövették őket. Én nem helyeseltem ezt a módszert, mert mind az áldozatoknak, mind a kivégzés végrehajtóinak irtózatos pszichikai megterhelést jelentett."

Úgy tűnik, a Waffen-SS katonái kezdettől fogva részt vettek az Einsatzgruppék tevékenységében, bár különböző fokú lelkesedéssel. Georg Keppler, a *Das Reich*-hadosztály egyik parancsnoka egyszer kijelentette, hogy a katonák büntetésképpen kerültek az Einsatzgruppékhoz: „Elkésnek vagy elalszanak szolgálat közben. Hadbíróság elé kerülnek, de elkerülhetik a büntetést, ha önként jelentkeznek a különleges kommandókba...: Nos, ezek a kommandók halálosztagok. Amikor a fiatalemberek rájönnek, mit akarnak tőlük, és elutasítják a tömeggyilkosságokban való részvételt, közlik velük, hogy büntetésképpen kapták ezt a parancsot. Vagy engedelmeskednek, vagy agyonlövik őket is. Így aztán tisztességes fiatalemberekből gyakran bűnözőt csinálnak."

Az SS saját statisztikái szerint 1943 elejére ezek a kommandók 633.330 zsi-

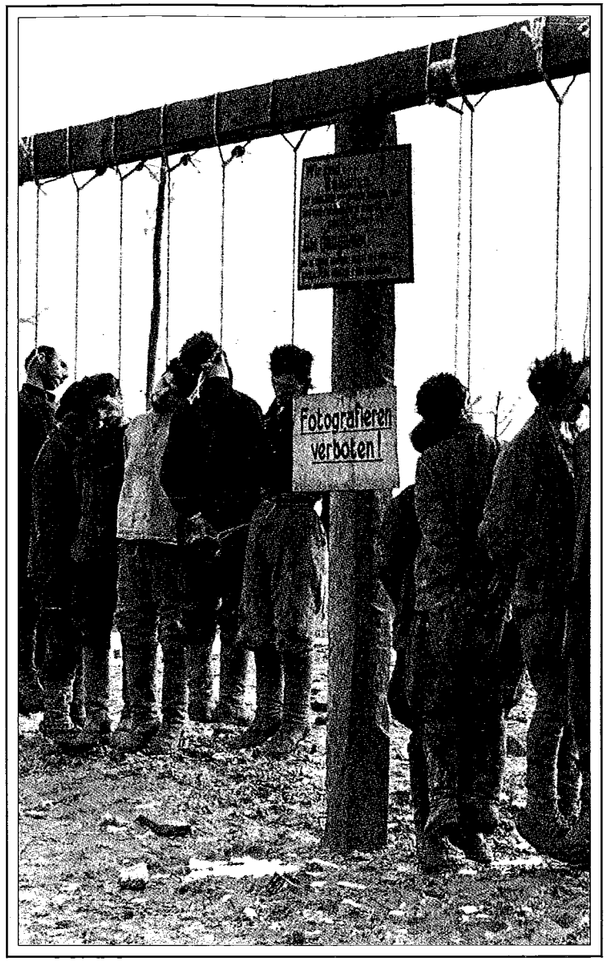

FENT: Partizánok kivégzése Oroszországban, 1943 januárjában. Theodor Eicke, a háború elején eloszlatta a koncentrációs tábori őrszemélyzetben azzal kapcsolatban támadt kétségeket, mi lesz az SS szerepe az elkövetkezendő konfliktusban: „Likvidálni kell az állam ellenségeit, minden háborús szabotőrt. A Führer azt kívánja az SS-től, hogy megvédelmezze a hazát minden ellenségtől."

FENT: Egy zsidó anya a gázkamrák felé tart gyermekeivel az auschwitzi koncentrációs táborban. A háború folyamán mindvégig cserekapcsolat állt fenn a táborok személyzete és a Waffen-SS harcoló alakulatai között. Rudolf Höss, Auschwitz 1940 májusa és 1943 decembere között hivatalban lévő parancsnoka például később azt mondta, hogy hivatali ideje alatt 2500 főt irányítottak a tábor őrszemélyzete közül a Waffen-SS egységeihez, és helyettük ugyanannyian érkeztek a táborba az SS-től. A csere mind a tiszteket, mind a besorozott katonákat érintette. Különösen a harctéri viszonyok között alkalmatlannak bizonyult tisztek kerültek a koncentrációs táborokba. Ez a csereviszony érvényteleníti azt az állítást, hogy a Waffen-SS-nek semmi köze nem volt a táborokhoz, és nem tudott a fajirtásról.

dót öltek meg a Szovjetunió területén (1944-ben és 1945-ben a becslések szerint még 100 ezret). Az érintettek örök szégyenére a helyi lakosság is gyakran segítette őket ebben.

A helyi lakosság hatalmas tömegei jelentkeztek, hogy részt kérjenek a németek bolsevikok elleni kereszteshadjáratából, valamint, hogy kifejezésre juttassák elszántságukat hazájuk szabadságának megőrzésére. Kommunistagyűlöletük, amelyet a náci propaganda a feltételezett zsidó-bolsevik veszély elleni hadjárattá torzított, sajnos lappangó antiszemitizmussal párosult, amely a legtöbb kelet-európai országban létezett, ahol a katolikus vagy a görögkeleti vallás volt az uralkodó.

A mélyen vallásos hívek könnyen elhitték, hogy az igazi ellenség az istentelen kommunista és a „Krisztus-gyilkos" zsidó. Ezzel az ürüggyel próbálták mentegetni vagy ésszerűnek feltüntetni zsidó honfitársaikkal szembeni barbár viselkedésüket.

Az ukrán segéderők

A Waffen-SS és a Wehrmacht frontharcos egységeiben szolgáló keleti önkéntesek közül sokan bátran és kiválóan harcoltak, s joggal voltak büszkék katonai teljesítményükre. Azokat azonban, akik az SS által irányított kisegítő rendőri egységeknél teljesítettek szolgálatot, sajnos nem bátorságuk, hanem kegyetlenségük miatt emlegették. Sok ukrán kisegítő például rendkívül brutálisan bánt a civil lakossággal. Gyakran segítettek az Einsatzkommandóknak a zsidók összeszedésében és meggyilkolásában. Az ezekkel az egységekkel együtt szolgáló német alakulatok egyenesen megvetették őket. Miután felhasználták őket a zsidók elleni atrocitásokban, a kommandók nem egyszer ezeket a kisegítőket is megölték, hogy ne maradjanak tanúk.

Ha az Einsatzkommandók szívesen fogadták a kisegítő rendőri egységek részvételét a „piszkos munkában", a koncentrációs tábori őrök még nagyobb örömmel vették a lehető legpiszkosabb munkára, a táborok őrzésére való jelentkezésüket. A történelem legkegyetlenebb gonosztevői közül jó néhányan különleges kiképzőtáboraikból – mint például a Lublin melletti Trawniki – kerültek ki; a foglyokkal szembeni viselkedésük felért német társaik legrosszabb kilengéseivel.

A koncentrációs táborok őrei

Auschwitz, Belzec, Sobibor, Majdanek és más táborok túlélői úgy emlékeznek ezekre a kisegítőkre, mint legkegyetlenebb kínzóikra. Trawnikiban kapott különleges azonosítókártyájuk különböztette meg őket a többiektől, valamint az, hogy csak ritkán hordták a Waffen-SS csukaszürke egyenruháját. Ehelyett az általános-SS elavult, háború előtti fekete egyenruháját viselték azzal a különbséggel, hogy hajtókájuk – mind a galléron, mind a zubbony ujján – világoszöld vagy világoskék volt.

Ezeket az embereket semmilyen körülmények között nem lehetett katonáknak tekinteni. Nem is igen élték volna túl az ellenséges frontharcos csapatokkal való találkozást. A táborok lakói számára azonban mindenhatónak tűntek. Bár nem voltak igazi SS-tagok, az ilyen kisegítőket alkalmazta mind az SD, mind a Wachsturmbanne, amely – legalábbis adminisztratív szempontból – a Waffen-SS alá tartozott. Ezért ez utóbbi is felelős volt a kisegítők által elkövetett bűnökért.

Theodor Eicke

Az SS halálfejes különítményei eredetileg SS-Wachverbände néven szerepeltek, és azokat az egységeket jelentették, amelyek az első koncentrációs táborokat őrizték Dachauban, Sachsenburgban, Oranienburgban és másutt. Az első táborban, Dachauban az őrség parancsnoka a visszataszító és szadista Hilmar Wäckerle SS-Obersturmführer volt, akinek az uralma alatt Dachau a korrupció melegágya lett. Himmler kénytelen volt elbocsátani Wäckerlét, miután a rendőrség a tábor személyzetének más tagjaival együtt megvádolta a táborlakók meggyilkolásában való bűnrészességgel. Himmlert felháborította az ennek nyomán támadt kedvezőtlen hírverés, ezért Theodor Eicke SS-Oberführert nevezte ki a helyére.

Eicke azonnal megkezdte a fegyelem megszilárdítását és a közszellem megjavítását a táboron belül. A foglyok körülményei azonban alig javultak, és a tábort az SS-Oberabschnitt Süd (az SS-nek az a területi egysége, ahol Dachau elhelyezkedett) továbbra is a legkevésbé kívánatos elemek gyűjtőhelyéül használta. Eicke panaszt emelt ez ellen Himmlernél, aki válaszul függetlenítette őt az SS-Oberabschnitt-től.

Eicke most már minden külső befolyástól mentesen uralkodhatott saját birodalmában. Mindent megtett, hogy megkeményítse emberei lelkét a táborlakók körülményeivel szemben. Megtanította őket a foglyok iránti gyűlöletre, olyannyira, hogy az együttérzés legapróbb jele is gyengeségnek számított a szemében. Eicke embereinek meg kellett tagadniuk korábbi vallásukat és egyházukat. Ettől kezdve csak az SS halálfejes különítményeinek és magának Eickének tartoztak hűséggel.

Az SS halálfejes különítményeiben eltöltött szolgálat az SS-Verfügungstruppe soraiban töltött idővel ellentétben nem számított katonai szolgálatnak, ezért Eicke embereinek két évre kötelezően be kellett vonulniuk a Wehrmachtba, mielőtt visszatérhettek tábori feladataikhoz.

A háború kitörésekor az SS-Totenkopfverbände hadköteles korú tagjait behívták katonának, s csak a túl fiatalok (a háborúnak ebben a szakaszában a 20 év alattiak), valamint a harctéri szolgálatra

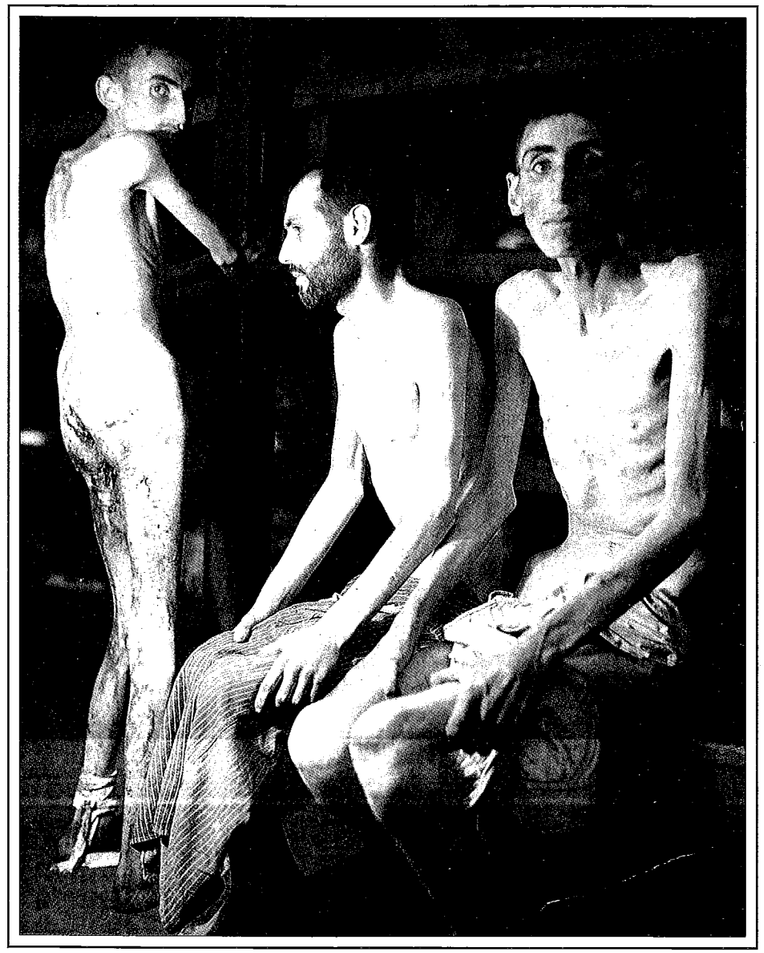

LENT BALRA A „szerencsések": a buchenwaldi koncentrációs tábor túlélői. Itt naponta 6000 ember halt bele az éhezésbe, a kínzásokba, a verésbe és a betegségekbe. Buchenwald nem megsemmisítő tábor volt, hanem a helyi gyárakat látta el munkaerővel. Ennek ellenére a legkegyetlenebb büntetéseket kellett a foglyoknak elszenvedniük, ahogy az egyik túlélő, dr. Dupont elmondta: „Az SS teljes pompában vonult fel a kivégzésekhez, még a kitüntetéseiket is viselték. A foglyoknak is jelen kellett lenniük. Amikor felakasztották a szerencsétleneket, a foglyoknak a náci üdvözlésre kellett lendíteniük karjukat. S ami még ennél is rosszabb volt, az egyik fogolynak kellett kirántania a széket az áldozat alól. Ezt a parancsot nem lehetett megtagadni, mert túlságosan súlyos következményekkel járt volna." A táborban szörnyű kísérleteket végeztek a foglyokon. Az orosz foglyokat például megégették foszforral, hogy kipróbálják azokat a gyógyszereket, amelyekkel a szövetségesek gyújtóbombáitól megégett németeket gyógyítani akarták. Ezek az emberek leírhatatlanul szenvedtek, mikor csontig leégett róluk a hús. Mikor Himmlert elfogták, és megmutatták neki a buchenwaldi rémségekről készült képeket, azt kérdezte: „Felelős vagyok én beosztottaim túlkapásaiért?"

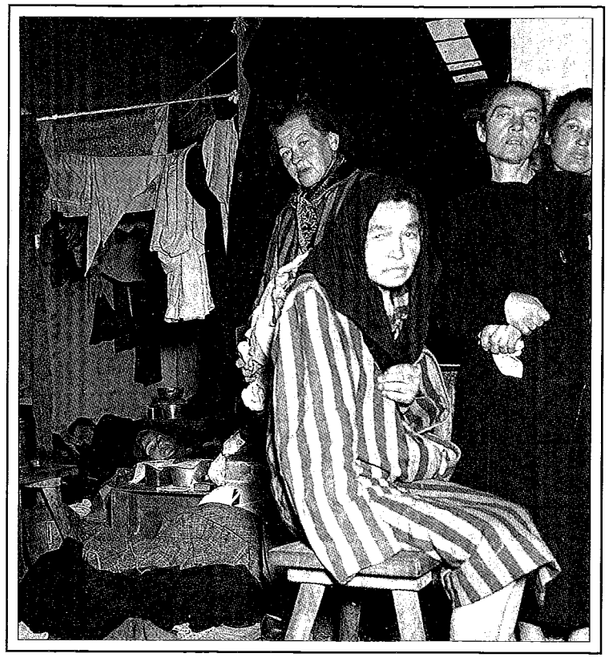

FENT: „A zsidók a német nép örök ellenségei, ezért ki kell őket irtani. Minden zsidót, akit most, a háború alatt utol tudunk érni, kivétel nélkül meg kell semmisíteni. Ha nem sikerül megsemmisítenünk a zsidóság biológiai létalapját, egy nap majd a zsidók fogják megsemmisíteni a német népet." Himmler Rudolf Hössnek, Auschwitz parancsnokának, 1941. június.

alkalmatlanok maradtak a táborokban. Amint a háború egyre több meghódított országot vont német ellenőrzés alá, az elfoglalt területeken új táborok egész sora jött létre, melyeket a biztonsági szolgálatok a „birodalom ellenségeivel" töltöttek meg. Mivel a német férfinép legjavát behívták a harcoló alakulatokhoz, a koncentrációs tábori egységeknek meg kellett elégedniük a „maradékkal". Sok esetben valóban csak a söpredék maradt.

Eicke később a *Totenkopf*-hadosztály parancsnoka lett a harctéren, de távozása korántsem enyhített a táborokban uralkodó kegyetlen állapotokon. Annak ellenére, hogy a személyzetet nem ritkán – ha akarta, ha nem – egyszerűen csak odahelyezték egy-egy táborba, (minden bizonnyal akadt olyan, aki szívesen lemondott volna róla), nem lehet kétség afelől, hogy örömmel szolgáltak ezen a kényelmes, hátországi állomáshelyen, ahol szinte korlátlan lehetőségek nyíltak a korrupcióra és a foglyokkal való kegyetlenkedésre. A korrupció – különösen az újonnan érkezett foglyok értékeinek eltulajdonítása – igen elterjedt jelenség volt a táborokban. Azok, akiket rajtakaptak, komoly büntetésnek néztek elébe, de a probléma ezzel még korántsem oldódott meg.

Akadtak foglyok, akik megérkezésük után el tudták rejteni értékesebb emléktárgyaikat. Ám idővel és a körülmények romlásával kénytelenek voltak elcserélni azokat néhány falat romlott húsra vagy penészes kenyérre. Az őrök közül sokan így gazdagodtak meg. A koncentrációs tábori őrök – köztük a kegyetlenségben a férfiakkal versenyre kelő nők – szadista magatartásáról számtalan tanulmány készült a háború után. Egyetlen példával hadd mutassuk be mégis, milyenek voltak ezek az emberek.

A következő sorokat egy SS-tiszt jegyezte fel a belzeci koncentrációs táborban: „A családokat még halálukban is fel lehet ismerni. Olyan görcsösen szorítják egymás kezét, hogy alig lehet elszakítani őket egymástól, mikor a kamrát ki kell üríteni a következő szállítmánynak. Az izzadtságtól és vizelettől nedves, vérrel és széklettel befröcskölt hullákat kidobálják, a gyerekholttestek csak úgy repülnek a levegőben. Nincs idő, az ukránok korbácsai csattognak a hullaszállító brigád hátán. Két tucat fogorvos kampókkal felfeszíti az állkapcsokat: arany után kutat. Gold arany nélkül marad. Más fogorvosok fogókkal és kalapácsokkal törik ki az aranyfogakat és az aranykoronákat az állkapcsokból."

Bármit is hoztak fel mentségükre a háború után, semmi sem oldozhatja fel ezeket a szörnyetegeket az embertelen körülmények, az éhezéshez sem elegendő fejadagok, a kínzások, a verések és milliós tömegek meggyilkolása alól. A szokásos kifogás, hogy az őr is csak egy katona volt, aki a kötelességét teljesítette, teljesen elfogadhatatlan. A német katonai törvények például lehetővé tették, hogy a katona megtagadja az engedelmességet törvénytelen parancs esetén. Nem igaz, hogy ebben az esetben kivégezték volna őket: akadt példa arra, hogy a parancsmegtagadó katonát egyszerűen csak más feladatkörbe helyezték.

Arról is szót kell ejteni, hogy a haditengerészet és a légierő számos katonáját a háború vége felé szintén a koncentrációs tábori őrök egységeihez helyezték. Eszerint nemcsak az SS és a külföldi kisegítő alakulatok tagjai, hanem a volt Wehrmacht-katonák is osztoztak a táborokban uralkodó embertelen körülményekért való felelősségben.

A Waffen-SS-hez tartozó tábori személyzet

A táborok személyzetének nagy része frontharcos egységeknél szolgált, mielőtt a táborokba vezényelték volna. A hírhedt dr. Joseph Mengele például egy Waffen-SS-alakulatnál volt tábori orvos, mielőtt Auschwitzba került. 1942-től, amikor a koncentrációs táborok őreinek alakulatait

adminisztratív szempontból a Waffen-SS alá rendelték, az őrök Waffen-SS zsoldkönyvet kaptak, és a Waffen-SS-nél rendszeresített csukaszürke egyenruhát viselték. Így a Waffen-SS szerencsétlenségére ebben a vonatkozásban valóban SS-katonának tarthatták magukat, de azt semmiképp sem állíthatták, hogy pontosan olyanok, mint a többi katona. Végül még a hírhedt *Totenkopf*-hadosztály katonái is távol tartották magukat a Wachsturmbanne embereitől mind a háború alatt, mind utána. Olyannyira, hogy Himmler kettős horogkereszttel ellátott, külön hajtókajelzést készíttetett a Wachsturmbanne halálfejes jelvénye helyett. Ez azonban nem szorította ki az eredeti hajtókajelzést.

A koncentrációs tábori őrök, valamint az Einsatzkommandók Gestapó-s vagy SD-s személyzetének legriasztóbb vonása nem is annyira a szadizmus, mint inkább a körülöttük uralkodó pokoli körülmények és áldozataik sorsa iránti teljes közömbösség volt. Egyszerűen semmivel sem törődtek.

A *Totenkopf*-hadosztályt és a számos halálfejes gyalog- és lovasezredet a Totenkopfverbände hadköteles korú és megfelelő egészségi állapotú tagjaiból, az általános-SS bizonyos tagjaiból és a rendőri erősítésnek kijelölt egységekhez tartozókból hozták létre 1939-ben. Ezeket a halálfejes-ezredeket a lengyel hadjárat végeztével általában helyőrségként vagy biztonsági alakulatokként alkalmazták az elfoglalt területeken, és igen rossz hírnevet vívtak ki maguknak. Közben Eicke felkészítette a *Totenkopf*-hadosztályt az első nagy bevetésre, az 1940-es nyugati hadjáratra.

Mészárlás Le Paradis-nél

Mindössze 17 nappal a május 10-én kezdődött német támadás után a *Totenkopf*-hadosztály már atrocitást követett el a La Paradis nevű kis, francia falu mellett. A hadosztály katonái kemény közelharc után elfogtak néhány angol katonát a Royal Norfolk Regimentből, és miután lefegyverezték őket, géppuskával agyonlőtték valamennyiüket. A hadsereg dühösen fogadta a kiszivárgott híreket; Hoepner tábornok, a XVI. gépesített haddtest parancsnoka követelte az elkövetők megbüntetését. Még maga Himmler is bosszús volt, hisz csupán néhány napja kezdődött el a hadjárat, s a Waffen-SS-ről máris rossz hírek keringtek. Végül a hadsereg felháborodására eltussolták az ügyet. Az esetért felelős tisztet, Fritz Knöchlein SS-Obersturmführert azonban, aki túlélte a háborút, az angolok bíróság elé állították és kivégezték. A *Totenkopf*-hadosztály számtalanszor találkozott francia gyarmati csapatokkal – marokkóiakkal és algériaiakkal –, de foglyokat nem ejtett ezek közül a „fajilag alacsonyabbrendű" katonák közül.

A nyugati hadjárat befejeztével az addig az SS halálfejes-ezredeinek felügyelője alá tartozó halálfejes-ezredek átkerültek a tulajdonképpeni Waffen-SS-hez. Ezekből a különböző egységekből kilenc halálfejes-gyalogezredet, két SS-lovasezredet és egy rohamcsapatot (*Nord*-harccsoport) hoztak létre, a maradék öt gyalog- és két lovasezred pedig „különleges feladatokat" kapott a front mögötti területeken. Ezeket az egységeket a keleti arcvonal mögött alkalmazták biztonsági feladatokra, és – gyakran az Einsatzgruppékkal együttműködve – nagyon rossz hírnevet szereztek maguknak.

A *Totenkopf*-hadosztály Oroszországban

Oroszországban a *Totenkopf*-hadosztály folytatta az ellenséggel szembeni kegyetlenkedéseit. Max Simon SS-Oberführer,

LENT: „Munka közben az SS-ek, férfiak és nők, akik őriztek bennünket, husángokkal ütöttek, és ránk uszították kutyáikat. Sok barátnőnk lábát harapdálták meg ezek a kutyák. A szemem láttára szaggattak szét egy asszonyt, mikor Tauber, egy SS, vigyorogva biztatta őket, hogy támadják meg." Madame Vaillant-Couturier, egy auschwitzi túlélő vallomása.

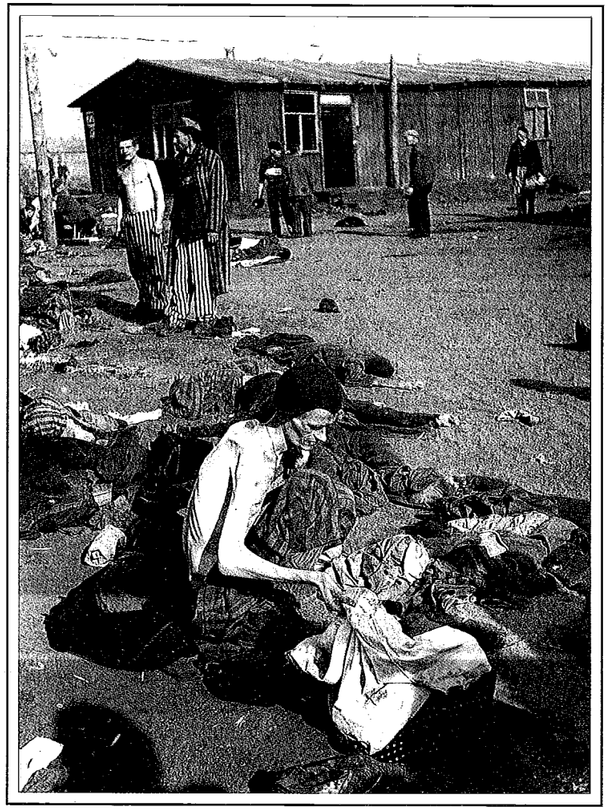

az 1. SS halálfejes gyalogezred parancsnoka arra buzdította katonáit, hogy legyenek még kegyetlenebbek, mivel az oroszok „banditák, akiket kíméletlenül le kell mészárolni". Azt beszélik, a *Totenkopf* által elfogott partizánokat gyakran szándékosan haslövéssel végezték ki, hogy haláltusájuk minél hosszabb és fájdalmasabb legyen. Akár igaz ez, akár nem, jól illusztrálja e katonák baljós hírnevét. A *Totenkopf* tagjai nagy hasznát vették annak, amit Eicke koncentrációs táboraiban tanultak. Egyszer még egy egész zászlóaljat is a hadosztályhoz vezényeltek az Einsatzgruppe A kötelékéből a veszteségek pótlására. Érdekes megfigyelni azt is, hogy a Waffen-SS által a II. világháború alatt elkövetett nagyobb atrocitások csaknem kivétel nélkül olyan tisztek által vezetett egységek nevéhez fűződnek, akik korábban Eicke *Totenkopf*-hadosztályában szolgáltak. Nem lenne helyénvaló azt sugalmazni, hogy a *Totenkopf* minden egyes katonája tömeggyilkos volt. Azok a katonák azonban, akiket ennyire áthatott a nemzetiszocializmus, és akik Eicke vezetése alatt váltak harcedzetté, képtelenek voltak kíméletesnek lenni az ellenség iránt.

A hadosztály csatákban tanúsított kitartása és sok katonájának különleges vitézsége révén szerzett jó hírneve ellenére végérvényesen kompromittálódott a koncentrációs tábori személyzettel való folyamatos csere miatt. Azokat a *Totenkopf*-katonákat, akik betegség vagy sérülés folytán nem harcolhattak tovább a hadszíntéren, gyakran áthelyezték a koncentrációs táborokba, az ottani fiatal, éppen hadköteles korba lépett őrök pedig a *Totenkopf*-hadosztályba kerültek.

A pusztítás katonái

A *Totenkopf*-hadosztály az éles kontrasztok hadosztálya volt. Katonái még a legkétségbeejtőbb helyzetekben is képesek voltak bátran viselkeni, amivel tiszteletet vívtak ki maguknak: Németország legkiválóbb katonái is elismerték képességeiket. Von Manstein tábornagy például ezt mondta: „Gyakran került a későbbiekben a parancsnokságom alá, és úgy vélem, talán ez volt a legjobb Waffen-SS-hadosztály, amellyel találkoztam." Ugyanakkor ezek a katonák voltak azok is, akiket Eicke gyűlöletre és kegyetlenségre tanított, akik azt tartották, hogy az ellenség „zsidóbolsevik alsóbbrendű lény, aki meg akarja semmisíteni a Birodalmat, ha meg nem akadályozzák ebben. Ezt a megelőzést kímélet és sajnálat nélkül kell végrehajtani; a komisszárokat a többi fogollyal együtt le kell mészárolni."

Ez a tanítás formált a *Totenkopf*-hadosztály katonáiból olyan bűnözőket, mint a fent említett Friedrich Jeckeln SS-Obergruppenführer, aki Dél-Oroszország felsőbb SS- és rendőrfőnöke lett, valamint az Einsatzgruppe C parancsnoka, amely több tízezer zsidót gyilkolt meg a rigai gettóban. Jeckeln nemcsak ezeknek az egységeknek a parancsnoka volt, hanem a háború utáni kihallgatásai alkalmával azt is elismerte, hogy maga is részt vett a mészárlásban, hogy „példát mutasson" embereinek.

A *Totenkopf*-hadosztály katonái joggal hivatkozhatnak arra, hogy legalább olyan jól harcoltak, mint a Wehrmacht vagy a Waffen-SS akármelyik más alakulata, sőt nem egynél sokkal jobban, de mindössze ebben merül ki sokuk számára a hasonlóság. Túl sokan voltak közülük elállatiasodott fanatikusok ahhoz, hogy elfogadható legyen a hivatkozás: ugyanolyan katonák voltak, mint bárki más.

A Waffen-SS

Az igazi Waffen-SS-nél két kategóriát kell vizsgálnunk. Először a külföldi önkéntes alakulatokat, melyeknek egy része Kelet-Európából származott, másodszor pedig az ún. „klasszikus" Waffen-SS hadosztályokat, melyek legénysége zömmel német, sőt birodalmi német volt.

A Waffen-SS számos volt tagja a háború után azt hajtogatta, hogy a hadosztály nem követett el több atrocitást, mint bármely más katonai alakulat. Kurt Panzermeyer 1957-ben azt írta, hogy az SS-katonák „az oradouri mészárástól eltekintve [ld. alább] nem követtek el semmiféle bűnt, és az is egyetlen ember nevéhez fűződik. Őt hadbíróság elé akaták állítani, de hősi halált halt, mielőtt perbe foghatták volna". Meyer elítélte a kollektív bűnösség elvét is, és továbbra is azt állította, hogy az SS-katonák „semmi mást nem tettek, mint harcoltak a hazájukért". Heinz Guderian Paul Haussernek a Waffen-SS történetéről írott könyve előszavában a következőket mondja: „Az összeomlás [Németország megadása] után ezt az alakulatot kivételesen súlyos és igazságtalan vádak érték. Mivel annyi hamis és igazságtalan dolgot mondtak és írtak már róla, a legnagyobb örömmel üdvözlöm háború előtti tanítójuk és egyik legjobb későbbi parancsnokuk kezdeményezését, aki azért ragadott tollat, hogy tanúságot tegyen az igazságról." Az igazság azonban az, hogy a Waffen-SS számos atrocitást követett el a háború folyamán mind a harctéren, mind az arcvonal mögött.

A Waffen-SS szerveződésének korai

szakaszában Himmler csak fajilag megfelelő, „germán" önkénteseket fogadott be a szervezetbe, de a háború előrehaladtával lassanként feladta a külföldi önkéntesek toborzásában való faji szelekcióra tett kísérletét. A külföldiekből álló későbbi alakulatok inkább Himmler személyes hatalom- és dicsőségvágyát tükrözték, s gyakran rengeteg időt és pénzt öltek katonailag szinte használhatatlan alakulatok felállításába.

A Balkánon felállított muzulmán egységek például különösen sok gondot okoztak. Himmler megpróbálta kihasználni az ősi vallási ellentéteket a térségben. Ahol a főleg keresztény szerb partizánok okoztak nagy gondot a megszálló német csapatoknak, horvát muzulmán önkénteseket akart bevetni ellenük, pedig jól tudta, hogy e két közösség között meglévő hagyományos gyűlölet minden bizonnyal túlkapásokhoz fog vezetni. Hogyha a *Handschar*- és a *Skanderbeg*-hadosztály rászabadult egy olyan területre, ahol gyakoriak voltak a partizánakciók, hamarosan megindult az atrocitásokról szóló jelentések áradata.

A *Handschar*-hadosztály – ahogy azt a 6. fejezetben már említettük – lázadásával és a német kiképzőtisztek Franciaországban való meggyilkolásával elvesztette gazdái bizalmát. Himmler mégsem habozott rászabadítani őket Jugoszlávia népére. Ha valami, akkor az általuk elkövetett atrocitások valóban negatív hatást váltottak ki. Ezek a katonák olyan alacsony szinten álltak, hogy a hadosztály katonailag szinte semmit nem ért, az általuk elkövetett bűnök pedig csak megkeményítették a partizánok ellenállását, s a háború puszta kegyetlenkedéssé fajult mindkét oldalon.

A balkáni muzulmánokon kívül jelentős számban jelentkeztek oroszok és a balti népek fiai a Waffen-SS-be. Ezek közül a balti országokból jöttek alkották katonai szempontból messze a legjobb alakulatokat. Különösen az észt és a lett önkéntesek tűntek ki a csatákban tanúsított bátorságukkal és elszántságukkal, főleg, mikor a saját hazájukat védték, de még azután is. Sokan közülük igen magas kitüntetéseket kaptak, s a balti SS-alakulatok általában kivívták német bajtársaik nagyrabecsülését.

LENT: Egy orosz falu lángokban áll egy SS-alakulat támadása után. Akár Einsatzgruppe, akár Waffen-SS különítmény művelte is ezt, az ilyen tettek mindennaposak voltak a Himmler által a „fajok háborújának" nevezett küzdelemben.

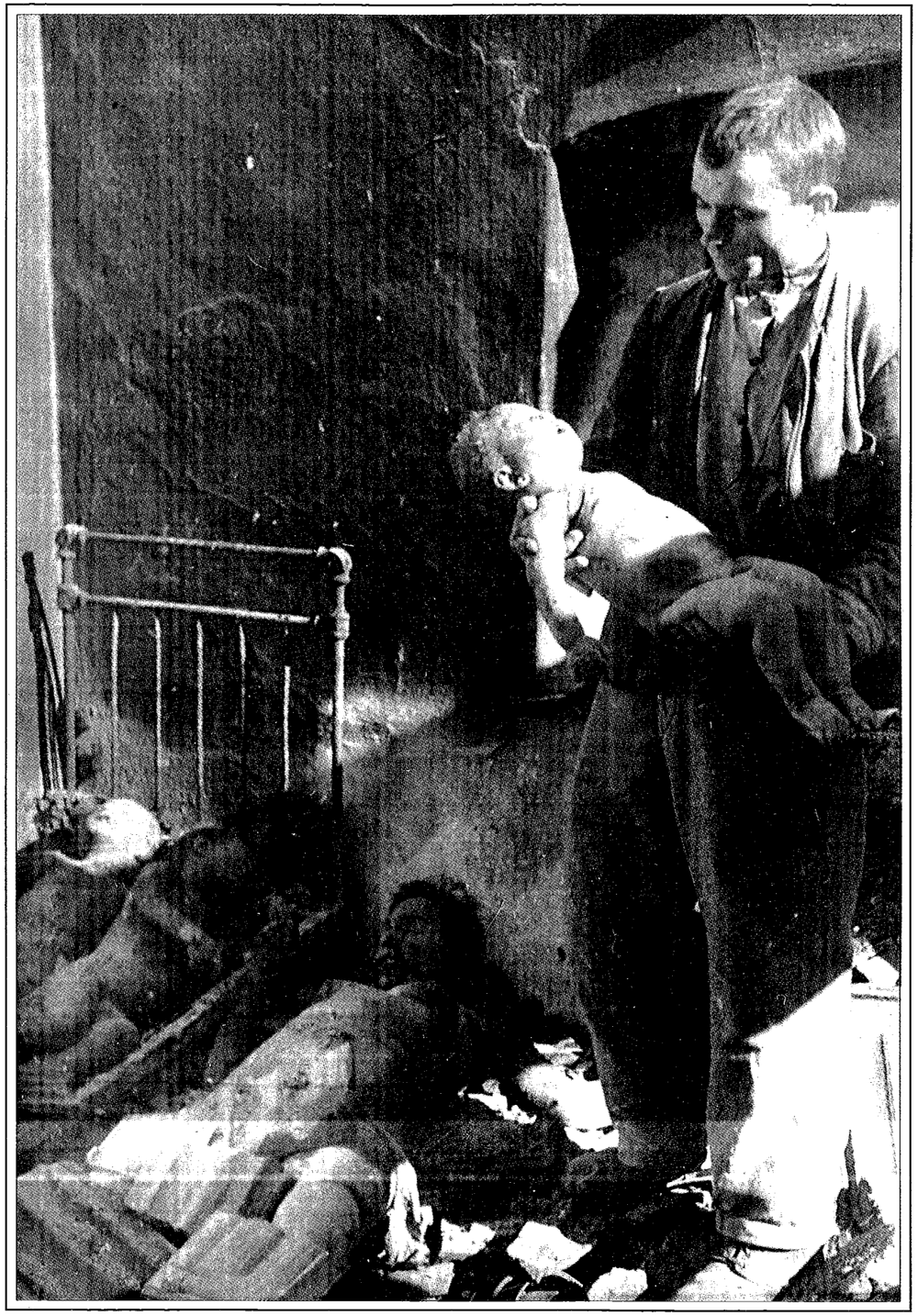

Az orosz és az ukrán újoncokkal azonban nem mindig ez volt a helyzet. Annak ellenére, hogy nagyszámú – gyakran egy egész hadosztályra való – önkéntes jelentkezett, sőt még maradt néhány rendőri egységre való is a front mögötti biztonsági feladatok ellátására, ezeknek az önkénteseknek a színvonala meglehetősen alacsony volt. A legtöbben a kommunisták iránti gyűlöletből jelentkeztek, de szép számmal akadtak olyanok is, akik csak a saját érdeküket tartották szem előtt: nagyobb fejadagokat és fizetést kívántak kapni, vagy olyan helyzetbe akartak kerülni, ahol módjuk nyílt a személyes ellenségeikkel való leszámolásra. Azoknak, akik őszinte idealizmusból csatlakoztak, gyakran csalódniuk kellett a kapott feladatok miatt. Így jártak például az SS 30. gránátoshadosztályának katonái, akik a szovjetek elleni harcra jelentkeztek, és Franciaországban, a *Maquis* ellen vetették be őket. Nem csoda hát, hogy ennek az egységnek a harci morálja és hatékonysága nem volt éppen a legmagasabb szinten.

Mindenesetre mire Himmler feladta a szlávokkal szembeni faji előítéleteit, és megengedte, hogy belépjenek a Waffen-SS-be, a háború a németek ellen fordult. Vereség vereséget követett, és folyamatosan szorultak vissza nyugat felé, át saját hazájukon, majd ki a Szovjetunióból. Mindez aligha lendített az orosz önkéntesek harci morálján és lelkesedésén.

Míg a balti SS-alakulatok általában jó színvonalon álltak, addig az oroszok nívója a legjobb esetben is változó volt. A balkáni muzulmánok ezzel szemben szinte semmit sem értek; létezett olyan önkéntes egység, amely a lehető legrosszabb hírnevet vívta ki magának: az SS 29. gránátoshadosztálya Bronislav Kaminski vezetésével. A civil lakosság elleni kilengéseik miatt hírhedtté vált egységek között kétségkívül Kaminski emberei vitték el a pálmát. Bár szert tettek némi katonai előképzettségre, amint azt a közép-oroszországi erdőségek partizánjai elleni sikereik tanúsítják, az 1944-es varsói felkelés idején olyan mérhetetlen brutalitással léptek fel a lengyel Honi Hadsereg ellen, hogy az még a harcedzett németeket is megdöbbentette. Az általuk elkövetett atrocitások listája valóban félelmetes.

Néhány kivételtől eltekintve tehát (ld. a balti SS-hadosztályokat) a legtöbb kelet-európaiakból álló önkéntes alakulat a legjobb esetben is csak közepes teljesítményt nyújtott a harcban, a legrosszabb esetben pedig vadak gyülekezete volt, mely a háború legszörnyűbb atrocitásait követte el.

A kelet-európai hadosztályok

Himmler nem tekintette ezeket a hadosztályokat igazi Waffen-SS katonáknak, ami az egységek hivatalos elnevezéséből is látszik. A *Handschar*-hadosztály hivatalos neve például 13. Waffen-Gebirgs-Division der SS, azaz az SS fegyveres hegyi hadosztálya volt, nem pedig SS-Gebirgs-Division, azaz SS-hegyihadosztály. Ez fejezte ki, hogy ezek az önkéntesek az SS szolgálatában álltak, de nem tartoztak ténylegesen az SS-hez. A szabályzat egyenesen megtiltotta az SS-rúnák használatát a hajtókájukon, aminek következtében a legváltozatosabb hajtókajelzések születtek. Ezt a rendelkezést azonban sokszor figyelmen kívül hagyták, és mégis viselték az SS-rúnákat.

Ettől az apró eltéréstől eltekintve ezek az alakulatok a Waffen-SS-ben rendszeresített egyenruhát viselték, és SS-zsoldkönyvük volt, csak néha kétnyelvű, latin és cirill betűs szöveggel. Ám aligha lehet elvárni a lakosságtól vagy a rémtettek háború utáni kivizsgálóitól, hogy odafigyeljenek azokra az apró finomságokra, amelyek megkülönböztették ezeket az embereket a „valódi" Waffen-SS tagjaitól. A háború után, amikor a németek iránti rokonszenv a mélyponton volt, ezeket az egységeket is egyszerűen SS-csapatoknak tekintették, és nem tettek különbséget a „barbár, keleti" és az ún. „klasszikus" Waffen-SS alakulatok között. Ezért a keleti önkéntes alakulatok nagymértékben felelősek azért a képért, amely a Waffen-SS-ről mint különösen kegyetlen, kíméletlen szervezetről kialakult.

A „klasszikus" Waffen-SS hadosztályok

A Dániából, Hollandiából, Belgiumból, Norvégiából és Franciaországból származó nyugati önkéntesek zömmel meglehetősen magas színvonalon álltak, és a háború végeztével is megbízható, hatékony alakulatokként maradtak meg az emberek emlékezetében. Általuk elkövetett atrocitásokról nagyon ritkán érkeztek hírek. Mindent egybevetve, ezek az egységek inkább növelték a Waffen-SS hírnevét, mintsem bemocskolták volna.

De mi a helyzet az ún. „klasszikus" Waffen-SS hadosztályokkal? Ezt a kifejezést gyakran a meglehetősen szelektív módon kialakított egységekre használták, melyek legénysége zömmel, ha nem teljesen, németországi németekből vagy „birodalmi németekből" állt, akik megfeleltek a szigorú felvételi követelményeknek. Ezek a hadosztályok általában

SZEMBEN:** „A másik oldalon egy 180 milliós nép áll, népfajok teljes keveréke, akiknek még a nevét sem lehet kiejteni, és akiknek a testalkata is olyan, hogy sajnálat és együttérzés nélkül tudja őket lelőni az ember. Majd meglátjátok ezeket az állatokat, akik megkínoznak és bántalmaznak minden foglyot a mieink közül, minden sebesültet, aki az útjukba kerül, és nem úgy bánnak velük, ahogy tisztességes katonák között szokás. Ezeket a népeket a zsidók egy vallásban egyesítették, egy ideológiában, amelyet úgy hívnak, hogy bolsevizmus, és azzal a feladattal, hogy »most már miénk Oroszország, Ázsia fele, Európa egy része – nosza, rohanjuk le most Németországot és az egész világot.«" Így beszélt Himmler Waffen-SS katonáihoz 1941 júliusában, s az ilyen buzdítások vezettek a túloldalon látható képhez hasonló jelenetekhez, az orosz emberek „sajnálat és együttérzés nélküli" legyilkolásához. A Szovjetunióban rekordot döntött a Waffen-SS a civil lakosság elleni atrocitások terén. 1941 nyarán például az SS-lovasdandár, a későbbi Florian Geyer-hadosztály részt vett egy „békéltető hadműveletben" a Pripjaty-mocsaraknál, melynek során 259 szovjet katonát öltek meg, és 6504 civilt végeztek ki. 1941 szeptemberében a Das Reich-hadosztály katonái segédkeztek 920 zsidó lemészárlásában Minszk közelében.

jó felszereléssel rendelkeztek, megtisztelő elnevezést kaptak, amelyet a karszalagjukon viseltek, s tagjaik között rendkívül jó csapatszellem uralkodott. Általában úgy tartják, hogy a hadrendben az első 20 hadosztály tartozott ebbe a kategóriába. Valóban igaz, hogy a magasabb számmal ellátott egységek nem érték el ezeknek a korábban szerveződött hadosztályoknak a presztizsét és hírnevét, és az is, hogy a későbbi hadosztályok zömmel kelet-európai önkéntesekből álltak, akiknek a színvonala kevés kivételtől eltekintve nagyon alacsony volt.

Az elit tulajdonságai

Nem minden korai hadosztály állt azonban egyformán magas színvonalon. A 4. SS-*Polizei*-hadosztály például rosszabb felszerelést kapott, mint a többiek, akárcsak a *Prinz Eugen* 7. SS-hegyihadosztály, miután mindkettőt főleg a partizánok ellen vetették be, és részben elavult, zsákmányolt fegyverzettel látták el.

A valóban elitnek tekintett Waffen-SS hadosztályok ténylegesen a hadrend első feléhez tartoztak. A *Leibstandarte,* a *Das Reich,* a *Wiking,* a *Hohenstaufen,* a *Frundsberg,* a *Hitlerjugend* és a *Götz von Berlichingen* irigylésre méltó hírnevet szerzett magának katonai képességeivel, halálmegvető bátorságával és tüneményes csapatszellemével, amely még a legszörnyűbb körülmények között is töretlen maradt. Ezek a hadosztályok mondhatták el joggal magukról, hogy valóban olyan frontharcos katonák, mint akárki más. Azonban még ezek ellen a neves hadosztályok ellen is felmerült az atrocitások elkövetésének vádja.

Hitler testőrsége

A Waffen-SS hadosztályai közül kétségtelenül a leghíresebb az elit *SS-Leibstandarte Adolf Hitler* volt, Hitler testőrsége, amely Németország egyik legerősebb páncélos alakulatává nőtte ki magát. A *Leibstandarte* katonái elsők voltak az elsők között. A toborzás feltételeit nagyon szigorúan betartották, kizárólag a legjobbakat vették fel. Csak a legmagasabbak, a legegészségesebbek, a faji szempontból legmegfelelőbbek és a politikailag leghűségesebbek kerülhettek be ebbe az alakulatba. Állítólag egyetlen tömött fog már alkalmatlanná tette a jelentkezőt. Az egység katonái ezért rendkívül büszkék voltak kiemelkedő helyzetükre és arra, hogy Führerük nevét viselhetik karszalagjukon. A hadsereggel ellentétben, ahol a tisztek általában más társadalmi háttérrel rendelkeztek, mint a közlegények, a *Leibstandarté*nál mindenki egyenlőnek számított társadalmilag. A hadsereg merev osztályszemlélete ellentétben állt a Waffen-SS szellemével, ahol mindenki bajtársa volt a másiknak.

A tiszteknek közlegényként kellett szolgálatot teljesíteniük, mielőtt a tiszti kiképzést megkapták, és kinevezték volna őket. Az alacsonyabb rangúak rangjuknak megfelelően szólították feletteseiket, nem pedig „Uram"-nak, ahogy a Wehrmachtban volt szokás. A katonák nem lakatolhatták le fiókjaikat vagy öltözőszekrényeiket, mert ez a bajtársak iránti bizalmatlanságot sugallt volna, akiktől nem egyszer talán az életük függhetett. A katonai kiképzés során a legmodernebb harceljárást tanították, s a tisztek és a közlegények együtt vettek részt a kiképzésben. Mindezek a tényezők együttesen első osztályú harcoló alakulattá formálták a *Leibstandarte*-hadosztályt, amely kiválóan képzett, jól felszerelt, rendkívül magabiztos és páratlan harci szellemmel rendelkezett. A Waffen-SS tisztjei és a legénység között sokkal közvetlenebb kapcsolat alakult ki, mint másutt, amit nem is lehet csodálni, ha figyelembe vesszük, hogy itt még a magas rangú tisztek is viszonylag fiatalok voltak.

A lengyelországi atrocitások

A Waffen-SS katonái féktelen bátorságukkal már az ellenségeskedések kezdetén (1939. szeptember) kitűntek a hadseregben szolgáló kollégáik közül. Ez azonban aligha meglepő, ha figyelembe vesszük, milyen kiképzést kaptak. A hadsereg viszont bizalmatlansággal figyelte óvatlanságukat, és az SS-alakulatok hadijelentéseiben szereplő magas veszteségekre hivatkozott. Az SS-alakulatok pedig arra panaszkodtak, hogy a hadsereg gyakran nekik adja a nehezebb feladatot, hogy megóvja saját csapatait a veszélytől. Akárhogy is volt, a Waffen-SS-t hamarosan úgy emlegették, mint amely lendületesen törekszik célja felé, bár sokszor nagy emberveszteségek árán éri el azt.

A Waffen-SS számlájára írható első feljegyzett atrocitásra Lengyelországban került sor 1939. szeptember 19-én. Egy Ernst nevű SS-katona az SS-tüzérezredből és egy rendőr a hadseregtől 50 zsidót összeterelt egy zsinagógába, és agyonlőtte őket. Az SS-katonát rögtönítélő bíróság elé állították, és az ügyész halálbüntetés kiszabását kérte. Egy németországi főbíró azonban hatálytalanította a halálos ítéletet, mondván, az SS-katona „mélyen fel volt háborodva a lengyelek népi németek elleni atrocitásai miatt. SS-katona lévén különösen érzékeny volt a zsidók látványára és a zsidóság németekkel szembeni ellenséges magatartására, így egyáltalán nem előre megfontoltan, hanem az ifjúi lelkesedés hatására cselekedett". (Figyeljük meg az utalást az SS zsidóellenes neveltetésére!)

A *Leibstandarte*-hadosztályt az 1940-es nyugati hadjáratra kibővítették és megerősítették, majd részt vett a Hollandián át Franciaországba tartó előrenyomulásban, és Dunkerque-nél érte el a Csatornát. 1940. május 27-én Wormhoudtnál egy csapat elfogott brit katonát egy pajtába tereltek, majd gránátokkal és gépfegyverekkel megölték őket. Az elkövetők azt állították, hogy a foglyok egyike elrejtette a revolverét, és rájuk lőtt, ezzel provokálva ki a lövöldözést. Ez azonban nem látszik valószínűnek. Azóta sem került elő döntő bizonyíték annak a napnak a történéseiről, s a gyilkosság örökre folt marad a Leibstandarte becsületén. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy elszigetelt incidensről van szó, melyben ennek a hatalmas haderőnek csupán egyetlen százada vett részt, és a későbbiekben egyetlen hasonló esetet sem jelentettek a hadosztállyal kapcsolatban. Sőt, amikor a Leibstandarte legközelebb brit csapatokkal találkozott Görögországban 1941-ben, a fogságba esett brit katonák csak a legjobbakat mondhatták fogvatartóik lovagiasságáról.

A *Leibstandarte* keleten

Mire 1941 nyarán a *Leibstandarte* a birodalom keleti határain állt, várva a parancsot, hogy betörjön a Szovjetunió területére Hitlernek a „Barbarossa" hadműveletre felsorakozott haderejében, bátorságával és lendületével már megalapozta hírnevét, s a wormhoudti esettől eltekintve büszke lehetett teljesítményére.

A keleti fronton azonban a fiatal Waffen-SS gránátosok a hadviselés sokkal kegyetlenebb és engesztelhetetlenül vad formájával ismerkedtek meg. Az SS-t arra nevelték, hogy megvetett, gyűlölt kommunista ellenségként tekintsen az oroszokra, mindannak az ellentéteként, amit a nemzetiszocializmus valaha is célul tűzött ki. A szovjetek viszont gyűlölt

FENT: Az „új rend" Jugoszláviában. A Prinz Eugen 7. SS-önkéntes-hegyihadosztály 1942 és 1944 között folytatott partizánvadász tevékenységet az országban, és rengeteg atrocitást követett el. A hadosztály katonái által készített és később szovjet kezekbe került fényképek számos mészárlásról és falugyújtogatásról tanúskodnak.

FENT: Az 1943. április-májusi varsói gettólázadás leverése, amelyben a Waffen-SS egységei is részt vettek. Az akciót Jürgen Stroop SS-Brigadeführer irányította (akit aztán 1951-ben, Varsóban kivégeztek). Stroop saját becslései szerint 37.359 zsidót fogott el vagy ölt meg április végéig. Amikor a háború után megkérdezték tőle, bánja-e a tettét, Stroop így válaszolt: „Annak, aki azokban a napokban valódi férfinak, azaz erős embernek akart látszani, úgy kellett tennie, ahogyan én cselekedtem."

fasiszta megszállókat láttak benne. Ez a kölcsönös gyűlölet a harcmezőn elkeseredett kézitusákban nyilvánult meg, ahol senki sem kért, de nem is kapott kegyelmet. Ami azonban a csata hevében elfogadható, másutt teljesen más megítélés alá esik. A *Leibstandarte* pedig hidegvérrel gyilkolta meg a szovjet hadifoglyokat a taganrogi csatában, 1941 októberében. A *Leibstandarte* parancsnoka, Sepp Dietrich parancsot adott, hogy néhány napig ne ejtsenek foglyokat a saját embereivel szembeni szovjet atrocitások viszonzásaként.

Oroszország – a kegyelem nélküli háború

A keleti hadszíntéren különlegesen vad és kegyetlen módon zajlott a háború. A szovjetek a puszta létükért küzdöttek, és még saját honfitásaik közül is sokan jelentkeztek, hogy a németek oldalán harcoljanak ellenük. Nem volt kegyelem a gyűlölt betolakodóknak, sem pedig azoknak, akik támogatták őket.

A keleti arcvonal német veteránjai gyakran megvetően nyilatkoznak azoknak a véleményéről, akik személyesen nem tapasztalták az oroszországi szolgálat rémségeit. A kíméletlenség, az embertelenség mindennapos volt, és legalább annyi jelentés szólt a magukat megadó németek elleni atrocitásokról, mint fordítva. A németek külön hivatalt tartottak fenn az ellenük elkövetett bűnök kivizsgálására, amely a Háborús Bűnöket Vizsgáló Iroda (Wehrmacht Untersuchungsstelle) nevet viselte.

Az oradouri rémtett

Nyugaton a háború azonban ritkán súlyleyedt a keleten megszokott barbár színvonalra, s többé-kevésbé betartották a hadviselés szabályait. Megis sor került néhány incidensre, amely árnyékot vetett még a „klasszikus" Waffen-SS hadosztályok hírnevére is. Talán érdemes megvizsgálni a két leghírhedtebb esetet.

Az első komoly incidens a nyugati hadjárat során 1944 nyarán történt Franciaországban, amikor a *Das Reich*-hadosztály észak felé készülődött, a normandiai harcmezőre. Az odafelé vezető úton azt a feladatot kapta, hogy Limoges környékén lépjen fel a partizánok ellen. Tulle városát szinte ostrom alá vették a kommunista partizánok, és elvágták a többiektől a német helyőrséget, a Sicherungsregiment 95 III. zászlóalját. (Ezek az egységek nem frontharcos alakulatok voltak.) A *Der Führer*-ezred egy részét a város felmentésére küldték, és az könynyedén elkergette a partizánokat, akik nem tudták felvenni a versenyt a Waffen-SS katonáival. A városba bevonuló németek a helyőrség mintegy 40 német katonájának a holttestére bukkantak, akiket azután gyilkoltak és csonkítottak meg, hogy megadták magukat.

Miközben mindez Tulle városában zajlott, a hadosztály két tisztjét, Gerlach SS-Obersturmführert és Kampfe SS-Sturmbannführert elfogták a partizánok, mikor kíséret nélkül utaztak a környéken. Kampfét lelőtték, holtteste csak a háború után került elő. Gerlach viszont megmenekült. Visszatérve Gerlach jelentkezett ezredparancsnokánál, Stadler SS-Standartenführernél, és elmondta, hogy fogvatartói egy Oradour-sur-Glane nevű faluba hurcolták. Az eset kivizsgálására egy század élén Diekmann SS-Sturmbannführert küldték ki.

Oradourba érkezve Diekmann körülzárta a falut, összegyűjtötte a lakosokat, és bosszút állt rajtuk. Az elszabadult erőszak 642 emberrel végzett. Volt köztük öreg és fiatal, férfi, nő és 207 gyermek. Vagy agyonlőtték őket, vagy beterelték az épületekbe, amelyeket azután rájuk gyújtottak. Amikor Diekmann jelentést tett, Stadler éktelen haragra gerjedt, és azonnal odahívta a hadosztályparancsnokot, Lammerding SS-Brigadeführert, hogy összeüljön a rögtönítélő bíróság. Diekmann nem sokkal ezután harc közben elesett, így az eljárást megszüntették.

Azt mondják, hogy úton Oradour felé Diekmann találkozott egy német egészségügyi alakulattal, amelyet megtámadtak a partizánok. A sebesülteket megölték, az orvosokat és a szanitéceket pedig megkötözték járműveikben, majd felgyújtották azokat, hogy élve égjenek el. Ha ez igaz, bizonyos mértékig megmagyarázza,

BALRA: A hírhedt Dirlewanger-dandár emberei a varsói felkelés idején, 1944 augusztusában. Az Oskar Dirlewanger által vezetett egység orvvadászokból, bűnözőkből, rangjuktól megfosztott tisztekből, hadbíróság elé állított és büntetés alatt álló SS-katonákból állt. Pusztítva haladt át a városon a felkelés elfojtása idején, gyilkolva, rabolva, megerőszakolva mindenkit, aki csak az útjába került. Még a kórházakat is megtámadta: a személyzetet és a betegeket – köztük apácákat és nővéreket – kifosztották és megerőszakolták. Ezért a szégyenteljes cselekedetért Dirlewanger megkapta a lovagkeresztet.

de semmiképpen sem menti Diekmann vérlázító tettét Oradourban. A meggyilkolt orvosok és sebesültek látványa közvetlenül a két tiszt eltűnése és a német katonák Tullében való megölése után talán az utolsó csepp volt a pohárban: Diekmann elvesztette az eszét, ez azonban megannyi ártatlan életébe került.

A malmédy-i mészárlás

A másik nagyobb incidens a nyugati hadjárat során, 1944-ben történt: egy csapat amerikai hadifoglyot öltek meg Malmédy-nél. Az esemény körülményei tisztázódtak. Az amerikai foglyokat Malmédy mellett, a Baugnez felé vezető út kereszteződésénél gyűjtötték összse, miközben az I. SS-páncéloshadtest csapatai elvonultak mellettük. A foglyokat két Pz IV harckocsi és ezek személyzete őrizte, s a német források szerint csak 20 fogolyról volt szó. A belga szemtanúk 35-ről beszélnek, az amerikaiak 120-ról. Akárhányan is voltak, a 731-es számú harckocsi egyik katonája, egy Georg Fleps nevő román népi német automata pisztolyával a foglyok közé lőtt. Amint azok szétszóródtak, a többi német is tüzet nyitott, aminek következtében a legtöbb fogoly meghalt. Ez nyilvánvalóan olyan bűntett volt, amiért az elkövetőknek felelniük kellett. A vita csak a kivizsgálás mikéntje miatt keletkezett. Az amerikaiak azt akarták bizonyítani, hogy azért került rá sor, mert a németeknek parancsuk volt arra, hogy ne ejtsenek foglyokat. A parancsot állítólag Josef „Sepp" Dietrich SS-Oberstgruppenführer adta ki.

A háború után börtönbe került az I. SS-páncéloshadtest 500 katonája, köztük Dietrich, Hermann Priess SS-Gruppenführer, a *Leibstandarte* I. SS-páncéloshadtest parancsnoka és Joachim Peiper SS-Obersturmbannführer, a páncélos ékként szerepelt Kampfgruppe Peiper parancsnoka. A főtiszteket azzal vádolták, hogy törvénytelen parancsot adtak ki illetve továbbítottak a foglyok megölésére. Noha e vádak alátámasztására semmiféle írásos bizonyíték nem került elő (jóllehet az amerikai 26. gyaloghadosztály 328. ezredének volt olyan írásos parancsa, miszerint „az SS-katonákat nem kell foglyul ejteni, hanem a helyszínen agyon kell lőni"), az amerikaiaknak sikerült olyan tanúvallomásokat szerezniük, melyek szerint volt érvényben ilyen parancs (sok fiatal SS-katona vallott ugyanis tisztjei ellen). Ennek eredményeképpen 42 halálbüntetést és 28 életfogytiglani büntetést szabott ki a bíróság.

Később kiderült azonban, hogy a tisztek elleni vallomásokat törvénytelen eszközökkel csikarták ki a katonákból. Az amerikai hadsereg kihallgatói mind fizikai, mind lelki tortúrának tették ki a foglyokat a hamis vallomások megszerzése érdekében. Módszereik inkább illettek a Gestapóhoz, mint az amerikai hadsereghez. Annyira mocskossá vált az

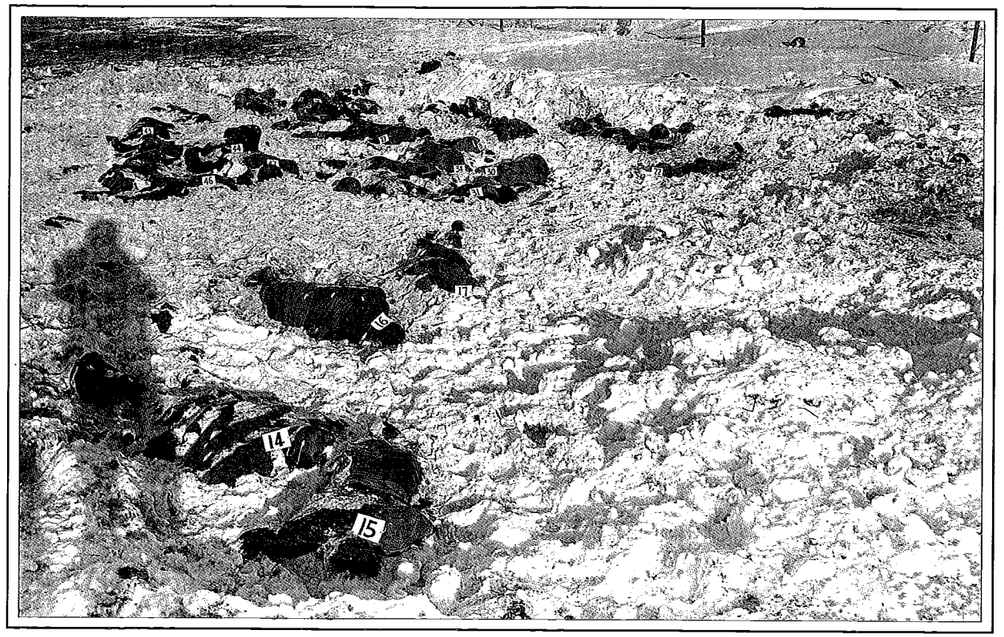

FENT: A malmédy-i mészárlás. Halott amerikai katonák fekszenek a hóban, akiket akkor lőttek le a Leibstandarte katonái, mikor már megadták magukat.

eljárás, hogy a kiszivárgott hírek felháborították az amerikaiakat. Külön bizottság alakult az eljárás ellenőrzésére, amelyet végül oly mértékben hibásnak találtak, hogy az összes halálbüntetést át kellett változtatni. Sepp Dietrich például 1955-ben szabadult, Joachim Peiper pedig 1956-ban.

A Waffen-SS Arnhemnél

Kevesebb nyilvánosságot kapott a Willi Bittrich SS-Obergruppenführer vezette Waffen-SS egységek által Arnhemnél elfogott brit ejtőernyősökkel szembeni lovagias magatartás. Mindkét oldalon keményen és jól harcoltak, gyakran heves kézitusában, és a Waffen-SS katonáiban tisztelet ébredt a kemény brit ejtőernyősök iránt. Amikor a britek végül megadásra kényszerültek, csodálkozva tapasztalták azt a humánus bánásmódot, amelyet a németek irántuk – főleg a sebesültek iránt – tanúsítottak. Elismerésüket a háború után személyes üzenetben fejezték ki a német parancsnokoknak.

Maradtak tehát még a háborúnak ebben a késői szakaszában is olyan Waffen-SS csapatok – a keleti hadszíntér elembertelenítő hatása ellenére is –, amelyek meglehetősen lovagiasan küzdöttek az olyan ellenséggel szemben, akit megtanultak tisztelni.

Az SS öröksége

Ahogy a német hadigépezet lassan darabjaira hullott, mindig a Waffen-SS egységeit küldték sebtiben az arcvonal különböző szakaszaira, hogy betömjék a védelmi vonalakon támadt réseket. A szinte állandó csatározás és a kíméletlen küzdelem nagy veszteségeket okozott, az elit Waffen-SS alakulatok zömének csapatszelleme azonban változatlan maradt. Ekkorra a legtöbb Waffen-SS katona megkeményedett, cinikussá vált, és semmi valódi érzést nem táplált politikai vezetői vagy Reichsführere iránt. Egyedül bajtársaiknak és csapatuknak tartoztak hűséggel.

Ebben a vonatkozásban kezdtek kísértetiesen hasonlítani az 1920-as évek szabadcsapatainak katonáira. Himmler balul végződött kísérlete a katonai vezető szerepére – Hitler a Visztula Hadseregcsoport parancsnokává tette – bebizonyította, hogy teljesen képtelen egy hadsereg harcmezőn való irányítására, s ezzel eljátszotta sok harcedzett Waffen-SS katona bizalmát.

Akármilyen érdemeket is szereztek azonban a Waffen-SS harcoló alakulatai a harcmezőn, kétségtelenül nagyobb arányban követtek el háborús bűnöket, mint a német haderő bármely más alakulatai. Az ún. „klasszikus" hadosztályok egynémelyike esetében a kilengések zömére kétségtelenül a csata hevében került

sor. Az esetek általában csak kevés katonát érintettek, és gyakran az ellenség által elkövetett hasonló túlkapásokra adott válaszról volt szó. Még Simon Wiesenthal, a náci háborús bűnök jeles kutatója is, aki több mint 40 évet töltött a második világháború nácik által elkövetett bűneinek feltárásával, annak a véleményének adott hangot, hogy a Waffen-SS katonái lelkét – legalábbis a háború első éveiben – nem terhelték nagyobb bűnök, mint akármelyik más német katonáét.

A nürnbergi ítélet

Az SS nagy része számára valóban nincsen mentség. A nürnbergi nemzetközi haditörvényszék kijelentette, hogy az SS-t „a Nemzetközi Katonai Törvényszék szabályzatába (Charter) ütköző, bűntettnek minősülő célok szolgálatában használták fel", beleértve a zsidók üldözését és kiirtását, a koncentrációs táborokban elkövetett kegyetlenségeket és gyilkosságokat, az elfoglalt területeken elkövetett adminisztrációs túlkapásokat, a rabszolgamunka-programot és a hadifoglyokkal szembeni kegyetlen bánásmódot, valamint a foglyok meggyilkolását. Megállapította továbbá, hogy „a Waffen-SS mind elméletben, mind gyakorlatban ugyanolyan szerves része volt az SS szervezetének, mint bármely más SS-ágazat", ezért „közvetlenül részese volt a hadifoglyok megölésének és az elfoglalt országokban elkövetett atrocitásoknak. Ez adta az Einsatzgruppék legénységét, és ez tartotta kézben a koncentrációs tábori őrszemélyzetet, miután magába olvasztotta a halálfejes SS-t." Mint ilyen, felelős 6 millió zsidó leírhatatlan szenvedéseiért és kiirtásáért, több százezer munkaszolgálatos meggyilkolásáért, a német hadsereget ért kudarcok miatt, a polgári lakossággal szembeni kegyetlenkedésekért Kelet-Európában és az érzéketlen brutalitásért, amellyel Hitler birodalmát joggal azonosította az emberiség.

Senki sem akarhatja megbocsátani vagy akár csak igazolni az Einsatzgruppék, a Gestapo, a halálfejes különítmények és mások tetteit. Ráadásul nem valószínű, hogy a történelem valaha is igazságtalannak fogja érezni az egyes Waffen-SS alakulatokkal, például a hírhedt muzulmán önkéntesekkel vagy a rendőri egységekben szolgáló ukrán kisegítő alakulatokkal és a koncentrációs tábori őrszemélyzettel szembeni bánásmódot. Ezekre az egységekre úgy kell emlékeznie a világnak, mint egy rémes tévút állomásaira. Határozottan el kell utasítani igényüket arra, hogy a többi katonával azonos elbánásban részesüljenek.

A Waffen-SS elit birodalmi német és egyes germán önkéntes alakulatainak katonái azonban valószínűleg joggal hivatkozhatnak arra, hogy a többi katonához hasonló elbánás illeti meg őket, ha ez nem is vonatkozhat az egész Waffen-SS-re. Ezek a csapatok nem vettek részt a népirtásban, és nem követtek el emberiség elleni bűntetteket hadosztályi szinten, noha olyan katonák voltak, akiket áthatott a nemzetiszocializmus és a vele járó esztelen fajelmélet. Ez pedig gyakran vezetett kisebb-nagyobb atrocitásokhoz.

Talán ha az idő múlásával hozzáférhetővé válik mindkét félnek a második világháborúban elkövetett tetteiről szóló valamennyi dokumentum, és ismertté válik minden tény, a történelem talán kevésbé szigorú képet fog kialakítani a fegyveres SS-ről. Himmler légióinak zöme azonban minden bizonnyal továbbra is elátkozott marad.

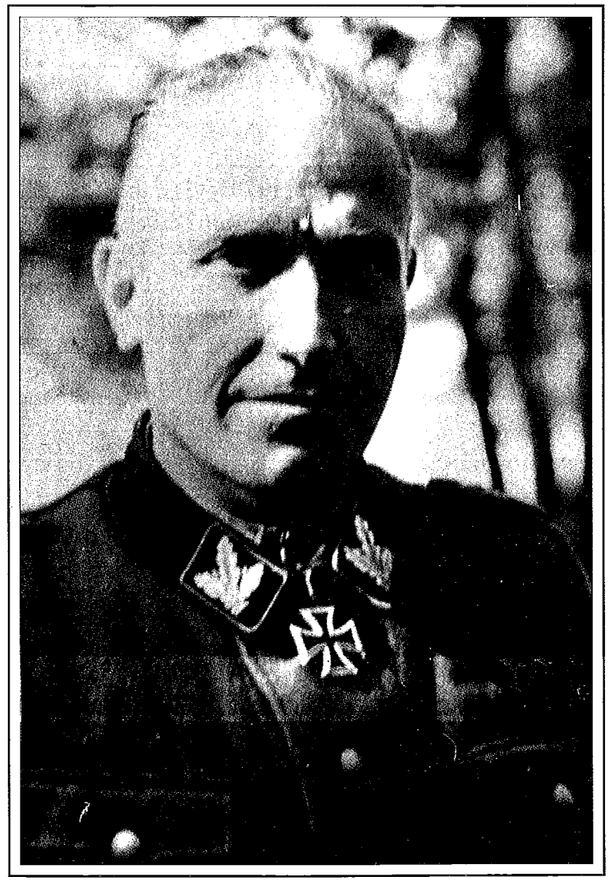

LENT: Hermann Priess, a Leibstandarte I. SS-páncéloshadtest parancsnoka, akit a malmédy-i mészárlásban való részvételéért halálra ítéltek. Ezt később megváltoztatták, és Priess 1954-ben szabadult.

A WAFFEN-SS HADRENDJE

A következő lista a Waffen-SS 38 hadosztályának utolsó hadrendje az egyes hadosztályok legfontosabb egységeivel. A Waffen-SS hadosztályok állománya általában 19.000 körül volt, bár a később létrejöttek sohasem érték el ezt a létszámot.

1. SS LEIBSTANDARTE ADOLF HITLER PÁNCÉLOSHADOSZTÁLY
1. SS-páncélgránátos-ezred
2. SS-páncélgránátos-ezred
1. SS-páncélosezred
1. SS-páncélos-tüzérezred

2. SS DAS REICH PÁNCÉLOSHADOSZTÁLY
3. SS *Deutschland* páncélgránátos-ezred
4. SS *Der Führer* páncélgránátos-ezred
2. SS-páncélosezred
2. SS-páncélos-tüzérezred

3. SS TOTENKOPF PÁNCÉLOSHADOSZTÁLY
5. SS *Thule* páncélgránátos-ezred
6. SS *Theodor Eicke* páncélgránátos-ezred
3. SS-páncélosezred
3. SS-páncélos-tüzérezred

4. SS POLIZEI PÁNCÉLGRÁNÁTOS-HADOSZTÁLY
7. SS-páncélgránátos-ezred
8. SS-páncélgránátos-ezred
4. SS-tüzérezred
4. SS-rohamlöveg-osztály

5. SS WIKING PÁNCÉLOSHADOSZTÁLY
9. SS *Germania* páncélgránátos-ezred
10. SS *Westland* páncélgránátos-ezred
5. SS-páncélosezred
5. SS-páncélos-tüzérezred

6. SS NORD HEGYIHADOSZTÁLY
11. SS *Reinhard Heydrich* hegyivadász-ezred
12. SS *Michael Gaissmair* hegyivadász-ezred
6. SS-hegyi-tüzérezred
6. SS-rohamlöveg-üteg

7. SS PRINZ EUGEN ÖNKÉNTES-HEGYIHADOSZTÁLY
13. SS *Artur Phleps* önkétes-hegyivadász-ezred
14. SS *Skanderbeg* önkétes-hegyivadász-ezred
7. SS-önkétes-hegyi-tüzérezred
7. SS-rohamlöveg-osztály

8. SS FLORIAN GEYER LOVASHADOSZTÁLY
15. SS-lovasezred
16. SS-lovasezred
17. SS-lovasezred
18. SS-lovasezred
8. SS-(gépesített)-tüzérezred
8. SS-páncélosvadász-osztály

9. SS HOHENSTAUFEN PÁNCÉLOSHADOSZTÁLY
19. SS-páncélgránátos-ezred
20. SS-páncélgránátos-ezred
9. SS-páncélosezred
9. SS-páncélos-tüzérezred

10. SS FRUNDSBERG PÁNCÉLOSHADOSZTÁLY
21. SS-páncélgránátos-ezred
22. SS-páncélgránátos-ezred
10. SS-páncélosezred
10. SS-páncélos-tüzérezred

11. SS NORDLAND ÖNKÉNTES-PÁNCÉLGRÁNÁTOS-HADOSZTÁLY
23. SS *Norge* páncélgránátos-ezred
24. SS *Danmark* páncélgránátos-ezred
11. SS *Herman von Salza* páncélososztály
11. SS-páncélos-tüzérezred

12. SS HITLERJUGEND PÁNCÉLOSHADOSZTÁLY
25. SS-páncélgránátos-ezred
26. SS-páncélgránátos-ezred
12. SS-páncélosezred
12. SS-páncélos-tüzérezred

13. SS HANDSCHAR FEGYVERES-HEGYIHADOSZTÁLY (1. HORVÁT)
27. SS-fegyveres-hegyivadász-ezred
28. SS-fegyveres-hegyivadász-ezred
13. SS-fegyveres-tüzérezred
13. SS-páncélvadász-osztály

14. SS-FEGYVERES-GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY (1. UKRÁN)
29. SS-fegyveres-gránátosezred
30. SS-fegyveres-gránátosezred
31. SS-fegyveres-gránátosezred
14. SS-fegyveres-tüzérezred

15. SS-FEGYVERES-GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY (1. LETT)
32. SS-fegyveres-gránátosezred
33. SS-fegyveres-gránátosezred
34. SS-fegyveres-gránátosezred
15. SS-fegyveres-tüzérezred

16. SS REICHSFÜHRER-SS PÁNCÉLGRÁNÁTOS-HADOSZTÁLY
35. SS-páncélgránátos-ezred
36. SS-páncélgránátos-ezred
16. SS-tüzérezred
16. SS-páncélososztály

17. SS GÖTZ VON BERLICHINGEN PÁNCÉLGRÁNÁTOS-HADOSZTÁLY
37. SS-páncélgránátos-ezred
38. SS-páncélgránátos-ezred
17. SS-páncélos-tüzérezred
17. SS-páncélvadász-osztály

18. SS HORST WESSEL ÖNKÉNTES-PÁNCÉLGRÁNÁTOS-HADOSZTÁLY
39. SS-páncélgránátos-ezred
40. SS-páncélgránátos-ezred
18. SS-tüzérezred
18. SS-páncélvadász-osztály

19. SS-FEGYVERES-GRÁNÁTOS-HADOSZTÁLY (2. LETT)
42. SS *Voldemars Veiss* fegyveres-gránátosezred
43. SS *Heinrich Schuldt* fegyveres-gránátosezred
44. SS-fegyveres-gránátosezred
19. SS-tüzérezred

20. SS-FEGYVERES-GRÁNÁTOS-HADOSZTÁLY (1. ÉSZT)
45. SS-fegyveres-gránátosezred
46. SS-fegyveres-gránátosezred
47. SS-fegyveres-gránátosezred
20. SS-tüzérezred

21. SS SKANDERBEG FEGYVERES-HEGYIHADOSZTÁLY (1. ALBÁN)
50. SS-fegyveres-hegyiezred
51. SS-fegyveres-hegyiezred
21. SS-hegyi-tüzérezred

22. SS MARIA THERESIA ÖNKÉNTES-LOVASHADOSZTÁLY (1. MAGYAR)
52. SS-önkéntes-lovasezred
53. SS-önkéntes-lovasezred
54. SS-önkéntes-lovasezred
55. SS-önkéntes-lovasezred

23. SS KAMA FEGYVERES-HEGYIHADOSZTÁLY (2. HORVÁT)
56. SS-fegyveres-hegyivadász-ezred
57. SS-fegyveres-hegyivadász-ezred
58. SS-fegyveres-hegyivadász-ezred
23. SS-hegyi-tüzérezred

Ezt a hadosztályt 1944 vége felé feloszlatták, maradékát pedig a 23. SS *Nederland* önkéntes-páncélgránátos-hadosztály kapta, bár ez utóbbi sohasem volt ezrednél erősebb. A *Nederland* két ezred, a 48. *General Seyffardt* és a 49. *De Ruiter* páncélgránátos-ezred maradványait tömörítette.

24. SS KARSTJÄGER HEGYIHADOSZTÁLY
59. SS-fegyveres-hegyivadász-ezred
60. SS-fegyveres-hegyivadász-ezred
24. SS-hegyi-tüzérezred

25. SS HUNYADI FEGYVERES-GRÁNÁTOS-HADOSZTÁLY (2. MAGYAR)
61. SS-fegyveres-gránátosezred
62. SS-fegyveres-gránátosezred
63. SS-fegyveres-gránátosezred
25. SS-tüzérezred

26. SS HUNGARIA FEGYVERES-GRÁNÁTOS-HADOSZTÁLY (3. MAGYAR)
64. SS-fegyveres-gránátosezred
65. SS-fegyveres-gránátosezred
66. SS-fegyveres-gránátosezred
26. SS-páncélososztály

Ez a hadosztály sohasem érte el egy teljes hadosztály méreteit.

27. SS LANGEMARCK ÖNKÉNTES-PÁNCÉLGRÁNÁTOS-HADOSZTÁLY (1. FLAMAND)

Ez csak nevében volt hadosztály, valójában sohasem haladta meg egy ezred erejét.

28. SS WALLONIEN ÖNKÉNTES-PÁNCÉLGRÁNÁTOS-HADOSZTÁLY
Ez a „hadosztály" sohasem haladta meg egy ezred erejét.

29. SS-FEGYVERES-GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY (1. OROSZ)

Ez az egységet Kaminski hírhedt dandárjából alakult. Sohasem volt valódi hadosztály, később pedig beleolvadt az Orosz Felszabadító Hadseregbe.

29. SS-FEGYVERES-GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY (1. OLASZ)

Valószínűleg ez az egység sem haladta meg egy ezred erejét. Számát akkor kapta, amikor a másik 29. hadosztály beolvadt Vlaszov hadseregébe.

30. SS-FEGYVERES-GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY (1. FEHÉROROSZ)
75. SS-fegyveres-gránátosezred
76. SS-fegyveres-gránátosezred
77. SS-fegyveres-gránátosezred
30. SS-tüzérezred

31. SS-ÖNKÉNTES-GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY
78. SS-fegyveres-gránátosezred
79. SS-fegyveres-gránátosezred
80. SS-fegyveres-gránátosezred
31. SS-tüzérezred

32. SS 30. JANUAR ÖNKÉNTES-GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY

Ez a hadosztály a háború legvégén alakult, és sohasem érte el teljes erejét.

33. SS-FEGYVERES-LOVASHADOSZTÁLY (4. MAGYAR)

Ez a hadosztály sohasem alakult meg teljesen, és megsemmisült, amikor Magyarországot 1945-ben elfoglalták a szovjetek.

33. SS CHARLEMAGNE FEGYVERES-GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY (1. FRANCIA)

Az alakulatot a Waffen-SS önkéntes dandárból hozták létre, amely eredetileg a hadsereg *Legion Volontaire Français* elnevezésű egységéből alakult. Sohasem érte el a teljes hadosztály erejét.

34. SS LANDSTORM NEDERLAND FEGYVERES-GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY
48. SS-önkéntes-gránátosezred

Ez az egység a Landwacht Nederland honi alakulatból származik, amely 1943-ban került az SS-be. 1944 novembere és 1945 márciusa között hadosztállyá bővítették és átszervezték, de alig vetették be.

35. SS-RENDŐR-GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY

A háború utolsó hónapjaiban rendőrökből alakult, de sohasem érte el egy hadosztály erejét.

36. SS-FEGYVERES-GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY

A hírhedt *Dirlewanger*-dandár szerencsére sohasem érte el egy hadosztály erejét. Katonai értéke rendkívül kétes volt.

37. SS LÜTZOW ÖNKÉNTES-LOVASHADOSZTÁLY

Ennek az egységnek az összetételéről keveset tudunk; a háború utolsó napjaiban alakult, és Bécs környékén tevékenykedett.

38. SS NIEBELUNGEN GRÁNÁTOSHADOSZTÁLY

A Bad Tölz-i tisztiiskola törzséből és kadétjaiból alakult, de sohasem haladta meg egy ezred méreteit.

Mire a háború véget ért, a Waffen-SS külföldi önkéntesekből álló egységeinek többsége feloszlott, vagy beleolvadt más, újonnan alakult hadosztályok hadrendjébe.

Azok között, amelyek nem tartoztak a Waffen-SS hadosztályok hadrendjébe, de 1945-ben még léteztek, akadtak olyan furcsaságok, mint a Waffen-SS önkéntes indiai légiója, indiai önkéntesekkel; az SS kaukázusi fegyveres alakulata, amely azerbajdzsán, örmény, grúz és kaukázusi önkénteseket tömörített; az SS főleg muzulmánokból álló kelettörök fegyveres alakulata. Ezen egységekből egy sem jelentett nagyobb katonai értéket a Waffen-SS-nek.

A WAFFEN-SS HADOSZTÁLYOK LOVAGKERESZTJEI

Az alábbi számok a hadosztályokban szolgált, ott kitüntetettekre vonatkoznak. Előfordult, hogy a lovagkereszt birtokosait később más egységhez helyezték, amely ebben a listában nem szerepel. Ha egyetlen katona sem kapott lovagkeresztet, amíg saját egységénél szolgált, akkor ezt az egységet nem tüntetjük fel.

1. SS *Leïbstandarte Adolf Hitler* páncéloshadosztály	58
2. SS *Das Reich* páncéloshadosztály	69
3. SS *Totenkopf* páncéloshadosztály	47
4. SS *Polizei* páncélgránátos-hadosztály	25
5. SS *Wiking* páncéloshadosztály	55
6. SS *Nord* hegyihadosztály	4
7. SS *Prinz Eugen* önkéntes-hegyihadosztály	6
8. SS *Florian Geyer* lovashadosztály	22
9. SS *Hohenstaufen* páncéloshadosztály	12
10. SS *Frundsberg* páncéloshadosztály	13
11. SS *Nordland* önkéntes-páncélgránátos-hadosztály	25
12. SS *Hitlerjugend* páncéloshadosztály	14
13. SS *Handschar* fegyveres-hegyihadosztály	4
14. SS Fegyveres-gránátoshadosztály	1
15. SS Fegyveres-gránátoshadosztály	3
16. SS *Reichsführer-SS* páncélgránátos-hadosztály	1
17. SS *Götz von Berlichingen* páncélgránátos-hadosztály	4
18. SS *Horst Wessel* önkéntes-páncélgránátos-hadosztály	2
19. SS Fegyveres-gránátoshadosztály	12
20. SS Fegyveres-gránátoshadosztály	5
22. SS *Maria Theresia* önkéntes-lovashadosztály	6
23. SS *Nederland* önkéntes-páncélgránátos-hadosztály	19
27. SS *Langemarck* önkéntes-páncélgránátos-hadosztály	1
28. SS *Wallonien* önkéntes-páncélgránátos-hadosztály	3
33. SS *Charlemagne* fegyveres-gránátoshadosztály	2
34. SS *Landstorm Nederland* fegyveres-gránátoshadosztály	3
36. SS Fegyveres-gránátoshadosztály	1

A WAFFEN-SS ALAKULATOK MEGTISZTELŐ CÍMEINEK EREDETE

Az olvasó a könyv olvasása során már megismerkedhetett a Waffen-SS azon elterjedt szokásával, hogy bizonyos egységeinek megtisztelő címeket adományozott. Bár a hadseregben is voltak névvel és/vagy számmal ellátott egységek, amilyen a *Grossdeutschland,* a *Feldherrnhalle,* stb., a nevek jóval gyakoribbak voltak a Waffen-SS-nél, mint a német haderők más egységeinél a II. világháború folyamán.

A megtisztelő címek három alapvető kategóriába tartoztak. Először is voltak olyanok, amelyek az egység nemzeti vagy földrajzi hovatartozását fejezték ki, és önmagukért beszéltek: *Deutschland, Nederland, Danmark, Wallonien,* stb. Azután sok egység – különösen az ezredek – kortárs német politikusok vagy katonák, pl. *Adolf Hitler, Reinhard Heydrich, Theodor Eicke* nevét viselte. Harmadsorban történelmi személyek szerepeltek a névadók között. A Waffen-SS hadosztályok egy része a német és az európai történelem politikailag elfogadható személyiségeinek nevét kapta. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

Prinz Eugen: Savoyai Jenő herceg (1663-1736), aki sokat tett Ausztria hadseregének fejlesztése és hírneve öregbítése érdekében.

Florian Geyer: Német birodalmi lovag a Frankföldről, aki az 1522 és 1525 közötti parasztháborúban a parasztseregeket vezette.

Hohenstaufen: Az elnevezés valószínűleg Barbarossa Frigyes császárra utal (1194-1250), aki a Hohenstaufen német uralkodócsalád egyik legjelentősebb tagja volt.

Frundsberg: Georg von Frundsberg német lovag (1473-1528), aki számos háborúban szolgálta a Habsburg Birodalmat.

Götz von Berlichingen: Híres német birodalmi lovag (1480-1562); kezét ellőtték egy csatában, majd vasból készült műkézzel pótolták. Innen származik a hadosztály jelvényében szereplő páncélos ököl.

Megmagyarázhatatlan módon néhány igencsak kétes értékű Waffen-SS alakulat is kapott megtisztelő címet, például a *Handschar* és a *Skanderbeg.* Az utóbbi még azt a jogot is megszerezte, hogy nevét karszalagon viselje, miközben más, kitűnően harcoló egységek – például a 19. SS-Fegyveres-gránátoshadosztály – sem karszalagot, sem nevet nem kaptak. A név tehát semmiképpen sem jelentette azt, hogy az illető egység a Waffen-SS elit alakulatai közé tartozik.

A II. világháború óta eltelt időben a Waffen-SS eredeti karszalagjai gyűjtemények becses darabjaivá váltak, és nagyon sokat érnek. Olyannyira, hogy számos hamisítvány került forgalomba még olyan egységek nevével is, amelyek sosem kapták meg a karszalag viselésének jogát.

EGY SS PÁNCÉLOSHADOSZTÁLY SZERVEZETE

A Waffen-SS egységei közül a leghatékonyabbak és minden bizonnyal a legsikeresebbek az elit páncéloshadosztályok voltak. Miközben – különösen a háború vége felé – csak kevés Waffen-SS-hadosztály érte el a teljes létszámot, sőt sokan az ezred nagyságrendet sem, a Waffen-SS páncéloshadosztályai a háború folyamán mindvégig erős és hatékony egységek maradtak.

A következőkben egy tipikus Waffen-SS páncéloshadosztály felépítését ismertetjük az **1944-es normandiai** csaták idején.

Hadosztálytörzs
hadosztályparancsnok
törzstisztek
térképész egység
híradós egység
hadosztály-kísérőegység
katonai rendészeti egység

Szállásmester
fegyverszakasz
szerelők
törzsorvos
törzsfogorvos

Páncélosezred
I. osztály (zászlóalj) – négy század (1-4)
műhelyszázad
II. osztály (zászlóalj) öt század (5-9)
műhelyszázad

Páncélvadász-osztály
három század rohamlöveg

Páncélgránátos ezred (páncélos gyalogezred)
I. zászlóalj – négy század (1-4)
II. zászlóalj – négy század (5-8)
III. zászlóalj – négy század (9-12)
nehézlöveg-század (13)
légvédelmi ágyús-század (14)
felderítő-század (15)
utászszázad (16)

Páncélgránátos-ezred (ld. fent)
(A Waffen-SS páncéloshadosztályaiban két páncélgránátos-ezred volt.)

Páncélos felderítő-osztály
két század páncélkocsi
két felderítő század
egy nehézszázad

Páncélos tüzérezred
I. osztály – három üteg
II. osztály – három üteg
III. osztály – három üteg

Sorozatvető-osztály
négy üteg

Légelhárító-osztály
öt üteg

Páncélos utászosztály
egy páncélosszázad
három utászszázad
egy hídvető-század

Páncélos híradós-osztály
egy telefonos-század
egy rádiós-század

Páncélos ellátó-osztag
öt század teherautó
egy ellátó-század

Páncélos karbantartó-osztály
három műhelyszázad
egy fegyverszázad
egy alkatrész-század

Gazdasági osztály (szó szerint „háztartási" zászlóalj)
pékszázad
hentesszázad
szakácsok
tábori postahivatal

Nem volt két teljesen egyforma felépítésű hadosztály a Waffen-SS-ben, de a *Hitlerjugend* 12. páncéloshadosztály felépítése alapján a fenti felsorolás tipikusnak mondható.

A KONCENTRÁCIÓS TÁBOROK SZEMÉLYZETE

Amint a háború a végéhez közeledett Európában, Himmler koncentrációs táborainak őrei számára világossá vált: ha a szövetségesek kezébe kerülnek, sorsuk megpecsételődik. Ahogy az ellenséges csapatok közeledtek a táborok felé, a táborokat kiürítették, a foglyokat pedig útnak indították a még német kézben lévő táborok felé. A háború utolsó napjaiban a szerencsétlenek nagy részét őreik egyszerűen otthagyták vagy agyonlőtték, majd elmenekültek, remélve, hogy hamis papírokkal elkerülhetik az elfogatást. Sokuknak ez sikerült is: egyesek soha nem kerültek elő, mások több évig szabadlábon rejtőzködtek, mielőtt letartóztatták vagy kivégezték őket.

Végül több mint 50.000 háborús bűnöst fogtak el, állítottak bíróság elé és büntettek meg tetteikért Németországban és másutt a világon.

A következő lista néhány hírhedtebb, a koncentrációs táborokban szolgálatot teljesített SS-tiszt sorsát mutatja be.

Aumeier, Hans: A norvégiai Griniben szolgált. Kiadták Lengyelországnak, háborús bűnök elkövetésében bűnösnek találták és kivégezték.

Baer, Richard: Auschwitzban szolgált. Letartóztatták, de 1960-ban meghalt, mielőtt bíróság elé került volna.

Endreis, Friedrich Karl Hermann: Mauthausenben szolgált. Háborús bűnök elkövetésében találták bűnösnek, és 1947-ben kivégezték.

Grabner, Max: Auschwitzban szolgált. A háború után elfogták és felakasztották.

Göth, Amon: Plascowban szolgált. Az amerikaiak elfogták, kiadták Lengyelországnak; ott akasztották fel.

Hasselbroek, Johannes: Auschwitzban szolgált. Elfogták, és 15 évet töltött börtönben.

Hoffmann, Franz Johann: Dachauban szolgált. Életfogytiglanra ítélték. Kiszabadulása után újra perbe fogták Auschwitzban elkövetett bűneiért, és újabb életfogytiglani börtönbüntetést kapott.

Hoppe, Paul Werner: Stutthofban szolgált. Letartóztatták, de átszökött Svájcba. Az 1950-es években visszatért Németországba, majd újra letartóztatták. Kilenc évet töltött börtönben.

Hössler, Franz: Belsenben szolgált. 1945-ben kivégezték.

Höss, Rudolf: Auschwitz parancsnoka. Kivégezték.

Hüttig, Hans: Natzweilerben szolgált. Elfogták, bíróság elé állították és halálra ítélték. Végül az ítéletet 11 év börtönbüntetésre változtatták.

Kitt, Bruno: Neuengammében szolgált. 1946-ban végezték ki.

Koch, Karl: Buchenwaldban szolgált. Az SS lőtte agyon 1945-ben korrupció miatt.

Kögel, Max: Flosenburgban szolgált. Elfogták; 1946-ban öngyilkosságot követett el.

Kramer, Josef: Belsen parancsnoka. A „belseni szörnyeteg" az angolok fogságába került; kivégezték.

Liebhenscher, Arthur: Auschwitzban szolgált. A lengyelek állították bíróság elé, majd kivégezték.

Moll, Otto: Auschwitzban szolgált. Az amerikaiak fogták el. Bíróság elé állították, és 1946-ban kivégezték.

Muhsfeldt, Erich: Auschwitzban szolgált. A lengyelek bíróság elé állították, és kivégezték.

Pauly, Max: Neuengammében szolgált. Kivégezték.

Schwarz, Heinrich: Natzweilerben szolgált. A franciák állították bíróság elé, majd 1947-ben kivégezték.

Schwarzhuber, Johan: Ravensbrückben szolgált. Hamburgban állították bíróság elé 1947-ben, és halálra ítélték.

Stangl, Franz: Treblinkában szolgált. Dél-Amerikába menekült, de megtalálták, és 1967-ben kiadták Németországnak. Meghalt, mielőtt bíróság elé került volna.

Vetter, Helmuth: Mauthausenben szolgált. Az amerikaiak állították bíróság elé 1947-ben. Elítélték, és 1949-ben felakasztották.

Wirths, Eduard: Neuengammében szolgált. Elfogták; a börtönben öngyilkos lett.

Ziereis, Franz: Mauthausenben szolgált. Elfogásakor meglőtték, és belehalt sebeibe.

Zill, Egon: Flossenburgban szolgált. Német bíróság elé került, és életfogytiglant kapott. 15 évet töltött börtönben.

A szövetségesek a Gestapo és az SD embereit is keresték, ám sok esetben nem igen akarták bíróság elé állítani őket, hanem inkább saját hírszerző szolgálatuk érdekében igyekeztek kamatoztatni tehetségüket. Az új, kommunista Kelet-Németországban például sok SD és Gestapo ügynök talált munkát a Stasinál (Staatssicherheitsdienst), becslések szerint a nyugat-német Bundesnachrichtendienst (BND) embereinek 5 százaléka pedig Hitler titkosszolgálatainak volt tagjaiból állt. Sőt, az amerikai titkosszolgálatok is segítettek olyan náci szökevényeket, akiket a maguk szempontjából hasznosnak tartottak.

AZ SS-BEN VISELT RANGOK ÉS MAGYAR MEGFELELŐIK

Reichsführer-SS	birodalmi vezető
SS-Oberstgruppenführer	vezérezredes
SS-Obergruppenführer	(fegyvernemi) tábornok
SS-Gruppenführer	altábornagy
SS-Brigadeführer	vezérőrnagy
SS-Oberführer	[nincs magyar megfelelője; az ezredes fölötti köztes rang]
SS-Standartenführer	ezredes
SS-Obersturmbannführer	alezredes
SS-Sturmbannführer	őrnagy
SS-Hauptsturmführer	százados
SS-Obersturmführer	főhadnagy
SS-Untersturmführer	hadnagy
SS-Sturmscharführer	főtörzsőrmester
SS-Hauptscharführer	törzsőrmester
SS-Oberscharführer	őrmester
SS-Scharführer	szakaszvezető
SS-Unterscharführer	tizedes
SS-Rottenführer	[nincs magyar megfelelője; nagyjából annyit tesz, mint főőrvezető]
Sturmann	őrvezető
SS-Oberschütze	[nincs magyar megfelelője; körülbelül főlövész]
SS-Mann	közkatona

BIBLIOGRÁFIA

Egy efféle könyv elkészítése szükségszerűen már megjelent és meg nem jelent munkák felhasználásával történik. A következő lista nemcsak a felhasznált, hanem az ajánlott irodalmat is tartalmazza.

Angolia, John R.: *Cloth insignia of the SS.* (Bender Publishing, San Jose, Calif., 1983)

Bender, Roger J. - Taylor, Hugh P.: *Uniforms, Organisation and History of the Waffen-SS.* 1-5 köt. (Bender Publishing, San Jose, Calif., 1969-83)

Browning, Christopher R.: *Ordinary Men* (HarperCollins Publishing, New York, 1992)

Bruce, George: *The Warsaw Uprising* (Rupert Hart-Davis Ltd., London, 1972)

Buss, Phillip H. - Mollo, A.: *Hitler's Germanic Legions* (McDonald & James, London, 1978)

Butler, Rupert: *An Illustrated History of the Gestapo* (Ian Allan, Shepperton, 1992)

Cross, Robin: *Citadel, the Battle of Kursk* (Michael O'Mara Books, 1993)

Davis, Brian L.: *Waffen-SS* (Blandford, Poole, 1985)

Gilbert, Martin: *Final Journey: The Fate of the Jews in Europe* (George Allen & Unwin, London, 1979)

Gilbert, Martin: *The Holocaust* (Collins, London, 1986)

Höhne, Heinz: *Der Orden unter dem Totenkopf* (Verlag Der Spiegel, Hamburg, 1966)

Littlejohn, David: *Foreign Legions of the Third Reich, 1-4 köt.* (Bender Publishing, San Jose, Calif., 1979-87)

Lucas, James: *Das Reich* (Arms & Armour Press, London, 1991)

Lucas, James: *Hitler's Mountain Troops* (Arms & Armour Press, London, 1992)

Lumsden, Robin: *The Black Corps* (Ian Allan, Shepperton, 1992)

Mackness, Robin: *Oradour, Massacre and Aftermath* (Bloomsbury Publishing Ltd., 1988)

Mollo, Andrew: *Uniforms of the SS, 1-7 köt.* (Historical Research Unit, 1969-76)

Padfield, Peter: *Himmler: Reichsführer-SS* (Macmillan, London, 1990)

Quarrie, Bruce: *Weapons of the Waffen-SS* (PSL, Cambridge, 1988)

Quarrie, Bruce: *Lightning Death* (PSL, Cambridge, 1991)

Read, Anthony - Fischer, David: *The Fall of Berlin* (Pimlico, London, 1993)

Reitlinger, Gerald: The SS: *Alibi of a Nation* (Heinemann, London, 1956)

Schoenberner, Gerhard: *The Yellow Star* (Corgi, London, 1969)

Segev, Tom: *Soldiers of Evil: The Commandants of the Nazi Concentration Camps* (Collins, London, 1969)

Stein, George H.: *The Waffen-SS: Hitler's Elite Guard at War 1939-45* (Cornell, New York, 1966)

Taylor, Simon: *Germany 1918-1933* (Duckworth, London, 1983)

A fentieken kívül az osnabrücki Munin-Verlag további könyvei adnak információkat a Waffen-SS harcoló egységeiről, főleg a hadosztályokról, az ezredekről és azok katonáiról:

Lehman, Rudolf: *Leibstandarte*

Meyer, Hubert: *Die Kriegsgeschichte der 12. SS Panzer Division*

Proschek, Rolf: *Verweht sind die Spuren*

Schulze-Kossens, Richard - Ertel, Karl-Heinz: *Europäische Freiwilligen*

Stöber, Hans: *Die Sturmflut und das Ende*

Truppenkameradschaft der 4 SS-Polizei Division: *Die guten Glaubens waren*

Ullrich, Karl: *Wie ein Fels im Meer*

Weidinger, Otto: *Division Das Reich*

Az SS tanulmányozásához fontos továbbá a berlini US Document Center iratanyaga, melyben az SS eredeti személyi aktái találhatók. Ezek közül is sokat felhasználtunk ennek a könyvnek a megírásánál mind az általános információk, mind az egyes személyekre vonatkozó adatok pontosítása érdekében.

MUTATÓ

A

Abwehr 87, 89, 90
Acélsisak 29, 31, 34
Ahnenerbe 31
Amerikai csapatok
  Hadosztályok
    1. gyaloghadosztály 170
    3. páncéloshadosztály 170
    4. páncéloshadosztály 171
  Hadtestek
    XV. hadtest 172
Angriff, Der 24
Ardennek 176, 178, 181
Arhnem 173, 174, 175, 242
Auschwitz 97, 98, 105, 230, 232, 233
Axmann, Arthur 102

B

Bach-Zelewski, Erich von dem, SS-Obergruppenführer 132, 191
Bad Tölz 40, 43, 135, 137
Barkmann, Ernst SS-Oberscharführer 170, 175, 179
Barna Ház 22, 29
Beck, Ludwig tábornok 89
Belsen 34
Belzec 104, 230, 232
Berchtold, Joseph 16, 17, 18, 19
Berger, Gottlob SS-Obergruppenführer 65, 80, 84, 108, 122
Bittrich, Willi SS-Brigadeführer 81, 173, 176, 242
  Blaskowitz, Johannes tábornok 48, 92
Blutfahne 18, 19
Breithaupt, Franz SS-Obergruppenführer 83
Brit alakulatok
  Hadosztályok
    1. légiszállítású hadosztály 174
    7. páncéloshadosztály 168
    11. páncéloshadosztály 169
    15. (skót) hadosztály 169
    50. hadosztály 168
    51. (felföldi) hadosztály 168
  Hadtestek
    VIII. hadtest 169, 171
    XXX. hadtest 174, 175, 176
Brit szabadcsapatok 117, 118
Brüning, Heinrich 28, 29
Buchenwald 34, 54, 97, 103, 105, 231

C

Cambrai 57
Canaris, Wilhelm admirális 87, 89, 90
Chamberlain, Neville 42
cserkasszi katlan 118, 136, 137, 152, 153, 155, 157

D

Dachau 33, 34, 37, 41, 44, 54, 96, 98, 103, 104, 230, 231
Daluege, Kurt 24, 29, 86, 100, 101
Darré, Richard Walter 23, 30, 31, 32
Degrelle, Léon 80, 131, 132, 135, 153, 154
Dietrich, Josef „Sepp" SS-Oberstgruppenführer 17, 22, 30, 33, 36, 48, 57, 58, 61, 62, 67, 99, 137, 142, 154, 156, 176, 178, 184, 185, 186, 234, 241, 242
Dirlewanger, Oskar SS-Oberführer 191
Dolfuss, Engelbert 39
Drexler, Anton 13, 16, 17

E

Ebert, Friedrich 10, 226
Ehrhardt, Hermann 13, 17, 18
Ehrhardt-dandár 11, 13, 16
Eichhorn, Emil 12
Eichmann, Adolf 104, 227
Eicke, Theodor 33, 34, 37, 54, 55, 57, 58, 59, 63, 103, 121, 143, 145, 163, 229, 231, 232, 234,
Einsatzgruppe 83, 91, 92, 93, 101, 102, 123, 225, 227, 228, 229, 234, 243
Einsatzkommando 78, 91, 104, 230
Elser, Georg 86
Erzberger, Mattias 16

F

falaise-i katlan 39, 103, 169, 172
Fegelein, Hermann SS-Gruppenführer 81
„Fekete Reichswehr" 10, 14
Flossenburg 87, 90
Frank, Karl Hermann SS-Gruppenführer 43, 87
Freisler, Roland 88, 89
Fromm, Friedrich tábornok 89, 90
Frontbann 18

G

Gestapo 27, 29, 43, 44, 54, 85, 86, 88, 90, 91, 93, 94, 103, 225, 227, 229, 241
Gille, Herbert Otto SS-Obergruppenführer 119, 153, 154
  Graf, Ulrich 16, 17, 18
Goebbels, Joseph 24, 89
Göring, Hermann 17, 18, 25, 28, 29, 31, 33, 65, 86, 94
Guderian, Heinz tábornok 70, 186, 234
gyemjanszki katlan 75, 145

H

Hácha, Emil 43
Harkov
Harrer, Karl 13
Hausser, Paul SS-Obergruppenführer 34, 35, 36, 39, 48, 57, 70, 142, 143, 147, 148, 149, 169, 234
Heiden, Erhardt 19, 20, 21
Henlein, Konrad 42
Henrik, I. (Madarász Henrik) 21, 38, 98
Heissmeyer, August SS-Obergruppenführer 85
Hess, Rudolf 17
Heydrich, Reinhard 24, 25, 33, 43, 44, 85, 86, 87, 88, 89, 93, 104, 227, 228,
Himmler, Heinrich 14, 18, 20, 21, 22, 23, 25, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 38, 41, 44, 53, 54, 58, 63, 66, 65, 77, 80, 84, 85, 90, 91, 93, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 107, 110, 113, 118, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 133, 163, 186, 191, 195, 200, 225, 226, 228, 229, 230, 233, 237, 242
Hindenburg, von, tábornagy 10, 28, 29, 31, 32
Hipper, Franz von admirális 9
Hitler, Adolf 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 52, 53, 66, 67, 86, 88, 89, 91, 92, 96, 100, 102, 104, 109, 115, 125, 128, 141, 142, 149, 153, 155, 160, 161, 163, 164, 165, 179, 181, 186, 200, 242
Hitlerjugend 35, 99, 102, 137
Hoepner, Erich 68, 233
Horrocks, Brian altábornagy 173
„hosszú kések éjszakája" 14, 33, 35
Höss, Rudolf 230
Hugenberg, Alfred 29

J

Jeckeln, Friedrich SS-Obergruppenführer 229, 234
Jüttner, Hans SS-Obergruppenführer 84

K

Kaiserliche Marine 9, 10
Kaltenbrunner, Ernst 88
Kaminski, Bronislav 132, 133, 191, 237
Kammler, SS-Gruppenführer 95, 100
Kapp, Wolfgang 13, 14
Kapp-puccs 13, 14, 15
Karr, Gustav Ritter von 18
Kempf, Werner vezérőrnagy 48
Keppler, Georg 48, 119, 229
Klidi-hágó 66, 68
Klingenberg, Fritz SS-Haupstrumführer 68
Klintzsch, Johann Ulrich 17
Kluge, Günther von, tábornagy 48, 89, 90, 150
Knöchlein, Fritz 58, 233
Konyev, Ivan marsall 193, 197
Krass, Hugo 67

Kripo 86, 93, 94, 229
Krukenberg, Gustav SS-Brigadeführer 135
Krüger, Walter SS-Gruppenführer 146
Kumm, Otto SS-Brigadeführer 120, 123, 185
kurlandi katlan 121, 126, 127, 129, 192
Kurszk 141, 149, 152, 164
Küchler, Georg von, tábornok 48, 74

L

Landsberg, börtön 18, 100
Le Paradis 58, 63
Leeb, Wilhelm Ritter von, tábornagy 68, 74
Lidice 87, 88
Liebknecht, Karl 9, 12
Ludendorff, Erich Obergruppenführer 9, 18
Luftwaffe 29, 55, 56, 65, 69, 74, 146, 153, 160, 171, 179, 191
Lutze, Victor 32, 33, 34, 38
Luxemburg, Rosa 9, 12, 226
Lüttwitz tábornok 14

M

Maginot-vonal 43, 55
Majdanek 104, 230
Malmédy 177, 241
Manstein, Fritz Erich von, tábornagy 69, 143, 145, 149, 152, 153, 155
Mauthausen 34, 41, 54, 97, 103
Mayr, Karl 14, 15
Mengele, dr. Joseph 232
Meyer, Kurt 67, 68, 234
Model, Walter tábornagy 123, 146, 149, 173
Mohnke, Wilhelm 58, 177
Monte Cassino 163
Montigny, Cassius báró 36, 37
Mussolini, Benito 39, 40, 42, 66, 67, 89, 130, 146, 164

N

Nebe, Arthur SS-Gruppenführer 86, 94
Német alakulatok:
  Hadosztályok
    1. páncéloshadosztály 151
    2. páncéloshadosztály 52, 172
    3. páncéloshadosztály 58
    4. könnyűhadosztály 52
    4. páncéloshadosztály 51
    5. páncéloshadosztály 52
    7. gyaloghadosztály 136
    7. páncéloshadosztály 57
    9. páncéloshadosztály 55, 66, 67
    10. páncéloshadosztály 70
    16. páncéloshadosztály 73
    116. páncéloshadosztály 172
  Hadtestek
    III. páncéloshadtest 74, 75, 145
    XI. hadtest 145
    XIV. hadtest 72
    XV. páncéloshadtest 57
    XVI. páncéloshadtest 33
    XVII. hadtest 52
    XXII. hadtest 52
    XXIV. páncéloshadtest 151
    XL. páncéloshadtest 66
    XLI. páncéloshadtest 68, 69
    XLII. hadtest 145
    XLVI. páncéloshadtest 70
    XLVIII. páncéloshadtest 151, 154
    LVI. páncéloshadtest 69
    LVII. hadtest 151
  Hadseregek
    1. páncéloshadsereg 151, 155
    2. páncéloshadsereg 150
    4. páncéloshadsereg 145
    6. hadsereg 141
    6. páncéloshadsereg 176
    9. hadsereg 149
    11. páncéloshadsereg 19, 197, 199
    12. hadsereg 66
  Csoportok
    4. páncéloscsoport 68
    21. seregcsoport 166
Német Lovagrend 21, 22
Német Munkáspárt 13, 14
Nemzetiszocialista Német Munkáspárt 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 35, 36, 85
Neurath, Constantin von 43, 84, 87
Noske, Gustav 14, 15

O

Ohlendorf, Otto SS-Brigadeführer 86, 229
Olbricht, Friedrich tábornok 90
Oranienburg 230
Ordnungspolizei 44, 86, 95, 100, 102, 229
Orosz alakulatok
  Hadosztályok
    32. szibériai lövészhadosztály 71
  Hadtestek
    VII. gárda-lovashadtest 142
    31. gárda-páncéloshadtest 148
    33. gárda-lövészhadtest 148
  Hadseregek
    3. gárda-páncéloshadsereg 143
    5. gárda-páncéloshadsereg 148
    15. gárdahadsereg 143
Oster, Hans Obergruppenführer 89

P

Papen, Franz von 28, 29, 40
Peiper, Joachim 142, 176, 177, 178, 179, 241, 242
Pohl, Oswald 91, 100, 104
Politikai Munkáskör 12
Priess, Hermann SS-Brigadeführer 241
Pripjaty-mocsarak 72, 190, 237

Q

Quisling, Vidkum 115, 116

R

Rath, Ernst von 44, 45
Rathenau, Walter 16
Rattenhuber, Hans SS-Brigadeführer 94
Raubal, Geli 86
Reichenau, Walther von tábornok 48
Reichstag 7, 14, 24, 28, 29, 31, 33, 34
Reichswehr 10, 11, 14, 15, 27, 28, 34, 39
Reinhardt, Georg-Hans tábornok 68
Rokosszovszkij, Konsztantyin tábornok 145, 197
Rommel 89
Rosenberg, Alfred 23, 24, 30
Röhm, Ernst 7, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 24, 28, 32, 33, 34, 37, 38
Rundstedt, von Obergruppenführer 72, 73, 91, 92, 178

S

SA 7, 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 44, 107, 125
Sachsenburg 230
Sachsenhausen 34, 54, 86, 90, 97, 98, 103, 105
Salomon, Franz Pfeffer von 9, 19, 24
Salza, Hermann von 21
Schellenberg, Walter 86, 90
Schenk, Klaus ezredes 89
Schleicher, Kurt von tábornok 29, 33
Scholz, Fritz von SS-Obergruppenführer 121
Schörner, Ferdinand tábornagy 188
Schreck, Julius 16, 17, 18, 19, 21
Scheubert-Richter, Max Erwin von 18
Schuschnigg, Kurt Elder von 39, 40, 41, 44
Schutzbund 39
Scholl, Hans 88
Scholl, Sophie 88
SD 25, 54, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 225, 227, 228, 229
Seyss-Inquart, Arthur 40, 41
Simon, Max SS-Brigadeführer 69, 163, 233
Skorzeny, Otto 35, 176, 184
Sobibor 104, 230
Springer, Heinrich SS-Hauptsturmführer 74, 75
SS-Verfügungstruppe 47
Stabswache 17, 22, 30
Stahlhelm *ld.* Acélsisak
szabadcsapatok 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 23
Freikorps *Gerstenberg* 12
Freikorps *Mossbach* 11
Freikorps *Ritter von Epp* 11
Sztálin, Joszif 71, 189, 193, 197
Steiner. Felix SS-Obergruppenführer 36, 48, 49, 51, 74, 81, 119, 121, 155, 197, 199
Stennes, Walther 24, 25
Stosstrupp *Adolf Hitler* 16, 17, 18
Strasser, Gregor 20, 24, 29, 32, 33
Stroop, Jürgen SS-Brigadeführer 90

T

tannenbergi csata 21, 158
Tito, Josif Broz 120, 124, 129
Tolbuhin, Fjodor marsall 184
Totenkopfverbände 33, 37
Treblinka 104

V

Volksmarine 11
Volkssturm 103, 199
Völkischer Beobachter 16, 33
Vorwärts 12

W

Wäckerle, Hilmar SS-Oberführer 104
Waffen-SS alakulatok
  Légiók
    Freikorps *Danmark* 113, 114, 115, 116
    Freiwilligen Legion *Flandern* 113
    Freiwilligen Legion *Niederlande* 111, 113
    Freiwilligen Legion *Norwegen* 115, 116, 117

  Hadosztályok
    SS-Verfügungsdivision 54, 55, 57, 59, 66, 108
    1. SS *Leibstandarte Adolf Hitler* páncéloshadosztály 30, 33, 35, 37, 41, 43, 47, 48, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 60, 61, 63, 66, 67, 68, 73, 74, 75, 76, 77, 94, 99, 102, 121, 141, 142, 144, 146, 147, 148, 151, 155, 159, 160, 164, 165, 170, 171, 172, 176, 178, 179, 184, 185, 188, 215, 228, 238, 239, 240, 241, 243
    2. SS *Das Reich* páncéloshadosztály 66, 68, 70, 71, 75, 119, 120, 123, 130, 131, 141, 142, 144, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 159, 166, 170, 171, 172, 173, 176, 179, 184, 185, 186, 187, 188, 214, 216, 219, 229, 237, 238, 240
    3. SS *Totenkopf* páncéloshadosztály 33, 34, 35, 36, 37, 41, 54, 57, 58, 59, 60, 63, 66, 68, 70, 74, 75, 103, 104, 126, 141, 142, 143, 146, 147, 148, 150, 152, 154, 156, 164, 184, 185, 187, 188, 190, 192, 203, 212, 225, 232, 233, 234
    4. SS *Polizei* páncélgránátos-hadosztály 54, 55, 60, 63, 68, 77, 209, 238
    5. SS *Wiking* páncéloshadosztály 66, 68, 72, 74, 75, 80, 108, 111, 113, 120, 121, 125, 126, 127, 137, 144, 150, 153, 157, 184, 192, 194, 238
    6. SS *Nord* hegyihadosztály 77, 119, 181
    7. SS *Prinz Eugen* önkéntes-hegyihadosztály 120, 122, 125, 126, 128, 183, 209, 219, 238, 239
    8. SS *Florian Geyer* lovashadosztály 74, 81, 125, 184, 237
    9. SS *Hohenstaufen* páncéloshadosztály 144, 154, 155, 159, 168, 169, 172, 173, 174, 176, 179, 181, 184, 185, 187, 188, 238
    10. SS *Frundsberg* páncéloshadosztály 144, 154, 155, 159, 168, 169, 173, 174, 175, 181, 197, 238
    11. SS *Nordland* önkéntes-páncélgránátos-hadosztály 117, 118, 119, 121, 125, 137, 144, 155, 157, 158, 194, 199
    12. SS *Hitlerjugend* páncéloshadosztály 96, 101, 102, 103, 144, 165, 166, 169, 172, 173, 176, 179, 181, 184, 185, 188, 199, 238
    13. SS *Handschar* fegyveres-hegyihadosztály 121, 123, 128, 129, 144, 235, 237
    14. SS Fegyveres-gránátoshadosztály123, 124
    15. SS Fegyveres-gránátoshadosztály 124, 126, 194, 199
    16. SS *Reichsführer-SS* páncélgránátos hadosztály 125, 154, 163, 164
    17. SS *Götz von Berlichingen* páncélgránátos hadosztály 165, 168, 169, 173, 179, 238
    18. SS *Horst Wessel* önkéntes páncélgránátos hadosztály 124, 125, 135, 184, 186, 194
    19. SS Fegyveres-gránátoshadosztály 126, 157
    20. SS Fegyveres-gránátoshadosztály 126, 127
    21. SS *Skanderbeg* fegyveres-hegyihadosztály 127, 183, 235
    22. SS *Maria Theresia* önkéntes-lovashadosztály 128, 184, 195
    23. SS *Kama* fegyveres-hegyihadosztály 128, 155, 157, 158, 183
    23. SS *Nederland* önkéntes-páncélgránátos-hadosztály 128, 129, 133, 192, 197, 199
    24. SS *Karstjäger* hegyihadosztály 129, 130, 165
    25. SS *Hunyadi* fegyveres-gránátoshadosztály 130, 195
    26. SS *Hungaria* fegyveres-gránátoshadosztály 130, 195
    27. SS *Langemarck* önkéntes-páncélgránátos-hadosztály 130, 131, 155, 161, 195
    28. SS *Wallonien* önkéntes-páncélgránátos-hadosztály 131, 132, 136, 137, 152, 153, 195, 197
    29. SS fegyveres-gránátoshadosztály 132, 133, 164, 191
    30. SS fegyveres-gránátoshadosztály 134, 237
    31. SS-önkéntes gránátoshadosztály 134, 135
    33. SS *Charlemagne* fegyveres-gránátoshadosztály135, 136, 195, 199
    34. SS *Landstorm Nederland* fegyveres-gránátoshadosztály 136, 137
    36. SS fegyveres-gránátoshadosztály 191
    37. SS *Lützow* önkéntes-lovashadosztály 137, 184
    38. SS *Nibelungen páncélgránátos-hadosztály 134*

  Hadtestek
    I. SS-páncéloshadtest 41, 151, 176, 185, 241
    II. SS-páncéloshadtest 145, 146, 148, 151, 154, 173, 176, 185, 186
    III. SS-páncéloshadtest 146, 155, 157
    IV. SS-páncéloshadtest 151, 184, 186
    IX. SS-hadtest 128

  Hadseregek
    3. SS-páncéloshadsereg 130
    6. SS-páncéloshadsereg 184, 186

Wagner, Richard 22, 31
Weichs, Maximilian von tábornagy 54, 183
Wittmann, Michael SS-Obersturmführer 148, 164, 168, 218
Witzleben, von tábornagy 89
Wormhoudt 58, 63
Wöhler tábornok 77, 184

Z

Zsukov, Georgij marsall 72, 75, 145, 150, 193, 199

A KÉPEK FORRÁSAI

a= alul, b= balra, f= fent, j= jobbra, k= középen

Christopher Ailsby HistoricalArchives: 109, 112.
Brown Packaging: 126, 127.
Josef Charita: 19, 21, 50a, 95, 108, 110, 111, 129, 133, 135, 137, 172, 173.
Robert Hunt Picture Library: 29, 31, 45, 46-7, 58, 50f, 52, 56, 57, 72a, 82-3, 85, 87, 88, 89, 91, 92, 96-7, 99, 103, 107, 166, 168, 178, 182-3, 194, 198, 200, 201, 109, 224-5, 227, 229, 230, 231, 232, 233, 236, 239, 242.
Imperial War Museum: 187, 190, 235.
Hans Heinrich Karck: 174fj.
Peter Newark's Collection: 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 22-3, 24, 25, 26-7, 28, 30, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 54, 55, 58, 59a, 60, 61, 64-5, 67, 68, 70, 71f, 73, 76f, 77, 79, 80, 81, 84, 101, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 130, 136, 138-9, 140-1, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 157, 159, 160-1, 162-3, 164, 165, 169, 171, 174fb, 175, 177, 179, 180, 181, 185, 188, 189, 197, 202-3, 204, 205, 207, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 221, 222, 222-3, 226, 240, 241, 243.
Heinrich Springer: 66, 75.
T.R.H.: 71a, 186, 192, 193, 195, 196.
John White: 32, 33, 35, 105, 134.

Szt. I. V. C. 1530